

Magyarország 2016

MAGYARORSZÁG, 2016

Nyilvántartási szám: Y/15319

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

MAGYARORSZÁG, 2016

Budapest, 2017

© Központi Statisztikai Hivatal, 2017

ISSN: 1416-2768

A kézirat lezárásának időpontja: 2017. április 5.

Felelős kiadó:

Dr. Vukovich Gabriella elnök

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borító fotó: Fotolia

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2017.041

*

Internetes melléklet

Elérhető: www.ksh.hu/polc

Ehhez szükséges az egyszeri ingyenes regisztráció, illetve az alábbi kötetazonosító aktiválása, melynek eredményeként a melléklet felkerül az Ön felhasználói polcára, ahonnan bármikor elérheti azt.

<<Kötetazonosító>>

TARTALOM

KEDVES OLVASÓ!	7
1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP	9
2. MUNKAERŐPIACI VISZONYOK, OKTATÁS	25
Munkaerőpiac	28
Köznevelés, felnőttképzés, felsőoktatás	42
3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK	53
Jövedelem.....	60
A háztartások fogyasztása	77
Fogyasztói árak, infláció	82
Lakáshelyzet	87
Egészségügy.....	92
Szociális gondoskodás.....	98
Kultúra.....	103
Digitális társadalom	108
Szubjektív jóllét.....	110
4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET	117
Nemzetközi gazdaság	119
Makrogazdasági folyamatok Magyarországon	124
Külkereskedelem	136
Kormányzati szektor	144
5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK	147
Vállalkozási környezet.....	152
Kutatás-fejlesztés és innováció	160
Mezőgazdaság.....	162
Ipar	169
Építőipar.....	177
Szállítás, közlekedés	181
Távközlés, internet	187
Kiskereskedelem	190
Turizmus, vendéglátás	197

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA	207
Környezet.....	209
Energia	214
ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	219
TÁBLÁK JEGYZÉKE	225

Jelmagyarázat

- = A jelenség nem fordul elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- x = A mutató nem értelmezhető.
- + = Előzetes adat.

Megjegyzés

A kiadványban szereplő – 2016-ra vonatkozóan többnyire előzetesnek tekintendő – adatok elsődleges forrása a Központi Statisztikai Hivatal, a nemzetközi adatok pedig elsősorban az Eurostat adatbázisából és kiadványaiból származnak. Minden egyéb forrást a felmerülés helyén jelöltünk. Az Európai Unióra közölt adatok a 28 tagú integrációra vonatkoznak. A módszertani információk a KSH honlapján (www.ksh.hu) találhatóak.

KEDVES OLVASÓ!

Minden évben nagy örömmel tesszük közzé Magyarország címet viselő kiadványsorozatunk legújabb kötetét, amely átfogó képet ad hazánkról a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján.

Ez az esztendő azonban különösen fontos számunkra, mivel idén ünnepeljük fennállásunk 150. évfordulóját: Keleti Károly vezetésével 1867. május 25-én kezdődött meg a statisztika művelése intézményesített formában.

Büszkék vagyunk arra, hogy adatainkkal immár másfél évszázada állhatunk mind országunk vezető döntéshozói, mind állampolgárai szolgálatában. Alapítónk nemes gondolatai töretlen útmutatással szolgálnak számunkra, és mind a 19. századi statisztikai törvényekben, mind legújabb törvényünkben is tükröződnek:

„A statistikára a magánéletben nem kevésbé van szükségünk, mint a közéletben. Jól tudjuk, hogy az állam legfőbb érdekei csak általa nyernek magyarázatot, hogy a statistika által napfényre hozott számok legfőbb bizonyítékai az állami- és magánvállalkozás célszerűségének, a szándékolt beruházások hasznosságának.” Keleti Károly

„A m. kir. központi statisztikai hivatal feladata: adatok gyűjtése, feldolgozása, s olyképen való közrebocsátása, hogy azok úgy tudományos, valamint törvényhozási, kormányzati, közigazgatási és más gyakorlati célokra egyaránt használhatók legyenek.” 1897. évi XXXV. törvénycikk 1.§

Kiadványunkban megtalálja társadalmunk alapvető jellemzőit, köztük a demográfia, munkaerő-piaci viszonyokat, az oktatás helyzetét, az életkörülményekre vonatkozó adatokat. A hazai és nemzetközi makrogazdasági környezet bemutatása mellett, áttekintést nyújtunk a magyar ágazati teljesítményekről is. Az előzőeken túl kitérünk a természeti környezet állapotára és az infrastruktúra legfontosabb elemeire is.

A nyomtatott kiadvány 4. oldalának alján lévő egyedi kód segítségével érhető el a kapcsolódó online melléklet, amely tartalmazza az ábrák számanyagát, illetve a Magyar statisztikai zsebkönyv, 2016 című kiadványunkat is.

Bízom benne, hogy jelen kötetünk – más kiadványainkhoz hasonlóan – hasznos támpontot ad mind a döntéshozóknak, mind a gazdasági-társadalmi folyamataink iránt egyébként érdeklődőknek.

 A handwritten signature in blue ink, reading 'Vukovich Gabriella'.

Dr. Vukovich Gabriella
elnök

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Népességszám, népesedési folyamatok

• 2017. január 1-jén az ország **népessége** 9 millió 799 ezer fő volt, 31,2 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban.

• 2016-ban valamennyi természetes népmozgalmi folyamatban **kedvező irányú** változás történt. Emelkedett a születések és a házasságkötések száma, kevesebben hunytak el, mint az azt megelőző évben, és újabb történelmi mélypontra esett a csecsemőhalandóság. Tovább folytatódott a terhesség-megszakítások csökkenése, mérséklődött a válások száma.

• Az előzetes adatok szerint 2016-ban 126 900-an hunytak el és 93 100 gyermek született.

• A **természetes fogyás** 33 800 főt tett ki, ami még mindig igen jelentős mértékű, de mintegy 16%-kal alacsonyabb, mint egy évvel korábban.

• A **nemzetközi vándorlásból** eredő többlet viszont jelentősen elmaradt az előző évitől, és csak alig tudta mérsékelni a természetes fogyásból adódó népességcsökkenést.

• Ennek eredményeként a népesség **tényleges fogyása** mintegy 31 200 fő volt, 6100 fővel, 24%-kal meghaladta a 2015. évit.

• A 2011. évi, történelmi mélypontot jelentő mintegy 88 ezres születésszámot követően az újszülöttek száma – ingadozások mellett – emelkedik. 2015-ben 91 690 gyermek jött világra, ami alig 0,2%-kal, 180 újszülöttel túl az előző évit. 2016-ban a növekedés dinamikája felgyorsult, a **születésszám** 1,5%-kal, 1410 fővel emelkedett, és a 93 100 újszülött az elmúlt hét év legmagasabb születésszámát jelentette. A teljes termékenységi arányszám is 20 éves csúcsot jelentett, 1,49-es értékével.

Születésszám, termékenység

• A **halálozások** száma 1975-től 2010-ig folyamatosan meghaladta a 130 ezer főt, 2011 és 2014 között viszont alatta maradt. Ezért volt váratlan a 2015. évi jelentős emelkedés, ami nemcsak nagyobb volt 130 ezer főnél, de az azt megelőző évhez viszonyítva 4,3%-os, közel 5400 fős többlethalálozást jelentett. 2016-ban jelentősen javultak a halandósági viszonyok, és a 126 900 főre becsült elhalálozások száma 3,6%-kal, közel 4800 fővel mérséklődött az előző évhez képest, de még mindig meghaladta a 2014-es szintet.

Halálozások

• A **csecsemőhalálozás** csökkenő irányzata 2013-ban megtorpant, mivel a korábbi években tapasztalt 5,0 ezrelék alatti szintről ismét e fölé emelkedett. Az ezt követő években viszont a növekvő születésszám

Házasságkötések

mellett ismét csökkent az egyéves kor alatti elhunytak száma, így 2016-ban a csecsemőhalálozási arány 3,9 ezrelékre, az eddig mért legalacsonyabb szintre süllyedt.

- A **házasságkötések** száma az ezredfordulót követő években szűk határok között ingadozott, inkább stagnált, 2006 és 2010 között viszont jelentősen, ötödével visszaesett. Ezt követően indult meg egy emelkedés, ami az elmúlt két évben a korábbi lassúból dinamikus növekedésbe váltott át. 2015-ben 19, 2016-ban pedig újabb 12%-kal több esküvőt tartottak, mint egy évvel korábban. Ennek eredményeként az 1996 óta eltelt időszakon belül 2016-bananyakönyvezték a legtöbb, 51 800 házasságot.

Válások

- A **válások** évenkénti száma az ezredfordulót követő évtizedben 24–25 ezer körül alakult, az ezt követő években viszont határozottan csökkenő irányzatot mutatott. 2014-ben – ötven év után először – 20 ezer alá mérséklődött a számuk, a következő évben viszont ismét e fölé emelkedett. 2016-ban a felbontott házasságok száma 19 600-ra becsülhető, 3,5%-kal, 715 válással kevesebb, mint az előző évi.

Népességsökkenés

- A születésszám emelkedése és a halálozások csökkenése jelentősen mérsékelte a népesség **természetes fogyásának** ütemét. A születések és halálozások negatív egyenlegeként 2016-ban 33 800 fő volt a természetes fogyás, közel 16%-kal, mintegy 6200 fővel alacsonyabb a 2015. évinél. A nemzetközi vándorlás visszaeső pozitív egyenlege viszont csak alig tudta mérsékelni a természetes fogyásból adódó népességszám-csökkenést, így a tényleges fogyás mértéke meghaladta az egy évvel korábbit.

Demográfiai öregedés

- A népesség életkor szerinti összetételében folytatódott a már hosszabb ideje tapasztalt szerkezeti változás. Felgyorsult a népesség **öregedési** folyamata. A 60 éves és annál idősebb lakosok száma és aránya először 1992-ben haladta meg a 0–14 éves gyermekkorú népességét, 2005 óta viszont már a 65 évesek és annál idősebbek is többen vannak, mint a gyermekkorúak. 2017. január 1-jén száz gyermekre 129 időskorú (65 éves és annál idősebb) lakos jutott.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	1990	2010	2015	2016+	2016+ (2015=100,0)
Élveszületés	125 679	90 335	91 690	93 100	101,5
Halálozás	145 660	130 456	131 697	126 900	96,4
Csecsemőhalálozás	1 863	481	383	365	95,3
Házasságkötés	66 405	35 520	46 137	51 800	112,3
Válás	24 888	23 873	20 315	19 600	96,5
Terhességmegszakítás	90 394	40 449	31 176	30 400	97,5
Természetes fogyás	-19 981	-40 121	-40 007	-33 800	84,5
Tényleges fogyás	-1 670	-28 602	-25 086	-31 200	124,4

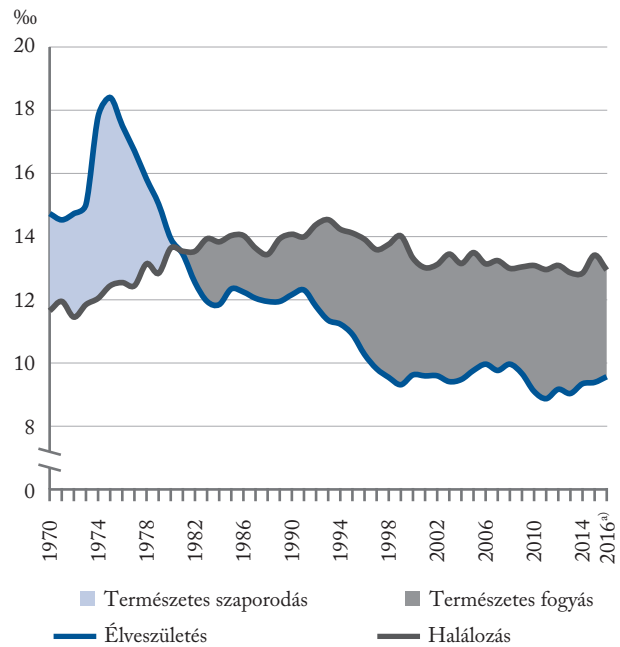
Természetes és tényleges szaporodás, fogyás

2017. január 1-jén az ország lélekszáma a 2011. évi népszámlálás adatai alapján történt továbbvezetés szerint 9 millió 799 ezer fő volt. A **természetes fogyás** változó ütemű, de harminchat éve folyamatos. A legnagyobb mértékű természetes fogyást 1999-ben regisztrálták, amikor egy év alatt közel 49 ezer fővel csökkent a népesség száma a születések és a halálozások negatív egyenlegeként. Az elmúlt tíz évben a 2011. évi számított a legkedvezőtlenebbnek, közel 41 ezres természetes fogyással. A 2016. évi ennél kisebb mértékű volt, 34 ezer fő. A népességszám **tényleges fogyásának** kiszámításához a nemzetközi vándorlás egyenlegét is figyelembe kell venni. Ez változatlanul pozitív előjelű, de a többlet a korábbi évekhez képest visszaesett, 2016-ban 2600 főre becsülhető. Így összességében 2017. január 1-jén 31,2 ezer fővel éltek kevesebben Magyarországon, mint egy évvel korábban.

A halálozások száma az ország valamennyi régiójában és megyéjében meghaladta a születéseket, a természetes fogyás mértéke azonban eltérő. Az ezer lakosra jutó természetes fogyás Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön a legmagasabb, Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon a legalacsonyabb.

1.2. ábra

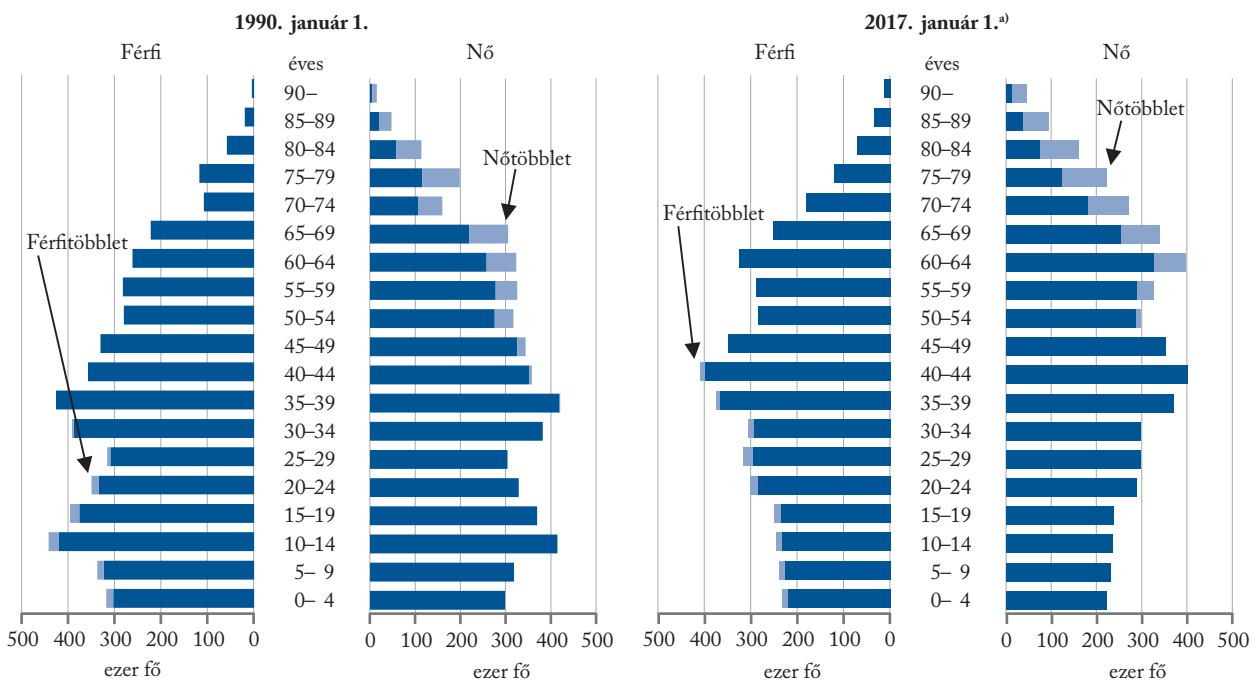
A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása

^{a)} Előzetes, részben becsült adatok.

1.1. ábra

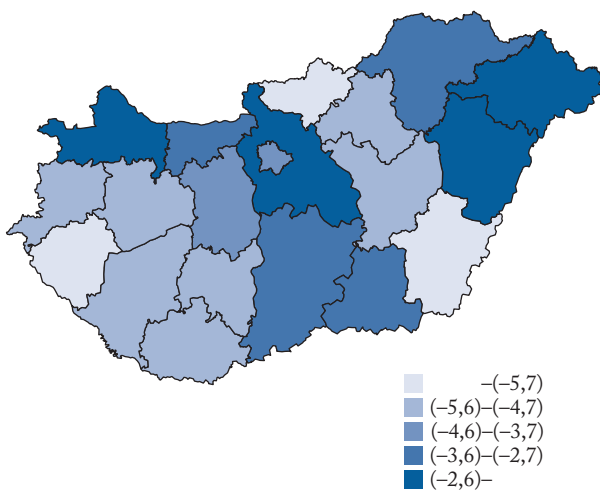
A népesség nem és korcsoport szerint

Az egyes **megyéket** tekintve az országos átlagnál jelentősen gyorsabb a népességcsökkenés Békés, Nógrád, Zala, Baranya és Somogy megyében az átlagosnál alacsonyabb születési és magasabb halálzási ráták következtében. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Pest megyében viszont – főleg az országosnál fiatalabb korösszetételből adódóan – viszonylag magas a születési és alacsony a halálzási arány, aminek következtében ezekben a megyékben a legalacsonyabb a természetes fogyás mértéke.

1.3. ábra

Ezer lakosra jutó természetes fogyás megyénként, 2016*

* Előzetes, részben becsült adatok.

2016-ban az országnak csak két olyan megyéje – Pest és Győr-Moson-Sopron – volt, ahol a természetes fogyás ellenére a belföldi és a nemzetközi vándorlás együttes hatásának köszönhetően a lakosság lélekszáma ténylegesen gyarapodott. Mindkét megyében a belföldi és a nemzetközi vándorlás egyaránt pozitív volt, de a belföldi vándorlásból eredő nyereség nagyobb súllyal szerepelt a népességszám növekedésében, mint a nemzetközi vándorlásé. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2015-ben még növekedett, 2016-ban viszont már kismértékben csökkent a népességszám. Itt kiugróan magas a nemzetközi vándorlás, de innen költöztek el a legtöbben az ország más területére, így a belföldi vándorlásból eredő veszteséget nem tudta ellensúlyozni a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege. A fővárosban is csökkent a népesség száma az előző évhez képest, mivel a természetes fogyás mellett az elvándorlás is apasztotta Budapest lélekszá-

mát, aminek ellensúlyozására nem volt elegendő a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege.

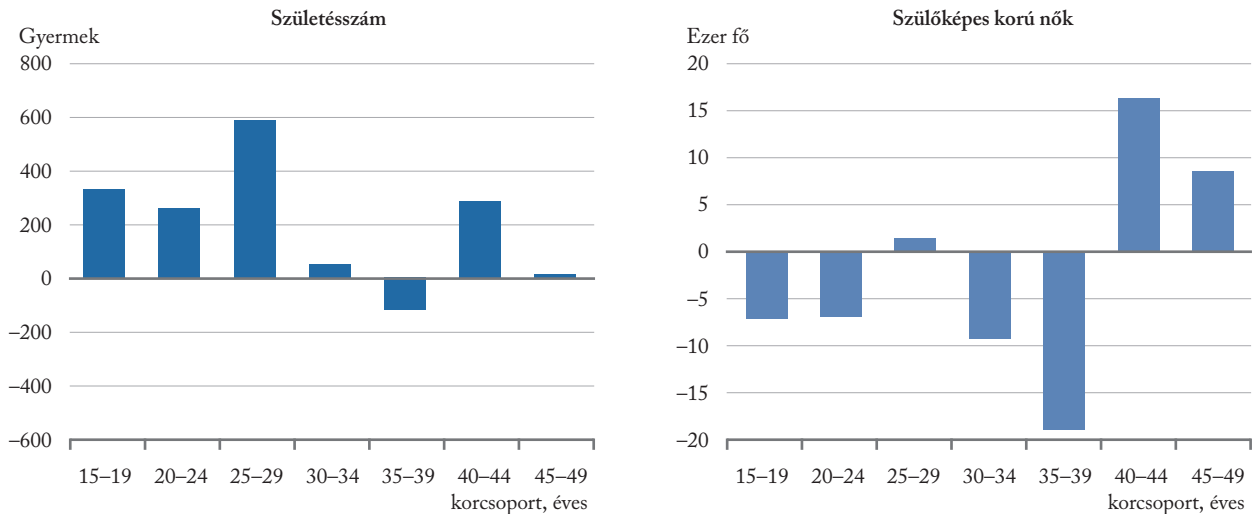
Élveszületések

Az élveszületések száma először 1998-ban csökkent 100 ezer alá, majd az ezredfordulót követő évtizedben ingadozással tarkítva, de alapvetően alacsony szinten, 95–100 ezer között mozgott. A 2010. évi, újabb jelentős csökkenést követően 2011-ben már a 90 ezret sem érte el a születésszám, ami akkor a legalacsonyabb volt a hazai népmozgalmi statisztika elmúlt közel másfél évszázados történetében. Innen indult meg egy lassú emelkedés, aminek eredményeként 2015-ben 91 690 **újszülött** jött világra, 0,2%-kal, 180 gyermekkel több, mint az azt megelőző évben. 2016 első hat hónapjának születési adatai nem mutattak biztató képet, mivel az élveszületések száma 1,4%-kal, 628 gyermekkel elmaradt az előző évitől. Ez a hiány azonban fokozatosan eltűnt, mivel a második félév valamennyi hónapjának születésszáma felülmúlta az egy évvel korábbit. Összességében 2016 II. félévében 4,3%-kal, 2038 gyermekkel több látta meg a napvilágot, mint egy évvel korábban. Ennek eredményeként 2016 folyamán 93 100 gyermek született, 1,5%-kal, 1410 újszülöttel több az előző évinél.

A növekvő születésszámhoz eltérő mértékben járultak hozzá a **szülőképes korú nők** különböző korcsoportjai. Az összes gyermekszámtöbbség közel 84%-a a 30 évnél fiatalabb nőktől származott, mintegy ötöde pedig a 40 éves és annál idősebb nőktől. Feltűnő, hogy a harmincas éveikben járó nők nem járultak hozzá a születésszám emelkedéséhez, a 30–34 éves nők körében a születésszám csak igen kismértékben nőtt, a 35–39 évesek pedig kevesebb gyermeket hoztak világra 2016-ban, mint egy évvel korábban.

A születésszám-változás iránya és mértéke alapvetően két tényezőtől függ: a szülőképes korú nők létszámától és termékenységük szintjétől, illetve ezek változásától. Ha e két tényezőt is figyelembe vesszük, árnyaltabb képet kaptunk. A 2016. évi születésszám-emelkedés a szülőképes korú nők létszámának csökkenésével párhuzamosan ment végbe. Az előző évhez viszonyítva mintegy 16 és fél ezer fővel mérséklődött a 15–49 éves nők évközepi létszáma. A csökkenés igen változatos módon érintette a különböző korcsoportokat. A 40 év alatti nők létszáma szinte valamennyi korcsoportban visszaesett, összességében több mint 41 ezer fővel, ezzel szemben a 40–49 éves nők létszáma közel 25 ezer fővel gyarapodott. Ez azt

A születésszám és a szülőképes korú nők létszámváltozása az előző évhez képest a nők korcsoportja szerint, 2016*

* Előzetes, részben becült adatok.

jelent, hogy nemcsak az össznépesség, hanem ezen belül a szülőképes korú nők korösszetétele is fokozatosan idősebbé válik. Az elmúlt évtizedek alapvetően csökkenő és alacsony szintű születésszáma miatt 2016-ban a szülőképes korba lépő 15–19 éves nők létszáma 7,2 ezerrel, a 20–24 éveseké 7,0 ezer fővel mérséklődött. A legjelentősebb visszaesés azonban a harmincas éveikben járó nők körében történt (mintegy 28 ezer fővel), ezen belül is a legnagyobb mértékű, közel 19 ezres fogyás a 35–39 éves nőket érintette. Ennek oka elsősorban a korcsoportba belépő (1981-ben született) és az azt elhagyó (1976-ban született) nemzedékek nagy létszámkülönbsége.

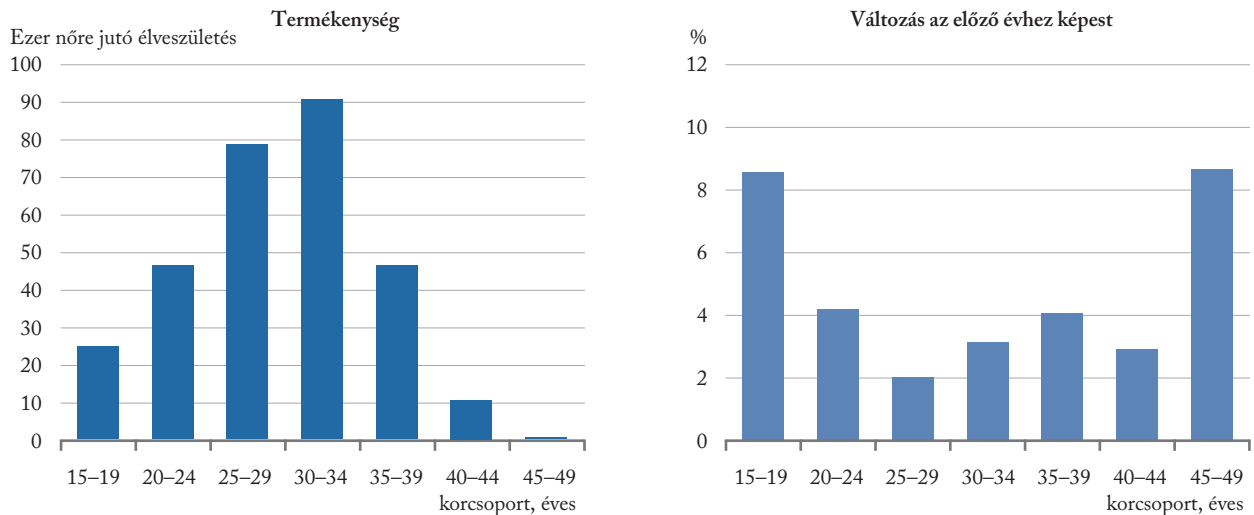
Ha a születések száma úgy emelkedik, hogy közben a gyermekvállalásra képes nők létszáma csökken, akkor ez egyértelműen a szülegyakorosság, vagy más szóval a **termékenység** növekedésének a következménye. Kevesebb a potenciális anya, de ők a korábbinál több gyermeket vállalnak. A termékenység 2016. évi változása igen figyelemreméltó jellegzetességeket mutat a nők korcsoportjai szerint. A legjelentősebb termékenységemelkedés a 20 év alatti, valamint a 45 éves és annál idősebb nőknél történt. A 15–19 éves fiatalok létszámcsökkenését ellensúlyozta termékenységük jelentős gyarapodása, így tőlük az előző évinél több gyermek született. Hasonló a helyzet a 20–24 éves nőknél is. A 25–29 éves női korosztálynak viszont a létszáma és termékenysége is emelkedett, így 2016-ban a többszülöttek 42%-át, csaknem 600 gyermeket ők hoztak

világra. A harmincas éveikben járó nők termékenysége is nőtt, létszámuk viszont számottevően csökkent az előző évhez képest. A 30–34 éves nők létszámcsökkenését még ellensúlyozni tudta termékenységük emelkedése. A 35–39 éves nők létszámának visszaesését viszont már nem volt képes kompenzálni termékenységük növekedése, így a tőlük született gyermekek száma csökkent az előző évhez képest. A 40 éves és annál idősebb nők termékenysége az emelkedés ellenére is igen alacsony, ezért a tőlük született gyermekszám-többlet főleg létszámuk jelentős gyarapodásával magyarázható. Ez a megállapítás inkább a 40–44 éves korosztályra igaz, mivel a 45–49 éves nők termékenysége változatlanul elenyésző, így az összes születésszámhoz való hozzájárulásuk nem jelentős.

Az éves születésszám fontos tényezője, hogy az újszülöttek mekkora hányada származik házasság és nem házasság kapcsolatból. A **házasságon kívüli születések** aránya az elmúlt évtizedekben folyamatosan emelkedett, 1990 és 2000 között több mint kétszeresére, 13-ról 29%-ra nőtt. Az ezredfordulót követően egy rövid megtorpanás után újból dinamikus emelkedés kezdődött, és 2015-ben érte el eddigi csúcspontját, közel 48%-ot. 2016-ban hosszú idő óta először csökkent a házasságon kívül született gyermekek aránya és száma, e mögött minden bizonnyal a házasságkötések elmúlt években tapasztalt dinamikus emelkedése állhat. Az előző évhez viszonyítva 2016-ban az átlagnál nagyobb mér-

1.5. ábra

A termékenység szintje és változásának mértéke a nők korcsoportja szerint, 2016*

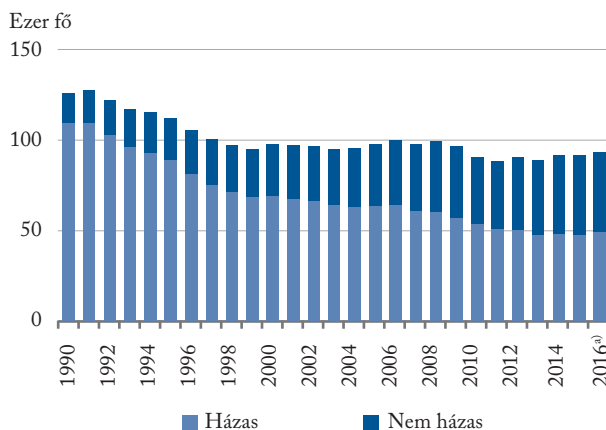

* Előzetes, részben becült adatok.

tékben, 3,3%-kal, 1578-cal emelkedett a házasságból született gyermekek száma, így a többszülések teljes egészében a házasságból történt születésekből adódtak, miközben a házasságon kívül történt születések száma 0,4%-kal, 168 gyermekkel csökkent. A házasságból született gyermekek száma az anyák valamennyi korcsoportjában emelkedett, míg a házasságon kívüli születéseké – főleg a 25 év alatti fiatal nők és a 30–34 évesek körében – csökkent.

1.6. ábra

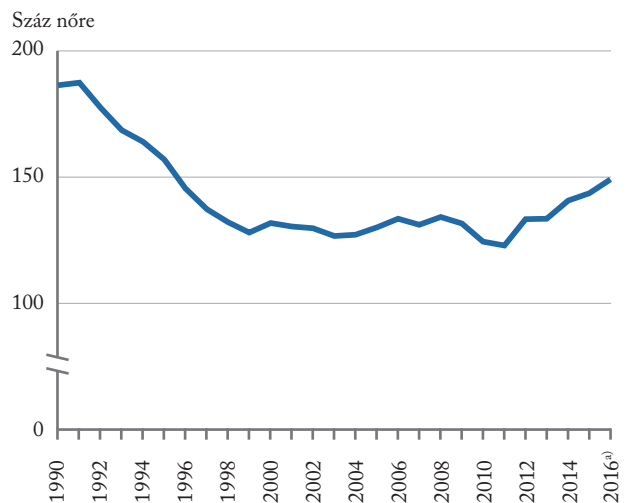
Élveszületések az anya családi állapota szerint

* Előzetes, részben becült adatok.

1.7. ábra

Teljes termékenységi arányszám

^{a)} Előzetes, részben becült adatok.

A 2016. évi **termékenységi szint** mellett száz nő 149 gyermeket hozna világra élete folyamán, 5-tel többet, mint egy évvel korábban. Ez 3,5%-os termékenységnövekedést jelent, ami több mint kétszerese a születésszám 1,5%-os emelkedésének. A különbséget az okozza, hogy a növekvő termékenység összességében kevesebb szülőképes korú nőtől származik, ami ebben az esetben „csak” 1,5%-os születésszám-

emelkedésre volt elég. Másként fogalmazva, a növekvő termékenység sikerrel ellensúlyozta a szülőképes korú nők létszámcsökkenését. A 2016. évi termékenységi szint továbbra is számottevően elmarad az egyszerű reprodukció biztosításához átlagosan szükséges 210 körüli gyermekszámtól, de 1996 óta így is ez a legmagasabb. A bruttó reprodukciós együttható értéke 0,727 volt, azaz a 2016. évi termékenységi szint mellett ezer nő az élete során 727 leánygyermeknek adna életet, az így felnövekvő gyermekgenerációk létszáma mintegy 27%-kal maradna el a szülői nemzedékek létszámától.

Terhességmegszakítások, magzati halálozások

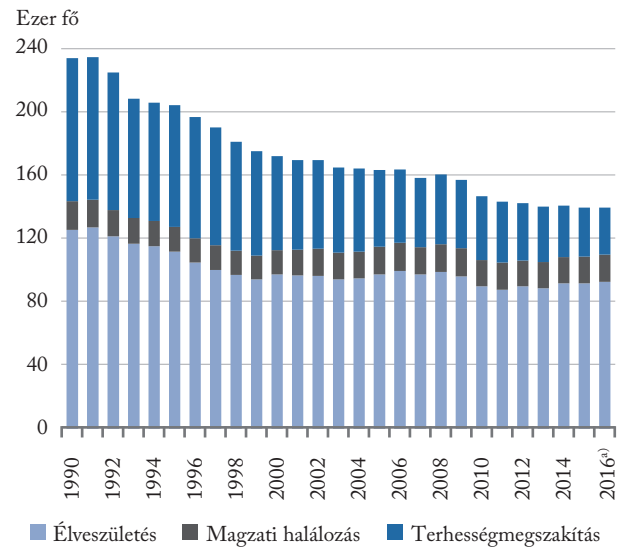
A **terhességmegszakítások** száma – a 2008. évi megtorpanást kivéve – folyamatosan mérséklődik, bár a csökkenés üteme az elmúlt évben lelassult. A 2016. évi 30,4 ezer beavatkozás közel 780-nal, azaz 2,5%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban. Ezer szülőképes korú nőre 13,3 művi vetélés jutott, szemben az előző évi 13,5-del. A csökkenő irányzat nem minden korcsoportban volt megfigyelhető. A tizenéves fiatalok körében kismértékben csökkent a terhességmegszakítások gyakorisága, a húszas éveik elején járó nőknél pedig emelkedett. Ez azért érdemel figyelmet, mert az emelkedés abban a korcsoportban történt, ahol egyébként is a leggyakoribb a terhességek művi megszakítása. A 25 év alatti fiatal nők képviselik a jövő potenciális anyáit, így körükben különös kockázattal járhat a művi vetélés, mivel gyakran első terhességüket szakítatják meg. Kisebb mértékben ugyan, de emelkedés történt a 30–34 éves nők körében is. Egyértelmű és legnagyobb mértékű javulás a 35 éves és annál idősebb nőknél történt, ami összefügghet azzal, hogy az ilyen korú nők gyakrabban vállalnak gyermeket, mint korábban. A terhességmegszakítások életkor szerinti profilja nem változott, és 2016-ban is a huszonéves nőknél volt a leggyakoribb a művi vetélés. Ezer 20–24 éves nőre 23,6, a 25–29 évesekre 20,8 terhességmegszakítás jutott. Mivel a művi vetélések száma az előző évhez képest kismértékben csökkent, a születéseké pedig emelkedett, ennek eredményeként 2016-ban száz élveszületésre 32,7, miközben 2015-ben 34,0 terhességmegszakítás jutott.

2016-ban a **magzati halálozások** (a spontán vetélések és a halvaszületések) 17 ezerre becsült száma 1,8%-kal emelkedett az előző évhez képest. Mivel a születések száma ennél kisebb mértékben

nőtt, a száz élveszületésre jutó magzati halálozások száma kismértékben emelkedett az előző évhez viszonyítva, 18,3-ról 18,4-re.

1.8. ábra

A szülészeti események alakulása

^{a)} Előzetes, részben becsült adatok.

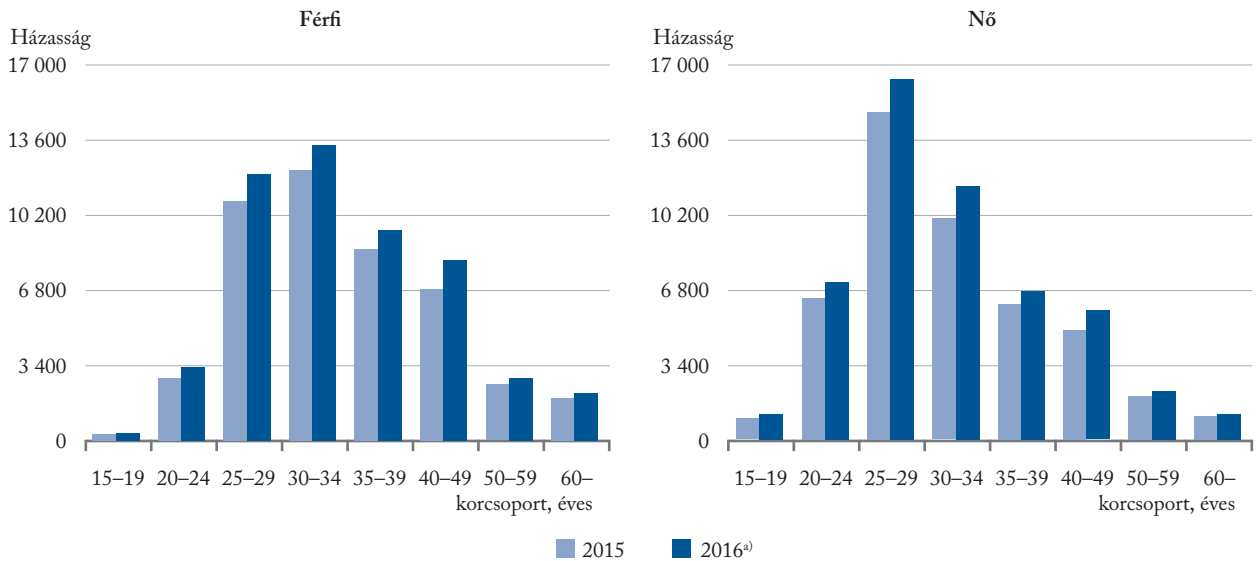
A művi vetélések nagyobb mértékben csökkentek, mint amennyivel a magzati halálozások emelkedtek, így összességében a magzati veszteségek száma és a száz élveszületésre jutó aránya is csekély mértékben mérséklődött. 2016-ban száz élveszületésre 51,0 magzati veszteség jutott, szemben az előző évi 52,3-del. Ez még mindig magas érték, mivel azt jelenti, hogy minden második élveszületésre jut egy magzati veszteség.

Házasságkötések

A **házasági** mozgalom hosszú idő óta csökkenő irányzata az elmúlt néhány évben megállt, és kezdetben lassú, majd az elmúlt két évben dinamikus növekedésbe ment át. Az ezredfordulót követő években megkötött 44–46 ezer házasság az 1970-es évekre jellemző, évi 90–100 ezer közötti házasságkötésnek már a felét sem érte el. Az 1970-es években az ún. Ratkó-korszakban született nemzedékek tagjai kötöttek nagy számban házasságot, az ezredfordulót követően pedig az ő gyermekeik ugyancsak nagy létszámú korosztályai léptek házassági korbba. Ennek ellenére a házasságkötések száma tovább csökkent, és a 2010-ben kötött 35 és fél ezer házasság lokális minimumot jelentett, az egyik legalacsony

1.9. ábra

Házasságkötések száma a férfiak és a nők korcsoportja szerint

* Előzetes, részben becscsült adatok.

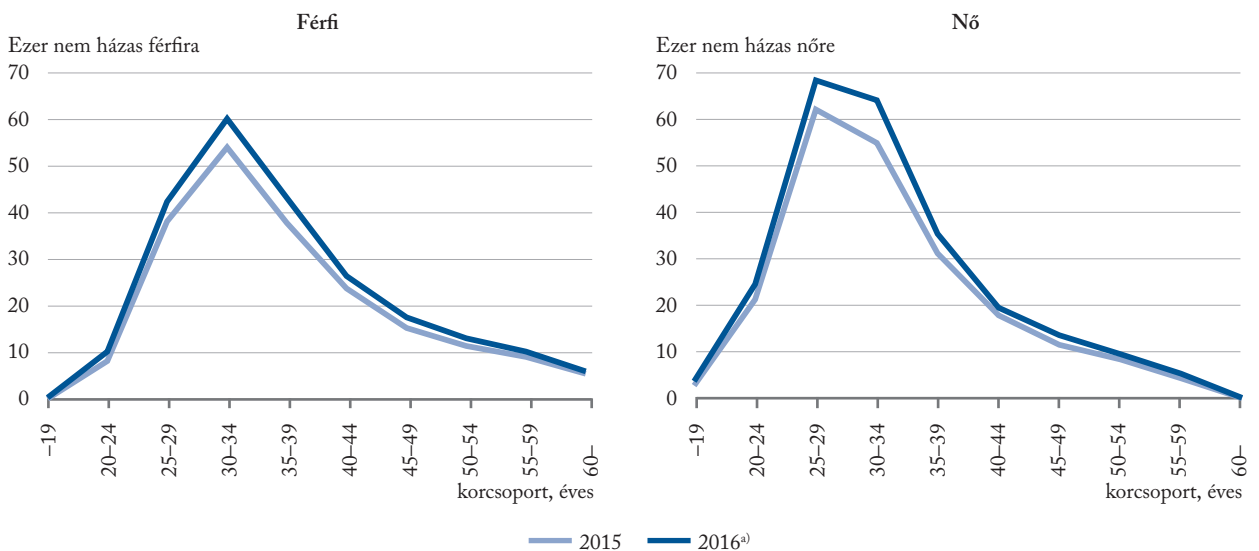
nyabb volt a népmozgalmi statisztika eddigi történetében. Erről a mélypontról kedvező irányú elmozdulás következett az elmúlt hat évben. A 2016. évi 52 ezer házasságkötés 12%-kal, 5663-mal haladta meg az előző évit, és közel 46%-kal a 2010. évit. 1996 óta a legtöbb házasságot 2016-ban kötötték. A házasságkötések száma a nők és férfiak valamennyi korcsoportjában emelkedett. A házasságkötési többlet 52%-a a 25–34 éves nőktől származik, de az átlagosnál nagyobb mértékben nőtt a házasságköté-

sek száma a 40–49 éves és a tizenéves nők körében is. A férfiak esetében a házasságkötési többlet 80%-át a 25–49 éves korcsoportba tartozók adták, de arányában jelentős volt az emelkedés a 25 év alatti férfiaknál is. Az átlagosnál jobban emelkedett azon házasságkötések száma, ahol mindkét fél először kötött házasságot, és a többlet mintegy 77%-át ezek a párok tették ki.

Az abszolút számok mellett tisztább képet kapunk, ha a **házasságkötések intenzitását** mérjük

1.10. ábra

Házasságkötési arányszám a férfiak és nők korcsoportja szerint

* Előzetes, részben becscsült adatok.

az ezer megfelelő korú nem házas nőre, illetve férfira jutó frigyek számával. Ennek a mutatónak az értékét nemcsak a megfelelő életkorban lévők száma, hanem ezen belül a nem házasok aránya is befolyásolja, azoké, akik potenciálisan házasságot köthetnek. Az emelkedő irányzat itt is megmutatkozik a nők és férfiak valamennyi korcsoportjában. 2016-ban nem változott a házasságkötések életkor szerinti profilja, továbbra is a húszas éveik második felében járó nőknél és a harmincas éveik elején járó férfiaknál volt a leggyakoribb a házasságkötés. Figyelmet érdemel, hogy a 30–39 éves nőknél és a 35–39 éves férfiaknál az átlagosnál nagyobb mértékű volt a házasságkötési kedv növekedése. Arányát tekintve a legnagyobb növekedés a 25 év alatti nem házas férfiak és nők körében történt, de még így is alacsony, és messze elmarad az ezredfordulót követő évekhez képest. Így pl. ezer nem házas tizenéves nő közül nem egészen 5 kötött házasságot 2016-ban, ez csak fele a 2001. évinek, a 20–24 éves nem házas férfiaknál pedig kevesebb mint felére esett a házasságkötések intenzitása ugyanezen időszak alatt.

Azonos nemű bejegyzett élettársak

2009. július 1-től a családi állapot új kategóriával, a bejegyzett élettársi kapcsolattal bővült.¹⁾ 2009 második felében 67 bejegyzett élettársi kapcsolata-

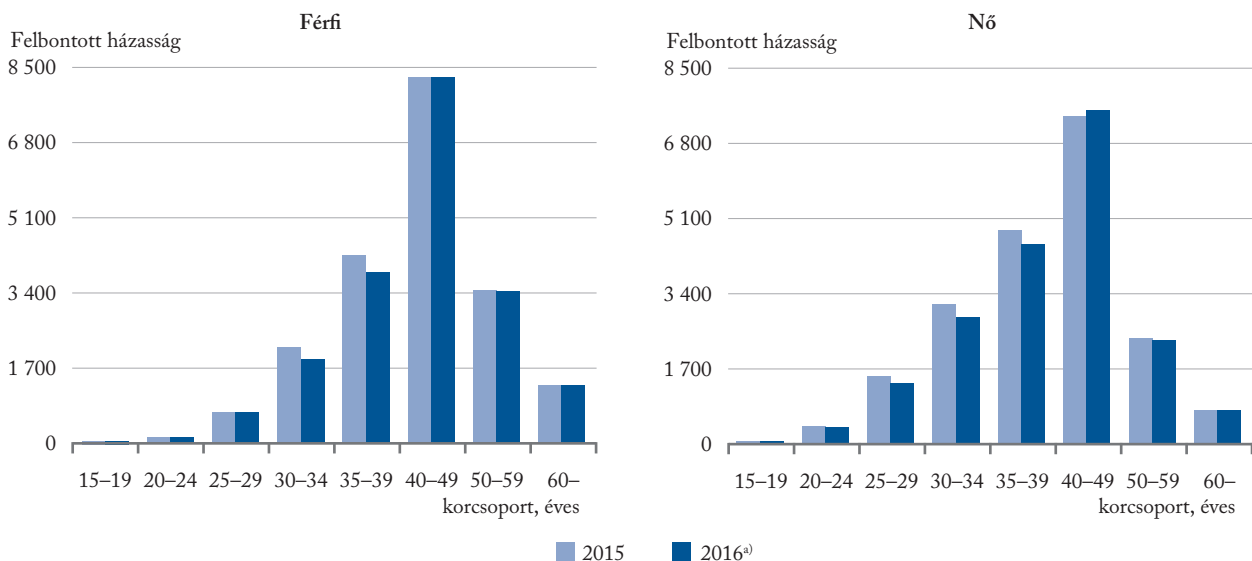
tot létesítettek, 2010-ben – az első teljes évben – pedig 80-at. Számuk 2013-ig évről évre csökkent, és abban az évben összesen 30 ilyen párkapcsolatot regisztráltak az anyakönyvvezetők, kevesebb mint felét a három évvel korábban bejegyzett élettársi kapcsolatoknak. Az elmúlt három évben számuk ismét emelkedett, 2015-ben 65, 2016-ban pedig 85 bejegyzett élettársi párkapcsolatot anyakönyveztek, a legtöbbet a kategória bevezetése óta. A férfiak körében minden évben több volt az ilyen párkapcsolat, mint a nőknél: 2016-ban 51 férfi és 34 női párt regisztráltak az anyakönyvvezetők. 2014-hez képest több mint kétszeresére emelkedett a női bejegyzett élettársi kapcsolatok száma, és az összes esetek 40%-ában női párkapcsolatot anyakönyveztek 2016-ban. Az ilyen párkapcsolatok közel felénél budapesti és Pest megyében lakó párokról van szó. A férfiak átlagosan 40,8 évesen, a nők 38,0 évesen kezdeményezték a hivatalos eljárást. A férfitartnerek közötti korkülönbség átlagosan 8,4, a női párok között ennél alacsonyabb, átlagosan 6,1 év volt.

Válások

Az elmúlt másfél évtizedben magas szinten stagnáló, évi 24–25 ezer körüli váláshoz képest 2010 és 2014 között határozottan csökkent a **felbontott házasságok** száma. 2014-ben hosszú idő óta először

1.11. ábra

Válások száma a férfiak és a nők korcsoportja szerint

* Előzetes, részben becsült adatok.

¹⁾ 2009. július 1-jén lépett hatályba a bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2009. évi XXIX. törvény, amely szabályozza az azonos nemű személyek közötti kapcsolat létesítését, megszűnését.

mérséklődött 20 ezer alá a bíróságok által felbontott frigyek száma. 2015-ben a javuló irányzat megtorpant, és ismét 20 ezer fölé emelkedett a számuk. 2016-ban a bíróság által kimondott 19 600-ra becsült számú válás 715-tel, 3,5%-kal volt kevesebb az előző évinél, és lényegében azonos volt a két évvel korábbi, évtizedek óta rekordalacsonyának számító számmal. Ha a válások száma úgy csökken, hogy közben a házasságkötések dinamikusan emelkedik, akkor ez a házaspárok kapcsolatok **növekvő stabilitására** utal. A kevesebb válás főleg a 30–39 éves házaspároknál történt, és ez tette ki az összes csökkenés túlnyomó részét. Növekvő számú válás csak a 40–49 éves nők körében észlelhető, az ilyen korú férfiaknál pedig gyakorlatilag nem történt változás. A házaspárok eltérő életkora okozza azt, hogy a 40–49 éves nőknél emelkedett, a hasonló életkorú férfiaknál alig változott a válások száma az előző évhez képest.

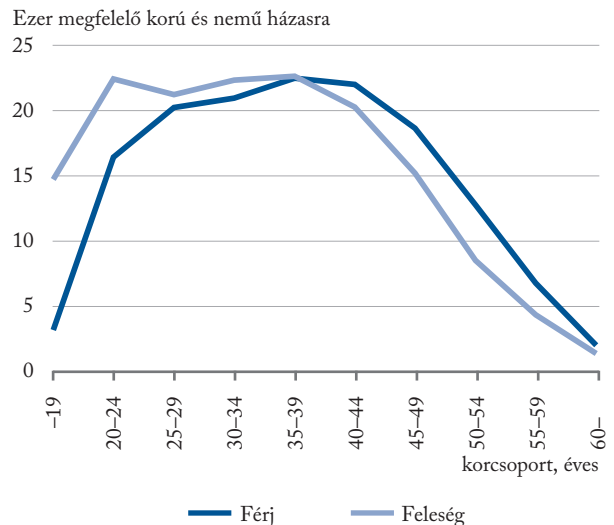
A válások **életkor szerinti** gyakorisága arra ad választ, hogy ezer megfelelő életkorú házaspár nőre, illetve férfira hány válás jut. A válások gyakoriságának életkor szerinti profilja eltérő képet mutat a férfiak és nők körében. A 40 év alatti nők valamilyen korcsoportjában gyakoribb volt a válás, mint a hasonló életkorú férfiaknál, 40 év felett viszont minden korcsoportban a férfiaknál volt magasabb a válási gyakoriság. A 20–24 éves nők feltűnően magas arányú válásai az átlagos női házasságkötési életkort tekintve azt jelzik, hogy viszonylag rövid házasságtartam mellett bomlanak fel az ilyen fiatalon kötött házasságok. Ezen kívül a 30–39 éves nőknél, valamint a 35–44 éves férfiaknál a leggyakoribb a válások aránya, ezekben a korcsoportokban ezer házasságra 22–23 válás jut, a 15 évesek és idősebbek esetében ez az arány 11 ezrelék.

Ha a válások gyakoriságának dinamikáját – az előző évhez viszonyított változását – nézzük, akkor némileg más kép tárul elénk. 2016-ban az átlagosnál jóval nagyobb csökkenés a 35 évnél fiatalabb nők válásainál történt, a 35–44 éveseknél nem változott, a 45 év feletti házaspároknál pedig kismértékben emelkedett a válások gyakorisága. A férfiaknál is hasonló a helyzet, náluk is a 35 év alatti házaspároknál a legjelentősebb a visszaesés dinamikája, a 35–49 évesek körében az átlagosnál kisebb mértékű volt a csökkenés, az 50 év feletti férfiaknál emelkedett a válások gyakorisága az egy évvel korábbihoz képest. A magasabb életkorú férfiak és nők kevésbé csökke-

nő, vagy helyenként emelkedő számú válásai arra utalnak, hogy ilyen esetekben a hosszabb ideje fennálló házasságokat bontják fel a felek.

1.12. ábra

Válási arányszám a korábbi házaspárok korcsoportja szerint, 2016*

A házasságban élők száma az új házasságkötések által gyarapodik, ugyanakkor a válások és özvegyülések következtében csökken. A **házasságok mérlege** az újonnan létrejövő és megszűnő házasságok számát veti egybe. Ha több új házasság kötődik, mint amennyi megszűnik, akkor a mérleg pozitív, ellenkező esetben negatív. A házasságok mérlege közel négy évtizede folyamatosan negatív, vagyis több házasság szűnik meg válás és özvegyülés miatt, mint amennyi új létrejön házasságkötés által. Ezen az utóbbi évek növekvő házasságkötései sem tudtak változtatni, de lényegesen mérséklődött a házasságkötések és a megszűnt házasságok száma közötti különbség. 2016-ban 63 500 házasság szűnt meg, közel 70%-uk özvegyülés miatt, viszont 51 800 új kötődött meg. 2016-ban száz házasságkötésre 123 házasság megszűnése jutott, ez jóval kedvezőbb arány, mint az előző évi 141, és az elmúlt évtizedeket tekintve is az egyik legalacsonyabb értéknek számít.

A házasságok hosszú ideje tartó negatív mérlege jelentősen módosította a **népesség családi állapot szerinti összetételét**. A 15 éves és idősebb népesség körében 1990 óta a házaspárok részaránya számottevően – 61-ről 42%-ra – csökkent, ezzel pár-

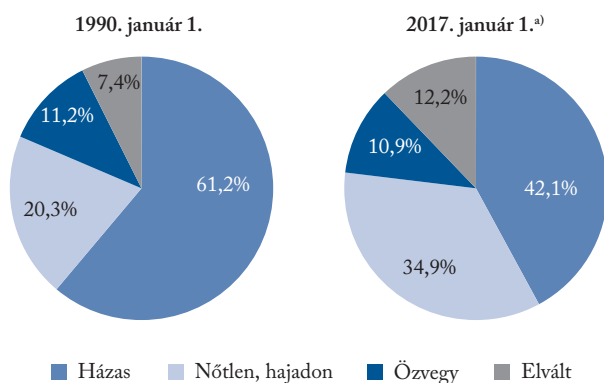
1.1. tábla

Házasságkötések és -megszünések

Megnevezés	1990	2000	2015	2016*
Házasságkötés	66 405	48 110	46 137	51 800
Megszűnt házasság	89 817	79 685	64 918	63 500
halál következtében	64 929	55 698	44 603	43 900
válás következtében	24 888	23 987	20 315	19 600
Száz házasságkötésre jutó megszűnt házasság	135	166	141	123

huzamosan 20-ról 35%-ra emelkedett a nőtlenek, illetve hajadonok és 7,4-ről 12%-ra az elváltak aránya. Az özvegy népesség hányada érdemben nem változott, és 11–12% között ingadozott az elmúlt húsz évben. 2004-ben szűnt meg először a házasságban élők dominanciája, azóta a nem házas népesség túlsúlya egyre nyilvánvalóbb. Az elmúlt évek dinamikus növekvő számú házasságkötései még nem tudták megváltoztatni ezt az irányzatot, csak mérsékeltek a nem házas népesség növekvő túlsúlyát. Jelentősek a különbségek a férfiak és nők között: arányukat tekintve mindkét nemnél a házások vannak a legtöbben, a nőknél viszont jóval alacsonyabb a hajadonok hányada, mint a férfiaknál a nőtleneké, ezzel szemben 4,6-szer magasabb az özvegy és közel 1,3-szeres az elvált nők aránya, mint az „erősebb” nemnél. A különbségek főleg a férfiak és nők eltérő korösszetételéből és halandóságából, valamint a házasodási és újraházasodási szokásaik és lehetőségeik nemenkénti eltéréseiből adódnak.

1.13. ábra

A 15 éves és annál idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlása

^{a)} Előzetes, részben becsült adatok. A 2009. július 1. előtti családiállapot-kategóriák szerint.

Halálozások

A halálozások száma az 1990-es évek elejétől ingadozásokkal ugyan, de alapvetően ereszkedő trendet követett. Az 1993. évi 150 ezret meghaladó számú haláleset hosszú évtizedek óta a legmagasabb volt. Innen indult a csökkenés, amit gyakran megszakított egy-egy kisebb emelkedés, vagy stagnálást hozó év. 2011 fordulatot jelentett abban a tekintetben, hogy hosszú idő óta először csökkent a halálozások száma 130 ezer alá, és 2014-ig e szint alatt is maradt. 2015-ben kedvezőtlen változás történt, mivel 132 ezren hunytak el, 4,3%-kal, csaknem 5400 fővel többen, mint egy évvel korábban. A 2016-ra becsült 126 900 halálozás ismét jelentős, 3,6%-os csökkenést és közel 4800 fővel kevesebb elhunytat jelent az előző évhez képest, de még mindig meghaladta a 2014. évit.

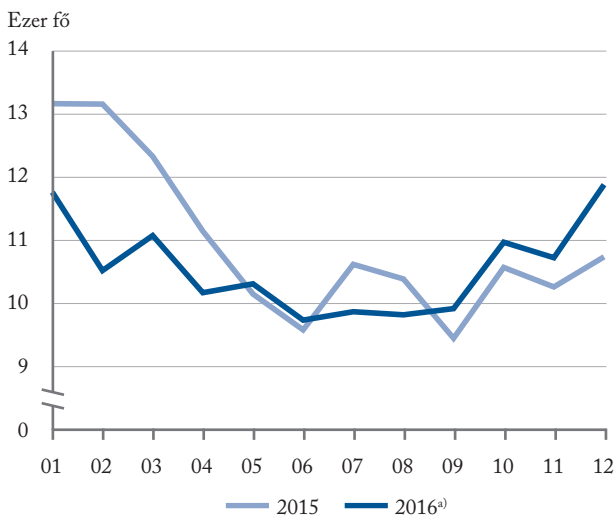
A **halálozások száma** 2016 során egyenetlenül alakult. Az év első négy hónapjában közel 13%-kal, mintegy 6300 fővel csökkent az előző év azonos időszakához képest. A jelentős javuláshoz az is hozzájárult, hogy a 2015. évi többlethalálozás is az év első hónapjaira esett, így egy magasabb bázisról történt látványos visszaesés. Május és augusztus között hullámzóan alakult a halálozások száma, de összességében az év első nyolc hónapját tekintve mintegy 7300 fővel, 8,0%-kal kevesebben hunytak el, mint egy évvel korábban. Az év hátralévő részében, szeptember és december között minden hónapban többen haltak meg, mint egy évvel korábban, és ez a négy hónap összességében közel 2500 fős többlethalálozással járt együtt. Az év egészét tekintve így kisebb mértékben csökkentek a halálozások, mint azt a korábbi hónapok adatai alapján előrejelezni lehetett.

A halálozások számának csökkenése eltérő mértékben érintette a **különböző életkorú és nemű** lakosokat. A férfiak és a nők szinte valamennyi korcsoportjában mérséklődött a halálozások száma, kivéve a hatvanas éveikben járó férfiaknál és a 30–34 éves nőknél. Feltűnő a 65–69 éves férfiak 7,1%-os, csaknem 570 fős többlethalálozása, míg a harmincas éveik elején járó nők alacsony mortalitása következtében az abszolút számban történt növekedés is viszonylag csekély mértékű, 19 fős volt az előző évhez képest. Figyelemre méltó a 70 éves és annál idősebb nők összességében 3000 fővel kevesebb halálozása, ez tette ki az összes női halálozás-csökkenés csaknem 80%-át. Itt is meg kell említeni a bázishatás szerepét, mivel a 2015. évi többlethalá-

lozás is főleg a nőknél és az idősebb korcsoportokban jelentkezett, így viszonylag magas színtről következett be a jelentős visszaesés. A férfiaknál mérsékeltebb ütemű volt a halálozások számának csökkenése, náluk a bázishatás is jóval kisebb volt, mint a nőknél. Összességében a 2016. évi csaknem 4800 fővel kevesebb halálozás közel 80%-át a nők 3800 fővel kevesebb halálozásai tették ki, ugyanakkor az előző évi többlethalálozásokban is hasonló mértékű volt a szerepük. Az elhunyt nők száma 5,6%-kal mérséklődött, míg a férfi halálozásoké ennek csak negyedével, 995 fővel, 1,6%-kal lett kevesebb az előző évhez képest.

1.14. ábra

A halálozások száma havonta

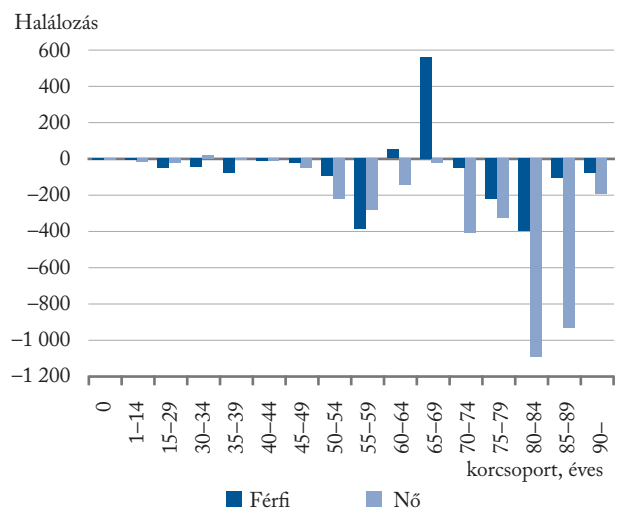
^{a)} Előzetes, részben becslési adatok.

2016-ban ezer lakosra 12,9 halálozás jutott, ezen belül a férfiaknál 13,4, a nőknél 12,5 ezrelék. Az előző évhez viszonyított **nyers halálozási arányszám** a férfiaknál 0,1, a nőknél ennél jelentősebb mértékben, 0,7 ezrelékponttal csökkent. A halandóság életkor szerinti változása nemenként különböző mértékű volt. Arányát tekintve a 40 év alatti férfiak mortalitása javult a legnagyobb mértékben, de a viszonylag alacsony halálozás következtében ez összességében csak 200 fő körüli csökkenéssel járt együtt. Kisebb mértékű volt a mortalitás javulása a 40–59 éves középkorú férfiaknál, ezzel együtt 2016-ban közülük mintegy 540 fővel kevesebben hunytak el, mint egy évvel korábban. A 60–74 éves férfiak halálozása csak igen kis mértékben javult, ezen belül a 65–69 éveseké – egyetlen

korcsoportként – emelkedett. A halálozások abszolút számában ez azt jelentette, hogy a 60–69 éves férfiaknál mintegy 620 fővel nőtt, a 70–74 évesek körében pedig mindössze 53 fővel csökkent az elhunytak száma az egy évvel korábbihoz képest. A 75 éves és annál idősebb férfiaknál mindenhol mérséklődött a mortalitás szintje, összességében az előző évinél 820 fővel kevesebb halálozással.

1.15. ábra

A halálozások számának változása az előző évhez képest a férfiak és nők korcsoportja szerint, 2016*

* Előzetes, részben becslési adatok.

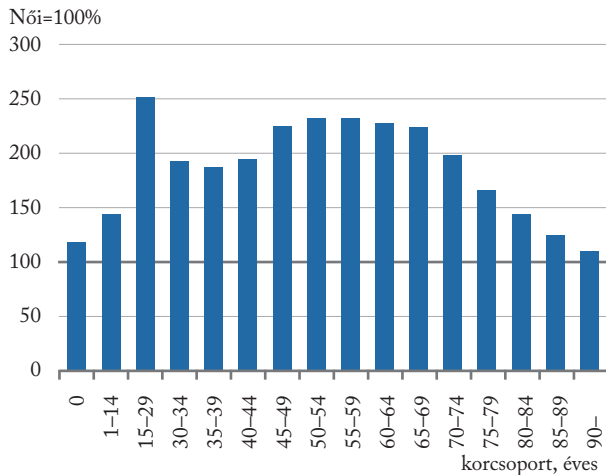
A nőknél annyiban más a helyzet, hogy a harmincas éveikben járó nők mortalitása emelkedett, de ez nem járt együtt a halálozási többlet számottevő növekedésével. A középkorú, 40–59 éves nők mortalitása javult a legnagyobb mértékben, mintegy 580 fős csökkenést eredményezve, de jelentős volt a 60 éven felüliek, különösen a 80 éves és annál idősebb nők halandóságának a javulása is. Mivel az ilyen időskorú nők jóval többen vannak, mint a hasonló életkorú férfiak, és a mortalitás szintje is magas ebben az életkorban, a javulás mértéke számottevő halálozáscsökkenéssel járt együtt. Így például a nyolcvanas éveikben járó nők 8,0%-os halandóságcsökkenése mintegy 2100 fővel mérsékelte az elhunytak számát az előző évhez képest.

A férfiak halálozási mutatói változatlanul jóval kedvezőtlenebbek, mint hasonló életkorú nőkéi, így megmaradt a férfiak mortalitási többlete a megfelelő életkorú nőkéhez mérten. A legjelentősebb különb-

ség a 15 és 74 év közötti életkoroknál van, ahol a férfimortalitás valamennyi korcsoportban megközelíti vagy meghaladja a női halandóság kétszeresét.

1.16. ábra

A férfiak halandósági többlete korcsoportok szerint, 2016*

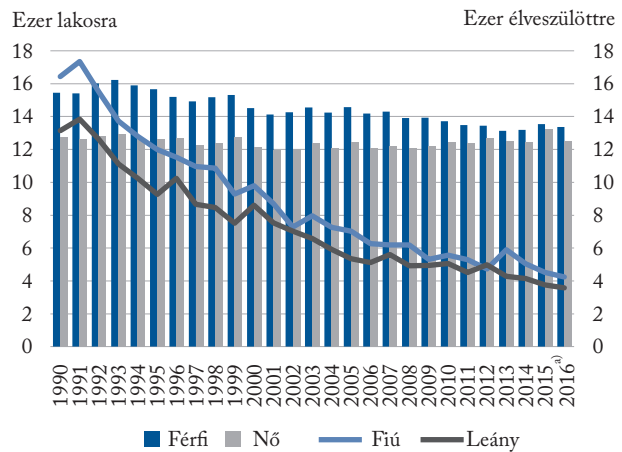
* Előzetes, részben becslés adatok.

Az **elhunytak családi állapotát** tekintve figyelmet érdemel, hogy csak a házas és özvegy férfiak halálása csökkent, a nőtlen és elvált férfiaké viszont kismértékben ugyan, de emelkedett. A nőknél csupán a hajadonok esetében volt növekedés. Az időskorúak eltérő családi állapota és a várható élettartam nemek szerinti különbsége okozza azt a jelenséget, hogy az elhunyt férfiak többsége (51%-a) házasságban élt halála előtt, az elhunyt nők között viszont az özvegy családi állapotúak részaránya volt a meghatározó (62%).

A **csecsemőhalandóság** önmagában nem képvisel jelentős szerepet az összes halálozásban, mégis kiemelkedő fontosságú mutató: egyfelől egy ország egészségügyi ellátórendszerének fejlettségét, a várandósgondozás és az újszülöttellátás színvonalát kifejező, nemzetközileg számon tartott mérőszám. Másfelől a csecsemőhalandóságnak kulcsszerepe van a születéskor várható átlagos élettartam alakulásában, mert az egyéves életkor elérése előtti elhalálozás valószínűsége kiemelkedően magas a későbbi életkorok halálzási kockázataival képest. A 2015. évi halandósági tábla szerint a fiú-csecsemők halálzási valószínűsége közel azonos volt, mint a 47 éves férfiaké, a leány-csecsemők pedig az 50 éves nők halálzási valószínűségével volt egyenlő.

1.17. ábra

Halálzási és csecsemőhalálzási arány nemek szerint

a) Előzetes, részben becslés adatok.

A csecsemőhalandóság általános javulása eredményeként az újszülöttek mortalitása először 2011-ben csökkent 5 ezrelék alá, és 2012-ben is e szint alatt maradt. 2013-ban a javuló irányzat megtorpant, és ismét 5 ezrelék fölé emelkedett a mutató. Az ezt követő években ismét kedvező fordulat következett be, ennek eredményeként 2016-ban tízezer újszülött közül 39 (ezer közül 3,9) hunyt el egyéves kora előtt, ami az eddig mért legalacsonyabb érték a hivatalos népmozgalmi statisztika történetében, és az első alkalom, hogy 4 ezrelék alá süllyedt a csecsemők halandósága. A csökkenés mindkét nem esetében megfigyelhető volt, ennek mértéke is megközelítőleg azonos, 5–6% körüli. A fiú újszülöttek 4,2 és a leányok 3,6 ezrelékes csecsemőhalálzási aránya mindkét nem esetében történelmileg a legalacsonyabb érték.

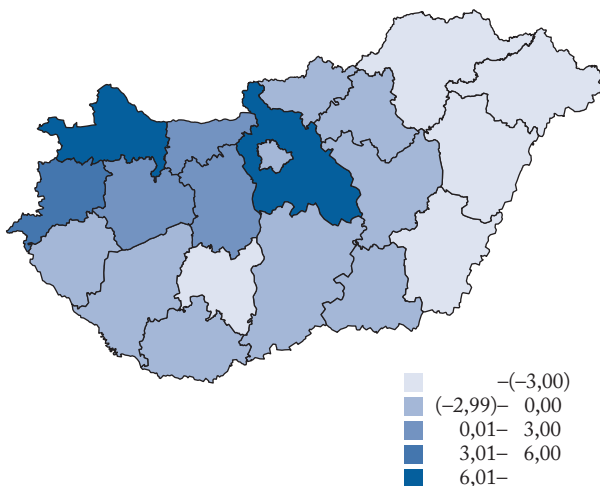
Belföldi vándorlás

A belföldi vándorlás iránya és mértéke lényegesen módosíthatja egy adott terület népességszámát, ezért a születések és halálzások mérése mellett ennek számbavétele is fontos.

2016 folyamán 255 ezren változtattak állandó és 297 ezren ideiglenes lakóhelyet, ami a **teljes belföldi vándorlásban** 58 ezer fős, vagyis 12%-os növekedést jelent az előző évhez képest. A jelentős emelkedés nagy része az állandó belföldi vándorlások számában jelentkezett, ami 37 ezer fővel, 17%-kal nőtt az előző évihez képest, míg az ideiglenes vándorlások száma 21 ezer fővel, vagyis 7,6%-kal.

A településtípusok közötti mobilitás fő irányai az előző évekhez képest megfordultak. A korábban jellemző vándorlási többlettel szemben a főváros teljes vándorlási mérlege 2016-ban negatív egyenleget mutatott a szuburbanizációs folyamat hatására. A céltelepülés kiválasztásában nőtt a főváros környéki agglomeráció szerepe. Budapesten a teljes vándorlási veszteség 3400 főt tett ki, ezen belül az állandó vándorlásnak betudható 3250, az ideiglenes vándorlásban 150 fős veszteség tapasztalható. A többi városra, a korábbi trenddel szemben, az odavándorlás volt jellemző 2016-ban. Együttesen 1600 fős vándorlási nyereség mutatkozott ezeken a településeken. Mind az állandó, mind az ideiglenes vándorlási egyenleg pozitív lett. A községek népességszámát szintén növeli a vándorlások pozitív mérlege. Az állandó vándorlások pozitív egyenlege (2050 fő) jelentősen meghaladta az ideiglenes vándorlások negatív mérlegét (-250 fő), ami által az együttes vándorlási mutató (1800 fő) is pozitív irányba lendült.

1.18. ábra
Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2016*

* Előzetes, részben becscsült adatok.

A korábbi évekhez hasonlóan **területi összehasonlításban** Közép-Magyarország (10 950 fő), Nyugat-Dunántúl (3050 fő) és Közép-Dunántúl (1750 fő) tudott felmutatni pozitív vándorlási egyenleget, míg Dél-Dunántúlra, valamint az Alföldre és Észak-Magyarországra továbbra is az elvándorlás volt a jellemző. Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl esetében 5–10%-kal csökkent

a vándorlási többlet az előző évhez viszonyítva, Közép-Dunántúlon viszont közel háromszorosára nőtt. A megyék közül a legvonzóbb lakóhely 2016-ban Pest, továbbá Győr-Moson-Sopron, Fejér, Vas, Komárom-Esztergom megye voltak, valamint újként Veszprém megyében alakult pozitívan a belföldi vándorlási egyenleg. Összességében a régiók közül Észak-Alföld és Észak-Magyarország népességmegtartó ereje volt a leggyengébb, ezekben a régiókban 6900, illetve 3850 fővel csökkent a népességszám a belföldi vándorlásból eredően. A megyék esetében 2016-ban is a korábbi évekhez hasonlóan Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből vándoroltak el a legtöbben, 3700, illetve 3250 fő vándorlási veszteséget okozva. A Dunától keletre eső többi területre szintén az elvándorlás jellemző.

Nemzetközi vándorlás

A **nemzetközi vándorlásnak** is meghatározó szerepe van egy ország népességszámának alakulásában. Hazánknak vannak olyan régiói, ahol a nemzetközi vándorlásból származó pozitív vándorlási egyenleg csökkenti a népesség fogyását. Ez jellemző Észak-Alföldre, továbbá Közép-Magyarországra és Nyugat-Dunántúlra, ahol a nemzetközi vándorlás mérsékli a természetes fogyást, ezen belül is a legjelentősebben Szabolcs-Szatmár-Bereg és Győr-Moson-Sopron megyében. Az ország települései közül kiemelkedik még Budapest, ahova 2016-ban szintén igen magas számban érkeztek külföldről.

A többi megyében a nemzetközi vándorlásból adódó veszteség tapasztalható, ami növeli a népességcsökkenést. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legjelentősebben a nemzetközi vándorlás népességszámra gyakorolt csökkentő hatása.

2017. január 1-jén az érvényes, tartózkodásra jogosító engedéllyel rendelkező, huzamosan itt-tartózkodó külföldiek száma 153 600 fő volt. A **külföldi állampolgárok** jelenleg az ország népességének 1,6%-át teszik ki. Az itt élő külföldiek túlnyomó többsége, 65%-a Európából, ezen belül a környező országokból, főképp Romániából (16%), Németországból (12%), Szlovákiából (6,2%), valamint Ukrajnából (3,8%) érkezett hazánkba. További 27%-uk Ázsiából, Afrikából 3,9%-uk, az amerikai kontinensről 3,5%-uk származik. Ázsiából elsősorban a kínaiak és a vietnamiak létszáma jelentős.

2. MUNKAERŐPIACI VISZONYOK, OKTATÁS

Munkaerőpiac

• 2016-ban folytatódtak a korábbi évek munkaerőpiaci tendenciái. **Javultak a főbb mutatók:** a gazdaságilag aktívak rétege szélesedett, ezen belül a foglalkoztatottság bővült, a munkanélküliség mérséklődött, ezzel párhuzamosan pedig az inaktívok száma és aránya csökkent az előző évihez képest. A foglalkoztatottság és a munkanélküliség 2016. évi szintje a munkaerő-felmérés 24 éves történetének legkedvezőbb értéke volt.

• 2016-ban a 15–64 éves **foglalkoztatottak száma** 4 millió 309 ezer fő volt, 134 ezerrel több, mint egy évvel korábban, ugyanezen időszak alatt a **foglalkoztatási arány** 2,6 százalékponttal, 66,5%-ra nőtt. Uniós összehasonlításban hazánk foglalkoztatási pozíciója javult: foglalkoztatási arányunk több mint egy évtizeden keresztül az egyik legalacsonyabb volt az uniós országok sorában, jelentősen elmaradva az unió átlagától, ugyanakkor 2016 III. negyedévében már 0,6 százalékponttal meghaladta az uniós átlagértéket.

• 2016-ban a 15–64 éves **munkanélküliek száma** 234 ezer főt tett ki, 73 ezer fővel kevesebbet az egy évvel korábbinál, míg a **munkanélküliségi ráta** 5,1%-os értéke 1,7 százalékponttal lett alacsonyabb. A munkanélküliségi mutatók a nők körében nagyobb mértékben csökkentek, ennek következtében a nők munkanélküliségi szintje némileg kisebb volt a férfiakénál. A hazai és az uniós munkanélküliségi ráta közötti különbség tovább nőtt, 2016 III. negyedévében a 15–64 éves népességen belül a magyar mutató 3,4 százalékponttal kevesebb volt az EU-28 átlagánál, egyben az egyik legalacsonyabb a tagállamok rangsorában.

• A fiatalok helyzetéről nyújt átfogóbb képet a 15–24 éves nem tanuló, de nem is dolgozó fiataloknak korcsoporton belüli aránya, ez 2016-ban 11,0% volt, 0,6 százalékponttal kevesebb, mint egy évvel korábban.

• A munkaerő-kereslet növekedésével párhuzamosan a munkanélkülieken felül figyelembe vett ún. **potenciális munkaerő-tartalék** nagysága egy év alatt 115 ezer fővel kevesebb, 421 ezer fő volt.

• Az elmúlt évben az **üres álláshelyek száma** 24%-kal nőtt. 2016-ban így átlagosan mintegy 55,2 ezer betöltetlen álláshely volt. A versenyszféra üres álláshelyei egy év alatt 36%-kal, 39,0 ezerre bővültek.

• A főbb munkaerőpiaci mutatók tekintetében jelentős **területi különbségek** vannak: míg Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl esetében az országos átlagnál magasabb a foglalkoztatási arány és alacsonyabb a munkanélküliségi ráta, addig Dél-Dunántúlt, Észak-Magyarországot és a két alföldi régiót annál kisebb foglalkoztatási és magasabb munkanélküliségi szint jellemezte 2016-ban.

*Köznevelés,
felnőttképzés,
felsőoktatás*

- A **népesség iskolázottsági szintje** tovább javult: 2001 és 2011 között a 25–64 éves népességből a legmagasabb végzettségként érettségizettek aránya 28-ról 31%-ra, a diplomásoké 7 százalékponttal, 21%-ra nőtt. 2016-ban a diplomások a 25–64 éves népesség 24%-át tették ki, míg az érettségizettek a 32%-át.

- 2016-ban 4574 **óvodai** feladatellátási hely fogadta a gyermekeket. Az óvodai férőhelyek száma 379 ezer volt, nem változott jelentősen 2015-höz képest. Az óvodás gyermekek száma 1,1%-kal mérséklődött az előző évihez viszonyítva. 2016-ban 317 ezer óvodás gyermek volt, kevesebb, mint amennyi férőhely rendelkezésre állt, 84 óvodás gyermek jutott száz férőhelyre. A 3–5 éves népességből az óvodába járók aránya a 2010. évi 87,8%-ról 2016-ra 91,4%-ra emelkedett. Az óvodai pedagógusok száma gyakorlatilag ugyanannyi (31 ezer fő) volt, mint tavaly, volt mint 2015-ben, egy pedagógusra 10,1 gyermek jutott.

- A nappali rendszerű **általános iskolai** oktatásban részt vevők száma az érintett gyermekkorosztály létszámának alakulásával összefüggésben 0,5%-kal csökkent az előző évihez képest, így a beiratkozott tanulók létszáma 3589 iskolai feladatellátási helyen 741 ezer főt tett ki. A pedagógusok számának évek óta tartó mérséklődése 2013-ban megállt és emelkedni kezdett, 2016-ban 78 ezer pedagógus dolgozott az általános iskolákban, 5,5%-kal több, mint 2010-ben. Egy pedagógusra 9,6 tanuló jutott 2016-ban.

- A **középfokú oktatásban** a 2016/2017-es tanévtől jelentős átalakulás történt. A speciális szakiskolákból szakiskolák és készségfejlesztő iskolák, a szakiskolákból szakközépiskolák, a szakközépiskolákból pedig szakgimnáziumok lettek. A gimnáziumok esetében nem történt változás. A nappali oktatásban részt vevő tanulók száma csökkent, 2016-ban 435 ezer főt tett ki, az előző évinél 3,6, a 2010. évi létszámnál pedig 25%-kal kevesebbet, döntően a megfelelő életkorokba tartozók létszámának csökkenése miatt. 2016-ban a tanulók 42%-a járt gimnáziumba, 2010-ben 34%-uk.

- A **felsőoktatásban** a felvettek száma az egyetemek és főiskolák nappali képzéseire összesen 53 ezer fő volt. Az összes jelentkezőből a felvettek aránya 67%, 2 százalékponttal magasabb a 2010. évinél, és közel ugyanannyi, mint 2015-ben.

- A hallgatók **képzési terület** szerinti megoszlása részben a korábbi trendeknek megfelelően alakult 2010 és 2016 között is, ugyanakkor némi elmozdulás is megfigyelhető, a hallgatók képzési területek közötti megoszlása kiegyenlítettebbé vált. 2016-ban is a gazdaság és irányítás képzési terület volt a legnépszerűbb. A műszaki tudományok képzési terület is megőrizte második helyét. A legnagyobb mértékben a tanárképzés és az informatika szerepe erősödött.

• Míg a **felnevelés** szerepe a köznevelésben az elmúlt évtizedekben – már az 1980-as évektől – mérséklődött, addig a felsőoktatásban az elmúlt évtized első harmadáig nőtt. 2016-ban alapfokú oktatásban 2410, középfokú oktatásban 98 ezer felnevelésben tanuló volt. A felsőoktatásban 81 ezer hallgató tanult nem nappali képzésben.

• A **költségvetés oktatási kiadásai** 2015-ben 1480 milliárd forintot tettek ki, a GDP 4,4%-át, ez folyó áron 8,0%-kal több volt az előző évinél, a GDP-hez viszonyított aránya pedig 0,1 százalékponttal nőtt. 2015-ben a háztartások egy főre jutó oktatási kiadásai 9000 forintot tettek ki. Az oktatásra fordított összeg az egy főre jutó teljes fogyasztás 0,9%-át tette ki 2015-ben. A háztartások oktatásra fordított fogyasztási kiadásai 2015-ben (285 milliárd forint) a GDP 0,8%-át érték el, ez az arány 2010 óta változatlan.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2013	2014	2015	2016
Foglalkoztatottak száma, ezer fő ^{a)}	3 860,0	4 069,9	4 175,8	4 309,4
Foglalkoztatottak aránya, % ^{a)}	58,1	61,8	63,9	66,5
Munkanélküliek száma, ezer fő ^{a)}	440,2	342,7	307,0	233,9
Munkanélküliségi ráta, % ^{a)}	10,2	7,8	6,8	5,1
Tartósan állástalanok aránya, % ^{a)}	50,4	49,5	47,4	48,4
Üres álláshelyek száma, ezer	32,8	37,7	44,6	55,2
Érettségizettek a 18 évesek százalékában, % ^{b)}	58,8	62,6	63,8	62,8
Oklevelet szerzettek a 22 évesek százalékában, % ^{c)}	28,6	31,3	33,7	32,9

^{a)} A 15–64 éves népességben belül.

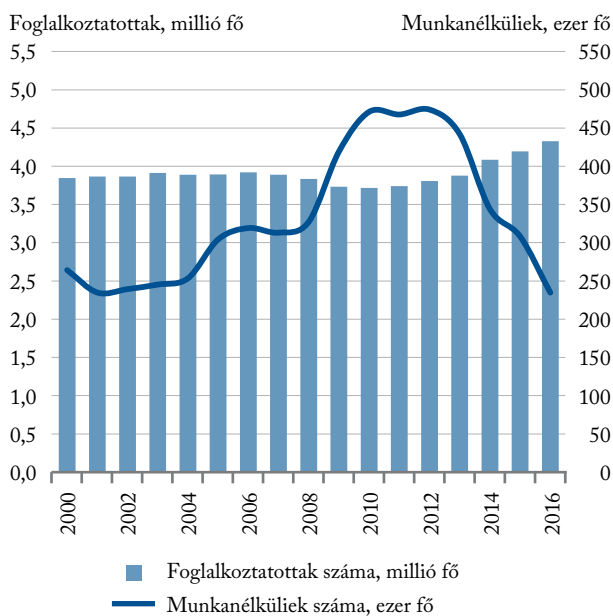
^{b)} A 18 éves népességből azok aránya, akik az adott évben sikeres érettségi vizsgát tettek a nappali képzésben.

^{c)} A 22 éves népességből azok aránya, akik az adott évben felsőfokú oklevelet szereztek nappali képzésben.

MUNKAERŐPIAC

2016-ban a **magyar munkaerőpiacot** a foglalkoztatás szintjének növekedése, valamint a munkanélküliség és az inaktivitás csökkenése határozta meg. Ebben külső és belső gazdasági tényezők egyaránt szerepet játszottak. Utóbbihoz tartozott, hogy a magyar gazdaság tartósan növekedési pályára állt, és folytatódott a lakosság jövedelmének kiáramlása, aminek eredménye a növekvő fogyasztás és új munkahelyek létrejötte volt. Hazánk munkaerőpiaci helyzete az elmúlt évben is javult, ennek köszönhetően előreléptünk a foglalkoztatás és munkanélküliség uniós tagállami rangsorában.

2.1. ábra
A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása

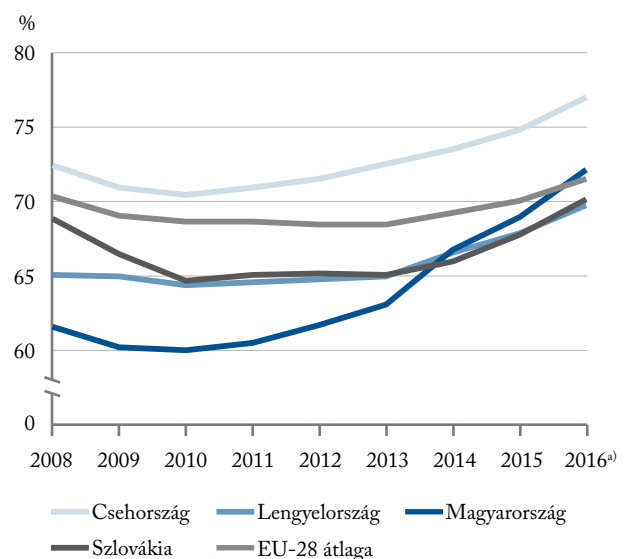

Hazánk foglalkoztatási szintje meghaladta az Európai Unió átlagát

A gazdasági válság az uniós tagállamok mind-egyikének munkaerőpiacát sújtotta. 2010-ben az Európai Unió tíz évre szóló gazdasági programot fogadott el. Ebben – a 20–64 évesekre vonatkoztatva – foglalkoztatási célként, 2020. évi céldátummal az akkorinál jóval magasabb, 75%-os szintre történő emelést határoztak meg. Hazánk vállalta ennek az uniós célkitűzésnek a teljesítését. Jóllehet az uniós tagállamaiban emelkedett a foglalkoztatás szintje az elmúlt években, ennek ellenére

kevesebb mint az országok felében volt magasabb a foglalkoztatási arány a válságot megelőzőnél. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2016. III. negyedévi adatok szerint Bulgária, Észtország és Románia kivételével a tagországok mindegyikében bővült a foglalkoztatás az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A foglalkoztatási arány uniós átlagértéke – a 20–64 éves népességen belül – 71,5% volt, ez 1,0 százalékpontos növekedést jelentett a 2015. III. negyedévihez képest. Kilenc tagállam (Ausztria, Csehország, Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország, Hollandia, Litvánia, Németország és Svédország) érte el a célként megfogalmazott foglalkoztatási arányt, ezekben a tagállamokban a foglalkoztatás szintje 75,5–82,1% között alakult. Továbbra is Görögország foglalkoztatási aránya (57,2%) volt a legtávolabbi a célkitűzés értékétől. A visegrádi országok mindegyikét növekvő foglalkoztatás jellemezte az elmúlt években, ennek szintje 2016. III. negyedévében Lengyelországban volt a legalacsonyabb (69,7%) és Csehországban a legmagasabb (77,0%). A magyar mutató egy év alatt – az uniós tagországi közül a legnagyobb mértékben – 2,4 százalékponttal, 72,1%-ra bővült, meghaladta az uniós átlagát. Az uniós tagállami rangsorban előrébb léptünk, stabilan a középmezőnyben helyezkedünk el.

2.2. ábra
A 20–64 évesek foglalkoztatási aránya a visegrádi országokban és az unióban

^{a)} 2016. III. negyedévi adat.

A 20–64 éves népesség körében a magyar foglalkoztatási arány 71,5% volt 2016-ban, ez az érték az egy évvel korábbit 2,7, a 2010. évit pedig 11,6 százalékponttal meghaladta. Míg a férfiak körében a foglalkoztatás szintje 2016-ban is magasabb volt a célértéknél (78,6%), addig a nők esetében – az egy év alatt történt 2,5 százalékpontos javulás ellenére – a mutató 64,6%-os értéke továbbra is jelentősen alatta maradt a célként kitűzött foglalkoztatási szintnek.

A hazai foglalkoztatás kimagasló szintre emelkedett

Az elmúlt évben a 15–74 éves **foglalkoztatottak száma** átlagosan 4 millió 352 ezer fő volt, 141 ezer fővel több az egy évvel korábbinál. A növekedés forrása 90%-ban a hazai elsődleges munkaerőpiac létszám-bővüléséhez kötődött, amellett, hogy a magukat közfoglalkoztatottnak vallók és a külföldi telephelyen dolgozók száma – mintavételi hibahatáron belül – némileg szintén nőtt. A foglalkoztatottak közül a 15–64 évesek korcsoportjába 4 millió 309 ezer fő tartozott, ami 134 ezer fős (3,2%-os) növekedést jelentett az egy évvel korábbihoz képest, a 2010. évinél pedig 608 ezer fővel volt magasabb. (A foglalkoztatás szezonális jellege mérséklődött: az éven belül folyamatosan nőtt a foglalkoztatottak száma és aránya, így a legmagasabb mutatók a IV. negyedévet jellemezték.)

Hosszú éveken keresztül tartósan alacsony foglalkoztatottság jellemezte a magyar munkaerőpiacot, a foglalkoztatási arány stabilan 55–57% körül alakult. A gazdasági válság munkaerőpiacra gyakorolt hatása egyrészt a foglalkoztatás szintjének mérséklődésében érhető tetten: a krízis 2009–2010. évi mélypontján 55% alá csökkent a foglalkoztatási arány. (Ugyanezen időszak alatt a foglalkoztatottak korábbi, 3,8–3,9

millió létszáma 3,7 millióra csökkent.) Ugyanakkor 2011 óta folyamatos a foglalkoztatás bővülése, ami-ben szerepet játszott a gazdasági teljesítmény növekedése révén a versenyszféra munkaerő-felvevő képességének javulása, a közfoglalkoztatás kiterjesztése, illetve a munkavállalási célú migráció – csak részben számszerűsíthető – intenzitása. Ennek köszönhetően a magyar munkaerőpiac kínálati típusából egyre inkább keresletivé válik, egyes nemzetgazdasági területeket már most is munkaerőhiány jellemez. Jóllehet több százezresre tehető a potenciális munkaerő-tartalék, a válságot követő gazdasági fellendülés fokozódó munkaerőigénye hiányt idézett elő olyan területeken, mint például a kereskedelem, vendéglátás, az autóipar, vagy a lakásépítés fellendüléséből profitáló építőipar. Mindez egy olyan időszakban következett be, amikor a munkaerő-kínálat egyrészt demográfiai (a nyugdíjkorhatárt elérő, az 1950-es évek első felében született nagy létszámú korosztályok helyébe kisebb létszámú évjáratok léptek), másrészt az intenzívebbé váló munkaerőpiaci migráció miatt szűkül.

2016-ban a 15–64 éves népesség **foglalkoztatási aránya** 66,5% volt, 2,6 százalékponttal meghaladta az előző évit, míg a 2010. évinél 11,6 százalékponttal volt magasabb. A korábbi évekhez hasonlóan a javulás egy része (2016-ban mintegy egyötöde) a ráta nevezőjét jelentő népesség számának csökkenéséből ered. A foglalkoztatás 2016. évi szintje a munkaerő-felmérés 24 éves történetének legmagasabb értéke.

A közfoglalkoztatás keretében dolgozók száma és sajátosságai

Hosszú éveken keresztül a **közfoglalkoztatásban** részt vevők számának változása meghatározó szerepet töltött be a foglalkoztatás egészének alakulásában. A közfoglalkoztatás súlya évről évre változó

JAVULTAK A MUNKAERŐPIACI STÁTUSVÁLTÁS ESÉLYEI

Az elmúlt években egyre kedvezőbbé váló foglalkoztatási folyamatokat erősíti a 15–74 éves népesség **munkaerőpiaci státusváltás** szerinti megoszlása. 2013–2016-ban a foglalkoztatottak között emelkedett azok aránya (92,4-ről 94,9%-ra), akik meg tudták őrizni foglalkoztatotti státusukat. Ezzel párhuzamosan (65,5-ről 53,9%-ra) csökkent azok aránya, akik megmaradtak munkanélkülinek, egyúttal körükben (29,7-ről 40,2%-ra) megnőtt az esélye annak, hogy munkanélküliből foglalkoztatottá váljanak, jóllehet ez részben a közfoglalkoztatás kiterjesztésével hozható összefüggésbe. További előrelépés, hogy a korábbinál nagyobb azok aránya (6,5 helyett 9,1%), akik az iskolából kilépve foglalkoztatottként, és kisebb azoké (5,3 helyett 2,9%), akik munkanélküliként kezdték meg felnőtt életüket.

mértékű volt: míg 2012 és 2013 között a foglalkoztatottak számának gyarapodása hattized részben a közfoglalkoztatottak létszámának bővüléséből származott, addig ez az arány 2016-ban mintegy 7% volt.

Az elmúlt évben átlagosan 202,5 ezer főt alkalmaztak közfoglalkoztatottként,¹⁾ közel 11 ezer fővel (5,5%-kal) többet a 2015. évinél. A korábbi évekhez hasonlóan a közfoglalkoztatás szinte kizárólag teljes munkaidős alkalmazást jelentett. A közfoglalkoztatás fő terepe változatlanul a költségvetés – azon belül pedig a humán-egészségügyi, szociális ellátás –, itt átlagosan 152 ezer fő dolgozott. A versenyszféra jellemzően állami tulajdonú vállalkozásainál közel ugyanannyi – 11,6 és 11,3 ezer fő – közfoglalkoztatottat alkalmaztak, mint a nonprofit szférában. (A közfoglalkoztatottak átlagosan bruttó 79,0 ezer forintot kerestek 2016-ban.)

A közfoglalkoztatásban részt vevők²⁾ **demográfiai jellemzői** szerint vizsgálva közöttük közel azonos arányban vannak nők (50,3%) és férfiak (49,7%). Korösszetételüket a 26–50 évesek túlsúlya

jellemzi (58%), a 26 év alattiak és az 50 év felettek aránya ennél jóval kisebb (12 és 30%). (A 2016. január 1-jei adatok szerint a népességen belül a 25 évesek és fiatalabbak aránya 27, a 26–50 év közöttiek 36, míg az 50 év felettieké 37%-ot tett ki.) A közfoglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettség szerinti összetétele kedvezőtlenebb a népesség egészéhez képest, mivel körükben 9%-ot képviselt az általános iskolát be nem fejezettek aránya, további 46%-uk pedig alacsony végzettséggel rendelkezett. A közfoglalkoztatottak 43%-a középfokú tanulmányokat végzett, főiskolai vagy egyetemi diplomája 2%-uknak volt. (A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a 15 évesnél idősebb népesség 5%-a nem fejezte be az általános iskolát, 27%-a legfeljebb az általános iskola 8. évfolyamát végezte el, 51%-a középiskolai, 17%-a felsőfokú végzettséget szerzett.)

A közfoglalkoztatásba³⁾ bevontak arányát illetően erős **területi differenciáltság** alakult ki. 2016-ban a közfoglalkoztatottak 15–64 éves foglalkoztatottakon belüli aránya Észak-Alföldön kiemelkedő volt (13%), emellett Észak-Magyarországon is magas

KÖZFOGLALKOZTATÁS: TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉS ÉS A PROGRAM LEZÁRULÁSA UTÁNI LEHETŐSÉGEK

A közmunka alapvetően a munkanélküliség kezelésének hagyományos módszere. Létszámuk gyors növekedése 2012-ben indult meg, és az elmúlt négy évben 2,2-szeresére bővült. A közfoglalkoztatás kiterjesztése tudatos kormányzati lépés volt, középpontjába az az elgondolás került, amit a „segély helyett munka” alapelvvel lehet megfogalmazni.

A közfoglalkoztatás **társadalmi elfogadottságáról** a munkaerő-felmérés 2015. I. negyedévi kiegészítő felvétele szolgál információval. A megkérdezett 19–64 évesek közel hattizede pozitívnak ítéli a közfoglalkoztatást. A közmunka társadalmi elfogadottságához nagymértékben hozzájárul, hogy ezáltal olyanok is jutottak (újra) munkalehetőséghez, akik végzettségük, lakóhelyük, vagy más indok miatt hátránnyal indulnak a munkaerőpiacon. Egyúttal a foglalkoztatásnak ez a fajtája alternatívát jelent az alacsony jövedelmet jelentő munkanélküli-státussal szemben. Némiképp a közfoglalkoztatás területi differenciáltságát erősíti, hogy a községekben élők magasabb szintre értékelték, mint a városokban vagy a Budapesten élők, ahol viszont bővebb piaci állás kínálat a jellemző.

Érdekes nyomon követni, mi vár a közfoglalkoztatásban részt vevőkre annak befejeződése után. A **közfoglalkoztatottak státusváltása**⁴⁾ azt a képet erősíti, hogy jelenleg kevesen tudnak az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedni: hozzávetőlegesen tízből egynek sikerült a közfoglalkoztatásból való kilépés után „normál” munkához jutni. A közfoglalkoztatás befejeztével a többség visszakerült a segélyrendszerbe, és várta a következő közmunka lehetőségét. Mindez azt jelenti, hogy 2016-ban még kicsi volt az átjárás a közfoglalkoztatás és az elsődleges munkaerőpiac között.

¹⁾ Forrás: intézményi munkaügyi statisztika.

²⁾ Forrás: Belügyminisztérium. Havi tájékoztató a közfoglalkoztatás helyzetéről, 2016. december (www.kozfoglalkoztatatas.kormany.hu)

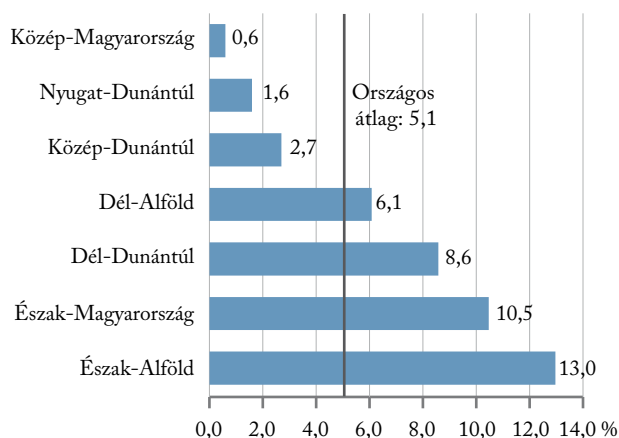
³⁾ Forrás: munkaerő-felmérés.

⁴⁾ Panelvizsgálat: két egymást követő negyedévben a mintában – 5/6 részben átfedésben – lévő azon személyek, akik a kezdő időszakban közfoglalkoztatottak voltak. Forrás: munkaerő-felmérés, alapfelvétel.

(11%), mindkettő jóval az országos átlag (5,1%) feletti. Ezzel szemben Közép-Magyarországon, illetve Közép- és Nyugat-Dunántúlon a mutató 0,6–2,7% között alakult.

2.3. ábra

A közfoglalkoztatottak aránya a 15–64 éves foglalkoztatottakon belül régiók szerint, 2016

A közfoglalkoztatásban való részvétel elsősorban az alacsony iskolai végzettségűek, a hátrányos térségekben élők, valamint a roma etnikumhoz tartozók esetében meghatározó jelentőségű, ennek révén olyanok is rendszeresen munkalehetőséghez juthatnak, akiknek lényegesen kisebb az esélye a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedésre.

Növekvő számban vállalnak munkát külföldön

A külföldön dolgozó⁵⁾ magyarok számát pontosan meghatározó statisztika nem áll rendelkezésre. A **külföldön munkát vállalók** közül azokat veszik számba az EU-tagországok statisztikai hivatalai, akiket a válaszolók háztartásuk tagjaként azonosítanak, vagyis az érintettek rendszeresen hazajárnak, és jövedelmükkel hozzájárulnak az adatot szolgáltatató háztartás tagjainak megélhetéséhez.⁶⁾

Az elmúlt évben – a 15–64 éves népességben belül – átlagosan 116,4 ezer fő jelölt meg a munkaerő-felmérésben külföldi telephelyen történő munkavégzést, ez 4,8%-kal magasabb volt a 2015. évinél, míg 2010-hez viszonyítva 2,3-szeres növekedést

jelentett. A korábbi években tapasztalt bővülő munkaerőpiaci migráció (is) egyre több nemzetgazdasági területen szakemberhiányt idézett elő, hiszen elsősorban – a vonzóbb külföldi kereseti lehetőségek mellett – azok számára jelentenek perspektívát, akik nagyobb szakmai tudás birtokában vannak, illetve az átlagosnál vállalkozóbb szelleműek.⁷⁾

A korábbi tendenciák folytatódtak: a külföldön munkát vállalók túlnyomó részben férfiak, 25–44 év közöttiek, középfokú (szakiskolai, szakmunkásképző és szakközépiskolai) végzettségűek. A külföldön munkát vállaló honfitársaink három uniós országot (Ausztriát, Németországot és az Egyesült Királyságot) részesítettek előnyben, itt dolgozik a külföldön magyarok több mint nyolctizede. A Nyugat-Magyarországon (Győr-Moson-Sopron és Vas megyében) élők közül jelentősebb számban dolgoznak külföldön, feltételezhetően sokan napi ingázóként Ausztriában, továbbá a Borsod-Abaúj-Zemplénben élők jelöltek meg külföldi országot munkavégzésük helyeként nagyobb számban.

Változtak a foglalkoztatottak demográfiai jellemzői

A gazdasági válság visszaesést idézett elő mind a férfiak, mind a nők foglalkoztatottságában, jóllehet annak mértéke eltérően érintette a két nem képviselőit. A nők foglalkoztatása kisebb mértékben csökkent, ennek hátterében az áll, hogy a gazdasági válság jobban sújtotta azokat az ágazatokat (feldolgozóipar, építőipar), ahol nagyobb arányban dolgoztak férfiak. Mindez a foglalkoztatás két nem közötti különbségének mérséklődését eredményezte, ugyanakkor az elmúlt éveket a férfiak jelentősebb foglalkoztatásbővülése jellemezte, ezáltal a differencia újból nőtt. 2016-ban a 15–64 éves férfiak foglalkoztatási aránya 73,0% volt, 2,7 százalékponttal meghaladta a 2015. évit, míg a 2010. évinél 13,1 százalékponttal volt több. A női foglalkoztatási ráta 60,2% volt, 2,4 százalékponttal magasabb az egy évvel korábbinál, a hat évvel korábbit pedig 10,0 százalékponttal múlta felül. 2016 III. negyedévében mindkét nem esetében javult az uniós átlaghoz viszonyított helyzetünk: a nők foglalkoztatási arányában meglévő különbség csökkent (egy év alatt 1,3 százalékpontról

⁵⁾ Forrás: munkaerő-felmérés.

⁶⁾ A felmérés nem terjed ki azokra a háztartásokra, akiknek minden tagja külföldön tartózkodik, így a háztartás megélhetési költségei is külföldön realizálódnak. Szintén nehéz azok létszámát meghatározni, akik idényjelleggel – síszezonban, mezőgazdasági betakarításkor, nyári szünetben – vállalnak rövidebb időszakra munkát külföldön.

⁷⁾ Munkaerőpiaci Tükör, 2015. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, Budapest, 2016. http://www.mtakti.hu/file/download/mt_2015_hun/egyben.pdf

VISSZATÉRÉS A KIVÁNDORLÁS UTÁN⁸⁾

A migráció nem feltétlenül egyirányú utat jelent. Jóllehet az elmúlt években folyamatosan nőtt a külföldön munkát vállaló magyarok száma, ezzel párhuzamos folyamat is lezajlott: jelentős volt a **viSSZAVÁNDORLÁS** is.

A tükröstatistikák, valamint a hivatalos magyar statisztikák szerint a kivándorlók 25–42%-ára lehet becsülni azok arányát, akik a válságot követően visszatérhettek Magyarországra. A külföldön munkát vállaló honfitársaink jelentős része tudatosan tervezi a visszatérést, aminek legfőbb motivációját a család és a barátok hiánya jelenti. A külföldről visszatérő magyarok – akárcsak a többi kelet-európai migráns – jellemzően pozitívan szelektáltak, vagyis fiatalabbak, magasabban kvalifikáltak, stabil párkapcsolatban vagy házasságban éltek, illetve jóval kisebb arányban voltak gyermektelenek a nem migráns, kinti populációhoz viszonyítva. A külföldi munkaerőpiacon sikeresen beilleszkedettek, vagyis rendelkeztek állással, és hazatérve szintén találtak munkát. Közöttük nagyobb arányban fordultak elő vállalkozók, mint alkalmazottak.

A világ számos országában (pl. Kína, India, Tajvan) már korábban is működtek sikeres, komplex remigrációs, hazahívó kezdeményezések. A kelet-közép-európai országokat jelentős munkaerőpiaci migrációs nyomás jellemzi, emiatt vált fontossá a hazatérő migrációt ösztönző közpolitikák életre hívása. Ezek a programok döntően a magasán kvalifikált migránsok hazahívására (*brain re-gain*) koncentrálnak, elsősorban annak érdekében, hogy a hazatérők külföldön megszerzett tudását, tapasztalatait a(z) (innovációra építő) gazdasági fejlődés és versenyképesség szolgálatába állítsák. A programok közös jellemvonása, hogy célcsoportját tekintve a már hazatértek mellett a potenciálisan hazatérőkre és a még itthon lévő potenciális kivándorlókra (a kivándorlás megelőzésére) is fókuszál. Célja, hogy elősegítse a hazatérők helyi társadalomba való ismételt beilleszkedését, ösztönözze és segítse a hazatérés folyamatát, továbbá megakadályozza, hogy a képzett munkaerő elhagyja az országot. A hazatérők visszailleszkedését többek között állasközvetítéssel, mentorálással, vállalkozóvá válás támogatásával, külföldön szerzett képzettség elismerésével, lakhatási támogatással segíthetik. A külföldön élők hazatérését olyan eszközökkel próbálják elérni, mint a megfelelő információszolgáltatás (pl. telefon, weboldal), az egyéni mentorálás, a PR-kampány, a képzés vagy a tanácsadás. Az elvándorlás megelőzése érdekében használt eszközök között megtalálhatjuk az oktatás-, fejlesztés- és gazdaságpolitikára irányulókat, vagy a nem adminisztratív korlátok kezelését. Magyarországon 2009 óta négy nagyobb volumenű, reintegrálást (újrafoglalkoztatást), hazahívást, illetve helyben tartást célzó kezdeményezés született.⁹⁾ A programok között volt, amelyik a magasán képzett, akár nemzetközileg is kimagasló teljesítményt nyújtó (fiatal) kutatók hazacsábítását tűzte ki célul, míg másik az orvosok és a gyógyszerészek elvándorlását megakadályozandó jött létre, de volt olyan is, amelyik konkrétan az Egyesült Királyságban dolgozó fiatal magyarok hazahívása érdekében tevékenykedett. A kelet-közép-európai országokban (pl. Lengyelország, Észtország, Románia, Csehország, Szlovákia), így hazánk esetében is ezen kezdeményezések sikeressége egyértelműen függ az anyaországbeli gazdasági és társadalmi tényezőktől,¹⁰⁾ a migránsok jellegzetességeitől, vagy az ország migrációs mintázatától.

⁸⁾ Munkaerőpiaci Tükör, 2015. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, Budapest, 2016. http://www.mtaki.hu/file/download/mt_2015_hun/egyben.pdf

⁹⁾ Az MTA Lendület Program, a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) Szent-Györgyi Albert Hazahívó Ösztöndíja, a Markusovszky-Ösztöndíj, valamint a „Gyere haza, fiatal!” programok.

¹⁰⁾ Ide olyan tényezők tartoznak, mint a küldő ország általános gazdasági növekedése, a társadalmi előrehaladást szolgáló vállalkozásbarát és befektetést ösztönző környezet megteremtése, a munkajövedelmek adóterheinek csökkentése, az inaktivitás visszaszorítása, az adminisztratív terhek, a bürokrácia és a korrupció visszaszorítása.

0,9 százalékponton), miközben a magyar mutató a férfiaknál már magasabb volt az EU-28 átlagánál. Mindez a tagállami rangsorban elfoglalt helyünk javulását eredményezte az előző évihez képest.

2016-ban a foglalkoztatott nők 1 millió 972 ezer fős létszáma 60 ezer fővel meghaladta az egy évvel korábbit, míg a 2010. évinél 246 ezer fővel volt több. A nők munkaerőpiaci aktivitásának, ezen belül foglalkoztatási szintjének meghatározó tényezői a gyermeket nevelő nők munkavállalási sajátosságai, a nevelt gyermekek száma. Ez tükröződik abban,

hogyan a **gyermekszám szerint differenciált női foglalkoztatási arány** a gyermekszám növekedésével párhuzamosan csökkent, így a gyermektelenek körében volt a legmagasabb. 2016-ban a 15–64 éves egygyermekes nők hattizede, a kétgyermekesek némileg több mint fele, a három vagy annál több gyermeket nevelők mintegy harmada volt foglalkoztatott. Egy év alatt a legnagyobb mértékben a gyermektelen nők foglalkoztatási aránya bővült, ugyanakkor a többi (gyermeket nevelő) kategória esetében is növekedés történt.

2.1. tábla

A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya a háztartásban élő gyermekek* száma szerint

Megnevezés	2010	2015	2016	2016	
				változás 2010-hez képest	változás 2015-höz képest
				százalékpont	
				%	
Gyermektelen	54,2	62,9	66,0	+11,8	+3,1
Egy gyermeket nevelő	52,4	59,0	60,6	+8,2	+1,6
Két gyermeket nevelő	47,9	52,4	53,3	+5,4	+0,9
Három vagy annál több gyermeket nevelő	25,0	31,6	34,6	+9,6	+3,0
Összesen	50,2	57,8	60,2	+9,9	+2,4

* Gyermekek: 0–24 éves inaktív, gyermek státusú személy.

A NAPUNK EGY JELENTŐS RÉSZÉBEN LÁTHATATLAN MUNKÁT VÉGZÜNK

A magyar lakosság idejének jelentő része – napi rendszerességgel – **láthatatlan**, azaz olyan **fizetetlen munka**, amit a háztartáson belül vagy önkéntes munkaként végeznek a társadalom tagjai.

A 15–84 éves magyar lakosság¹¹⁾ egy napján több időt fordít fizetetlen munkára (214 perc), mint fizetett munkára (164 perc). Ez annak fényében nem meglepő, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a népesség döntő többsége (91%-a) végez házimunkát, miközben fizetett munkája ennél sokkal kevesebbnek van. A háztartáson belül hasznosuló munka felét az ételkészítés – főzés, sütés, mosogatás, élelmiszerek tartósítása – tette ki. Emellett időnk mintegy negyedét lakhatással (pl. takarítás, bútortisztítás, dísznövénygondozás), ötödét pedig – a gyermekekről és a rászoruló felnőttekről való – gondoskodással kapcsolatos házimunkára fordítottuk. A házimunkák közül a legkevesebbet (7%-ot) az öltözködéssel töltött időmennyiség tette ki.

Mindez egy év alatt megközelítően 11 milliárd óra fizetetlen munkát jelentett a magyar lakosság esetében, nyolcórás munkanappal számolva pedig mintegy 130 munkanapnyi háztartási vagy önkéntes munkát. Amennyiben ezt a munkamennyiséget figyelembe vesszük az ország teljesítményében, a GDP értéke – folyó áron számolva – 25%-kal lenne magasabb 2010-ben.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)¹²⁾ az egyes országok legutóbb elérhető időmérleg-felvételét felhasználva készített erre vonatkozó becslést. Ennek alapján a férfiak átlagosan 138 percet töltenek naponta házimunkával, míg a nők ennek kétszeresét (272 percet). Az arányokban

¹¹⁾ Forrás: 2009/2010. évi időmérleg-felvétel.

¹²⁾ Forrás: A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) adatbázisa: Employment, Time spent in paid and unpaid work, by sex. Letöltés ideje: 2017. március 3. <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757>

lehetnek eltérések a két nem ideje között, azonban mindegyik, az adott témában adattal rendelkező OECD-, illetve nem OECD-országban (pl. India, Kína, Dél-Afrika) a nők sokkal több időt töltenek gyermekgondozással, illetve egyéb, nem fizetett munkával, mint a férfiak. A rangsor alapján a dániai férfiak fordítják a legtöbb időt az otthoni teendők ellátására (186 percet), miközben a mexikói és a török nők több mint hat órát (373 és 377 percet). Feltételezhető, hogy ez utóbbi két kiemelkedő érték összefüggésben állhat ezen országok magas háztartásbeli arányával. A magyar nők és férfiak az OECD átlagával közel megegyező időmennyiségben végeznek házimunkát, ez egy napjukon 268 és 127 percet jelent. A nem OECD-tagállamok közül Indiában hatalmas különbség van a két nem otthoni teendőire fordított napi átlagos ideje között: míg a nők 352 percet töltöttek ezzel, addig a férfiak 52 percet. Ennek hátterében feltételezhetően a hosszú ideje fennálló társadalmi és kulturális tradíciók állhatnak. Ezzel szemben két skandináv államban, Norvégiában és Svédországban – ahol a legkisebb a különbség a két nem között – az előbbihez képest „csak” 49 és 53 perccel fordítottak napi átlagban több időt a nők otthoni teendők ellátására, mint a férfiak.

2.2. tábla

A házimunkára átlagosan legtöbb időt fordító tíz ország nemek szerinti sorrendje az OECD-országokban
(a rendelkezésre álló legutóbbi év időmérleg-felvétele alapján)

Sor-rend	Nők		Férfiak	
	ország	perc/nap	ország	perc/nap
1.	Törökország	377	Dánia	186
2.	Mexikó	373	Ausztrália	172
3.	Portugália	328	Szlovénia	166
4.	Olaszország	315	Németország	164
5.	Ausztrália	311	Norvégia	162
6.	Japán	299	Észtország	160
7.	Írország	296	Kanada	160
8.	Lengyelország	296	Finnország	159
9.	Szlovénia	286	Lengyelország	157
10.	Ausztria	269	Svédország	154

Az elmúlt éveket jellemző foglalkoztatásbővülés mindhárom kiemelt **korcsoportban** (15–24, 25–54, illetve 55–64 éves) jelentős létszám- és aránynövekedést eredményezett. 2016-ban a fiatalok foglalkoztatási mutatói számottevően javultak, amiben közrejátszhatott, hogy a gazdaság növekvő munkaerőigényét a korábbiaknál nagyobb mértékben a diákok munkavállalása oldotta meg. Körükben a foglalkoztatási arány egy év alatt 2,5 százalékponttal, 28,1%-ra nőtt. A legjobb munkavállalási korú, 25–54 évesek 82,2%-os foglalkoztatási aránya 1,6 százalékponttal meghaladta a 2015. évet. Ez a korcsoport alkotja a foglalkoztatottak legnépesebb kategóriáját, 2016-ban több mint háromnegyedét. Az elmúlt évi foglalkoztatotti létszámbővülés közel fele a 25–54 évesek korcsoportjához kötődött. Az idősebb,

55–64 évesek foglalkoztatottsága folyamatosan bővül, amit még a gazdasági válság sem tört meg. Ennek hátterében elsősorban a nyugdíjkorhatár emelésének hatása áll, ami meghosszabbítja az idősebb korosztályok munkaerőpiaci jelenlétét. A korosztályhoz tartozó férfiak 60, a nők 42%-a minősült foglalkoztatottnak. Körükben magas a részmunkaidős foglalkoztatás, amellyel, hogy a foglalkoztatott férfiak 6,6, míg a nők 13,6%-a nyugdíjban, egyéb ellátásban, járadékban is részesült. A korosztályhoz tartozók fele (49,8%-a) volt foglalkoztatott, arányuk egy év alatt 4,5 százalékponttal emelkedett. (2010 óta másfélszeresére, 673 ezer főre bővült az 55–64 éves foglalkoztatottak száma, ezen belül az elmúlt évet 7,9%-os növekedés jellemezte.) Nemzetközi összehasonlításban – 2015 III. és 2016 III. negyedéve között – javult

mindhárom korcsoport helyzete. A fiatalok és az idősebbek esetében mérséklődött a magyar és az uniós átlagérték közötti különbség (5–6 százalékpontonra), a 25–54 éves korcsoportban pedig a hazai mutató továbbra is meghaladta az EU-28 átlagát. Így mindhárom korosztály előrébb lépett a tagállami rangsorban, a fiatalok és az idősebbek a középmezőnyben, míg a legjobb munkavállalási korúak annak elején helyezkedtek el 2016 III. negyedévében.

A foglalkoztatottak **iskolai végzettsége** döntően befolyásolja a munkavállalási lehetőségeket, az elhelyezkedés esélyét, mivel a kvalifikáltabb munkavállalók nagyobb eséllyel válnak foglalkoztatottá. Az elmúlt években némi átrendeződés zajlott le: csökkent a foglalkoztatottakon belül a középfokú végzettségűek aránya, ezzel párhuzamosan pedig emelkedett – leginkább az alacsonyabb iskolai végzettségű közfoglalkoztatottak növekvő száma miatt – a legfeljebb alapfokúaké, valamint enyhén a felsőfokúaké. 2016-ban a 15–64 éves foglalkoztatottak 12%-a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezett, a középfokúak 62, míg a felsőfokúak 26%-os részarányt képviseltek. Növekedett a három végzettségi kategória foglalkoztatási aránya mind a 2015., mind a 2010. évi szinthez képest. Habár a foglalkoztatási arány a legnagyobb mértékben (egy év alatt 2,7, hat év alatt 11,2 százalékponttal) a legfeljebb alapfokú végzettségűek körében nőtt, változatlanul esetükben a legalacsonyabb a foglalkoztatás szintje (36,6%), míg a felsőfokúak körében a legmagasabb (84,4%). Korábban mindhárom végzettségi kategória foglalkoztatási szintje elmaradt az uniós átlagtól, azonban a jelentős aránybővülés hatására a közép- és a felsőfokú végzettségűek magyar mutatója már meghaladta (1,7 és 1,0 százalékponttal) az EU-28 átlagát. A legfeljebb alapfokú végzettségűek esetében ugyanakkor a különbség csökkenése volt megfigyelhető, egy év alatt 9,2 százalékponttól 7,7 százalékpontra szűkült a magyar és az uniós mutató közötti differencia. Az uniós tagállami rangsorban mindhárom végzettség előrébb lépett: a legfeljebb alapfokú végzettségűek a középmezőny végén, míg a közép- és felsőfokúak annak elején helyezkedtek el 2016 III. negyedévében.

2016-ban a **nemzetgazdaság** mindhárom **szektorában** bővült a foglalkoztatottak száma az előző évihez képest. A mezőgazdaságban a 15–64 éves foglalkoztatottak 4,9%-a dolgozott, az ágazat létszáma pedig egy év alatt 6,5%-kal, 213 ezer főre nőtt.

Az ipari ágakban a korcsoportokhoz tartozók 24,1%-át, 1 millió 37 ezer főt foglalkoztattak, ez 4,0%-os bővülést jelentett a 2015. évihez képest. Ezen belül a legnagyobb ipari ágazatot, a feldolgozóipart szintén növekedés jellemezte. (A feldolgozóiparon belül a nagyobb létszámú: 82–155 ezer főt foglalkoztató elektronikai ipar, a kohászat és fémfeldolgozás, valamint a járműgyártás területén egyaránt többen dolgoztak, mint egy évvel korábban.) Az építőiparban tovább emelkedett a foglalkoztatotti létszám: 2016-ban 276 ezren dolgoztak ebben az ágazatban – a foglalkoztatottak 6,4%-a –, ez 2,0%-os növekedést jelentett az előző évihez képest. A szolgáltató szektor 2 millió 781 ezer fős száma – idetartozik az összes foglalkoztatott 64,5%-a – egy év alatt 2,9%-kal bővült. A szektoron belül egyaránt létszámnövekedés jellemezte a piaci és a jellemzően közszolgáltatást ellátó ágakat. Előbbiekben 1 millió 542 ezren dolgoztak, 3,2%-kal többen, mint 2015-ben, utóbbiakban pedig az 1 millió 239 ezer fős létszám 2,6%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Az üzleti szolgáltató ágak közül nőtt a létszáma a – sokakat foglalkoztató – kereskedelem, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, az információ és kommunikáció, valamint a pénzügyi szolgáltatás területén. (Utóbbi ágat két év csökkenés után jellemezte ismét növekedés.) Ezzel szemben mérséklődött a foglalkoztatottak száma a tudományos és műszaki tevékenység, a művészet, szórakoztatás és szabadidő, valamint az egyéb tevékenység ágakban. A közszolgáltatást ellátó mindhárom területen (közigazgatás, oktatás és humán-egészségügyi, szociális ellátás) bővült a foglalkoztatottak száma.¹³⁾

A rugalmas, **atipikus foglalkoztatási formák** (határozott idejű szerződések, részmunkaidő, önfoglalkoztatás, távmunka, munkaerő-kölcsönzés stb.) hazánkban kevésbé elterjedtek, jóllehet a gazdasági válság idején a tömeges elbocsátások alternatívájaként a korábbi alacsony szintről némi növekedés történt. Ez a tendencia a részmunkaidős foglalkoztatás esetén 2013 óta újból mérséklődésbe váltott, és az elmúlt három évben az arány 6,4-ről 4,8%-ra csökkent. 2016-ban a 15–64 évesek közül 207 ezer főt foglalkoztattak részmunkaidőben, a nőket nagyobb arányban, mint a férfiakat. A határozott idejű munkaszerződéssel alkalmazottak aránya 2016-ban szintén csökkent, egy év alatt 11,4-ről 9,7%-ra. Létszámuk 376 ezer főt tett ki, közöttük némileg magasabb a férfiak aránya, mint a nőké.

¹³⁾ Forrás: munkaerő-felmérés.

2.3. tábla

**A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája
fontosabb jellemzők szerint, 2016**

Megnevezés	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	2016	változás 2010-hez képest	változás 2015-höz képest	2016	változás 2010-hez képest	változás 2015-höz képest
	százalék	százalékpont		százalék	százalékpont	
Nemek						
Nő	60,2	+10,0	+2,4	5,1	-5,6	-2,0
Férfi	73,0	+13,1	+2,7	5,2	-6,5	-1,5
Korcsoport						
15–24 éves	28,1	+9,9	+2,5	12,9	-13,5	-4,4
25–54 éves	82,2	+9,8	+1,6	4,5	-5,9	-1,5
55–64 éves	49,8	+16,2	+4,5	4,4	-3,5	-1,4
Iskolai végzettség						
Legfeljebb alpfokú	36,6	+11,2	+2,7	13,3	-12,1	-4,2
Középfokú	71,5	+10,8	+2,7	4,8	-5,8	-1,7
Felsőfokú	84,4	+6,9	+2,3	1,8	-2,8	-0,6
Összesen	66,5	+11,6	+2,6	5,1	-6,1	-1,7

Rekordalacsony a munkanélküliség jelenlegi szintje

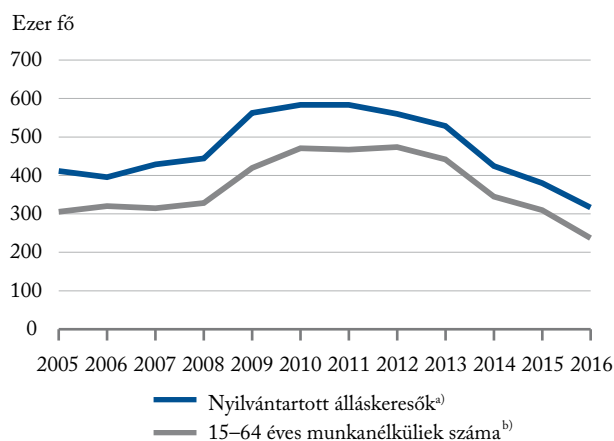
A gazdasági válságból való kilábalás a foglalkoztatási mutatókban előbb vált láthatóvá, mint a munkanélküliség esetében: míg előbbi már 2011 óta folyamatosan javul, addig utóbbinál 2013-ban következett be a fordulat, és ezt követően minden évben a munkanélküliség visszaesése volt meghatározó. 2016-ban a 15–64 éves **munkanélküliek száma** 234 ezer fő volt, 73 ezerrel (24%-kal) kevesebb az egy évvel korábbinál, a 2010. évihez viszonyítva pedig a felére csökkent. A **munkanélküliségi ráta** 5,1% volt, 1,7 százalékponttal alacsonyabb, mint a 2015. évi, míg a hat évvel azelőttihez képest 6,1 százalékponttal kevesebb. A munkanélküliség 2016. évi szintje amellelt, hogy számottevően alatta maradt a gazdasági válság időszakát jellemzőnek, a munkaerő-felmérés kezdő dátumát jelentő 1992 óta a legalacsonyabb is volt egyben. (A 2016-os éven belül kedvezően alakultak a folyamatok: a munkanélküliek száma és aránya negyedévről negyedévre csökkent, így a IV. negyedévet jellemezték a legalacsonyabb mutatók, a munkanélküliek száma 204 ezerre, a ráta pedig 4,5%-ra esett vissza.)

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatnál (NFSZ) nyilvántartott álláskeresők és a munkaerő-felmérés szerinti munkanélküli létszám hasonló trendet követ, és az elmúlt években alapvetően közeledett egymáshoz. A korábban mért, 120 ezer főt is megközelítő különbség 2016-ban 80 ezer főre mérsék-

lődött, jóllehet az előző évihez képest némi növekedés volt megfigyelhető. A **nyilvántartott álláskeresők száma** átlagosan 314 ezer fő volt 2016-ban, 17%-kal (64 ezer fővel) kevesebb az egy évvel korábbinál. A csökkenés mértéke elmaradt a munkaerő-felmérés szerintitől, de ennek hátterében feltételezhetően az állt, hogy a közfoglalkoztatottak számottevő hányada a munkanélküli- és a (köz) foglalkoztatotti státusz között ingázik.

2.4. ábra

A nyilvántartott álláskeresők és a munkanélküliek számának alakulása

^{a)} A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai.

^{b)} A munkaerő-felmérés szerint.

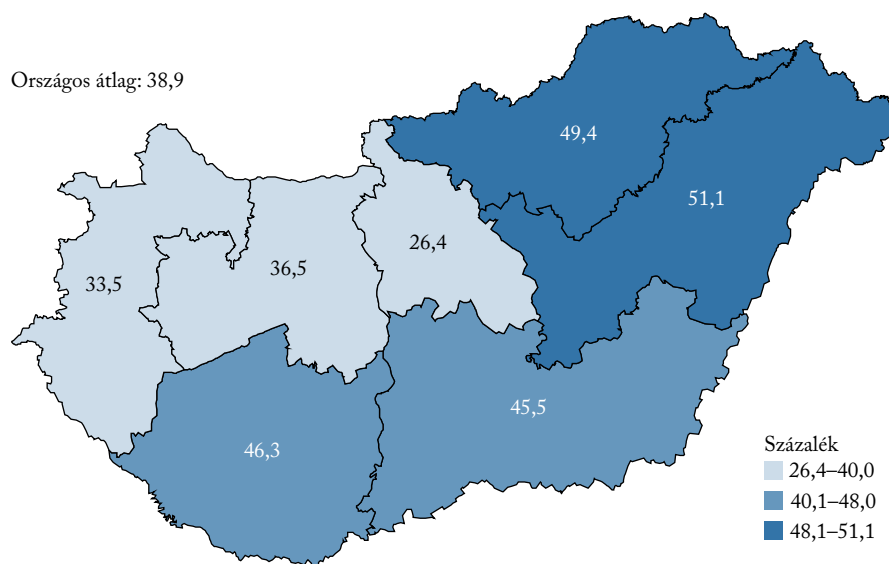
A MUNKANÉLKÜLISÉG MEGTAPASZTALÁSA¹⁴⁾

Munkanélkülivé válni az érintettek és a velük együtt élők számára a lélektani teher mellett az esetek jó részében anyagi következményekkel is együtt jár. 2007 és 2015 között a 19–64 évesek között folyamatosan emelkedett azok aránya (28,7-ről 38,9%-ra), akik életük során legalább egyszer megtapasztalták, hogy milyen munkanélkülinek lenni. A növekedésben szerepet játszott a gazdasági válság kirobbanása, ami rövid idő alatt megnövelte a munkanélküliek és csökkentette a foglalkoztatottak számát.

A férfiak némileg nagyobb arányban voltak érintettek, mint a nők (40,1 és 37,8%), ami összefüggésben állhat azzal, hogy a gazdasági válság által jobban sújtott ágazatokban (építőipar, feldolgozóipar) inkább férfiakat foglalkoztatottak, míg a nők védettebb helyzetben voltak az olyan területeken, mint a közszolgáltatások. A korcsoportok közül az ún. legjobb munkavállalási korú, 25–54 évesek körében a legmagasabb a munkanélküliséget már megtapasztalók aránya, ez 42–43% volt 2015-ben, miközben a 15–24 éves fiatalok és az 55–64 éves idősebbek körében 27,7 és 33,3%-ot tett ki. Az iskolai végzettség erősen hat az egyén munkaerőpiaci státusára: egyrészt a magasabb végzettségi szint kereseti előnyt jelent, másrészt mérsékli az egyén munkanélküliség általi érintettségét. A legfeljebb alapfokú végzettségű 19–64 évesek 56,7%-a élete során legalább egyszer volt már munkanélküli, ez a felsőfokú végzettségűek körében 19,7% volt. A települési hierarchia hatása szintén jelentkezett: míg a községekben élők munkanélküliségi érintettsége 46,5, addig a többi városi rangú településen 38,9, Budapesten 24,4% volt 2015-ben. A munkanélküliség általi érintettség a régiók közül Észak-Alföldön volt a legmagasabb (51,1%), emellett Észak-Magyarországon is jelentős (49,4%), az átlagosnál (38,9%) nagyobb arányú, ugyanakkor az előbbi két régióhoz képest Közép-Magyarországon fele akkora arányt képviseltek azok, akik korábban már voltak, vagy jelenleg is munkanélküliek (26,4%).

2.5. ábra

A 19–64 évesek munkanélküliség általi érintettségének aránya régiók szerint, 2015. I. negyedév

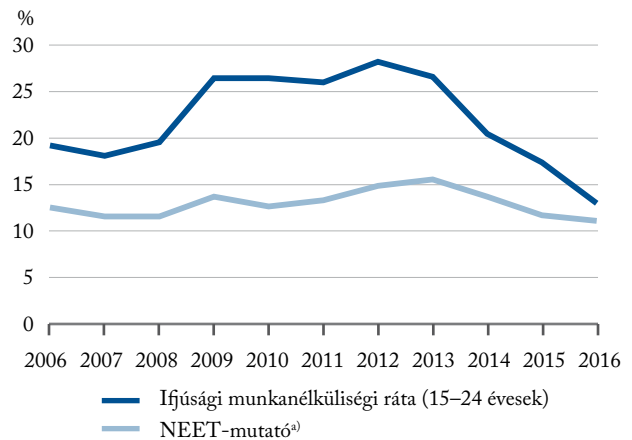
¹⁴⁾ Forrás: a munkaerő-felmérés 2015. I. negyedévi kiegészítő felvétele.

Mind a férfiak, mind a nők mutatói javultak az elmúlt évben a 15–64 éves korcsoportban. A nőket némileg alacsonyabb szintű munkanélküliségi ráta jellemezte, mint a férfiakat (5,1 és 5,2%), továbbá esetükben az egy év alatt bekövetkezett csökkenés is nagyobb mértékű volt (2,0 és 1,5 százalékpont). A 2016. III. negyedévi adatok szerint a magyar férfiak és a nők munkanélküliségi szintje jelentősen alatta maradt az unió átlagának, a különbség pedig évek óta nő. Ennek eredményeképpen folyamatos az előrelépés az unió tagállami rangsorában, mind a nők, mind a férfiak munkanélküliségi rátája a negyedik legalacsonyabb az Európai Unióban.

Hosszú évek óta a munkanélküliség **korcsoportok** szerinti bontását a fiatalabb generációhoz tartozók meghatározóbb érintettsége jellemzi. A fiatal, 15–24 évesek vannak leginkább kitéve a munkanélküliségnek, jóllehet az elmúlt években a korcsoportok közül náluk következett be a legnagyobb mértékű csökkenés. Foglalkoztatottá válásukat az alacsony iskolai végzettségük magas aránya, a képzési kibocsátás és a munkaerőpiaci igények közötti eltérés, az idősebb generációk „feltorlódása”, vagy a munkatapasztalat hiánya egyaránt negatívan befolyásolja. (A 15–24 éves munkanélküliek 56%-a még sosem dolgozott.) 2016-ban a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 12,9% volt, ez 4,4 százalékpontos visszaesést jelent az előző évihez képest, míg 2010-hez viszonyítva a felére mérséklődött. Ennek ellenére a munkanélkülieken belül majd minden ötödik – a népességen belül majd minden tizedik – 15–24 éves fiatal volt. Az ifjúság helyzetét átfogóbban bemutató NEET-ráta – azoknak a 15–24 éves fiataloknak a korcsoporton belüli aránya, akik nem tanulnak, de nem is dolgoznak – szintén csökkenő trendet követ az elmúlt években. 2016-ban azon 15–24 éves fiatalok korcsoporton belüli aránya, akik nem tanultak, de nem is dolgoztak, 11,0% volt, 0,6 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál. (A negatív rekordot a 2013. évi, 15,5%-os érték jelentette.) A munkanélküliek kétharmada 25–54 éves, ún. legjobb munkavállalási korú. 2016-ban a korcsoport 4,5%-os munkanélküliségi rátája az előző évihez viszonyítva 1,5 százalékponttal mérséklődött, így rekordalacsony szintre esett vissza. Annak ellenére, hogy az 55–64 évesek körében csökken a munkanélküliségi ráta, munkanélkülieken belüli arányuk az elmúlt hat évben 8-ról 13%-ra nőtt. Körükben a munkanélküliségi ráta értéke egy év alatt 1,4 százalékponttal, 4,4%-ra csökkent.

Az idősebb generáció munkanélküliségi szintje hasonló a válságot megelőző évekéhez, de továbbra is jelentősen meghaladta a legalacsonyabb, 1999. évi, 2,7%-os értéket.

2.6. ábra
Az ifjúsági munkanélküliségi mutatók alakulása

^{a)} NEET=Not in employment, education or training.
Azoknak a 15–24 éves fiataloknak a korcsoportjukon belüli aránya, akik nem tanulnak, de nem is dolgoznak.

A munkanélkülivé válás kockázatát a magasabb **iskolai végzettség**, a megfelelő szakképesítés támogatja, jóllehet ettől függetlenül a gazdasági válság alatt mindegyik kategória esetében nőtt a munkanélküliek száma és aránya. (2016-ban a legfeljebb alapfokú és a felsőfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája közötti különbség több mint hétszeres volt.) Javultak a munkanélküliségi mutatók a legfeljebb alapfokú, a középfokú és a felsőfokú végzettségűek körében egyaránt. Továbbra is a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező 15–64 évesek munkanélküliségi rátája a legmagasabb: 2016-ban 13,3% volt, 4,2 százalékponttal kevesebb az egy évvel korábbinál. Ezen kívül mérséklődött – és átlag alatti – a középfokú és a felsőfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája: előbbi 1,7 százalékponttal, 4,8%-ra, utóbbi pedig 0,6 százalékponttal, 1,8%-ra. (Ezzel a mutatóval a felsőfokú végzettségűek körében alig érezhető a munkanélküliség.)

A hazai munkanélküliség egyik legkedvezőtlenebb jellemzője a **tartósan**, legalább egy éve **munkanélküliek** magas aránya. A munkanélküliként eltöltött idő elhúzódása mérséklően hat az egyén munkaerőpiaci esélyeire, és egy bizonyos idő elteltével csak speciális programok segítségével érhető el az állástalanok visszavezetése a munka világába.

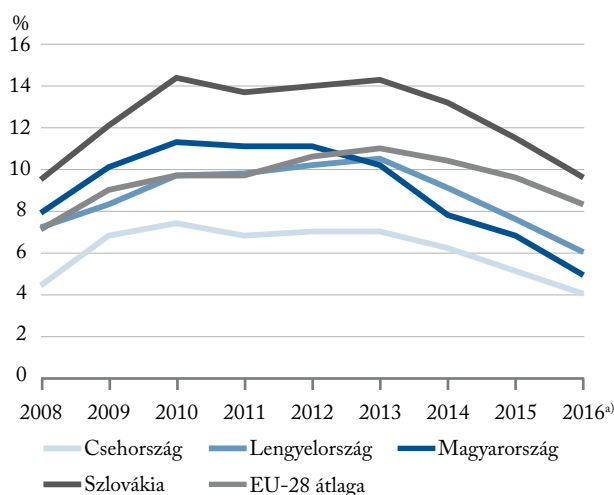
2016-ban – a 15–64 éves népességen belül – arányuk 48,4% volt, 1,0 százalékponttal magasabb az egy évvel korábrinál. Az elmúlt évben az **álláskeresők** átlagosan 18,4 hónapot **töltöttek munkakereséssel**, ez megegyezett a 2015. évvel. 2016. III. negyedében a tartósan munkanélküliek aránya hazánkban és az unióban közel azonos, 45,8 és 46,7% volt, mindkettő némileg alatta maradt az egy évvel korábrinak. A magyar mutató az uniós tagállami rangsor középmezőnyében helyezkedik el.

A munkanélkülieken felül számba vett **potenciális munkaerő-tartalék**¹⁵⁾ nagysága – a munkaerő-kereslet növekedésével párhuzamosan – jelentősen mérséklődött. A munkanélküli és a potenciális munkaerő-tartalékként definiált kategóriába – a 15–74 éves népességen belül – összesen 421 ezren tartoztak 2016-ban, 115 ezer fővel kevesebben az előző évinél. A kategórián belül az alulfoglalkoztatottak 51,0 ezer fős száma 32%-kal esett vissza, emellett 19%-kal, 7,0 ezer főre csökkent a dolgozni akaró, de munkát nem keresők létszáma, míg a rendelkezésre álló, de munkát nem keresők 128,0 ezer fős csoportja 11%-kal alacsonyabb volt, mint a 2015. évi.

A gazdasági válság hatására mindegyik **uniós országban** kisebb-nagyobb mértékben növekedett a **munkanélküliség** a 15–64 évesek korcsoportjában. 2015-ben Magyarországon kívül három tagállam (az Egyesült Királyság, Málta és Németország) munkanélküliségi szintje volt alacsonyabb a 2008. évinél. Ezzel szemben egyes tagállamokban (Ciprus, Görögország, Hollandia, Spanyolország, Szlovénia) többszörösen meghaladta a munkanélküliségi ráta értéke a 2008. évi, miközben leginkább a dél-európai országokban állandósult magas szinten a munkanélküliség. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2016. III. negyedévi adatok szerint változatlanul Görögországban és Spanyolországban (22,8 és 19,0%) mérték a legmagasabb munkanélküliségi rátát – a 15–64 éves népességen belül –, ezen kívül Cipruson (13,3%) haladta meg a mutató értéke jelentősebben az EU-28 átlagát (8,3%). A munkanélküliség által legkevésbé Csehország és Németország érintett, itt az állástalanok aránya közel azonos, 4,0 és 4,1% volt. A hazai munkanélküliségi ráta 4,9%-os értéke amellet, hogy jóval alatta maradt az uniós átlagnak, Máltával együtt a harmadik legalacsonyabb a tagál-

lamok rangsorában. A visegrádi négyek munkanélküliségi rátája a korábbi években folyamatosan mérséklődött. Csehország és Magyarország 2016. III. negyedévi munkanélküliségi szintje az unióban a legalacsonyabbak közé tartozott, miközben Lengyelországban 6,0, Szlovákiában 9,6% volt ez a mutató.

2.7. ábra
A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája
a visegrádi országokban és az unióban

^{a)} 2016. III. negyedévi adat.

A 15–64 éves korcsoporton belül uniós szinten döntő többségében javuló munkanélküliségi mutatók mellett a **15–24 éves fiatalok munkanélkülisége** továbbra is jelentősen magasabb az átlagnál. 2015. III. és 2016. III. negyedéve között a munkanélküliségi ráta négy tagországban nőtt, miközben az ifjúság körében nyolc tagállamot jellemzett emelkedés ugyanezen időszak alatt. Egyes tagországokban egészen kedvezőtlen a helyzetük: a görög és a spanyol fiatalok körében az ifjúsági munkanélküliség magas szinten rögzült, 2016. III. negyedévében 44,2 és 41,9%-ot tett ki. Egyedül Németországban egy számjegyű (7,6%) a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája, ugyanakkor Hollandiában is alacsonynak tekinthető: 10,3% volt. A magyar ráta 12,7%-os értéke számottevően kisebb az unió 18,5%-os átlagánál, egyúttal az egyik legalacsonyabb a tagállami rangsorban.

¹⁵⁾ Potenciális munkaerő-tartaléknak tekintendők az International Labour Organization (ILO)-munkanélküliek mellett mindazon inaktív személyek, akiknél - az ILO munkanélküliségre vonatkozó hármas definíciójából - vagy az aktív munkakeresés, vagy a két héten belüli rendelkezésre állás kritériuma nem teljesül. További tartaléknak számítanak az alulfoglalkoztatottak, vagyis azok, akik teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni.

STRATÉGIÁK ÉS MEGOLDÁSOK AZ ÚJBÓLI SIKERES ELHELYEZKEDÉSHEZ¹⁶⁾

A munka elvesztése esetén szükség van az újbóli sikeres elhelyezkedés érdekében használt stratégiákra és olyan áthidaló megoldásokra, amelyek legalább részben pótolják a kiesett jövedelmet, vagy segítségére vannak az egyének abban, hogy mielőbb ismét elhelyezkedjen. A megkérdezett 19–64 évesek közül a legtöbben az alkalmi munkavállalást (47,8%) és a tanfolyamon, átképzésen való részvétel (43,3%) stratégiáját választanák. Ugyanakkor sokan gondolták úgy, hogy munkanélküliként a sikeres elhelyezkedés érdekében újabb szakmát (33,3%) vagy nyelvet tanulnának (30,0%). Ha ilyen helyzetbe kerülnek, a férfiak inkább vállalnának alkalmi munkát, költöznének máshova, vagy mennének külföldre dolgozni, mint a nők. Viszont a nők körében népszerűbb stratégia a tanulás: tanfolyamon vagy átképzésen vennének részt, illetve újabb végzettséget szereznének. Életkori jellegzetesség, hogy a többi korosztályhoz képest a 19–24 éves fiatalok jóval rugalmasabban és nyitottabban állnak mindegyik lehetőséghez, míg az életkor előrehaladtával egyre kevésbé élnének ezekkel a választható lehetőségekkel (is). A legmarkánsabb különbség a 19–24 és az 55–64 évesek között a nyelvtanulás (57 és 11%), a külföldi munkavállalás (54 és 9%) és a máshova költözés (52 és 9%) esetén mutatkozott. Az iskolai végzettség szintje erősen hat arra, milyen megoldást választanának: míg a legfeljebb alapfokú végzettségűek és az érettségivel nem rendelkezők magasabb arányban élnének az alkalmi munkavállalás és a közfoglalkoztatásban való részvétel alternatívájával, addig az ennél magasabb végzettségűek inkább újabb szakmát szereznének, máshova költöznének, nyelvet tanulnának, vagy külföldön vállalnának munkát.

Jelentősen bővült a versenyszféra üres álláshelyeinek száma

A **betöltésre váró üres álláshelyek** száma és aránya konjunktúramutatóként funkcionál: jelzi az aktuális munkaerő-kereslet alakulását, illetve tükrözi a gazdasági helyzet változását. A foglalkoztatási kilátások előrejelzésére is szolgáló üres álláshelyek számát a gazdasági válság mérsékelte. Ugyanakkor az elmúlt négy évben folyamatos és nagymértékű növekedés történt. 2016-ban – a nemzetgazdasági szinten imputált adatokat is tartalmazó mutató szerint – átlagosan 55,2 ezer betöltetlen álláshely volt hazánkban, 24%-kal több az egy évvel korábbinál, a 2010. évihez viszonyítva pedig kétszeresére nőtt. Az üres álláshelyek egyre nagyobb része található a versenyszférában: 2010 és 2016 között arányuk 60-ról 71%-ra nőtt. A versenyszféra betöltésre váró üres álláshelyeinek száma nő: 2016-ban 39,0 ezer álláshely minősült betöltendőnek, 36%-kal több a 2015. évinél, 2,4-szer annyi, mint 2010-ben volt. Az üres álláshelyek aránya – nemzetgazdasági szinten – 1,9% volt, meghaladta az előző évi 1,5%-ot. A nemzetgazdasági átlaggal megegyező (1,9%) az üres álláshelyek

aránya a versenyszférában, ezen belül kiemelkedő az információ és kommunikáció (3,4%), az adminisztratív szolgáltatás (3,0%), a feldolgozóipar (2,3%), valamint a tudományos és műszaki tevékenység területén (2,3%).

Mindegyik régióban nőtt a foglalkoztatás és csökkent a munkanélküliség

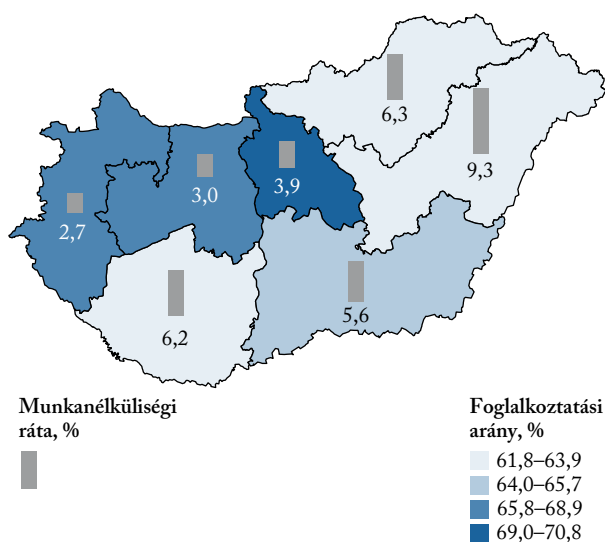
A gazdasági válság csökkentette a **munkaerőpiaci területi különbségeit**: a termelés-visszafogás foglalkoztatási hatása inkább az iparosodottabb régiókra koncentráldott, azonban a hátrányos munkaerőpiaci térségekben a közfoglalkoztatás kiterjesztése mérsékelte a munkanélküliséget. Az elmúlt években hektikusan változott a régiók közötti különbség, csökkenés és növekedés egyaránt jellemezte a főbb munkaerőpiaci mutatók alakulását. 2016-ban a foglalkoztatás terén lényegében megmaradt a differencia, miközben a munkanélküliség esetében – szélső értékeket alapul véve – csökkent a különbség a régiók között. A közfoglalkoztatás kiegyenlítő hatása ellenére változatlanul nagy területi egyenlőtlenségek jellemzők: Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl az országos átlagnál kedvezőbb

¹⁶⁾ Forrás: a munkaerő-felmérés 2015. I. negyedévi kiegészítő felvétele.

munkaerőpiaci mutatókkal rendelkezett, míg Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország és a két alföldi régió kedvezőtlenebbel. 2016-ban valamennyi régiót bővülő foglalkoztatás és csökkenő munkanélküliség jellemezte az előző évihez viszonyítva. A leginkább Dél-Alföld munkaerőpiaci pozíciója javult, ahol a foglalkoztatási arány 3,5 százalékponttal emelkedett, míg a munkanélküliségi ráta 2,3 százalékponttal mérséklődött a 2015. évihez képest. A foglalkoztatási arány Közép-Magyarországon, Közép- és Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb (68,4 és 70,8% közötti), egyúttal itt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta értéke (2,7 és 3,9% közötti). Ezzel szemben Észak-Magyarországon mértük a legkisebb foglalkoztatási arányt (61,8%), Észak-Alföldön pedig a legnagyobb munkanélküliségi rátát (9,3%).

2.8. ábra

A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta régiók szerint, 2016
(a 15–64 éves népességben belül)

Tovább csökken a gazdaságilag inaktívok száma és aránya

A **gazdaságilag inaktívok** (akik sem foglalkoztattként, sem munkanélküliként nincsenek jelen a munkaerőpiacon) száma és népességben belüli aránya az elmúlt években folyamatosan zsugorodott részben demográfiai, részben munkaerőpiaci tényezők miatt. (A gazdasági válság és az annak kapcsán hozott egyes intézkedések aktívabb munkaerőpiaci szerepvállalásra ösztönözték az inaktívok egyes

csoportjait.) 2016-ban száz 15–64 éves közül 30 fő volt inaktív, egy évvel korábban 31, 2010-ben pedig 38 fő. A folyamatosan javuló inaktivitási szint hatására hazánk előrébb került a tagállami rangsorban, ennek ellenére az inaktivitási arány továbbra is magasnak tekinthető. A hazai és az uniós átlag (29,4 és 26,8%) közötti különbség mérséklődött 2015 III. és 2016 III. negyedéve között: 3,4 százalékponttól 2,6 százalékpontra.

2016-ban a 15–64 éves népességben belül 1 millió 935 ezren voltak inaktívok, az előző évinél 113 ezer, a 2010. évinél 631 ezer fővel kevesebben. A két legnagyobb csoportot továbbra is a nyugdíjból élők és a tanulók alkották, létszámuk folyamatosan mérséklődött az elmúlt években. A nyugdíjasok, egyéb ellátottak, járadékosok esetében a létszámcsökkenés elsősorban a nyugdíjkorhatár változásával hozható összefüggésbe, ennek hatása a férfiak körében erőteljesebb volt. Az inaktívok csoportjai közül – párhuzamosan a születések számának elmúlt évi növekedésével – egyedül a gyermekgondozási ellátásban részesülők száma haladta meg a 2015. évit. Egyre kevesebb a munkanélküli-ellátást igénybe vevők, illetve az egyéb inaktívok száma, előbbi a szabályozási környezet változásának, utóbbi a közmunka elterjedtségének köszönhetően.

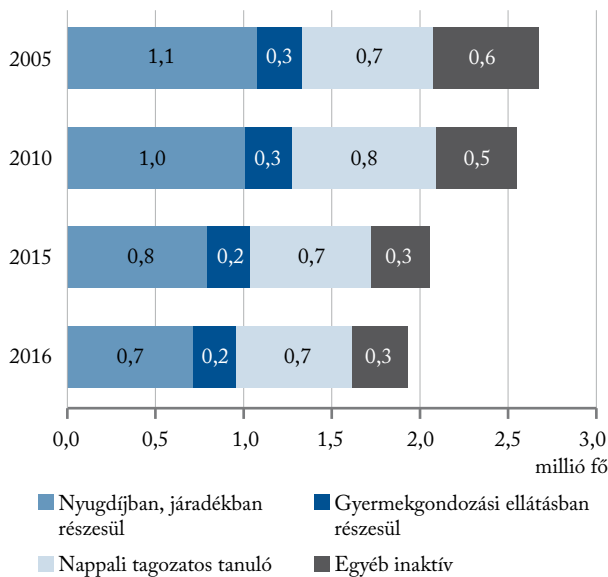
A gazdaságilag inaktívok és a teljes népességre jellemző **demográfiai ismérvek** eltérnek egymástól: az inaktívok között magasabb a nők (62%), a 15–24 éves fiatalok (37%), valamint a legfeljebb 8 évfolyamot végzettek (39%) aránya. A nők inaktivitásának alakulását leginkább a gyermekgondozási ellátás igénybevétele, az egyéb családi kötıtségek – úgymint betegápolás, idős gondozás –, valamint a férfiakétól eltérő nyugdíjazási kor és annak feltételei befolyásolták. A korosztályok közül a legnagyobb inaktivitás a 15–24 éves fiatalokat és az 55–64 éves idősebbeket jellemezte, miután előbbieket döntően nappali tagozatos diákok, utóbbiak pedig elsősorban nyugdíjban, egyéb ellátásban, járadékban részesülnek.

Lassan szűkül a rendszeres és kimutatható **jövedelemmel** rendelkező 15–64 éves inaktívok aránya, akik 2016-ban az inaktív népesség 54%-át tették ki, szemben a 2010. évi 56%-kal. Közöttük a legtöbben nyugdíjban, egyéb ellátásban, járadékban részesültek (37%), emellett gyermekgondozási ellátást 13, munkanélküli-ellátást, vagy ápolási díjat, árvaellátást 2–2%-uk kapott. A jövedelemmel nem rendelkező, ún. klasszikus eltartottak döntő része tanuló (34%), vagy olyan egyéb inaktív (12%) volt, aki nem tanul

és állandó (szociális típusú) jövedelemmel sem rendelkezik. (Az ebbe a csoportba tartozó nők leginkább klasszikus háztartásbelinek tekinthetők, és családi kötelezettségeik miatt szorulnak ki a munkaerőpiacról, 11%-uk pedig egészségi állapotával indokolta a távolmaradást.)

2.9. ábra

A 15–64 éves gazdaságilag inaktív népesség száma és összetétele

KÖZNEVELÉS, FELNŐTTKÉPZÉS, FELSŐOKTATÁS

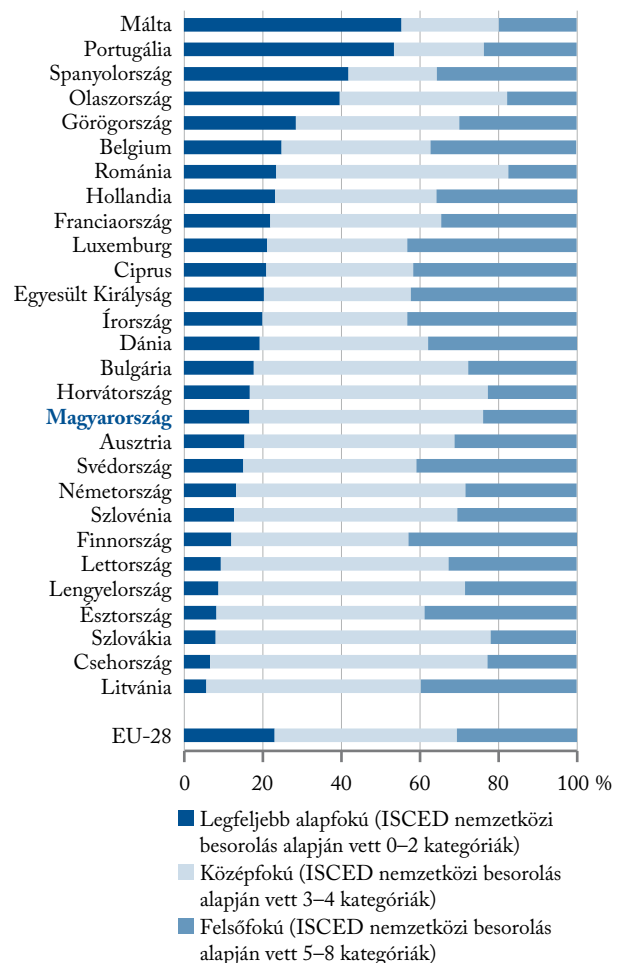
Egy ország oktatási rendszerének állapota hatással van többek között a foglalkoztatottságra is.

A statisztikai adatok szerint az iskolai végzettség tekintetében európai összehasonlításban Magyarországot kettősség jellemzi: a 2016-os előzetes adatok szerint a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya 6,4 százalékponttal az uniós átlag alatt volt, ugyanakkor a felsőfokú végzettség tekintetében hazánk nincs ilyen kedvező helyzetben, az ilyen végzettséggel rendelkezők aránya 6,8 százalékponttal elmarad az uniós átlagtól. A többi visegrádi országhoz (Csehország, Lengyelország, Szlovákia) viszonyítva Magyarországon a legmagasabb az alacsony végzettségűek aránya, a 17%-os arányszám 10 százalékponttal magasabb, mint a cseh érték. A visegrádi országok közül a középfokú végzettségűek aránya hazánkban a legalacsonyabb.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők részesedése Lengyelországban 4,6 százalékponttal nagyobb, mint a 24%-os magyar arány, ugyanakkor hazánk magasabb értékkel rendelkezik, mint Csehország, illetve Szlovákia.

2.10. ábra

A 25–64 éves népesség megoszlása iskolai végzettség szerint az EU-28 tagállamaiban, 2016*

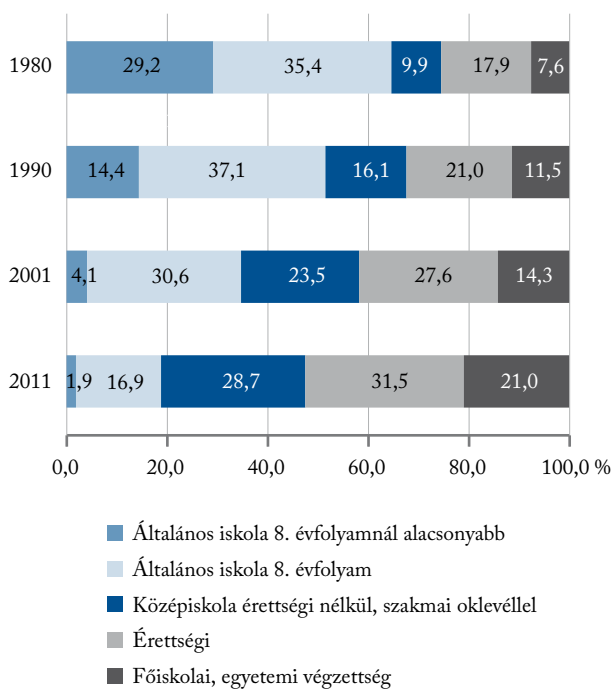
* Előzetes adatok.

A népesség iskolai végzettsége magasabb lett

A népszámlálás adatai alapján 2001 és 2011 között a 25–64 éves népességből a legmagasabb végzettségként érettségit szerettek aránya 28-ról 31%-ra, a diplomásoké 7 százalékponttal, 21%-ra nőtt. Ezen időszak alatt a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma és aránya jelentősen csökkent. Hosszabb időtávban még jelentősebb a változás.

A 2011-es népszámlálás óta tovább emelkedett a népesség iskolázottsági szintje. 2016-ban a diplomások a 25–64 éves népesség 24%-át tették ki, míg az érettségizettek a 32%-át.

2.11. ábra
A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők negyede oktatás, pedagógia, 29%-a társadalomtudományok, gazdaság, jog, 17%-a műszaki területen szerzett diplomát. Az egészségügy és szociális gondoskodás, a természettudományok, a humántudományok és művészetek, az agrártudományok (ide értve az állatorvosi képzést is), valamint a szolgáltatások aránya külön-külön 5–7% körüli volt.

A **2016/2017-es tanévben az iskolarendszerű oktatásban** – a köznevelésben és a felsőoktatásban együtt – összesen 1 millió 881 ezren tanultak, az egy évvel korábbinál 0,4, a 2010. évinél 11%-kal kevesebben. A leginkább érintett korcsoport, a 3–22 évesek létszáma az utóbbi időben évről évre csökkent, 2017. január 1-jén 6,9%-kal kevesebb volt, mint 2012-ben. Az iskolába járók számának nagyobb fokú visszaesése mögött a felsőoktatás korábbi expanziójának az elmúlt évtized második felében, végén bekövetkező lecsengése és a felsőok-

tatást meghatározó kormányzati intézkedések állnak: a felsőfokú oktatási intézményekbe nappali és nem nappali képzési formákra járók száma hat év alatt együttesen 21%-kal csökkent.

Az általános iskolát sikeresen (nappali képzés keretében) befejezők száma 2016-ban 90 ezer volt, a 2015. évinél 1,7, a 2010. évinél 16%-kal kevesebb. 68,5 ezer diák, az előző évinél 5,4%-kal kevesebb tett sikeres érettségi vizsgát, kilenctizedük nappali képzésben. 2016-ban nőtt a szakmai vizsgát tett tanulók száma, összesen közel 50 ezer fő szerzett szakképesítést, 82%-uk nappali képzésben. Felsőfokú oklevelet 55 ezer hallgató szerzett, közülük nappali képzésben 40 ezren. A nappali képzés növekvő súlyát mutatja az is, hogy az ebben a képzési formában felsőfokú végzettséget szerzők aránya 2007 és 2015 között emelkedett, ugyanakkor az arányszám 2016-ra 1,2 százalékponttal csökkent, ekkor 72% volt. A felsőfokú oktatási intézmények nem nappali képzéseiben végzetek száma nőtt, 2016-ban 15,4 ezer volt, 2,6%-kal több, mint az előző évben.

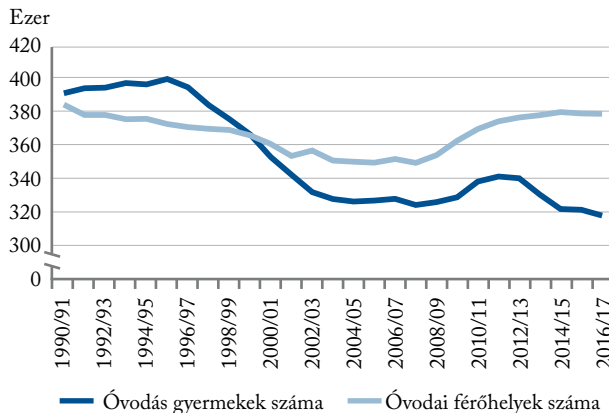
Emelkedett az óvodába járók aránya

Az óvoda a köznevelés részét képezi, jelentősége nem merül ki a gyermekek felügyeletében, ugyanis kötelező iskola-előkészítő évfolyama egyrészt alapvető fontosságú a hátrányos helyzetű családok gyermekeinek szocializációja szempontjából, másrészt – hasonlóan a bölcsődei ellátáshoz – a nők gyermekgondozással töltött időszakát követően segíti a munkaerőpiacra történő visszatérést, és éppen ezért közvetve magát a gyermekvállalást is. A 3–5 éves népességből az óvodába járók aránya a 2010. évi 87,8%-ról 2016-ra 91,4%-ra emelkedett, a korábbi növekvő trendhez az elmúlt évben jogszabályi változás is hozzájárult.

Az **óvodai feladatellátási helyek száma** 2013-ig folyamatosan csökkent, ezt követően azonban emelkedésnek indult. 2016-ban 10-zel több (összesen 4574) intézményi feladatellátási hely fogadta a gyermekeket, mint egy évvel korábban. A **férőhelyek száma** 2008 óta emelkedő volt, az ezredfordulótól meghaladta az óvodás gyermekekét, bár a területi egyenlőtlenségek következtében ez nem mindenhol jelentette az igények teljes mértékű kielégítését. 2015-től azonban már nem nőtt tovább az óvodai férőhelyek száma, így 2016-ban az országban több mint 379 ezer férőhelyet biztosítottak, valamivel (339-cel) kevesebbet, mint az előző évben. Az **óvodás gyermekek száma** alatta

maradt a férőhelyszám, 317 ezer volt, az egy évvel korábnál 1,1, a 2010. évinél 6,1%-kal kevesebb. Száz férőhelyre 84 óvodás gyermek jutott.

2.12. ábra
Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása

Gyógypedagógiai nevelésben a korábbi évekhez hasonlóan másfél ezer óvodás részesült. Az óvodapedagógusok száma 2008-ig csökkent, azt követően emelkedett. A 2016/2017-es tanévben –az előző évihez hasonlóan– 31 ezer óvodapedagógus volt, 3,6%-kal több, mint 2010-ben. 2016-ban egy pedagógusra 10,1 gyermek jutott. Az **óvodai csoportok átlagos létszáma** 21,3 fő volt, 1,9-del kisebb a 2010. évinél.

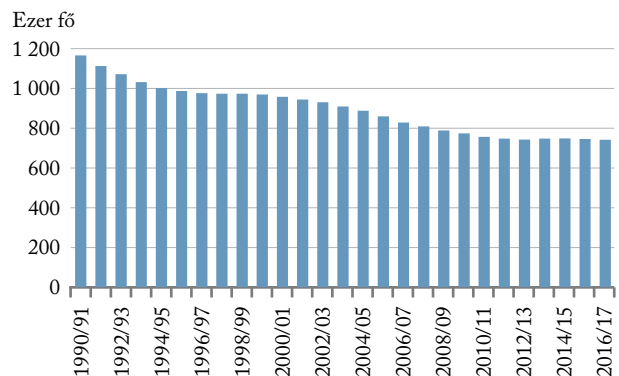
Nemzetközi összehasonlításban a közoktatás legkorábbi szakaszában való részvétel¹⁷⁾ tekintetében Magyarország a középmagyarban foglalt helyet 2012-ben 95%-os arányával. 100%-os volt a részvétel Franciaországban, Máltán és közel ennyi Hollandiában, Olaszországban, valamint Írországban, a legalacsonyabb részvétel Horvátországot (72%), Finn-országot és Görögországot (75–75%) jellemezte.

Tovább emelkedett a pedagógusok száma

A 2016/2017-es tanévben az **általános iskola** nappali tagozatra járók száma az előző évhez képest 0,5, a hat évvel korábbihoz mérten 2,0%-kal csökkent. A beiratkozott tanulók létszáma 3589 iskolai feladatellátási helyen 741 ezer főt tett ki.

Az általános iskolákban tanulók számát alapvetően az érintett gyermekkorosztály létszáma határozza meg. A 2016/2017-es tanévben az **első évfolyamot megkezdők** 95 ezer fős létszáma az egy évvel korábnál 2,2%-kal alacsonyabb volt. Gyógy-pedagógiai oktatásban közel 16 ezer gyermek részesült, 1,5%-kal kevesebb, mint az előző tanévben.

2.13. ábra
Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben

A **pedagógusok** száma az ezredfordulótól 2012-ig folyamatosan csökkent, 90 ezerről 72 ezerre esett vissza. A 2013/2014-es tanévtől számuk emelkedni kezdett, 2016-ban 0,6%-kal, 2010 és 2016 között összesen 5,5%-kal nőtt. 2016-ban az általános iskolákban összesen 78 ezer pedagógus dolgozott. Az egy pedagógusra jutó diákok száma a 2010. évi 10,3-ról 2016-ra 9,6-re csökkent.

A megelőző tanévhez képest 2016/17-ben is a nappali oktatásban részt vevő általános iskolások 56%-a részesült **napközi otthoni** és tanulószobai ellátásban (az alsó tagozatokon ez az arány még magasabb volt). Az **iskolai étkeztetésben** részesülők aránya 0,9 százalékponttal csökkent az előző évhez képest, 2016-ban 78%-ot tett ki.

Az oktatásból, képzésből való lemorzsolódást mutatja az ún. **korai iskolaelhagyók** aránya, vagyis a 18–24 évesek közül azoké, akik legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkeznek, és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben.

¹⁷⁾ Eurostat adatai a 4 évesnél idősebb és a kötelező köznevelésben való részvétel korhatára (Magyarországon 6 éves kor) alatti gyermekpopuláció köznevelésben való részvételét mutatják. Magyarországon 2015. szeptemberétől kezdődően öt éves kor helyett hároméves kortól kötelező óvodába járni.

A lisszaboni stratégia folytatásaként 2010-ben elfogadott Európa 2020 stratégiai program egyik célkitűzése a korai iskolaelhagyók arányának 10%-ra való csökkentése uniós szinten. (Magyarország is ezt az értéket határozta meg célkitűzésenként.) Ez az arány Magyarországon 2016-ban előzetes adatok szerint az uniós átlagnál

(11%) magasabb, 13% volt, a hetedik legnagyobb az Európai Unió tagállamai között. A mutató értéke 2010-hez képest 1,7 százalékponttal emelkedett, miközben az uniós átlag csökkent. A leszakadók aránya a férfiaknál (13%) magasabb, mint a nők esetében (12%), az Európai Unió átlagában azonban a két nem közötti különbség még nagyobb.

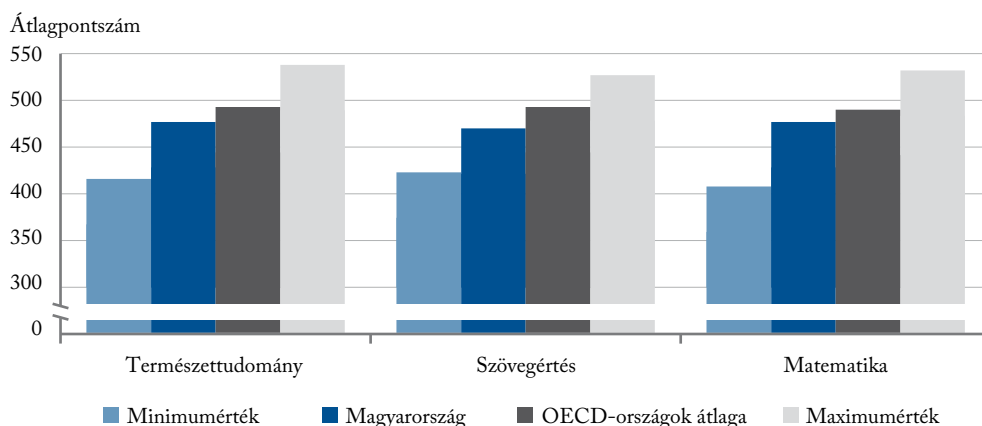
MIT LEHET LESZŰRNI A TESZTEKBŐL? A PISA- ÉS TIMSS- TESZTEK EREDMÉNYEI, 2015¹⁸⁾

Az OECD 2000-ben indította el a **PISA** (*Programme for International Students Assessment*) vizgálat-sorozatát, amelyben háromévente méri fel a 15 éves korosztály szövegértési, matematikai, természettudományi ismereteit. Az egyes mérések alkalmával egy-egy műveltségi terület nagyobb hangsúlyt kap, mint a többi. A vizsgálatok fókuszában nem az iskolai tananyag körébe tartozó ismeretek szerepelnek, hanem az, hogy a diákok a gyakorlatban, hétköznapi helyzetekben hogyan tudják alkalmazni a tanultakat. Ezekon kívül a diákok családi és iskolai háttérével összefüggő információkra is vonatkoznak kérdések a felmérés során annak érdekében, hogy megismerhetővé váljanak a tanulók teljesítményét befolyásoló tényezők is. A programban részt vevő iskolákat és tanulókat véletlenszerűen választják ki.

A 2015-ös felmérés során a természettudomány volt a kiemelt terület. Összesen mintegy 540 ezer tanuló töltötte ki a tesztet, reprezentálva 29 millió 15 éves korú iskolást a 72 részt vevő országból. (Magyarországot összesen 5659 tanuló képviselte.) A tesztet ebben az évben már számítógép segítségével lehetett kitölteni, erre 2 óra állt a tanulók rendelkezésére.

2.14. ábra

Magyarország pozíciója a PISA-vizsgálaton részt vevő OECD-országok között, 2015

A 2015. évi felmérés eredményei szerint a magyar diákok átlagos pontszáma a természettudomány, a szövegértés és a matematika területén is az OECD-országok átlaga alatt volt. Hazánk a matematika területén közelítette meg legjobban az OECD-átlagot (490 pont), 13 ponttal maradt el attól, miközben

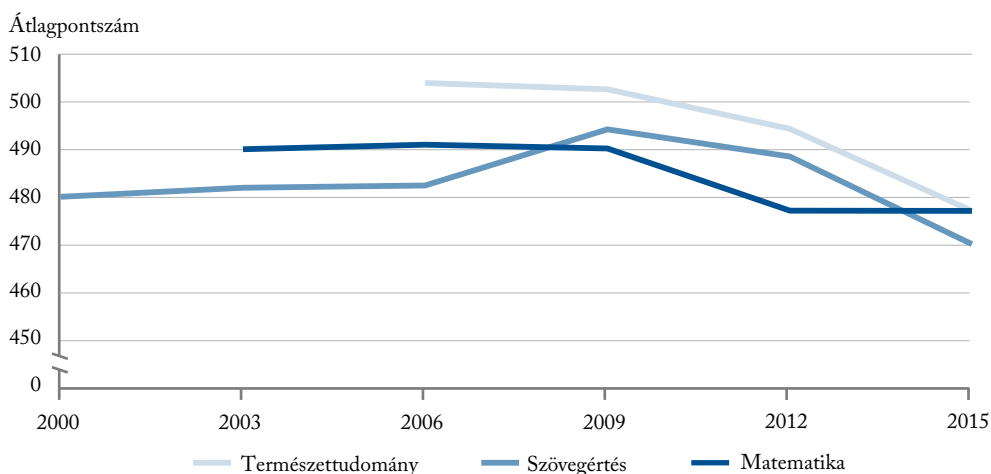
¹⁸⁾ Forrás: az OECD adatbázisai (<http://www.oecd.org/pisa/>), Oktatási Hivatal: TIMSS 2015. Összefoglaló jelentés.

a szövegértés terén volt a legnagyobb a lemaradás (23 pont) az OECD-átlaghoz (493 pont) képest. A természettudomány területén a szintén 493 pontos OECD-átlagnál 16 ponttal kevesebbet szereztek a magyar diákok átlagosan. A három terület közül a szövegértésben érték el a legkevesebb pontot (470) hazánk tanulói. A természettudomány és a matematika területén szerzett átlagpontszám alapján 28. helyen, a szövegértés területén 30. helyen szerepelt Magyarország az OECD 35 tagállama közül.

2006 és 2015 között mindvégig a természettudomány területén szerezték a legtöbb átlagpontszámot a magyar diákok, ugyanakkor az átlagpontszám folyamatosan csökkent, összességében 27 ponttal mértek kevesebbet 2015-ben, mint az időszak kezdetén. A szövegértés terén 2000 és 2009 között az átlagpontszámot növekvő tendencia jellemezte, viszont ezt követően jelentős visszaesés következett be, 2015-ben a 2000. évi átlageredményt sem érte el. A matematikaeredmények viszonylag kiegyensúlyozottan alakultak, 2009 és 2012 között volt jelentősebb visszaesés. Az OECD-átlagpontszám időbeli alakulásával való összehasonlításból kiderül, hogy a magyar érték a természettudomány tekintetében a 2006. évi és a 2009. évi felmérésnél még meghaladta az OECD átlagát, 2012-től viszont már az alá került, 2015-re pedig még inkább elmaradt attól. A másik két területnél a magyar értékek mindvégig az OECD-átlag alatt maradtak (kivéve 2009-et, amikor szövegértés terén hazánk 1 ponttal jobb eredményt ért el, mint az OECD-átlag), az átlagtól való legnagyobb eltérés szövegértés terén a legutolsó felmérés során volt, matematikából pedig 2012-ben.

2.15. ábra

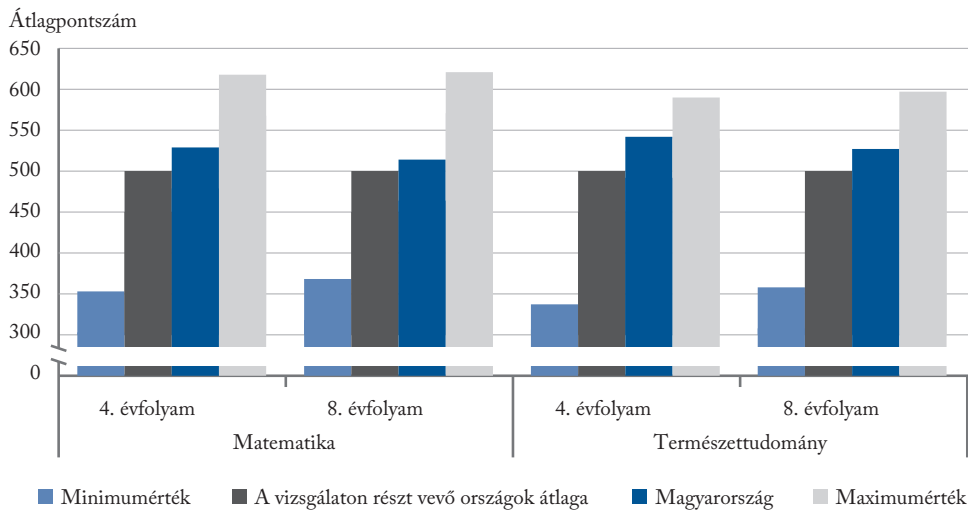
Magyarország PISA-eredményeinek alakulása

A PISA-teszten általában rosszabb eredményeket ér el Magyarország, mint más iskolai felméréseken. Például a **TIMSS**-vizsgálaton (*Trends in International Mathematics and Science Study*) – amely 1995 óta négyévenként méri a 4. és 8. évfolyamos tanulók matematikai és természettudományi tudását a részt vevő országok tananyagaira támaszkodva – a magyar diákok kifejezetten jól szerepelnek. A 2015-ös felmérésben összesen 57 ország vett részt. Az országok részt vehettek a 4. évfolyamos mérésben, a 8. évfolyamos mérésben, vagy mindkettőben. A felmérés eredményei szerint mindkét évfolyam mindkét tudományterületen elért átlagpontszámai jelentősen meghaladták a részt vevő országok átlagértékét. Hazánk mind a természettudomány, mind a matematika terén olyan országokat előzött meg mindkét évfolyamon, mint például Olaszország vagy Svédország. A visegrádi négyekből csak Magyarországon volt mindkét évfolyam résztvevő, a többi országban csupán a 4. évfolyam szerepelt a vizsgálatban. A 4. évfolyamosok közül matematika és természettudomány területen is hazánk megelőzte Csehországot és Szlovákiát, Lengyelország diákjai viszont mindkét területen magasabb átlagpontszámot értek el, mint a magyar tanulók.

2.16. ábra

Magyarország pozíciója a TIMSS-vizsgálaton részt vevő országok között, 2015

A két teszt azonban nem ugyanazt méri. A megszerzett tudás gyakorlati alkalmazására koncentráló PISA-val szemben a TIMSS azt vizsgálja, hogy a tanulók elsajátították-e a tanterv által előírt tananyagot, azaz a lexikális tudást méri fel, ami a magyar oktatási rendszerben még mindig meghatározó. A TIMSS-felmérés eredményei alapján a tananyag elsajátításával nincs probléma Magyarországon, ugyanakkor a PISA-felmérés eredményei azt mutatják, hogy ezt a tantervi tudást a diákok más helyzetekben, más típusú feladatoknál kevésbé tudják alkalmazni.

Átalakult a középfokú oktatás

A 2016/2017-es tanévtől jelentős átalakulás történt a középfokú oktatásban, ami teljesen megváltoztatta a szakképzés struktúráját.

Az új rendszerben szakiskolák, szakközépiskolák, szakgimnáziumok és gimnáziumok vannak. A szakiskolák a sajátos nevelési igényű tanulókat készítik fel szakmai vizsgára, a munkába álláshoz, az életkezdéshez szükséges ismereteket nyújtanak számukra. Az eddigi szakiskolák viselik a jövőben a szakközépiskola nevet, ahol a diákok három év után szakmai vizsgát tehetnek, és ha még két évig tanulnak, érettségit is szerezhhetnek. Az érettségit adó eddigi szakközépiskolák neve a jövőben szakgimnázium lesz, ahol a 9–12. évfolyam elvégzése után a diákok szakmai érettségit tesznek, és további tanulmányok után érettségihez kötött szakképesítést szerezhhetnek. A gimnáziumok esetében nem történt változás.

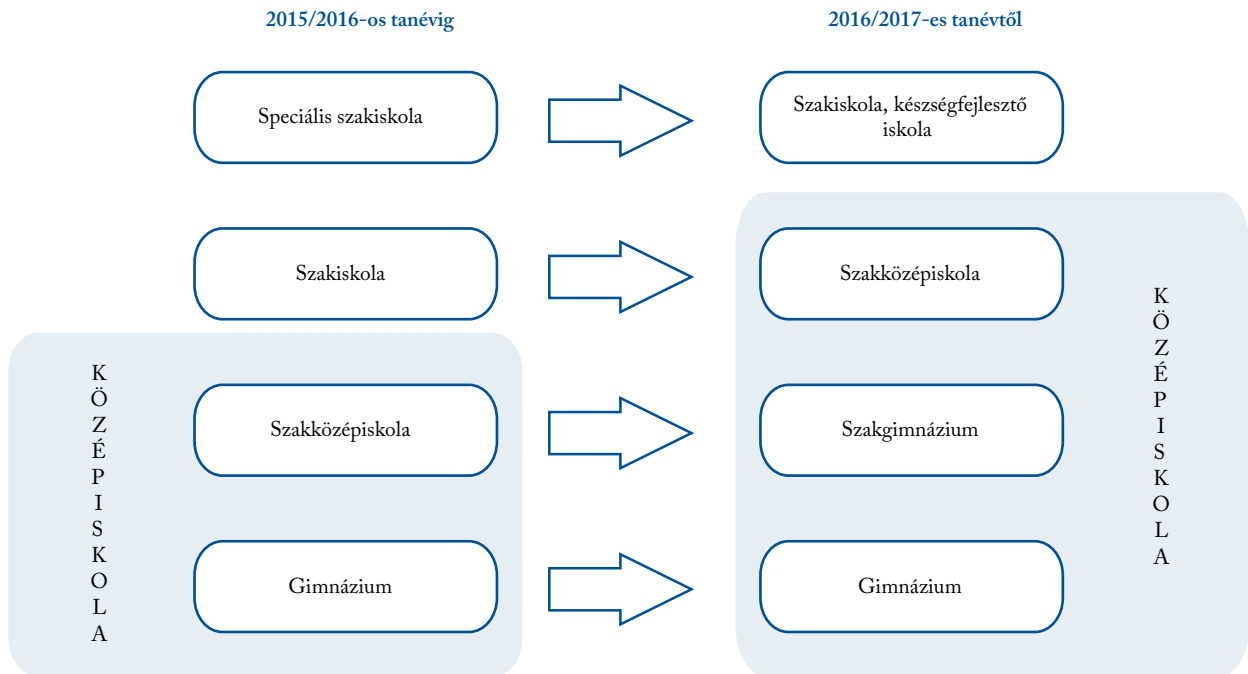
A hosszabb képzési idő,¹⁹⁾ valamint kisebb részben az iskolázottság javulása is azt eredményezte, hogy az

elmúlt évtizedben a **középfokú oktatásban tanulók** száma az érintett gyermeklétszám csökkenése ellenére is kismértékben emelkedni tudott. Az új évtized elejétől azonban fordulat következett be, azóta a nappali oktatásban részt vevő tanulók száma jelentősen csökkent, 2016-ban 435 ezer főt tett ki, 3,6%-kal kevesebbet az előző és 25%-kal kisebbet a 2010. évinél. A legtöbben, a tanulók 42%-a gimnáziumba járt, de a szakgimnáziumok részesedése is megközelítette a 39%-ot.

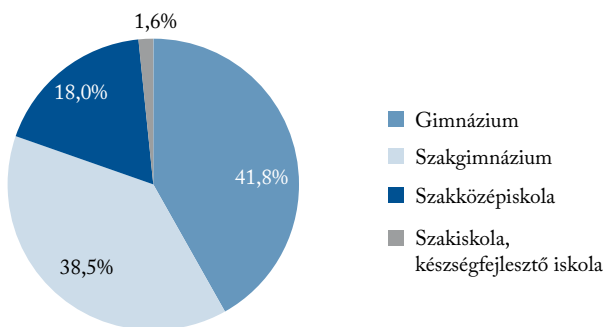
Az **egy osztályra jutó tanulók** száma a gimnáziumban volt a legnagyobb (28,1). A szakgimnáziumok esetében 23,8, a szakközépiskolákban 19,2, míg a szakiskolákban és készségfejlesztő iskolákban 8,6 tanuló jutott átlagosan egy osztályra. Az **egy pedagógusra jutó tanulók** száma tekintetében három intézménytípust figyelembe véve nem voltak nagy különbségek: a szakközépiskolákban 10,6, a gimnáziumokban 10,0, a szakgimnáziumokban 9,3 tanuló jutott egy pedagógusra, a szakiskolákban és készségfejlesztő iskolákban viszont ennél jóval kevesebb, megközelítőleg 4,5 fő.

¹⁹⁾ A képzési idő meghosszabbodása először a szakképzésben jelent meg, az 1990-es években, az iskolarendszerű szakképzés megreformálásával. Ezt követően 2004-től lehetővé vált a középiskolák 9. évfolyamain nyelvi előkészítő osztály indítása, ami a gimnáziumi képzésnél is növelte a képzésben töltött időt, a szakközépiskolák egy részét pedig újból érintette.

Intézményi megnevezések a középfokú oktatásban 2016 szeptembere előtt és után

2.18. ábra
Középfokú, nappali oktatásban részt vevő tanulók megoszlása intézmények szerint, 2016/2017

Természettudományira a legkisebb, művészeti képzési területre a legnagyobb a túljelentkezés

A lisszaboni stratégia folytatásaként elfogadott Európa 2020 stratégiai program – amely a korábbi lisszaboni stratégiához hasonlóan célul tűzte ki a versenyképesség növelését, valamint a tudásalapú gazdaság és társadalom létrehozását, és amelyben az oktatás kitüntetett szerepet kapott – egyik célkitűzése a felsőfokú végzettségűek arányának növelése. Ennek kulcsindikátora a 30–34 éves népességre

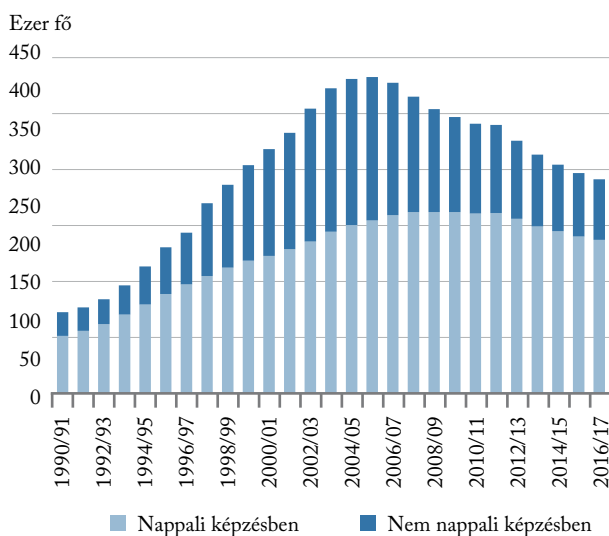
vonatkozóan mutatja a felsőfokú végzettségűek arányát. Az egyes tagállamok által vállalt cél különböző, Magyarország esetében 34,0%. A mutató értéke 2016-ban 32,8% volt, 6,7 százalékponttal emelkedett 2010 óta, de még így is elmaradt az EU-28 átlagától (39,0%).

A felsőoktatásban nappali képzés keretében a 2016/2017-es tanévben felsőfokú alapképzésre 55 ezer fő jelentkezett, és 68%-uk nyert felvételt. A **felvettek aránya** az előző évihez képest 0,3, 2010-hez mérten 2,1 százalékponttal növekedett. Mesterképzésre a 2015. évhez hasonlóan 25 ezren jelentkeztek, közülük 16 ezret vettek fel (64%). A felvettek száma az egyetemek és főiskolák nappali képzéseire összesen 53 ezer fő volt, az összes jelentkezőn belüli arányuk 67%-ot tett ki, csakúgy, mint egy évvel korábban. A 2016/2017-es tanév adatai szerint alapképzésre a természettudományi (91%) és a társadalomtudományi (81%) képzési területre, a mesterképzésben pedig a jogi (76%) és a tanárképzés, oktatástudomány (75%) területekre vettek fel hallgatókat a legnagyobb arányban. Mind az alapképzés, mind a mesterképzés esetében a művészetek szakterületeire volt a legnehezebb bejutni, legalábbis itt volt a legalacsonyabb a felvettek aránya az első helyre jelentkezők szá-

zalékában (alapképzésben 43, mesterképzésben 29%).

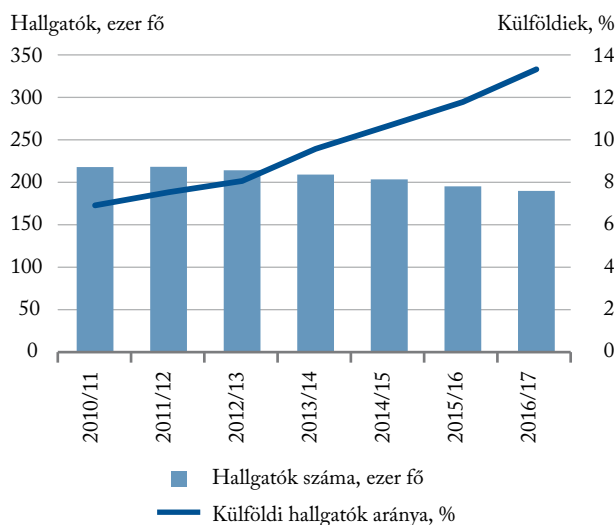
A felsőoktatásban az 1990-es évek elején kezdődött expanzió 2004-ben lassult, majd az évtized második felétől csökkent a hallgatói létszám (a nem nappali képzésben már 2005-től, a nappali képzésben 2009-től). Ezzel párhuzamosan a nappali képzésre járók részaránya emelkedett. 2016-ban a **hallgatók száma** összesen 287 ezer volt, 72%-uk nappali munkarendben tanult, ez 5,0 százalékponttal több, mint 2010-ben.

2.19. ábra
A felsőoktatásban tanulók létszáma

A **felsőfokú alap- és mesterképzésben** (egyetemi, főiskolai és osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt) 251 ezer hallgató vett részt 2016-ban, a 2010. évinél 21, az előző évinél 3,4%-kal kevesebb. 2016-ban a hallgatók 76%-a nappali képzés keretében folytatta tanulmányait, 7,3 százalékponttal több, mint 2010-ben. Közülük 66% államilag finanszírozott oktatásban tanult, arányuk az utóbbi években csökkent, 2010 óta 7,0 százalékponttal. A nappali képzésre járó hallgatók között a külföldi hallgatók száma 15 ezerről 25 ezerre, aránya 6,4 százalékponttal, 13,3%-ra nőtt 2010 és 2016 között. A 2016. évi adatok szerint a legtöbben (3111-en) Németországból érkeztek, de viszonylag sokan – küldő országonként 1000–1400 fő körül – jöttek még Kínából, Szlovákiából, Szerbiából, Iránból, Norvégiából és Nigériából is.

2.20. ábra
A hallgatók* számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben

* Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma az egyetemi, főiskolai és osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

A hallgatók **képzési terület** szerinti megoszlása részben a korábbi trendeknek megfelelően alakult 2010 és 2016 között is, ugyanakkor némi elmozdulás is megfigyelhető, a hallgatók képzési területek közötti megoszlása kiegyenlítettebbé vált. A gazdaság és irányítás képzési terület volt a legnépszerűbb 2016-ban is, a hallgatói létszámból való részesedése 6,6 százalékpontos csökkenés után (ami a legnagyobb mértékű volt a képzési területek közül) 17%-ot tett ki. A műszaki tudományok képzési terület is megőrizte második helyét, részesedése nem változott jelentősen a 2010. évihez képest. Az egészségügy, szociális terület rendelkezett a harmadik legmagasabb arányszámmal 2016-ban (és 2010-ben is). A legnagyobb mértékben a tanárképzés és az informatika szerepe erősödött.

A magyar felsőoktatás 2006-tól a korábbi duális rendszerről (a 3–4 éves főiskolai és a 4–6 éves egyetemi képzésről) áttért a bolognai (többciklusú) képzési rendszerre. Az ebbe illeszkedő felsőfokú szakképzés és **doktori képzés** (PhD, DLA) már az 1990-es években megjelent, az ezekre jelentkezők és felvettek száma szintén dinamikusan emelkedett. Az elmúlt években a doktoranduszok száma változóan alakult, 2010-hez képest számuk 2,7%-kal nőtt, a 2016/2017-es tanévben 7358 hallgató volt, több mint háromnegyed részük nappali képzési formában tanult.

2.4. tábla

Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint

Képzési terület	2010/2011-es tanév		2016/2017-es tanév	
	arány, %	rangszám	arány, %	rangszám
Gazdaság és irányítás	23,5	1.	17,0	1.
Műszaki tudományok	16,8	2.	16,5	2.
Egészségügy, szociális gondoskodás	9,7	3.	11,4	3.
Tanárképzés, oktatástudomány	6,7	7.	10,6	4.
Társadalomtudományok	9,6	4.	8,1	5.
Informatika	3,0	10.	6,8	6.
Szolgáltatás	9,3	5.	6,2	7.
Humán tudományok	7,6	6.	6,0	8.
Jog	4,9	8.	4,9	9.
Mezőgazdaság	2,5	11.	3,8	10.
Természettudományok	4,0	9.	3,2	11.
Művészetek	2,2	12.	2,6	12.
Képzési terület szerint nem besorolható	0,2		3,0	
Összesen	100,0		100,0	

A felsőoktatási (korábban felsőfokú) szakképzés keretei között – akár állami finanszírozás mellett – már két év után képzettség szerezhető, ami lehetőséget ad arra, hogy a később továbbtanulni szándékozók a felsőfokú alapképzésbe (BA/BSc) bekerülve a korábbi felsőfokú szakképzésben szerzett tanegységeiket beszámíthassák. A képzési forma az 1990-es évek végén jelent meg, az erre jelentkezők és felvettek száma 2010-ig gyorsan nőtt, majd 2010 és 2014 között jelentősen csökkent (a tanulók száma a felére esett vissza), különösen a nappali képzésben részt vevők száma, amely azonban 2015-től újra emelkedett. 2016-ban 13 317 fő járt felsőoktatási szakképzésre, héttizedük nappali képzés keretében. A nappali képzésre járók létszáma 7,4, az összes felsőoktatási szakképzésre járóké 11%-kal nőtt az előző évhez képest.

Felnőttképzés, felnőttoktatás

Míg a felnőttoktatás szerepe a köznevelésben az elmúlt évtizedekben – már az 1980-as évektől – csökkent, addig a felsőoktatásban az elmúlt évtized első harmadáig nőtt. Az alapképzésben a felnőttoktatás részaránya mindig is alacsony volt, azonban a rendszerváltozás után tovább mérséklő-

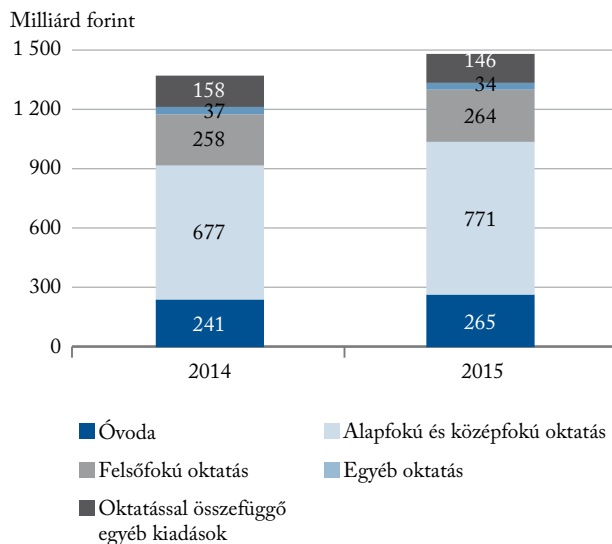
dött, az 1990-es évek vége óta 0,3% körüli a részarány, ami az elmúlt években évente mintegy 2–2,5 ezer főt jelentett. A 2016/2017-es tanévben a felnőttoktatásban részt vevők száma 5,1%-kal nőtt (2410 fő). Középfokon a felnőttoktatás súlya 20 éves távlatban alig módosult, ám a középfokú oktatás átszervezése következtében a 2015. évi 14-ről 18%-ra emelkedett az arányszám 2016-ban. A középfokú intézmények közül a szakközépiskolákban (korábbi szakiskolákban) a legjellemzőbb a felnőttoktatás, mintegy 28 ezer tanuló, azaz a diákok 26%-a folytatta tanulmányait ilyen formában. A felsőoktatásban az expanzió alatt a nem nappali képzésben részt vevők egyre nagyobb arányt képviseltek, számuk 1993 és 2003 között gyorsabban nőtt, mint a nappali képzésben részt vevőké. A nem nappali képzésre járó hallgatók aránya a 2003/2004-es tanévre 47,1%-ra emelkedett. Ezt követően visszarendeződés történt, a nem nappali képzésben részt vevő hallgatók részaránya fokozatosan, évről évre csökkent, a 2016/2017-es tanévre 28%-ra (ami az 1990-es évek elején mért szintnek felelt meg). A legutóbbi tanévben 81 ezer hallgató tanult nem nappali képzésben.

Oktatási kiadások a költségvetésben és a magánfogyasztásban

A költségvetés oktatási kiadásai 2015-ben 1480 milliárd forintot tettek ki, a GDP 4,4%-át. Ez az összeg folyó áron 8,0%-kal volt több az előző évinél, GDP-hez viszonyított aránya pedig 0,1 százalékponttal nőtt. A költségvetés oktatási kiadásainak GDP-hez viszonyított aránya az Európai Unión belül a skandináv országokban magas, Romániában, Írországból, Olaszországból, Bulgáriában pedig alacsony volt 2015-ben. A visegrádi országok közül Magyarország Lengyelországgal megegyező arányszámmal rendelkezett, Szlovákiát és Csehországot kisebb érték jellemezte.

Hazánkban az oktatási kiadások felét alapképzés és középfokú oktatásra, 18–18%-át óvodai nevelésre, illetve felsőfokú oktatásra szánták. Az óvodai nevelésre fordított hányad 10, az alap- és középfokú oktatásra együttesen szánt összeg 14%-kal emelkedett az előző évhez képest. A felsőfokú oktatásra fordított kiadás ezeknél kisebb mértékben, 2,5%-kal nőtt. Ugyanakkor az egyéb oktatásra, illetve az oktatással összefüggő egyéb kiadásokra elkülönített összeg 2014-hez viszonyítva csökkent (9, illetve 8%-kal).

2.21. ábra A költségvetés oktatási kiadásainak alakulása

2015-ben a háztartások egy főre jutó oktatási kiadásai 9000 forintot tettek ki. Az oktatásra fordított összeg az egy főre jutó teljes fogyasztás 0,9%-át tette ki 2015-ben.

A háztartások oktatásra fordított fogyasztási kiadásai 2015-ben (285 milliárd forintot) a GDP 0,8%-át tették ki, ez az arány 2010 óta változatlan. Az oktatási kiadások negyedét jelentő felsőfokú oktatási kiadások volumene 2010 és 2015 között 21%-kal emelkedett. Az iskola-előkészítő és alapfokú oktatási kiadásoké – részben a felmenő rendszerben ingyenessé váló tankönyvek miatt – 42%-kal csökkent. A legnagyobb volumennövekedés (61%) az olyan képzésekben következett be, mint például a nyelvtanulás.

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

Jövedelem

- 2016-ban a teljes munkaidőben alkalmazásban állók átlagos havi bruttó **keresete** 6,1%-kal nőtt, miközben – a személyijövedelemadó-szabályok változása miatt – a családi kedvezmény figyelembevételével számított nettó átlagkereset ennél nagyobb ütemben, 7,7%-kal emelkedett.
- A 2008-as válság lecsengése és az adójogszabályok változása következtében 2013-tól ismét emelkedett a keresetek vásárlóereje, 2016-ban a családi kedvezmény figyelembevételével számított nettó reálkereset 7,2%-kal meghaladta az előző évit.
- A családi kedvezmény figyelembevételével számolt reálkeresetek összességében 24%-kal emelkedtek 2010 és 2016 között. Legnagyobb mértékben, 51%-kal a három vagy annál több gyermekről gondoskodók körében nőtt a bérek vásárlóereje.
- 2016-ban a költségvetésből – előzetes adatok alapján – a GDP 10,1%-át, 3534 milliárd forintot fordítottak **nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra**, 0,9%-kal többet, mint egy évvel korábban. Az ellátásokban részesülők átlagos száma 2 millió 640 ezer fő volt, a népesség 27%-a. Az egy ellátottra jutó havi 111,5 ezer forint a nettó nominális átlagkereset 64%-át tette ki. 2016 szeptemberében a nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjban mintegy 140 ezren részesültek.
- 2010 és 2016 között a nyugdíjak, ellátások, járadékok és egyéb járandóságok átlagosan 29%-kal emelkedtek, reálértékük pedig az időszakra vonatkozó 112%-os nyugdíjas fogyasztóiár-index mellett 14,9%-kal nőtt.
- A legtöbb családot és gyermeket érintő családtámogatási eszköz a **családi pótlék**. Ennek egy családra jutó átlagos összege 2015-ben közel 24 ezer forint volt, ami az alsó jövedelmi tizedbe tartozó családok egy főre jutó havi nettó jövedelmének 86, a felső jövedelmi tizedbe tartozókének 10%-át jelentette.
- 2015-ben a **magánháztartások egy főre jutó havi bruttó jövedelme** 120 000 forint volt, 4,8%-kal több az előző évinél. Az egy főre jutó havi **nettó jövedelem** 95 900 forintot tett ki, 4,6%-kal nagyobb, mint 2014-ben.
- A háztartások jövedelmi helyzetét a családszerkezet is alapvetően befolyásolja, főként az, hogy nevelnek-e a családban **gyermeket**. 2015-ben 1 millió 220 ezer háztartásban, a háztartások 29%-ában volt gyermek.

A háztartások fogyasztása

E háztartások egy főre jutó havi nettó jövedelme továbbra is elmaradt az összes háztartás átlagától, de a megelőző évhez képest átlagosan 6,2%-kal nőtt, ami részben a családi adókedvezmények bővülésével magyarázható.

- 2015-ben a legnagyobb mértékben a **legalsó jövedelmi ötödben** nőttek a nettó jövedelmek (5,9%). A háztartások fejenkénti nettó jövedelme a második, illetve a negyedik jövedelmi ötödben emelkedett még az összes háztartás átlagánál (4,6%) nagyobb mértékben, 5,5, illetve 4,8%-kal.

- A **jövedelmi egyenlőtlenség** hazánkban kisebb, mint az uniós átlag, a **közepesen egyenlőtlen országok** közé tartozunk. Az S80/S20 mutató értéke – ami a felső és az alsó jövedelmi ötöd jövedelmének a hányadosa – Magyarország esetében 2012 és 2015 között 4,3 körüli volt, ez azt jelenti, hogy a legfelső ötödbe tartozó háztartásoknak 4,3-szer több jövedelme volt, mint a legalsó ötödbe tartozóknak. Ez nemcsak az uniós átlagnál, hanem a szomszédos országok egy jelentős részének értékénél is alacsonyabb volt.

- A **szegénység vagy társadalmi kirekesztődés** kockázatának kitett népesség aránya hazánkban 2010-ben 31,5%-ot tett ki, 2012-re 34,8%-ra emelkedett, 2013 óta pedig folyamatosan csökkent. A rendelkezésre álló legfrissebb adatok szerint 2015-ben a teljes népesség 26,3%-a (2 millió 541 ezer fő, az előző évhez képest 1,9 százalékponttal kisebb aránya) tekinthető szegénynek vagy társadalmilag kirekesztődöttnek. A relatív jövedelmi szegénységben élők népességen belüli részaránya 0,4, a súlyosan depriváltaké 3,1, a nagyon alacsony munkaintenzitásúaké 1,0 százalékponttal mérséklődött 2014-hez viszonyítva.

- A **lakosság havi szintű fogyasztási kiadása** 2015-ben a korábbi évek csökkenése, illetve stagnálása után folyó áron 7,8, a fogyasztói árak alakulását is figyelembe véve reálértéken 7,9%-kal nőtt 2014. havi átlagához képest. A 2015. évi fejenkénti havi átlagos 81 600 forint 2010-hez képest folyó áron 26,7, változatlan áron 13,8%-kal emelkedett. A háztartások legnagyobb fogyasztási tételét 2015-ben – a korábbi évekkal szemben – az élelmiszerre fordított kiadások tették ki: összes kiadásuk 24%-át (havonta fejenként 20 000 forintot) fordították élelmiszerekre és alkoholmentes italokra.

- Az **alapvető szükségletekhez kapcsolódó kiadások** – mint az étkezés, lakhatás, közlekedés – kifizetése után a háztartásoknál 2015-ben havonta átlagosan a 2014. évinél 1,6, a 2010. évinél 1,9 százalékponttal több, átlagosan 43% maradt egyéb (pl. kultúrára, szórakozásra fordítható) kiadásokra.

- Továbbra is markáns a különbség a legrosszabb és a legjobb anyagi helyzetben lévő háztartások fogyasztása között. A legfelső **jövedelmi ötödben** élők 3,4-szer annyit fordítottak 2015-ben havi szinten fogyasztásra, mint a legalsó ötödben lévő családok.

- A **gyermekes háztartások** fogyasztása – a közlekedést, illetve a kultúrát, szórakozást kivéve – minden csoportban nőtt. E háztartások egy főre jutó átlagos havi kiadása 62 200 forintot tett ki, folyó áron 5,8, reálértéken 5,9%-kal többet az előző év havi átlagánál, vagyis az átlagosnál kevésbé nőtt, szintje az átlagos 76%-át érte el.

- 2016-ban az alacsony inflációs környezet, a kőolajár, a mérsékelt hazai gazdasági növekedés, illetve a lassan élénkülő fogyasztás fékezte az árdinamikát. Összességében a **fogyasztói árak** 2016-ban 0,4%-kal magasabbak voltak, mint egy évvel korábban. A kiadási főcsoportok közül a járműüzemanyagok árcsökkenése következtében az egyéb cikkek, üzemanyagok ára mérséklődött leginkább. A háztartási energia ára elhanyagolható mértékben lett kisebb, ezen belül a főbb rezsitételek nem módosult. A fogyasztásban meghatározó szerepet betöltő élelmiszerek és a szolgáltatások az átlagosnál nagyobb mértékben drágultak. A korábbi évekhez hasonlóan a szeszes italok, dohányárak áremelkedése volt a legmagasabb.

- 2008 és 2015 között a hazai **lakásépítések** száma tendenciájában (kevesebb mint háromtizedére) csökkent, 2016-ban azonban újból élénkült a lakásépítés: az előző évinél 31%-kal több, összesen 9994 új lakást vettek használatba. Az épített lakások száma valamennyi településtípus esetében nőtt, a fővárosban és a megyei jogú városokban az átlagosnál dinamikusabban (44, illetve 49%-kal). A vállalkozások beruházásában épült lakások száma 65%-kal bővült. Építetői szerepvállalásuk aránya 39-ről 50%-ra emelkedett, ezen belül Budapesten volt a legmagasabb, 73%.

- A használatba vett lakások **átlagos alapterülete** 2011 óta 100 m² fölötti volt, 2016-ban – az építetői kör átrendeződésének következtében – 94 m²-re csökkent.

- 2016-ban közel 2500 **lakás szűnt meg**, 24%-kal több, mint egy évvel korábban. A 2010-et megelőző években évente átlagosan 4–5 ezer, azóta 1–3 ezer lakás megszűnését regisztrálták.

- A 2016-ban **kiadott új lakásépítési engedélyek és egyszerű bejelentések** száma az előző évinek 2,5-szerese, közel 31 600 volt.

- A hazai **lakásállomány** növekedési üteme az ezredforduló óta tendenciájában csökkent, 2012 óta évente minimálisan 0,1–0,2%-os volt. 2017. január 1-jén 4 millió 428 ezer lakást tartottak nyilván, 7500-zal többet, mint egy évvel korábban.

- A makrogazdasági környezet kedvező alakulásával összefüggésben az **ingatlanpiaci forgalom** 2013 óta bővül. A 2016. I–III. negyedévi előzetes adatok alapján nagysága tovább közelíti a válság előtti szintet. A lakáseladások számának emelkedése továbbra is kizárólag a használtlakás-piacon jelentkezik, az új lakások esetében a vizsgált időszakban a korábbi években épült lakások értékesítése zajlott. A használt lakások

Fogyasztói árak, infláció

Lakáshelyzet

körében a 2016. I–III. negyedévi előzetes adatok alapján 10,2, a kis súlyllyal jelenlévő új lakások vonatkozásában 8,4%-os tiszta **áremelkedés** következett be az egy évvel korábbi átlagos árszínhez képest.

- 2013 elejétől a lakáshitel-felvétel könnyítését célzó intézkedések léptek életbe az állami kamattámogatások rendszerében. 2016-ban az **engedélyezett hitelek** száma és összege is jelentősen nőtt: számuk 81 ezer volt, 19%-kal több, mint egy évvel korábban, összegük 477 milliárd forintot tett ki, ami 33%-os emelkedést jelent az előző évhez képest. 2016. december 31-én a **lakáshitel-állomány** 2912 milliárd forint volt, 2,8%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban, a 2016. évi GDP 8,3%-ának felelt meg. A **lakáscélú hitelek minősítése** az utóbbi években, így 2016-ban is tovább javult. Az **átlagos futamidő** 14,5 év volt, ami fél évvel több, mint egy évvel korábban.

Egészségügy

- A magyar **halandóság** mérséklődése sokkal inkább a férfiak halandóságában bekövetkezett kedvező fejlemények eredménye, mivel a nők általános mortalitása kisebb mértékben változott az utóbbi két évtizedben.

- Az ezredfordulótól 2015-ig 6,6%-kal csökkenő **házi orvosi** létszám¹⁾ mellett az egy orvosra jutó betegek száma tizedével nőtt. A betegek között egyre több a 60 évnél idősebb.

- A **kórházi** elbocsátások ezer főre jutó száma (203) 2014-ben (a legutolsó rendelkezésre álló nemzetközi adat) meghaladta az uniós átlagot (169). A keringési betegséggel ápoltak elbocsátása az ötödik, a daganatokkal kezelt elbocsátása a negyedik legmagasabb volt az Európai Unióban. Egynapos beavatkozásokat legnagyobb arányban a magánkórházakban és a klinikákon végéznak.

- 2015-ben a 19–64 éves népesség 11%-a, 681 ezer ember volt **megváltozott munkaképességű**. Nagy részük (86%-uk) élt képesség- vagy részképesség-problémával, és szinte valamennyiüknek volt valamilyen tartósan fennálló betegsége.

- 2015-ben Magyarországon a GDP 7,2%-át tették ki az **egészségügy kiadásai**, a 2005. évihez képest 0,8 százalékponttal kevesebbet. Egy főre számolva ez 250 ezer forintot jelentett, vásárlóerő-paritáson az uniós átlag közel felét.

Szociális gondoskodás

- Magyarországon a **szociális védelem társadalmi juttatásai** a GDP ötödét tették ki 2014-ben, és paritáson, egy főre számolva éppen meghaladták az uniós átlag felét. 2010 óta – 2010-es változatlan áron számolva – a kiadások nagysága 6,1%-kal csökkent.

¹⁾ Házi gyermekorvosok nélkül.

- Magyarország a **családok és gyermekek** védelmére a legnagyobb hányadot (12%) áldozó országok között volt, ugyanakkor a munkanélküli-kiadásokra az egyik legkevesebbet költötte, preferálva az aktív munkaerőpiaci eszközöket.
- A **segélyezésre** fordított összeg a 2011-es növekedés után 2012 óta évről évre csökken. A 2014. és 2015. évi, egyaránt 10%-os csökkenést befolyásolta a közfoglalkoztatás további bővülése, a háztartások javuló jövedelmi helyzete és a lakásfenntartási támogatás megszűnése is.
- Az illetékességi és hatásköri változások, valamint a gyermekjóléti szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés is szerepet játszhatott abban, hogy a **veszélyeztetett gyermekek** száma mintegy harmadával, a **védelembe vett gyermekek száma** pedig 3,0%-kal csökkent 2015-re 2011-hez képest.
- A pszichiátriai és szenvedélybetegek, valamint a fogyatékos személyek nappali ellátását biztosító intézmények kivételével valamennyi **alapszolgáltatást nyújtó intézményt** kevesebben keresték fel 2015-ben, mint 2014-ben.
- A költségvetés **kulturális kiadásai** 2015-ben 335 milliárd forintot tettek ki, a GDP 1,05%-át.
- A háztartások **egy főre számítva** kultúrára, szórakozásra 2015-ben éves szinten 64,3 ezer, hírközlésre 70,2 ezer forintot fordítottak a. Így 2015-ben 2014 után másodszor fordult elő, hogy a háztartások már többet és az összes fogyasztási kiadásuk nagyobb hányadát költötték **hírközlésre**, mint kultúrára. A kultúrára, szórakozásra szánt kiadások aránya 2015-ben 6,6, a hírközlésre fordított kiadásoké 7,2%-ot tett ki.
- **Csökkenő darabszám, de növekvő példányszám** jellemezte a könyvpiacot. A **kiadott könyvek** száma 2009 óta csökkenő tendenciájú volt, azonban a hanyatlás 2014-ben növekedésbe fordult, ami 2015-ben is folytatódott, ám 2016-ra ismét csökkenés következett be, több mint 12 ezer címet adtak ki. A kiadott könyvek **példányszáma** viszont 2014 óta növekedett, 2016-ban 11,5%-kal az előző évhez képest. A szabadforgalmú **könyvpiac forgalma** 2016-ban 46 milliárd 886 millió forint volt, 2,3%-kal több, mint az előző évben. A könyvek átlagára már negyedik éve csökken, 2016-ban 6,4%-kal.
- **Eltérően alakult a kulturális szolgáltatások iránti kereslet.** A **muzeális intézmények** száma és a kiállítások száma is csökkent 2015 és 2016 között, ugyanakkor a látogatók száma ez alatt az időszak alatt 1,1%-kal nőtt, 2016-ban közel 9,7 millió látogatást regisztráltak. A **színházak** száma kettővel csökkent 2016-ban az előző évhez képest, kevesebb előadást is tartottak, amelyeken összesen 6,7 millió látogatót regisztráltak, 1,1%-kal kevesebbet, mint 2015-ben. A **közművelődési intézmények** köre 2015-ben 2,4%-kal több volt, mint az előző évben.

Kultúra

Digitális társadalom

- Az internet-előfizetések növekvő számával összhangban a **háztartások internetellátottsága** (2016-ban 79%) töretlenül emelkedik, uniós összehasonlításban viszont továbbra is alacsony. Hazánkban az emberek 71%-a naponta internetezett 2016-ban.

- 2016-ban a 16–74 évesek 48%-a az interneten keresztül lépett kapcsolatba hatósággal, 46%-a keresett információt közigazgatási szervezet honlapján. A **közigazgatási ügyintézés** a korcsoport 24%-a intézte teljes egészében elektronikusan, vagyis küldte vissza kitöltve a letöltött űrlapot.

Szubjektív jóllét

- A **szubjektív jóllét** egyik legfontosabb mutatója az **élettel való elégedettség**, amit egy 0-tól 10-ig terjedő skálán mértünk.²⁾ A válaszok átlagértéke hazánkban 2013 és 2016 között jelentősen nem változott: 2013-ban 6,11, 2015-ben és 2016-ban pedig egyaránt 6,10 pont volt. Az Eurostat 2013. évi EU-SILC³⁾ lakossági adatfelvétel szerint Magyarország az uniós rangsor végén helyezkedett el, csupán Bulgáriát előzte meg.

- Az élettel való elégedettség megítélésére az életkor, a családi állapot, az iskolai végzettség, a munkaerőpiaci, valamint a jövedelmi helyzet is jelentős hatást gyakorolt.

- Az összes szubjektív változó közül – a korábbi évekhez hasonlóan – 2016-ban is az emberekbe vetett **bizalom** átlagértéke (5,00 pont) volt a legalacsonyabb, ami a 2013-ban mért átlagértékhez képest (5,27 pont) csökkent, az előző évvel pedig megegyezett (4,95 pont).

- Az adatfelvételek eredményei alapján 2013 és 2016 között nőtt a lakosság **biztonságérzete**. Míg 2013-ban a megkérdezettek 65%-a nyilatkozott úgy, hogy nagyon vagy eléggé biztonságban érzi magát, ha sötétedés után a lakóhelye környékén sétál, addig három évvel később ugyanez az arány már 75% volt.

²⁾ 0 = egyáltalán nem elégedett, 10 = teljes mértékben elégedett.

³⁾ *Statistics on Income and Living Conditions*: éves rendszerességgű lekérdézként nagy mintás, nemzetközileg összehangolt adatfelvétel, amely széles körű információkat szolgáltat az EU-tagállamokban élő lakosság társadalmi, jövedelmi, demográfiai jellemzőiről, munkaerőpiaci helyzetéről, lakás- és életkörülményeiről.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2013	2014	2015	2016
Alkalmazásban állók átlagkeresete, forint/hó				
bruttó	230 714	237 695	247 924	263 171
nettó	151 118	155 690	162 391	175 009
Reálkereset-index, 2010. év =100,0	102,0	105,3	109,9	118,0
Nyugdíjra, ellátásra, járadékra és egyéb járandóságra fordított kiadások a GDP százalékában	11,5	10,8	10,4	10,1*
Öregségi nyugdíjasok havi átlagos ellátása, forint/fő ^{a)}	112 781	115 786	118 439	121 041
Fogyasztóiár-index, 2010. év =100,0	111,7	111,5	111,4	111,8
Épített lakások tízezer lakosra jutó száma	7,4	8,5	7,7	10,2
Lakáshitelállomány a GDP százalékában	11,4	10,4	8,9	8,3
Kiadott könyvek száma	11 957	11 998	12 953	12 254
Száz lakosra jutó színházlátogatás	59	66	68	68
Száz lakosra jutó múzeumlátogatás	92	97	97	99

^{a)} Januári adat.

JÖVEDELEM

A lakosság jövedelmének alakulása szorosan összefügg a nemzetgazdaság mindenkori helyzetével. 2010-ben és 2011-ben - a gazdasági válságból való kilábalást követően - kismértékben növekedett a gazdaság. 2012-ben azonban 1,6%-kal csökkent a GDP volumene, ami belső és külső gazdasági folyamatokra egyaránt visszavezethető. 2013 óta a hazai gazdaság növekedési pályán mozog: a 2013. évi 2,1%-os bővülést követően 2014-ben 4,0, 2015-ben 3,1, 2016-ban 2,0%-kal emelkedett a gazdasági teljesítmény az előző évhez képest. A konjunktúra egyik hajtómotorjának az egyre dinamikusabban fogyaszto háztartások számítanak. Az elmúlt évek gazdasági bővülése a hazai munkaerőpiaci folyamatokban is érezte hatását, 2011-től kezdődően a foglalkoztatási helyzet javult. A 2016. évi 66,5%-os foglalkoztatottsági ráta - a 15-64 évesek körében - az elmúlt negyedszázad legmagasabb értéke volt, a foglalkoztatottak száma meghaladta a 4,3 millió főt, miközben a munkanélküliségi ráta 5,1%-ra mérséklődött. A fenti folyamatok tükröződnek a háztartások jövedelmi helyzetében is. A lakossági reáljövedelem - a makrogazdasági helyzet pozitív irányú változásaival összefüggésben - 2013-tól nőtt, a reálkereset 2015-ben 4,4, 2016-ban 7,4%-kal haladta meg az előző évit.

A lakosság jövedelme alapvetően két részből áll: munka- és társadalmi jövedelmekből. A lakosság jövedelmi szerkezetén belül a 2010 előtti néhány évet a társadalmi jövedelmek arányának emelkedése jellemezte, 2010-től azonban a munkajövedelmek részesedése évről évre nő.

Tovább nőttek a reálkeresetek

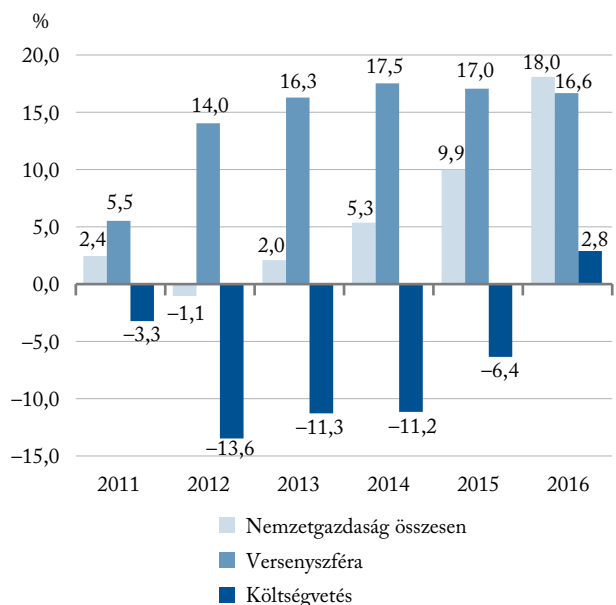
A lakosság jövedelmének meghatározó része munkavégzésből származik, ennek döntő többségét a **kereset** teszi ki. A keresetek alakulását a mindenkori gazdasági környezet és a gazdaságpolitikai intézkedések együttesen befolyásolják. Az ezredfordulót követően a keresetek lendületes növekedését a 2008-as válság törte meg; míg 2000 és 2008 között 38%-kal nőtt, addig az ezt követő négy évben összességében 1,6%-kal csökkent a nettó keresetek reálértéke. A válság lecsengésével és az adójogszabályok változása következtében 2013-tól folyamatosan emelkedett a keresetek vásárlóereje, négy év alatt összesen 19%-kal. 2016-ban az adókedvezmények figyelembevétele nélkül számított nettó

reálkereset 7,4%-kal meghaladta az előző évit, és 18%-kal több volt, mint 2010-ben.

A válsághoz eltérő módon alkalmazkodott a verseny- és a közsféra: a vállalkozásoknál a foglalkoztatottak létszámát, a költségvetésben a béreket csökkentették. Miközben a versenyszférában 2008 és 2016 között összességében 27%-kal nőtt a reálkereset, a közsférában 2008-hoz képest még mindig 1,3%-kal kevesebb a nettó keresetek reálértéke annak ellenére, hogy 2013 óta a bérek vásárlóereje már a költségvetésben is folyamatosan emelkedett. 2016-ban a vállalkozásoknál 6,6, a közsférában 9,1%-kal nőttek a nettó reálkeresetek. A költségvetésben az átlagkereset változását a közfoglalkoztatottak létszámának bővülése, a minimálbér és a garantált bérminimum emelkedése mellett a közigazgatás, oktatás, egészségügyi szolgáltatás területén dolgozók bérének különféle eszközökkel - például bérpótlékokkal vagy életpályamodell bevezetésével - történő emelése is befolyásolta.

3.1. ábra

A havi nettó reálkereset változása 2010-hez képest

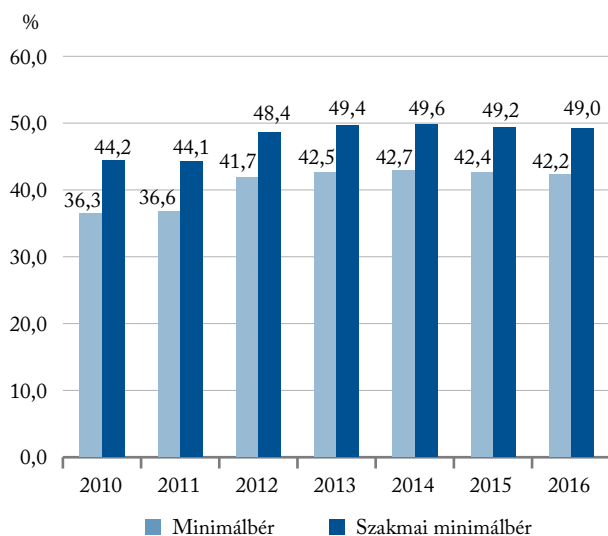
A közsféra túlsúlyával jellemzett három nemzetgazdasági ágban - a közigazgatásban, az oktatásban és az egészségügyben - a 2016-ban hozott intézkedések mellett néhány korábbi béremelés áthúzódó hatása játszott szerepet. Ezek közül legjelentősebb a honvédelmi és rendvédelmi dolgozók 2015. július

1-jével differenciált módon végrehajtott 30%-os illetményemelés volt, amit 2016-ban újabb, 5%-os növelés követett. Emellett 2016-ban a járási hivatalok és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) dolgozóinak illetményét is korrigálták. A közoktatásban a 2013-ban indított és 2017-ig tartó béremelési program a pedagógusok keresetét növelte, ezen túlmenően az oktatásban dolgozó nem pedagógus végzettségűek 2016-ban további juttatásban részesültek. A szociális ellátásban foglalkoztatottak jelentős része ebben az évben is kiegészítő fizetést, az egészségügyi szakdolgozók pedig 2016 őszen jelentős, átlagosan 26,5%-os illetményemelést kaptak.

A központi intézkedések közül a **minimálbér** és a **garantált bérminimum** emelése hatást gyakorolt mind a verseny-, mind a közszféra keresetalakulására. 2016. január 1-jétől a minimálbér összege 111 000, a legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatottak garantált bérminimuma 129 000 forint volt. Mindkét összeg az átlagkereseteknél kevésbé, 5,7%-kal emelkedett 2015-höz képest. A minimálbér bruttó átlagkeresethez viszonyított aránya 35–37% között mozgott 2003-tól 2011-ig, majd a 2012. évi jelentősebb (19%-os) emelés óta 42–43%-ra nőtt. 2011 és 2016 között a minimálbér összege folyó áron 42, a garantált bérminimumé 37%-kal emelkedett.

3.2. ábra

A minimálbér és a szakmai minimálbér bruttó átlagkeresethez viszonyított aránya

⁴⁾ A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál, a költségvetési intézményeknél és a megfigyelt nonprofit szervezeteknél.

6,1%-kal emelkedtek a bruttó keresetek

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi **bruttó** keresete átlagosan 263 200 forint volt nemzetgazdasági szinten,⁴⁾ az adókedvezmények nélküli **nettó** átlagkereset pedig 175 000 forint. 2016-ban a személyijövedelemadó-szabályok változása miatt a nettó átlagkereset növekedési üteme meghaladta a bruttóét, így egy év alatt folyó áron 6,1%-kal emelkedtek a bruttó és 7,8%-kal az adókedvezmények nélkül számított nettó átlagkeresetek. A közfoglalkoztatás hatását kiszűrve a havi bruttó átlagkereset 6,5%-kal 278 100, a nettó 8,1%-kal 185 000 forintra nőtt. A közfoglalkoztatottak 94%-át alkalmazó költségvetési intézményeknél és a nonprofit szervezeteknél a közfoglalkoztatottak nélküli nettó bérek 11,2, illetve 7,3%-kal múlták felül az egy évvel korábbi, így az itt dolgozók 2016-ban átlagosan 186 700, illetve 169 200 forintot kaptak kézhez. A versenyszférában alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete 184 200 forintot tett ki, 7,0%-kal többet, mint 2015-ben. A családi kedvezmény figyelembevételével becsülhető nettó átlagkereset 182 200 forint volt, 7,7%-kal magasabb az előző évinél.

A költségvetési szférában és a nonprofit szervezeteknél 2012-től **bérkompenzáció** ellentételezi az adó- és járulékváltozások miatt hátrányos helyzetbe került munkavállalók keresetének módosulását. 2016-ban – a keresetkorrekciós intézkedések és a munkaerő cserélődése következtében – tovább szűkült a jogosultak köre: az egy évvel korábinál 22%-kal kevesebb, mintegy 142 ezer fő részesült juttatásban, aminek havi átlagos összege mindkét állománycsoport esetében 9400 forint volt.

3.1. tábla

A havi nettó átlagkeresetek alakulása, 2016

Megnevezés	Összesen		Közfoglalkoztatás nélkül	
	forint	változás az előző évhez képest, %	forint	változás az előző évhez képest, %
Versenyszféra	184 200	7,0	185 000	7,0
Költségvetés	157 900	9,5	186 700	11,2
Nonprofit szervezetek	154 400	7,3	169 200	7,3
Nemzetgazdaság összesen	175 000	7,8	185 000	8,1

A **közfoglalkoztatottakat** 2016-ban is csaknem kizárólag teljes munkaidőben alkalmazták. Létszámuk 202 ezer főre bővült, 5,5%-kal meghaladta az előző évit. Bruttó átlagkeresetük 79 000 forintot tett ki, ez 1,0%-kal alatta maradt a 2015. évinek, aminek háttérében a közfoglalkoztatottak összetételében bekövetkezett változás áll. Nettó átlagkeresetük és annak reálértéke – a személyi jövedelemadó 1 százalékpontos csökkentésének hatására, illetve a fogyasztói árak 0,4%-os emelkedésének köszönhetően – némileg emelkedett az előző évihez képest. A közfoglalkoztatás keretében munkát vállalók kézhez kapott keresete 2016-ban a minimálbér nettó értékének 71%-át érte el, viszont közel két és félszerese volt a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (22 800 forint) összegének.

A fizikai foglalkozásúak nettó keresetének növekedési üteme az előző év után ismét meghaladta a szellemi foglalkozásúakét, 2016-ban ez már a nemzetgazdasági ágak többségét érintette. A legnagyobb mértékben (21%-kal) ez alkalommal is a közigazgatás fizikai munkakörű alkalmazottainak nettó bére emelkedett, köszönhetően elsősorban a magas fizikai létszamaránnyal rendelkező társadalmi közszolgáltatásokat ellátó szakágazatokban – a közrend, közbiztonság és a honvédelem területén – dolgozók bérfeljesztésének. 2016-ban a **szellemi foglalkozásúak** havi nettó átlagkeresete 236 000, a **fizikai foglalkozásúaké** 120 700 forint volt, előbbi 7,6, utóbbi 8,1%-kal nőtt az előző évihez viszonyítva. A szellemi munkakörben alkalmazásban állók átlagkeresete – 2015-höz hasonlóan – 35%-kal magasabb, a fizikaiaké 31%-kal alacsonyabb volt a nemzetgazdasági átlagnál. A vállalkozásoknál szellemi munkakörben foglalkoztatottak nettó keresete 37%-kal felülmúlta a költségvetésben hasonló munkakörben alkalmazottak – közfoglalkoztatottak nélkül számított – átlagkeresetét, ugyanakkor a költségvetés fizikai foglalkoztatottainak – a közfoglalkoztatás hatásának kiszűrésével számított – nettó bérelőnye tovább nőtt, 2016-ban már 15%-kal meghaladta a versenyszférában hasonló munkakörben foglalkoztatottakét.

2016-ban valamennyi **nemzetgazdasági ágban** nőtték a keresetek. A foglalkoztatási szempontból legnagyobb súlyú ágak közül a feldolgozóiparban 7,5, az egészségügyi szolgáltatásban 6,9, a kereskedelemben 7,6%-kal emelkedett a nettó átlagkereset. A legmagasabb keresetet – a nemzetgazdasági átlag közel kétszeresét – a pénzügyi szolgáltatás területén dolgozók kapták (345 ezer forintot), de

változatlanul kiemelkedő volt az információ és kommunikáció (319 ezer forint) és az energiaipar (302 ezer forint) területén alkalmazásban állók nettó átlagkeresete. Ezzel szemben az egészségügyi szolgáltatásban (103 ezer forint) és a vendéglátásban (110 ezer forint) dolgozók keresete volt a legalacsonyabb, az átlagnál 41, illetve 37%-kal kevesebb. A legnagyobb növekedés a közigazgatást (13%) és az adminisztratív szolgáltatást (10%) jellemezte. A közigazgatás keresetnövekedési ütemét jelentősen befolyásolta a honvédelmi és rendvédelmi dolgozók 2015. július 1-jével differenciált módon végrehajtott 30%-os illetményemelésének áthúzódó hatása, amit 2016-ban újabb, 5%-os emelés követett. Ezzel együtt éves szinten a honvédelemben 36, a tűzvédelemben 21, a közrend, közbiztonság területén 19%-kal nőtték a nettó keresetek. Emellett 2016 második felében a járási hivatalok és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) dolgozói is béremelésben részesültek.

A nemzetgazdasági ágak közti kereseti különbségek – mind a szélsőértékek, mind az átlagkeresetek relatív szórása alapján – jelentősen nőtték: míg 2010-ben a nemzetgazdasági ágak nettó keresetei átlagosan 23%-kal tértek el a nemzetgazdasági átlagtól, addig 2016-ban 29%-kal.

Tovább nőtték az országon belüli bérkülönbségek

Az alkalmazásban állók nettó átlagkeresetének növekedési üteme 2016-ban is minden **régióban** meghaladta az egy évvel korábbit. A nemzetgazdaság 7,8%-os átlagánál – az előző évhez hasonlóan – Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Dél-Alföldön magasabb, Közép-Magyarországon azzal megegyező, míg a többi régióban alacsonyabb béremelkedés volt. A főváros és vonzáskörzete kiemelkedő kereseti lehetőségeinek, illetve az itt jellemző ágazati, munkaköri struktúrának köszönhetően változatlanul Közép-Magyarországon volt a legmagasabb a nettó átlagkereset (211 300 forint), Észak-Alföldön pedig a legalacsonyabb (132 300 forint). A keresetekben mutatózó területi különbségek – a szélsőértékek alapján – tovább nőtték: a legmagasabb és legalacsonyabb keresetű régiók közötti bérkülönbség 72 ezer forintról 79 ezerre emelkedett. Az előző évhez képest a legnagyobb mértékben Közép-Dunántúl relatív helyzete javult, Közép-Magyarország előnye valamelyest tovább nőtt,

Dél-Dunántúl és Észak-Alföld relatív helyzete pedig kifejezetten romlott. A nettó keresetek relatív szórása azonban lényegében nem változott, 2016-ban a régiós átlagkeresetek továbbra is 19%-kal tértek el átlagosan az országos átlagkeresettől.

3.2. tábla

A keresetek regionális jellemzői, 2016

Régió	Nettó átlagkereset, forint	A	Változás az előző évhez képest	A
		nemzetgazdasági átlagtól való eltérés	%	nemzetgazdasági átlagtól való eltérés változása az előző évhez képest, százalékpont
Közép-Magyarország	211 300	+20,7	+7,8	+0,1
Közép-Dunántúl	165 300	-5,6	+8,6	+0,7
Nyugat-Dunántúl	165 800	-5,3	+7,9	+0,1
Dél-Dunántúl	144 900	-17,2	+6,6	-0,9
Észak-Magyarország	140 000	-20,0	+7,7	-0,1
Észak-Alföld	132 300	-24,4	+6,5	-0,9
Dél-Alföld	142 300	-18,7	+8,1	+0,3
Ország összesen	175 000	X	+7,8	X

A két gyermeket nevelők körében nőtt leginkább a reálkereset

A 2011-ben bevezetett új szemléletű személyijövedelemadó-rendszer a reálkeresetek emelkedését eredményezte. Az egykulcsos adó és a gyermekek száma szerint differenciált adókedvezmény hatására a bevezetés évében 7,3%-kal nőttek a családi kedvezmény figyelembevételével korrigált reálbérek. 2012 és 2015 között a reálbérek növekedési üteme messze elmaradt a 2011-es szinttől, ám 2016-ban a keresetek – családi kedvezmény figyelembevételével számított – reálértéke nemzetgazdasági szinten ismét hasonló mértékben, 7,2%-kal emelkedett.

A családi kedvezmény módosításának eredményeként a kétgyermekesek körében nőtt a legnagyobb mértékben (8,7%-kal) a reálkereset, míg a három vagy annál több gyermeket nevelőknél a legkevesbé (6,0%-kal). A családi kedvezmény munkavállalónként átlagosan havi 7200 forint többletet eredményezett az adókedvezmények nélkül számított nettó átlagkeresethez viszonyítva. A családi kedvezmény figyelembevételével becsült nettó bér átlagosan havi 182 200 forint volt 2016-ban, a gyermekszám szerinti különbség a három vagy annál több gyermeket nevelőknél havi 51 ezer forint többletet eredményezett a gyermektelenek keresetéhez képest.

A CSALÁDI KEDVEZMÉNY JELENTŐSEN NÖVELTE A GYERMEKEKRE FORDÍTHATÓ JÖVEDELMET

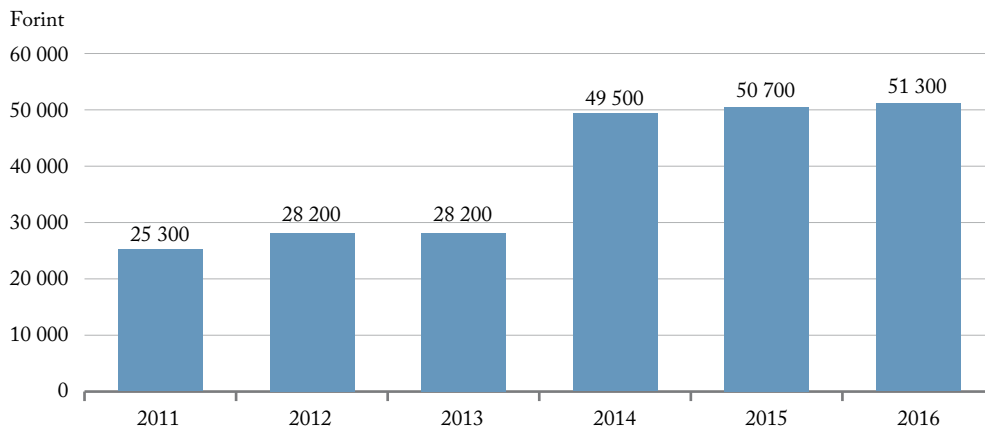
2011-ben az új szemléletű személyijövedelemadó-rendszer – az egységes 16%-os jövedelemadó mellett – bevezette a gyermekes családokat támogató, a gyermekek száma szerint differenciáló családi adókedvezményt. 2011-ben 11%-kal nőttek a családi kedvezmény figyelembevételével korrigált nettó átlagbérek,⁵⁾ ami 7,3%-os reálkereset-növekedést eredményezett. A munkabérek vásárlóerejének emelkedése a bevezetés évében differenciálódott legintenzívebben a gyermekek száma szerint: míg a gyermektelenek körében 2,7%-kal nőtt a reálkereset, addig az egygyermekeseknél 7,8, két gyermek esetén 14, a három vagy annál több gyermeket nevelőknél 19%-kal.

2012-ben – többek között – az adójóváírás megszüntetése és a magasabb infláció következtében 3,3%-kal csökkent a munkabérek vásárlóereje, majd 2013-tól az adóalap-kiegészítés kivezetése és a fogyasztói árak lényegesen kisebb változása mellett ismét emelkedtek a reálkeresetek. 2014-től a családi kedvezmény a személyi jövedelemadón túl a munkavállalói nyugdíj- és egészségbiztosítási járulék terhére is érvényesíthető. A 2014-ben bevezetett családi járulékkedvezménynek az adókedvezmény lehetséges maximumát legkevesbé kihasználni képes három vagy annál több gyermeket nevelők körében volt érdemi hatása: míg nemzetgazdasági szinten 4,0%-kal nőttek a családi kedvezmény figyelembevételével korrigált nettó reálkeresetek, addig a legalább háromgyermekesek körében 15%-kal.

⁵⁾ A nettó keresetek – a családi adókedvezmény hatását is figyelembe vevő – gyermekszám szerinti alakulásának becslése a háztartások demográfiai és jövedelmi adatain alapuló mikroszimulációs modell segítségével történik.

3.3. ábra

A nagycsaládos munkavállalók havi átlagos nettó jövedelemtöbblete a gyermektelenekéhez képest a családi adókedvezmény nyomán

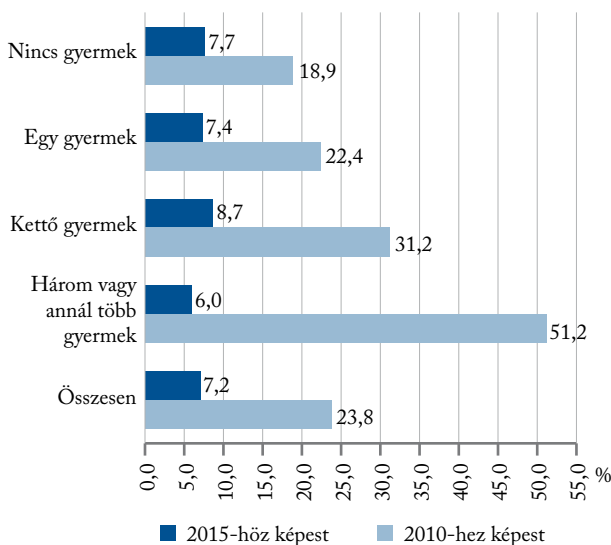

2016-ban a családi kedvezmény jogosultjai – a kétgyermekesek kivételével – a kisebb adókulcsnak megfelelően valorizált összegekkel csökkenthették személyijövedelemadó-alapjukat, adóban kifejezett igénybe vehető kedvezményük azonban – 2011 óta – nem változott.

2016-ban a keresetek – családi kedvezmény figyelembevételével számított – reálértéke nemzetgazdasági szinten a 2011. évihez hasonló mértékben, 7,2%-kal nőtt. A keresetek vásárlóereje – a családi kedvezmény módosításának eredményeként – a kétgyermekesek körében emelkedett a legnagyobb mértékben (8,7%-kal), a legkevésbé pedig a nagycsaládosoknál (6,0%-kal).

3.4. ábra

A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2016

A bevezetés óta eltelt hat évben nemzetgazdasági szinten összességében 24%-kal emelkedtek a családi kedvezmény figyelembevételével számolt reálkeresetek. 2010-hez mérten a legnagyobb mértékben, 51%-kal a három vagy annál több gyermekről gondoskodók körében nőtt a bérek vásárlóereje, míg a gyermektelenek körében 19%-kal. Az egy gyermeket nevelőknél átlag alatti volt a növekedés mértéke, a kétgyermekeseknél csaknem harmadával több.

A munkaerőköltség a munkáltatót terhelő összes olyan költséget tartalmazza, ami a munkaerő igénybevételéhez kapcsolódik, magába foglalja a munkajövedelmet, a szociális költségeket, valamint a képzési és más költségelemeket. Az unióban a keresetek aránya a foglalkoztatással összefüggésben felmerülő költségek között – a megfigyelt nemzetgazdasági ágakban⁶⁾ – átlagosan 76% volt 2015-ben. Az unió országaiban 67 (Franciaország) és 94% (Málta) között szóródott az arány, a magyar mutató (77%) az uniós rangsor középmezőnyében helyezkedett el.

⁶⁾ A megfigyelt nemzetgazdasági ágak magukban foglalják az ipari, építőipari és a szolgáltatási területet a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás kivételével.

A MINIMÁLBÉR ÉS A GARANTÁLT BÉRMINIMUM NÖVEKEDÉSI ÜTEME ÖSSZHANGBAN ÁLL A BRUTTÓ KERESETEK EMELKEDÉSÉVEL

Magyarországon 1989-ben vezették be a minimálbért, ami a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló alapbérének kötelező legkisebb összege. A munkaviszonyban foglalkoztatottakon kívül – többek között – alapul szolgál az egyéni és a társas vállalkozók minimális járulékalapjának megállapításához is. Évenként emelkedő összege biztosítja az alacsony keresetű területeken dolgozók potenciálisan növekvő bérhátrányának visszafogását, valamint lehetővé teszi, hogy a minimálbér után befolyó adók és járulékok révén a munkavállalókat növekvő befizetés alapján illessék meg a különféle juttatások (például a betegszabadság vagy a nyugdíj).⁷⁾

Az ezredfordulót követően 2001–2002 során a minimálbért csaknem a duplájára emelték, majd 2012-ben – az adójóváírás kivezetésének évében, annak mintegy ellentételezéseként – ismét jelentősen, 19%-kal magasabb összegben állapították meg. 2012 és 2016 között összességében 19%-kal nőtt a minimálbér és a garantált bérminimum⁸⁾ összege, ami lényegében összhangban áll az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresetének növekedési ütemével. Ugyanezen időszakban a közszférában átlagosan 19, a versenyszférában 18%-kal nőttek a bruttó keresetek. 2016-ban 111 ezer forint volt a minimálbér és 129 ezer forint a garantált bérminimum értéke, mindkét összeg 5,7%-kal volt magasabb az egy évvel korábbinál.

Az Európai Unió 28 tagországából 22-ben van minimálbér, ebből 21-ben – köztük Magyarországon – jogszabály, Belgiumban pedig nemzeti ágazati egyezmény határozza meg nemzetgazdasági szinten a legkisebb munkabér összegét.⁹⁾ A 2016. júliusi adatok alapján a minimálbér euróban meghatározott havi összege 215 euró (Bulgária) és 1923 euró (Luxemburg) között mozgott az unióban. A 9,0-szeres nominális különbség 3,5-szeresre mérséklődik, amennyiben vásárlóerő-egységben (PPS) számolunk, a kötelező legkisebb munkabér két szélsőértéke így 458 PPS (Bulgária) és 1596 PPS (Luxemburg) volt. A hazánkra jellemző 630 PPS a rangsor alsó feléhez tartozott, a visegrádi országok közül Lengyelországban ennél magasabb (815 PPS), Szlovákiában és Csehországban alacsonyabb (612, illetve 579 PPS) volt a minimálbér összege. 2015 és 2016 júliusa között – alacsony szintről indulva – Litvániában és Romániában emelkedett jelentősebben, 20%-ot meghaladóan a minimálbérek vásárlóereje, ugyanakkor Luxemburgban lényegében nem változott. Magyarországot 6,5%-os emelkedés jellemezte ebben az időszakban.

A legutóbbi (2014-es) rendelkezésre álló adatok alapján¹⁰⁾ az unión belül azon alkalmazásban állók aránya, akik a minimálbér 105%-ánál kevesebbet kerestek, Szlovéniában (19%), Romániában (14%) és Lengyelországban (12%) volt a legmagasabb, a legalacsonyabb pedig Spanyolországban (0,2%), Csehországban (2,3%) és Szlovákiában (2,5%). Magyarország (5,6%) a középmezőnyhöz tartozott.

⁷⁾ Forrás: Bakó Tamás–Lakatos Judit: A magyarországi munkapiac 2015-ben. Munkaerőpiaci Tükör, 2015. MTA, 15–32. o.

⁸⁾ Garantált bérminimum illeti meg a legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalót.

⁹⁾ Ausztriában, Cipruson, Dániában, Finnországban, Olaszországban és Svédországban nincs nemzetgazdasági szinten kötelezően megállapított minimálbér.

¹⁰⁾ Forrás: Eurostat. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics

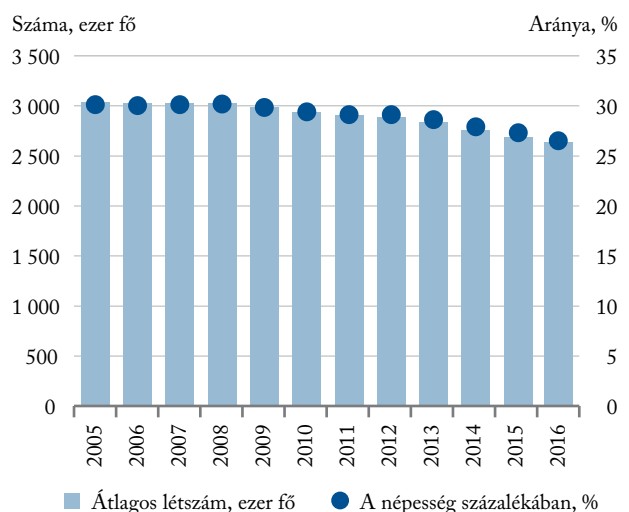
A nyugdíj biztos jövedelemnek számít

Magyarországon az időskori megélhetés alapjául a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer szolgál, továbbá fontos eleme maradt a korábbi, hárompilléres rendszerből az önkéntes nyugdíjpénztár. Előzetes adatok alapján¹¹⁾ az önkéntes nyugdíjpénztárak taglétszáma 2016 végén kevéssel meghaladta az 1 millió 138 ezer főt. Az év elején a pozitív fedezeti számlák egy főre jutó értéke 1 millió 28 ezer forintot tett ki, a szolgáltatási számláké pedig valamivel több mint 2,5 milliót. Az év folyamán egyéni számlákon jóváírt bevételek összege megközelítette a 92 milliárd, az egyösszegű és a járadékszolgáltatásként kifizetett összegeké pedig a 33 milliárd forintot. Az önkéntes nyugdíjpénztárak mellett még számos nyugdíjcélú megtakarítási lehetőség közül lehet választani (nyugdíj-előtakarékossági számla, nyugdíjbiztosítás). A nyugdíjak vásárlóerejének megőrzését a jelenleg alkalmazott árkövető emelési szisztéma hivatott biztosítani. Az emelés a központi költségvetésről szóló törvényben kalkulált infláció mértékével egyezik meg, és minden év január 1-jétől érvényes. (Ezt a fogyasztói árak előírányszintnél nagyobb tényleges emelkedése esetén novemberben visszamenőleges hatályú korrekció követi.) 2010 és 2016 között a nyugdíjak és egyéb ellátások átlagosan 29,0%-kal emelkedtek, reálértékük pedig az időszakra vonatkozó 112%-os nyugdíjas fogyasztóiár-index mellett 14,9%-kal nőtt. A legfrissebb, 2014. évi adatok alapján az öregségi nyugdíjak egy főre jutó vásárlóerejét összehasonlítva az európai uniós országokéval Magyarország a rangsor utolsó harmadának elején található. A vásárlóerő-paritáson számított hazai mutató értékét tekintve egy magyar nyugdíjas közel kétszer annyi árut és szolgáltatást tud vásárolni öregségi nyugdíjából, mint egy bolgár, de csak kétötödét annak, amit egy osztrák vagy luxemburgi. A magyar nyugdíjak vásárlóerejét a volt szocialista országok közül a csehországi nyugdíjaké haladta meg. Az aggregált helyettesítési rátát tekintve – ami a 65–74 éves nyugdíjasok ellátását viszonyítja az 50–59 évesek keresetéhez – már kedvezőbb a helyzet. A 2015. évre számított 65%-kal Magyarország az EU ötödik legmagasabb mutatójával rendelkezett.

A költségvetésből 2016-ban – előzetes adatok alapján – a GDP 10,1%-át, 3534 milliárd forintot fordítottak **nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra**, folyó áron kifejezve 0,9%-kal többet, mint egy évvel korábban. Az ellátásokban átlagban 2 millió 640 ezren részesültek, a népesség 27%-a. 2016-ban 10%-kal voltak kevesebben, mint 2010-ben, ami összefüggésben van a nyugdíjkorhatár emelésével. Az előző évhez viszonyítva az ellátottak száma 1,8%-kal csökkent. Egy ellátottra így havonta 111,5 ezer forint jutott, a nettó nominális átlagkereset 63,7%-a. A nyugdíjak, nyugdíj-kiegészítések a háztartások bevételeinek jelentős tételei, 2015-ben bruttó bevételeik közel negyedét, társadalmi jövedelmeik 81%-át tették ki.

3.5. ábra

A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma

2016 decemberében a nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők 77%-a – 2 millió 38 ezer fő – volt **öregségi nyugdíjas**, 1,0%-kal több, mint egy évvel korábban. Az öregségi teljes nyugdíj megszerzésének feltétele életkorhoz (öregségi nyugdíjkorhatár) és legalább 20 év szolgálati idő letöltéséhez kötött, emellett a nyugdíjba vonuló sem belföldön, sem külföldön nem állhat biztosítással járó jogviszonyban. A jogszabály alapján történő korhatáremelés következté-

¹¹⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank. <http://www.mnb.hu/felugyelet/idosorok/iv-penztarak>, valamint Szociális statisztikai évkönyv, 2015 (KSH, 2016).

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2016. december

Ellátások	Létszám, ezer fő	Változás az előző év decemberéhez képest, %	Teljes ellátás havi átlaga, forint/fő	Változás az előző év decemberéhez képest, %
Öregségi nyugdíj	2 038,2	1,0	121 731	2,2
Korbetöltött öregségi nyugdíj	1 895,5	1,0	121 799	2,4
Ebből: rokkantsági nyugdíjból átsorolt	330,7	-3,8	106 077	1,8
1955 előtt született fegyveresek nyugdíja	2,4	-46,8	216 824	2,5
Nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj	140,3	3,0	119 164	1,5
Életkoron alapuló (korhatár alattiaknak járó) ellátások	43,2	-32,6	180 155	12,9
Megváltozott munkaképességűeknek járó (rokkantsági és rehabilitációs) ellátások	357,2	-5,5	69 057	1,4
Özvegyi és szülői nyugdíj	78,4	-7,2	68 953	0,7
Árvaellátás	63,5	-5,5	38 076	0,6
Mezőgazdasági szövetkezeti járadék	1,8	-12,7	84 800	2,1
Baleseti járadék	7,3	-8,4	24 686	-4,7
Rokkantsági járadék	32,7	0,9	34 596	1,6
Házastársi pótlék, jövedelempótlék	3,5	-19,0	15 360	-0,1
Egyéb járandóságok	4,6	85,1	27 192	-37,9
Ellátások összesen	2 630,5	-1,1	110 260	2,5
Ebből: nyugellátások összesen	2 180,2	0,5	117 397	2,5

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

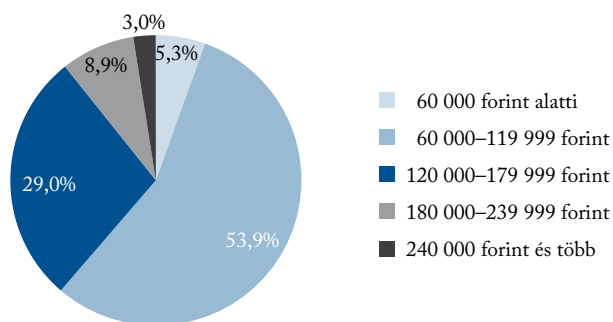
ben 2016-ban a legalább 63. életévüket betöltötték szerezhettek erre jogosultságot. A korhatárt elérők vagy meghaladók az öregségi nyugdíjasok 93%-át tették ki, amin belül folyamatosan csökken a korbetöltött rokkantsági nyugdíjából átsoroltak száma, de ugyanez érvényes az 1955 előtt született, fegyveresek nyugdíjával rendelkezőkre is. A 40 év jogosultsági időt elért nők közül továbbra is sokan élnek a korhatár elérése előtti nyugdíjba vonulás lehetőségével, arányuk az öregségi nyugdíjasok körében évről évre emelkedik, 2016 decemberében elérte a 6,9%-ot. Az **életkoron alapuló ellátásokban** (korhatár előtti ellátás, szolgálati járandóság, átmeneti bányászjáradék és balettművészeti életjáradék) alig több mint 43 ezren voltak érintettek, létszámuk egy év alatt harmadával csökkent. A **megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásokat** (rokkantsági ellátások, rehabilitációs ellátások, bányászok egészségkárosodási járadéka) összesen 357 ezren vették igénybe, 2015 decemberéhez viszonyítva 5,5%-kal kevesebben. Egyre szűkebb azok köre is, akiknek hozzátartozói nyugellátást folyósítanak, számuk 2016 utolsó hónapjára 142 ezer főre apadt. 55%-uk özvegyi és szülői nyugdíjban, 45%-uk árvaellátásban részesült.

2016 elején a nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságokban részesülők 84%-a 60 évesnél idősebb volt. Túlnyomó többségük öregségi nyugdíjat kapott, és körükbe tartozott 90 ezer olyan nő is, akik 40 év jogosultsági időt szereve vonulhattak nyugállományba. 7,3%-uknak megváltozott munkaképességűeknek járó ellátást folyósítottak. A 60 éves és annál fiatalabbak viszont – összesen 418 ezer fő – jórészt megromlott egészségi állapotuk miatt szorultak rendszeres juttatásokra, 51%-uk részesült megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásokban. A nők 40 év jogosultsági ideje alapján megállapított öregségi nyugdíjjal 12%-uk rendelkezett, míg életkoron alapuló ellátásra és özvegyi, szülői nyugdíjra 7,8, illetve 4,7%-uk, árvaellátásra pedig 16%-uk szerzett jogosultságot.

Az egyes ellátásokban részesülők megoszlását az ellátás havi összege szerinti vizsgálva jelentősek az eltérések a különböző járandósági formák között. Az öregségi, valamint az özvegyi és szülői nyugdíjban részesülők legnagyobb hányada (54, illetve 68%-a) havi átlagban 60–120 ezer forint járandóságot kapott kézhez a 2016. januári emelés után. Emellett azonban tízből három öregségi nyugdíjas a 120 ezer és 180 ezer forint között húzódozó jövedelmi

sávba tartozott, ugyanakkor az özvegyi és szülői nyugdíjasok 29%-a 60 ezer forint alatti nyugdíjat kapott. Az életkoron alapuló ellátásokra jogosultak körében az arányok eltolódtak a magasabb összegek irányába, míg a megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban részesülők 91%-ának havonta 120 ezer forintnál kisebb összeget utaltak.

3.6. ábra
Az öregségi nyugdíjban részesülők megoszlása az ellátás havi összege szerint, 2016. január

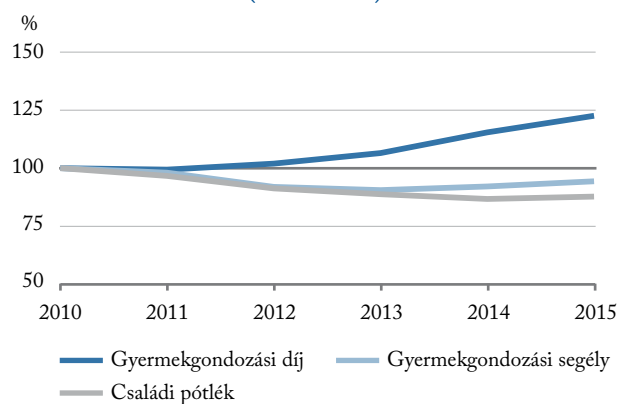
Területi összehasonlításban nemcsak az ellátottak átlagos életkorát tekintve vannak különbségek, hanem az ellátások összetétele is számottevően eltér egymástól. Az öregségi nyugdíjasok aránya Közép-Magyarországon kiugróan magas (83%), miközben Észak-Alföldön valamivel több mint 68%. Ugyanakkor ebben a régióban az ellátottak valamivel több mint ötöde részesül rehabilitációs és rokkantsági ellátásban, illetve baleseti vagy rokkantsági járadékban. A megváltozott munkaképességűek ellátásaiban részesülők hányada az alföldi megyékben, Dél-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon haladja meg az országos átlagot. A munkaerőpiaci és kereseti lehetőségekben megmutatkozó területi különbségek kifejeződnek az **öregségi nyugdíjak** átlagösszegében is. Egy budapesti nyugdíjas havi ellátása harmadával több, mint egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeié. Az összegek 2016 januárjában – a fővárost és a megyéket figyelembe véve – 108 ezer és 144 ezer forint között alakultak. Az öregségi nyugdíjak havi átlaga Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon a legmagya-

sabb, az Alföldön (Dél-Alföld, Észak-Alföld) a legkisebb.

Családtámogatások¹²⁾

A legtöbb családot és gyermeket érintő családtámogatási eszköz a családi pótlék. Míg 1990-ben másfél millió család és közel 2,5 millió gyermek kapta a juttatást, számuk mindkét esetben több mint negyedével csökkent 2015-re. Az egy családra jutó átlagos összege ekkor közel 24 ezer forint volt, ami az alsó jövedelmi tizedbe tartozó családok egy főre jutó havi nettó jövedelmének 86, a felső jövedelmi tizedbe tartozókének 10%-át jelentette. A családi pótlék reálértéke 2000-hez viszonyítva 46%-kal emelkedett. Az utolsó – közel duplájára történő – emelés 2006-ban következett be. A családi pótlékban részesülő gyermekek negyede egyszülős, 32%-uk kétgyermekes, 22%-uk három vagy annál több gyermekes, 21%-uk pedig egygyermekes, kétszülős családban élt.

3.7. ábra
A gyermekneveléssel kapcsolatos támogatások reálértékindexe (2010=100)

Azoknál a gyermekeknél, ahol veszélyeztetettség alakult ki és ennek oka az elhanyagolás, a jogalkotó lehetőséget ad arra, hogy ők a családi pótlékot természetben kapják, és szükségleteik így részben kielégüljenek. 2015-ben 489 gyermek kapott ilyen támogatást. Háromnegyedüknél a gyermekjóléti szolgálat családgondozója volt az eseti gondnok.

¹²⁾ A családi adókedvezményt a kereseteken belül, a családi otthonteremtési kedvezményt a lakáshelyzeten belül tárgyaljuk.

A családtámogatásokban részesülők száma és az ellátásokra kifizetett összeg

Ellátás	Ellátásban részesülők havi átlagos száma, fő		Változás 2010-hez képest, %	Ellátásokra fordított kiadások, millió forint		Változás 2010-hez képest, %
	2010	2015		2010	2015	
<i>Biztosításhoz kötött</i>						
Csecsemőgondozási díj ^{a)}	27 289	25 886	-5,1	37 539	45 581	+21,4
Gyermekgondozási díj	94 682	85 970	-9,2	92 435	114 040	+23,4
<i>Biztosításhoz nem kötött</i>						
Anyasági támogatás	7 254	7 354	+1,4	5 751	5 822	+1,2
Gyermekgondozási segély	178 532	163 376	-8,5	65 103	62 507	-4,0
Gyermeknevelési támogatás	39 275	34 587	-11,9	13 416	11 876	-11,5
Családi pótlék	1 993 850	1 796 726	-12,8	359 009	317 884	-11,5
Ebből: magasabb összegű családi pótlék	156 014	118 641	-9,9	43 894	31 559	-28,1

^{a)} 2015 előtt terhességi-gyermekágyi segély.

A háztartások jövedelmi helyzete 2015-ben javult¹³⁾

A háztartások jövedelmi helyzetét a makrogazdasági környezet, a GDP nagysága és növekedési üteme mellett az adott háztartás típusa, gazdasági aktivitása, valamint a háztartás gazdálkodásának eltérő gyakorlata, a bevételi források és kiadások mennyisége és szerkezete is meghatározza.

2015-ben a magánháztartások **egy főre jutó havi bruttó jövedelme** 120 000 forint volt, folyó áron 4,8%-kal magasabb az előző évinél. Az **egy főre jutó havi nettó jövedelem** 95 900 forintot tett ki, 4,6%-kal többet, mint 2014-ben, ez egy főre vetítve – a 2015. évi, 0,1%-os átlagos fogyasztóiár-csökkenést figyelembe véve – 4,7%-os reáljövedelem-növekedést jelentett. A háztartások jövedelmében megfigyelhető pozitív irányú változás a gazdaság teljesítményének 3,1%-os bővülésével, a munkanélküliségi ráta csökkenésével, a foglalkoztatási ráta emelkedésével, valamint az infláció igen alacsony szintjével is összefüggésbe hozható.

A munkajövedelmek aránya 2010 és 2015 között folyamatosan emelkedett

A **lakosság jövedelmének** három legnagyobb csoportját a munkából (munkaviszonyból és vállalkozásból) származó, a társadalmi (pl. nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások, családtámogatások, munkanélküli-ellátások, egyéb szociális és társadalmi

ellátások), valamint az egyéb (pl. befektetésből származó) jövedelmek alkotják. Ezek közül a háztartások megélhetésének legfontosabb forrása a munkából származó jövedelem.

A háztartások **jövedelemszerkezete** 2010 és 2015 között valamelyest átrendeződött. Az egyik legszembetűnőbb változás a munkajövedelmek arányának folyamatos emelkedése. Míg 2010-ben a háztartások összes havi jövedelmének 65%-a származott munkából, addig 2015-ben ez az arány már 69%-ot tett ki, az előző évhez viszonyítva 0,8 százalékponttal magasabb. A társadalmi jövedelmek aránya ezzel szemben szinte folyamatosan csökkent, 2014 és 2015 között 29,8-ről 29,0%-ra mérséklődött. 2015-ben a havi átlagos jövedelmek 1,9%-át tették ki az egyéb jövedelmek (pénzügyi bevételek, háztartások egymás közötti pénzmozgásából eredő jövedelmek), amelyek aránya az elmúlt néhány évben csaknem változatlan maradt.

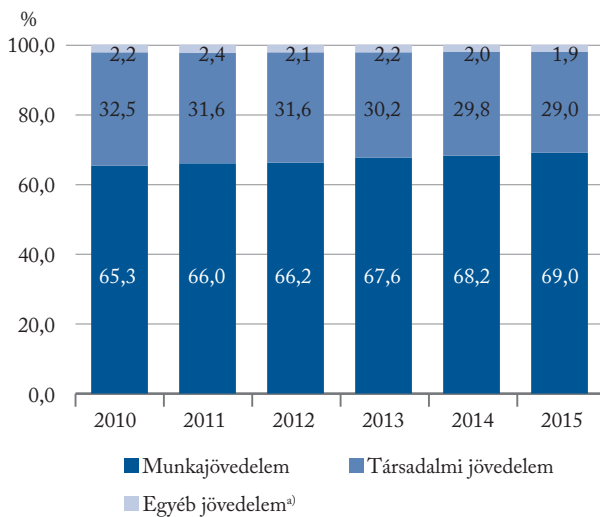
2014 és 2015 között az egy főre jutó havi bruttó **munkajövedelmek** folyó áron 6,1%-kal nőttek, a teljes népességre számítva¹⁴⁾ 2015-ben 82 800 forintot tettek ki. A munkavégzésből származó jövedelem legnagyobb része (89%-a) továbbra is munkaviszonyból származott, egy főre jutó havi 73 400 forintos összege 2014 és 2015 között 6,6%-kal lett magasabb, 2010-hez képest 35%-kal nőtt. A munkajövedelmek másik csoportját alkotó vállalkozói jövedelmek is emelkedtek az előző

¹³⁾ A háztartások jövedelmi helyzetének főbb jellemzőit mutatja be a KSH 2016-ban megjelent *A háztartások életszínvonalá, 2015* című kiadványa is, amely a KSH honlapján a kiadványtárból letölthető.

¹⁴⁾ Az egy főre jutó munkajövedelmek kiszámítása során a teljes népességhez viszonyítunk, beleértve azokat is, akik nem rendelkeznek munkajövedelemmel.

évhez képest. Egy főre havonta átlagosan 9400 forint vállalkozói jövedelem jutott, 1,6%-kal több, mint a 2014. évi, és 8,6%-kal a 2010. évit is meghaladta.

3.8. ábra
Az egy főre jutó havi bruttó jövedelmek megoszlása a jövedelmek típusa szerint

^{a)} Befektetésekből származó, illetve a háztartások egymás közötti pénzmozgásból származó jövedelmek.

A **társadalmi jövedelmeken** belül – a korábbi évekhez hasonlóan – a legnagyobb arányt (81%-ot) a nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások képviselték, amelyek fejenkénti összege – a teljes népességre vetítve – havonta átlagosan 28 300 forint volt, vagyis a lakosság jövedelmének közel negyede nyugdíjből származott. A társadalmi jövedelmek másik nagy csoportját (15%-ot) a gyermekneveléssel összefüggő ellátások alkották, aminek az egész népességre számított, egy főre vetített havi összege a 4,0%-os emelkedés eredményeként 2015-ben 5100 forintot tett ki.

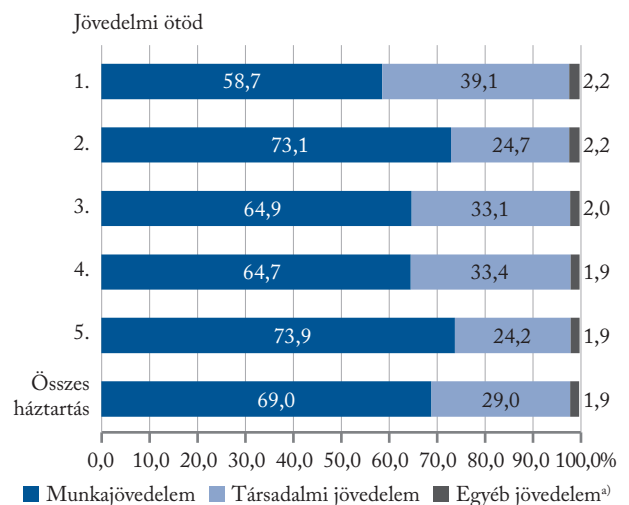
Leginkább az alsó két jövedelmi ötödben élők nettó jövedelme gyarapodott

2015-ben a legnagyobb mértékben a legfelső jövedelmi ötöd (5,4%) egy főre jutó **bruttó jövedelme** nőtt a 2014. évihez viszonyítva, miközben a legalsó ötödben 4,3, a másodikban – az összes háztartás átlagával közel azonos – 4,8%-os emelkedés következett be. A növekedés üteme a harmadik (4,4%), illetve a negyedik ötöd esetében (4,4%) volt a legki-

sebb. Leginkább a legalsó ötöd fejenkénti **nettó jövedelme** gyarapodott az előző évhez képest (5,9%). A nettó jövedelmek még a második (5,5%), illetve a negyedik jövedelmi ötödben (4,8%) bővültek az átlagosnál (4,6%) nagyobb mértékben.

A jövedelem színvonala és szerkezete jelentősen eltért a két szélső jövedelmi ötödben. A legalsó ötödben tartozók bevételeinek 39%-a társadalmi jövedelemből származott, míg ez az arány a legfelső ötöd esetében 24% volt. Az egyéb jövedelem aránya az ötödben lényegében azonos, 2% körüli volt.

3.9. ábra
A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi ötödek szerint, 2015

^{a)} Befektetésekből származó, illetve a háztartások egymás közötti pénzmozgásból származó jövedelmek.

Nőtt a gyermeket nevelő háztartások egy főre jutó nettó jövedelme

A háztartások jövedelmi helyzetét a családszerkezet is befolyásolja, elsősorban az, hogy nevelnek-e a családban **gyermeket**. 2015-ben 1 millió 220 ezer háztartásban, a háztartások 29%-ában élt gyermek. Bár ezeknek a háztartásoknak az egy főre jutó havi nettó jövedelme továbbra is elmaradt az országos átlagtól, annak összege 2010 és 2015 között szinte folyamatosan emelkedett, ami a családpolitikai intézkedések hatásával is összefüggésbe hozható. 2015-ben a gyermekesek egy főre jutó havi átlagos nettó jövedelme 74 700 forint volt, az összes háztartás átlagának 78%-a, az előző évi összegnél 6,2, a 2010. évinél pedig 18%-kal több.

A JÖVEDELMI EGYENLŐTLENSÉG HAZÁNKBAN KISEBB, MINT AZ UNIÓS ÁTLAG¹⁵⁾

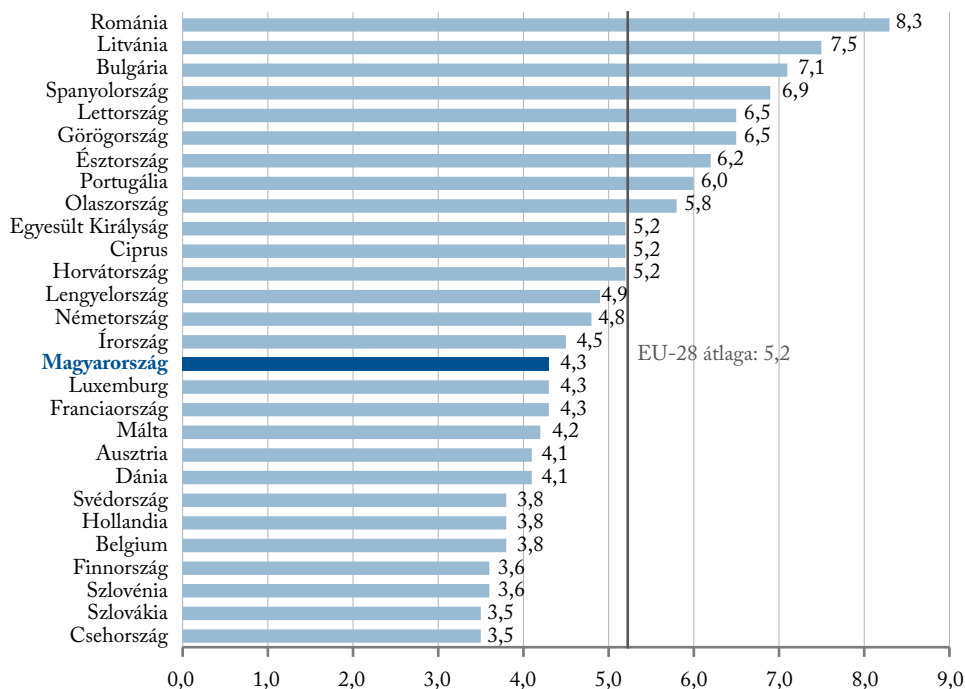
A jövedelmi egyenlőtlenségeket az úgynevezett **S80/S20 ráta** alapján is vizsgálhatjuk, amit az Európai Unió tagállamai egységesen az egy fogyasztási egységre, vagyis háztartásra jutó jövedelem alapján számítanak, mégpedig úgy, hogy a háztartástagokhoz különböző súlyt rendelnek. Az **OECD 2 egységkulcs** értelmében az első felnőtt egy egységet, a továbbiak külön-külön 0,5 egységet, a 14 éven aluli személyek pedig 0,3 egységet képviselnek. Ezt nevezzük ekvivalenciaskálának, az így képzett jövedelmet pedig ekvivalens jövedelemnek. A mutató azt fejezi ki, hogy a felső és az alsó jövedelmi ötödbe tartozók jövedelme hogyan aránylik egymáshoz. A ráta – az ekvivalens jövedelmek eloszlását figyelembe véve – **a felső és az alsó jövedelmi ötödbe tartozók összjövedelmének a hányadosa**.

Magyarország a **közepesen egyenlőtlen országok** közé tartozik. A mutató hazánk esetében 2010-ben 3,9, egy évvel később 4,0, 2012 és 2015 között pedig 4,3 körüli értéket vett fel, ami azt jelenti, hogy az utóbbi négy évben a felső ötödbe tartozó fogyasztási egységek jövedelme 4,3-szerese volt a legalsóénak.

Magyarország 2014-re vonatkozó értéke¹⁶⁾ nemcsak az uniós átlagnál (5,2), hanem a szomszédos országok egy részénél, többek között a legnagyobb jövedelmi egyenlőtlenséggel rendelkező Romániánál (8,3), Horvátországnál (5,2), továbbá a visegrádi országok közé tartozó Lengyelországnál (4,9) is alacsonyabbnak számított. Az Európai Unió tagállamai közül a legkisebb jövedelmi egyenlőtlenséget Szlovákiában, valamint Csehországban (egyaránt 3,5) mérték, azonban Szlovénia (3,6), illetve Ausztria (4,1) is a hazánknál alacsonyabb értékkel rendelkezett.

3.10. ábra

A legfelső és a legalsó jövedelmi ötöd összes jövedelmének hányadosa az EU-28 tagállamokban, 2014 (S80/S20 ráta)

Forrás: Eurostat. Az adatok dátuma – az Eurostat módszertanával szemben – nem az adatfelvétel évét, hanem az adatok vonatkozási idejét jelöli.

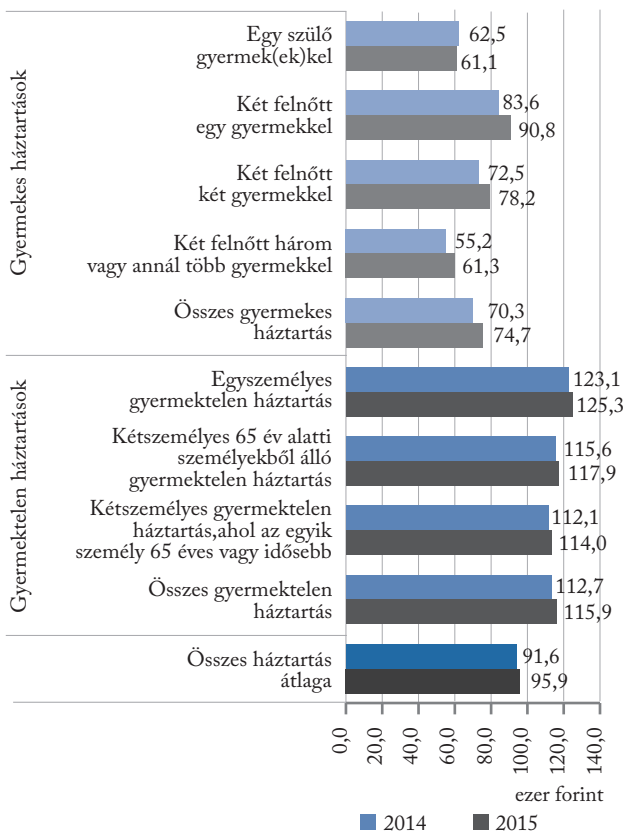
¹⁵⁾ Forrás: Eurostat.

¹⁶⁾ Nemzetközi szinten 2015-re Magyarország mellett csupán Lettország, valamint Finnország esetében áll rendelkezésre adat. A diagramon az időbeli összehasonlíthatóság miatt valamennyi ország esetében a legfrissebb teljes, 2014. évi adatokat szerepeltettük.

A gyermeket nevelő háztartásokon belül 2014-hez képest arányaiban leginkább a három vagy annál több gyermekesek jövedelmi színvonala javult, azonban a legnagyobb jövedelmi hátránnyal az egyszülős családok mellett továbbra is az ebben a háztartástípusban élők rendelkeztek. 2015-ben a három vagy annál több gyermekesek egy főre jutó havi nettó átlagjövedelme 61 300 forintot tett ki, 11%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, viszont az összes háztartás átlagának mindössze 64%-át érte el. Az egyszülős családokban a 2014. évinél 2,2%-kal kevesebb, 61 100 forint volt az egy főre jutó átlagos nettó jövedelem. A legkedvezőbb jövedelmi helyzetben – az előző évekhez hasonlóan – az egyszemélyes háztartások éltek. Körükben a fejenkénti havi nettó jövedelem összege 125 300 forint volt, az országos átlagot 31%-kal haladta meg.

3.11. ábra

A gyermekes és a gyermektelen háztartások egy főre jutó havi nettó jövedelme*

* A kék és a szürke eltérő színárnyalatai az összes háztartás részátlagait jelzik.

Hazánkban 2015-ben 1 millió 263 ezer **nyugdíjas** háztartás létezett, az összes háztartás 30%-a. Egy főre jutó havi nettó átlagos jövedelmük

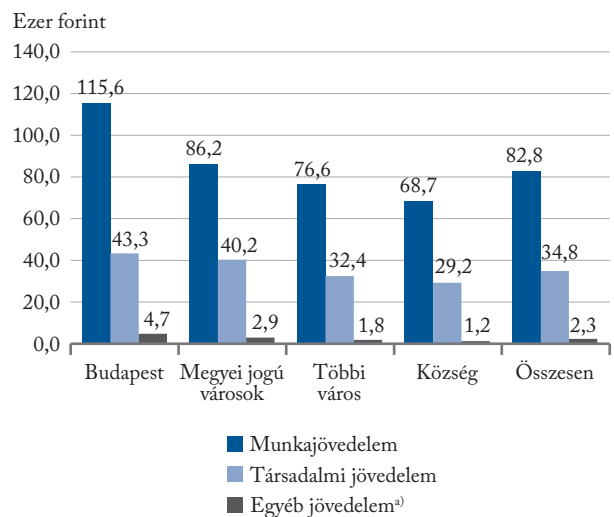
105 600 forint volt, az összes háztartásra vetített fejenkénti összegnél 10%-kal nagyobb.

A háztartások egy főre jutó nettó jövedelme Budapesten és a megyei jogú városokban haladta meg az országos átlagot

A háztartások jövedelme továbbra is jelentősen eltér az ország egyes **településtípusaiban**, a településhierarchiában lefelé haladva az átlagos havi nettó jövedelem egyre kisebb. Az országos átlaghoz (95 900 forint) képest kiemelkedően magas volt az egy főre jutó havi nettó jövedelem Budapesten (134%), ahol a népesség 18%-a élt, de a lakosság közel egyötödét képviselő megyei jogú városokban is 7,7%-kal meghaladta az országos átlagot. Az egy főre jutó havi átlagos jövedelem a népesség közel egyharmadát képviselő kisebb városokban (89 000 forint) 7,1, a lakosság 32%-át képviselő községekben (80 100 forint) 16%-kal elmaradt az országos átlagtól. A háztartások jövedelmi színvonalát az egyes településtípusok eltérő munkaerőpiaci lehetőségei is meghatározzák.

3.12. ábra

Az egy főre jutó havi nettó jövedelem településtípusok szerint, 2015

^{a)} Befektetésekből származó, illetve a háztartások egymás közötti pénzmozgásából származó jövedelmek.

A háztartások jövedelmi helyzete nemcsak településtípusonként, hanem regionális szinten is jelentősen eltér. 2015-ben – a korábbi évekhez hasonlóan – a Közép-Magyarországon élő háztartások körében volt a legmagasabb az egy főre jutó havi nettó jövedelem (111 500 forint),

MIBŐL ÉLÜNK? – A HÁZTARTÁSOK EGYNEGYEDE VOLT KÉPES MEGTAKARÍTANI 2014-BEN

A háztartások gazdasági helyzetéről, pénzügyeiről gyűjtött adatokat a **Miből élünk?** című európai adatfelvétel¹⁷⁾ második hulláma is, amelyhez az euróövezet országain kívül önkéntes alapon Magyarország is csatlakozott. A KSH által végrehajtott felmérésre hazánkban 2014. október–december között került sor, az ország 167 településén összesen 6200 háztartás vett részt benne. A háztartási költségvetési és életkörülmények felvételhez (HKÉF) hasonlóan ez alkalommal is közvetlenül a magánháztartások álltak a kutatás fókuszában, hiszen a kérdések önbevalláson, valamint az általuk adott becsléseken alapultak. A felmérés céljából adódóan többek között a háztartások által birtokolt **vagyontárgyakról** – a reáleszközök (ingatlanok, járművek, vállalkozások) és pénzügyi eszközök (például folyó- és betétszámlák, értékpapírok) –, **adósságokról, hitelekről, kölcsönökről** részletes adatok állnak rendelkezésünkre. Továbbá azt is megtudhatjuk, hány százalékuk esetében haladták meg 2013. szeptember 30. és 2014. szeptember 30-a között a **bevételek a kiadásokat**.

Az adatfelvétel eredményei szerint 2014-ben a háztartások 90,4%-ának volt legalább egy reáleszköze, 84,2%-uk élt saját tulajdonú, 18,8%-uk jelzáloggal terhelt ingatlanban. A hitelek 48,4%-át a forint-hitelek, további 42,4%-ot a svájci frankban jegyzett hitelek tették ki. A háztartások 36,9%-ának volt adóssága, ennek egy háztartásra jutó összege 3,9 millió forintot ért el.

A háztartások mindössze egynegyedében multa felül a bevételek összege a kiadásokét, vagyis voltak képesek **megtakarítani**. A háztartások 13,1%-a esetében elmondható, hogy a kiadások meghaladták a bevételeket, 61,4%-ukban pedig körülbelül megegyeztek egymással. A régiók közül a nyugat-dunántúliak anyagi helyzete tekinthető a legkedvezőbbnek, hiszen 91,3%-uk válaszolta azt, hogy ugyanannyi vagy több bevételük volt, mint kiadásuk. Ugyanez az arány az Észak-Magyarországon élő háztartások körében volt a legalacsonyabb (82,5%). Míg a gyermektelen háztartások 27, addig a gyermekesek 21%-a tudott megtakarítani 2013 és 2014 szeptembere között. A gyermeket nevelő háztartások közül a legrosszabb anyagi helyzettel azok jellemezhetők, amelyeket egy szülő és gyermek alkot. Egynegyedük számolt be arról, hogy a kiadásaik összege meghaladta a bevételeikét.

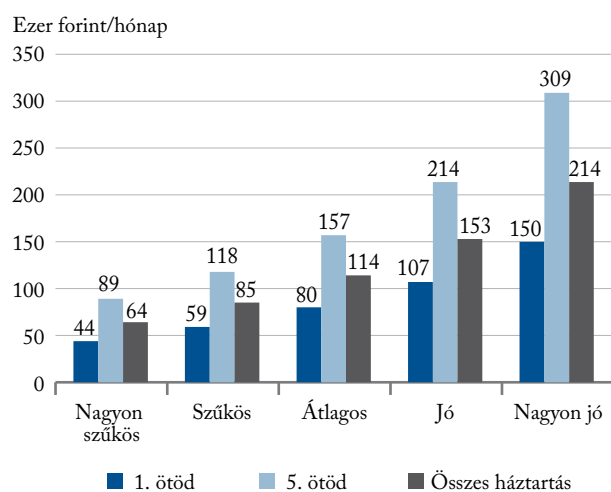
16%-kal meghaladta az országos átlagot. A háztartások Közép-Dunántúlon (102 100 forint), valamint Nyugat-Dunántúlon (100 200 forint) is az országos átlagnál nagyobb, a többi régióban annál kisebb havi jövedelemmel rendelkeztek. A legkedvezőtlenebb jövedelmi helyzetben továbbra is az észak-alföldi háztartások éltek, ahol a fejenkénti átlagos havi nettó jövedelem 76 400 forintot tett ki.

A háztartások jövedelemvárásai összefüggnek jövedelmi helyzetükkel

Az, hogy a háztartások mennyi jövedelmet tartanak szükségesnek a megélhetés különböző szintjeihez, szoros kapcsolatban áll jövedelmi helyzetükkel: 2015-ben – az előző évhez hasonlóan – az átlagos színvonalú megélhetéshez a háztartások fejenként havonta 114 ezer forintot tartottak elegendőnek.

3.13. ábra

A háztartások egy főre jutó jövedelemvárásai a különböző megélhetési szintek esetében, 2015

¹⁷⁾ A Miből élünk? című európai adatfelvétel második hullámának magyarországi adatait a KSH *Miből élünk? – A háztartások pénzügyei* című kiadványa részletesen is tartalmazza, amely a KSH honlapján található kiadványtárból tölthető le.

A nagyon szűkös megélhetéshez – a korábbi évhez hasonlóan – 64 ezer, a nagyon jó szinthez 214 ezer forintnyi bevételre lenne szükségük. A különböző megélhetési szintekhez a felső jövedelmi ötödbe tartozó háztartások szinte valamennyi esetben kétszer annyi jövedelmet párosítottak, mint az alsó jövedelmi ötödben élők. A jövedelemelvárás szintjét a háztartásban nevelt gyermekek száma is jelentősen befolyásolja: a gyermekenélküliek 141, a gyermekesek 86, azon belül a három vagy annál több gyermeket nevelő családok 68 ezer forintot társítottak fejenként az átlagos megélhetési szinthez, azonban ebben a méretgazdaságosság is szerepet játszik.

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya 2013 és 2015 között folyamatosan csökkent¹⁸⁾

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés mérésére 2010 óta használt **összetett mutató** célja, hogy a korábban elsősorban a jövedelmi egyenlőtlenségeket megragadó indikátor (relatív jövedelmi szegénység) mellett az anyagi nélkülözésben, valamint a munkaszegénységben élők számáról, népességen belüli érintettségéről is számot adjon. A fejezet további része nem a háztartásokról, hanem az egyénekről közöl adatokat. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányát a teljes népességhez viszonyítva határozzuk meg, figyelembe véve, hogy a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció, illetve a nagyon alacsony munkaintenzitás közül legalább egyben érintett-e.

A mutató értéke hazánkban 2010-ben 31,5% volt, 2012-re 34,8%-ra emelkedett, 2013-tól pedig folyamatosan csökkent, **2012 és 2015 között 857 ezer fő került ki a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata alól.** 2015-ben a teljes népesség 26,3%-a (2 millió 541 ezer fő) volt kiteve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának, ami az előző évhez képest 1,9 százalékponttal, a 2010. évinél pedig 5,2 százalékponttal alacsonyabb volt. Mérséklődött azoknak az aránya is, akik mind a három dimenzióban érintettek voltak, ugyanis míg 2014-ben a teljes népesség 3,0, addig 2015-ben 1,9%-a (185 ezer fő) volt egyszerre jövedelmi szegény, súlyosan deprivált, illetve élt olyan háztartásban, ahol a munkaképes korú (15–59 éves) felnőttek a teljes munkapotenciáljuk kevesebb mint 20%-át töltötték munkával.

A relatív jövedelmi szegénységi arány 0,4 százalékponttal alacsonyabb a 2014. évi értéknél

A **relatív jövedelmi szegénység** mutató viszonyítási pontját a szegénységi küszöb jelenti. Ennek meghatározásához először a mediánjövedelmet állapítják meg: ez az a jövedelemszint, amelynél ugyanannyi személynek alacsonyabb a jövedelme, mint ahánynak magasabb. Az Európai Unióban elfogadott konvenció szerint a szegénységi küszöb az adott országra vonatkozó mediánjövedelem 60%-ának megfelelő jövedelem, az ennél alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számítanak szegénynek. A mutató az egyén szegénységét a társadalom többi tagjához való viszonyítással határozza meg.

3.5. tábla

A szegénységgel vagy társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos néhány mutatószám

Megnevezés	2010	2013	2014	2015
Szegénységi küszöb, ezer forint				
Egyszemélyes háztartás	742,7	803,7	843,9	886,8
Két felnőtt, kétgyermekes háztartás	1 559,6	1 687,9	1 772,3	1 862,3
Relatív jövedelmi szegénységi arány, %				
Teljes népesség	14,1	15,0	14,9	14,5
<i>Háztartástípusok szerint</i>				
Gyermektelen	8,9	9,2	10,8	11,3
Gyermekes	18,8	20,7	18,9	17,6
Egy szülő gyermekkel/ gyermekkel	28,1	32,4	37,5	37,5
Két szülő egy gyermekkel	12,0	13,9	13,3	13,1
Két szülő két gyermekkel	13,9	14,1	14,3	13,7
Két szülő három vagy annál több gyermekkel	35,4	33,0	27,6	25,2
<i>Gazdasági aktivitás szerint</i>				
Foglalkoztatott	6,2	6,7	9,3	9,6
Munkanélküli	47,1	54,0	54,4	48,5
Nyugdíjas	4,6	4,8	5,0	7,1
Egyéb inaktív	22,0	23,6	24,5	23,5

Hazánkban 2015-ben a szegénységi küszöb – az egyszemélyes háztartásokra vonatkozóan – 887 ezer forint volt, 5,1%-kal magasabb, mint 2014-ben. A jövedelmi szegények aránya 2010 és 2012 között emelkedett, 2013-tól azonban csökkenni kezdett. 2015-ben a teljes népesség 14,5%-a, azaz 1,4 millió

¹⁸⁾ A nemzetközi adatok forrása az Eurostat, amelyek bemutatása során nem az adatok felvételének az évét, hanem azok referencia, vonatkozási időszakát tüntették fel.

fő volt relatív jövedelmi szegény, arányuk 2014-hez képest 0,4 százalékponttal csökkent, a 2010. évinél pedig 0,4 százalékponttal magasabb lett.

A jövedelmi szegénység kockázatát leginkább a munkaerőpiaci aktivitás és a gyermekvállalás befolyásolja. Magyarországon a munkanélküliek között minden második ember jövedelmi szegénynek számított. A foglalkoztatottak körében is nőtt 2013 és 2015 között a jövedelmi szegények aránya. Ugyanebben az időszakban a közfoglalkoztatás keretében alkalmazásban állók száma 129,1 ezer főről 191,9 ezer főre emelkedett, átlagos havi bruttó munkajövedelmük 2013-ban 77 ezer, 2015-ben 80 ezer forint volt. Bár a szegénységi arány a gyermek háztartások tagjainak körében az előző évhez képest 1,3 százalékponttal csökkent, a 2015. évi adatok szerint továbbra is az összes háztartás átlagánál többen (17,6%) tartoztak e szempont szerint a szegények közé.

A súlyosan depriváltak aránya 2010 és 2015 között 7,2 százalékponttal mérséklődött

A szegénység mérésére használt másik részindikátor a **súlyos anyagi depriváció**, amely azt mutatja meg, hogy a népesség hány százaléka nélkülöz egyes meghatározott javakat, illetve nem rendelkezik a vizsgált szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel legalább négy esetben. Hazánkban az anyagi nélkülözés – az Európai Unió legtöbb országával szemben – a népesség nagyobb részét érinti, mint a jövedelmi szegénység. A súlyosan depriváltak aránya Magyarországon 2010-ben 23,4% volt, 2012-ig emelkedett, 2012-ben már 27,8%-ot tett ki. A csökkenés 2013-ban kezdődött, majd a következő két évben is folytatódott, 2015-ben a lakosság 16,2%-a tartozott ebbe a csoportba, ami 3,2 százalékponttal alacsonyabb az előző évinél, 2010-hez képest pedig 7,2 százalékponttal mérséklődött.

A RELATÍV JÖVEDELMI SZEGÉNYSÉGI ARÁNY MAGYARORSZÁGON KISEBB, A SÚLYOSAN DEPRIVÁLTAK ARÁNYA MAGASABB, MINT AZ UNIÓS ÁTLAG¹⁹⁾

A szegénységi adatok publikálása során – szemben az Eurostat módszertanával – a KSH nem az adatfelvétel évét szokta megjelölni, hanem a referenciaidőszakot. A nemzetközi összehasonlítás célja, hogy a hazai adatközlési gyakorlatnak megfelelően mutassa be a szegénység jellemzőinek alakulását az Európai Unió tagállamaiban, amihez a rendelkezésre álló legfrissebb, 2014-re vonatkozó adatok jelentik a támpontot.

Az Európai Unió teljes lakosságának 23,7%-a (118,8 millió fő) volt kitéve 2014-ben a **szegénység vagy társadalmi kirekesztődés** kockázatának. Hazánkban ez az arány (28,2%) az uniós átlagnál magasabb volt, a tagállamok rangsorában ez a 10. legmagasabb érték. Míg a legalacsonyabb arányszámmal Csehország (14,0%) és Svédország (16,0%) rendelkezett, addig arányaiban a legtöbben Bulgáriában (41,3%), valamint Romániában (37,4%) voltak kitéve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának.

A **jövedelmi szegénység aránya** a 2014-es referenciaévben hazánkban kisebb volt, mint az uniós átlag (17,3%), ekkor a teljes népesség 14,9%-a élt a szegénységi küszöb alatt. Az Európai Unió tagállamai közül a legmagasabb arányszámmal Románia (25,4%), a legalacsonyabbal pedig Csehország (9,7%) rendelkezett. Lengyelországban (17,6%), valamint Horvátországban (20,0%) a népességnek az uniós, köztük hazánk átlagánál is nagyobb hányada tartozott a jövedelmi szegények közé.

¹⁹⁾ Az adatok forrása az Eurostat. Az adatok dátuma nem a felvétel, hanem a referencia évre vonatkozik. Nemzetközi szinten a tagállamok túlnyomó többségére még csak 2014. évi adat áll rendelkezésre.

3.6. tábla

**Relatív jövedelmi szegénységi arány
Magyarországon és az Európai Unió tagállamaiban, 2014***

Megnevezés	Magyarország	EU-28 átlaga
Teljes népesség	14,9	17,3
<i>Háztartástípusok szerint</i>		
Gyermektelen	10,8	15,4
Gyermekes	18,9	19,3
Egy szülő gyermekkel/gyermekkel	37,5	33,7
Két szülő egy gyermekkel	13,3	12,9
Két szülő kettő gyermekkel	14,3	14,8
Két szülő három vagy annál több gyermekkel	27,6	27,1
<i>Gazdasági aktivitás szerint</i>		
Foglalkoztatott	9,3	9,5
Munkanélküli	54,4	47,5
Nyugdíjas	5,0	13,2
Egyéb inaktív	24,5	29,0

* Az adatok forrása az Eurostat. A feltüntetett évszám – az Eurostat módszertanával szemben – az adatok vonatkozási évét jelöli.

Hazánkban – a 2014-es referenciaév adatai alapján – a **súlyosan depriváltak aránya** 19,4% volt, ami meghaladta az uniós átlagot (8,1%). Magyarország ezzel az értékkel az Európai Unió tagállamaiban utolsó harmadában helyezkedett el, a szomszédos országok közül csupán Romániában (22,7%) volt magasabb a súlyosan depriváltak aránya, mint amit hazánkban mértek.

A **nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők** aránya – a 0–59 évesek százalékában – a 2014-es referenciaévben Magyarországon 9,4% volt, ami nemcsak az uniós átlagnál (10,6%), hanem a tagállamok felének értékénél is kedvezőbbnek számított. Míg a legalacsonyabb értékkel Luxemburg (5,7%), illetve Svédország (5,8%), addig a legmagasabbal Írország (19,2%) rendelkezett. A szomszédos országok közül csupán Horvátország esetében (14,4%) volt magasabb a nagyon alacsony munkaintenzitásúak aránya, mint a magyarországi átlag.

A nagyon alacsony munkaintenzitásúak aránya a 60 év alatti népességben belül 2010-hez képest 4,6 százalékponttal csökkent

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés harmadik dimenzióját a **munkaszegénység** jelenti, ami a háztartások munkaképes korú tagjai körében azt vizsgálja, hogy a lehetséges munkaidő mekkora részét töltik munkavégzéssel. E megközelítésmód értelmében a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata azokat a személyeket veszélyezteti, akiknél az előbb említett, munkával töltött idő aránya nem éri el a 20%-ot. 2015-ben Magyarországon a 0–59 évesek 6,1%-a volt a

nagyon alacsony munkaintenzitásúak közé sorolható a teljes népességben belül, vagyis élt olyan háztartásban, amelyben a munkaképes korú (18–59 éves) személyek a munkapotenciáljuk kevesebb mint 20%-át töltötték munkával. Ez az arány a korábbi évhez képest 1,0, 2010-hez viszonyítva 3,7 százalékponttal csökkent. A munkaszegénységet a 60 év alatti népességhez viszonyítva is meghatározhatjuk, amely szerint a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya 2015-ben 8,2%-ra tehető, ez az egy évvel ezelőtti értéknél 1,2 százalékponttal, a 2010. évinél 4,6 százalékponttal alacsonyabb volt.

A HÁZTARTÁSOK FOGYASZTÁSA²⁰⁾

A fogyasztási kiadások értéke mellett a kiadás szerkezete az életszínvonal egyik legfontosabb mutatója. A lakosság életkörülményeinek jellemzőit mindkét mutató mentén érdemes megvizsgálni, hiszen az utóbbi években a háztartások fogyasztásának nagysága mellett annak belső szerkezete is jelentősen megváltozott.

A háztartások fogyasztása – a jövedelemkiáramlás, valamint a reáljövedelem emelkedése miatt – 2000 és 2006 között jelentősen bővült, ami 2007-től veszített lendületéből, reálértéken mérve ekkor már csökkent. Hazánkban 2009-ben folyó áron is jelentősen visszaesett a fogyasztás színvonala. Ezt követően – többek között a válság miatt fokozódó munkanélküliség, valamint az infláció hatására – egészen 2012-ig csökkenés, illetve stagnálás váltotta egymást, ami 2013-tól a javuló foglalkoztatási kilátások, a fogyasztói bizalom erősödése, valamint az alacsony infláció hatására újra emelkedett, ekkor már reálértéken is.

A háztartások **fogyasztási kiadásainak** szintje a 2012. évi fejenkénti havi átlagos 69 500 forintról 2013-ra 72 600 forintra nőtt, ami reálértéken 2,6%-os növekedés az előző év havi átlagához képest. A kedvező tendencia – a mérséklődő fogyasztói árak mellett – 2014-ben is folytatódott, akkor az egy főre jutó összes havi kiadás átlagosan 75 600 forintot tett ki, reálértéken 4,4%-kal többet az egy évvel korábbinál.

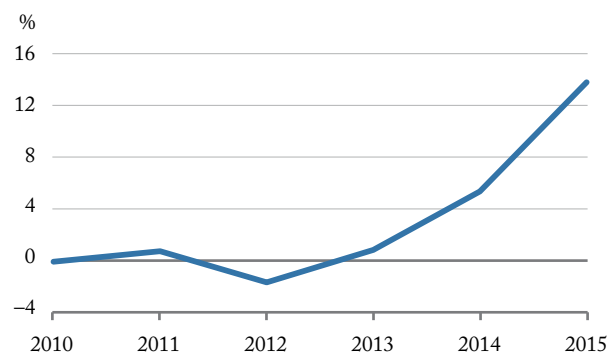
A háztartások **jövedelmi helyzetére** 2015-ben számos tényező kedvezően hatott, amik a fogyasztás bővüléséhez is hozzájárulhattak: a foglalkoztatottak létszáma 110 ezer fővel bővült, a nettó keresetek átlagosan 4,3%-kal emelkedtek, a fogyasztói árak 0,1%-kal mérséklődtek.

Többet költöttek 2015-ben a háztartások

A lakosság havi szintű **fogyasztási kiadása** 2015-ben – a fogyasztói árak alakulását is figyelembe véve – reálértéken 7,9, folyó áron 7,8%-kal nőtt az előző év havi átlagához képest, a háztartások egy főre jutó havi kiadásának összege 81 600 forint volt. A kiadások 2015-ben mért havi átlagos értéke folyó áron 26,7, reálértéken 13,8%-kal magasabb volt a 2010. évinél. A fogyasztási

kiadások háztartástípusonként jelentősen különböznek. Egy egyszemélyes háztartás például 2015-ben átlagosan 121 600 forintot költött havonta. Ugyanez az összeg a két felnőttből és két gyermektől álló háztartások esetén egy főre számítva jóval kisebb, 65 800 forint volt. A fejenkénti fogyasztási kiadások értéke valamennyi vizsgált háztartástípus esetében meghaladta mind a 2014., mind a 2010. évi havi átlagos összeget.

3.14. ábra
A háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadásainak változása reálértéken 2010-hez képest

A háztartások három legnagyobb kiadási tétele az **élelmiszerek és alkoholmentes italok**, ezekre havi szinten egy főre vetítve átlagosan 20 000 forintot költöttek, a **lakásfenntartás és háztartási energia**, amire fejenként átlagosan 17 500 forintot fizettek ki, valamint a **közlekedés és szállítás**, fejenként átlagosan 9100 forintnyi ráfordítással. A lakossági fogyasztás havi átlagos értéke 2015-ben folyó áron valamennyi fogyasztási főcsoport esetében meghaladta a 2010. évi havi átlagot, az előző évihez viszonyítva pedig csupán a közlekedésre fordított kiadások csökkentek. A reálfogyasztás 2014-hez képest a legnagyobb mértékben, 29,1%-kal az egyéb termékek és szolgáltatások főcsoportban bővült.²¹⁾ A kiadások nagyságát tekintve 2015-ben havonta élelmiszerre és alkoholmentes italra fordítottak legtöbbször a háztartások, egy főre vetítve 20 000 forintot, ami a fogyasztóiár-index változását is figyelembe véve 13,5%-kal meghaladta az előző évben mértet, 2010-hez képest pedig 16,8%-kal emelkedett.

²⁰⁾ A háztartások fogyasztásának főbb jellemzőit részletesen mutatja be a KSH *A háztartások életszínvonala, 2014*, valamint *A háztartások életszínvonala, 2015* című kiadványai, amelyek a KSH honlapján a kiadványtárból tölthetők le.

²¹⁾ A COICOP-nomenklátúra 2015. évi átalakításában az Egyéb termékek és szolgáltatások főcsoport, valamint az adatok alapját képező háztartási napló struktúrája jelentős mértékben érintett, ezért az e tekintetben tapasztalt változások részben módszertani okokkal magyarázhatók.

3.7. tábla
A háztartások egy főre jutó havi átlagos fogyasztási kiadásai

Fogyasztási főcsoportok	2014		2015	
	fogyasztási kiadás, forint		változás reálértéken, ^{a)} %	
			2014=100	2010=100
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	17 492	19 976	13,5	16,8
Szeszes italok, dohányárúk	2 363	2 692	10,4	-9,5
Ruházat és lábbeli	2 815	3 379	20,2	28,6
Lakásfenntartás és háztartási energia	17 389	17 505	1,9	13,8
Lakberendezés, háztartásvitel	2 801	3 253	15,5	23,4
Egészségügy	3 731	4 120	6,0	10,1
Közlekedés	9 529	9 106	1,2	20,1
Hírközlés	5 633	5 850	3,6	40,2
Kultúra, szórakozás	5 336	5 364	-0,3	2,6
Oktatás	643	747	15,0	18,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	2 868	2 963	0,5	0,8
Egyéb termékek és szolgáltatások	5 040	6 604	29,1	30,1
Fogyasztási kiadások összesen	75 640	81 560	7,9	13,8

^{a)} A fogyasztói árak alakulását figyelembe véve.

A főbb **élelmiszercsoportokon belül** a kenyér és cereália fogyasztásának mennyisége a vizsgált időszak alatt némileg ingadozott, 2015-ben egy főre jutóan havonta átlagosan 7,0 kilogramm volt. A termékcsoporton belül egyaránt 0,2 kilogrammal

nőtt a baromfihús és a szalámi, szárazkolbász, sonka egy főre jutó havi mennyisége 2015-ben az előző évhez képest, miközben a sertéshúsé – a 2,8%-os árcsökkenés mellett – szinte változatlan maradt. A gyümölcs és a zöldség elfogyasztott fejenkénti mennyisége is nőtt mind az előző évhez, mind 2010-hez képest.

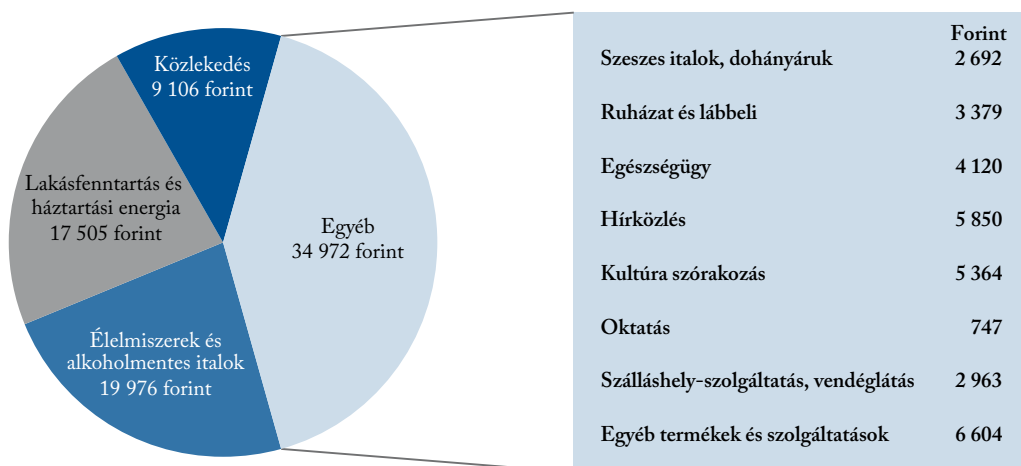
3.8. tábla
Az egy főre jutó havi átlagos élelmiszer-fogyasztás mennyisége

Élelmiszer	(mennyiség/fő/hónap)		
	2010	2014	2015
Cereáliák, kenyér, kilogramm	7,1	6,5	7,0
Húsfélék, kilogramm	4,4	4,5	5,1
Ebből: sertéshús, kilogramm	1,3	1,3	1,4
baromfihús, kilogramm	1,4	1,4	1,6
Tojás, darab	12	11	12
Tej, liter	4,5	3,9	4,4
Olaj és zsiradék, kilogramm	1,4	1,3	1,5
Gyümölcs, kilogramm	3,2	3,2	3,8
Burgonya, kilogramm	2,4	2,2	2,5
Zöldség (burgonyán kívül), kilogramm	4,0	4,1	4,4
Cukor, kilogramm	1,1	1,1	1,2

Az élelmiszerek mellett a második legnagyobb kiadási főcsoport a **lakásfenntartás és háztartási energia**. A 2015. évi átlagos 17 500 forint egy főre jutó havi kiadás folyó áron 0,7, változatlan áron 1,9%-kal nagyobb volt, mint az egy évvel korábbi. Ez az érték a 2010. évit folyó áron 8,0, reálértéken számítva 13,8%-kal haladta meg. A háztartásiener-

3.15. ábra

Az egy főre jutó havi fogyasztási kiadások, 2015

gia-kiadáson belül 2015-ben havonta egy főre vetítve átlagosan vezetékes gázra 3500, elektromos energiára 3600, meleg vízre, távhőre 1100 forintot költöttek a háztartások.

A harmadik legnagyobb kiadási tétel a háztartások fogyasztásában a **közlekedés és szállítás**. Erre 2015-ben havonta egy főre vetítve átlagosan 9100 forintot költöttek (az összes kiadás 11,2%-át), ami folyó áron az előző évinél 4,4%-kal alacsonyabb, a 2010. évinél 28,2%-kal magasabb. A közlekedési kiadások 56,7%-át – átlagosan 5200 forintot – 2015-ben havonta üzemanyag-vásárlásra fordították.

Élelmiszerre és alkoholmentes italokra költöttek a háztartások a legtöbbet

A kiadások nagyságán túl annak **belső szerkezeti változása** is az életszínvonal szemléletes mutatója, aminek alakulására többek között az adott ország árszerkezete, természeti adottsága, korösszetétele, valamint gazdasági fejlettsége is befolyással bír. Az Engel-törvény szerint a jövedelmek emelkedésével az összes kiadáson belül mérséklődik az élelmiszerre, ugyanakkor nő az iparcikkekre és a szolgáltatásokra fordított összegek aránya.²²⁾ Minél alacsonyabb az összkadáson belül az **élelmiszer-ráfordítások** hányada, annál kedvezőbb egy adott ország életszínvonala.

A lakosság élelmiszer-kiadásainak vizsgálatakor figyelemmel kell lennünk arra, hogy a COICOP osztályozási rendszer²³⁾ Élelmiszerek főcsoportja csak a vásárolt és otthon elfogyasztott élelmiszerekről tartalmaz adatokat, míg a vendéglátó egységekben, házon kívül elköltött étkezések adatai – amelyekre 2015-ben havonta fejenként 2600 forintot fordítottak a háztartások – a Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás főcsoportban jelennek meg.

Magyarországon az **élelmiszerre és alkoholmentes italokra** fordított kiadások aránya az összkiadásból hosszú évek átlagában csökkent, részese-
dése 2000-ben 29,1%-ot tett ki, ezt követően jelentősen visszaesett, minimumát 2005-ben érte el (22,6%). Az arány némi hullámzást követően 2010 és 2013 között 22,8 és 23,3% között alakult. 2014 óta (23,1%) újra emelkedni kezdett, ami 2015-ben tovább folytatódott, ekkor már a háztartások fogyasztásának legnagyobb részét, 24,5%-át újra az

élelmiszerre és alkoholmentes italokra fordított kiadások tették ki.

A magyar családok másik nagy kiadási tételét adó **háztartási energiaköltségek** 2007-től jelentősen megnöttek, és az átlagos árváltozást jóval meghaladó drágulás nagymértékben befolyásolta a lakossági fogyasztást is. A háztartások kiadásai 2009-től egészen 2013-ig a lakásfenntartás és a háztartási energia terén voltak a legmagasabbak. 2014-ben viszont az energiahordozók és a fűtőanyagok ára – a hatósági árintézkedések miatt – átlagosan 12%-kal csökkent, a legnagyobb mértékben (14%-kal) a gázé. 2015-ben a lakásfenntartás és háztartási energia ára tovább mérséklődött (1,2%-kal), ezen belül a vezetékes gázért 2,8, az elektromos energiáért 4,3, a távfűtésért 2,7%-kal kellett kevesebbet fizetni. Ennek következtében az élelmiszer-kiadások (24,5%) – 2014-hez hasonlóan – meghaladták a lakásfenntartási kiadásokat (21,5%).

A **közlekedéssel, szállítással kapcsolatos kiadások** 2015-ben havi szinten az összkiadás 11,2%-át tették ki, ez az arány a lakásfenntartással kapcsolatos kiadások után a legnagyobb mértékben, 1,4 százalékponttal csökkent 2014-hez képest, a 2010. évvel pedig gyakorlatilag megegyezik, 0,1 százalékponttal magasabb.

Az **alapvető szükségleti kiadások** – mint az étkezés, lakhatás, közlekedés – kifizetése után 2015-ben havonta a háztartásoknál a 2014. évinél 1,6, a 2010. évinél 1,9 százalékponttal több, átlagosan 43% maradt egyéb kiadásokra (pl. kultúrára, szórakozásra).

A fogyasztási szerkezetet nagyban meghatározza az anyagi helyzet

A korábbi évekhez hasonlóan továbbra is jelentős a különbség a legrosszabb és a legjobb anyagi helyzetben lévő háztartások fogyasztása között. A legfelső jövedelmi ötödben élők 2015-ben havonta átlagosan 3,4-szer annyit fordítottak fogyasztásra, mint a legalsó ötödben lévők.

A fogyasztási szerkezetet vizsgálva az alsó 20%-ba tartozók étkezéssel és lakhatással kapcsolatos havi kiadásai összkiadásuk több mint felét (55%-át) tették ki, miközben ez az arány a felső 20%-ba tartozók esetében 40% volt.

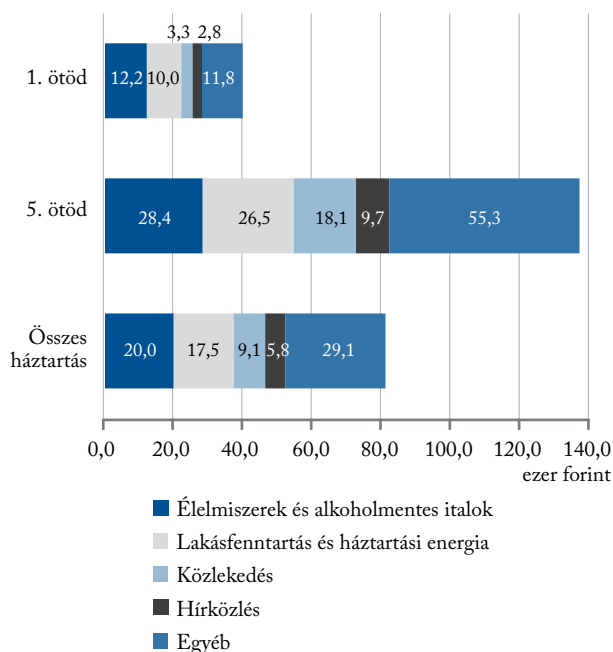
²²⁾ Forrás: Gács E.: *A háztartások fogyasztási szerkezete az Európai Unió országaiban*. Statisztikai Szemle, 2009. 87. évfolyam, 2. szám, 156–165. o.

²³⁾ COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*): a lakossági fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása, amely struktúráját tekintve a vásárolt fogyasztási javak rendeltetés szerint felépített, decimális szerkezetű, négyzintű rendszere.

A legfelső és a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók közötti különbség az élelmiszerre költött kiadások esetében 2,3-szeres, ami ugyan kisebb az összefogyasztásuk közöttinél, de jelentős minőségi különbségeket takarhat. A legalsó és a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók között a ruházkodással kapcsolatban 4,3-szeres a különbség, de ennél is nagyobb például az eltérés a közlekedésre (5,6-szeres), valamint a kultúrára és szórakozásra fordított összeg (7,9-szeres) között.

3.16. ábra

A háztartások egy főre jutó havi kiadásai a különböző jövedelmi csoportokban, 2015

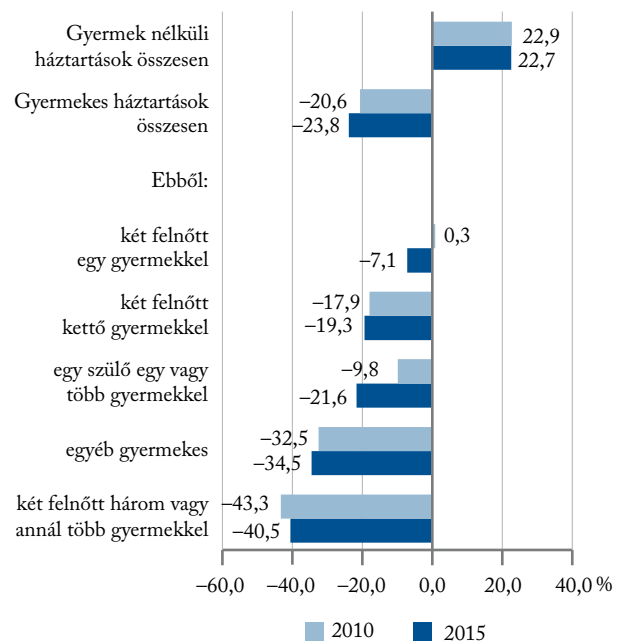
A különböző háztartástípusok fogyasztása jelentősen eltér

A háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadásainak nagyságát és szerkezetét a jövedelem mellett az is meghatározza, hogy hányan élnek a háztartásban és nevelnek-e gyermeket. A gyermek nélküli háztartások szinte minden fogyasztási fősoportban az átlagosnál többet költöttek, mint a gyermekesek. Az összes gyermek nélküli háztartás 2015-ben egy főre vetítve a 2010. évinél folyó áron 1,3%-kal többet, havonta átlagosan 100 100 forintot költött. A háztartástípusok közül az egyszemélyes, egyedülálló személyből álló háztartások fogyasztási kiadása volt a legmagasabb, 2015-ben havonta 121 600 forintot tett ki, ami az előző évhez képest

7,4-kal, a 2010. évihez mérten pedig 19%-kal nőtt. Ugyanez az összeg a két felnőtt és két gyermekből álló háztartások esetében 2015-ben egy főre számítva havonta 65 800 forint volt, kisebb mint az összes háztartás (havonta 81 600 forintos) átlagos kiadása.

3.17. ábra

Az egy főre jutó fogyasztási kiadások átlagotól való eltérése az egyes háztartástípusokban

A **gyermektelen háztartások** havi kiadása 2015-ben – 2010-hez hasonlóan – 23%-kal meghaladta az összes háztartás átlagát. Lakásuk fenntartására 5000 (28,6%-kal), háztartásaikban elfogyasztott élelmiszerre szintén 5000 (24,8%-kal), egészségügyre 1900, hírközlésre 1200, közlekedésre és kultúrára, szórakozásra egyaránt 1100 forinttal költöttek többet, mint az átlag.

A **gyermeket nevelő háztartások** fogyasztási kiadásai 2015-ben a közlekedést, a kultúrát, szórakozást kivéve minden csoportban növekedtek, különösen ruházkodásra, lábbelire költöttek többet, mint 2014-ben (reálértéken 17,2%-kal). Háztartásaik egy főre jutó átlagos havi fogyasztása havonta 62 200 forint volt, folyó áron 5,8, reálértéken 5,9%-kal magasabb az előző évinél, a 2010. évit pedig folyó áron 22%-kal haladta meg. Mivel a gyermekes háztartások átlagos taglétszáma (3,8 fő) az országos átlagnál (2,3 fő) magasabb, egy főre jutó

havi kiadásai nagysága többnyire alacsonyabb értéket mutat az átlagnál. Az egy főre jutó kiadások nagyságában az eltérés – a méretgazdaságosságból adódóan – a lakásfenntartással kapcsolatos kiadások terén szembetűnő, aminek egy főre vetített értéke 2015-ben 30%-os elmaradást mutatott a gyermekekénél az országos átlaghoz képest. A ruházatkódásra és a lábballal fordított fejenkénti kiadás havi szinten az átlaghoz hasonló volt, az oktatási kiadások pedig 36,4%-kal meghaladták azt.

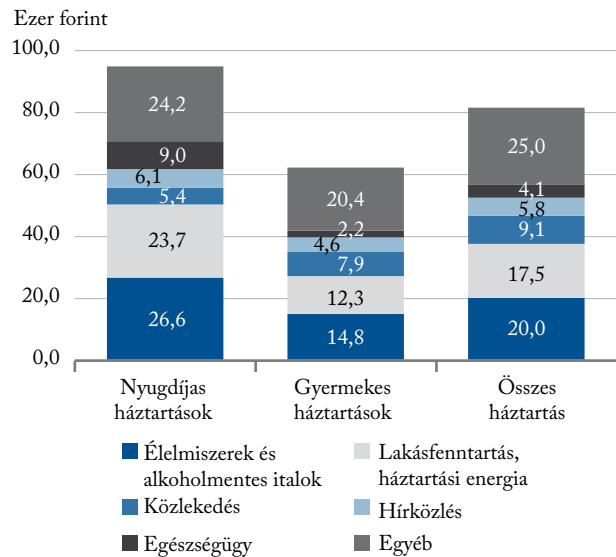
A különbségek részben demográfiai, életkori tényezővel, részben az eltérő fogyasztási és háztartásvezetési szokásokkal magyarázhatók. A gyermekes háztartások lemaradása jellemzően az élelmiszer-fogyasztás, a lakásfenntartási kiadások és az egészségügy esetében jelentős. Az alacsonyabb élelmiszer-fogyasztás háttérben a gyermekek kisebb kalóriaszükséglete, a költségek tudatos visszafogása, valamint a gyermekes családok számára nyújtott, étkezéssel összefüggő kedvezmények állhatnak. A lakhatási költségeké – a fajlagos kiadás alacsonyabb szintje révén – a magasabb átlagos taglétszámra vezethető vissza. Ugyanakkor bizonyos gyermekneveléshez kötődő kategóriában, mint például az oktatás tekintetében a gyermekes háztartások egy főre jutó havi kiadásai meghaladták az átlagot.

A **nyugdíjas háztartások** aránya 2015-ben az összes háztartáson belül 30% volt. Egy főre jutó személyes célú kiadásuk 94 900 forintot tett ki, az egy évvel korábbinál folyó áron 7200 forinttal, reálértéken 8,3, illetve 2010-hez képest folyó áron 28,0%-kal többet. E háztartástípusban élők fogyasztási kiadásai évről évre meghaladják az átlagot, 2015-ben 16,4%-kal.

A nyugdíjasok fogyasztási szerkezetének további sajátossága, hogy az átlagosnál magasabb háztartásaikban a lakásfenntartás (2015-ben 3,5 százalékponttal), valamint a gyógyszerköltségek miatt az egészségügyi kiadások mutatója (2015-ben 4,4 százalékponttal). Egészségügyre 2015-ben az átlagosnál 2-szer többet (9000 forintot), ezen belül gyógyszerre 6500 forintot adtak ki, az átlag 2,3-szeresét. A számukra biztosított jelenleg ingyenes, illetve kedvezményes tömegközlekedés, valamint az otthonukban töltött nagyobb időmennyiség miatt, továbbá azért, mert körükben alacsonyabb a gépkocsi használók aránya, az átlagosnál 40,7%-kal kevesebbet költöttek 2015-ben közlekedésre.

3.18. ábra

A gyermekes, a nyugdíjas, valamint az összes háztartás egy főre jutó havi kiadásai, 2015

Az egy főre jutó fogyasztási kiadás Budapesten volt a legmagasabb

A háztartások fogyasztási kiadásainak esetében is jelentősek a **regionális és a településtípusok szerinti különbségek**. 2015-ben az egy főre jutó fogyasztási kiadás a régiók közül Közép-Magyarországon volt a legmagasabb, 17,1%-kal az átlagot is meghaladta. A régióban a fogyasztás azonban nem homogén, Budapest átlaga húzza fel, ahol fogyasztási kiadásokra fejenként havonta 110 100 forintot fordítottak, ami az összes háztartás átlagánál 35%-kal nagyobb. A háztartások mindegyik régióban egy főre jutóan 2015-ben többet költöttek fogyasztásra, mint 2014-ben, illetve 2010-ben.

A gazdaságilag legkevésbé fejlett Észak-Alföldön, illetve Észak-Magyarországon 2015-ben 18,2, illetve 12,7%-kal kevesebb volt az átlagos fogyasztás, ami részben a gazdaságilag inaktív és munkanélküliek magas arányával magyarázható.

Településtípusok szerinti összehasonlításban is lényeges különbségek vannak a fogyasztásban, ami nagyrészt az eltérő fejlettségből és a munkaerőpiaci, jövedelmi helyzetből, illetve az eltérő fogyasztási lehetőségekből és szokásokból fakad. A budapesti háztartások egy főre jutó fogyasztása másfélszerese volt a községekben és a kisebb városokban élőkénél.

3.9. tábla

Az egy főre jutó havi átlagos fogyasztási kiadás alakulása régióként, 2015

Régió	Kiadások, forint	A fogyasztási szint átlagtól való eltérése, %	A fogyasztási kiadás változása folyó áron, %	
			2014=100	2010=100
			Közép-Magyarország	95 532
Nyugat-Dunántúl	86 036	5,5	4,6	43,4
Közép-Dunántúl	82 324	0,9	7,9	36,2
Dél-Dunántúl	78 303	-4,0	8,6	38,8
Dél-Alföld	73 766	-9,6	5,3	22,7
Észak-Magyarország	71 205	-12,7	7,1	26,4
Észak-Alföld	66 679	-18,2	4,4	22,7
Összesen	81 560	-	7,8	26,7

A háztartások felszereltsége tovább javult

A háztartások **tartós javakkal való felszereltsége** folyamatosan javul, számos cikk esetében megközelíti vagy meg is haladja a teljes ellátottságot. A hazai háztartások döntő része már rendelkezik a mindennapi életvitelben használatos műszaki termékekkel, ugyanakkor az újabb és minőségben is különböző fogyasztási cikkek elterjedtsége továbbra is szorosan összefügg a háztartások anyagi, jövedelmi helyzetével. A felsőbb jövedelmi kategóriákba tartozók lényegesen korszerűbb és újabb fogyasztási cikkek is meg tudnak vásárolni, körükben például a mosogatógéppel, a plazma-, LCD- vagy LED-televízióval, a digitális kamerával és fényképezőgéppel, illetve a lappal való ellátottság lényegesen nagyobb, mint a többi magyar háztartásban.

2015-ben mosógéppel és televízióval szinte minden háztartás rendelkezett. Szembetűnő továbbá, hogy a hagyományos televíziókészülékekkel szemben a plazma-, LCD- és LED-tévék előfordulása is jelentősen emelkedett, 2015-ben már a háztartások 42,5%-ában volt ilyen eszköz, száz háztartásra összesen 52 jutott. Szintén jelentősen nőtt a hordozható számítógépek, laptopok, illetve note-bookok száma, ezek már a háztartások 36,6%-ában megtalálhatók, a száz háztartásra jutó átlagos számuk a 2015. évi adatok szerint 44 darab volt.

3.10. tábla

A tartós fogyasztási cikkek száz háztartásra jutó éves átlagos állománya, 2015

Megnevezés	Jövedelmi ötöd		Összes háztartás
	1.	5.	
Mikrohullámú sütő	80	90	87
Mosogatógép	11	22	16
Televízió, színes	145	146	150
Ebből: plazma-, LCD-, LED-televízió	37	69	52
Digitális fényképezőgép	28	52	38
Asztali számítógép (PC)	48	53	48
Hordozható számítógép (laptop)	32	59	44
Saját előfizetéses és kártyás mobiltelefon	196	158	177
Összes mobiltelefonból okostelefon	50	55	52
Személygépkocsi	44	77	59
Ebből: saját	42	73	57

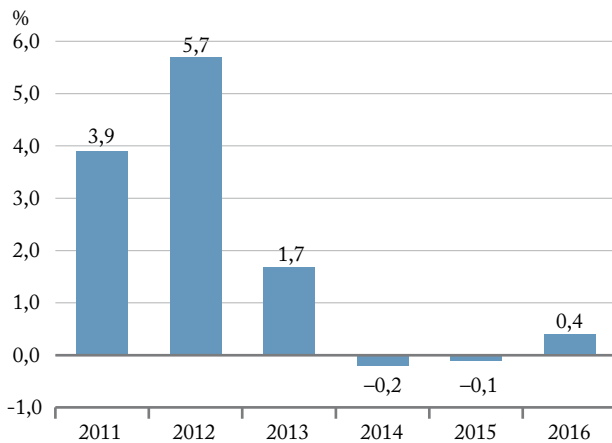
Figyelemre méltó és a hazai fogyasztás bővülését, valamint a legrosszabb anyagi helyzetben élő háztartások helyzetének lassú javulását mutatja, hogy a korábbi évekhez képest körükben is nőtt a korszerű tartós fogyasztási cikkek (plazmatévé, mosogatógép, hordozható számítógép) elterjedtsége. Míg 2014-ben a legrosszabb jövedelmi helyzetben lévő háztartások esetében száz háztartásra 26 plazma-, LCD- vagy LED-televízió jutott, addig 2015-ben már 37.

FOGYASZTÓI ÁRAK, INFLÁCIÓ

A **fogyasztói árak** éves átlagos változása 2010 óta hullámzóan alakult, de végig egy számjeggyű maradt. Az infláció 2014–2015-ben történelmi mélypontra süllyedt, elsősorban a több lépcsőben és szabályozottan végrehajtott energia- és közszolgáltatási árak csökkentése, valamint az alacsony világpiaci nyersanyagárak miatt. Az inflációs várakozásokat hűtötte a jegybanki alapkamat folyamatos mérséklése. 2014-ben a fogyasztói árak összességében 0,2, 2015-ben 0,1%-kal alacsonyabbak voltak az egy évvel korábbinál. 2016-ban a mérsékelt hazai gazdasági növekedés, a lassan élénkülő fogyasztás és a nemzetközi szinten alacsony infláció fékezte az árdinamikát, így a fogyasztói árak átlagosan 0,4%-kal emelkedtek.

3.19. ábra

A fogyasztói árak változása (az előző évhez képest)

A **maginfláció** kiszűri a fogyasztóiár-indexből az átmeneti vagy nem piaci eredetű hatásokat (pl. időjárás, hatósági intézkedés stb.), ezáltal feltárja az ún. alapinfláció alakulását. Az alapdrágulás a 2010-es években pozitív tartományban maradt, 2013 óta pedig meghaladta a fogyasztóiár-indexet, mivel nem szerepel benne a rezsicsökkentés és a járműüzemanyagok árcsökkenése. A maginfláció 2016-ban 1,4% volt, 1,0 százalékponttal magasabb, mint az infláció, és 0,2 százalékponttal nagyobb a 2015. évinél.

Az alacsony infláció mögött az árak ellentétes irányú változása húzódott meg

A hazai infláció 2016-ban alacsony maradt, mivel a világpiaci folyamatok következtében az üzemanyagárak mérséklődtek, a fontosabb háztartási energiahordozók ára nem módosult, az élelmiszerek és a tartós fogyasztási cikkek pedig visszafojtottan drágultak.

2016-ban a fogyasztói árak 12 hónap alatti változása $-0,3$ és $1,8\%$ között ingadozott. Az árindex a januári emelkedést követően a nyár végéig mérséklődött, leszámítva egy kisebb áprilisi növekedést. Az árszínvonal márciusban, majd május és augusztus között alacsonyabb volt, mint az előző év azonos időszakában. Az infláció szeptemberben növekedési pályára állt, ellentétben a megelőző két év azonos időszakában végbement folyamatokkal. Az árszínvonal októberben elérte, az év utolsó két hónapjában meghaladta az $1,0\%$ -ot.

3.11. tábla

A kiadási főcsoportok fogyasztói árának változása és fogyasztói kosárbeli súlya, 2016

Kiadási főcsoport	Változás		Súlyarány (%)
	az előző	a 2010.	
	évhez képest		
Élelmiszerek	0,7	17,4	25,0
Szeszes italok, dohányárúk	2,3	40,7	9,9
Ruházkodási cikkek	0,4	4,8	3,4
Tartós fogyasztási cikkek	0,5	-3,7	6,6
Háztartási energia	-0,1	-12,0	7,6
Egyéb cikkek, üzemanyagok	-2,2	6,2	19,7
Szolgáltatások	1,5	16,2	27,8
Összesen	0,4	11,8	100,0

A fogyasztási javak főbb csoportjai közül az **egyéb cikkek** (gyógyszerek, járműüzemanyagok, lakással, háztartással és testápolással kapcsolatos, valamint a kulturális cikkek) ára mérséklődött a legnagyobb mértékben ($-2,2\%$) annak ellenére, hogy decemberben begyűrűzött a kőolaj világpiaci áremelkedése. A fogyasztásban betöltött magas arány miatt a járműüzemanyag-árak évi $7,0\%$ -os csökkenése számottevően csillapította az inflációt. 2016-ban a 95-ös benzint (332 forint/liter) átlagosan 26, a gázolajat (331 forint/liter) 29 forinttal lehetett olcsóbban vásárolni, mint 2015-ben. Előbbi termék éves fogyasztói átlagára 2009-ben, utóbbi 2010-ben volt ennél alacsonyabb. A gyógyszerek, gyógyárúk átlag felett drágultak ($2,1\%$).

A **háztartási energia** ára alig észrevehetően csökkent ($-0,1\%$) 2016-ban. Ezen belül a palackos gáz 10% -kal kevesebbe került, a fontosabb energiahordozók (elektromos energia, vezetékes gáz, távfűtés) ára megegyezett az előző évvel. A szilárd tüzelőanyagok drágultak, a brikettért és a koksztért egy év alatt $0,3$, a szénért $0,8$, a tűzifáért $3,8\%$ -kal kellett többet fizetni. A **ruházkodási cikkek** árszínvonal az átlagossal megegyezően növekedett, ezen belül a női ruházaté nem változott, a gyermekruházaté $0,5$, a férfiruházaté $1,0\%$ -kal emelkedett. A **tartós fogyasztási cikkek** évtized elején bekövetkezett árcsökkenését 2015-ben $0,8$, 2016-ban $0,5\%$ -os áremelkedés váltotta fel, amit elsősorban a járművek drágulása okozott. 2015-ben az új, 2016-ban a használt személygépkocsik piacán történt

számottevő áremelkedés. A technikai fejlődés és a választék bővülés eredményeként folytatódott a tartós kulturális cikkek (televízió, számítógép, telefon) olcsóbbá válása. Ezekért a termékekért 2016-ban átlagosan 3,1%-kal kevesebbet kellett fizetni, mint 2015-ben.

2016-ban lassult a fogyasztói kosár egynegyedét kitevő **élelmiszerárak** emelkedése (0,7%), a csoporton belül azonban jelentős volt a szóródás. A sertéshús 14%-kal olcsóbb lett – elsősorban az általános forgalmiadó-kulcsának 5%-ra mérséklése következtében –, miközben a burgonya 26%-kal drágult. A hús, hal és készítményeik ára összességében 4,5%-kal mérséklődött, ezen belül a baromfihúsért 1,5%-kal kevesebbet kellett fizetni, a hal viszont az előző évtől kissé meghaladó mértékben (2,8%-kal) drágult. A tej, tejtermék, tojás árszínvonala együttesen 3,3%-kal csökkent. A zsiradékok közül egyedül az étolaj ára emelkedett (7,1%), a sertéssziradék 6,3, a vaj, vajkrém 2,4, a margarin 1,5%-kal olcsóbb lett. Az alapvető élelmiszerek közül a kenyér, a péksütemények és a száraztészta ára 1% alatti mértékben nőtt, a cukor azonban az előző évi árcsökkenés után 20%-kal drágult. A kedvezőtlen tavaszi időjárás miatti termés kiesés hatására a friss hazai és déligyümölcsökért átlagosan 4,9, a friss zöldségekért 8,3%-kal többet kellett fizetni, mint egy évvel korábban. A házon kívüli étkezés ára átlag feletti ütemben nőtt (3,0%), miközben a háztartások jövedelmük egyre nagyobb hányadát fordítják ilyen kiadásokra.

A fogyasztói kosárból közel 28%-kal részesedő **szolgáltatások** árnövekedése 2015-höz viszonyítva mérséklődött, de még így is átlag feletti volt (1,5%). Majdnem mindegyik szolgáltatási területen emelkedtek az árak: a közlekedési szolgáltatásoké 0,8, a lakbér, lakásszolgáltatásoké 1,4, a kulturális és szabadidő szolgáltatásoké 1,7, a testápolási, egészségügyi szolgáltatásoké 2,2, az üdülési szolgáltatásoké 3,4%-kal. A belföldi üdülésért átlagosan 2,5, a külföldiért 6,6%-kal többet kellett fizetni, mint egy évvel korábban.

Hosszabb időszak távlatában az átlagos árszínvonal 2016-ban 12%-kal volt magasabb, mint 2010-ben. Hat év alatt a főbb árucsoportok közül a szeszes italok, dohányárak drágultak leginkább (41%), elsősorban a dohánytermékekre kivetett jövedéki adó több lépcsőben végrehajtott emelése következtében. Az élelmiszerárak növekedése is

felülmúlta az átlagot (17%), ezen belül 30%-ot meghaladó mértékben drágult a burgonya, a dió, a mák, a mogyoró, a húskonzerv, valamint a friss hazai és déligyümölcsök ára.

A szolgáltatások tarifái ugyancsak átlagon felül emelkedtek (16%), leginkább a postai, háztartási, illetve néhány közlekedési, kulturális és szabadidős szolgáltatás 20%-ot meghaladó drágulása következtében. Az évtized elejéhez viszonyítva az egyéb cikkek, üzemanyagok árszínvonala 6,2, ezen belül a járműüzemanyagoké 1,9%-kal nőtt. A ruházati cikkek árszínvonala 4,8%-kal emelkedett. A műszaki fejlődés és a kínálat bővülése eredményeképpen a tartós fogyasztási cikkek 2016-ban átlagosan 3,7%-kal kevesebbe kerültek, mint 2010-ben. Hat év alatt a háztartási energia ára 12%-kal csökkent, ezen belül a hatósági árintézkedések által érintett energiahordozóké mérséklődött, a szilárd tüzelőanyagok ezzel szemben legalább 20%-kal drágultak.

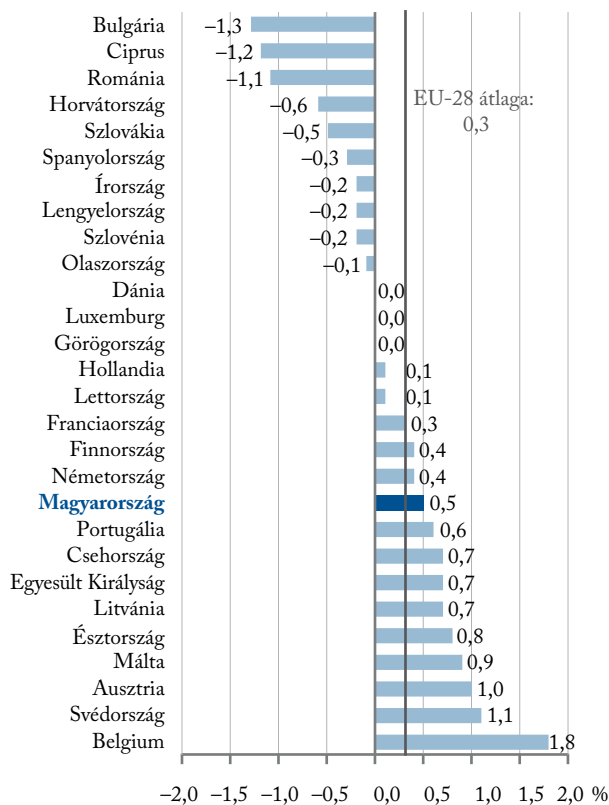
Az Európai Unióban alacsony szinten állandósult az infláció

Az **Európai Unióban** 2011 óta lassul a fogyasztói árak növekedési üteme, ami kedvezően hatott a hazai inflációs folyamatokra. Az országok közötti összehasonlítást biztosító harmonizált módszertan alapján előállított fogyasztóiár-index (HICP) szerint az EU-28 egészében 2015-ben nem változtak az árak az előző évhez képest, 2016-ban pedig összességében 0,3%-kal emelkedtek. Az elmúlt évben 15 tagállamban nőtt az árszínvonal, Dániában, Görögországban és Luxemburgban nem változott, 10 országban – elsősorban a déli államokban – csökkent. Az áremelkedés üteme Belgiumban volt a legmagasabb (1,8%), Bulgáriában pedig az árcsökkenése (–1,3%).

A viseigrádi országok közül Csehországban 0,7%-kal nőttek, Lengyelországban 0,2, Szlovákiában 0,5%-kal mérséklődtek a fogyasztói árak. Az Európai Unióban 2016-ban az egyéni fogyasztási főcsoportok (COICOP) közül az oktatás árszínvonala emelkedett a legnagyobb mértékben (2,2%), ezen kívül a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás, a különböző szolgáltatások és a szeszes italok, dohányárak is egy százalék felett drágultak. Ezzel szemben a háztartási energia ára átlagosan 0,7, a közlekedésé 1,2%-kal alacsonyabb volt, mint egy évvel korábban.

3.20. ábra

A fogyasztói árak változása az EU-28 tagállamokban, 2016 (az előző évhez képest)

Hazánkban 2016-ban a közlekedés és szállítás árai 3,0%-kal mérséklődtek 2015-höz képest, a csökkenés nagyobb volt, mint az unióban. A többi főcsoport árai 0,3 (élelmiszerek, oktatás) és 2,7% (vendéglátás, szálláshely-szolgáltatás) között növekedtek. Az oktatás és az egyéb termékek, szolgáltatások kivételével az áremelkedés magasabb volt, mint az uniós átlag. Az unió egészében tapasztalt árcsökkenéssel szemben idehaza a lakás-szolgáltatás, közműárak 0,6%-kal emelkedtek. A szabadidő és kultúra főcsoport árnövekedése a tagországok közül nálunk volt a legmagasabb, viszont a közlekedés, szállítása a 20., az oktatásé a 23. helyet érte el.

Nemzetközi kitekintésben alacsony a hazai árszínvonal

A fogyasztási kiadások 2015. évi adatai szerint az Európai Unióban a relatív árszínvonal²⁴⁾ országonként jelentősen különbözött. A leginkább költséges tagállamok Északnyugat-Európában (Dánia, Egyesült Királyság, Írország, Svédország), a legkevésbé költségesek Délkelet-Európában (Bulgária, Románia) vannak.

3.12. tábla

Magyarország árszínvonala kiadási főcsoportonként az Európai Unióban, 2015

Kiadási főcsoport	Relatív árszínvonal, EU-28 =100	Ország-sorrendbeli helyezés (legalacsonyabb árszínvonalú = 1.)
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	79	6.
Szeszes italok, dohányárúk	65	2.
Ruházat és lábbeli	83	2.
Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyagok	38	4.
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	69	4.
Egészségügy	38	3.
Közlekedés és szállítás	75	8.
Távközlés	84	12.
Szabadidő és kultúra	59	4.
Oktatás	42	5.
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	51	2.
Egyéb termékek és szolgáltatások	51	3.
Háztartások fogyasztási kiadásai összesen	57	4.

Magyarország árszínvonala az EU-28 átlagához képest 2010 és 2015 között 63-ról 57%-ra csökkent, ezzel az utolsó vizsgált évben Bulgária, Románia és Lengyelország után a 4. legolcsóbb tagállamnak bizonyult. Az árszínvonal egyik kiadási főcsoportban sem érte el a közösségi átlagot, a távközlés és a közlekedés és szállítás kivételével pedig a legkevésbé költséges országok közé tartoztunk.

²⁴⁾ A **relatív árszínvonal** az egyes országok árszínvonalának összehasonlítására alkalmas mutató. Az Európai Összehasonlítási Program esetében a vásárlóerő-egységhez (PPS-hez) mért vásárlóerő-paritásának és az adott ország nemzeti valutája euróval szembeni éves átlagos jegybanki árfolyamának a hányadosaként számítható.

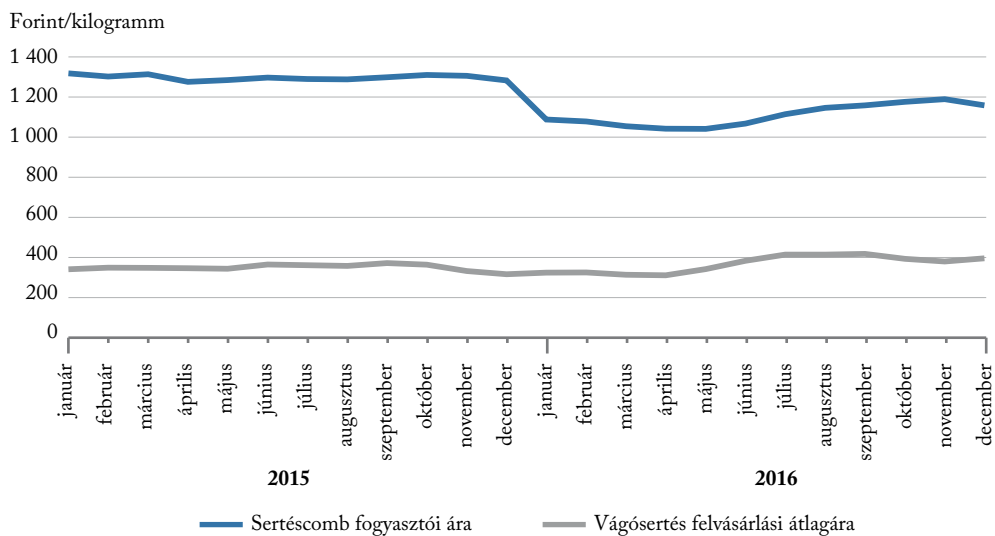
A SERTÉSCOMB FOGYASZTÓI ÁRSZÍNVONALÁNAK VÁLTOZÁSA AZ ÁFACSÖKKENTÉS TÜKRÉBEN

Magyarországon az élelmiszer-fogyasztásban kitüntetett szerepe van a sertéshúsnak. A sertéságazat helyzetének javítására 2012-ben stratégiát dolgoztak ki, mivel a hazai sertésállomány az 1980-as évek közepén tartott közel 10 millióról a 2010-es évekre 3 millióra csökkent, az egy főre jutó sertéshús-fogyasztás pedig 42 kilogrammról 16 kilogrammra mérséklődött. A sertéshús-kereskedelem átláthatóbbá tétele és a fogyasztás növelése érdekében 2014. január 1-jétől az élő sertés, majd két évvel később a sertés tőkehúsok után fizetendő általános forgalmiadó(áfa)-kulcsát csökkentették.

A sertéshúsok közül a sertéscomb súlyaránya kiemelkedő a fogyasztói kosárban. Hazánkban 2015 folyamán a termék fogyasztói átlagára havonta 1280 és 1320 forint között mozgott, azaz a legmagasabb és legalacsonyabb átlagár mindössze 40 forinttal tért el egymástól. 2015 utolsó negyedévében a piaci folyamatok hatására hazánkban csökkent a vágósertés felvásárlási átlagára, ami az utolsó két hónapban éreztette hatását a fogyasztási piacon.

3.21. ábra

A vágósertés és a sertéscomb havi átlagára

2016. január 1-jétől a sertés tőkehúsok értékesítése után fizetendő áfa kulcsa 27%-ról 5%-ra csökkent. A sertéshús fogyasztói árának színvonala ekkor egy hónap alatt 17%-kal visszaesett, az adótartalom változása teljes egészében érvényesült a fogyasztói árban. 2016. áprilisig a vágósertés felvásárlási ára tovább mérséklődött, mivel az Európában felhalmozott készletek jelentős hányadát az exportőrök az unió piacán értékesítették, ami lefelé mozgatta az árakat. Emiatt hazánkban tovább csökkent a fogyasztói ár, a tavaszi hónapokban a sertéshús átlagosan 19%-kal volt olcsóbb, mint az előző év azonos időszakában.

A késő tavaszi, kora nyári hónapokban jelentősen megélnékült az Ázsiába, elsősorban Kínába, Hongkongba, Japánba és a Fülöp-szigetekre irányuló európai sertéshúsexport, ami felfelé húzta a felvásárlási árakat. A tavasz közepétől nyár végéig tartó emelkedés 2 hónap után begyűrűzött a fogyasztói árba. Júniustól novemberig a sertéscomb átlagos árszínvonala 1040 forintról 1190 forintra, azaz mintegy 14%-kal drágult. Ezzel párhuzamosan az áfa év eleji ármérséklő hatása fokozatosan gyengült, novemberben már csak 8,2, decemberben pedig az ünnepek miatti akciós kínálatnak köszönhetően 8,5%-kal lehetett olcsóbban sertéshúst kapni, mint 2015 hasonló időszakában. Összességében 2016-ban a vágósertés felvásárlási ára átlagosan 5,2%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, a sertéshús fogyasztói ára ezzel szemben a jogszabályi változás és a piaci folyamatok együttes hatására 14%-kal mérséklődött.

LAKÁSHELYZET

A 2000-es évek elején az állami hitelprogramok fokozatosan élénkítették a hazai lakásépítési piacot, aminek eredményeként 2004-ben már közel 44 ezer lakás épült. 2005-től azonban megkezdődött az építések intenzitásának nagyobb fokú mérséklődése, ami 2007-ben megtorpant, 2008-tól pedig – a gazdasági válság kibontakozásával összefüggésben – csökkenésbe fordult. Az építések általános tendenciáját jelentős területi különbségek alakították. A lakásépítés erőteljesen a központi régióra (Budapestre és Pest megyére) koncentrált, ahol a növekedés 2008-ig tartott. 2009-től a használatbavételek száma nagymértékben visszaesett. A 2014. évi átmeneti élénkülés ellenére 2013 óta a hazai lakásépítések évenkénti száma tízezer alatt maradt.

Új lendületet vett a lakásépítés

Magyarország lakásépítési piaca 2016-ban ismét fordulatot vett: az előző évi, igen alacsony bázishoz mérten 31%-kal több, összesen 9994 új lakás épült. Az élénkülés hátterében a családok otthonteremtését segítő vissza nem térítendő állami támogatás bevezetése és elterjedése, valamint a háztartások jövedelmi helyzetének javulása áll. Az év folyamán kiadott **új lakásépítési engedélykés és egyszerű bejelentések** számának dinamikus, 2,5-szeres növekedése jelzi, hogy a lakásépítés elmozdult a mélypontról; az építeni tervezett lakások száma több mint háromszorosa volt a használatba vett új otthonokénak. 2016-ban valamennyi településtípusban bővült a **lakásépítések száma**: a megyei jogú városokban és a fővárosban az átlagosnál

3.13. tábla

A használatba vett lakások, az új lakásépítési engedélykés és az egyszerű bejelentések száma településtípusonként, 2016

Településtípus	Használatba vett lakások		Kiadott új lakásépítési engedélykés és egyszerű bejelentések	
	száma	előző év=100,0%	száma	előző év=100,0%
Budapest	2 777	144,0	9 364	295,4
Magyei jogú városok	2 762	148,5	8 953	284,7
Többi város	2 814	119,8	8 907	236,6
Községek	1 641	111,3	4 335	178,0
Összesen	9 994	131,3	31 559	252,2

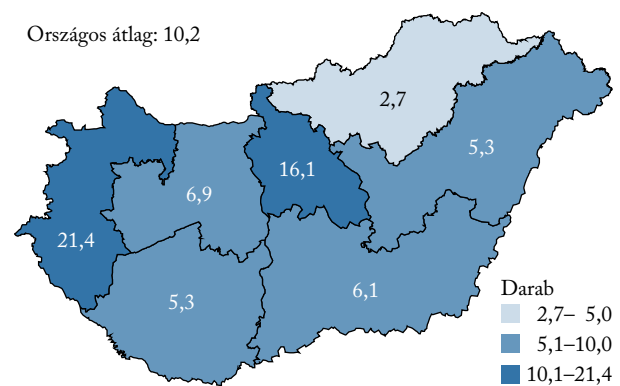
nagyobb (49, illetve 44%-kal), míg a többi városban és a községekben kisebb mértékben (20, illetve 11%-kal).

2016-ban a régiók többségében emelkedett az épített lakások száma (20–65%-kal), átlag feletti növekedés Közép-Dunántúlt és Közép-Magyarországot jellemezte. Dél-Dunántúlon azonban nem volt növekvő irányú elmozdulás.

2016-ban a lakásépítések intenzitása (tízezer lakosra jutó száma) a gazdaságilag fejlett középső térségben és egyes nyugati országrészekben volt átlag (10,2) feletti.

3.22. ábra

Tízezer lakosra jutó épített lakás régiók szerint, 2016

Nagyobb teret nyertek a vállalkozások

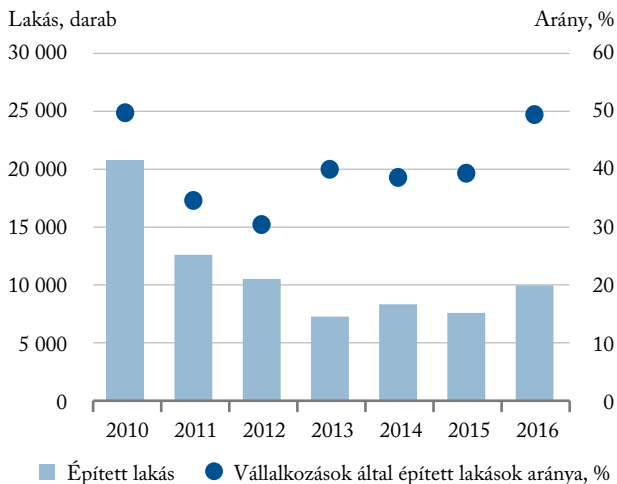
A lakásépítés elhúzódó válsága a **természetes személyek** és a **vállalkozások** építettoi tevékenységét egyaránt érzékenyen befolyásolta. 2010 óta jellemzően a természetes személyek voltak nagyobb arányban jelen a hazai lakásépítésben, a fővárosban azonban a vállalkozók építettoi aktivitása a meghatározó. 2016-ban a természetes személyek beruházásában épült lakások aránya az előző évi 59-ről 49%-ra esett vissza, míg a vállalkozások által finanszírozottaké 39-ről 50%-ra nőtt. Ugyanekkor Budapesten a vállalkozások szerepvállalása 66-ról 73%-ra emelkedett.

Az épített lakások átlagos **alapterülete** 2010-ig 100 m² alatti, 2011–2015 között 100 m² feletti (101–107 m²) volt. A vállalkozói lakásépítéseknek a természetes személyekénél dinamikusabb bővülése következtében a 2016-ban használatba vett lakások átlagos alapterülete 7 m²-rel, 94 m²-re esett vissza. Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon épültek a legkisebb (egyaránt 89 m²), és Észak-

Magyarországon – ahol a természetes személyek lakásépítése a legmagasabb arányú volt – a legnagyobb (123 m²) átlagos alapterületű új otthonok.

3.23. ábra

Lakásépítés

Tovább emelkedtek a lakásépítés költségei

A lakásépítési költség az építető oldaláról felmerülő becsült költség, tartalmazza a kivitelezés közvetlen és közvetett költségeit. Az 1 m²-re jutó lakásépítési költség 2000 óta – 2010 kivételével – változó ütemben évről évre emelkedett, 2015-ben 2014-hez képest 3,5%-kal. Az építkezéssel kapcsolatos **munkaerőköltségek** (közvetlen bérköltségek) 2012 óta gyorsabb ütemben nőttek, mint az **anyagköltségek**: előbbiek 2015-ben 5,4, utóbbiak 2,1%-kal emelkedtek. 2010-hez viszonyítva az építési költség 17, ezen belül a munkaerőköltség 27, az anyagköltség 11%-kal drágult.

Csekély ütemű a lakásállomány gyarapodása

Magyarország lakásállományának meghatározó hányada (több mint nyolctizede) a rendszerváltozást megelőző időszakban épült, így napjainkban is magán hordozza az akkori évtizedek szerkezeti, minőségi sajátosságait. A lakásállományt a lakásmegszünéseket meghaladó építések gyarapítják. 2010–2016 között összesen 77 300 lakás épült és 15 000 lakás szűnt meg, azaz az épített lakások 19%-a megszűnt lakásokat pótolta.

Magyarországon 2017. január 1-jén 4 millió 428 ezer lakást tartottak nyilván. A lakásállomány 2016-hoz képest 0,2 (7500 lakással), 2010 óta 2,2%-kal gyarapodott. Az ezredforduló óta a lakásállomány növekedési üteme tendenciájában lassult, és 2012-től évente mindössze 0,1–0,2%-os volt. Az utóbbi évek visszaszorult lakásépítését lecsökkent és tartósan alacsony szinten maradt lakásmegszűnés kísérte.

Területi egységenként a hazai lakásállomány nagysága eltérő irányban és mértékben változott. 2010 óta a központi régióban, valamint a Dunántúl közép- és nyugati részén dinamikusabban (4,2–2,6%-kal) gyarapodott a lakások száma. Észak-Magyarországon azonban kevesebb lakást tartottak nyilván 2017 elején, mint 7 évvel korábban.

A községek lakásai a legszűfoltabbak

Az eltelt időszakban tovább javult a **laksűrűség** a lakásállomány növekedése és a népesség számának csökkenése következtében. 2017 elején száz lakásban országos átlagban 221 fő élt, 10 fővel kevesebb, mint 2010-ben és 1 fővel kevesebb, mint 2016-ban.

Száz lakásra a legtöbb lakos a községekben, a legkevesebb a fővárosban jutott. Területi egységenként – Közép-Magyarország kivételével – valamennyi régióban csökkent a laksűrűség. Észak-Alföldön és Közép-Dunántúlon éltek a legtöbb lakásonként.

A mennyiségi változás következtében a hazai lakásállomány **szobaszám** szerinti összetétele is némileg átrendeződött. 2010 óta az egy- és kétszobás lakások aránya 1,8, illetve 2,3 százalékponttal csökkent, a három és annál több szobásoké 4,1 százalékponttal nőtt. 2017. január 1-jén a lakások 10%-a egyszobás, 38%-a kétszobás, 52%-a három és annál több szobás volt.

2015-ben Magyarországon egy lakóra – az EU-28 1,7 szobás átlagánál kevesebb – átlagosan 1,2 szoba jutott. A szomszédos országok közül a személyekre jutó átlagos szobaszám Szlovéniában és Ausztriában a hazainál több (1,5–1,8), Szlovákiában Magyarország átlagával azonos, Romániában és Horvátországban annál kevesebb (1,0–1,1) volt.²⁵⁾

²⁵⁾ Forrás: Eurostat. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui>

Száz lakásra jutó lakos

Településtípus	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Budapest	193	191	191	191	192	193	193	192
Többi város	239	232	231	229	228	227	226	225
Községek	244	242	243	242	240	238	237	236
Összesen	231	226	226	225	224	223	222	221

A LAKÁSÁLLOMÁNY MINŐSÉGI JELLEMZŐI

A lakások minőségi jellemzői folyamatosan javulnak: a substandard (a nem elfogadható minőségű) lakások aránya a 2003. évi 15-ről 2015-re 8,2%-ra csökkent. Arányuk a megyeszékhelyeken (2,3%) és a fővárosban (3,6%) a legalacsonyabb, a többi városban átlag körüli (8,9%), a községekben pedig annak közel kétszerese (15%) volt.

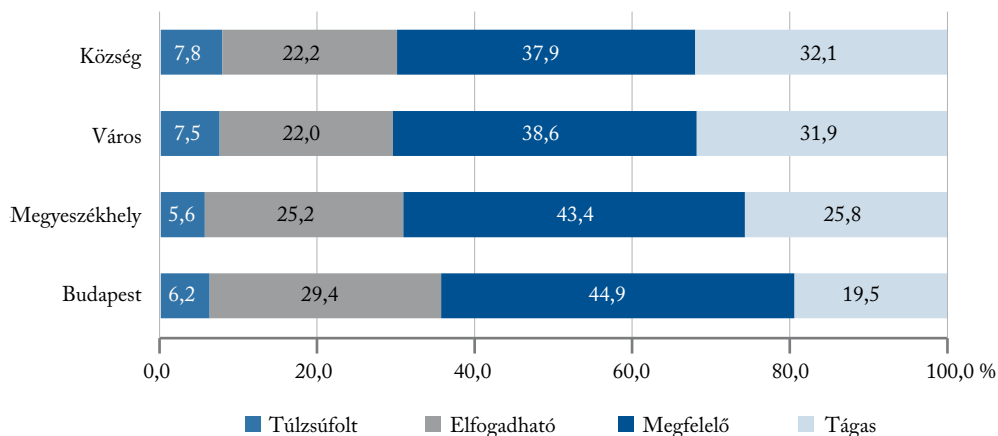
A lakások 65%-a összkomfortos, 28%-a komfortos, 2,1%-a félkomfortos, 3,0 és 2,2%-a komfort nélküli, illetve szükséglakás. 3% körüli (2,8–2,9%) volt azon lakások aránya, amelyek nélkülözik a fürdőszobát és a WC-t. A közcsatorna nélküli lakások hányada 13% volt.

A lakásoknak – a lakásnagyság és a benne élők szempontjából – 6,9%-a minősült túlszűfolt-nak, 65%-uk elfogadható vagy megfelelő nagyságú, 28%-a tágas volt. A fővárosban és a megyeszékhelyeken az átlagnál kisebb arányban minősültek a lakások túlszűfolt-nak vagy tágasnak. Ugyanezen kategóriák a többi városban és a községekben az átlagnál nagyobb hányaddal voltak jelen.

A lakók kényelmét szolgáló helyiségek közül amerikai konyhával átlagosan a lakások 12, gardróbbal 27, kamrával 64%-a rendelkezett. A lakások 59%-ához tartozott terasz, 51%-ához pince, 36%-ához garázs. Klímaberendezéssel a lakások tizede, de a községekben csak alig 5%-a volt felszerelve.

3.24. ábra

A lakások megoszlása a lakásnagyság szempontjából településtípusonként, 2015

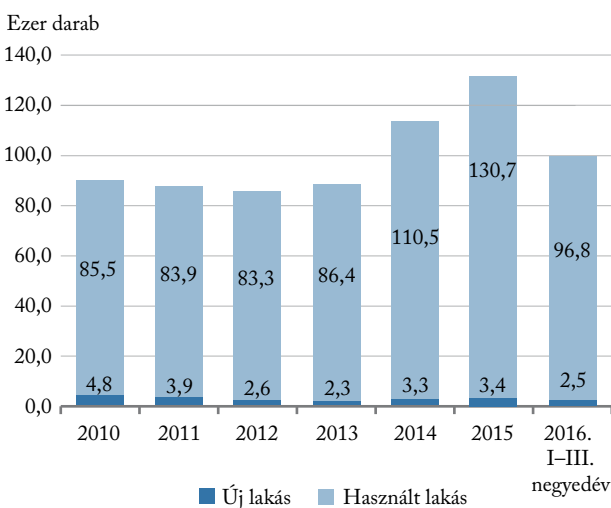
A háztartások 13%-a (nagyjából 500 ezer háztartás) volt elégedetlen a lakáskörülményeivel, a lakással és a környezettel. Legnagyobb arányban a lakás állapotát kifogásolták. A válaszadók megítélése alapján a hazai lakásállomány 39%-a jó állapotú, nagyobb részben a már végrehajtott felújításoknak köszönhetően. A kifogásolt állapotú, azaz felújításra szoruló otthonok zömében is történtek már részleges felújítások. A lakásállomány csaknem negyede, 24%-a teljes felújításra vár.

Tovább élénkült az ingatlanpiac

A lakáspiac fellendülését több tényező befolyásolta az utóbbi években. Javultak a hosszú távú munkaerőpiaci kilátások, a reálbérek emelkedésével nőtt a háztartások jövedelmének vásárlóereje. Az alacsony kamatkörnyezet növelte a lakhatási, illetve befektetési célú keresletet a piaci szegmensben, ugyanakkor a devizahitelek forintosításával megszűnt az árfolyamkockázat is.

Az ingatlanpiaci forgalom gyakorlatilag 2013 óta bővül, a 2016. I–III. negyedévi előzetes adatok alapján nagysága tovább közelíti a válság előtti (2008-as) szintet. Ugyanakkor a lakáseladások számának emelkedése továbbra is kizárólag a használtlakás-piacon jelentkezik, az új lakások piacán még nem érzékelhető az építési kedv élénkülése, a korábbi években épült lakások értékesítése a meghatározó.

3.25. ábra
A lakásértékesítés alakulása

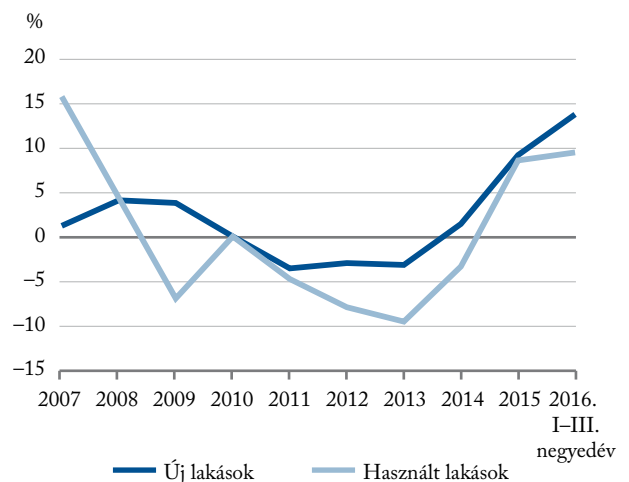
2016-ban hullámzóan emelkedtek a lakásárak

A makrogazdasági és szabályozási környezet kedvező alakulásával összefüggésben az utóbbi két évben gyors áremelkedés bontakozott ki az ingatlanpiacon. A 2015. évi egyenletes áremelkedés 2016-ban nagyobb hullámzásokkal folytatódott. Az ingatlanforgalomban domináns használt lakások ára 2014-ben 4,2, 2015-ben további 11,4%-kal emelkedett. 2016. I–III. negyedévben az előzetes adatok alapján 10,2%-os tiszta áremelkedés következett be az egy évvel korábbi átlagos árszinthez képest. A tiszta áremelkedés azt jelenti, hogy ennyivel

kerültek volna többre a lakások, ha ebben az évben is ugyanazokat adták volna el, mint egy évvel korábban. (Mivel az időszak folyamán értékesített használt lakások összetétele az alacsonyabb értékű lakások felé tolódott el, a ténylegesen eladott használt lakások ára kisebb mértékben emelkedett, 0,8%-kal magasabb volt, mint 2015-ben.) 2016 I–III. negyedévében a használt lakások ára az előzetes adatok szerint már jelentősen meghaladta a – 2009–2013 közötti csökkenést megelőző – 2008. évi nominális szintet, a 2010. évinél pedig mintegy 15%-kal magasabb volt. Az utóbbi években elsősorban a nagyvárosok, ezen belül leginkább Budapest kisebb lakásainak ára emelkedett gyors ütemben. (2008 óta a fővárosban a 60 m² alatti használt lakások ára több mint 30%-kal drágult.)

A lakáspiacon kis súllyal jelenlévő új lakások esetében is erőteljes, 8,4% volt a 2016. I–III. negyedévi áremelkedés. 2016-ban az új lakások már 19%-kal drágábbak voltak, mint 2010-ben, és meghaladták a 2008. évi árszintet is. Reálértéken számítva a lakásárak azonban még alacsonyabbak, mint a válság előtti években: a fogyasztóiár-index változását figyelembe véve az új lakások 10, a használt lakások átlagosan 12%-kal kerültek kevesebbe, mint 2008-ban.

3.26. ábra
A teljes lakásárváltozás alakulása (2010-hez képest)

2016 I–III. negyedévében a Budapesten eladott használt lakások átlagos ára 20 millió forint volt, közel 3 millió forinttal több, mint egy évvel korábban, ami mintegy 17%-os növekedést jelent. A fajlagos árak gyors emelkedése mellett a piaci igény

nyek a kisebb lakások felé tolódtak, így e lakások nagyobb mértékben drágultak. A megyeszékhelyeken ezalatt 9,6, a kisebb városokban 2,0%-kal drágultak a lakások. A községekben ugyanakkor 2015 azonos időszakához képest nem történt változás.

Lakáshitelezést érintő intézkedések, családi otthoneremtési kedvezmény

A **családi otthoneremtési kedvezmény** (cso) elsősorban a gyermekvállalást kívánja ösztönözni és segíteni, 2015. január 1-jétől igényelhető. (A vissza nem térítendő lakástámogatást – meghatározott feltételek mellett – új, illetve használt lakás vásárlására, új lakás építésére és meglévő lakás bővítésére lehet felhasználni.) A 2016. január 1-jétől indult otthoneremtési program a bővített csok mellett több fontos elemet (a lakásépítési áfa csökkentése, az áfa-visszaigénylés lehetősége és az államilag támogatott hitel) is tartalmaz.

2016-ban a hitelintézetek által folyósított adatok szerint a családi otthoneremtési támogatások száma közel 21 ezer, összege mintegy 47 milliárd forint volt. Az összeg 55%-át új lakás építésére és új lakás vásárlására fordították, használt lakások vásárlására és a már meglévők bővítésére pedig 45%-át fizették ki.

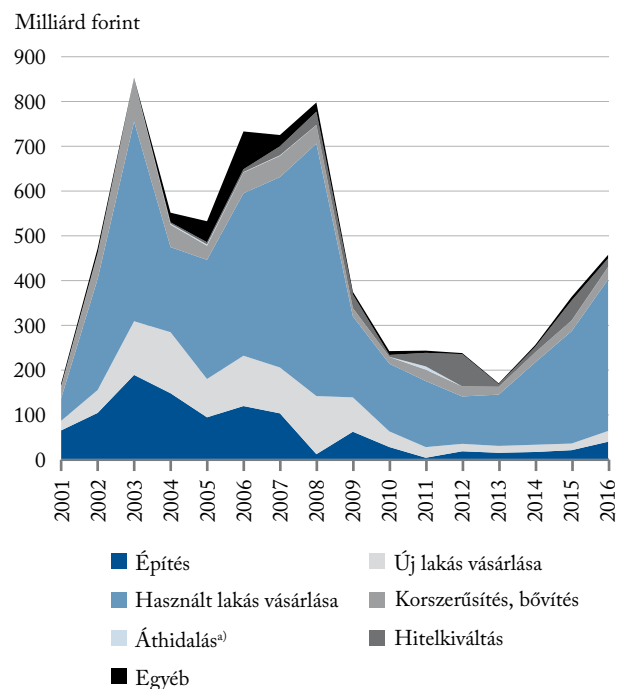
A lakáshitelezés 2013. január 1-jétől érvényes szabályozása a **jelzálogtörlesztés** miatt súlyosan eladósodott családok helyzetének rendezésére is kiterjed. Ennek keretében a Nemzeti Eszközkezelő megvásárolja a törlesztési képtelen hiteladósok lakóingatlanát, amit azt követően az adósok bérlőként tovább használhatnak. 2013. január 1. és 2016. december 31. között 25 812 fedezeti lakóingatlan²⁶⁾ vásároltak meg, ezen belül 2016-ban 6184-et.

Az engedélyezett és a folyósított lakáscélú hitelek 2014 óta emelkednek

2016-ban az **engedélyezett hitelek** száma és összege jelentősen nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Az emelkedés megfigyelhető volt mind az állami támogatással, mind a támogatás nélkül odaítélt hitelek számában és összegében. Az engedélyezett hitelek száma több mint 81 ezer volt, közel 19%-kal több, mint egy évvel korábban, összegük 477 milliárd forintot tett ki, ami 33%-os emelkedést jelent az előző évhez képest.

A **folyósított lakáscélú hitelek** összege 2008-ban érte el a tetőpontját (887 milliárd forint), majd 2009-ben alig kétötödére csökkent. A folyamat mélypontja 2013-ban volt (168 milliárd forint), 2014-ben – az előző évi alacsony bázishoz képest – több mint felével nőtt, 2015-ben pedig további 42%-kal emelkedett a felvett hitelek összege. 2016-ban a folyósított lakáscélú hitelek száma 85 ezer, összege 456 milliárd forint volt. A hitelek száma 13, összege 26%-kal haladta meg a 2015. évit. A hitelek túlnyomó többségét évek óta **használt lakás vásárlására** veszik igénybe. Az átlagos folyósításra jutó összeg 5,4 millió forint volt, 600 ezer forinttal több, mint egy évvel korábban.

3.27. ábra
A folyósított lakáscélú hitelek megoszlása

^{a)} 2014 óta nem folyósítják.

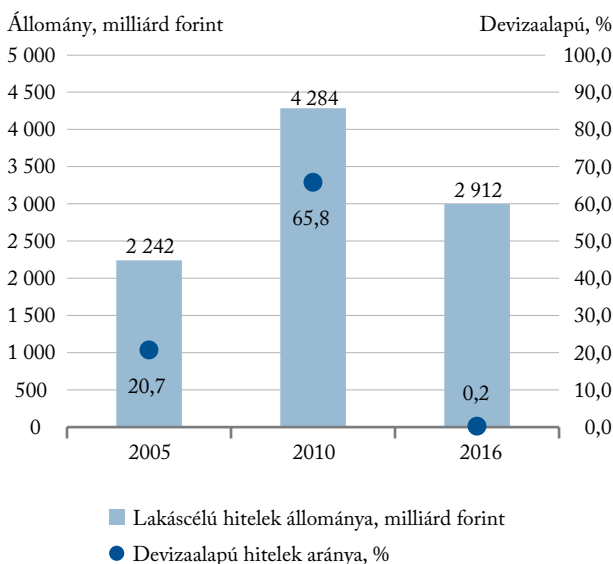
2013 elején a lakáshitel-felvétel könnyítését célzó változások léptek életbe az **állami kamattámogatások** rendszerében. A 2014 novemberében elfogadott jogszabály kötelezte a pénzügyi intézményeket, hogy 2015 első felében a deviza vagy devizaalapú jelzálogkölcsonök teljes állományát forintkövetelésre váltsák át.

²⁶⁾ Fedezeti lakóingatlan: a lakáshitel-szerződésből eredő hiteltartozás biztosítására jelzálogjoggal terhelt lakóingatlan, ha a lakáshitel-szerződésből eredő lejárt tartozás megfizetése tekintetében több mint 90 napos késedelem áll fenn.

A **lakáshitel-állomány** a rendszerváltást követően 2010-ben érte el csúcspontját, amit nagyarányú visszaesés, lassulás, majd stagnálás követett. A devizahitelek forintra váltása következtében a lakáshitel-állomány szerkezete teljesen átalakult: a forinthitelek aránya a 2014. év végi 48-ról 2015 végére megközelítette a 100%-ot. A devizaalapú hitelállomány 2015 végére 6,8 milliárd forintra (a hitelállomány 0,2%-ára) esett vissza, majd 2016 végére tovább mérséklődött, 6,1 milliárd forintra.

2016. december 31-én a lakáshitelek állománya 2912 milliárd forint volt, 2,8%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban, és a 2016. évi GDP 8,3%-ának felelt meg.

3.28. ábra
Lakáscélú hitelek állománya

A **lakáshitelek folyósítását** az ezredfordulótól 2010-ig 70–80%-ban bankok bonyolították. 2011-től a lakástakarék-pénztárak és a jelzáloghitel-intézetek egyre nagyobb szerepet vállaltak, 2016-ban a hitelek összegének közel 46%-át bankok, 50%-át együttesen a jelzáloghitel-intézetek és lakástakarék-pénztárak folyósították.

A **lakáscélú hitelek minősítése** 2016-ban tovább javult. A problémamentes hitelek aránya – a számukat tekintve – a 2014. évi 79-ről 89%-ra,

összege mintegy 16 százalékponttal 83%-ra nőtt 2016 végére. A külön figyelemre méltó hitelek aránya tovább csökkent, a számuké 12-ről 4,1%-ra, az összegüké 17-ről 5,0%-ra. A kétes és rossz minősítésű hitelek száma együttesen 6,2, összege 10%-os arányt képviselt.

A folyósított lakáshitelek **átlagos futamideje** 2008-ig emelkedett (akkor 15 év volt), 2010-től 2014-ig csökkent, az utóbbi két évben ismét nőtt. 2016-ban az átlagos futamidő már 14,5 év volt, fél évvel több, mint egy évvel korábban.

EGÉSZSÉGÜGY

Magyarországon a halálozások száma az 1993. évi csúcstól lassan csökken, ami sokkal inkább a férfiak halandóságában bekövetkezett kedvező fejlemények eredménye, mivel a nők általános mortalitása kisebb mértékben változott az azóta eltelt 23 év alatt. Mind 1993-ban, mind 2015-ben több férfi halt meg rosszindulatú daganatok, heveny szívizomelhalás, COPD²⁷⁾ és májbetegségek következtében, míg az egyéb ischaemiás szívbetegségek és az agyérbetegségek területén a női halálozás volt magasabb. Míg azonban a férfi halálozási többletet mutató betegségeknél a különbség jelentősen csökkent a két nem között, addig a női többletet mutatóknál számottevően nőtt 1993 óta.

Okok szerint vizsgálva a halálozás 2015 és 2014 közötti változásait, figyelemre méltó a légzőszervi halálozás 23, és a fertőző betegségek miatti halálozás 8,9%-os emelkedése, ami összefüggésben állhat 2015 elejének kiugró halálozásával.

3.15. tábla

A halálozások száma és aránya

(fő)

Év	Meghaltak száma			Tízezer megfelelő nemű lakosra jutó halálozás		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
1993	80 498	69 746	150 244	163	133	145
2000	70 475	65 126	135 601	145	122	133
2005	69 781	65 951	135 732	146	124	135
2010	65 137	65 319	130 456	137	124	130
2015	63 545	68 152	131 697	135	132	134
2016	62 550	64 350	126 900	134	125	129

²⁷⁾ Idült alsólégúti betegségek.

2016-ban a halálozások ezer lakosra jutó országos átlagát (12,9) Észak-Magyarország (14,4) és Dél-Alföld, valamint Dél-Dunántúl átlaga (13,9–13,9) haladta meg leginkább, míg Nyugat-Dunántúl és Észak-Alföldé (12,6–12,6) alatta maradt.

A férfiak keringési halálzásának mutatója javul

A legtöbben évtizedek óta a keringési rendszer betegségei és rosszindulatú daganatok miatt halnak meg Magyarországon. A halálzásási csúcs (1993) óta eltelt években jelentős javulás csak a férfiak keringési halálzásában történt, a meghaltak száma több mint ötödével csökkent, és enyhén mérséklődött a daganatokban meghalt férfiak száma is. A keringési rendszer betegségeiben meghalt nők száma 1993 és 2015 között alig változott, a rosszindulatú daganatokban meghaltaké 7,1%-kal emelkedett. 2015-ben 27%-kal több nő hunyt el keringési betegségben, mint férfi, ugyanakkor, bár csökken a különbség, a férfiak daganatos halálzása továbbra is 17%-kal magasabb a nőkénél.

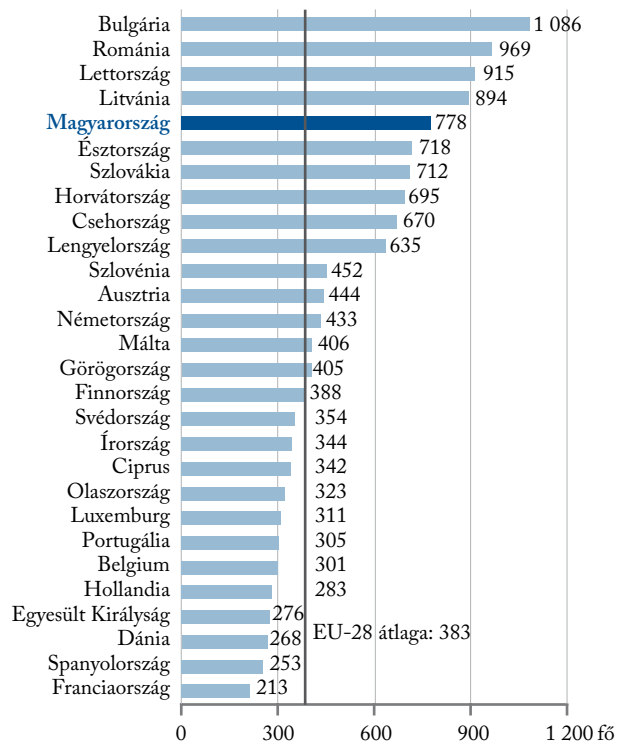
A rosszindulatú daganatok, különösen a tüdő- és a vastagbél-daganat miatt bekövetkezett magyarországi halálzások százezer lakosra jutó száma az uniós országok közül a legkedvezőtlenebb. Az összes és a keringési halálzások százezer lakosra jutó száma csak Litvániában, Lettországon, Romániában és Bulgáriában magasabb a hazainál.

Nő a házi orvosok leterheltsége

2015-ben 4817²⁸⁾ házi orvos dolgozott az országban, az ezredfordulón mérténél 6,6, az előző évinél 0,7%-kal kevesebb. Településtípusok szerinti megoszlásuk hasonló a népesség megoszlásához: ötödük Budapesten, felük a többi városban, háromtizedük községekben praktizált. Csak a városokban dolgozók száma nőtt 2000 óta (9,6%-kal), a budapestieké 5,8, a községié negyedével kevesebb lett. Az egy házi orvoshoz (felnőtt és vegyes praxis) bejelentkezett lakosok száma tizedével több lett. A betegek között az átlagnál nagyobb (36%) arányban bővült a 60 évesek vagy annál idősebbek csoportja, körükben az egészségügyi problémák előfordulásának valószínűsége jóval magasabb. A betegforgalom 2000 óta jelentősen nőtt, a rendelőkben egy házi orvos átlagosan negyedével több esetet látott el 2015-ben (11 474).

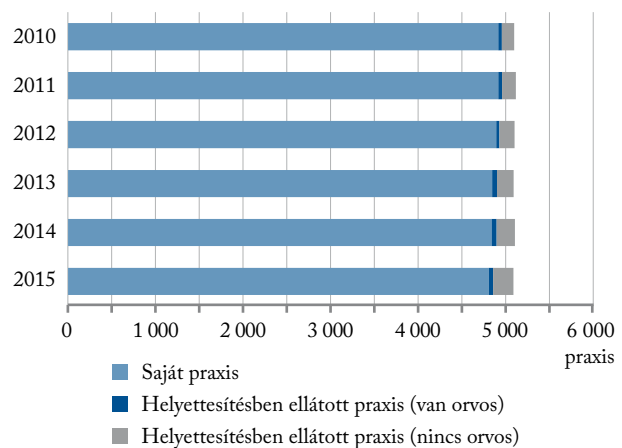
²⁸⁾ Házi gyermekorvosok nélkül.

3.29. ábra
A keringési betegségek miatti halálzás százezer lakosra jutó standardizált száma az EU-28 tagállamokban, 2013

2000 óta a szakrendelésre irányítások egy orvosra jutó száma közel kétszeresére, a kórházba utalások száma 13%-kal emelkedett.

3.30. ábra
Házi orvosok praxisok száma

2015-ben 5099 háziiorvosi praxisban fogadtak beteget, 94%-uk saját praxis volt. Az összes praxis száma alig változott 2010 óta, ám egyre több lett közöttük a helyettesítésben ellátott: míg a saját praxisok száma 2,2%-kal csökkent, addig a helyettesítésben ellátottaké másfélszeresére emelkedett. Az

országban összesen 232 olyan praxis van, ahol nincs jogi állományban lévő háziiorvos, de a praxishoz bejelentkezett lakosokat más orvosok valamilyen szerződés alapján ellátják. E praxisok legnagyobb arányban Észak-Magyarországon (28%), legkisebb arányban Közép-Magyarországon találhatóak (7,8%).

AZ ALAPELLÁTÁS ÚJ ÚTJAI²⁹⁾

A nemzetközi egészségpolitika mérföldkövének, az alma-atai nyilatkozatnak (1978) fókuszában az egészségügyi alapellátás állt, amit a gyógyító, megelőző, egészségfejlesztő szolgáltatások és a rehabilitáció terepeként definiált. A későbbi kutatások (Starfield) és az Európai Bizottság szakértői testületének (EXPH³⁰⁾ állásfoglalásai is egy multidiszciplináris alapellátás mellett tették le a voksot. A korszerűnek tekintett alapellátás lényege, hogy a szolgáltatást szakemberek csoportja nyújtja, egyén- és egészségközpontú (megelőzés, felvilágosítás) és mindenki számára hozzáférhető. Ez egyfajta partnerség a szakemberek, a beteg, a gondozók és családok között, jellemzője az átfogó koordináció. Megfelelő szervezettsége esetén nő az igénybe vevők elégedettsége, alacsony lesz a kielégítetlen szükségletek aránya, csökken a kórházi beutalások száma és a gyógyszerfogyasztás. Hazánkban 2017 elején zárult a négy és fél éve indult alapellátás-fejlesztési modellprogram négy hátrányos helyzetű észak- és kelet-magyarországi mikrorégióban, Berettyóújfalu, Borsodnádásd, Heves és Jászapáti térségében. A 24 háziiorvos munkáját asszisztensek, gyógytornászok, dietetikusok, egészségpszichológusok, népegészségügyi koordinátorok és segéd-egészségőrök segítették. Nagy hangsúlyt helyeztek a megelőzésre, a szűrésre és a tanácsadásra. Működése alatt 200 ezer preventív ellátási eseményt valósított meg a program, egészségellátási felmérésekben az érintett lakosság 80%-a vett részt. A szakellátás igénybevétele a programot megelőző időszakhoz képest 12%-kal csökkent, és jelentősen sikerült javítani a krónikus betegek életminőségén. Az 5565 csoportos és 5352 egyéni foglalkozással a részt vettek több mint kilenczede elégedett volt. A legnagyobb népszerűségnek a gyógytorna örvendett. Az Egészségügyi Menedzserképző Központ mérése szerint – amelyben a programban részt vevők és egy kontrollcsoport életmóddal kapcsolatos attitűdváltozását hasonlították össze – különösen az alkoholfogyasztás és dohányzás tekintetében történtek pozitív változások a programban részt vevők között.

3.16. tábla

Az alapellátás szerveződése az EU-ban

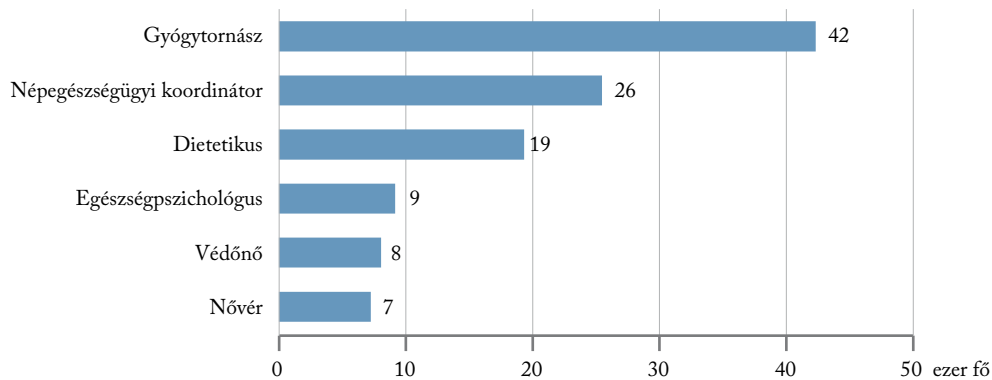
Egyéni praxis	Praxisközösség
Ausztria	Ciprus
Belgium	Egyesült Királyság
Bulgária	Finnország
Csehország	Franciaország
Dánia	Görögország
Észtország	Hollandia
Horvátország	Írország
Luxemburg	Lengyelország
Magyarország	Lettország
Málta	Litvánia
Németország	Olaszország
Szlovákia	Portugália
Románia	Spanyolország
	Svédország
	Szlovénia

²⁹⁾ Forrás: OECD Health at a Glance, 2016. Alapellátás-fejlesztési modellprogram. <http://www.alapellatasimodell.hu/index.php/hu/>

³⁰⁾ Expert Panel on Effective Ways of Investing in Health.

3.31. ábra

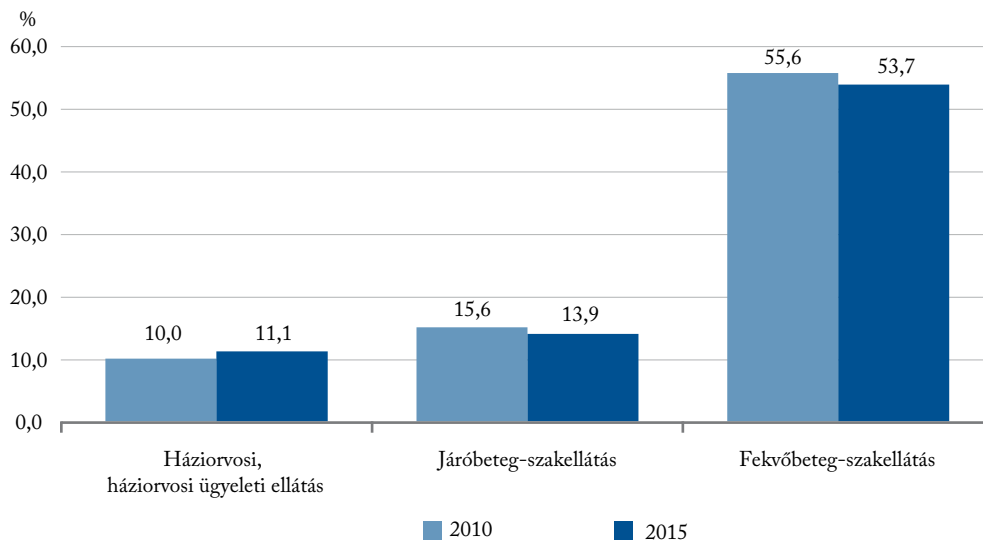
A csoportos foglalkozásokkal elért népesség száma a négy érintett mikrorégióban*

* A négy érintett mikrorégió: Berettyóújfalu, Borsodnádásd, Heves és Jászapati mikrotérsege.

3.32. ábra

Részesevés az Egészségbiztosítási Alap gyógyító-megelőző ellátás finanszírozásából Magyarországon

Sok kórházi ágy, hosszú ápolás

2015-ben összesen 68 613 működő kórházi ágy várta a betegeket az országban, döntő többségük (84%) központi egészségügyi intézményekben.³¹⁾

Uniós viszonylatban³²⁾ magas a tízezer főre jutó ágyak száma: 2014-ben 70 volt, jóval az uniós átlag (52) feletti. A kórházi elbocsátások ezer főre jutó száma (203) is meghaladta az uniós átlagot (169). A keringési betegséggel ápoltak elbocsátása az

³¹⁾ Forrás: Kórházi ágyszám- és betegforgalmi kimutatás. OEP, 2015.

³²⁾ Forrás: Health at a Glance, 2016, OECD.

3.17. tábla

Kórházi ágyak, ápoltak elbocsátása, 2015

Fenntartók	Működő ágyak száma	Elbocsátások száma	Egynapos ellátási esetek száma	Egynapos ellátási eset az összes elbocsátás arányában, %
	darab			
Központi egészségügyi intézmények	57 843	1 922 362	178 919	9,3
Egyetemek	7 252	388 937	42 947	11,0
Vállalkozások	1 577	35 148	15 173	43,2
Egyházak	1 447	28 514	1 142	4,0
Önkormányzatok egészségügyi intézményei	93	9 388	8 984	95,7
Egyéb	401	5 354	2 054	38,4
Összesen	68 613	2 389 703	249 219	10,4
Előző év=100,0	99,8	99,1	110,8	1,1 ^{a)}

^{a)} Százalékpont.

ötödik, a daganatokkal kezelték elbocsátása a negyedik legmagasabb az unióban. A magyar kórházakban 2014-ben átlagosan 9 és fél napot tartózkodtak a betegek. Ez magasabb az uniós átlagnál (8 nap), és több mint a duplája a dániaiak (4,3 nap). A kórházi ápolás tartama Magyarország, Luxemburg és Olaszország kivételével minden uniós országban csökkent 2000 óta.

Európa sok országában gyorsan terjed az egynapos sebészeti beavatkozások gyakorlata, a kelet-közép-európai országokban a fejlődés lassúbb. A szürkehályogműtétek több mint 90%-át már ambulánsan végezték az unió 13 országában, Magyarországon 50, Romániában 14%-os volt ez az arány. Sok helyütt már a mandulaműtéteket is hasonlóan végzik, 6 országban 50% feletti arányban, miközben Magyarországon még nem. Hazánkban legnagyobb arányban a magánkórházakban és a klinikákon történnek egynapos beavatkozások.

2015-ben 15 464 orvosi állás volt a fekvőbeteg-ellátásban, ennek 6,4%-a betöltetlen volt. A legtöbb állás a belgyógyászaton (1592), az aneszteziológia és intenzív ellátásban (1420), a sebészeteken (1041), a csecsemő- és gyermekosztályokon (996) és a szülészet-nőgyógyászaton (916) volt. Az osztályok nagy részében 5% feletti volt az üres állások aránya, a belgyógyászaton 7,5%. A nagyobb számú – 500 feletti – álláshellyel rendelkező szakterületek közül

a pszichiátriákon a legmagasabb, 13% az üres álláshelyek aránya.

A munkavállalók több mint tizede megváltozott munkaképességű

A 2011. évi CXCI. törvény átalakította a rokkantsági ellátórendszert, így 2012. január 1-jétől rokkantsági nyugdíjat nem lehet megállapítani. A megváltozott munkaképességűek ezután rokkantsági vagy rehabilitációs ellátást kaphatnak. Előbbieknek nem javasolt a rehabilitációja, utóbbiaknak igen. Az új kérelmezők igényeiről komplex felülvizsgálatok keretében döntenek, amelyek időszakosan kötelezőek a már megváltozott munkaképességű ellátást kapók esetében is. Az új rokkantak³³⁾ száma az ezredfordulótól 2012-ig kevesebb mint felére csökkent, azóta ingadozásokkal, de növekszik. 2015-ben több mint 33 ezer új megállapítást adtak ki a rehabilitációs hatóság³⁴⁾ bizottságok.

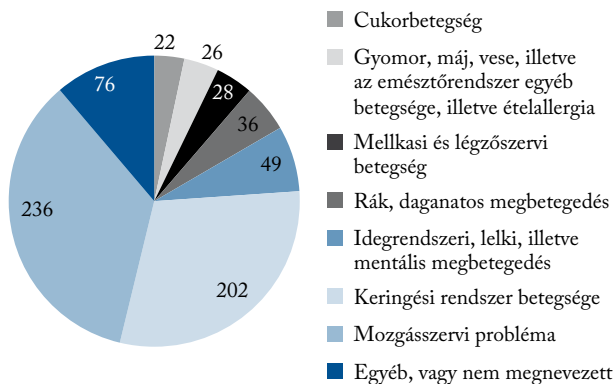
Az unió esélyegyenlőségi programjának fontos része az egészségi problémával, fogyatékkal élő esélyegyenlőségének megteremtése. A 2015. I. negyedévi munkaerő-felméréshez olyan modul kapcsolódott, amely képet adott a megváltozott munkaképességűek³⁵⁾ demográfiai, egészségi, foglalkoztatási jellemzőiről. 2015-ben a vizsgált 19–64 éves népesség 11%-a, 681 ezer ember tartozott ebbe a

³³⁾ 2012-től nem rehabilitálható megváltozott munkaképességűek.

³⁴⁾ 2016. december 31-ig Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (NRSZH). 2015-től a szakértői tevékenységet a megyei kormányhivatalok és Budapest Főváros Kormányhivatala végzi.

³⁵⁾ A munkaerő-felmérésben azok minősülnek megváltozott munkaképességűnek, akik valamilyen tartós (legalább 6 hónapig fennálló) egészségi vagy szervi problémával küzdenek, és ez a munkavégzésük valamely dimenzióját (munkavégzés hossza, jellege, közlekedés) korlátozza. A felmérés eredményei a megkérdezettek szubjektív megítélésén alapulnak.

3.33. ábra
Tartósan fennálló betegséggel küzdők száma a 19–64 éves megváltozott munkaképességűek körében, 2015, ezer fő

kategóriába, ami hasonló volt a 2011-ben mérthez. Ugyan várható élettartamuk magasabb és a korábbi nyugdíjba vonulás lehetősége sokuk számára adott, a nők között mégis nagyobb arányban (12%) fordultak elő egészségi problémával és fogyatékossgal élők. A megváltozott munkaképességűek nagy része (86%) él képesség- vagy részképesség-problémával, és szinte valamennyiüknek van valamilyen tartósan fennálló betegsége. Azok vannak a legkevesebben (12%), akiknek munkavégzését csak egy tényező korlátozza, 29%-uknál kettő, 44%-uknál három, és 14%-uk esetében 4 ilyen faktor is van.

Az egészségi problémák az 50 éves kort követően válnak gyakoribbá, az 55–59 éves korosztályból már minden negyedik, a 60–65 éves korosztályból minden harmadik ember volt megváltozott munkaképességű.

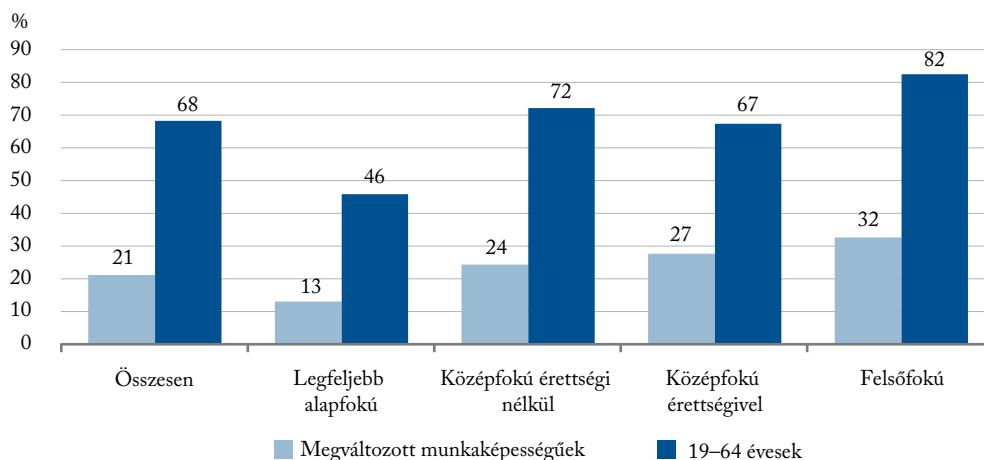
MEGVÁLTOZOTT MUNKAKÉPESSÉGŰEK A MUNKAERŐPIACON

Az életkoron kívül a megváltozott munkaképesség gyakorisága szoros összefüggést mutat az iskolai végzettséggel, a gazdasági aktivitással és a lakóhellyel is. A legfeljebb alapfokú végzettségűek közül minden negyedik, a felsőfokú végzettségűeknek viszont csupán 3,1%-a volt érintett. A 19–64 éves népesség foglalkoztatási rátája 2015-ben 66, ezen belül a megváltozott munkaképességűeké 21% volt. Alacsony foglalkoztatásuk magas (18%) munkanélküliségi rátával párosult, esetükben a magasabb végzettség sokkal kisebb védelmet jelent a munkanélküliség ellen. Kétötödüket részmunkaidőben foglalkoztatták, ami arra utal, hogy a részmunkaidős munkavégzés egyik jellemző indoka Magyarországon éppen a megromlott egészségi állapot. Ugyanakkor az otthoni munkavégzés vagy a távmunka az átlagnál kevésbé elterjedt körökben. Háromnegyedik kapott valamilyen ellátást, juttatást, vagy nyugdíjat.

A megváltozott munkaképességűek aránya Közép-Magyarországon volt a legalacsonyabb (7,0%), míg Dél-Alföldön, Dél-Dunántúlon és Észak-Alföldön ennek több mint a duplája.

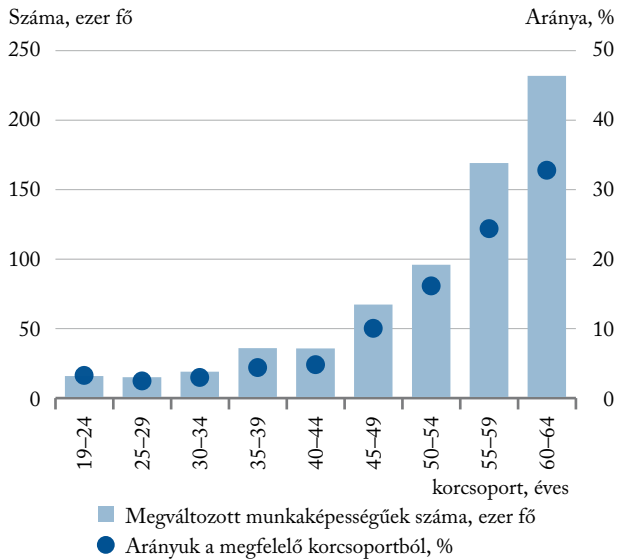
Foglalkoztatási arány iskolai végzettség szerint, 2015

3.34. ábra

3.35. ábra

A megváltozott munkaképességűek száma és aránya a megfelelő korcsoportból, 2015

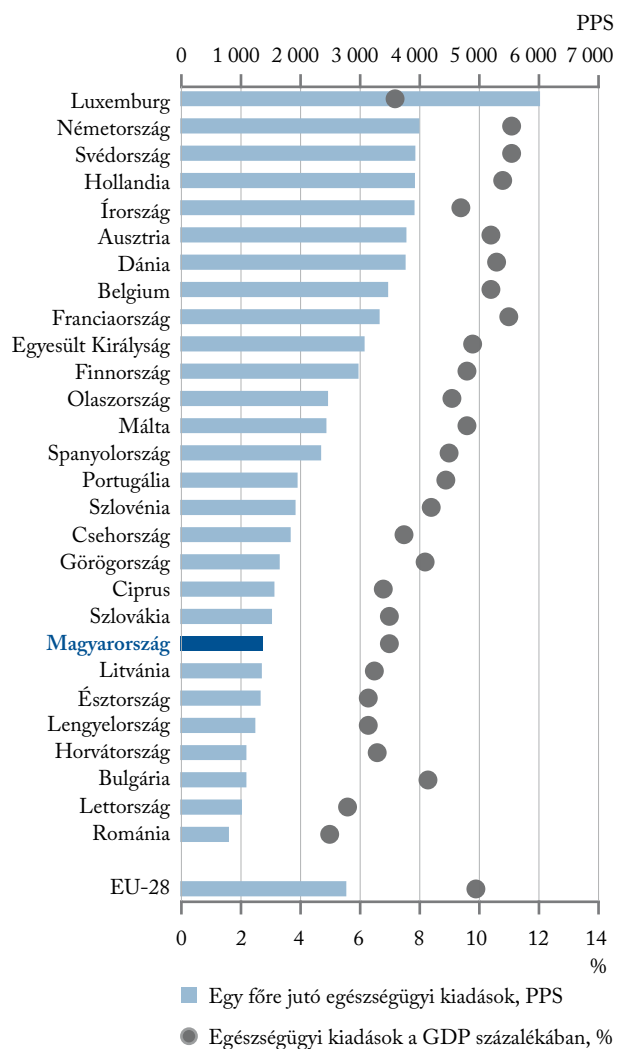

Az egészségügyi kiadások 29%-át közvetlenül zsebből fizetjük

2015-ben Magyarországon a GDP-nek 7,2%-át tették ki az egészségügyi állami és magánkiadásai összesen, a 2010. évi arányhoz képest 0,4, a 2005. évihez képest 0,8 százalékponttal kevesebbet. Egy főre számolva ez 250 ezer forintot jelentett, a nemzetközileg összehasonlítható vásárlóerő-paritáson számolva az uniós átlag közel felét. Hazánkban az egészségügy finanszírozásának elsődleges forrása a kötelező társadalombiztosítás (56%), az átlagos összeg 29%-át a beteg közvetlenül fizeti az ellátásért, a kormányzat és önkormányzatok 11, az önkéntes biztosítások 4%-ot állnak. Az uniós átlagában is a kötelező biztosítás az elsődleges forrás (42%), a kormányzati finanszírozás azonban nagyobb (37%), a zsebből történő fizetések (15%) pedig kisebb tételt jelentenek. Magyarországon (28%) – és a közép- és kelet-európai országok többségében – a gyógyszerkiadások az uniós átlagnál (19%) jóval nagyobb arányt képviselnek a kiadások szerkezetében.

3.36. ábra

Egészségügyi kiadások az EU-28 tagállamokban, 2015

SZOCIÁLIS GONDOSKODÁS

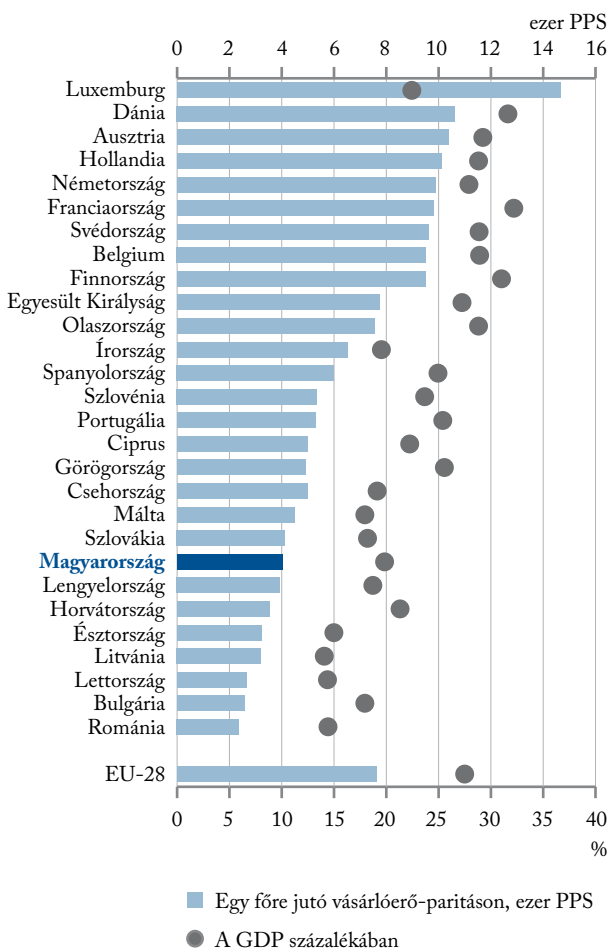
Magyarországon a szociális védelem társadalmi juttatásai a GDP ötödét tették ki 2014-ben. Ez a 2004-ben vagy azt követően csatlakozott országok körében magasnak számító arány Szlovéniában, Csehországban és Szlovákiában nagyobb volt a

magyarországinál, ám az uniós átlagnál (27,6%) jóval alacsonyabb. A kiadások paritáson számolt egy főre jutó szintje között nagy különbségek voltak a tagországok között. Hat országban az uniós átlagot 30%-kal vagy ennél is nagyobb arányban meghaladták a költsékek, hét országban azonban a felét sem érték el. A magyar kiadások éppen meghaladták az uniós átlag felét.

A tagországok többségében – Magyarországon is – a szociális juttatások legnagyobb hányadát az időskori ellátások és a hátrahagyottak támogatása tette ki – uniós átlagban 46%-át –, míg a betegséggel, egészséggondozással, rokkantsággal és fogyatékkal összefüggő juttatások a második legnagyobb tételt adták (37%). Magyarországon az előbbi funkció az átlagnál nagyobb (52%), míg az utóbbi kisebb (32%) részét vitte el a szociális juttatásoknak. A családok és a gyermekek védelmében az orszá-

3.37. ábra

A szociális védelem társadalmi juttatásai az EU-28 tagállamokban, 2014

gok preferenciái rendkívül változatosak. Hollandiában a juttatásoknak mindössze 3,1, míg Luxemburgban 16, Írországban 13%-át fordították erre a funkcióra. Magyarország az erre a célra legnagyobb hányadot áldozó országok között volt, szociális juttatásainak 12%-át ide csoportosította. Ugyanakkor hazánk a munkanélküli-juttatásokra legkevesebbet költő országok között volt: az unió 5,0%-os arányával szemben Magyarország szociális juttatásainak mindössze 1,9%-át szánta a munkanélküliség kockázatának csökkentésére, előnyben részesítve az aktív munkaerőpiaci eszközöket. A lakhatás támogatására és a társadalmi kirekesztődés enyhítésére az unió átlagosan a szociális kiadások 3,9%-át költötte, Magyarországon a juttatások 2,0%-a jutott e funkcióra. A magyar szociális védelmi juttatások szerkezetében 2004 és 2014 között átrendeződés zajlott, amelynek legjelentősebb változása az volt, hogy az időskori ellátások és a hátrahagyottak támogatásának részesedése 9,8 százalékponttal emelkedett, míg a betegséggel, egészséggondozással, rokkantsággal és fogyatékkal összefüggő juttatások részesedése 7,6 százalékponttal csökkent. Ugyancsak csökkent a munkanélküliség, a lakhatással és egyéb kirekesztődéssel kapcsolatos kiadások részesedése (1,0–0,6 százalékponttal).

Magyarországon 2014-ben 6377 milliárd forint jutott a szociális védelem társadalmi juttatásaira. Ennek 96,4%-át nem kötötték jövedelmi vagy vagyoni helyzet vizsgálatához, az elköltött pénz mindössze 3,6%-a jutott célba rászorultsági alapon. Ez az arány az uniós átlagnak mindössze harmada, és időben is csökkenő tendenciát mutat, 2005-ben még 5,3% volt.

A jövedelmi, vagyoni rászorultsághoz nem kötött ellátások összesen 6148 milliárd forint tettek ki 2014-ben. Az összeg közel harmada természetbeni, több mint kétharmada pénzbeli juttatás formájában talált gazdára. Ez utóbbi döntő többsége rendszeresen járt az ellátottnak.

3.18. tábla

A társadalmi juttatások főbb mutatói

Megnevezés	Magyarország		Európai Unió
	2004	2014	
A GDP %-ában	20	20	28
PPS/fő	2 875	3 975	7 903
Rászorultsághoz kötött juttatás aránya, %	5,0	3,6	11,1
Pénzbeli juttatás aránya, %	64	68	65

3.19. tábla

Jövedelempótló támogatások

Támogatás	2010	2014	2015
Támogatásban részesítettek havi átlagos száma, fő			
Rendszeres szociális segély, ^{a)} éves átlag	35 894	37 598	37 068
Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás ^{b)}	–	–	14 018
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás ^{c)}	174 539	160 858	157 423
Ápolási díj, ^{d)} éves átlag	56 853	62 972	55 357
Időskorúak járadéka	5 802	6 598	6 784
Felhasznált összeg, ezer forint			
Rendszeres szociális segély, éves átlag	11 537 455	11 406 289	1 946 490
Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás	–	–	3 997 437
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	57 752 601	44 011 131	35 875 572
Ápolási díj, ^{d)} éves átlag	19 489 808	25 851 457	24 883 607
Időskorúak járadéka	1 909 280	2 130 930	2 227 524
Egy főre jutó havi átlagos összeg, forint			
Rendszeres szociális segély, éves átlag	26 786	25 281	26 256
Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás	–	–	28 517
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	27 574	22 800	22 789
Ápolási díj, ^{d)} éves átlag	28 567	34 210	37 459
Időskorúak járadéka	27 421	26 912	27 362

^{a)} 2015. március 1-jétől megszűnt, a 2015. évi adatok január–február hónapra vonatkoznak.

^{b)} 2015. március 1-jén vezették be, a 2015. évi adatok a március, december közötti időszakra vonatkoznak.

^{c)} A 2015. március 1-jei jogszabályváltozások miatt az adatok korábbi évekkkel való összehasonlíthatósága korlátozott, a 2015. évi adatok a március, december közötti időszakra vonatkoznak.

^{d)} 2015. március 1-jétől a méltányossági alapon folyósított ápolási díj megszűnt, 2015-től az adatok az alanyi jogon folyósított ellátásra vonatkoznak.

A szociális segélyezésre fordított összeg harmadik éve csökken

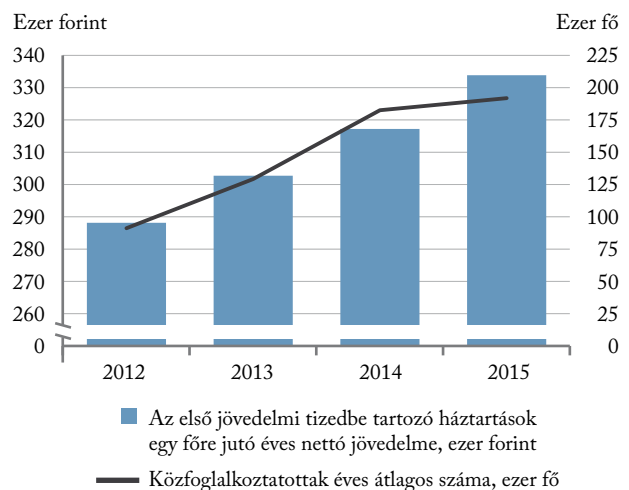
A rászorultságtól függő ellátások leginkább a szociális segélyezéshez köthetők. 2015-ben 112,3 milliárd forintot fordítottunk segélyezésre, ami folyó áron tizedével kevesebb volt az előző évinél. A segélyezésre fordított összeg 2013 óta évről évre csökken. Az utóbbi két év 10%-os csökkenésében a közfoglalkoztatás további bővülése és a háztartások javuló jövedelmi helyzete mellett az is szerepet játszhatott, hogy a lakásfenntartási támogatás 2015. március 1-jétől megszűnt.

2015-ben a segélyek 83%-át szabad felhasználású pénzbeli juttatásként kapták meg a rászorulóknak. A természetbeni juttatások (17%) több mint kétharmada a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez, a február 28-ig még létező lakásfenntartási támogatáshoz és a települési támogatáshoz kötődött. Funkció szerint a szociális segélyezés több mint negyede a lakhatás, gyermeknevelés és egészségkárosodás kiadásait csökkentő kiadáskompenzáló támogatás volt. A kiadások közel 70%-át adták a jövedelem-

kompenzáló támogatások, amelyek legnagyobb tételei a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (56%) és az ápolási díj (33%) voltak.

3.38. ábra

A szociális segélykiadásokat befolyásoló tényezők

A veszélyeztetett gyermekek többsége a környezete miatt veszélyeztetett

A 2013-tól működő járási rendszerben a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény megítélésén és a hátrányos helyzet megállapításán kívül a gyermekvédelmi hatáskörök a települési jegyzőktől a járási gyámhivatalokhoz kerültek, az önkormányzatoknak pedig kötelezően ellátandó feladata lett a gyermekjóléti szolgálatok fenntartása, amit gyakran társulások formájában oldottak meg. Az országos lefedettség 2014-ben 99%-os volt, ám a gondozási tevékenységhez a települések négyötödén nem lehetett közvetlenül hozzáférni: a gyermekjóléti szakember csak heti 1–2 alkalommal volt elérhető, illetve a családoknak utazniuk kellett a szolgáltatás igénybevételéhez. A jelzőrendszer működését hátráltatta, hogy a szereplőinek gyakran a gyermek lakhelyétől eltérő településen volt a székhelyük. Az illetékességi és hatásköri változások, valamint a korlátozott hozzáférés is szerepet játszott abban, hogy a veszélyeztetett gyermekek száma mintegy harmadával, a védelemben vett gyermekek száma pedig 3,0%-kal csökkent 2015-re 2010-hez képest. A veszélyeztetett gyermekek száma 2014-hez képest 4,1, a védelemben vetteké 1,9%-kal nőtt. A veszélyeztetett gyermekek korábban jegyzői hatáskörben levő nyilvántartása átkerült a gyermekjóléti szolgálatokhoz, ami csupán 700 településen működött 2015-ben. 2010-ben anyagi okból a gyermekek 47, magatartási okból³⁶⁾ 26, környezeti okból³⁷⁾ 24%-át nyilvánították veszélyeztetettnek. 2015-ben elsősorban (62%) környezeti okból vált veszélyeztetetté egy gyermek, a magatartási ok az esetek 18, az anyagi ok az esetek 14%-ában volt jelen. A jelzések negyztizedét köznevelési intézmény, háromtizedét a jegyző küldte a gyermekjóléti szolgálatához.

A település jegyzője azt a gyermeket (vagy fiatal felnőttet) minősíti hátrányos helyzetűnek, akinek szülője vagy gyámja alacsony iskolai végzettségű, alacsony foglalkoztatottságú³⁸⁾, vagy elégtelen lakókörnyezetben él. Ha a körülmények közül legalább kettő fennáll, halmozottan hátrányos helyzet alakul ki. 2015-ben a családban nevelkedő gyermekek tizede volt hátrányos helyzetű (79 ezer)

3.20. tábla

A gyermekvédelmi ellátórendszerrel kapcsolatba került gyermekek száma

(ezer fő)

Megnevezés	2010	2013	2014	2015
Veszélyeztetett	198	139	131	136
Védelemben vett	24	21	23	23
Hátrányos helyzetű	..	28	79	79
Halmozottan hátrányos helyzetű	..	51	143	129
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő	599	548	494	442

vagy halmozottan hátrányos helyzetű (129 ezer³⁹⁾). Előbbi kategóriába a gyermekek leggyakrabban (71%) a szülő alacsony iskolai végzettsége, utóbbiba többnyire a szülő alacsony iskolai végzettsége és alacsony foglalkoztatottsága (58%) miatt kerültek. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma 2014 és 2015 között tizedével csökkent, ami a közmunka bővülésével áll összefüggésben, mivel általa sokan kikerültek a rendszeres gyermekvédelmi támogatás köréből, s vele együtt a halmozottan hátrányos körből. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek 71%-a Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön él.

2015-ben közel 12 ezer gyermeket vettek védelemben, 44%-ukat Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön. Több mint harmaduk esetében a szülőnek felróható magatartási ok, negyedüknél 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzás, 16%-uknál valamilyen környezeti ok (lakás, életvitei problémák) miatt történt az intézkedés. 2015-ben összesen 6807 gyermeknek volt 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzása, 86%-uk esetében a családi pótlék folyósítása szünetelt.

A legnagyobb forgalmú szociális alapszolgáltatókat igénybe vevők száma csökkent

A pszichiátriai és szenvedélybeteg, valamint a fogyatékos személyek nappali ellátását biztosító intézmények kivételével valamennyi alapszolgáltatást nyújtó intézményt kevesebben vették igénybe 2015-ben, mint 2014-ben. A hajléktalanellátásban

³⁶⁾ Például a kiskorú viselkedésproblémája, szenvedélybetegsége.

³⁷⁾ Például a szülők életviteli problémája, bántalmazás.

³⁸⁾ A kritérium az, hogy a gyermekvédelmi kedvezmény kiadása előtti 16 hónapban legalább 12 hónapig álláskeresőként legyen a szülő nyilvántartva.

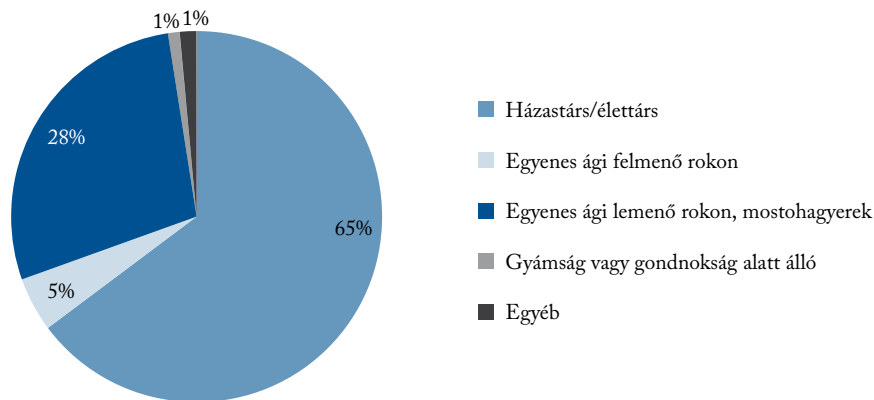
³⁹⁾ Szakellátottak nélkül.

HOZZÁTARTOZÓK KÖZÖTTI ERŐSZAK

A WHO becslései szerint a nők ötöde, a férfiak 5–10%-a volt kitéve gyermekként szexuális bántalmazásnak, míg a gyerekek negyede-fele számol be világszerte arról, hogy fizikailag bántalmazzák. A gyermekkorai bántalmazás olyan, az egész életre kiható következményekkel jár, mint a meggyengült fizikai és mentális egészség, alacsonyabb iskolai teljesítmény, valamint nehézségek a privát és munkahelyi kapcsolatteremtésben. 2015-ben a járási gyámhivatalokban 2050 esetben találtak munkatársak hozzátartozók közötti erőszakkal kapcsolatos koordinációs feladatokkal. A bántalmazott egyenes ági lemenők 85, az összes bántalmazott 24%-a volt kiskorú. A bántalmazottak közel negyede Dél-Alföldön élt, a legkevesebb (5,0%) nyugat-dunántúli volt.

3.39. ábra

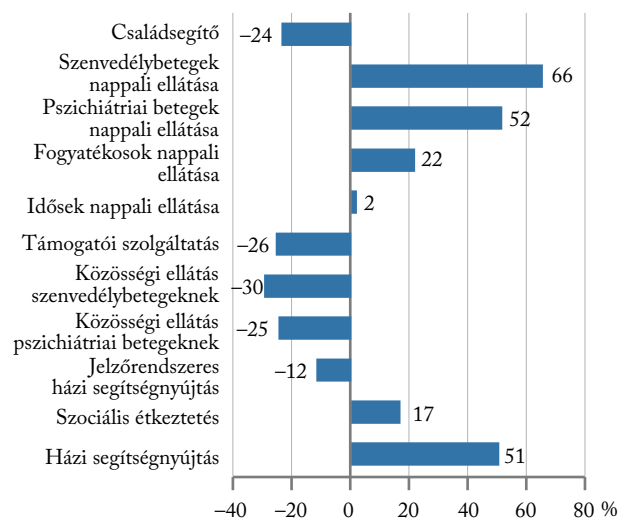
A gyámhatóságoknál előforduló bántalmazási eljárásokban érintettek megoszlása a bántalmazóval való kapcsolat szerint, 2015

a nappali melegedők forgalma valamivel csökkent ugyan, a népkonyhák azonban 65%-kal több embert szolgáltak ki. A legtöbbben (353 ezren) a családsegítő szolgáltatásokat keresték fel, a folyamatosan gondozottak száma 125 ezer fölött volt. Az igénybe vevők teljes száma 11, a gondozottak és a csoportfoglalkozásokon részt vevők száma (22 ezer) 16%-kal alacsonyabb volt a 2014. évinél. Kevesebben voltak 15%-kal (113 ezer) azok az idősek, fogyatékosok, pszichiátriai vagy szenvedélybetegek is, akikről házi segítségnyújtás keretében gondoskodtak. A szenvedélybetegek részére szervezett közösségi ellátás kivételével – ahol a résztvevők száma 14%-kal kisebb volt – az egyéb alapszolgáltatásban mérsékelt volt a fogyatkozás. Jelentős volt a szociális étkeztetés (171 ezer), az idősek nappali ellátását (39 ezer) és a jelzőrendszeres segítségnyújtást (22 ezer) igénybe vevők száma.

3.40. ábra

A szociális alapszolgáltatásokat igénybe vevők számának változása 2010 és 2015 között

KULTÚRA

A költségvetés kulturális kiadásai 2015-ben 355 395 millió forintot tettek ki, a GDP 1,05%-át.

A háztartások **egy főre számítva** kultúrára, szórakozásra éves szinten 64,3 ezer, hírközlésre 70,2 ezer forintot költöttek. A háztartások 2010 óta évről évre összes kiadásuk egyre kisebb hányadát fordították kultúrára, szórakozásra, a 2015-ös 6,6%-os arány már 1,2 százalékponttal kisebb, mint a 2010. évi, míg a hírközlésre fordított kiadások aránya ugyanezen időszak alatt 1,2 százalékponttal nőtt, 7,2%-ra. A jövedelemszint jelentősen befolyásolja a kiadások mértékét, a két szélső jövedelmi tized kultúrára és szórakozásra fordított kiadásai közötti különbség 10,8-szeres, az internet-előfizetést is magába foglaló hírközlés esetében 4,9-szeres volt (összehasonlításképpen: az összes fogyasztási kiadás átlagos különbsége a két szélső jövedelmi tized között 2015-ben 4,4-szeres volt). A leggazdagabbak és legszegényebbek fogyasztásbeli különbsége a kultúrára és szórakozásra fordított kiadások terén 2010-hez képest nőtt (akkor 8,8-szeres volt), a hírközlés terén szinte változatlan maradt. A háztartások típusa szerint is jelentősek az eltérések, 2015-ben az egy főre jutó, éves kultúrára, szórakozásra fordított összeg a gyermek nélküli háztartásokban átlagosan 77,3 ezer (ezen belül az egyszemélyes háztartásokban 102,3 ezer forint), a gyermekes

háztartásokban 50,9 ezer forint volt. Hírközlésre egy fő a gyermek nélküli háztartásokban átlagosan 84,9 ezer forintot fordított, 30,0 ezer forinttal többet, mint a gyermekes háztartásokban. Az egygyermekes, kétszülős családokban fejenként átlagosan 1,8-szer költöttek többet kultúrára, szórakozásra, és 2,0-szer többet hírközlésre, mint a három vagy annál több gyermekes családokban. A régiók között is nagyok az egyenlőtlenségek, Közép-Magyarországon egy fő átlagosan 100,9 ezer forintot fordított kultúrára, szórakozásra, 3,2-szer többet, mint Észak-Alföldön, a hírközlésre költött összegek tekintetében 1,4-szeres a különbség a két régió között.

Csökkenő darabszám, de növekvő példányszám a könyvpiacra

A **kiadott könyvek** (címek) száma 2009-től csökkenő tendenciájú volt, amit 2014-ben és 2015-ben mérsékelt növekedés követett. 2016-ban 12 254 címet jelentettek meg, 2,5%-kal kevesebbet, mint az előző évben. A könyvek példányszáma már az 1990-es évektől kezdődően erőteljesen visszaesett, majd kisebb ingadozások után a válság évei alatt tovább mérséklődött. 2014 ebben a tekintetben is fordulatot hozott, ekkor az előző évhez képest 2,5, 2015-ben 3,9%-kal gyarapodott a könyvek példányszáma. A növekedés 2016-ban is folytatódott, vagyis a kevesebb kiadott könyv az előző évinél 11,5%-kal nagyobb példányszámban (31 325) jelent meg.

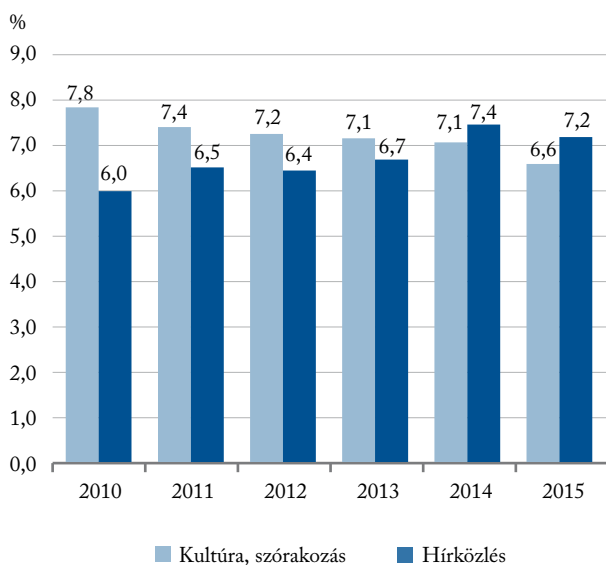
A **címek száma** – a tankönyvek kivételével – valamennyi könyvtípus esetében csökkent, a legnagyobb mértékben (43%-kal) a tudományos könyvéké. A tankönyvek kínálata ugyanakkor 12,6%-kal nőtt.

2015-höz képest a **példányszám** szintén csak a tankönyvek esetében nőtt (44%-kal), a legjelentősebb (42%-os) példányszámcsökkenés pedig a tudományos könyveket jellemezte, amit az ismeretterjesztő könyvek követtek (–10%).

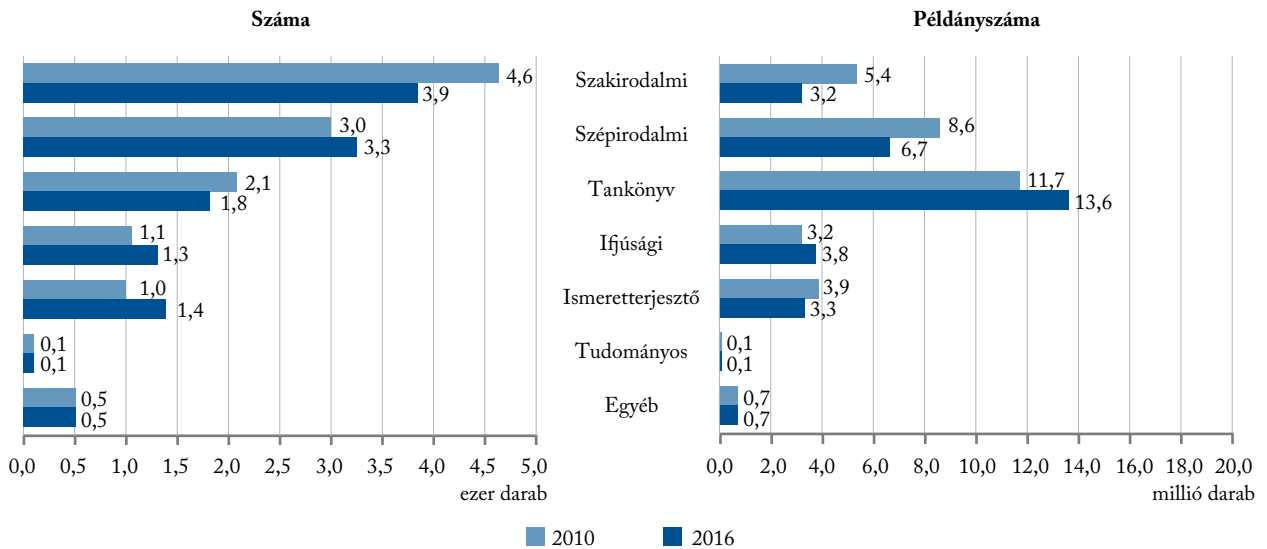
A **tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi műveket** összesen tekintve 6,4%-kal kevesebb cím jelent meg, a művészet, sport, játék, illetve a földrajz, történelem kategórián kívül valamennyi tématerületnél csökkenés következett be, a legnagyobb mértékben (41%) a vallás és hittudomány témánál. **Példányszámuk** összességében 10,4%-kal mérséklődött, a vallás és hittudomány 44%-os visszaesése mellett a nyelvészet, nyelvtudomány, illetve a természettudomány, matematika témájú könyvek példányszáma csökkent jelentősen (38–38%-kal) az előző évhez képest.

3.41. ábra

A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban

Könyvek száma és példányszáma

2016-ban a megjelent **szépirodalmi művek címszáma** 1,0%-kal elmaradt az előző évitől, a megjelent 3260 könyv háromnegyede regény, illetve elbeszélés volt, számuk 1,1%-kal nőtt 2015-höz viszonyítva. A színműveket tartalmazó kötetek száma is emelkedett, 32-ről 38-ra. A verses művek, antológiák száma egy év alatt 4,5, az egyéb szépprózáké 14,7%-kal csökkent. A 2016-ban megjelent szépirodalmi művek több mint fele (51%) magyar, egyharmada (31%) amerikai szerző tollából származott. A szépirodalmi művek **példányszáma** lényegében nem változott az előző évhez képest. A legjelentősebb változás a színműveket tartalmazó köteteket jellemezte, példányszámuk megduplázódott, 42 ezerről 84 ezerre emelkedett 2015-ről 2016-ra.

A könyvpiac a 2016. évi adatok alapján tovább erősödött. A szabadforgalmú (közoktatási tankönyveket figyelmen kívül hagyó) **könyvpiac forgalma** 2016-ban 46 milliárd 886 millió forint volt, 2,3%-kal több az előző évinél.⁴⁰⁾ A könyvek átlagára már negyedik éve csökken, 2016-ban 6,4%-kal.

A **nyomtatott sajtótermékek** példányszáma a 2000-es évek közepétől mérséklődött, ez alól néhány napilap, hetilap, illetve magazin jelentett kivételt. Ennek legfőbb oka az internetes publikációs formák elterjedése, de a válság éveitől az életkörülmények

romlása is hozzájárulhatott ehhez. Mindezek miatt az újságok és a folyóiratok ára 2007-től jelentősen nőtt, 2009-től az általános fogyasztóiár-emelkedést meghaladó mértékben. Az elmúlt években a gyakorlatilag stagnáló árak mellett a folyóiratok és újságok ára tovább emelkedett, 2016-ban átlagáruk 5,5%-kal több volt az előző évinél.

Az 1990-es évek elején – főként a munkahelyi könyvtárak megszűnésével – a **könyvtárak** száma jelentősen, mintegy harmadával visszaesett. A folyamat az ezredfordulóra megállt, ezt követően a könyvtárak száma összességében keveset változott. A könyvtárhasználat ma is jellemzően az egyik legolcsóbb kulturálódási és kikapcsolódási forma. A közel 7800, 2015-ben működő könyvtár csaknem fele települési (3671), további kétötöd része iskolai (2981) volt. Napjainkra szinte minden településen található könyvtári szolgáltató hely, és az évtized eleji rohamos csökkenésük megállt. Az ezekhez tartozó könyvvállomány mennyisége és az olvasók száma az elmúlt években lényegesen nem változott, ám a kikölcsönzött könyvtári egységek száma öt év alatt 15%-kal kevesebb lett. A kölcsönzési aktivitás az ezredfordulót követően lényegesen csökkent, amiben az e-könyvek növekvő népszerűsége mellett a korábban jelentős VHS- és CD-kölcsönzés visszaesé-

⁴⁰⁾ Forrás: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesülete. <http://www.mkke.hu/konyvforgalom-2016>

se is szerepet játszhatott. 2015-ben a települési könyvtáraknak 1,5 millió, a nemzeti és országos szakkönyvtáraknak 62 ezer, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknak 760 ezer olvasója volt. A kikölcsönzött könyvtári egységek száma a települési könyvtárakban 22,5 millió, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtárakban 4,1 millió, a nemzeti és országos szakkönyvtárakban – a helyben kölcsönzéssel együtt számítva – 0,8 millió.

A **levéltárak** száma az 1990-es évek második felében jelentősen, majd kismértékben emelkedett. 2015-ben 95 levéltári tagintézményünk volt, eggyel több, mint az előző évben, a 2010. évit 12-vel haladta meg. A fondok és gyűjtemények száma összesen közel 74 ezer volt, 11%-kal több az öt évvel korábinál. Az intézményekben megforduló kutatók – az érdeklődő diákokkal, hallgatókkal, magán-személyekkel együtt vett – száma (közel 15 ezer fő) 2010-hez képest 3,5%-kal csökkent, az előző évhez képest alig változott.

Eltérően alakult a kulturális szolgáltatások iránti kereslet

A **muzeális intézmények** száma 2010 és 2015 között emelkedett, 2016-ban azonban az előzetes adatok szerint csökkent, 60 intézménnyel kevesebbet tartottak nyilván ekkor, mint előző évben, és 7-tel kevesebbet a 2010. évinél. A 640 muzeális intézményből 76 Budapesten működött. A 2016-ban rendezett 3362 kiállítás 18%-kal kevesebb volt, mint hat évvel korábban. A látogatók száma ez alatt az időszak alatt 2,1%-kal, közel 9,7 millióra nőtt (csaknem négytizedüket Budapesten regisztrálták).

Az elmúlt évtized végétől a **színházak** száma jelentősen gyarapodott, alapvetően az előadó-művészeti törvény nyomán megváltozott működési, nyilvántartási és finanszírozás rendszernek köszönhetően. 2009-től a kőszínházak mellett az alternatív, független színházakat is nyilvántartásba vették, így a 2016-ban működő 165 színház 15%-kal több volt a 2010. évinél, ugyanakkor 5 darab színházzal kevesebb, mint 2015-ben. 2016-ban közel 26 ezer színházi előadást tartottak, 2,0%-kal kevesebbet az előző évinél. Az előadások felét a korábbi évekhez hasonlóan a fővárosban rendezték meg. Az év során 6,7 millió látogatást regisztráltak, 1,1%-kal kevesebbet, mint 2015-ben.

A **hangverseny-előadások** száma az előző évihez hasonlóan alakult, 2016-ban 4739 előadást tartottak. A látogatások száma 7,7%-kal elmaradt az egy évvel korábitól, az 1 millió 755 ezer fő fele budapesti előadásokra látogatott.

A **közművelődési intézményként**⁴¹⁾ számba vehető szervezetek köre 2015-ben 5457 volt, 2,4%-kal több, mint az előző évben. 2015-ben az intézményekben tartott rendezvények, előadások közül továbbra is a közösségi rendezvények (71 ezer) és művészeti események (55 ezer) száma volt a legmagasabb, előbbi 2,4%-kal több volt, mint 2014-ben, utóbbi nem változott jelentősen. Az ismeretterjesztő rendezvények száma 2015-ben 50 ezer volt, 8,9%-kal több, mint az előző évben. A szórakoztató rendezvények száma 7,8%-kal lett több a 2014. évinél, így 33 ezer ilyen jellegű rendezvényt tartottak. 2015-ban közel 21 ezer kiállítást rendeztek meg. Az alkotó művelődési közösségek száma már régebb óta növekvő tendenciát mutatott – bár 2011 és 2013 között keveset változott –, 2015-ben 16 ezret regisztráltak. A részvételi számok alapján a közösségi rendezvények állnak az első, a művészeti események a második, a szórakoztató rendezvények a harmadik helyen.

3.21. tábla

Közművelődési intézmények adatai, 2015

Megnevezés	2015
Közművelődési intézmények száma	5 457
Közösségi rendezvények száma	71 209
résztevők, ezer	12 255
Művészeti események száma	54 880
résztevők, ezer	8 197
Ismeretterjesztő rendezvények száma	50 224
résztevők, ezer	1 502
Szórakoztató rendezvények száma	32 967
résztevők, ezer	7 532
Kiállítások száma	20 622
résztevők, ezer	7 130
Alkotó művelődési közösségek száma	16 177
résztevők, ezer	361
Klubok, körök, szakkörök száma	14 508
résztevők, ezer	554
Népművészeti rendezvények száma	4 537
résztevők, ezer	3 358

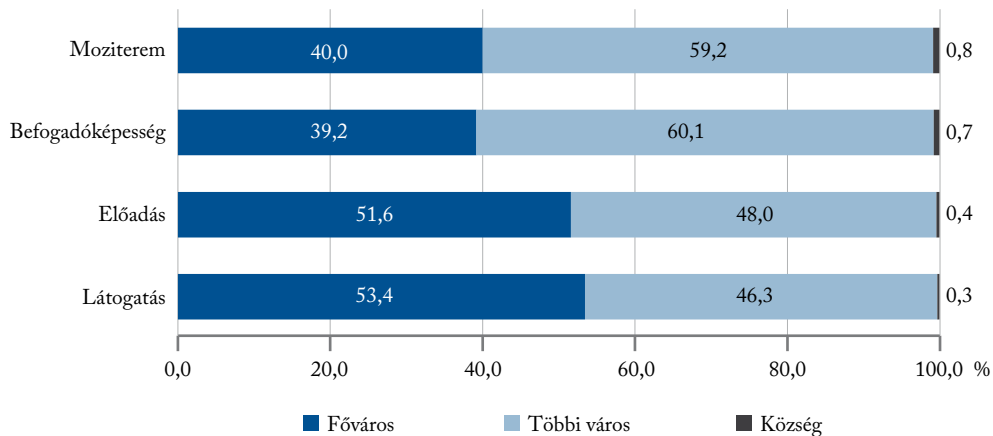
⁴¹⁾ A finanszírozás és a számbavétel változása miatt a közművelődési tevékenységet folytató adatszolgáltatók köre 2014-ben kibővült, így a 2015-re vonatkozó statisztikák a 2014-et megelőző évekkel nem hasonlíthatók össze. 2014-től a számbavétel kiterjed valamennyi alapfeladatként közművelődési tevékenységet folytató költségvetési szervre, társadalmi vagy civil szervezetre, gazdasági társaságra, vállalkozásra, egyéni vállalkozásra.

PREMIER PLÁNBAN A MOZIK⁴²⁾

2015-ben összesen 355 mozitermet tartottak nyilván az országban, 39-cel többet, mint előző évben. Ezek befogadóképessége is bővült, mintegy 63 ezer hely állt rendelkezésre összesen a magyar mozikban, 13%-kal több, mint 2014-ben. Megközelítőleg 475 ezer mozielőadáson 12 millió 512 ezer látogatást regisztráltak. Az előadások száma 13, a látogatóké 27%-kal haladta meg a 2014. évit.

3.43. ábra

A mozik főbb adatainak megoszlása a települések jogállása szerint, 2015

A területi eloszlást jelentős fővárosi koncentráció jellemzi: a mozitermek és a férőhelyek negyztizede Budapesten található, az előadások és a látogatások felét itt regisztrálták. Mind a négy mutató értéke emelkedett a fővárosban az előző évihez képest, de a többi városra összességében jellemzően kisebb mértékben, ugyanis a városokban a mozitermek, a férőhelyek és az előadások száma megközelítőleg 20, a látogatások száma pedig 40%-kal nőtt. A vidéki mozik hanyatlása a 2000-es évek elejétől tart, 2015-ben mindössze 3 terem volt községi jogállású településeken, összesen 500 férőhellyel. Közép-Magyarország (és ezen belül Budapest) látogatásokból való részesedése csökkent, de még mindig jelentős (54%). 2014-ről 2015-re valamennyi régióban emelkedett a látogatások száma, a legnagyobb mértékben Dél-Alföldön, ahol 2015-ben csaknem a dupláját mérték az előző évinek.

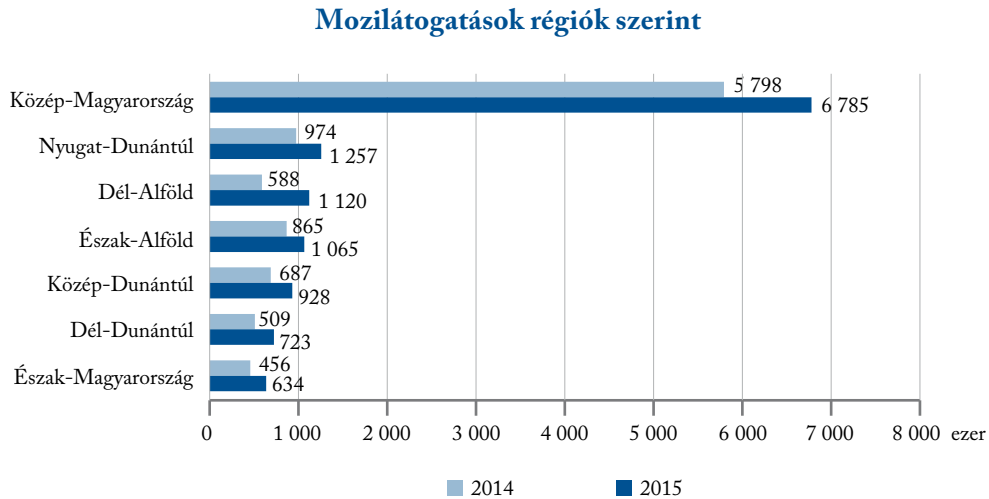
Magyarországon 2015-ben ezer lakosra 1272 látogatás jutott, 270-nel több, mint az előző évben. Egy látogatásra 1347 forint jegybevétel jutott, szinte megegyezik a 2014. évi értékkel.

2015-ben a legtöbbször a *Star Wars: Az ébredő erő* című filmet tekintették meg, csaknem 870 ezer ember volt kíváncsi a kultikus sci-fi sorozat új részére, amely annak ellenére, hogy december közepén mutatták be a magyar mozik, a pénztári jegybevételek alapján is az első helyet szerezte meg.

A forgalmazók közül az InterCom Zrt. zárta az évet a legnagyobb pénztári jegybevétellel, 29%-os piaci részesedéssel, amit az UIP Duna Nemzetközi Film Kft., illetve a Forum Hungary Filmforgalmazó Kft. követett. A három forgalmazó együtt a jegybevételek mintegy nyolctizedével rendelkezett 2015-ben.

⁴²⁾ Forrás: KSH, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság.

3.44. ábra

A száz legnagyobb jegybevételt produkáló filmből 19-et nem (csak) az Egyesült Államok gyártott. Ezek között 5 magyar filmet is találhatunk, de itt szerepel még például ausztrál, német, francia, brit, vagy éppen argentin–spanyol gyártású film is. 2015-ben 48 magyar gyártású (valamint Magyarország és más ország/ok/ együttműködésével készült) filmet vetítettek a hazai mozikban, ebből 23-nak volt a premierje ebben az évben. A magyar filmeket látogatók aránya 4,6% volt, legtöbbször a Liza, a rókatündér (127 ezren), az Argo 2. (110 ezren), illetve – az Oscar-díjat nyert – Saul fia (99 ezren) című filmre voltak kíváncsiak.

3.22. tábla

Az első tíz legnépszerűbb film a pénztári jegybevételek alapján, 2015

Támogatás	Bemutató időpontja	Pénztári jegybevétel, bruttó millió forint	Látogatók száma, ezer fő
Star Wars: Az ébredő erő	2015.12.18	1 254	866
Minyonok	2015.07.09	967	737
Jurassic World	2015.06.11	713	487
Bosszúállók: Ultron kora	2015.05.07	564	386
Halálos iramban 7.	2015.04.02	550	406
A szürke ötven árnyalata	2015.02.12	497	376
Mentőexpedíció	2015.10.01	422	303
Hotel Transylvania 2	2015.10.08	377	304
007 Spectre- A Fantom visszatér	2015.11.05	372	264
A kém	2015.06.04	370	272

DIGITÁLIS TÁRSADALOM

A folyamatosan fejlődő információtechnológia nemcsak az egymás közötti kommunikációra, hanem a mindennapi szokásokra is hatással van. Ez többek között az internethasználat gyakoriságában, módjában és céljában is megmutatkozik.

Az emberek héttizede napi rendszerességgel internetezik

Az internet-előfizetések növekvő számával összhangban a **háztartások internetellátottsága** folyamatosan emelkedik, 2010-ben a hazai háztartások 58%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, 2016-ban már 79%-a. Az arányszám uniós összehasonlításban még mindig alacsony, de hazánk közelít az EU-28 átlagához, 2016-ban 6 százalékponttal maradt el attól. (A hazai és az uniós ellátottság között 2010-ben 12 százalékpontos különbség volt.) A régiós versenytársak közül a háztartások internetellátottsága 2016-ban Csehországban (82%), Szlovákiában (81%) és Lengyelországban (80%) magasabb, Romániában alacsonyabb (72%) volt a magyarországinál.

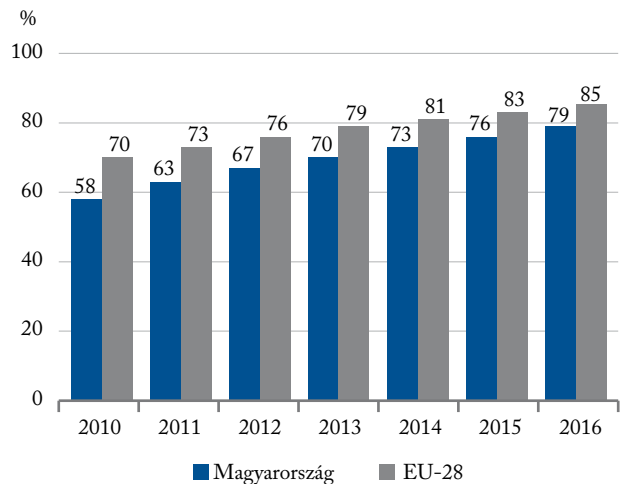
Az egyes régiókban a háztartások internetellátottsága eltérő. A háztartások 2016-ban az országos átlag feletti arányban rendelkeztek internettel Közép-Magyarországon (86%), Nyugat-Dunántúlon (83%) és Közép-Dunántúlon (81%), ezzel szemben Dél-Dunántúlon (77%), Észak-Magyarországon (74%), Észak-Alföldön (72%) és Dél-Alföldön (72%) az országosnál kisebb arányban voltak képesek hozzáférni a világháléhoz. A régiók közötti különbség 2016-ban volt a legalacsonyabb. A legjobban és a legkevésbé ellátott régió között 2016-ban 14 százalékpontos különbség volt, szemben a 2010. évi 19 százalékponttal. (Közép-Magyarországot nem számítva a régiók közötti különbségek 2010 és 2016 között nem mérséklődtek.)

A jövedelmi negyedeket tekintve 2016-ban a világhálóra csatlakozó magyar háztartások 41%-a a legalsó kvartilisbe tartozott. Ez jelentősen elmaradt az uniós átlagtól, mivel az uniós egészében a legalacsonyabb jövedelmi negyedhez tartozó háztartások 67%-ának volt internetelérése. A jövedelem emelkedésével növekszik egyrészt a hazai háztartások internetellátottsága, másrészt

az uniós átlagtól való elmaradásunk. A legmagasabb jövedelmi negyed háztartásai közül 2016-ban Magyarországon százból átlagosan 95, az unióban 98 rendelkezett internettel. 2010 óta mindegyik jövedelmi kvartilisben emelkedő tendenciát mutat az internetellátottság.

3.45. ábra

Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból

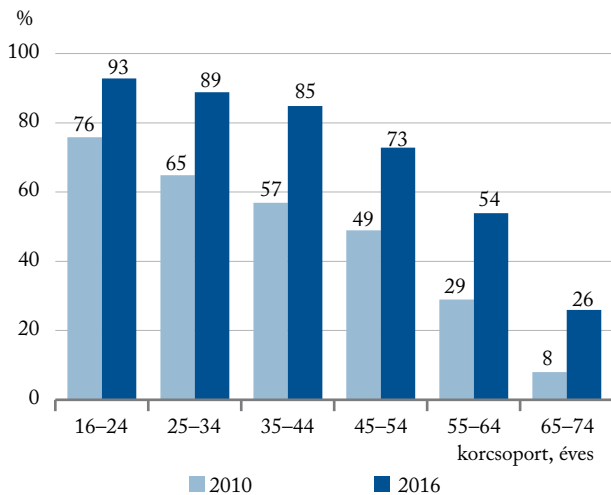
Az internetkapcsolattal rendelkező háztartásokon belül a helyhez kötött széles sávú internet és a szélessávú mobilnet kapcsolattal rendelkező háztartások aránya 91, illetve 57% volt. Utóbbi rendkívül gyorsan terjed, 2010-ben a háztartásoknak még csak 5%-a alkalmazta ezt a lehetőséget a világháló elérésére.

Az internetellátottság és az okostelefonok egyre nagyobb mértékű elterjedtsége miatt napjainkra könnyen elérhetővé vált a világháló. Hazánkban az emberek 81%-a már használta az internetet élete során, ezen belül 71%-uk napi rendszerességgel böngészett a neten 2016-ban. (2010-ben 48% volt ez az arány.) Az **internethasználat** aránya a fiatalok körében magas, az idősebbek esetében alacsony. (Az arányok az uniós átlaggal nagyjából megegyeznek, egyedül az 65–74 évesek korcsoportjában van jelentősebb elmaradásunk.) A napi rendszerességgel történő internetezést elősegíti az egyre megfizethetőbb mobilinternet és az arra alkalmas okostelefonok terjedése. 2016-ban az emberek 61%-a használta a mobil-

telefonját internet eléréséhez, öt évvel korábban 10%-uk. (2016-ban száz háztartásra átlagosan 52, saját tulajdonú okostelefon jutott.⁴³⁾)

3.46. ábra

Napi rendszerességgel internetezők aránya korcsoportok szerint

Napjainkra az internet a kulturális fogyasztás egyik fontos csatornájává vált. 2016-ban a felmérést megelőző 3 hónapban internetet használók 92%-a e-mailezett, 88%-a híreket olvasott, 83%-a közösségi oldalakat látogatott vagy aktívan használt, 54%-a telefon- vagy videohívást bonyolított, 44%-a interneten keresztül intézte a pénzügyeit. Ezen **internetes tevékenységeket** végzők aránya az elmúlt években emelkedő tendenciát mutatott. Minden régióban közel hasonló arányban végzik a rendszeres netezők a felsorolt internetes tevékenységeket, ez alól kivétel az internetes bankolás, amelynek aránya 2016-ban 34–52% között mozgott, a legmagasabb Közép-Magyarországon, a legalacsonyabb Észak-Magyarországon volt. Az Európai Bizottság 2016. évi felmérése⁴⁴⁾ szerint a Magyarországon megkérdezettek (15–45 év közötti internethasználók) 74%-a egy héten egynél többször használja az internetet, hogy hozzáférjen zenéhez, zenei videóhoz, 64%-a azért, hogy hozzáférjen képekhez (fényképek, festmények, rajzok), 53%-a pedig azért,

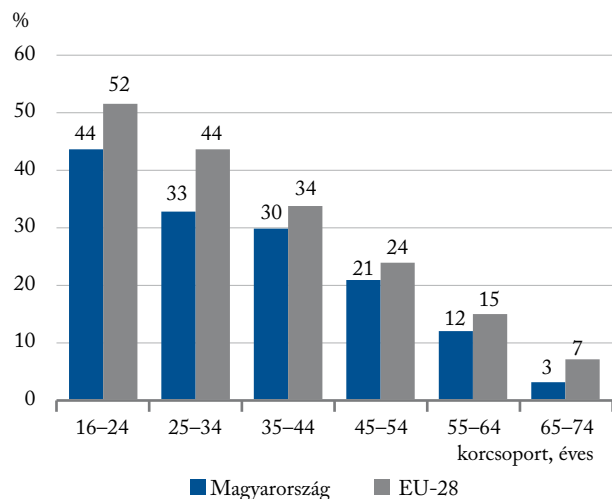
hogyan filmeket, sorozatokat nézzen online. Magyarország a fenti mutatókat tekintve sorrendben a 4., a 8., illetve a 14. helyen áll a tagállamok között.

Minden második magyar legalább alapszintű digitális képességekkel rendelkezik

Az IT-eszközök használatának módját és minőségét az egyén képességei nagymértékben meghatározzák. 2016-ban a magyar lakosság 28%-a alacsony szintűnek tartotta **digitális képességeit**⁴⁵⁾, illetve ugyanilyen arányban rendelkezett alaptudással. A 16–74 évesek 24%-a állította magáról, hogy az alapszintnél fejlettebb digitális képessége van. Az EU-28 egészében a lakosság 25%-ának alacsony, 27%-ának alapszintű, 29%-ának az alapszintnél magasabb digitális tudása van. (Hazánkban 21, uniós szinten 18% nem tudta besorolni magát egyik csoportba sem, mert a felmérést megelőző három hónapban nem használta az internetet.)

3.47. ábra

Alapszintnél magasabb digitális tudással rendelkezők aránya korcsoportok szerint, 2016

A korcsoport szerinti megoszlást tekintve az alapszintnél magasabb digitális tudással rendelkezők aránya a 16–24 évesek körében a legmagasabb

⁴³⁾ A háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvételtől származó adat.

⁴⁴⁾ Forrás: Internet users' preferences for accessing content online. Flash Eurobarometer 437. European Commission, 2016. szeptember.

⁴⁵⁾ A digitális képesség felmérése négy részmutató segítségével történt: információkezelési képesség (például állományok mozgatása, információkeresés a világhálón), kommunikációs képesség digitális környezetben (például e-mail fogadása/küldése, saját készítésű tartalom megosztása weblapon), problémamegoldási képesség (például állomány másolása számítástechnikai eszköz és adathordozó között, online vásárlás/értékesítés), valamint szoftverhasználati képesség (például prezentáció készítése, programkód írása valamely programnyelv segítségével).

(44%). Az életkor emelkedésével csökken a fejlett digitális tudással rendelkezők aránya, az alacsony képességűeké ugyanakkor nő.

Egyre többen intézik elektronikusan az ügyeiket

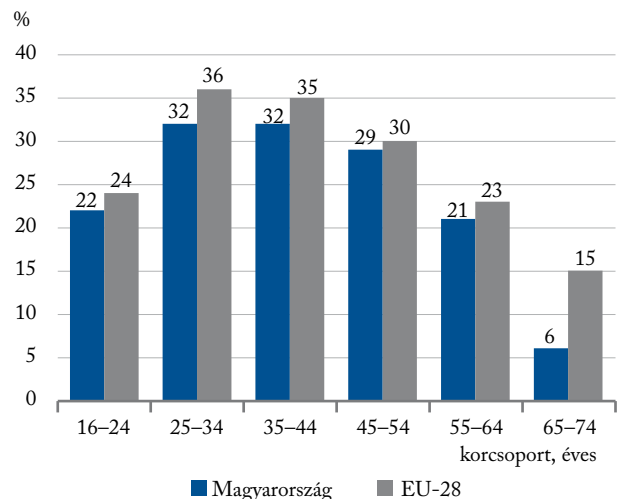
Az információtechnológia fejlődésével párhuzamosan a közigazgatás is fokozatosan digitalizálódik, a lakosság jelentős része veszi igénybe az **e-közigazgatás** szolgáltatásait. Az e-közigazgatás nélkülözhetetlen eszköz az államigazgatási, az önkormányzati munka megreformálásához, a szolgáltatásokkal való állampolgári elégedettség növeléséhez, valamint a rugalmasabb, átláthatóbb közigazgatás megteremtéséhez. Az egyre fejlettebb e-közigazgatás egyaránt idő- és költségmegtakarítást jelenthet az ügyintézési folyamat mindkét oldalán, kényelmesen, gyorsabban igénybe vehető szolgáltatásokat, jobb információellátást nyújt. A folyamatot egyaránt erősíti az internetes alkalmazások fejlődése, a takarékoság, valamint a felhasználók részéről jelentkező használati igény. 2016-ban a 16–74 évesek 48%-a interneten keresztül lépett kapcsolatba hatósággal a felmérést megelőző egy éven belül, ez 14 százalékponttal több, mint a 2010. évi érték. A korcsoportba tartozók 46%-a keresett információt közigazgatási szervezet honlapján, 29%-a letöltötte, 24%-a vissza is küldte a kitöltött űrlapot. (Utóbbi teljes egészében elektronikus ügyintézészt jelent.) A hazai lakosság az uniós átlagnál nagyobb arányban keres információkat közigazgatási szervek honlapjain, az űrlapok letöltése tekintetében közel azonos a hazai és az uniós arány. A valódi elektronikus ügyintézés esetében viszont magasabb az EU-28 átlaga (28%).

Az elektronikus ügyintézésben egyáltalán nem érintettek aránya 2014 óta csökken, 2016-ban a lakosság 16%-ának nem kellett elektronikusan visszaküldenie beadványt a közigazgatási szerveknek. A 2016. évi felmérés szerint a 16–74 évesek 13%-a elektronikus ügyintézéshez szükséges képesség hiánya, 13%-a személyiségi adatok védelmével kapcsolatos aggályok miatt nem vette igénybe az e-közigazgatást. A lakosság 22%-ánál az ügyintézés során másik, megbízott személy (például adótanácsadó, könyvelő) járt el. A 16–74 évesek 10%-a jelölte

meg a problémaként az elektronikus aláírás hiányát vagy elektronikus személyazonosítás problémáját, ami egyben az e-közigazgatás terjedésének egyik jelentős korlátjának számít.

3.48. ábra

A teljes körű elektronikus ügyintézészt igénybe vevők aránya korcsoportok szerint, 2016

SZUBJEKTÍV JÓLLÉT⁴⁶⁾

A lakosság életkörülményei a kiadvány korábbi fejezeteiben már bemutatott **objektív indikátorok** – a lakáskörülmények, a jövedelmi helyzet és a fogyasztási szokások – mellett az egyén által megélt, **szubjektív élethelyzet** megítélésén keresztül is vizsgálhatók. A szubjektív jóllét mutatóinak⁴⁷⁾ közép-pontjában az emberek élettel, annak meghatározott területeivel való elégedettsége, mentális egészsége, valamint jellemző érzelmi állapota áll. A szubjektív jóllét – az OECD definíciója szerint – „*az embereknek a velük történt eseményekkel, a testükkel, a gondolataikkal és az életkörülményeikkel, összességében az életükkel kapcsolatos különböző értékelések gyűjtőfogalma*”⁴⁸⁾, legfontosabb mutatója az élettel való elégedettség, valamint a különböző érzelmi állapotok vizsgálata.⁴⁹⁾

⁴⁶⁾ A lakosság szubjektív jóllétével a KSH következő kiadványai részletesen foglalkoznak, amelyek a hivatal honlapján a kiadványtárban letölthetőek: *Érdekességek a szubjektív jóllét (well-being) magyarországi vizsgálatából*. Statisztikai tükör, VIII. évfolyam, 2014/2; *A jóllét magyarországi indikátorrendszere, 2013.*; *A szubjektív jóllét vizsgálatának eredményei nemzetközi összehasonlításban*. Statisztikai tükör 2015/39; *A háztartások életszínvonala, 2014.*; *A háztartások életszínvonala, 2015.*

⁴⁷⁾ Az Eurostat első alkalommal a 2013. évi EU-SILC lakossági adatfelvételbe épített be egy, a népesség szubjektív jóllétével foglalkozó kiegészítő modult. A KSH ezt követően 2015-ben az éves rendszerességgel végrehajtott háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel (HKÉF) részeként újból feltette a két évvel korábban már vizsgált kérdéseket. A 2016-os felmérésben csak egyes kulcsfontosságú változók kaptak helyet.

⁴⁸⁾ *Forrás: A háztartások életszínvonala, 2015.* Központi Statisztikai Hivatal, 2016 (39. o.).

⁴⁹⁾ A 2016-os adatfelvétel az egyének által megélt különböző érzelmi állapotokról nem tartalmazott kérdéseket.

AZ ÉLETTEL VALÓ ELÉGEDETTSÉG NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

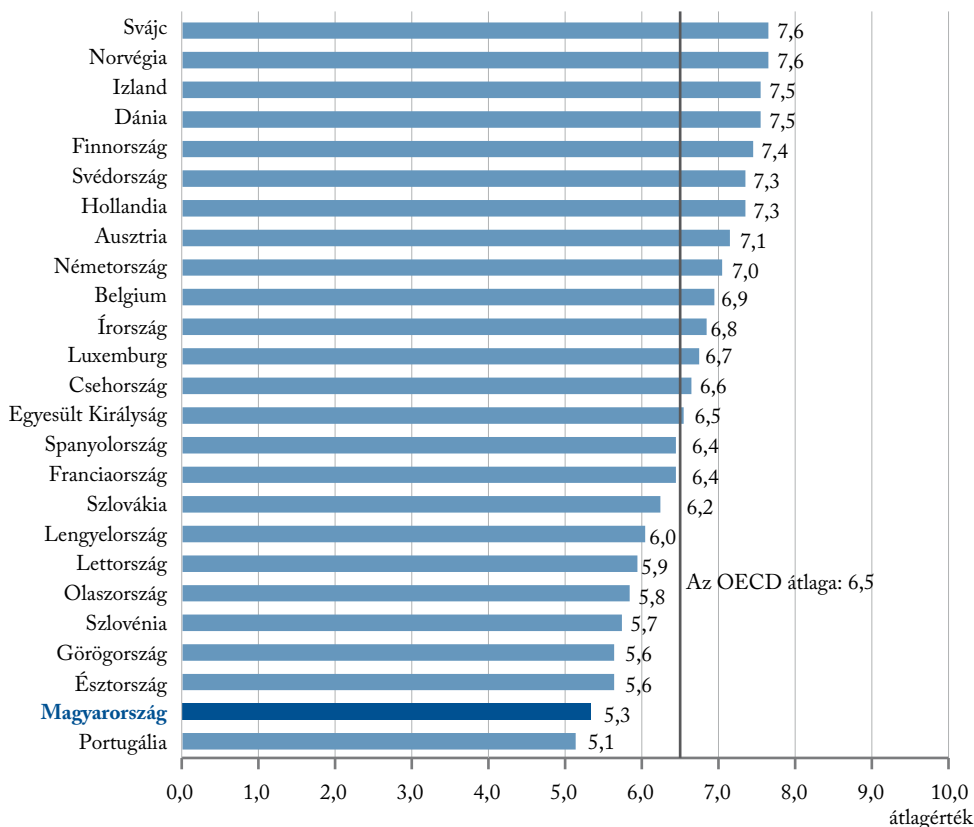
Az Eurostat első alkalommal 2013-ban, az EU-SILC lakossági adatfelvétel keretében vizsgálta a szubjektív jóllét jellemzőinek az alakulását a 16 éves és idősebb népesség körében, elsősorban arra keresve a választ, hogy **mennyire elégedettek az életükkel**. Az adatfelvételre az Európai Unió valamennyi tagállamában sor került, ami lehetővé teszi, hogy a magyar lakosság életelégedettségét nemzetközi szinten is elhelyezzük.

A magyar felnőtt lakosság **2013-ban** az élettel való elégedettség megítélésére átlagosan 6,1 pontot adott, ami nemcsak az uniós átlagtól (7,1 pont) maradt el, hanem a tagállamok rangsorában a második legalacsonyabb értéket jelentette. A hazánkban mért életelégedettség csupán Bulgária (4,8 pont) átlagpontszámánál volt magasabb.⁵⁰⁾

Az EU-SILC adatfelvétel mellett az OECD által vizsgált úgynevezett **jobb élet index (Better Life Index)** is foglalkozik az élettel való elégedettség megítélésével, ezt az Eurostat-hoz hasonlóan szintén egy 0-tól 10-ig terjedő skálán mérték. A **2016. évi felmérés** eredményei szerint az átlagos életelégedettség Magyarországon 5,3 pont volt, az OECD átlagától (6,5 pont) elmaradt. A magyar átlagpontszám az OECD-országok rangsorában a második legalacsonyabb, csupán Portugáliáét előzte meg.⁵¹⁾

3.49. ábra

Az élettel való elégedettség átlagértékei az OECD jobb élet indexe alapján az OECD európai tagországaiban, 2016

⁵⁰⁾ Forrás: Eurostat.

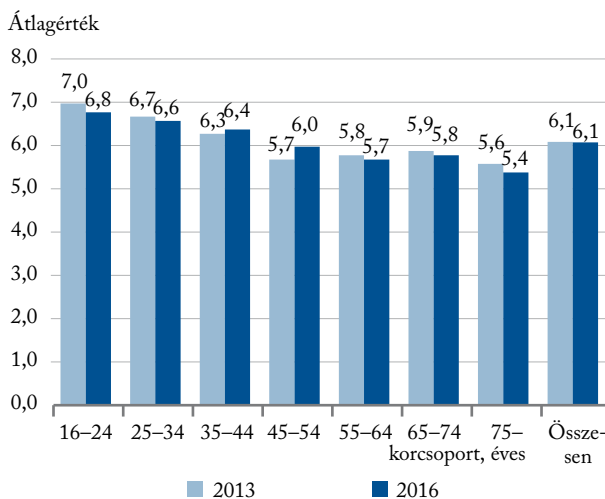
⁵¹⁾ Forrás: OECD.

A fiatal felnőttek a legelégedettebbek az életükkel

A megkérdezettek egy 0-tól 10-ig terjedő skálán értékelték, hogy mennyire elégedettek az életükkel. Minél magasabb értéket adtak, annál inkább az elégedettségüket fejezték ki. A válaszok átlagértéke 2013 és 2016 között érdemben nem változott. A felnőtt magyar lakosság **élettel való átlagos elégedettsége** 2013-ban 6,11 pont volt, a 2015-ben, illetve 2016-ban mért értékkel szinte megegyezik (6,10 pont).

3.50. ábra

Az élettel való elégedettség átlagértékei korcsoportok szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

A mutató értéke nemenként az egyik vizsgált évben sem tért el jelentősen, az életkor, a családi állapot, az iskolai végzettség, a munkaerőpiaci, valamint a jövedelmi helyzet esetében azonban markáns összefüggések mutathatók ki.

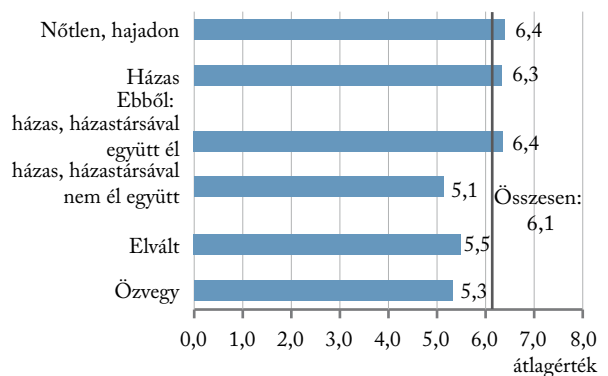
Az élettel való elégedettség – a korábbi évekhez hasonlóan – 2016-ban is a fiatal felnőttek (16–34 évesek) körében volt a legmagasabb, a mutató értéke az életkor előrehaladtával párhuzamosan, az 55–64 éves korcsoportig folyamatosan csökkent. A 74 éves vagy annál idősebb korosztály volt a legkevésbé elégedett az életével (5,43 pont).

Ha az élettel való elégedettség megítélését családi állapot szerint vizsgáljuk, akkor 2016-ban is a nőtlen, hajadon családi állapotúak körében találjuk a legmagasabb átlagpontszámot (6,38 pont), a legalacsonyabbat pedig az özvegyek esetében (5,31 pont).

Bár a házassági állapotúak mind a három évben a második legmagasabb átlagértékkel rendelkeztek, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a házastársak közös háztartást alkotnak-e, akkor az előbb említett sorrend némileg módosul. Míg a házastársukkal együtt élő házassági állapotú kérdezők a második, addig a külön háztartásban élő társaik – az özvegyeknél is alacsonyabb értékkel – az utolsó helyet foglalják el.

3.51. ábra

Az élettel való elégedettség átlagértékei családi állapot szerint, 2016*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

Az iskolai végzettség szintjének növekedésével párhuzamosan nőtt az élettel való általános elégedettség szubjektív megítélése: a legkevésbé elégedettek – a korábbi évekhez hasonlóan – 2016-ban is a legfeljebb alapfokú képzettségűek (5,34 pont), a legelégedettebbek pedig a befejezett felsőfokú végzettséggel rendelkezők (6,91 pont) voltak.

A munkaerőpiaci helyzet szempontjából a teljes munkaidőben dolgozók voltak a legutóbbi adatfelvétel eredményei szerint is a leginkább elégedettek az életükkel (6,52 pont), miközben a munkanélküliek a legkevésbé (4,84 pont).

Az élettel való elégedettség szubjektív megítélése a jövedelmi helyzettel is összefüggést mutatott. A jövedelmi szinttel párhuzamosan az élettel való elégedettség is szinte folyamatosan emelkedett. A legalsó és a legfelső jövedelmi tizedbe tartozók átlagértéke közötti különbség 2013 és 2016 között évről évre csökkent. A jövedelmi tizedek szerinti átlagérték 2016-ban is a 9. és 10. jövedelmi tizedbe tartozó megkérdezettek körében volt a legmagasabb (6,46, 7,00), a legrosszabb anyagi helyzetben élők esetében (alsó három jövedelmi tized) a legalacsonyabb (5,43–5,62 közötti átlagok).

A MAGYAR FELNŐTT LAKOSSÁG JELLEMZŐ ÉRZELMI ÁLLAPOTA

Az egyén mentális közérzetének jellemzőit az étellel való elégedettség mellett azok a **hangulati, érzelmi állapotok** is jól mutatják, amiket a felvételt megelőző négy hét során éltek meg a kérdezettek. Mind 2013-ban, mind 2015-ben **két pozitív** („boldog”; „nyugodt, békés”), illetve **két negatív** („ideges”; „csüggedt, levert”) **érzelmi állapot** megélésének gyakoriságáról gyűjtöttünk adatokat az adatfelvételben részt vevő 16 éves és annál idősebb népesség körében, akik a „mindig”, a „többnyire”, az „időnként”, a „ritkán” és a „soha” kategóriák közül választhattak.

2015-ben a magyar felnőtt lakosság 57%-a válaszolta azt, hogy általában (többnyire vagy mindig) **boldog**, ami 2013-hoz képest (56%) alig változott. A 2015-ös adatfelvétel során ugyanakkor a megkérdezettek 15%-a a „ritkán” vagy a „soha” válaszlehetőséget jelölte meg. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők, valamint a fiatalabb korcsoporthoz tartozók arányaiban többen érezték magukat általában boldognak, mint az alacsonyabb végzettségű és idősebb korcsoporthoz tartozó társaik.

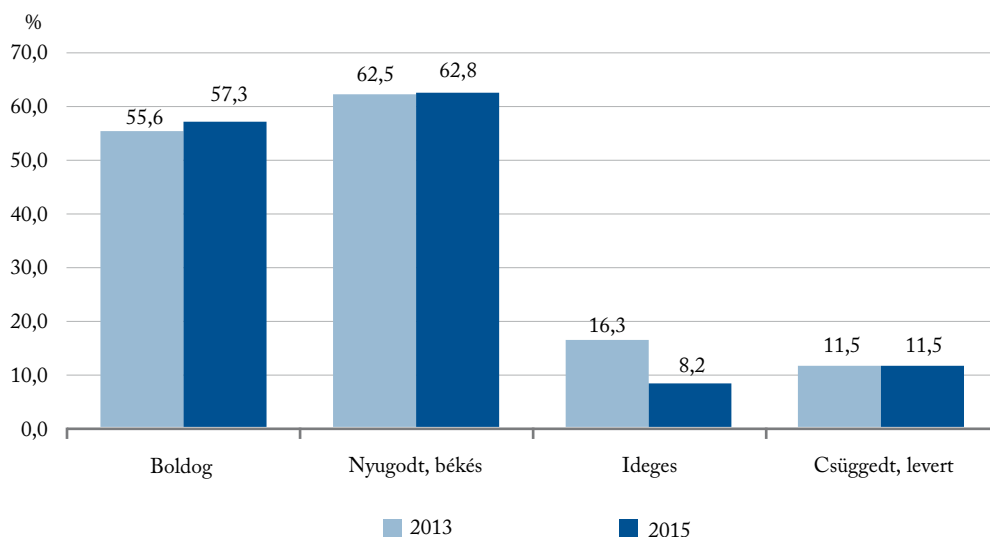
Az általában (többnyire vagy mindig) **nyugodt, békés** érzelmi állapot mind a két vizsgált évben a felnőtt lakosság 63%-át jellemezte. 2013-ban a megkérdezettek 17, 2015-ben 14%-a számolt be arról, hogy az adatfelvételt megelőző egy hónap során ritkán vagy soha nem érezte magát nyugodtnak, békésnek. Míg az iskolai végzettség szintjének emelkedésével az adott érzelmi állapotot általában megélik aránya emelkedett, addig az életkor előrehaladtával szinte folyamatosan csökkent.

A mentális közérzet egy további mérőszámát az **idegesség** érzésének gyakorisága jelenti. 2015-ben a felnőtt lakosság 8,2%-a – a két évvel korábbihoz képest fele annyi személy – számolt be arról, hogy általában (többnyire vagy mindig) ideges volt. A „soha” vagy a „ritkán” kategóriát 63%-uk választotta, 12 százalékponttal többen, mint 2013-ban.

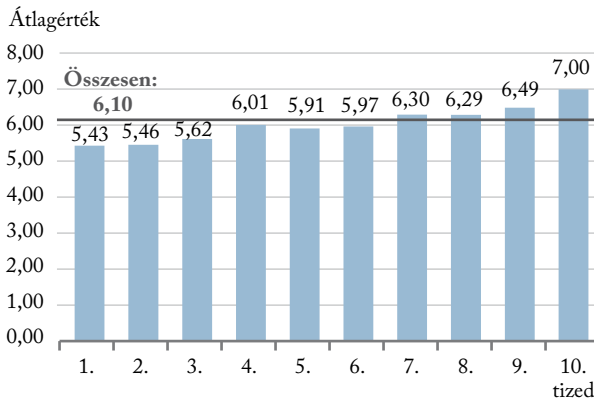
A felnőtt népeiséget – a pozitív érzelmi állapotokkal szemben – az általában (többnyire vagy mindig) **csüggedt, levert** érzés megélése kisebb arányban érintette. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek a megkérdezettek, annál kevésbé volt jellemző, hogy többnyire vagy mindig csüggedtnek, levertnek érezték volna magukat.

3.52. ábra

Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig megélik aránya

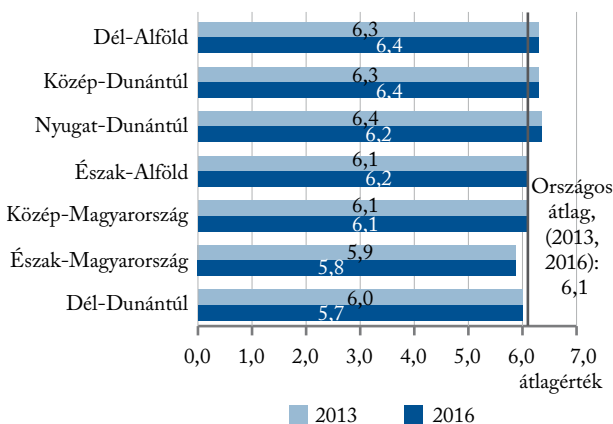
3.53. ábra
Az étellel való elégedettség átlagértékei
jövedelmi tizedek szerint, 2016*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

Településtípus szerint mind a három vizsgált évben a községekben élők voltak a legkevésbé, a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken vagy megyei jogú városokban élők pedig a leginkább elégedettek az életükkel. Régióként tekintve 2013-ban a nyugat-dunántúliak (6,35 pont), 2015-ben a Közép-Dunántúlon élők (6,49 pont), 2016-ban a Dél-Alföld (6,42 pont) lakosai voltak a legelégedettebbek. A legkevésbé mind a három évben a Dél-Dunántúlon és az Észak-Magyarországon élők voltak megelégedve az életükkel, átlagpontszámuk évről évre csökkent. Ezzel szemben a régiók rangsorában 2016-ban élen járó Dél-Alföld és Közép-Dunántúl életelégedettsége folyamatosan emelkedett.

3.54. ábra
Az étellel való elégedettség átlagértékei
régiók szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

A magasabb jövedelemmel rendelkezők elégedettebbek az anyagi helyzetükkel

A felnőtt népesség elégedettségének fontos tényezője az **anyagi helyzetük** megítélése, amit – az étellel való elégedettséghez hasonlóan – egy 0-tól 10-ig terjedő skálán értékelhettek a megkérdezettek, úgy, hogy a magasabb értékek a nagyobb elégedettséget jelezték. A mutatóra adott átlagpontszám 2013 és 2016 között csaknem változatlan maradt. A háztartás anyagi helyzetének megítélése a felnőtt lakosság körében 2013-ban átlagosan 5,17, három évvel később 5,19 pont volt. Az anyagi körülmények szubjektív megítélésére a családi állapot, a legmagasabb befejezett iskolai végzettség, a munkaerőpiaci és jövedelmi helyzet is hatást gyakorolt.

A családi állapot szerinti bontásban – hasonlóan a korábbi felmérések eredményeihez – a legmagasabb átlagértékkel 2016-ban is a házas családi állapotú megkérdezettek (5,49 pont), a legalacsonyabbal pedig az elváltak (4,50 pont) rendelkeztek. A házasok között érdemes azt is megkülönböztetni, hogy a házastársak együtt élnek-e, ugyanis az adatok – akárcsak az életelégedettségénél – arra utalnak, hogy a külön háztartásban élő házas családi állapotú kérdezettek (4,00 pont) még a rangsor végén elhelyezkedő csoportnál – az elváltaknál – is elégedetlenebbek az anyagi körülményeikkel.

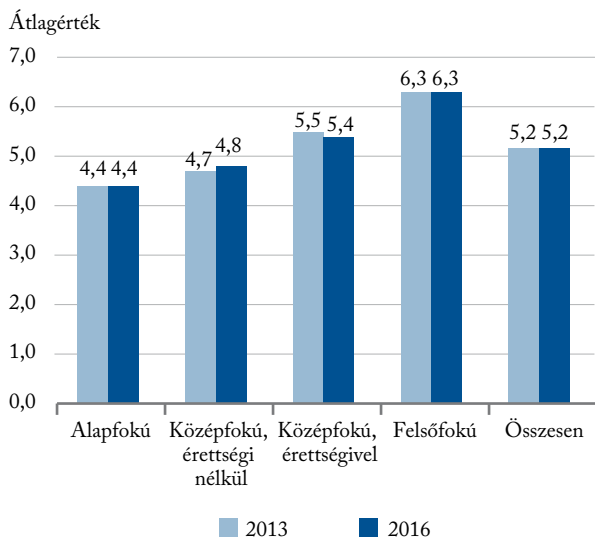
Mind a három adatfelvétel alapján kimutatható, hogy a legmagasabb iskolai végzettség szintjének emelkedésével párhuzamosan az anyagi helyzettel való átlagos elégedettség is nő.

Munkaerőpiaci helyzet szempontjából továbbra is az egyéni, társas vállalkozók (6,08 pont), valamint az alkalmazásban állók (5,33 pont) adták a legmagasabb átlagpontszámot, a legalacsonyabbat pedig a munkanélküliek (3,37 pont). A jövedelmi szinttel párhuzamosan az anyagi helyzettel való elégedettség is emelkedett.

A nagyobb városokban élők nemcsak az étellel, hanem anyagi helyzetükkel is elégedettebbek voltak. Míg 2016-ban a községben élő személyek átlagértéke 4,85, addig a megyeszékhelyeken vagy megyei jogú városban élőké 5,58 pont volt. A régiók közül – e szempont szerint is – a Nyugat-Dunántúlon és a Dél-Alföldön élők voltak a legelégedettebbek a legkevésbé pedig Dél-Dunántúl, valamint Észak-Magyarország felnőtt lakossága.

3.55. ábra

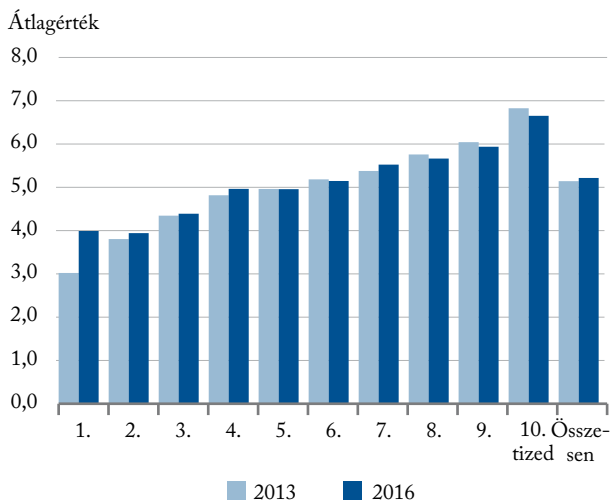
Az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékei iskolai végzettség szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

3.56. ábra

Az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékei jövedelmi tizedek szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

Továbbra is bizalmatlan a lakosság

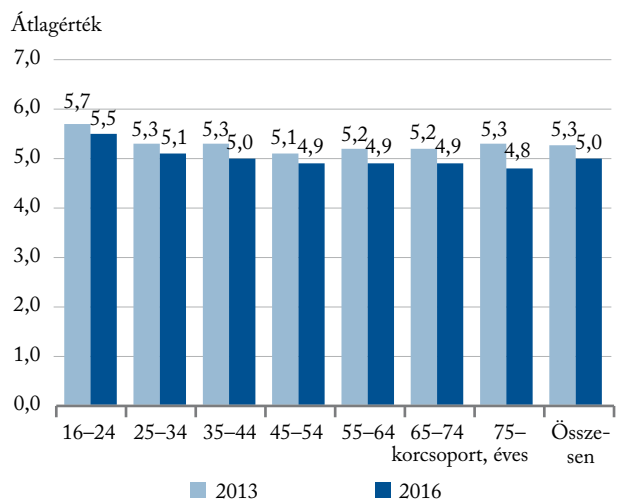
Életminőségünket befolyásolja a lakókörnyezetünkkel kapcsolatos megítélés, de még ennél is fontosabb, hogy saját magunkon kívül **bízzunk-e másokban**, szükség esetén számíthatunk-e mások támogatására és segítségére. Az emberekkel történő pozitív együttműködés, az emberekbe vetett biza-

lom a társadalmi tőkével, a társadalmi integrációval, valamint a jólléttel is összefüggésbe hozható.

A 0-tól 10-ig terjedő skálán az emberek iránti bizalom az összes szubjektív változó közül 2016-ban is a legalacsonyabb átlagértéket (5,00 pont) mutatta, ami a 2013-ban mért 5,27-es átlagértékhez képest csökkent, a 2015. évvel (4,95 pont) pedig megegyezett. Mind a három évben a fiatalok (16–24 évesek) bizalmi szintje volt a legmagasabb, azonban – amint a felmérések eredményei alapján jól látható – ez az átlagérték a 40-es életévek végére jelentősen visszaesett. A 45–54 éveseknél tapasztalt csökkenést az életkor előrehaladtával 2013-ban egy kismértékű, statisztikailag alig észrevehető növekedés, 2016-ban pedig stagnálás követte.

3.57. ábra

A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

Az iskolai végzettség növekedésével nőtt a más emberek iránti bizalom mértéke. Míg 2016-ban a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező felnőtt népesség átlagosan 4,70, addig a felsőfokú végzettségűek 5,48 pontot adtak az erre vonatkozó kérdésre.

A nagyvárosokban élőket nagyobb bizalom jellemezte: 2016-ban a Budapesten élők átlagértéke (5,35 pont) már a megyeszékhelyeken és a megyei jogú városokban élőkét (5,12 pont) is meghaladta. Ezzel szemben a kisvárosok (4,68 pont) és a községek felnőtt lakosságának (5,03 pont) átlagértéke az előbbieknél alacsonyabb volt.

Tovább nőtt a lakosság biztonságérzete

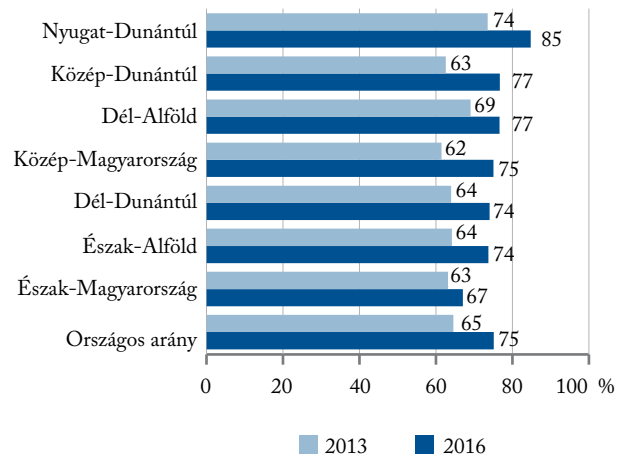
A lakóhely környéki **közterületen való biztonságérzetre** nemcsak az gyakorol hatást, hogy az egyén mennyire bíz a szűkebb környezetében, hanem a lakóhely környezete, a közbiztonság helyzete is befolyásoló tényező lehet. A felnőtt lakosság biztonságérzetének jellemzőit mind a három évben annak a kérdésnek a megválaszolásán keresztül vizsgáltuk, mennyire érzik a megkérdezettek magukat biztonságban, ha sötétedés után a lakóhelyük környékén sétálnak.

A korábbi évek eredményeihez képest a lakosság biztonságérzete nőtt hazánkban. Míg 2013-ban a válaszadók 65, addig 2015-ben 74%-a számolt be arról, hogy nagyon vagy eléggé biztonságban érzi magát sötétedés után az utcán, addig a 2016-os felmérés során ez az arány 75% volt. A lakosság biztonságérzete mindegyik településtípus esetében javult, a magukat biztonságban érzők hányada leginkább (15 százalékponttal) Budapesten emelkedett (76%-ra).

Településtípus szerinti bontásban továbbra is a községekben élők esetén a legmagasabb (81%) azok aránya, akik biztonságban érzik magukat, a legalacsonyabb pedig a megyeszékhelyek lakosságának körében (71%). Ugyanez az arány a régiók

3.58. ábra

A lakosságon belül azok aránya, akik biztonságban érzik magukat közterületen sötétedés után, régiók szerint

közül 2016-ban a Nyugat-Dunántúlon élők körében volt kiugróan magas (85%). Észak-Magyarországon viszont a megkérdezettek egyharmada válaszolta azt, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben, de veszélyben érezte magát sötétedés után egyedül az utcán.

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET

Nemzetközi gazdaság

Makrogazdasági folyamatok Magyarországon

Külkereskedelem

- A **globális gazdaság** teljesítménye 2016-ban 3,1%-kal bővült az előző évhez képest. A növekedés jelentős mértékben az ázsiai országok teljesítményével függ össze. A világgazdasági folyamatokat leginkább meghatározó globális szereplők közül az **Egyesült Államok** gazdasági teljesítménye 1,6, a világ legnagyobb nemzetgazdaságának számító **Kínáé** 6,7, **Japáné** 1,0%-kal bővült.
- A szűkebb nemzetközi környezetünkbe tartozó **Európai Unió** (EU-28) és ezen belül a legnagyobb nemzetgazdaságnak számító Németország gazdasága egyaránt 1,9%-kal növekedett 2016-ban.
- A világgazdasági folyamatok alakulására a kínai gazdaság lassuló növekedési üteme mellett a **nyersanyagok árának csökkenése** is hatással volt. A Nemzetközi Valutaalap által vezetett, minden fontosabb alapanyagot tartalmazó árindex 2016-ban 10, a FAO globális élelmiszerárindexé 1,5, a Brent piaci átlagára 17%-kal volt alacsonyabb volt a 2015. évinél.
- A magyar gazdaság teljesítménye 2013-ban növekedési pályára állt, a bővülés 2016 folyamán folytatódott. **Magyarország bruttó hazai terméke 2016-ban 2,0%-kal emelkedett** az egy évvel korábbihoz képest, ezzel az uniós rangsor középmezőnyébe tartozunk.
- A **felhasználási oldalon** alapvetően a 4,9%-kal többet fogyasztó háztartások okozták a gazdasági növekedést, de a rekordtöbbletet elérő külkereskedelem teljesítménye is támogatta a GDP bővülését.
- A GDP növekedését visszafogta az egy évvel korábbihoz képest 20%-kal csökkenő **beruházási teljesítmény**, amit elsősorban az uniós forrásból megvalósuló fejlesztések alacsonyabb volumene okozott. A nagy súlyú nemzetgazdasági ágak közül a feldolgozóiparban 7,0%-kal nőttek, a szállítás, raktározás területén 42, az ingatlanügyletekben 4,9%-kal csökkentek a beruházások.
- A **termelési oldalon** a legtöbb nemzetgazdasági ág teljesítménye emelkedett. A bővülés húzóereje a mezőgazdaság és a piaci szolgáltatások voltak, az építőipar teljesítménye ugyanakkor számottevően visszafogta a GDP bővülését.
- 2016-ban a **külkereskedelmi termékforgalom volumene** az exportban 4,4, az importban 4,7%-kal nőtt 2015-höz képest. A forgalom növekedési üteme a kivitelben az elmúlt három év, a behozatalban pedig az utóbbi négy év során a legalacsonyabb volt. 2016-ban a kivitel **értéke**

Kormányzati szektor

93,0 milliárd, a behozatalé 83,1 milliárd eurót tett ki. Külkereskedelmünk 9,9 milliárd eurós többlettel zárta az esztendőt, az **egyenleg** 1,3 milliárd euróval javult 2015-höz képest. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege 2009 óta mutat többletet, az aktívum összege 2012–2014-ben 6–7 milliárd euró között váltakozott, 2015-ben és 2016-ban pedig egyaránt rekordnagyságú volt. A **külkereskedelmünk forint- és devizaárszintje** tovább csökkent. A **cserearány** 2013–2015-höz hasonlóan 2016-ban is kedvezőbbé vált, a javulás mértéke az elmúlt négy esztendő során a legjelentősebb volt (1,5%).

- 2016-ban a **szolgáltatás-külkereskedelem értéke** az exportban 21,3 milliárd, az importban 14,3 milliárd euró volt. Exportbevételeink 4,4%-kal nőttek, importkiadásaink 0,2%-kal mérséklődtek a 2015. évihez képest. 2016-ban szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmunkban 7,0 milliárd eurós többlet keletkezett, az **egyenleg** 0,9 milliárd euróval javult 2015-höz mérten. A mérleg folyamatosan kedvezőbbé vált, a javulás mértéke 2010-hez viszonyítva 4,0 milliárd eurót tett ki.

- A **kormányzati szektor hiánya** 2016-ban 610 milliárd forint volt, a GDP 1,7%-ának felelt meg. A deficit 82 milliárd forinttal, GDP-arányosan pedig 0,1 százalékponttal emelkedett a rekordalacsony hiányt mutató 2015. évihez képest. A hiány bruttó hazai termékhez viszonyított aránya 2012-től 2016-ig mindegyik évben alacsonyabb volt, mint a 3,0%-os maastrichti hiánycél. 2016 végén a **kormányzati szektor adóssága** – a Magyar Nemzeti Bank adata szerint – a GDP 74,1%-át tette ki, ami az egy évvel korábbinál 0,6, a 2010. végénél 6,4 százalékponttal alacsonyabb volt. A csökkenés ellenére a maastrichti kritérium 60%-os célértéke még nem teljesült. Az adósság forintban számított értéke 2010 óta 19%-kal nőtt, és 25,9 ezer milliárd forintot tett ki 2016 végén.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2013	2014	2015	2016
Bruttó hazai termék (GDP) volumenindexe, 2010=100,0	102,2	106,4	109,7	111,9
Egy főre jutó GDP, az EU-28 átlaga = 100,0 ^{a)}	67	68	68	..
Beruházás volumenindexe, 2010=100,0 ^{b)}	96,0	114,5	121,9	97,6
Háztartások tényleges fogyasztásának volumenindexe, 2010=100,0	99,0	101,0	104,1	108,4
A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege, millió euró	6 555	6 274	8 595	9 935
Behozatal volumenindexe, 2010=100,0	111,9	121,8	129,4	135,5
Kivitel volumenindexe, 2010=100,0	115,3	123,3	132,9	138,7
Kormányzati szektor egyenlege, a GDP %-ában	-2,6	-2,1	-1,6	-1,7
Kormányzati szektor adóssága, a GDP %-ában	76,6	75,7	74,7	74,1

^{a)} Vásárlóerő-paritáson számolva.

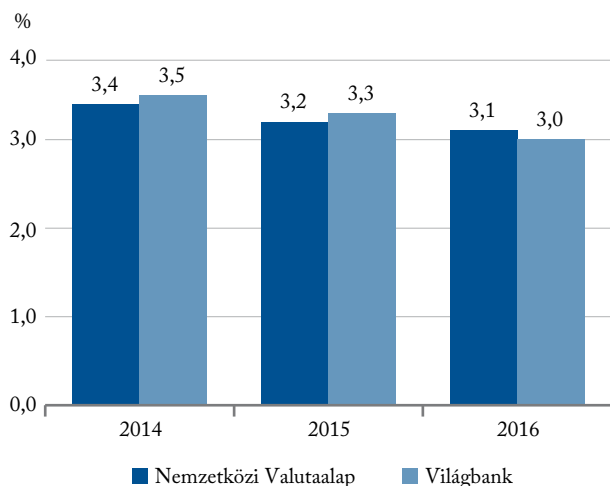
^{b)} Negyedéves adatok alapján.

NEMZETKÖZI GAZDASÁG

A **globális gazdaság** 2010-ben dinamizálódott, az alacsony bázishoz mérten 5% felett bővült, azóta viszont a növekedési ütem csökkenő tendenciát mutat. A folyamat alakulására hatással voltak az euróövezet

4.1. ábra

A globális GDP volumenváltozása* (az előző évhez képest)

* Becsült adat.

Forrás: Nemzetközi Valutaalap World Economic Outlook adatbázisa, Világbank.

gazdasági és monetáris problémái, valamint az átalakuló gazdasági szerkezete miatt lassuló teljesítménynövekedésű Kína, továbbá a nyersanyagárak csökkenése is. A Nemzetközi Valutaalap becslése szerint a világgazdaság teljesítménye – a 2015. évi 3,2%-os bővülés után – 2016-ban 3,1%-kal emelkedett az előző évhez viszonyítva, ezen belül a fejlett államok növekedése (1,6%) lassult, a felzárkózó és fejlődő országokat tömörítő csoporté (4,2%) gyorsult.¹⁾

Fejlett országok: mérséklődött a növekedés üteme

A **fejlett országok** teljesítménybővülése több mint 10 éve elmarad a világgazdaság átlagától. 2010-ben a fejlett államok (például az Egyesült Államok, az Európai Unió tagállamai, Japán, Kanada) többsége növekedésnek indult, együttes gazdasági teljesítményük 3,1%-kal bővült. A következő két évben a fejlett országok fokozatosan veszítettek a lendületükből, 2013-ban a GDP volumene 1,2%-kal nőtt az előző évhez képest. Ezt követően a fejlett államok körében a gazdasági teljesítmény növekedési üteme emelkedett, 2015-ben 2,1, 2016-ban 1,6%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest.²⁾

NORVÉGIA A VILÁG LEGFEJLETTEBB ORSZÁGA³⁾

Míg az egy főre jutó GDP és GNI a gazdasági fejlettség legelterjedtebb mutatószáma, addig az ENSZ által kidolgozott Human Development Index (HDI) viszont már társadalmi szempontokat is figyelembe vesz a fejlettség vizsgálatakor. A HDI-t négy részindikátor alkotja: a születéskor várható élettartam, a vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem, a tanulással eltöltött évek száma, valamint a tanulással eltöltött évek várható száma.

Mint ahogy 1997 és 2014 között minden évben, úgy 2015-ben is Norvégia bizonyult a világ legfejlettebb országának a HDI (Human Development Index) szerinti ranglistán. A skandináv országot Ausztrália és Svájc követte a rangsorban. A legmagasabb – vásárlóerő-paritáson számolt – egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelemmel (GNI-vel) rendelkező Katar a 33., a második Szingapúr az 5. helyet foglalta el a 188 államot tartalmazó ranglistán. A globális szinten legnagyobb nemzetgazdaságok közül Kína a 90., az Egyesült Államok a 10., India a 131. volt.

Magyarország a 43., az uniós tagországok között pedig a 24. a fejlettségi ranglistán, de a HDI-érték (0,836) alapján a magasan fejlett országok közé tartozunk. (Hazánk HDI-indexe az elmúlt években emelkedő tendenciát mutatott.) Az EU tagállamai közül csak Bulgária nem tartozott ebbe a kategóriába. Az uniós tagországok közül négyen is szerepeltek a tíz legfejlettebb állam között: Németország a 4., Dánia az 5., Hollandia a 7., Írország a 8. volt a rangsorban.

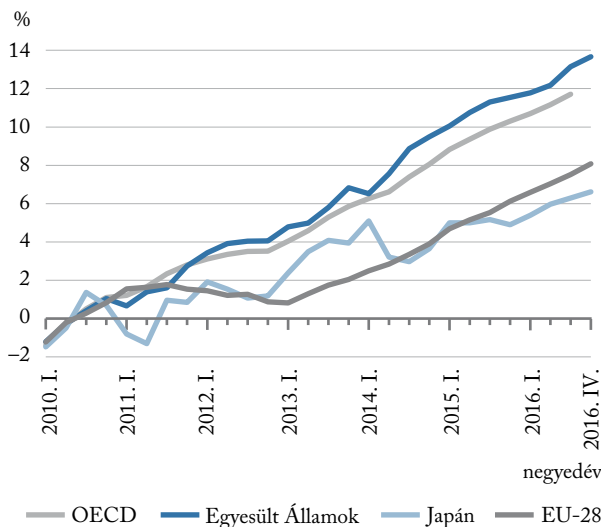
¹⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

²⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

³⁾ Forrás: Human Development Report 2016 Human Development for Everyone. United Nations Development Programme, 2017.

2016-ban az **Egyesült Államok** gazdasági teljesítményének növekedése lassult a megelőző két évhez képest: a 2014. évi 2,4 és a 2015. évi 2,6%-os bővülést követően a GDP volumene 1,6%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A növekedés forrását jelentő háztartások fogyasztása 2,7, a bruttó állóeszköz-felhalmozás 0,7%-kal bővült, a külkereskedelem ugyanakkor visszafogta a GDP emelkedését. A termelési oldalon az ipari termelés 1,0%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest. 2016-ban a munkanélküliségi ráta (4,9%) mérséklődése folytatódott, valamint a fogyasztói árak emelkedtek (1,3%) az előző évhez képest.⁴⁾

4.2. ábra
A GDP volumenváltozása a fejlett országokban*
(a 2010. év negyedéveinek átlagához képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.
Forrás: OECD.

Japán gazdasági teljesítménye 2016-ban 1,0%-kal bővült az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A háztartások fogyasztása 0,4, a bruttó állóeszköz-felhalmozás 1,0%-kal emelkedett. A gazdasági növekedéshez számottevően hozzájárult a kormányzati fogyasztási kiadások 1,5%-os bővülése. A japán gazdaság termékei és szolgáltatásai iránti külső kereslet az egy évvel korábbihoz viszonyítva visszafogottabban, 1,2%-kal

nőtt. Az ipari termelés – a 2015. évi 1,3%-os csökkenést követően – 2016-ban 0,4%-kal mérséklődött az előző évhez képest. A japán gazdaságpolitika közepontjában az inflációra való törekvés mellett a likviditás bővítése állt, ennek ellenére 2016-ban a fogyasztói árak gyakorlatilag alig változtak (-0,1%).⁵⁾

Fejlődő és felzárkózó országok: az egy évvel korábbinál gyorsabban növekedtek

Az elmúlt években a fejlődő és felzárkózó országok jóval nagyobb mértékben járultak hozzá a világgazdasági növekedéshez, mint a fejlett országok, így részesedésük is nagyobb lett a globális termelésből. A 2010. évi 35%-kal szemben 2016-ban az országcsoport már – piaci árfolyamon számolva – 39%-kal járult hozzá a globális GDP értékéhez. A **fejlődő és felzárkózó országok** együttes teljesítménye⁶⁾ 2011 és 2015 között lassuló, de a globális átlagot meghaladó ütemben növekedett. Az országcsoport együttes GDP-je 2015-ben 4,0, 2016-ban 4,2%-kal emelkedett. A fejlődő és felzárkózó országok közül a teljesítményt és a gazdasági súlyt tekintve kiemelkedik Brazília, India és Kína, amelyek mindegyike a világ 10 legnagyobb nemzetgazdasága közé tartozik.

A világ legnagyobb nemzetgazdaságának számító **Kína** gazdasági teljesítmény-növekedése 2010 óta fokozatosan veszített dinamikájából. A GDP volumene 2016-ban 6,7%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. (Ez a világgazdaság növekedését is lassította a szoros globális gazdasági kapcsolatokon keresztül.) Az ágazatok döntő többségében emelkedett a hozzáadott érték: az iparé 6,0, a kereskedelemé 6,7%-kal. A lassuló ütemű bővülésben szerepet játszik a kínai gazdaság átalakuló szerkezete: a növekedés hangsúlya az exportorientált iparról a belső fogyasztásra helyeződik át.⁷⁾

Kína után a világ második legnépesebb⁸⁾ országának és a harmadik legnagyobb nemzetgazdaságának számító **India** gazdasági teljesítménye 2011-ben és 2012-ben lassuló ütemben emelkedett. A 2012. évi 4,9%-os növekedést követően a gazdaság bővülése dinamizálódott, és 2015-ben, valamint 2016-ban a GDP volumene egyaránt 7,5%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.⁹⁾ (A növekedési ütem nagyobb

⁴⁾ Az Egyesült Államokra vonatkozó adatok forrása az OECD adatbázisa és a Bureau of Economic Analysis, U.S. Department of Commerce.

⁵⁾ Japánra vonatkozó adatok forrása az OECD adatbázisa.

⁶⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

⁷⁾ Forrás: a National Bureau of Statistics of China honlapja.

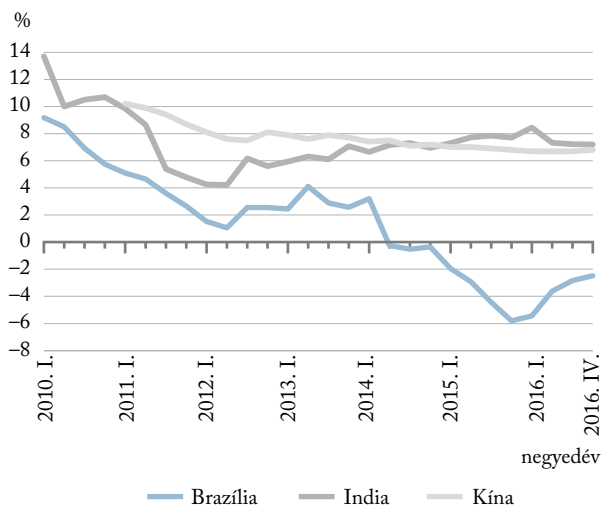
⁸⁾ A népesség száma 2015-ben Kínában 1,4 milliárd, Indiában 1,3 milliárd fő volt. Forrás: a Világbank adatbázisa.

⁹⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

volt a régiós versenytársnak számító Kínáénál.) A bővülésben szerepet játszott az ország monetáris környezetének javulása, valamint a háztartások és a kormányzat növekvő fogyasztási kiadásai. A bruttó állóeszköz-felhalmozás ugyanakkor mérséklődött, és néhány pénzügypolitikai döntés (például a papírpénz címletcseréi) átmeneti fennakadásokat okozott a helyi gazdaság működésében.

A 2010 és 2014 között számottevő gazdasági növekedést elérő brazil gazdaság 2015-ben recesszióba került, ami 2016-ban folytatódott. **Brazília** gazdasági teljesítménye – a 2015. évi 3,8%-os csökkenést követően – 2016-ban 3,6%-kal elmaradt az egy évvel korábitól. A latin-amerikai térség legnagyobb nemzetgazdaságában a gazdasági visszaesés 2016-ban 4,2%-kal csökkenő fogyasztással és 10%-kal zsugorodó beruházással párosult. (2010 és 2013 között a bányászati és a sporteseményekkel kapcsolatos infrastrukturális fejlesztések miatt a bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene rendkívül magas szintre emelkedett.) Az export volumene 1,9%-kal növekedett, ugyanakkor – a belső kereslet zsugorodása miatt – az import 10%-kal kisebb volt az egy évvel korábitól. A gazdasági környezetre kedvezőtlenül hatottak a belpolitikai bizonytalanság és a társadalmi feszültségek.¹⁰⁾

4.3. ábra
A GDP volumenváltozása néhány fejlődő országban*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.
Forrás: OECD.

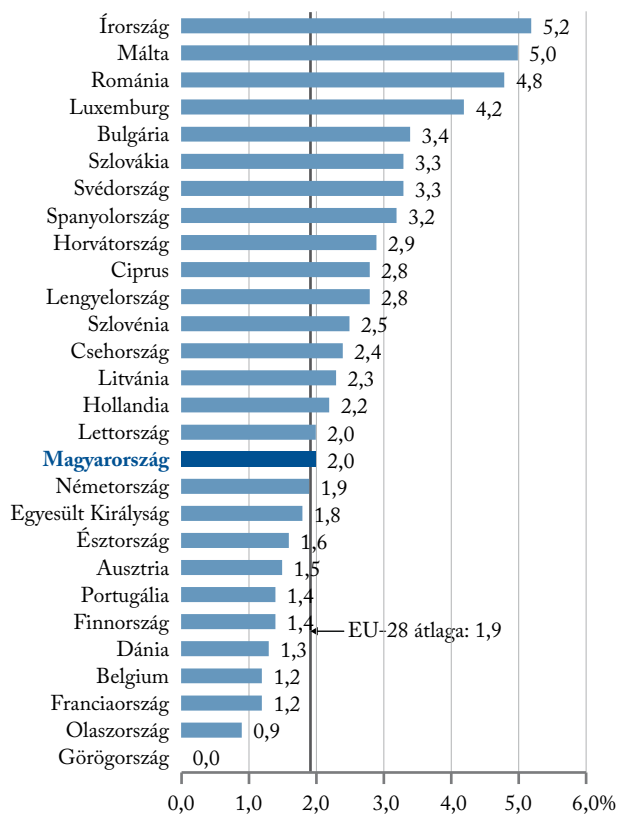
¹⁰⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

¹¹⁾ Az Európai Unió gazdasági folyamatait meghatározó mutatók (ipar, ipari termelői árak, építőipar, kiskereskedelem, külkereskedelem, munkaerőpiac, fogyasztói árak) alakulásáról az adott témakör részletes áttekintésében olvashat.

Visszafogottabb növekedés az unióban¹¹⁾

A hazánk szűkebb nemzetközi környezetét jelentő **Európai Unió** (EU-28) gazdasági teljesítménye 2010 és 2014 között a fejlett országokénál jellemzően kedvezőtlenebbül alakult, 2015 óta viszont azt meghaladó ütemben növekedett. A 2012. évi recessziót követően az uniós gazdaság 2013-ban bővülésnek indult, 2016-ban a teljesítmény 1,9%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest.

4.4. ábra
A GDP volumenváltozása az EU-28 tagállamaiban, 2016
(az előző évhez képest)

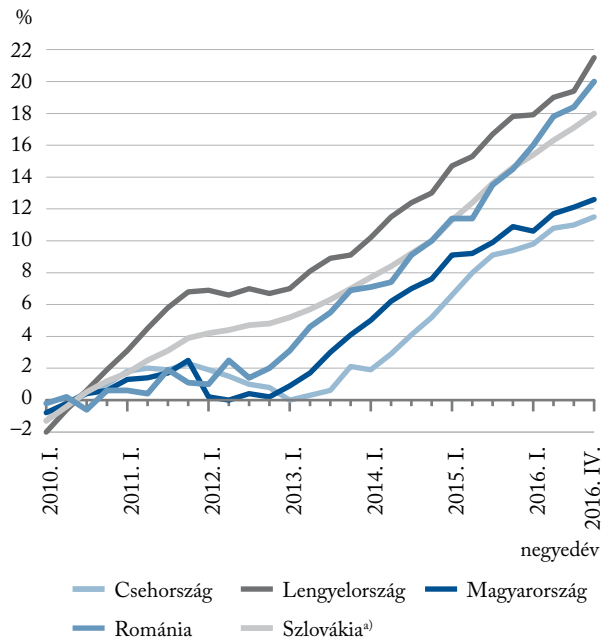
Görögország kivételével mindegyik tagországban nőtt a GDP volumene. 2016-ban az uniós folyamatokat leginkább meghatározó nemzetgazdaságok közül Spanyolország (3,2%) teljesítménye az uniós átlagot meghaladóan, az Egyesült Királyságé (1,8%), Franciaországé (1,2%), valamint Olaszországé (0,9%) az átlagnál kisebb ütemben bővült. A hazánk legfontosabb külgazdasági partnerének

számító Németországban – az uniós átlaggal megegyező mértékben – 1,9%-kal emelkedett a bruttó hazai termék. 2016-ban ebben az öt tagállamban realizálódott az uniós teljesítmény több mint 70%-a.

2016 folyamán a gazdasági teljesítmény növekedése a rendelkezésre álló adatok alapján a régiós versenytársak mindegyikében folytatódott: Romániában 4,8, Szlovákiában 3,3, Lengyelországban 2,8, Csehországban 2,4%-kal. Ezzel mind a négy tagország bruttó hazai terméke a hazánknál nagyobb mértékben bővült. Az összes tagállamot figyelembe véve a legnagyobb mértékben (5,2%) Írországban nőtt a GDP, amit a teljesítményváltozás rangsorában Málta (5,0%), Románia és Bulgária (3,4%) követett.

A 19 tagállamot tömörítő **eurózóna** gazdasági teljesítménynövekedése 2016-ban lassult: a 2015. évi 2,0%-ot követően 2016-ban a GDP volumene 1,7%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A térség gazdasági teljesítményére hatással van az aktív monetáris környezet alakulása is. A defláció elkerülése és a stabil gazdasági növekedés érdekében 2016 márciusában az Európai Központi Bank (EKB) – számos, hitelpiacot élénkítő intézkedés mellett – 0,05-ről 0,00%-ra csökkentette a jegyban-

4.5. ábra
A GDP volumenváltozása a régiós versenytársaknál*
(a 2010. év negyedéveinek átlagához képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok szerint.
a) Szezonálisan kiigazított.

4.1. tábla

Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2016

Országok	GDP		Bruttó állóeszköz-felhalmozás	Háztartások fogyasztási kiadásai ^{a)}	Ipari hozzáadott érték		Munkanélküliségi ráta ^{b)}	Fogyasztói árak ^{c)}	Kormányzati szektor hiánya/többlete ^{d)}	Kormányzati szektor adóssága ^{d)}
	aránya, EU-28 = 100	volumenváltozása az előző évhez képest, %			aránya, EU-28 = 100	%				
Európai Unió (EU-28)	100,0	1,9	2,7	2,3	1,5	100,0	8,5	0,3	-2,4	85
Meghatározó nemzetgazdaságok										
Németország	21,1	1,9	2,3	2,0	1,6	28,3	4,1	0,4	0,7	71,2
Egyesült Királyság	16,0	1,8	0,5	2,8	0,4	10,7	4,8	0,7	-4,3	89,1
Franciaország	15,0	1,2	2,8	1,9	0,5	10,8	10,1	0,3	-3,5	96,2
Olaszország	11,3	0,9	2,9	1,4	1,3	11,3	11,9 ^{d)}	-0,1	-2,6	132,3
Spanyolország	7,5	3,2	3,1	3,2	2,4	7,0	19,6	-0,3	-5,1	99,8
Régiós versenytársak										
Lengyelország	2,9	2,8	-5,5	3,6	3,6	3,9	6,2	-0,2	-2,6	51,1
Csehország	1,2	2,4	-3,7	2,9	3,9	2,0	4,0	0,6	-0,6	40,3
Románia	1,1	4,8	-3,3	7,4	1,8	1,5	5,9	-1,1	-0,8	37,9
Magyarország	0,8	2,0	-15,5	5,0	0,8	1,0	5,1	0,4	-1,6	74,7
Szlovákia	0,5	3,3	-9,3	2,9	6,6	0,8	9,7	-0,5	-2,7	52,5

^{a)} A háztartásokat segítő nonprofit intézmények fogyasztásával együtt.

^{b)} 15–74 éves korcsoport.

^{c)} Harmonizált fogyasztóiár-indexekből számolva.

^{d)} 2015. évi adat.

AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG NÉLKÜL AZ EURÓPAI UNIÓBAN?

2016. június 23-án az Egyesült Királyság állampolgárai – egyszerű többséggel – népszavazás útján felhatalmazták a kormányt, hogy az országot léptesse ki az Európai Unióból. A kilépési tárgyalások várhatóan 2017 folyamán elkezdődnek, miután a törvényhozás is megszavazta a **kilépési szándékot** (angol szóróvidítéssel a Brexitet).

Az 1973-ban csatlakozott Egyesült Királyság az Európai Unió egyik meghatározó tagállamának számít gazdasági és politikai téren egyaránt. Az uniós döntéshozatal egyik fontos intézményébe, az Európai Parlamentbe a szigetország 73 képviselőt delegálhat a 751 tag közé. Mint a legnagyobb tagállamok többsége, az Egyesült Királyság is a nettó befizetők közé tartozik: 2015-ben 11,5 milliárd euróval (a GNI 0,46%-ával) többet fizetett be a közös költségvetésbe, mint amennyi támogatást kapott. (2015-ben az uniós költségvetés teljes nemzeti hozzájárulásának 15%-a az Egyesült Királyságtól származott.) A nettó befizetés mértéke 2010 és 2015 között a GNI arányában számolva 0,23 és 0,46% között mozgott.¹²⁾

2016-ban piaci árfolyamon számolva az uniós gazdasági összteljesítmény 16%-a realizálódott az Egyesült Királyságban, ezzel a tagállamok között az unió második legnagyobb nemzetgazdaságának számított. A szigetország részesedése a 2010. évi 14,3-ról 2016-ra 16,0%-ra emelkedett, miután 2010 és 2016 között az Egyesült Királyság gazdasága gyorsabb ütemben bővült, mint az uniós átlag. A szigetország GDP-je 2016-ban 12, az uniós gazdaságé 7,4%-kal haladta meg a 2010. évi szintet. Az ipari hozzáadott érték esetében az Egyesült Királyság 2016-ban 11%-kal részesedett az unió ágazati teljesítményéből. A pénzügyi szolgáltatások esetében ez az arány 2016-ban 22% volt, amivel az Egyesült Királyság részesedése a legmagasabb. Ez abból adódik, hogy London fontos pénzügyi központként is szerepet játszik az uniós gazdaság működésében, annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság nem csatlakozott a monetáris unióhoz.

ki alapkamat mértékét.¹³⁾ (Részben ez is hozzájárult az alacsony hazai kamatkörnyezet kialakulásához.) Leginkább az EKB likviditásbővítő stratégiája, a Fed szigorodó monetáris politikája, valamint az Egyesült Államok gazdaságpolitikájával kapcsolatos várakozások határozták meg az euró árfolyamát az amerikai dollárral szemben. 2016-ban az euró átlagárfolyama (1,1069 amerikai dollár/euró) 0,2%-kal gyengébb volt, mint 2015-ben. 2016 végén (1,0541 amerikai dollár/euró) az euróövezet fizetőeszköze 3,2%-kal kevesebbet ért az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

A gazdasági fejlettséget tekintve az Európai Unió és az Egyesült Államok között számottevő különbség van: az Egyesült Államok – vásárlóerő-paritáson számolt – egy főre jutó GDP-je 2015-ben 45%-kal meghaladta az uniós átlagot, ami gyakorlatilag nem változott 2010 óta. Japán és az Európai Unió ugyanakkor közel azonos gazdasági fejlettséggel rendelke-

zik. Japánban az egy főre jutó GDP 2010 óta az uniós átlag 99–102%-a között mozog, 2015-ben 99% volt.¹⁴⁾

Megállt a kőolaj árának a csökkenése

A világgazdaság lendületvesztésével párhuzamosan a globális nyers- és alapanyagpiacokat 2012 óta alapvetően árcsökkenés jellemzi. A Nemzetközi Valutaalap által vezetett, minden fontosabb alapanyagot tartalmazó árindex (*Primary Commodity Price Index*) 2016-ban, az előző évhez képest 10%-kal – az elmúlt öt év legalacsonyabb szintjére – mérséklődött. Ezen belül a visszafogottabb ipari kereslet miatt – és részben a kínai gazdasági folyamatokkal összefüggésben – az ipari alap- és nyersanyagokat tartalmazó árindex 5,6, az energiahordozóké 17%-kal csökkent.

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezet (FAO) **globális élelmiszerár-index**¹⁵⁾

¹²⁾ Forrás: az Európai Bizottság honlapja.

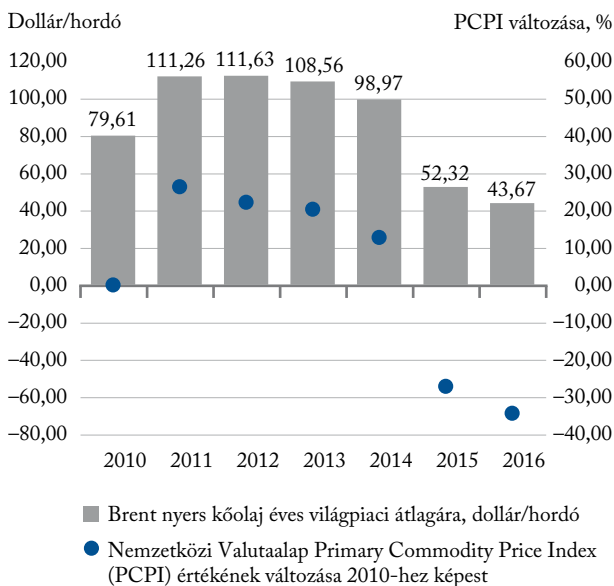
¹³⁾ Forrás: az Európai Központi Bank honlapja.

¹⁴⁾ Az Európai Összehasonlítási Program referenciaként figyelembe veszi az Egyesült Államok és Japán adatait, amelyeket az OECD számolt ki.

¹⁵⁾ A FAO az élelmiszerár-indexen belül alindexeket tesz közzé a gabonafélék, az olajok, a cukor, a tejtermékek, valamint a húskészítmények árváltozásáról. Az indexeket 55 nyersanyag áralakulása alapján állítják össze és havonta jelentetik meg.

2016-ban 1,5%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Az év elején az élelmiszerek árszínvonalára több mint ötéves mélypontra került, azóta viszont emelkedő tendencia jellemzi. 2016 folyamán az alindexek közül a legnagyobb mértékben (34%-kal) a cukor ára nőtt az egy évvel korábbihoz képest. (Részben emiatt a cukor fogyasztói átlagára Magyarországon 20%-kal emelkedett.) Az olajok ára emelkedett (11%-kal), a gabonaféléké, a húskészítményeké és a tejtermékeké csökkent (9,6, 7,1, illetve 4,1%-kal).

4.6. ábra
Alap- és nyersanyagpiaci árak alakulása

Forrás: U.S. Energy Information Administration; Nemzetközi Valutaalap.

A 2011 eleje és 2014 közepe közötti időszakban az Európában irányadó **Brent** típusú kőolaj hordónkénti ára tartósan 100 dollár felett mozgott. 2014 júniusában az olaj ára nagymértékű esésnek indult, a csökkenő tendencia – kisebb emelkedések mellett – több mint másfél évig tartott. 2016 januárjában a Brent ára közel 13 éves mélypontra (26,01 dollár/hordó) süllyedt. A nyersolaj ára február–májusban emelkedett, június–november időszakában jellemzően 45–50 dollár között ingadozott. A kőolaj világpiacán alapvetően a túlkínálat határozta meg a folyamatokat. November végén az

OPEC-tagállamok¹⁶⁾ megállapodtak a kitermelés visszafogásában, amihez a szervezeten kívüli országok (például Oroszország) is csatlakoztak. Ennek következtében a nyersolaj hordónkénti ára az év végére 54,96 dollárra ugrott. (Ez 50%-kal magasabb a 2015. végi árhoz képest.) Ennek ellenére a kőolaj világpiaci ára 2016 folyamán jóval alacsonyabb szinten mozgott az egy évvel korábbinál: az átlagára 43,67 dollár volt, ami 17%-os csökkenést jelent.¹⁷⁾ (A kőolaj árának mozgása a hazai üzemanyagárakon keresztül meghatározónak bizonyult a magyar fogyasztói árak alakulásában.) A kőolaj árának esésével párhuzamosan a hazai energiaellátásban szintén nagy súllyal bíró földgáz világpiaci ára is csökkent.

MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK MAGYARORSZÁGON

2010-ben egy rövid ideig tartó konjunktúra kezdődött a magyar gazdaságban, amit az exportorientált ipar termelésén keresztül a külső kereslet erőteljesen támogatott. A bővülés mértéke viszont elmaradt az ezredfordulót követő éveketől: 2010-ben 0,7, 2011-ben az EU-28 átlagával megegyező mértékben, 1,7%-kal emelkedett a teljesítmény. 2011-ben az uniós gazdasági környezet mellett – a kedvező időjárás következtében – a mezőgazdaság is számottevően hozzájárult a növekedéshez. A konjunktúra ellenére a belső keresletben elmaradt a pozitív fordulat: a gazdasági szereplők jellemzően csak a halaszthatatlan beruházásokat hajtották végre, a háztartások pedig jelzáloghitel-állományuk csökkentésére törekedtek.

Átalakult a növekedés szerkezete

2012 folyamán a dél-európai országokban mélyült az adósságválság, valamint megtorpant az uniós gazdaság növekedése. A kedvezőtlen külső környezet mellett – részben a magas bázissal összefüggésben – a mezőgazdasági teljesítmény visszaesése is visszafogta a gazdasági teljesítményt. Ennek következményeként hazánk gazdasági teljesítménye 2012 elején csökkenésbe fordult, az év egészében 1,6%-kal mérséklődött az előző évhez képest. A recesszió 2013 II. negyedévében véget ért, és a

¹⁶⁾ Az OPEC a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetének rövidítése.

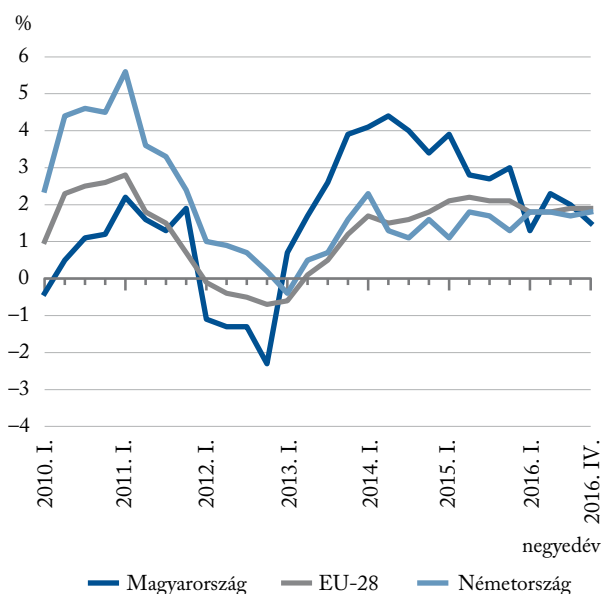
¹⁷⁾ Forrás: U.S. Energy Information Administration adatbázisa.

hazai gazdaság dinamikus növekedési pályára állt, a GDP volumene 2013-ban 2,1, 2014-ben 4,0%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Ebben az időszakban a bővülés hajtómotorja az exportorien-

tált járműgyártásra alapozó ipar mellett elsősorban a gazdaság szinte minden területét érintő beruházások voltak. A következő két évben a magyar gazdaság továbbra is növekedési pályán mozgott, de a bővülés üteme veszített a lendületéből: **Magyarország bruttó hazai terméke 2015-ben 3,1, 2016-ban 2,0%-kal növekedett¹⁸⁾** az előző évhez képest. Ezzel párhuzamosan a konjunktúra forrása is megváltozott, a termelési oldalon a járműipar helyett a piaci jellegű szolgáltatások járultak hozzá leginkább a GDP bővüléséhez. A felhasználási oldalon szintén más lett a növekedés pillére: az uniós forrásból finanszírozott fejlesztések volumene visszaesett, viszont a háztartások fogyasztása dinamikusan emelkedett.

Hazánk 2016. évi teljesítménybővülése – a megelőző három évhez hasonlóan – meghaladta az EU-28 átlagát (1,9%), ennek ellenére az uniós rangsor középmezőnyébe tartoztunk. A régiós versenytársainknál a GDP volumene hazánknál nagyobb mértékben (Romániában 4,8, Szlovákiában 3,3, Lengyelországban 2,8, Csehországban 2,4%-kal) emelkedett. Az egyik legfontosabb gazdasági partnerünknek számító Németország gazdasági teljesítménynövekedése harmadik éve gyorsul, 2016-ban a GDP – az uniós átlaggal megegyező mértékben – 1,9%-kal emelkedett.

4.7. ábra
A GDP volumenváltozása*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok.

REKORDNAGYSÁGÚ A KÜLFÖLDRŐL KAPOTT MUNKAJÖVEDELEM

A rezidens gazdasági szereplők külfölddel szembeni elsődleges jövedelmeit összegző **bruttó nemzeti jövedelem** (GNI) volumene 2010 óta – a 2012. évi 0,9%-os mérséklődés kivételével – emelkedik, 2015-ben 2,6%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. A többévi bővülésnek köszönhetően a GNI 2015-ben 9,7%-kal meghaladta a 2010. évi szintet. A GNI nagysága (folyó áron 32,4 ezer milliárd forint) 2015-ben 4,7%-kal elmaradt a GDP-től.

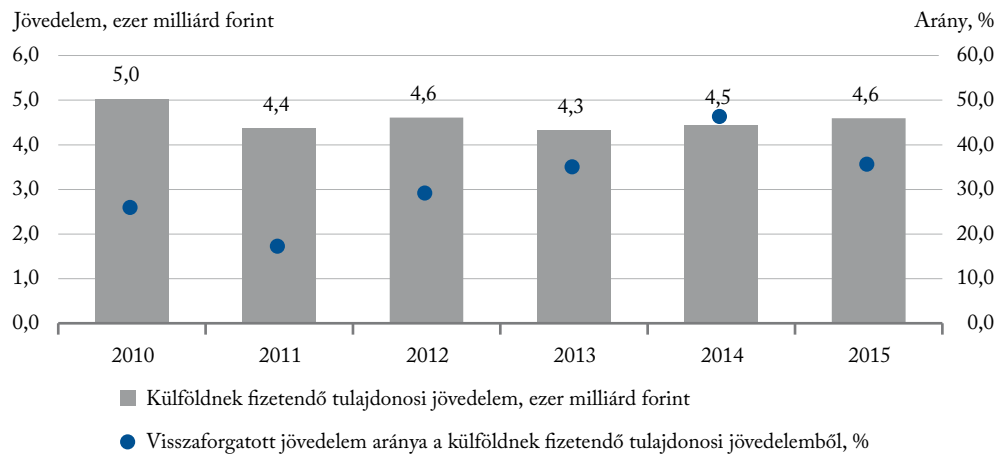
A külföldről kapott és a külföldnek fizetendő munkavállalói jövedelmek egyenlege – az elmúlt évekhez hasonlóan – 2015-ben is pozitív volt. A külföldről kapott munkajövedelem összege (1037 milliárd forint) rekordmagasra emelkedett az előző évekhez mérten, miközben a külföldnek fizetett munkajövedelem (150 milliárd forint) csökkent.

A GDP és a GNI közötti különbséget leginkább a külföldi tulajdonú vállalatok profitjának hazavitele (tőkerepatriáció) okozza. 2015 folyamán a külföldről kapott tulajdonosi jövedelem csökkent, a külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem emelkedett az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A nem rezidens gazdasági szereplők 2015-ben a külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem 36%-át (1,6 ezer milliárd forint) hagyták a hazai gazdaságban, ez 2005 óta a második legmagasabb arány. (A visszaforgatott tulajdonosi jövedelem 2014-ben részesedett a legnagyobb mértékben – 46%-kal – a külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelemből.)

¹⁸⁾ A nemzeti számlákra vonatkozó 2016. évi adatok a negyedéves információk alapján becsült, nem végleges értékek, a 2015. évi pedig előzetes adatok.

4.8. ábra

A külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem

A tagsági kötelezettségből eredő uniós adófizetés és az EU-tól kapott támogatások egyenlege (2015-ben 400 milliárd forint) a csatlakozás óta pozitív, ami növeli a GNI értékét. (Ezzel hazánk a nettó „haszonélvező” tagországok közé tartozik.) 2015-ben 453 milliárd forintnyi uniós támogatást kaptunk, közel annyit, mint az ebből a szempontból rekordot hozó 2013-ban (455 milliárd forint). Ezzel szemben az EU közös költségvetésébe adó formájában 53 milliárd forintot kellett befizetnünk.

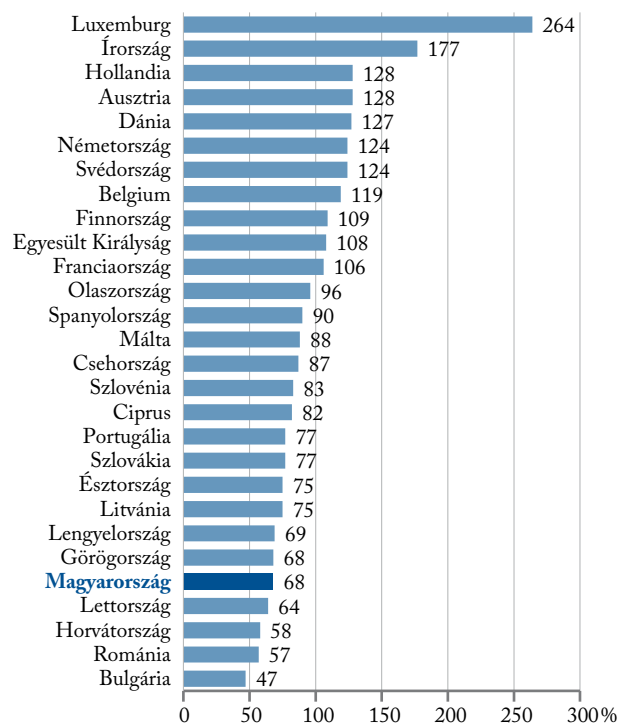
A 2010 és 2016 közötti időszakban hazánk gazdaságát alapvetően növekedés jellemezte, a 2016. évi teljesítmény 12%-kal meghaladta a 2010. évit. Ezzel az uniós átlagnál (7,4%) nagyobb ütemű növekedést értünk el, ugyanakkor 11 tagállamban, köztük Lengyelországban (19%), Romániában (18%) és Szlovákiában (17%) ennél dinamikusabb volt a bővülés. (A magyar gazdaság 2016. évi teljesítménye 16%-kal nagyobb volt a 2004. évinél, ez az akkor csatlakozott tagállamok közül – az erőteljes pénzügyi válságon áteső ciprusi gazdaságot megelőzve – a második legalacsonyabb növekedési ütem.)

Magyarország **egy főre jutó GDP-je** (vásárlóerő-paritáson számítva) 2004-ben az uniós átlag 61, 2010-ben 64, 2015-ben 68%-át érte el. Ezzel hazánk a 2015. évi uniós rangsorban – a hasonló fejlettségű Görögországgal együtt – a 24. pozíciót foglalta el. Az unióhoz 2004 óta csatlakozott 13 tagország közül 8 állt hazánknál magasabb fejlettségi szinten. 2010-hez képest a magyar gazdaság 4 százalékponttal került közelebb az uniós átlaghoz, az új tagállamok közül 5 (Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Románia) viszont ennél gyorsabb ütemben fejlődött.

4.9. ábra

A gazdasági fejlettség szintje az EU-28 tagállamaiban, 2015

(vásárlóerő-paritáson számítva, EU-28 átlaga = 100%)

A GDP RÉGIÓK SZERINTI KONCENTRÁCIÓJA MÉRSÉKLŐDÖTT

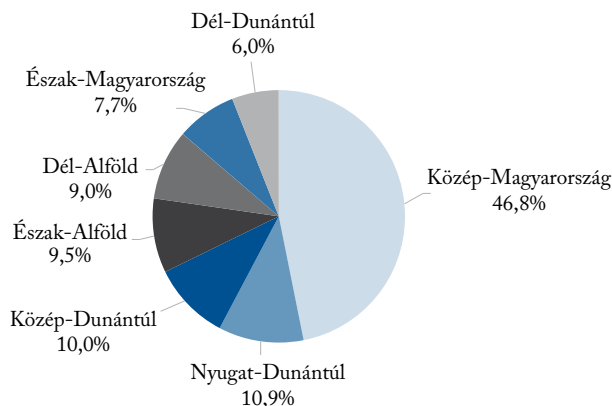
A gazdasági teljesítmény közel felét előállító Közép-Magyarország a legfejlettebb régió hazánkban, egy főre jutó bruttó hazai terméke 2015-ben 54%-kal haladta meg az országos átlagot. A régió ennek ellenére kétarcú: Budapest fejlettsége az országos átlag több mint kétszerese (205%), ellenben Pest megyéé (82%) az országos átlag alatt van.

Miközben a központi régió fejlettségi szintje – és a nemzetgazdaságon belüli súlya – 2010 és 2015 között mérséklődött, a járműipari termelésből nagy arányban részesedő régióké számottevően emelkedett: Közép-Dunántúl (93%) 6 és Dél-Alföld (70%) 5 százalékponttal közelebb került az országos átlaghoz, míg Nyugat-Dunántúl (2015-ben 109%) az országos átlagnál 10 százalékponttal kedvezőbb lett. Míg 2010-ben Észak-Magyarország gazdasági fejlettsége volt a legalacsonyabb (60%), addig 2015-ben e régió már az ötödik volt a rangsorban, miután egy főre jutó GDP-je az országos átlag 66%-át érte el. Ezzel szemben Dél-Dunántúl helyzete romlott, mivel a nemzetgazdaság teljesítményén belüli részesedése (2015-ben 6,0%) és az országos átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP-je (65%) 2000 óta a legalacsonyabb. Hazánk legkevésbé fejlett térségének 2015-ben Észak-Alföld (63%) számított, a régió helyzete 2010 és 2015 között gyakorlatilag nem változott.

2010-hez képest 2015-re a gazdaságilag legfejlettebb (Közép-Magyarország) és a legfejletlenebb régió (2010-ben Észak-Magyarország, 2015-ben Észak-Alföld) közötti fejlettségi szakadék mérséklődött: a két régió között – a 2010. évi 2,8-szeres után – 2,4-szeres különbség volt 2015-ben.

4.10. ábra

A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2015

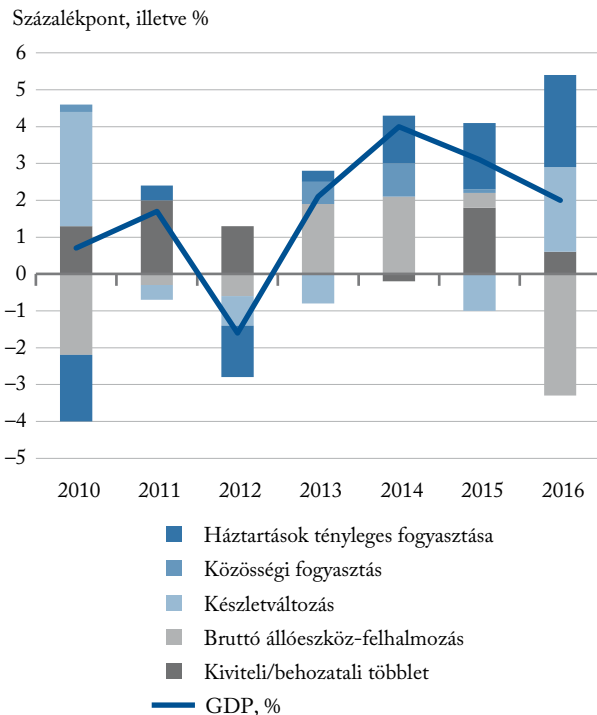
A magyar régiók többsége az Európai Unió gazdaságilag kevésbé fejlettebb térségei közé tartozik. Közép-Magyarország – vásárlóerő-paritáson számolt – egy főre jutó GDP-je 2015-ben 5,3%-kal meghaladta az EU-28 átlagát. Ezzel szemben Nyugat-Dunántúl fejlettsége az uniós átlag 74, Közép-Dunántúl a 63%-át érte el, a többi régióé 40–50% között volt.

A fogyasztás jelentősen hozzájárult a 2016. évi növekedéshez

2012 és 2016 között a növekedés hangsúlya a külső keresletről áthelyeződött a belső keresletre. 2009 és 2012 között a belföldi felhasználás visszafogta, 2013 óta viszont már előmozdítja a gazdasági teljesítmény bővülését. 2016-ban a **belföldi felhasználás** volumene – a 2015. évi 1,4%-os növekedést követően – 1,5%-kal nőtt az egy évvel korábbi-

hoz képest, így 6,5%-kal meghaladta a 2010. évit. A növekedés forrásának előbb a gazdaság szinte minden területét érintő beruházások, később a háztartások bővülő fogyasztása bizonyult. A bővülés ellenére a belső kereslet GDP-hez viszonyított aránya az elmúlt években csökkenő tendenciát mutatott. A belföldi felhasználás 2016-ban 89,7%-kal részesedett a GDP-ből, ez 1,4 százalékponttal alacsonyabb volt a 2015. évinél. (1995 óta ez a legalacsonyabb szint.)

4.11. ábra
Hozzájárulás a GDP változásához
a felhasználási oldalon

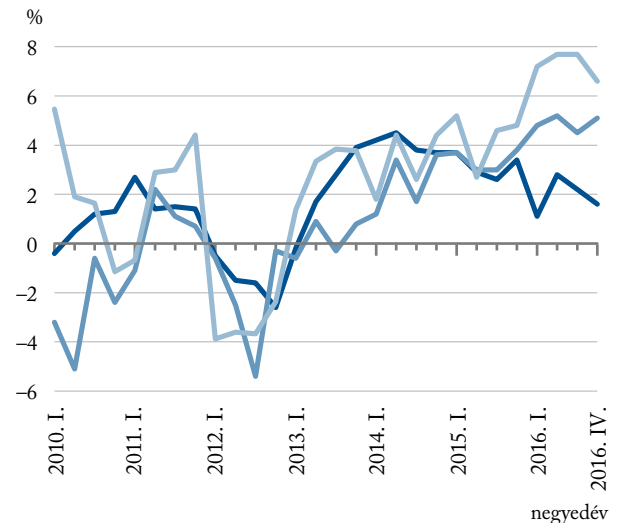

A javuló munkaerőpiaci környezet és a reálbér-növekedés mellett a háztartások 2016-ban is többet költöttek fogyasztásra. A belső kereslet legnagyobb részét, a GDP közel felét jelentő **háztartások fogyasztási kiadásainak** volumene – egyre dinamikusabb bővülés mellett – 4,9%-kal emelkedett 2015-höz képest. A fogyasztási kiadási csoportok mindegyikében emelkedett a volumen, a nagyobb súlyúak közül a közlekedés, a szabadidő és kultúra, valamint a lakberendezés, lakásfelszerelés esetében az átlagot meghaladó mértékben. A fogyasztás bővülését segítette, hogy a rekordszintre emelkedő nettó pénzügyi vagyon mellett a háztartások hitelkereslete élénkült.¹⁹⁾ A háztartások fogyasztásának részét képező **természetbeni társadalmi juttatások** az egy évvel korábbihoz képest szintén emelkedtek: a nagyobb részesedésű, kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatások volumene 2016-ban 0,2, a kisebb súlyú, háztartásokat segítő nonprofit intézményektől kapott juttatásoké 6,8%-kal.

A fogyasztási kiadások és a transferek együttes hatására a **háztartások tényleges fogyasztása**

– a 2015. évi 3,1%-os növekedés után – 2016-ban 4,2%-kal emelkedett az előző évihez képest. A háztartások fogyasztási szintje 8,4%-kal meghaladta a 2010. évit, ennek ellenére GDP-n belüli súlyuk méréselődött: a 2010. évi 63%-kal szemben 2016-ban 61%-kal részesedtek a bruttó hazai termékből.

4.12. ábra
A fogyasztás és a reálkereset alakulása
(változás az előző év azonos negyedéhez képest)

^{a)} A családi adókedvezmény figyelembevétele nélkül.

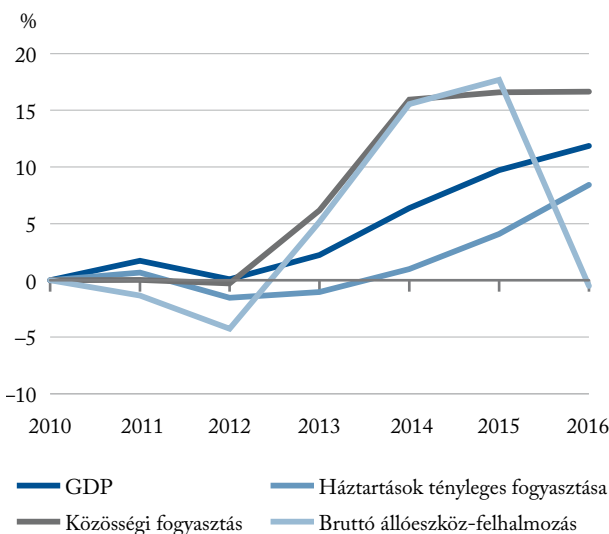
A bruttó hazai termék tizedét adó **közösségi fogyasztás** – a 2013–2014. évi dinamikus növekedést követően – 2015-ben az egy évvel korábbihoz viszonyítva 0,6%-kal nőtt, 2016-ban pedig gyakorlatilag stagnált (+0,1%). A háztartások tényleges fogyasztása és a közösségi fogyasztás együtteséből számított, a GDP több mint hétévedét kitevő **végző fogyasztás** 2016-ban 3,6%-kal emelkedett.

Elsősorban a kedvezőtlen belső gazdasági környezet és hitelpiaci viszonyok miatt a **bruttó állóeszköz-felhalmozás** volumene 2009 és 2012 között évről évre csökkent, gazdasági szereplők lényegében csak a halaszthatatlan fejlesztéseket hajtották végre. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 2013 folyamán növekedésbe fordult: 2013-ban 9,8, 2014-ben 9,9%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. E két évben a bruttó állóeszköz-felhalmozás számottevően hozzájárult a GDP bővüléséhez. A felhalmozás dinamizálásában jelentős szerepe volt a kevésbé merev

¹⁹⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról, 2016. december. Magyar Nemzeti Bank, 2016.

hitelpiacnak, a kkv-szektorra megcélzó Növekedési Hitelprogramnak, valamint az uniós források felhasználásának. A 2014. évi állóeszköz-felhalmozás közel egyötödét az Európai Uniótól kapott támogatásokból finanszírozták. A bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene 2015-ben a korábbi évekhez képest jóval kisebb ütemben, 1,9%-kal nőtt, 2016-ban viszont 15%-kal visszaesett. A fordulatot elsősorban az uniós forrásból megvalósuló beruházások alacsonyabb volumene okozta. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 2016-ban így 0,5%-kal elmaradt a 2010. évi szinttől. Uniós összehasonlításban a tagállamok többségében a bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene 2016-ban nagyobb volt, mint 2010-ben, köztük Lengyelországban 17, Szlovákiában 9,0, Romániában 5,2, Csehországban 3,9%-kal.

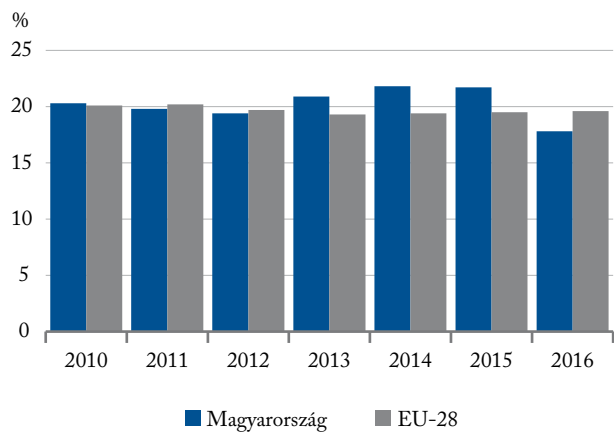
4.13. ábra
A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása (2010-hez képest)

A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-n belüli aránya hazánkban 2016-ban 17,8% volt, 3,9 százalékponttal alacsonyabb a 2015. évinél. A 2016. évi csökkenő beruházások következtében az állóeszköz-felhalmozás részesedése 2016-ban 2,5 százalékponttal kisebb volt, mint 2010-ben. A csökkenő felhalmozási ráta kedvezőtlenül hathat a jövőbeni teljesítménynövekedésre, a gazdasági szereplők élénkülő állóeszköz-felhalmozási kedve elengedhetetlen része a versenyképesség javításának. 2016 folyamán az Európai Unióban a bruttó hozzáadott

érték 19,6%-át fordították állóeszköz-felhalmozási célokra. A magyar felhalmozási arány 2016-ban az uniós rangsor utolsó harmadába tartozott. Mind egyik régiós versenytárs esetében hazánknál magasabb volt a bruttó állóeszköz-felhalmozás aránya: Csehországban 24,6, Romániában 22,7, Szlovákiában 20,2 és Lengyelországban 18,5%-os volt, viszont Magyarországhoz hasonlóan mind a 4 tagállamban – 1,8–3,2 százalékpont közötti mértékben – mérséklődött a 2010. évihez viszonyítva. (A csökkenésben szerepet játszott az uniós költségvetési támogatások ciklusváltása is.)

4.14. ábra
A bruttó állóeszköz-felhalmozás aránya a GDP-ben

Az elmúlt években az uniós források meghatározták a fejlesztések alakulását

A bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulását alapvetően meghatározó (2016-ban 78%-kal részesedő) **nemzetgazdasági beruházások**²⁰⁾ – ötévi csökkenést követően – 2013-ban emelkedésnek indultak. A beruházási teljesítmény 2013-ban 5,9, 2014-ben 19, 2015-ben 6,5%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. A növekedést elsősorban a Növekedési Hitelprogram és az uniós források felhasználása támogatta. 2015 végére az uniós támogatásokból finanszírozott fejlesztések többsége befejeződött, ennek következtében 2016-ban a beruházások volumene 20%-kal visszaesett az egy évvel korábbihoz viszonyítva, és – a 2013 és 2015 közötti növekedés ellenére – 1,0%-kal alacsonyabb volt a 2010. évinél.

²⁰⁾ A nemzetgazdasági beruházásokra vonatkozó 2016. évi adatok a negyedéves információk alapján számított, nem végleges értékek. A 2015. évi adatok előzetesek.

A 2016. évi csökkenést alapvetően a költségvetési szervek alacsony fejlesztési aktivitása okozta. A **költségvetés** beruházási kereslete 2016-ban 63%-kal elmaradt az egy évvel korábbi, magas bázistól. (A költségvetési szervek beruházási teljesítménye 2013-ban 40, 2014-ben 17, 2015-ben 45%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva.) Ebben jelentős szerepet játszottak az uniós forrásból megvalósuló felújítások és fejlesztések, összefüggésben az uniós költségvetés ciklusváltásával. A 2007–2013-as uniós költségvetési ciklusban lekötött uniós támogatásokból megvalósuló fejlesztések jelentős része 2015 folyamán fejeződött be. A legalább 50 főt foglalkoztató **vállalkozások** körében a beruházási teljesítmény 2016-ban – három évig tartó növekedést követően – 8,9%-kal csökkent az egy évvel korábbi magas bázishoz képest, amit elsősorban az állami tulajdonú vállalatok csökkenő beruházásai okoztak.

A beruházások anyagi-műszaki összetételét tekintve a nagyobb súlyú **gép- és berendezés-beruházások** volumene 2011 és 2015 között folyamatosan emelkedett, 2016-ban viszont 6,6%-kal csökkent az előző évhez képest. A gépberuházások elsősorban importforrásból valósulnak meg. A beruházásokon belül 2015-ig a nagyobb súlyt jelentő, de 2016-ban már a kisebb részesedésű **építési beruházások** 2013-ban és 2015-ben bővültek, elsősorban az uniós forrásokból megvalósuló fejlesztéseknek köszönhetően. 2015 végére az infrastrukturális fejlesztések többsége befejeződött, így az építési beruházások volumene 2016-ban 32%-kal visszaesett az előző évhez viszonyítva, és 28%-kal elmaradt a 2010. évitől.

A **nemzetgazdasági ágak** többségében a beruházási teljesítmény 2016-ban csökkent, a legnagyobb mértékben (81%-kal) – az EU-forrásból finanszírozott ivóvízjavító, szennyvíztisztító és hulladékkezelő fejlesztési projektek befejeződésével – a víz- és hulladékgazdálkodás nemzetgazdasági ágban. A feldolgozóipar után a második legnagyobb aránnyal (14%) rendelkező ingatlanügyletek területén a beruházási teljesítmény 4,9%-kal kisebb lett. A nemzetgazdasági ágon belül a lakásépítések emelkedtek, az üzleti ingatlanfejlesztés ugyanakkor csökkent. (2016 folyamán 9994 lakást építettek Magyarországon, ami az elmúlt négy év legmagasabb értéke.) A harmadik legtöbb beruházást realizáló szállítás, raktározás területén – elsősorban az uniós forrásból finanszírozott útépitések és -felújítások alacsonyabb volumene miatt – 42%-kal kevesebb beruházást valósítottak

meg. Szintén az uniós forrásból történő fejlesztések befejeződése miatt csökkentek a beruházások az egészségügyben (75%), a közigazgatásban (44%), valamint az oktatásban (40%). A megújuló és az atomenergiával kapcsolatos fejlesztések ellenére az energiaipari beruházások 9,9%-kal elmaradtak a 2015. évitől. Az egy évvel korábbi számottevő csökkenést követően a mezőgazdaság beruházási volumene 7,5, az építőiparé 11, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységé 19%-kal visszaesett.

2016-ban a beruházások mindössze négy nemzetgazdasági ágban bővültek, a legnagyobb mértékben (17%-kal) a kis arányú pénzügyi szolgáltatások területén, ahol új számítástechnikai eszközök beszerzése is növelték a teljesítményt. A kiskereskedelmi forgalom tartós emelkedésével párhuzamosan a kereskedelemben a beruházások volumene 10%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. A sporttal kapcsolatos fejlesztések eredményeként a kis súlyú művészet, szabadidő területén 9,0%-kal több beruházást realizáltak az egy évvel korábbi magas bázishoz képest. (Ebben a nemzetgazdasági ágban 2013 és 2015 között a beruházási teljesítmény évente átlagosan 32%-kal emelkedett.)

4.2. tábla

A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2016

Nemzetgazdasági ág	Megoszlás, %	Volumenváltozás, %	
		az előző évhez képest	2010-hez képest
Feldolgozóipar	32,6	7,0	45,4
Ingatlanügyletek	13,6	-4,9	-28,9
Szállítás, raktározás	12,9	-42,1	-26,3
Kereskedelem	6,7	10,0	9,4
Mezőgazdaság	5,5	-7,5	12,3
Közigazgatás	4,6	-43,9	33,6
Információ, kommunikáció	4,0	-1,5	13,8
Energiaipar	3,7	-9,9	-35,4
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	2,9	-3,0	49,4
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	2,4	-19,0	71,0
Nemzetgazdaság összesen	100,0	-20,0	-1,0
Ebből:			
gép, berendezés, jármű	52,6	-6,6	42,1
építési beruházások	46,0	-31,7	-28,0

2016-ban az összes beruházás közel egyharmadát kitevő – és egyben a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ágnak számító – feldolgozóipar beruházási

teljesítménye 7,0%-kal emelkedett az előző évhez viszonyítva. Az egyedi nagyberuházások mellett az ipari vállalkozások többségét aktívabb beruházási kedv jellemezte. 2010 és 2016 között csak 2015-ben mérséklődtek (4,5%-kal) a feldolgozóipari fejlesztések, így ennek köszönhetően a 2016. évi beruházások volumene 45%-kal meghaladta a 2010. évit – a 19 nemzetgazdasági ág közül ez a harmadik legna-

gyobb emelkedés a 2010. évihez viszonyítva –, ami nagymértékben hozzájárult az ipari termelés 2010 és 2016 közötti jelentős növekedéséhez.

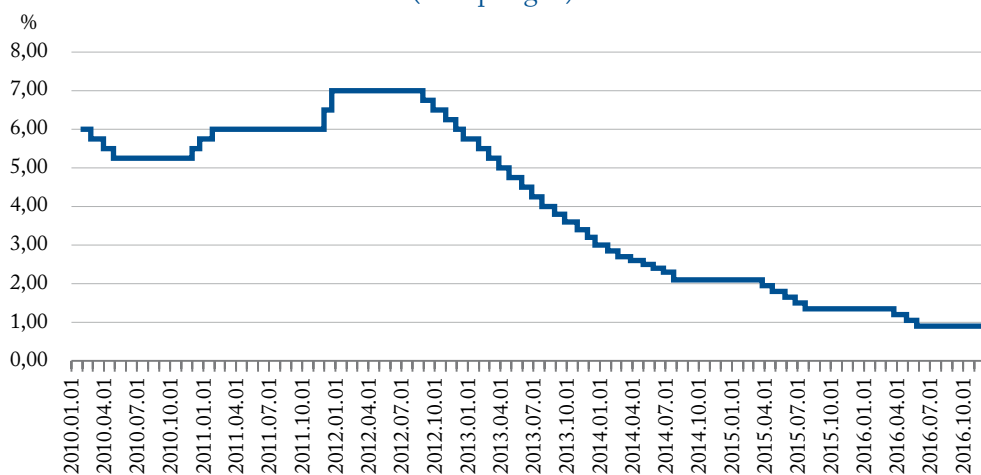
2016-ban a feldolgozóipari alágak többségében nőtt a beruházási aktivitás, kiemelten a kohászat, fémfeldolgozás, valamint az élelmiszeripar területén. A 13 feldolgozóipari alágból négyben csökkent a beruházások volumene, köztük a – feldolgozóipari beruházá-

OLCSÓN LEHETETT HITELHEZ JUTNI²¹⁾

A külső forrásból finanszírozott beruházások szempontjából – elsősorban a hazai kkv-szektor számára – kiemelten fontosak a pénz- és tőkepiaci folyamatok, ezen belül is a jegybanki alapkamat alakulása. A kamatkörnyezet jelentősen meghatározza a külső forrás árát. A Magyar Nemzeti Bank 2012. augusztusában kamatvágási ciklust indított el, ennek eredményeként a jegybanki alapkamat a 2012. júliusi 7,00%-ról 2016. májusára 0,90%-ra, történelmi mélypontra süllyedt. Ezt követően a kamatláb már nem változott 2016 végéig. A folyamatos kamatvágásoknak teret adott a gyakorlatilag alig változó fogyasztóiár-színvonal, a nemzetközi gazdasági-pénzügyi környezet, valamint a szunnyadó hazai hitelpiac. A jegybank középtávú inflációs célkitűzése – $\pm 1,0$ százalékpontos toleranciasáv mellett – 3,0%, amitől jelentősen elmarad a fogyasztóiár-változás mértéke. (2016-ban a fogyasztói árak – kétévi mérséklődést követően – átlagosan 0,4%-kal emelkedtek.)

4.15. ábra

A jegybanki alapkamat alakulása (hónap végén)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A vállalati forintalapú hitelek kamatlábai 2016 folyamán is mérséklődtek. Az alacsony jegybanki alapkamat mellett a Növekedési Hitelprogram keretében folyósított hitelek 2,5%-os kamatplafonja is csökkentette a kamatrátát. A vállalati hitelkeresletnek kedvezhetett, hogy 2016 során a kereskedelmi bankok enyhítettek a hitelezési feltételeken.²²⁾ 2016 decemberében a nem pénzügyi vállalatok részére nyújtott forinthitelek átlagos aktuális kamatlába – a teljes hitelszerződés-állományt tekintve – a folyószámlahiteleknél 3,04, az egyéb hiteleknél 2,85% volt. Mindkét hitelkategóriában a hitelkamatok – a jegybanki alapkamathoz hasonlóan – több éve csökkenő tendenciát mutatnak.

²¹⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

²²⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról, 2016. december. Magyar Nemzeti Bank, 2016.

sok közel negyedét adó – járműgyártásban, ahol már negyedik éve mérséklődik a beruházási teljesítmény.

Nemzetgazdasági ág szerinti bontást tekintve a beruházások erősen koncentráltak. A három legnagyobb nemzetgazdasági ágban (feldolgozóipar, ingatlanügyletek és szállítás, raktározás) realizálódott 2010 és 2016 között az összes beruházás 54–61%-a, 2016-ban az 59%-a. A tíz legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág esetén a koncentráció mértéke 2010 óta közel 90%.

2016-ban rekordméretű többlet keletkezett a külkereskedelemben²³⁾

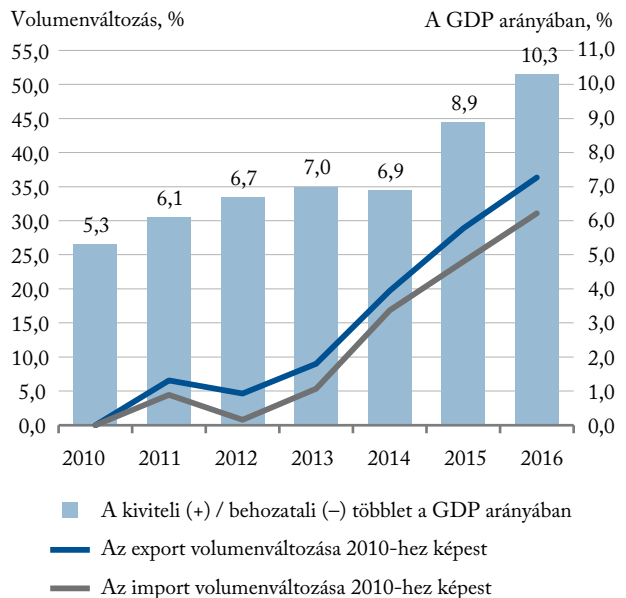
Az elmúlt években hazánk külkereskedelmi teljesítményén jól tükröződött a fontos uniós exportpiacok gazdasági teljesítőképessége. Az Európai Unió recessziója következtében 2012-ben az export hároméves mélypontra került. Részben a járműipari konjunktúrával összefüggésben 2013 folyamán újra élénkült, 2014-ben pedig tovább gyorsult a kivitel. Az import volumene ugyanakkor az exportnál is gyorsabban emelkedett, amiben a magas importtartalmú kivitel mellett a külföldről megvásárolt gépberuházások és az élénkülő lakossági fogyasztás is szerepet játszott. Ennek eredményeként 2014-ben a – korábbi években a növekedés húzóerejének bizonyuló – **külkereskedelem** teljesítménye visszafogta a GDP növekedését, amire kilenc éve nem volt példa. 2015-ben megfordult a tendencia: az export és az import növekedése lassult, de előbbi volumennövekedése (7,7%) meghaladta utóbbiét (6,1%). 2016-ban a folyamat folytatódott, a kivitel 5,8, az import 5,7%-kal nőtt az előző évhez képest. Emiatt 2015-ben és 2016-ban a külkereskedelem egyaránt pozitívan járult hozzá a gazdaság bővüléséhez. 2016-ban a külkereskedelem döntő részét adó áruforgalomban a kivitel 5,3, a behozatal 6,2%-kal nagyobb lett. A turizmust is magába foglaló szolgáltatások külkereskedelmében az export 7,6, az import 3,1%-kal bővült.

A javuló cserearányok mellett hazánk **külkereskedelmi** forgalmában 2016-ban – az egy évvel korábbihoz képest 0,6 ezer milliárd forintos javulás mellett – rekordmértékű, 3,6 ezer milliárd forintos **többlet** keletkezett. Az aktívum növekedéséhez hozzájárult az importált energiahordozók világpiaci árának esése. Az egyenlegjavulás eredményeként a külkereskedelmi egyenleg GDP-hez viszonyított aránya rekordmagas szintre került: a **nettó export**

a bruttó hazai termék 10,3%-a volt, 1,4 százalékponttal nagyobb a 2015. évinél, és 5 százalékponttal meghaladta a 2010. évit.

4.16. ábra

A külkereskedelem teljesítményének alakulása

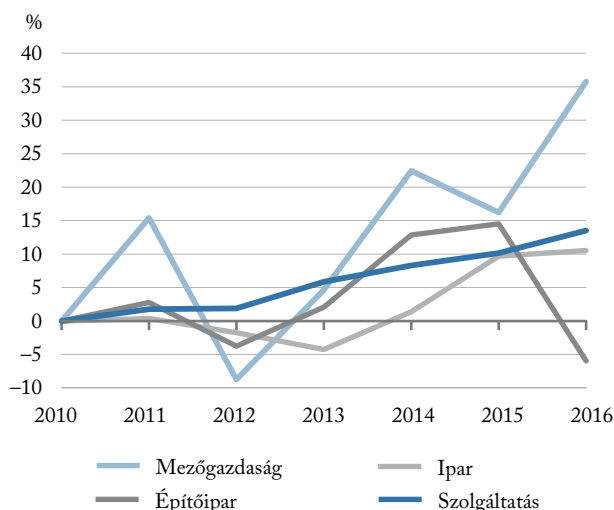
Magyarországot fokozódó **gazdasági nyitottság** jellemzi, ami nemzetgazdaságunkat sebezhetővé teszi a külső konjunkturális hatásokkal szemben. (A jelentős többlet ugyanakkor hozzájárult a fizetési mérleg szufficitjéhez, és egyben a külső egyensúlyi pozíció javulásához.) A külső kereslet alakulásával szembeni növekvő kockázatot mutatja, hogy az export értéke 2016-ban a GDP 92,5%-át érte el, ez 1995 óta a legmagasabb arány. Uniós összehasonlításban Luxemburg (227,9%), Málta (141,4%), Írország (119,9%) és a régiós versenytársnak számító Szlovákia (93,8%) kitettsége nagyobb a nemzetközi környezet reálgazdasági folyamataival szemben.

Eltérően teljesítettek 2016-ban az áru-termelő ágazatok

A termelési oldalon 2016-ban a mezőgazdaság, valamint a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ág támogatta leginkább a gazdasági teljesítmény bővülését. A **bruttó hozzáadott érték** volumene 2,1, ezen belül az áru-termelő ágazatoké (mezőgazdaság, ipar, építőipar)

²³⁾ Az alfejezetben szereplő, külkereskedelemmel kapcsolatos statisztikai adatok az ESA2010 módszertan alapján számítottak, eltérhetnek a Külkereskedelem alfejezet adataitól.

4.17. ábra
A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatcsoportokban (2010-hez képest)

0,5%-kal meghaladta a 2015. évit. (2010-hez képest a bruttó hozzáadott érték 13, az árutermelő ágazatok együttesen 12%-kal bővültek.) 2010 és 2016 között – a bővülő ipari termelés következtében – a gazdaság szerkezete kismértékben eltolódott az árutermelő ágazatok irányába: 2016-ban a bruttó hozzáadott érték 34,9%-a az árutermelő ágazatokban keletkezett, 1,3 százalékponttal több a 2010. évinél. Uniós szinten a termelő szektor hazai aránya számottevően meghaladta az uniós átlagot (2016-ban 26,1%),

és a hatodik legmagasabb a tagországok körében. Ebben az összehasonlításban a régiós versenytársak mindegyike megelőzi hazánkat, a rangsor első helyén Írország található, ahol az árutermelő ágazatok 42,5%-kal részesednek a bruttó hozzáadott értékből.

Az árutermelő nemzetgazdasági ágak közül 2016-ban a **mezőgazdaság** teljesítménye járult hozzá a hazánkban leginkább a GDP növekedési üteméhez. Az agrárszektor hozzáadott értéke 17%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. Az esztendő több növény termelésében kimagasló eredményt hozott.

Az exportorientáltsága révén az uniós konjunktúrával szoros kapcsolatban álló **ipar** teljesítménye – a megelőző két évvel szemben – 2016-ban kevésbé támogatta a GDP növekedését. Elsősorban az élénk külső kereslet miatt az ipar hozzáadott értéke 0,8, ezen belül a termelés döntő részét adó **feldolgozóipar** 0,7%-kal emelkedett. A feldolgozóiparon belül az elektronikai ipar termelése nagymértékben növekedett, a járműgyártásé mérséklődött.

Az elmúlt három év emelkedésének köszönhetően 2010 és 2016 között az ipar teljesítménye összességében 11%-kal nőtt. Ebben jelentős szerepet játszott a járműipari konjunktúra. A teljesítménynövekedéssel párhuzamosan az ipar részesedése is emelkedett a bruttó hozzáadott értéken belül: a 2010. évi 25,8-ről 2016-ra 27,0%-ra. Az uniós tagállamok körében hazánk iparosodottsága – Írország, Csehország, Szlovénia és Szlovákia mögött – az ötödik legmagasabb, az EU átlagát (19,3%) jelentős mértékben meghaladta.

MÉRSÉKLÖDÖTT A KÜLFÖLDI BEFEKTETŐK AKTIVITÁSA²⁴⁾

A hazai gazdaság működésében kiemelt szerepet betöltő **külfölditőke-állomány** nagysága 2010 és 2015 között hullámzóan alakult. A tőkeállomány 2010-ben 1,0, 2011-ben 2,9%-kal mérséklődött az előző évhez képest. 2012 végén 20%-kal több tőkét fektettek be hazánkban, mint egy évvel korábban. A növekedést elsősorban Luxemburgból és Olaszországból érkező befektetések okozták, az ágazati bontás szerint a beáramló tőke leginkább az üzletvezetési, vezetői tanácsadást és a járműgyártást érintette. A külfölditőke-állomány 2013-ban stagnált, 2014-ben 3,7%-kal nőtt, 2015-ben viszont 5,4%-kal, 77,3 milliárd euróra csökkent. A 2015. évi mérséklődés amerikai befektetések kivonása miatt következett be, ami elsősorban a gép, gépi berendezés gyártása ágazatot érintette.

A 2015. végi állományadatok szerint a legtöbb tőke Hollandiából (21,7 milliárd euró) érkezett, az összes külfölditőke-befektetés több mint negyede. Ezt követte Németország (17,3 milliárd euró) és Ausztria (12,9 milliárd euró). A befektetett tőke nagyjából kétharmada e három országhoz köthető. Jelentős befektetőknek számítanak még Írország (6,2 milliárd euró), valamint az Egyesült Királyság (4,0 milliárd euró) gazdasági szereplői.

²⁴⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

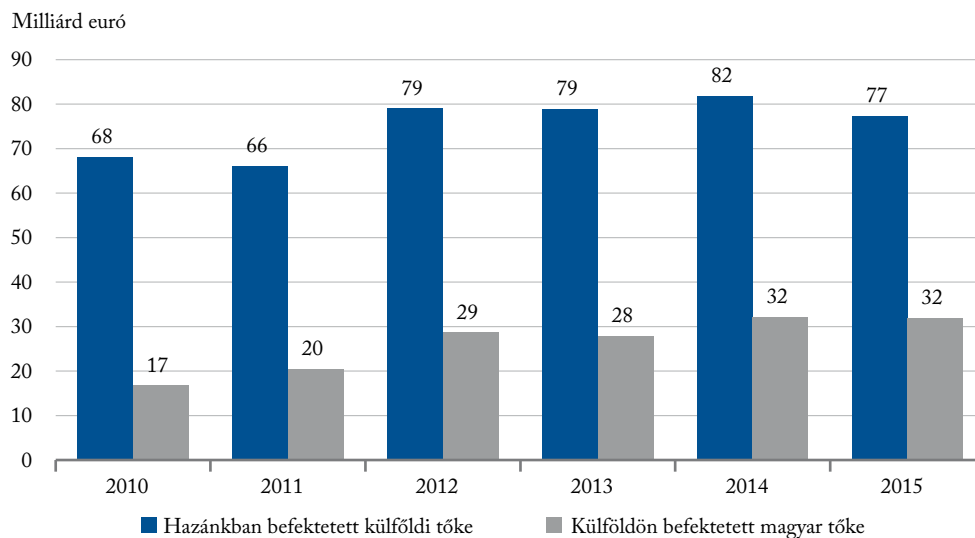
A gép, gépi berendezés gyártása ágazat drasztikus visszaesésének következtében a tőkeállomány tizede áramlott a feldolgozóiparba. Továbbra is kiemelt célpont volt a járműgyártás (4,3 milliárd euró), a gyógyszergyártás (2,8 milliárd euró), valamint az elektronikai ipar (2,5 milliárd euró). E három feldolgozóipari ágazat nagy arányban részesedett hazánk ipari termeléséből, részben ennek is a következménye a feldolgozóipar magas fokú exportorientációja. A legnagyobb mértékű tőke a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban (18,4 milliárd euró) halmozódott fel, de a pénzügyi szolgáltatások (14,0 milliárd euró), az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás (9,8 milliárd euró), valamint a kereskedelem (8,0 milliárd euró) is számottevően részesedett a tőkeállományból.

2015 végén a **magyar** gazdasági szereplők 31,9 milliárd eurónyi **befektetett tőkével** rendelkeztek külföldön, ez közel duplája a 2010. évinek. A nagymértékű növekedés elsősorban közép-amerikai (2015. végi állomány 9,4 milliárd euró), izraeli (4,2 milliárd euró) és belgiumi (3,2 milliárd euró) investícióknak köszönhető. Az előbb említettekén kívül további kiemelkedő célország Ciprus (2,5 milliárd euró), Horvátország (2,2 milliárd euró) és Szlovákia (2,0 milliárd euró).

Az ágazati bontást tekintve a legnagyobb tőkeállomány (9,7 milliárd euró) az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás szakágazatban, valamint a pénzügyi szolgáltatásokban (6,9 milliárd euró) volt. A magyar gazdasági szereplők számottevő értékben investáltak tőkéket még a gyógyszergyártásba (4,3 milliárd euró), a bányászatba (2,6 milliárd euró), illetve a kereskedelembe (1,6 milliárd euró).

4.18. ábra

A működőtőke-állomány alakulása

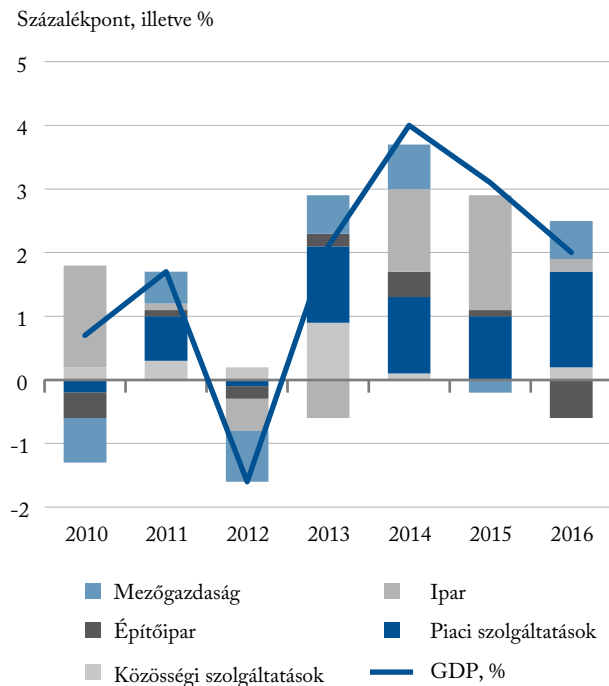
Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

Az **építőiparban** – a 2011. évi, átmenetinek bizonyuló emelkedés mellett – a 2006 óta tartó csökkenést 2013-ban növekedés váltotta fel. A 2014. évi 11%-os bővülést követően az építőipari teljesítmény 2015-ben 1,5%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. A bővülésben elsősorban az uniós forrásból megvalósuló beruházások játszottak fontos szerepet. 2015 végére az infrastrukturális fejlesztések jelentős része befejeződött, ennek következtében az építőipar teljesítménye 2016-ban

18%-kal visszaesett az előző évhez viszonyítva. (A csökkenés hatására a nemzetgazdasági ág hozzáadott értéke 2016-ban 6,0%-kal alacsonyabb volt a 2010. évinél.) A hozzáadott érték a nemzetgazdasági ág mindegyik ágazatában elmaradt az egy évvel korábbitól. A lakásépítések száma (9994 darab) 2016-ban 31%-kal emelkedett, ezzel párhuzamosan a lakásépítési kedv tovább nőtt: 2016 során a kiadott lakásépítési engedélyek és az egyszerű bejelentések

együttes száma 31,6 ezer volt, ez az egy évvel korábbinál 2,5-szer több. (Az engedély- és bejelentésszám utoljára 2008-ban volt ennél magasabb.)

4.19. ábra
Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon

A növekedés hajtómotorja a belső fogyasztásra alapozó piaci szolgáltatások

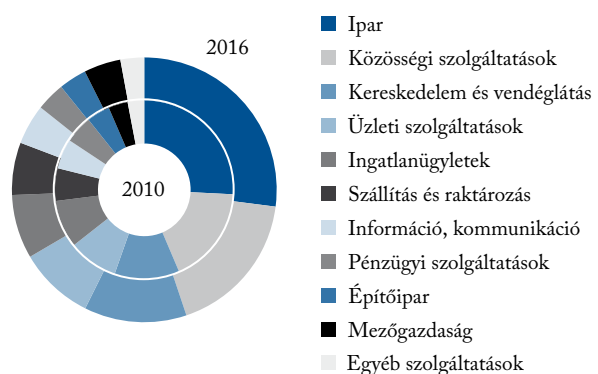
A gazdasági teljesítmény közel kétharmadát realizáló szolgáltató szektor 2016-ban – a megelőző három évhez hasonlóan – nagymértékben hozzájárult a GDP volumennövekedéséhez. Elsősorban a bővülő belső kereslettel összhangban a **szolgáltató ágazatok** együttes teljesítménye 2014 óta folyamatosan bővült, 2016-ban 3,0%-kal. Az elmúlt évek növekedésének köszönhetően – az ágazatok sokszínűsége mellett – a szolgáltatások együttes hozzáadott értéke 2016-ban 13%-kal meghaladta a 2010. évi szintet, ugyanakkor a szektor nemzetgazdaságon belüli súlya 1,3 százalékponttal, 65,1%-ra mérséklődött.

2016-ban a legtöbb szolgáltató ágazat gazdasági teljesítménye növekedett, a legnagyobb mértékben (6,3%) – elsősorban az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységek jelentős bővülésének köszönhetően – az **üzleti szolgáltatásoké**. Szintén jelentős mértékben nőtt (6,0%)

a hozzáadott érték a **kereskedelem, szálláshelyszolgáltatás és vendéglátás** területén, amihez a hazai lakosság emelkedő vásárlási és utazási kedve, valamint a bővülő külföldi vendég-forgalom egyaránt hozzájárult. (2010 óta a szolgáltató szektoron belül a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágcsoport érte el a legnagyobb volumennövekedést: a hozzáadott érték volume-ne 2016-ban 27%-kal meghaladta a 2010. évit.) Az információtechnológiai szolgáltatások emelkedése következtében az **információ, kommunikáció** nemzetgazdasági ág teljesítménye több éve folyamatosan növekszik, 2016-ban 3,7%-kal. Az **ingatlanügyletek** nemzetgazdasági ág hozzáadott értéke 1,2%-kal bővült, miután 2016-ban folytatódott a használatkás-piac élénkítése. A **szállítás, raktározás** teljesítménye 2,5, a kis súlyú **művészet és szabadidő** ágé 1,4, a jellemzően az államháztartás által finanszírozott **közösségi szolgáltatásoké** (közigazgatás, oktatás, egészségügyi, szociális ellátás) 1,3%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

A szolgáltató szektorban mindössze a **pénzügyi szolgáltatások** teljesítménye mérséklődött: a nemzetgazdasági ág hozzáadott értéke – a 2015. évi kismértékű (0,2%-os) növekedést követően – 2016-ban 1,1%-kal alacsonyabb volt az egy évvel korábbinál. A romló teljesítményt elsősorban a pénzügyi közvetítés közvetetten mért szolgáltatási díjának csökkenése okozta. (2010 és 2016 között a nemzetgazdasági ág hozzáadott értékének volume-ne 16%-kal, súlya 1,5 százalékponttal, 3,5%-ra visszaesett.)

4.20. ábra
A bruttó hozzáadott érték megoszlása a nemzetgazdasági ágak szerint

FOLYTATÓDOTT A FORINT LEÉRTÉKELŐDÉSE²⁵⁾

Hazánk fokozódó exporttevékenységéből kifolyólag a külkereskedelmi tevékenységet végző gazdasági szereplők számára a forint árfolyamának alakulása kockázati forrás. A magyar fizetőeszköz árfolyama az **euróval szemben** 2016 folyamán a 304–318 forint/euró árfolyamsávban mozgott. A kurzust inkább nemzetközi tényezők alakították, ugyanakkor kedvezően hatott rá az ország szuverén államadosságának, hitelkockázati besorolásának javítása.²⁶⁾ Az átlagárfolyam 2016-ban 311,46 forint/euró volt, ez – a 2011 óta tartó folyamatos leértékelődés következtében – az euró bevezetése óta a leggyengébb éves átlagos árfolyamszint. Az egy évvel korábbihoz képest az átlagárfolyam 0,5%-kal gyengébb, az év végi árfolyam 0,7%-kal erősebb volt. Az időszak folyamán a régiós versenytársak devizái közül – a 2016. évi átlagárfolyamok alapján – a cseh korona 0,9%-kal erősödött, a lengyel zloty 4,3, a román lej 1,0%-kal gyengült az egy évvel korábbihoz képest.

Az **amerikai dollárral szemben** a forint szintén veszített az értékéből: a 2016. évi árfolyam (281,44 forint/amerikai dollár) 0,7%-kal magasabb volt az egy évvel korábinál. A folyamatot alapvetően az euró dollárral szembeni árfolyamának alakulása alakította, amiben jelentős szerepe volt a Fed monetáris politikájával és az Egyesült Államok gazdaságpolitikájával kapcsolatos várakozásoknak, valamint az Európai Központi Bank hitelezést élénkítő intézkedéseinek.

4.3. tábla

Árfolyamok, 2016

Megnevezés	Árfolyam					Átlagárfolyam	
	év elején	minimum- értéke	maximum- értéke	év végi		értéke	változása az előző évhez képest, %
				értéke	változása az előző évhez képest, %		
Forint/amerikai dollár	288,82	268,52	299,71	293,69	2,5	281,44	0,7
Forint/euró	315,68	304,28	317,97	311,02	-0,7	311,46	0,5

KÜLKERESKEDELEM

2016-ban tovább bővült a külkereskedelem volumene

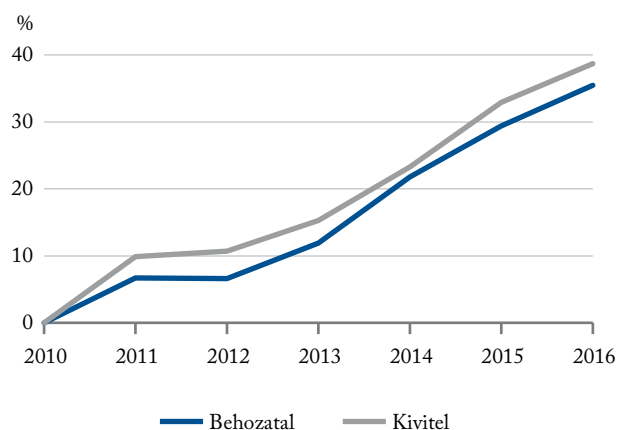
2016-ban a **külkereskedelmi termékforgalom volumene** – előzetes adatok szerint – az exportban 4,4, az importban 4,7%-kal nőtt 2015-höz képest. A forgalom növekedési üteme a kivitelben az elmúlt három év, a behozatalban pedig az utóbbi négy év során a legalacsonyabb volt. 2010-hez képest az export volumene 39, az importé 36%-kal nagyobb lett. Az elmúlt hat év során a legkedvezőtlenebbül 2012-ben alakult a forgalom, ekkor a behozatal volumene lényegében stagnált, a kivitelé pedig 0,7%-kal bővült.

2016-ban a kivitel **értéke** 93,0 milliárd euró volt, 2,9%-kal több, mint 2015-ben. A behozatal értéke 83,1 milliárd eurót tett ki, 1,5%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Külkereskedelmünk 9,9 milliárd eurós többlettel zárta az esztendőt, az egyenleg 1,3 milliárd euróval javult 2015-höz képest. A külkereskedelmi termékforgalom **egyenlege** 2009 óta

mutat többletet, az aktívum összege 2012–2014-ben 6–7 milliárd euró között váltakozott, 2015-ben és 2016-ban egyaránt rekordnagyságú volt.

4.21. ábra

A külkereskedelmi termékforgalom volumenének változása (2010-hez képest)

²⁵⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

²⁶⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról, 2016. december. Magyar Nemzeti Bank, 2016.

4.4. tábla

A külkereskedelmi termékforgalom összefoglaló adatai, 2016

Megnevezés	Export		Import		Egyenleg	
	érték	előző év=100,0	érték	előző év=100,0	érték	változás az előző évhez képest
Milliárd forint	28 977	103,4	25 883	102,1	3 094	429
Millió euró	93 046	102,9	83 111	101,5	9 935	1 340
Millió dollár	103 073	102,8	92 054	101,4	11 019	1 490

2016-ban a forgalom **forintban mért árszínvonal**a mérséklődött az előző évihez képest, a változás mértéke az exportban 1,0, az importban 2,5% volt. Az import árszínvonalának az exportét meghaladó mértékű csökkenése hatására a **cserearány**²⁷⁾ kedvezően változott, a javulás 1,5%-os volt, 2009 óta a legjelentősebb mértékű. A **forint** 2016-ban az euróhoz és a dollárhoz képest egyaránt kismértékben gyengült (0,5, illetve 0,7%-kal). 2016-ban a forint éves átlagárfolyama az euróhoz képest a leggyengébb volt a közös európai pénz 1999. évi bevezetése óta, a dollárhoz képest pedig az elmúlt tizenöt év leggyengébb árfolyamszintje alakult ki.

A 2016. évi, 429 milliárd forintos **egyenlegjavulás fontosabb tényezőit az ár- és árfolyamváltozás** jelentették, amelyek összességében 371 milliárd forinttal hatottak a mérlegjavulás irányába. Ezen belül a cserearány javulása 450 milliárd forinttal kedvezőbbé tette az egyenleget, ezt a hatást mérsékelte az árszint csökkenése. Ugyan a behozatal volumene 2016-ban valamelyest (0,3 százalékponttal)

nagyobb ütemben bővült, mint a kivitelé, ennek ellenére a **volumenváltozás** is a mérleg javulásának irányába hatott. Az 58 milliárd forintot kitevő hatás annak tulajdonítható, hogy az export nagyobb értékű volt, mint az import.

A cserearány 2011–2012-ben romlott, az utóbbi négy évben ugyanakkor javult. E folyamatok eredményeképpen a 2016. évi cserearány 1,0%-kal kedvezőbb volt a 2010. évinél. Hat év alatt a kivitel forintárszintje 6,0, a behozatalé 5,0%-kal nőtt, miután azonban a forint ugyanennyi idő alatt 17%-kal gyengült a kiemelt devizákhoz képest, így a kereskedelem devizaárszintje²⁸⁾ 9–10%-kal elmaradt a 2010. évitől. Említést érdemel, hogy külkereskedelmünk devizaárszintje már a gazdasági világválság legmélyebb recessziót mutató évében, 2009-ben is számottevően csökkent, így a 2008-hoz viszonyított visszaesés az importban 17, az exportban pedig 15%-os, ami áruforgalmunk szerkezetében az olcsóbb termékek térnyerését mutatja.

4.5. tábla

A külkereskedelmi árszintváltozás fontosabb mutatói

Év	Forintáriszint		Árfolyamindex	Devizaáriszint		Cserearány-mutató
	kivitel	behozatal		kivitel	behozatal	
Előző év=100,0						
2011	103,3	105,0	100,6	102,6	104,3	98,4
2012	102,9	104,3	104,6	98,3	99,7	98,7
2013	100,0	99,4	102,1	98,0	97,4	100,6
2014	101,1	100,1	104,0	97,3	96,3	101,0
2015	99,7	98,9	103,4	96,4	95,6	100,8
2016	99,0	97,5	100,5	98,5	97,0	101,5
2010=100,0						
2016	106,0	105,0	116,5	91,0	90,2	101,0

²⁷⁾ A cserearányt a kiviteli és a behozatali áriszint hányadosaként számítjuk ki.

²⁸⁾ A devizaáriszintet a forintáriszint és az árfolyamindex hányadosaként számítjuk ki.

Külkereskedelmünk legfontosabb termékei a gépek és szállítóeszközök

A külkereskedelmünk legfontosabb árucsoportját a **gépek és szállítóeszközök** jelentik, amelyek több mint felét teszik ki a forgalomnak. Részesedésük az exportban hagyományosan nagyobb, mint az importban, 2016-ban a kivitelben elért arányuk 8,0 százalékponttal meghaladta a behozatalban tapasztaltat.

A gépek és szállítóeszközök változatlan áron számított kivitele 4,8, a behozatala 4,3%-kal bővült a 2015. évi szinthez képest, amelyek a forgalom mindkét irányában az elmúlt négy év legalacsonyabb növekedési ütemeit jelentik. Exportban a legnagyobb forgalmú árucsoportot a közúti járművek jelentették, amelyek 16,7 milliárd eurós kivitele 3,0%-kal haladta meg a megelőző évit. A csoport kivitele 2010-hez képest 10,0 milliárd euróval nőtt, a növekmény túlnyomó része a 2013–2015. években keletkezett. A termékkör 2016. évi exportjának közel negytedede Németországba került, ezt – tőle jelentősen lemaradva – Franciaország követte a rangsorban. A közúti járművek behozatala 8,9 milliárd euró értékű volt 2016-ban, 5,8%-kal több a 2015. évinél. Az árucsoport euróban számított importja folyamatosan nőtt a 2010-es években, a 2016. évi forgalom 2,1-szerese volt a hat évvel korábbinak. A forgalom ezen irányában is Németország a legfontosabb kereskedelmi partnerünk, részesedése hasonló az exportban tapasztaltnak. A villamos gép, készülék és műszer árucsoport 2016-ban is az export második legnagyobb, az importnak pedig a legnagyobb forgalmú termékköre volt. 2016 során a kereskedelmünk euróértéke a kivitelben 3,7, a behozatalban 6,0%-kal nőtt, 2010-hez viszonyítva ugyanakkor csak az exportban adódott dinamikus bővülés (46, illetve 9,6%). 2016-ban az árucsoport behozatalá-

ban a legfontosabb termékeket az elektronikus integrált áramkörök és mikroszerkezetek, kivételben pedig az elektromos vezérlésre vagy elektromosság elosztására szolgáló kapcsolótáblák, -panelek, -tartók, -asztalok, -dobozok és -foglatok jelentették. Az energiafejlesztő gépek és berendezések forgalmának euróban számított növekedési üteme 2016 során az importban 6,1, az exportban pedig 7,9%-os volt, a növekedési ütem a forgalom mindkét irányában mérséklődött a 2015. évihez képest. 2016-ban a híradástechnikai, hangrögzítő és -lejátszó készülékek euróban számított forgalma a kivitelben 1,9%-kal nőtt, a behozatalban ugyanakkor 5,6%-kal csökkent. Az árucsoport forgalma a 2010-es évek többségében mérséklődött, így a behozatal euróban számított értéke 2016-ban alig több mint felét, a kivitel pedig mintegy negytedét tette ki a hat évvel korábbinak. Az árucsoport volumenhordozó termékeit 2016-ban is a mobiltelefonok és alkatrészek, ezeken kívül exportban a televíziókészülékek jelentették.

2016-ban a külkereskedelmünk mintegy harmadát a **feldolgozott termékek** jelentették. A feldolgozott termékek volumene kivitelben 5,4, behozatalban 6,9%-kal bővült 2015-höz képest. A feldolgozott termékek forgalma ugyanakkor nemcsak 2016-ban, hanem hatéves időtávban is a leggyorsabban nőtt az terméktípusok közül, 2010-hez képest az exportjuk 55, az importjuk pedig 54%-kal lett nagyobb. 2016-ban a feldolgozott termékek 4,0 százalékponttal nagyobb arányban részesedtek a forgalomból, mint hat évvel korábban.

A feldolgozott termékeken belül 2016-ban is a gyógyszer és gyógyszerészeti termékekből bonyolítottuk le a legnagyobb forgalmat. A kereskedelem euróban számított értéke kivitelben 1,0%-kal 4,4 milliárd euróra, behozatalban 0,4%-kal

4.6. tábla

A külkereskedelmi termékg forgalom alakulása árucsoportok szerint, 2016

Árucsoport	Kivitel			Behozatal		
	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}
	2015=100,0			2015=100,0		
Élelmiszerek, italok, dohány	100,6	100,0	7,1	104,1	106,0	5,4
Nyersanyagok	104,0	101,4	2,2	104,1	100,4	2,1
Energiahordozók	96,2	82,3	1,8	97,1	79,2	6,4
Feldolgozott termékek	105,4	103,2	31,2	106,9	104,1	36,4
Gépek és szállítóeszközök	104,8	103,9	57,7	104,3	102,9	49,7
Összesen	104,4	102,9	100,0	104,7	101,5	100,0

^{a)} Euróadatokból számítva.

3,6 milliárd euróra mérséklődött. Gyógyszereket a legnagyobb értékben 2016-ban is Franciaországból importáltunk, míg a legfontosabb célpiacunkká Németország vált, miután megelőzte a korábbi évek listavezetőjét, Oroszországot, ahová a gyógyszerexportunk három év alatt 47%-kal esett vissza. A kereskedelem mindkét irányában 2–3 milliárd euró értékű volt a forgalom az egyéb feldolgozott termékek, valamint az egyéb fémtermékek esetében, kereskedelmük euróértéke 2016-ban egy számjegyű mértékben nőtt, közülük a nagyobb mértékű bővülés az egyéb feldolgozott termékeket érintette.

2016-ban az **élelmiszerek, italok, dohánytermékek** exportvolumene 0,6, az importé 4,1%-kal magasabb volt, mint 2015-ben. Ezeknek a termékeknek a változatlan áron számított forgalma 2010-hez viszonyítva az átlagtól elmaradó mértékben, 17–18%-kal növekedett. Ami az áralakulást illeti, 2016-ban a behozataluk forintárszínvonala a termékfeleségek közül egyedülként növekedett (2,3%), a kivitelüké pedig a legkisebb mértékben csökkent (–0,1%). Hat év alatt az agrárjellegű kereskedelem forintárszintje mintegy 30%-kal emelkedett, ami a forgalom mindkét irányában a legjelentősebb mértékű növekedés a termékfeleségek közül.

Az idetartozó áruk közül a legnagyobb értékű exportot 2016-ban is a gabona és gabonakészítményekből, importot a zöldségfélék és gyümölcsökből bonyolítottuk le, előbbieket euróban számított forgalma 13%-kal csökkent, utóbbiaké viszont 9,6%-kal nőtt a 2015. évihez képest. A gabona és gabonakészítmények kivitelének 45%-át a kukoricaexport jelentette, amelynek értéke mintegy negyedével csökkent 2015-höz képest. A búza euróban számított kivitele ezzel szemben ötödével nőtt, és az árucsoport exportjának 31%-át tette ki 2016-ban. Gabonaexportunk legfontosabb célpiaca Olaszország volt. Az agrárjellegű termékek külkereskedelmében 2,1 milliárd eurós aktívum keletkezett.

2016-ban az **energiahordozók** volumene a behozatalban 2,9, a kivitelben 3,8%-kal alacsonyabb volt az előző évinél. A kereskedelem volumene már 2015-ben csökkent, 2010-hez képest ugyan növekedés adódott, aminek a mértéke (importban 4,4, exportban 9,7%) ugyanakkor a legalacsonyabb volt a termékfeleségek közül. 2016-ban a volumenen kívül a forintárszint is csökkent, behozatalban 18, kivitel-

ben 14%-kal. Az import exporténál nagyobb mértékű árcsökkenése már önmagában is a cserearány javulásának irányába hatott, amit tovább erősített külkereskedelmünk azon adottsága, hogy az energiahordozók a behozatalunkból lényegesen nagyobb arányban részesednek, mint a kivitelünkéből (6,4, illetve 1,8%-kal), így árszínvonaluk változása nagyobb mértékben befolyásolja a teljes import árváltozását, mint az exportét. Az energiahordozó-kereskedelem forintban számított árszínvonala 2013–2016-ban folyamatosan csökkent, az import esetében a 2016. évi árszint 42%-kal volt alacsonyabb a 2012. évinél. (Ugyanennyi idő alatt a háztartási energia fogyasztói ára 22%-kal csökkent hazánkban.)

A volumen- és árfolyamatok együttes hatásaként az energiahordozók euróban számított importja 2016-ban 21%-kal csökkent, azok után, hogy már 2015-ben is jelentős (28%-os) visszaesés adódott. Az idetartozó legjelentősebb forgalmú csoport 2016-ban is a kőolaj és kőolajtermék volt, amelyek 2,8 milliárd eurós behozatala 14%-kal elmaradt a 2015. évitől. A természetes és mesterséges gáz esetében még nagyobb, 36%-os visszaesés következett be, ennek révén az import 1,3 milliárd eurót tett ki.

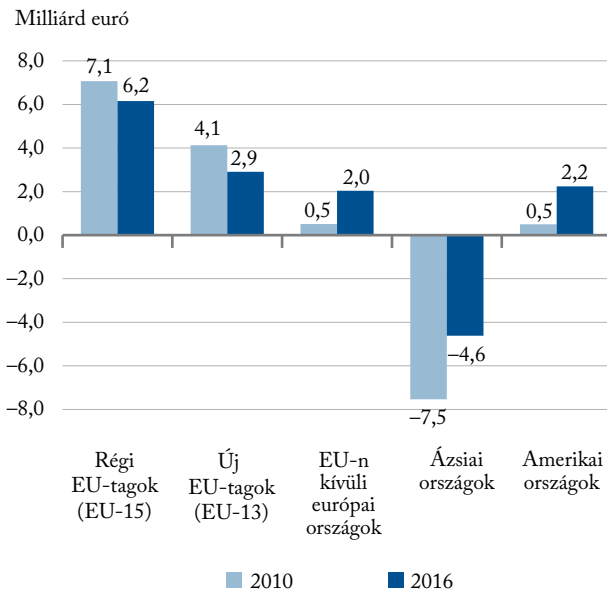
A külkereskedelmünkéből mindössze 2,2%-os arányban részesedő és ezzel a legkisebb súlyú árucsoportnak, a **nyersanyagoknak** a változatlan áron számított forgalma 4%-kal volt magasabb 2016-ban a megelőző évinél. 2010-hez képest az export volumene 16, az importé 31%-kal bővült.

Külkereskedelmünk közel négyötödét az Európai Unió tagállamaival bonyolítjuk le

2016-ban az **Európai Unió tagországaival** (EU-28) lebonyolított kereskedelem volumene az exportban 5,1, az importban 5,3%-kal nőtt 2015-höz képest, ami alacsonyabb növekedési ütem a 2014–2015. évinél. Euróban számítva a kivitel 3,4, a behozatal 3,1%-kal bővült egy év alatt, a növekedés mértéke 2010-hez képest az exportban 32, az importban 44% volt. Az uniós forgalom bővülése különösen az importban haladta meg az összforgalomét, utóbbi irányban az átlagosnál 18 százalékponttal gyorsabb növekedés számítható. Az aktívum ugyan 2016-ban is nőtt (+471 millió euró), de 2010 óta összességében 2,1 milliárd euróval csökkent, és 9,1 milliárd eurót tett ki.

4.22. ábra

Az egyenleg alakulása országcsoportok szerint

Az összes termékforgalom 57%-át a régi tagállamokkal (EU-15) bonyolítottuk le, ebben a viszonylatban az export volumene 4,4, az importé 4,7%-kal nőtt 2016-ban. A velük folytatott kereskedelem mérlege 6,2 milliárd eurós többletet mutat 2016-ra, 212 millió euróval többet, mint 2015-ben. 2010-hez képest a kivitel euróban számított értéke 30, a behozatalé 39%-kal lett nagyobb, a változatlan áron számított növekedés ennél 9,0, valamint 5,7 százalékponttal nagyobb ütemű volt. Az új, 2004-ben, illetve azóta csatlakozott, összesen 12 tagállammal lebonyolított kereskedelem volumene 2016-ban a forgalom mindkét irányában 6,7%-kal

nőtt 2015-höz képest. Az exportban és az importban egyaránt 22%-os arányt képviselő relációval 2,9 milliárd eurós többlet alakult ki 2016-ban, ami 259 millió euróval meghaladta az előző évit. 2010-től a kivitel euróértéke 36, a behozatalé 60%-kal nőtt, amelyek a legnagyobb mértékű növekedések a meghatározó országcsoportok közül.

Az **Európai Unió kívüli országokkal** folytatott kereskedelmünkben a változatlan áron számított export 2,2, az import 2,8%-kal növekedett 2016-ban. Az országcsoporttal lebonyolított áruforgalom hosszabb távot vizsgálva is kedvezőtlenebbül alakult, mint az uniós kereskedelem: 2010-hez képest a kivitel euróban számított értéke 25%-kal nőtt, a behozatalé 13%-kal csökkent. Az egyenleg ugyanakkor ebben a fő relációban is kedvezőbbé vált 2016 során, sőt a 868 millió eurós javulás lényegesen több annál, mint ami az uniós viszonylatban alakult ki. Az országcsoporttal folytatott kereskedelem egyenlege 2010-ben még 5,7 milliárd eurós deficitet mutatott, a hiány 2014-ig folyamatosan csökkent, 2015-ben pedig már kis összegű aktívum keletkezett, majd az egyenleg 2016-ban tovább javult. A mérlegjavuláshoz a legnagyobb mértékben az ázsiai országok járultak hozzá (2,9 milliárd euró), de számottevő volt az amerikai, illetve az EU-n kívüli európai országokat illető egyenlegjavulás is (1,7 milliárd, valamint 1,5 milliárd euró). A mérleg kedvezőbbé válása az ázsiai, illetve az EU-n kívüli európai országokat illetően meghatározóan az importérték csökkenésével, az amerikai országok vonatkozásában ugyanakkor kizárólag az export értéknövekményével magyarázható.

4.7. tábla

A külkereskedelmi termékforgalom alakulása országcsoportok szerint, 2016

Országcsoport	Kivitel			Behozatal		
	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}
	2015=100,0			2015=100,0		
<i>Európai Unió (EU-28)</i>	105,1	103,4	79,5	105,3	103,1	78,1
Régi tagállamok (EU-15)	104,4	103,2	57,0	104,7	103,1	56,5
Új tagállamok	106,7	104,0	22,4	106,7	103,1	21,6
<i>EU-n kívüli országok</i>	102,2	100,8	20,5	102,8	96,2	21,9
Ebből:						
EU-n kívüli európai országok	..	100,2	8,4	..	89,8	6,9
ázsiai országok	..	104,9	5,8	..	98,8	12,1
amerikai országok	..	99,4	4,9	..	103,5	2,8
Összesen	104,4	102,9	100,0	104,7	101,5	100,0

^{a)} Euróadatokból számítva.

A legfontosabb partnerünk továbbra is Németország

A legfontosabb külkereskedelmi partnerünk 2016-ban is Németország volt, amely országgal a forgalmunk több mint negyedét bonyolítottuk le. A Németországgal folytatott külkereskedelem euróértéke kivitelben 3,9, behozatalban 2,5%-kal nőtt, ezek a növekedési ütemek 1,0 százalékponttal meghaladták az átlagosat. Ausztria 2016-ban is a második legfontosabb kereskedelmi partnerünk volt annak ellenére, hogy az exportrangsorban az előző évinél két helyezéssel hátrébb került. A kivittel azonos módon a teljes külkereskedelmi forgalmunkban is Szlovákia volt a harmadik legfontosabb partnerünk, míg a negyedik Franciaország. Utóbbi egy év alatt az exportrangsorunkban két helyezést előrébb lépett, az importban ugyanakkor ugyanennyivel hátrébb került. Importban a két évvel ez előtti rangsor harmadik helyezettje, Oroszország esetében tovább csökkent a behozatal, és így kikerült az első 10 importpartner ország közül, helyét Románia vette át. Orosz behozatalunk csökkenése meghatározóan az energiaimport visszaesésével magyarázható, amelynek ellenére Oroszország – az összforgalmat tekintve – továbbra is a legfontosabb EU-n kívüli európai partnerünk, az EU-n kívüli országokat tekintve pedig – Kínát és az Egyesült Államokat követően – a harmadik a sorban. Az új tagállamok közül a forgalom mindkét irányában az első tíz között található a három visegrádi partnerország (Csehország, Lengyelország és Szlovákia) és

Románia is. A 2016. évi kivitelünk kétharmadát, behozatalunknak pedig a 72%-át a tíz legfontosabb partnerünkkel bonyolítottuk le, amelyek között jelentős többségben vannak az európai uniós tagállamok. Az első 10 ország közül ugyanis az exportban kizárólag az Egyesült Államok, míg az importban Kína nem tagja az európai integrációnak.

A behozatalra nemcsak az árut feladó ország, hanem **származási országok szerint** is rendelkezésre állnak adatok. E kétféle adat összehasonlítása révén következtetéseket vonhatunk le arról, hogy mely országok kapcsolódtak be más országok által gyártott termékek kereskedelmi közvetítésébe, és melyek szakosodtak arra kevésbé. Németországból például 2,8 milliárd euróval nagyobb értékű áru került 2016-ban Magyarországra, mint amekkora a német származású termékek összértéke volt, legnagyobb partnerünk tehát aktív más országok által termelt áruk Magyarországra szállításában²⁹⁾ is. Hasonló a helyzet Ausztriát, valamint Szlovákiát illetően is, amelyek esetében a különbség 2,1 milliárd, illetve 1,2 milliárd euró volt 2016-ban. A nagyforgalmú tengeri kikötőkkel rendelkező Hollandia, valamint Belgium vonatkozásában az ideszállított áruk értéke 2,0 milliárd, illetve 0,7 milliárd euróval haladta meg a származás szerinti értéket. A Földközi-tenger felől érkező áruk Magyarországra közvetítésben legjelentősebb partnerországunk, Szlovénia esetében pedig 0,6 milliárd eurós különbség adódott. Utóbbi országot illetően a származás szerinti áruforgalom értéke 2016-ban a felét sem érte el az onnan ideérkezett

4.8. tábla

Magyarország legfontosabb partnerországai a termék- külkereskedelemben, 2016 (euróadatokról számolva)

Export				Import				(%)
rang-sor	ország	részesedés a forgalomból	előző év=100,0	rang-sor	ország	részesedés a forgalomból	előző év=100,0	
1.	Németország	27,5	103,9	1.	Németország	26,5	102,5	
2.	Románia	5,0	96,2	2.	Ausztria	6,4	98,4	
3.	Szlovákia	4,9	101,7	3.	Lengyelország	5,6	102,4	
4.	Franciaország	4,8	106,3	4.	Szlovákia	5,3	102,6	
5.	Olaszország	4,8	105,4	5.	Kína	5,3	101,9	
6.	Ausztria	4,8	102,2	6.	Csehország	4,9	103,8	
7.	Csehország	4,1	109,3	7.	Hollandia	4,9	109,9	
8.	Lengyelország	4,1	111,6	8.	Franciaország	4,9	98,2	
9.	Egyesült Királyság	3,9	103,3	9.	Olaszország	4,8	106,9	
10.	Egyesült Államok	3,4	98,8	10.	Románia	3,1	100,5	
Összesen		100,0	102,9	Összesen		100,0	101,5	

²⁹⁾ A német származású termékek Magyarországra szállítása értelemszerűen nemcsak Németország által, hanem más ország közvetítése révén is megvalósulhat.

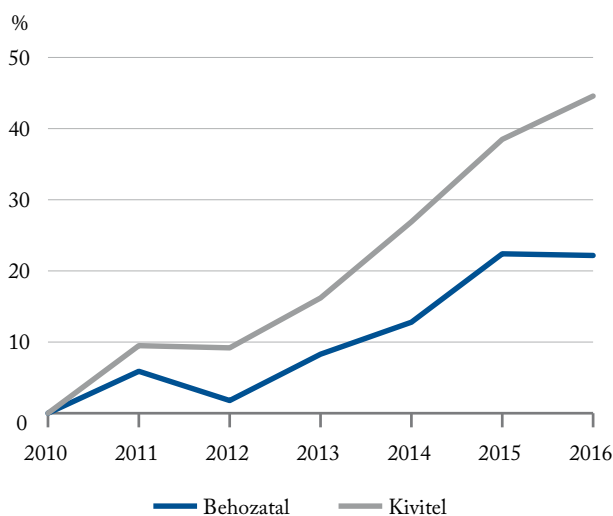
termékekének. A transzkontinentális kereskedelem fontos közvetítő országa még Hongkong (Kína) is, ahonnan a hazánkba érkező 616 millió euró értékű áruforgalomnak mindössze tizede volt ottani származású.

Ezen országok legfontosabb „ellenpárja” Kína, az onnan származó és 2016 során hazánkba került áruk értéke (8,0 milliárd euró) 3,6 milliárd euróval több volt, mint az onnan ideszállítottaké. Hasonló jelenség volt megfigyelhető az Egyesült Államok, Japán és a Koreai Köztársaság esetében is, amely országokra 0,6–0,6, illetve 0,4 milliárd euró volt a különbség.

A szolgáltatás-külkereskedelem egyenlege 2016-ban is javult

2016-ban a **szolgáltatásexport** értéke 21,3 milliárd euró volt, 4,4%-kal több, mint 2015-ben. A **szolgáltatásimport** értéke 14,3 milliárd eurót tett ki, 0,2%-kal elmaradt az egy évvel korábitól. 2010-hez képest a szolgáltatások exportja 45, importja 22%-kal nagyobb lett. A forgalom két irányja közötti különbség lényegesen nagyobb, mint a termékforgalom esetében (30, illetve 26%), amelynél a kivitel és a behozatal szoros együttmozgását az export magas importhányada determinálja. A termékforgalomhoz hasonlóan a legkedvezőtlenebbül 2012-ben változott a forgalom 2010-től, amikor mindkét irányban mérséklődés következett be.

4.23. ábra
A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom értékének változása (2010-hez képest, folyó áron, euróban, turizmussal együtt)

2016 folyamán a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmunkban 7,0 milliárd eurós többlet keletkezett, az egyenleg 924 millió euróval javult 2015-höz képest. A mérleg folyamatosan kedvezőbbé vált, a javulás mértéke 2010-hez képest 4,0 milliárd eurót tett ki.

Szolgáltatás-külkereskedelmünk legfontosabb csoportját 2016-ban is az **üzleti szolgáltatások** jelentették, amelyek a szolgáltatásexport euróértékének 42%-át, az importnak hattizedét adták. E szolgáltatáscsoport kereskedelmében 2010–2015-ben rendre hiány keletkezett, 2016-ban ugyanakkor 418 millió eurós többlet alakult ki, miután a mérleg 1,2 milliárd euróval javult. A számos alcsoportot magában foglaló szolgáltatáscsoport esetében bekövetkezett mérlegjavulás legnagyobb részét a szellemi tulajdon használatáért kapcsolatos pénzmozgások változása miatt következett be, amelyek egyenlege 2015-höz képest 761 millió euróval javult. Emellett még az egyéb üzleti szolgáltatások mérlege is számottevően kedvezőbbé vált (345 millió euró), leginkább a jogi, számviteli, üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások egyenlegjavulása következtében. Az üzleti szolgáltatásokon belül a kereskedelem mindkét irányában legalább 1,0 milliárd euró értékű pénzmozgás a számítástechnikai és információs szolgáltatások vonatkozásában, illetve a szellemi tulajdon használatával kapcsolatosan valósult meg, de hasonló nagyságrendet képviselt az egyéb üzleti szolgáltatások két alcsoportja, a jogi, számviteli, üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások, valamint az egyéb (máshová nem sorolt) üzleti, szakmai és műszaki szolgáltatások is. Utóbbi két csoport exportja jelentősen, 2,0, illetve 1,8-szeresére bővült 2010-hez képest, de ennél is határozottabban, 3,2-szeresére bővült a személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások külpiazi értékesítéséből származó bevétel. A kereskedelem mindkét irányában dinamikusan bővült a számítástechnikai és információs szolgáltatások forgalma, 2016. évi kereskedelmükben félmilliárd eurós többlet keletkezett. 2010-hez képest a forgalom mindkét irányában számottevő csökkenés következett be a távközlési szolgáltatások, valamint az építési-szerelési szolgáltatások esetében. A legnagyobb hiány pedig a kutatás-fejlesztési szolgáltatások kereskedelmében keletkezett, amelynél az importkiadások értéke 334 millió euróval meghaladta az exportbevételekét.

4.9. tábla

A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom alakulása szolgáltatáscsoportonként, 2016*

Szolgáltatáscsoport	Az export		Az import	
	megoszlása	értékindexe (2015=100,0)	megoszlása	értékindexe (2015=100,0)
Bérmunka szolgáltatási díj	6,3	76,5	1,1	86,2
Javítási és karbantartási szolgáltatások	2,1	103,8	2,7	116,7
Turizmus	24,0	106,5	13,8	119,0
Szállítási szolgáltatások	25,2	106,0	22,0	104,3
Üzleti szolgáltatások	41,9	108,3	59,5	94,5
Ebből:				
távközlési szolgáltatások	0,6	97,0	1,5	100,7
építési-szerelési szolgáltatások	1,2	82,9	1,1	89,2
biztosítási szolgáltatások	0,1	96,6	1,2	121,2
pénzügyi szolgáltatások	1,1	106,0	2,5	111,3
számítástechnikai és információs szolgáltatások	7,4	104,9	7,1	100,1
szellemi tulajdon használatáért kapott/fizetett díjak	7,6	114,6	8,8	69,4
egyéb üzleti szolgáltatások	21,3	107,9	34,0	99,7
személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások	2,6	126,3	3,1	105,6
Kormányzati szolgáltatások	0,5	98,8	0,9	100,4
Összesen	100,0	104,4	100,0	99,8

* A kereskedelem értéke exportban 21 milliárd 291 millió euró, importban 14 milliárd 276 millió euró volt 2016-ban.

A **szállítási szolgáltatások** exportja 5,4 milliárd, importja 3,1 milliárd eurót tett ki, 25, illetve 22%-kal részesedtek a szolgáltatás-külkereskedelmünk megfelelő irányú forgalmából. A szállítási szolgáltatások exportja 2016-ban 6,0%-kal bővült, 1,7 százalékponttal nagyobb mértékben, mint a behozataluk. A szállítási szolgáltatások külkereskedelmében rendre nőtt az aktívum, a 2016. évi egyenleg 1,4 milliárd euróval volt kedvezőbb a 2010. évinél. A két legfontosabb szállítási módot a kereskedelem mindkét irányában a közúti, valamint a légi szállítás jelentette, a legnagyobb forgalom exportban az előbbi, importban az utóbbi szolgáltatásokat illetően alakult ki. A közúti szállítási szolgáltatások nemzetközi cseréjéből 1,4 milliárd eurós aktívum keletkezett 2016-ban, a légi szállítási szolgáltatások exportja pedig tavaly is dinamikusán (11%-kal) nőtt.

2016-ban a **turizmus** révén befolyó bevételek 5,1 milliárd, az ahhoz kapcsolódó kiadások 2,0 milliárd eurót tettek ki. Az egyenleg 2013–2015-ben tapasztalt javulása 2016-ban megszakadt, a többlet a 2015. évvel megegyező összegű, 3,1 milliárd euró volt. A turizmushoz kapcsolódó importkiadások 2016-ban 19%-kal emelkedtek, lényegesen nagyobb mértékben, mint 2014–2015-ben. Az utóbbi három évben tapasztalt növekedés hatására a turizmushoz

kapcsolódó importkiadások már meghaladták a 2010. évi szintet (+7,8%).

2016-ban **bérmunka szolgáltatás** címén 1,3 milliárd eurós díjbevétel jelentkezett hazánknak, és miután az import nem volt jelentős összegű, így a tevékenység egyenlege 1,2 milliárd eurós többletet mutatott.

Ami a **szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom relációs szerkezetét** illeti: 2016-ban a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmunk több mint héttizedét az Európai Unió tagállamaival bonyolítottuk le. Ezen belül elsősorban a régi tagállamokkal kereskedünk, amely országcsoporttal a teljes kivitelnek 55, a behozatalnak 58%-a valósult meg 2016-ban. A legjelentősebb unión kívüli relációt a forgalom mindkét irányában az amerikai országok jelentik. Exportban hozzájuk hasonló, mintegy egytizedes aránnyal részesednek az EU-n kívüli európai országok is. A forgalom exportban 2015-höz és 2010-hez viszonyítva is az amerikai országokkal bővült a legnagyobb ütemben (21, illetve 90%-kal). Importban a megelőző évhez viszonyítva az ázsiai országokkal folytatott kereskedelem nőtt a legdinamikusabban (8,6%). Ezt megközelítően, 8,0%-kal növekedett az új tagországokkal folytatott kereskedelem, és e reláció bővült 2010 óta a legnagyobb mértékben (37%). 2016-ban a

4.10. tábla

Magyarország legfontosabb partnerországai a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalomban, 2016
(euróadatokról számolva, turizmus adatok nélküli forgalom)*

(%)

Export				Import			
rang-sor	ország	részeseés a forgalomból	előző év=100,0	rang-sor	ország	részeseés a forgalomból	előző év=100,0
1.	Németország	19,7	106,3	1.	Németország	21,5	98,1
2.	Egyesült Államok	10,4	134,2	2.	Egyesült Államok	10,7	90,2
3.	Egyesült Királyság	9,1	104,3	3.	Egyesült Királyság	8,2	70,4
4.	Ausztria	7,1	97,3	4.	Ausztria	6,7	107,0
5.	Hollandia	4,1	104,4	5.	Hollandia	4,6	89,6
	Összesen	100,0	103,8		Összesen	100,0	97,3

* A kereskedelem értéke exportban 16 milliárd 182 millió euró, importban pedig 12 milliárd 313 millió euró volt 2016-ban.

7,0 milliárd eurós többletből 4,5 milliárd euró az uniós forgalomban, 3,5 milliárd euró a régi tagállamokkal lebonyolított kereskedelemben keletkezett. A szolgáltatás-külkereskedelmi egyenleg 2010 óta 4,0 milliárd euróval vált kedvezőbbé, amin belül az uniós forgalomban 2,4 milliárd, a régi tagállamokat illetően 1,6 milliárd, az amerikai országok vonatkozásában 0,9 milliárd euró volt az egyenlegjavulás mértéke.

A termékforgalomhoz hasonlóan a **legfontosabb kereskedelmi partnerünket** a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalomban is Németország jelentette, bár részeseés a javak ezen csoportjának külkereskedelmében alacsonyabb. A termékforgalom esetében olyan, az áru fizikai létezéséhez kapcsolódó költségek (mint például szállítás, szállítmánybiztosítás) vannak, amelyek földrajzilag távol található kereskedelmi partnerek esetén rontják a külkereskedelmi ügylet versenyképességét. Miután a szolgáltatás-külkereskedelemben ilyen költségek nem jelentkeznek, a legfontosabb partnereket ismertető rangsorban a termékforgalomhoz képest kedvezőbb helyezést foglalnak el az olyan, távoli – és nagyon fejlett szolgáltató szektorral rendelkező – országok, mint az Egyesült Államok, vagy a földrajzi szempontból Európa periferiáján található Egyesült Királyság. 2016-ban a forgalom két irányában azonos sorrend alakult ki az öt legfontosabb kereskedelmi partnerünket illetően, miután exportban az Egyesült Államokkal megvalósult forgalom euróértéke 34%-kal nőtt, megelőzve a 2016-ban még második Egyesült Királyságot. (A növekedés mindenképp az audiovizuális szolgáltatások és a szellemi tulajdon használatáért kapott díjak emelkedése miatt következett be.) Az Egyesült Királyság esetében az import

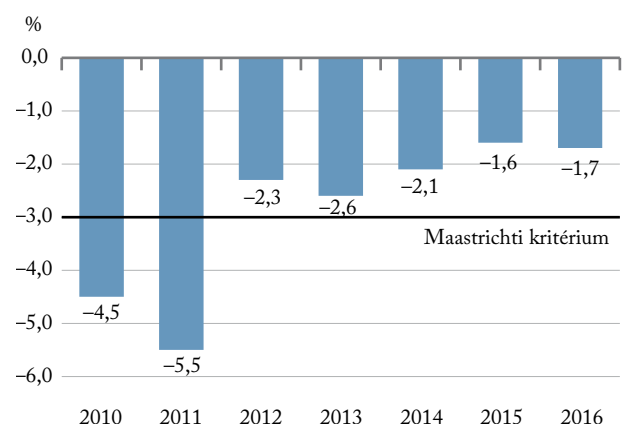
változott számottevően, a 30%-os csökkenés meghatározóan a szellemi tulajdon használatáért fizetett díjak visszaesésével áll összefüggésben. A legfontosabb partnereink többsége európai uniós ország, az unión kívüliek közül az első 10 ország között az Egyesült Államok és Svájc szerepel, de utóbbi csak az exportban, amelyben a 6. helyezett volt 2016-ban.

KORMÁNYZATI SZEKTOR

A **kormányzati szektor hiánya** 2016-ban 610 milliárd forint volt, a GDP 1,7%-ának felelt meg. A deficit 82 milliárd forinttal, GDP-arányosan 0,1 százalékponttal nőtt a rekordalacsony hiányt mutató 2015. évihez képest. A maastrichti kritérium 3,0%-os hiánycélja 2012-től 2016-ig mindegyik évben teljesült.

4.24. ábra

A kormányzati szektor egyenlege a GDP százalékában

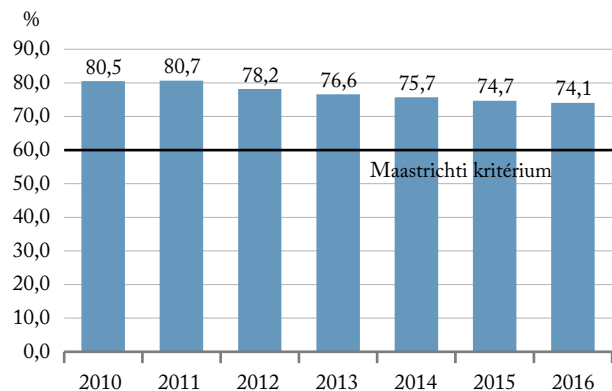
2016-ban a kormányzati szektor **bevétele** 16,0 ezer milliárd forint volt, a GDP 46%-a. A bevételek értéke 2015-höz képest 3,1%-kal csökkent, ezzel megszakadt a 2011–2015 során tapasztalt növekedés. A legfontosabb bevételi forrást jelentő, a bevételek négytizedét adó termelési és importadók értéke lényegében változatlan maradt (+0,2%). Az idetartozó legfontosabb adónemből, az általános forgalmi adóból származó bevételek valamelyest mérséklődtek (–0,3%), miáltal megszakadt az áfabevétel 2014–2015 során tapasztalt számottevő, összességében 23%-os növekedése, ami jelentős részben az online pénztárgépek bevezetésének volt a következménye. A bevételek háromtizedét a társadalombiztosítási hozzájárulások adták, amelyek 7,7%-kal emelkedtek 2016-ban. A túlnyomórészt EU-transzfereket tartalmazó egyéb bevételek ezzel szemben 34%-kal – 1116 milliárd forinttal – csökkentek 2015-höz képest, abban az évben ez a bevételi tétel kiemelkedő összegű volt.

2016-ban a kormányzati szektor **kiadása** 16,6 ezer milliárd forint volt, 2,5%-kal kevesebb, mint 2015-ben. A mérséklődés 2013–2015 7–7%-os növekedéseit váltotta fel. A legfontosabb csoportot, a kiadások 27%-át a pénzbeni társadalmi juttatások jelentették, ezek 2016. évi összege 1,7%-kal haladta meg a 2015. évit. A 2010-hez képest bekövetkezett bővülés mértéke mindössze 7,4%-os volt, 16 százalékponttal kisebb ütemű, mint az összes kiadásé. A kiadások 23%-át a munkavállalói jövedelmek tették ki, amelyre fordított összeg 7,2%-kal emelkedett 2016-ban. A folyó termelőfelhasználás ezzel szemben 2,1%-kal mérséklődött, a kamatkiadás pedig – 2014–2015-höz hasonlóan – 2016-ban is elmaradt az előző évitől (–6,8%). Ez utóbbi tétel 2016-ban 1,1 ezer milliárd forint összegű kiadást jelentett a kormányzati szektornak, ugyanakkorát, mint 2010-

ben. A kamatkiadással azonos nagyságrendű volt a bruttó állóeszköz-felhalmozás, amely mintegy feleakkora összegű volt a 2015. évihez képest. A visszaesés elsősorban azzal magyarázható, hogy lezárultak a 2007–2013-as európai uniós programok kifizetései.

4.25. ábra

A kormányzati szektor adóssága a GDP százalékában

2016 végén a **kormányzati szektor adóssága** – a Magyar Nemzeti Bank adatai szerint – a GDP 74,1%-át tette ki, az egy évvel korábnál 0,6, a 2010. év végénél 6,4 százalékponttal alacsonyabb volt. A csökkenés mértékének értékelésekor figyelembe kell venni, hogy 2011-ben az állam által átvett, 2,7 ezer milliárd forint értékű magánnyugdíjpénztári vagyonsból 1,4 ezer milliárd forintot az állampapírok jelentettek, amelyeket bevontak az állami tulajdonba vétellel egyidejűleg, 5,0 százalékponttal mérsékelve a 2011. évi GDP-arányos adósságot. Az adósság forintban számított értéke 2010-től 19%-kal nőtt, és 25,9 ezer milliárd forintot tett ki 2016 végén.

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

Vállalkozási környezet

- A **regisztrált gazdasági szervezetek** száma 2016 végén 1 millió 846 ezer volt, 0,5%-kal több az egy évvel korábinál, ezen belül a vállalkozások száma 0,4%-kal gyarapodott. A növekedés hátterében leginkább az önálló (azon belül is elsősorban az egyéni) vállalkozók számának bővülése állt. Emellett a nonprofit szervezetek és az egyéb gazdasági szervezetek száma is gyarapodott. A vállalkozások a főtevékenységük alapján a leggyakrabban – akárcsak a korábbi években – a mezőgazdaság, az ingatlanügyletek, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágakba tartoztak. Nem változott a vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlása sem, továbbra is 99,7%-ot tett ki az 50 fő alatti létszámúak aránya.

- Ezer lakosra 173 regisztrált vállalkozás jutott országosan, a vállalkozási aktivitás Közép-Magyarországon a legélénkebb. A 2016-ban **újonnan bejegyzett vállalkozások** 112,4 ezres száma 5,8%-kal magasabb volt a 2015. évinél. Az új bejegyzésű gazdasági társaságok közül nőtt a korlátolt felelősségű társaságok, a részvénytársaságok és a közkereseti társaságok, ellenben csökkent a betéti társaságok száma. Az önálló vállalkozók új regisztrációja is meghaladta az egy évvel korábit. Az év során 106,3 ezer **vállalkozás megszűnését** jegyezték be, számuk a korábbi évek növekedését követően 9,9%-kal csökkent az előző évihez képest.

- A 2015. évi előzetes adatok alapján a Magyarországon **működő vállalkozások** 99,2%-a **kis- és középvállalkozásnak** minősült. A kis- és középvállalkozások a vállalkozási szférában foglalkoztatottak kétharmadának biztosítottak munkalehetőséget. A hozzáadott érték 43, a termelési érték 37, a nettó árbevétel 42, ezen belül az exportárbevétel 17%-ával járultak hozzá a működő vállalkozások összteljesítményéhez.

- Magyarországon 2015-ben 468 milliárd forintot fordítottak kutatás-fejlesztésre, folyó áron 6,2%-kal többet, mint egy évvel korábban. A **K+F-ráfordítások** bruttó hazai termékhez viszonyított aránya 1,38% volt. A hazai ráfordítások GDP-arányos szintje tendenciájában emelkedik, de továbbra is elmarad a Magyarország által 2020-ra vállalt 1,8%-os célértéktől.

- A **K+F-ráfordítások finanszírozásában** tovább erősödött a versenyszféra szerepvállalása, 2015-ben a források fele származott a vállalkozásoktól.

- Hosszabb időtávon a kutatás-fejlesztésben részt vevők **létszámának** növekvő része dolgozik vállalkozói kutatóhelyeken. 2014-ben és 2015-ben azonban számottevően csökkent a versenyszféra K+F-létszáma.

Kutatás-fejlesztés és innováció

Mezőgazdaság

- A **mezőgazdaság** 2016-ban a nemzetgazdasági **bruttó hozzáadott érték** 4,5%-át adta, a hazai foglalkoztatásban 5,0, a beruházásokon belül 5,5%-os arányt képviselt.

- A **gabonafélék 2016. évi terméseredményei** kiválóak lettek, az előző évihez képest kukoricából egyharmadával, búzából 4,9%-kal több termés került a magtárakba. Napraforgóból rekordmennyiséget takarítottak be, de a repce terméseredménye is kiemelkedő volt.

- A 2016. december 1-jei **állatszámítás** adatai alapján a főbb haszonállatok állománya a szarvasmarhák és a ludak kivételével elmaradt az egy évvel korábbitól. A **szarvasmarha-állomány** 2010 óta folyamatosan, összességében egyötödével emelkedett.

- A mezőgazdasági számlarendszer előzetes adatai szerint 2016-ban a **mezőgazdaság bruttó hozzáadott** értéke folyó áron 13, előző évi áron 18%-kal emelkedett, jelentősen hozzájárulva a GDP növekedéséhez.

- A **mezőgazdasági termelői árak** a 2013. és 2014. évi mérséklődés, majd a 2015. évi stagnálás után 2016-ban 3,8%-kal csökkentek az előző évhez képest. Ezen belül a növényi termékek ára 5,7, az élő állatok és állati termékeké 0,6%-kal mérséklődött.

Ipar

- Magyarországon az ipar a bruttó hozzáadott érték több mint negyedét (az EU-28 átlagánál jóval magasabb részét) állítja elő. 2016-ban a foglalkoztatottak 23, a nemzetgazdasági beruházások 36%-a koncentrált az iparban. Az **ipari termelés** volumene 2013 óta emelkedik. A 2014. és 2015. évi – uniós összehasonlításban is kiemelkedő – bővülés után 2016-ban kismértékben (0,9%-kal) nőtt a kibocsátás. A növekedés ütemét alapvetően a korábbi években dinamikusul bővülő és a növekedés motorjának számító járműgyártás lassuló emelkedése fékezte.

- Az ipar exportorientációja 2016-ban tovább erősödött, az **értékesítések** 65%-a a külföldön realizálódott. A külföldi eladások volumene – jelentős bővülés után – 2016-ban enyhén emelkedett, a belföldi értékesítéseké viszont – megelőző két év élénkülését követően – csökkent, és továbbra is számottevően elmarad a válság előtti szintjétől.

- Az ipari termelés 95%-át adó **feldolgozóipar** teljesítménye 2016-ban – két év dinamikus bővülése után – 1,4%-kal nőtt. A feldolgozóipari termelés legnagyobb részét adó járműgyártásban 0,3, az elektronikai iparban 9,3, az élelmiszeriparban 1,4%-kal nőtt a kibocsátás.

- Az **ipari termelői árak** 2014 óta csökkennek. 2016-ban 1,7%-kal voltak alacsonyabbak az egy évvel korábbinál, amit elsősorban az energia-hordozók világpiaci árcsökkenése okozott. Az árszínvonal mindkét értékesítési irányban mérséklődött. A belföldi eladások árai átlagosan 3,0, az exportértékesítésekéi 1,0%-kal csökkentek.

Építőipar

- Az **építőipar termelése** az elmúlt másfél évtizedben hullámzóan alakult. Az ezredfordulót követő évekre jellemző élénkülés után 2006 és 2012 között (összesen 41%-ot kitevő) csökkenés következett. A termelési volumen a 2013–2015 közötti (összességében 27%-os) növekedés után 2016-ban 19%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Ezen belül az épületeken végzett kivitelezés – a lakásépítés fellendülése ellenére – 3,7%-kal, az egyéb építmények építése egyharmadával csökkent. A 2016. évi építőipari kibocsátás – a 2013–2015-ben mért növekedés ellenére – 11,5%-kal elmaradt a 2010. évitől is. Az **építőipari termelői árak** átlagosan 2,8%-kal haladták meg a 2015. évit.

- Az **építőipar nemzetgazdaságon belüli súlya** a bruttó hozzáadott érték alapján 2016-ban 3,4% volt. A gazdasági ág 2016-ban a foglalkoztatottak számából 6,4, a beruházások teljesítményértékéből 1,7%-kal részesedett. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó és nettó átlagkeresete egyaránt 24%-kal elmaradt a nemzetgazdasági átlagtól, ez a nettó összegben havonként átlagosan 41 ezer forint hátrányt jelentett.

- A **szállítási teljesítmények 2016-ban** is növekedtek. A nemzetgazdaság árutonna-kilométerben kifejezett áruszállítási teljesítménye 5,0%-kal, a szállított tömeg 0,4%-kal volt nagyobb, mint 2015-ben. A belföldi forgalom teljesítménye 9,9, az összteljesítmény háromnegyedét kitevő nemzetközi forgalomé 3,4%-kal bővült. A helyközi személyszállítás teljesítménye 4,4%-kal meghaladta a 2015. évit. A teljesítmény növekedése az átlagos utazási távolság hosszabbá válásának következménye, az utazások száma ugyanis 1,5%-kal mérséklődött. A helyi közösségi közlekedési szolgáltatásokat igénybe vevők száma 2016-ban 0,7%-kal bővült.

Szállítás, közlekedés

- Előzetes adatok szerint a **szállítás, raktározás** nemzetgazdasági ág **bruttó hozzáadott értéke** 1894 milliárd forintot tett ki 2016-ban. A nemzetgazdasági ág részesedése Magyarország bruttó hozzáadott értékéből 5,4% volt tavaly. A nemzetgazdasági ág **beruházási teljesítménye** 2016-ban 621 milliárd forint volt, ami az összes nemzetgazdasági beruházás 13%-át tette ki. 2016-ban a szállítás, raktározás nemzetgazdasági ágban **foglalkoztatottak száma** 277 ezer volt, mintegy háromnegyedük férfi. Az ágazatban alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 248 ezer forint volt 2016-ban, 5,9%-kal kevesebb, mint a nemzetgazdaság átlagában.

- 2016-ban 239 ezer **személygépkocsit helyeztek Magyarországon első alkalommal forgalomba**, 19%-kal többet, mint 2015-ben. Az új – kétévesnél fiatalabb – személygépkocsik forgalomba helyezése 24, a használtaké 16%-kal bővült. Ezzel az új személygépkocsik aránya valamelyest növekedett a forgalomba helyezéseken belül, de részesedésük csak 42%-os volt. A **személygépkocsi-állomány** 2016 végén 3 millió 313 ezer darabot tett ki, 116 ezerrel többet, mint 2015 végén. A magyarországi személygépkocsi-állomány átlagos kora 13,9 év volt 2016 végén, 0,2 évvel több, mint egy évvel korábban, ami egyben a legmagasabb érték az ezredforduló óta.

- A **vezetékes távbeszélő fővonalak** bővülése 2016-ban is a hagyományos telefonvonalak számának csökkenése, és az ún. VoIP-hangcsatornák számottevő gyarapodása mellett következett be. A **mobil-előfizetések** piaca telített, számuk 2016-ban 0,6%-kal mérséklődött. A **havidíjas előfizetések** aránya nő. 2012 óta folyamatosan csökken a **vezetékes hálózatból kiinduló** hívások száma és időtartama. A 2016 folyamán **mobilhálózatokból indított** közel 8 milliárd hívás időtartama meghaladta a 21 milliárd percet.

- Az **internet-előfizetések** számának emelkedésére döntő hatást gyakorolt az okostelefonok elterjedése és a mobilinternet folyamatos árversenyt eredményező térhódítása. Az internetszolgáltatások nettó bevételének 39%-a realizálódott **mobiliternetes** előfizetésekből. A mobilnet-előfizetések száma 2016-ban meghaladta a 6 milliót, 2015-höz viszonyítva 11%-kal emelkedett, 2010-hez mérten pedig 4,6-szeresére nőtt. Az internetszolgáltatói piac koncentrátsága magas: az előfizetések több mint 96%-át 10 szolgáltató biztosította.

- A **kiskereskedelem** 4,2%-kal járult hozzá a 2015. évi **bruttó hozzáadott értékhez**. A **beruházások** folyó áras teljesítményértéke 2016-ban 134 milliárd forint volt, az összes hazai beruházás 2,8%-a. Az ágazat **foglalkoztatási** szerepe 2016-ban ennél nagyobb, 8,5%-os volt. A kiskereskedelemben alkalmazásban állók 2016. évi **havi bruttó átlagkeresete** 201 ezer forint volt, a nemzetgazdasági átlagtól elmaradt, annak mindössze 76%-át tette ki.

- A **kiskereskedelmi forgalom** 2013 óta tartó növekedése 2016-ban tovább folytatódott: a forgalom volumene 2016 egészében 4,7%-kal emelkedett az előző évhez képest, illetve 16%-kal meghaladta a 2010. évit. Ennek háttérében a reálkeresetek növekedése és a javuló munkaerőpiaci helyzet mellett a csekély mértékű infláció, valamint az üzemanyag árának 2016. január–szeptember közötti időszakban bekövetkezett jelentős csökkenése állt. Az összforgalom csaknem 47%-át kitevő élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletek értékesítési volumene 2,8, a nem élelmiszer jellegű üzleteké 6,9, az üzemanyagotöltő állomásoké 5,1%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest.

- A 2015. évi adatok alapján a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban folyó áron 486 milliárd forint **bruttó hozzáadott értéket** állítottak elő, a nemzetgazdaság összteljesítményének 1,7%-át. Ez az arány 2010 óta gyakorlatilag nem változott. A **foglalkoztatottak** 4,4%-a dolgozott a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban, az ágazat 193 ezres létszáma 9,5 ezerrel meghaladta a 2015. évit. A nemzetgazdasági ágban 2016-ban folyó áron 50 milliárd forintnyi **beruházás** valósult meg, 20%-kal kevesebb az előző évinél. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók **bruttó átlagkeresete** 166 ezer forint, a családi kedvezmény figyelembevétele nélkül számított havi nettó átlagkeresete pedig 110 ezer forint volt, egyaránt 37%-kal kevesebb a nemzetgazdasági átlagnál.

Távközlés, internet

Kiskereskedelem

Turizmus, vendéglátás

• 2016-ban a **külföldi állampolgárok** 53 millió látogatást tettek hazánkba, 9,4%-kal többet, mint 2015-ben. A látogatók döntő többsége (97%-a) Európából, ezen belül több mint nyolctizedük az Európai Unióból érkezett. 2016-ban a **magyar lakosság** 18,9 millió látogatást tett külföldön, 9,4%-kal többet, mint az előző évben.

• A hazai **kereskedelmi szálláshelyek** szolgáltatásait 2016-ban összesen 11,1 millió vendég 27,7 millió vendégéjszakára vette igénybe, egyaránt 7,0%-kal többen, mint egy évvel korábban. A forgalombővülés mértéke jelentősen meghaladta a kapacitását. A hazánkba érkező **külföldi** vendégek 13,9, a **belföldiek** 13,8 millió éjszakát töltöttek el a magyarországi kereskedelmi szálláshelyeken, 6,9, illetve 7,1%-kal többet, mint egy évvel korábban.

• 2016 egészében a **vendéglátóhelyek** – a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátóegységeivel együttes – **eladási forgalma** 1001 milliárd forint volt, volumenében 6,2%-kal több a 2015. évinél. A forgalom 89%-át adó kereskedelmi vendéglátás volumene 2016-ban 9,1%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, miközben a munkahelyi vendéglátásé 13%-kal visszaesett. 2010-hez viszonyítva a **kereskedelmi vendéglátóhelyek** forgalma másfélszeresére bővült, a munkahelyi egységeké gyakorlatilag nem változott.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2013	2014	2015	2016
K+F-ráfordítások a GDP százalékában	1,40	1,37	1,39	..
Mezőgazdasági kibocsátás volumenindexe, 2010. év=100,0 ^{a)}	112,4	125,2	122,3	133,0
Ipari termelés volumenindexe, 2010. év havi átlaga=100,0 ^{b)}	104,8	112,9	121,2	122,3
Ipari termelői árak indexe, 2010. év = 100,0	109,5	109,0	108,0	106,2
Ipari értékesítésből export aránya, % ^{b)}	57,8	61,0	63,6	64,7
Építőipari termelés volumenindexe, 2010. év havi átlaga=100,0	93,2	105,8	109,0	88,5
Szállítási teljesítmény indexe, 2010. év=100,0				
áruszállítás ^{c)}	105,1	109,4	109,8	115,3
helyközi személyszállítás ^{d)}	94,6	100,0	102,3	106,7
helyi személyszállítás ^{e)}	98,1	103,0	104,6	105,4
A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik száma, 2010. év=100,0	207,0	268,1	326,0	389,1
A száz lakosra jutó mobil-előfizetések száma	118,2	119,7	120,7	120,3
A száz lakosra jutó internet-előfizetők száma	65,6	74,2	82,5	90,1
A kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumenindexe, 2010. év=100,0	99,8	104,9	111,0	116,3
Magyar állampolgárok külföldi látogatásainak száma, ezer	16 038	16 340	17 276	18 895
Külföldi állampolgárok magyarországi látogatásainak száma, ezer	43 611	45 984	48 345	52 890
Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, ezer	22 968	24 434	25 888	27 695

^{a)} Alapáron.

^{b)} Valamennyi ipari vállalkozás adata.

^{c)} Árutonna-kilométer alapján.

^{d)} Utaskilométer alapján.

^{e)} Utasszám alapján.

VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET

Az ország gazdasági teljesítőképessége nagymértékben a vállalkozásokon alapul. A működésnek teret adó gazdasági környezet hatással van mind az alulról, mind a korábban bejegyzett szervezeti körre. A vállalkozási életciklus kezdetén az alapításkori feltételek (adminisztratív és anyagi terhek, korlátok és köttetések, információhoz jutás nehézségei), a hazai és külpiazi körülmények mellett fontos a jogi szabályozás stabilitása, mivel annak hiánya bizonytalansági faktort jelent a jövőbeni kilátások és a tervezhetőség szempontjából. Az üzleti környezetet befolyásoló tényezők közül kulcsfontosságúak továbbá a vállalkozást terhelő működési, adózási terhek, a saját erőt kiegészítő finanszírozási források (támogatások, hitelek) hozzáférhetősége és költségei. A működési feltételek folyamatos javítása a versenyképesség, a tőkeáramlás, a munkaerőpiaci stabilitás és az innováció biztosítása érdekében elkerülhetetlen kötelezettség az egyre inkább globalizálódó világ-gazdaságban.

Az önálló vállalkozók súlya tovább erősödött

A regisztrált gazdasági szervezetek száma az utóbbi 10 évben 2015 kivételével bővült. 2016 végén 1 millió 846 ezer gazdasági szervezetet tartottak nyilván, 0,5%-kal (több mint 8 ezerrel) többet, mint egy évvel korábban. (2015-ben 0,5%-os csökkenés következett be, amiben szerepe volt a kft.-k számára

előírt tőzstőke legkisebb összegének felemelésére vonatkozó jogszabályi változásoknak.) A gazdálkodási formák főbb csoportjai közül a legnagyobb súlyt képviselő vállalkozások (azon belül is az önállók), a nonprofit szervezetek, továbbá az egyéb szervezetek száma bővült, a költségvetési szerveké mérséklődött.

2016 végén a gazdasági szervezetek 92%-át a **vállalkozások** tették ki, arányuk 2011 óta lényegében változatlan. Az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő 1 millió 697 ezer vállalkozás 0,4%-kal több volt az egy évvel korábban nyilvántartottnál. A növekedést az önálló vállalkozók számának bővülése határozta meg, az összes vállalkozás 32%-át kitevő társas formában bejegyzettek állománya ugyanis 3,6%-kal (több mint 20 ezerrel) elmaradt a 2015. év végétől.

A **társas vállalkozásokon** belül a legnagyobb hányadot (2016 végén 71%-ot) képviselő korlátolt felelősségű társaságok száma egy év alatt 3,1%-kal (bő 12 ezerrel) lett kevesebb. Hosszabb időszakra visszatekintve e vállalkozási forma – korábban is jellemző – népszerűsége az előírt tőzstőke (500 ezer forintra történő) 2007. szeptember 1-jei leszállítását követően tovább fokozódott. Az új polgári törvénykönyv 2014. március 15-i hatályba lépésével azonban a tőzstőke minimális összege újból 3 millió forintra emelkedett, ami megtörte a növekvő tendenciát. (A korábban bejegyzett, de ezt az összeget el nem érő tőzstőkével működő kft.-k esetében az átmeneti rendelkezésekről szóló törvény az eme-

5.1. tábla

A regisztrált gazdasági szervezetek száma

Gazdálkodási forma	2015.	2016.	Változás az előző év végihez képest, %	
	december 31.		2015	2016
<i>Társas vállalkozás</i>	560 853	540 585	-4,3	-3,6
Ebből:				
gazdasági társaság	548 355	527 791	-4,5	-3,8
ebből:				
korlátolt felelősségű társaság	398 161	385 938	-3,5	-3,1
betéti társaság	140 005	131 795	-7,4	-5,9
<i>Önálló vállalkozó</i>	1 130 025	1 156 651	+1,3	+2,4
Ebből:				
egyéni vállalkozó	400 493	420 671	+1,8	+5,0
Vállalkozás összesen	1 690 878	1 697 236	-0,6	+0,4
Költségvetési szerv és költségvetési rend szerint gazdálkodó szerv	12 757	12 636	-0,8	-0,9
Nonprofit szervezet	128 271	129 609	+0,8	+1,0
Egyéb szervezet	5 798	6 620	+3,6	+14,2
Gazdasági szervezetek összesen	1 837 704	1 846 101	-0,5	+0,5

léshez 2 év haladékot biztosított, ami a 2016-ban adott további egy éves hosszabbítást követően 2017. március 15-ével vált végleg esedékessé.) Viszonylag nagy mértékben, 5,9%-kal (8 ezerrel) csökkent a társas vállalkozások csaknem egynegyedét jelentő betéti társaságok köre is. A számuk alapján alacsony súlyú részvénytársaságok és szövetkezetek állománya gyarapodott.

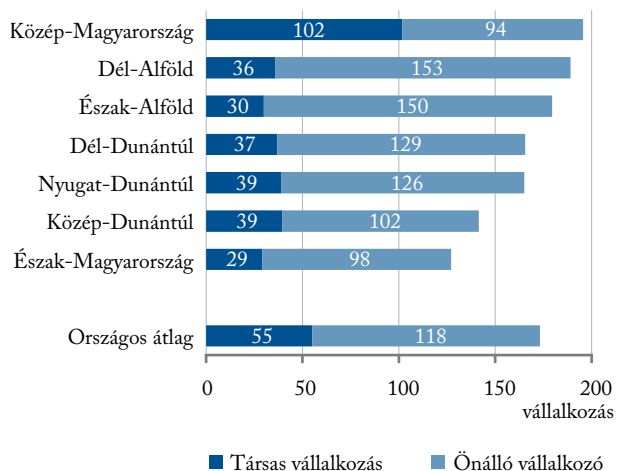
A regisztrált **önálló vállalkozók** száma folyamatosan bővült az elmúlt 10 évben, az összes vállalkozáson belüli arányuk 2016 végén meghaladta a 68%-ot. A december végi, 1 millió 157 ezret megközelítő számuk 2,4%-os (csaknem 27 ezres) növekedést jelentett az egy évvel korábbihoz képest. Az önálló vállalkozások 36%-át kitevő egyéni vállalkozók (korábban egyéni vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők) körének bővülése volt az erőteljesebb (5,0%), az egyéb önálló vállalkozók és az adószámmal rendelkező magánszemélyek együttes száma mérsékeltebben, 0,9%-kal nőtt egy év alatt. A foglalkozás jellege szerinti változásban folytatódott az előző évek tendenciája. A fő- és a mellékfoglalkozású vállalkozók száma bővült, a nyugdíj mellett tevékenykedőké mérséklődött, így az év végén az előbbi sorrendben 34–45–21%-ot tett ki részesedésük. (Az egyéni vállalkozók között a főfoglalkozásúak voltak többségben, körükben 53–39–8% volt a megoszlás.)

Az ország hét **régiója** közül hatban emelkedett, Közép-Magyarországon mérséklődött a nyilvántartott vállalkozások száma. Ezen belül minden térségben csökkent a társas vállalkozások száma, és bővült az önálló vállalkozóké. 2016 végén az összes vállalkozás 35%-át közép-magyarországi székhellyel tartották nyilván, a többi régió részesedése 8,6–15,5% között alakult. A társas vállalkozások és az önálló vállalkozók régiónkénti megoszlása eltérő. Előbbiek nagyobb hányadát (56%-át) közép-magyarországi székhellyel jegyezték be, a többi régió 6,1–8,3%-kal részesedett. Az önálló vállalkozók eloszlása kiegyenlítettebb, 2016. december végén a közép-magyarországi 24%-os arányt 9,3–19% közötti részesedéssel követte a többi régió. Ezer lakosra országosan 55 társas vállalkozás jutott, amelyet csak Közép-Magyarország mutatószáma múlt felül. Az önálló vállalkozók ezer lakosra jutó országos átlagát viszont nagyobb mértékben – mivel sok a mezőgazdasági őstermelő – a két alföldi régió, emellett Dél- és Nyugat-Dunántúl mutatószáma haladta meg. Az összes vállalkozás népességarányos mutatószáma

alapján Közép-Magyarországon a legélénkebb a vállalkozási aktivitás, és a társas vállalkozások térségen belüli súlya is itt a legerősebb.

5.1. ábra

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma régiók szerint, 2016. december 31.

A vállalkozások **főtevékenység szerinti megoszlása** nem változott lényegesen, továbbra is a mezőgazdaság (28%), az ingatlanügyletek (13%), a kereskedelem (11%), valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (11%) volt a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ág. Amíg azonban a társas vállalkozások a kereskedelem (23%) és a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (18%), addig az önálló vállalkozók a mezőgazdaság (40%) és az ingatlanügyletek (16%) területén regisztráltak a leggyakrabban, a mezőgazdasági őstermelők és az ingatlan bérbe adók nagyobb aktivitásának köszönhetően.

A **vállalkozások létszám szerinti struktúrája** változatlan maradt az egy évvel korábbihoz képest annak ellenére, hogy a növekedés a nagyobb létszámot foglalkoztatók – amelyek ugyanakkor rendkívül kis súlyarányúak – körében jelentősebb mértékű volt, mint a kis létszámúaknál. A vállalkozások meghatározó hányada (99,7%-a) 50 fő alatti létszámot foglalkoztatott, ezen belül a 10 főnél kevesebb (vagy ismeretlen) létszámúak részesedése 97,8% volt 2016 végén. Az 50–249 főt alkalmazók aránya 0,3, a legalább 250 főt foglalkoztatóké 0,05%-ot képviselt (szám szerint ez 4932, illetve 923 vállalkozást jelentett). A társas vállalkozások között ez utóbbi két létszám-kategóriába tartozók valamelyest nagyobb hányadot, 0,9, illetve 0,2%-ot jelentettek.

Az új bejegyzésű vállalkozások száma bővült, a megszűnteké csökkent

2016-ban az új bejegyzésű vállalkozások száma elérte a 112,4 ezret, ami 5,8%-kal magasabb volt a 2015. évinél. Az újonnan regisztrált vállalkozások 23%-a (26 ezer) a társas formák valamelyikét választotta, körükben (a 2012–2015. évi csökkenéssel ellentétben) 2016-ban 5,1%-os növekedés következett be. A társas vállalkozások meghatározó hányadát kitevő gazdasági társaságok között nőtt az új bejegyzésű kft.-k, részvénytársaságok és közkereseti társaságok száma, csupán a betéti társaságoké csökkent. (Az új bejegyzésű kft.-k számának emelkedése ugyancsak a 2012–2015. évi csökkenés után következett be.) Az újonnan bejegyzett önálló vállalkozók számának növekedése a kétharmadukat kitevő egyéni vállalkozók nagyobb aktivitásának köszönhető, az adószámot kérő magánszemélyek és az egyéb önálló vállalkozók együttes állománya ugyanis elmaradt az egy évvel korábitól.

2016-ban – a 2011–2015. évi növekedést követően – kevesebb vállalkozás szűnt meg az egy évvel korábbihoz képest. A magas bázist jelentő 2015. évinél a 106,3 ezer megszűntetett vállalkozás 9,9%-kal volt kevesebb. (2015-ben ugyanis erőteljesen, 32%-kal több vállalkozást szüntettek meg, mint 2014-ben.) A legnagyobb vállalkozásszámot koncentráló társas formák közül a megszűntetett kft.-k száma is mérséklődött (2,8%-kal) ugyancsak rendkívül magas bázishoz képest, a betéti társaságoké pedig 22%-kal esett vissza. A megszűnt önálló

vállalkozók száma 11%-kal kevesebb volt az egy évvel korábbihoz képest, közülük az egyéni vállalkozók száma is hasonló mértékben fogyott.

2016 során a társas vállalkozások körében indított 7,5 ezer felszámolási eljárás négyötödét jelentette az egy évvel korábinak, a megindított végelszámolások előbbihez hasonló száma viszont 38%-os növekedés eredménye. 2016. december végén 26,5 ezer társas vállalkozásnál volt folyamatban felszámolási vagy végelszámolási, 21 ezernél kényszerítési eljárás, ami egyaránt közel négyötöde volt az egy évvel korábinak. Ez együttesen a társas vállalkozások 8,8%-át érintette.

A működő vállalkozások¹⁾ meghatározó hányada kis- és középvállalkozás

Ákárcsak a regisztrált vállalkozások körében, a működő vállalkozások között is túlnyomó többségben vannak az alacsony létszámot foglalkoztatók. A Magyarországon működő vállalkozások 99%-a kis- és középvállalkozásnak (kkv-nak)²⁾ minősül. A 2015. évi előzetes adatok alapján 674 416 (nem pénzügyi főtevékenységű) kis- és középvállalkozás működött, amely az egy évvel korábit 6,7, a 2013. évit 10,7%-kal múlta felül. (A növekedés meghaladta a nagyvállalkozások körében regisztráltakat.) 2015-ben a kkv-k 94,5%-a a mikro-, 4,7%-a a kis-, 0,8%-a a középvállalkozások közé tartozott. A legjelentősebben – a 2013. és a 2014. évihez képest is – a mikrovállalkozások köre bővült.

5.2. tábla

A működő vállalkozások száma*

Vállalkozáskategória	2013	2014	2015*	Változás az előző évihez képest, %	
				2014	2015*
Mikrovállalkozás	575 308	596 502	637 259	3,7	6,8
Kisvállalkozás	29 197	30 372	32 013	4,0	5,4
Középvállalkozás	4 961	5 041	5 144	1,6	2,0
Összes kkv	609 466	631 915	674 416	3,7	6,7
Kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozás	5 368	5 514	5 750	2,7	4,3
Összesen	614 834	637 429	680 166	3,7	6,7

* Az A–S nemzetgazdasági ágakba tartozó vállalkozások a K Pénzügyi és az O Közigazgatás gazdasági ág nélkül.

¹⁾ Működő vállalkozásnak az SBS rendelet (2009/250/EK rendelet) alapján azokat a vállalkozásokat tekintjük, amelyeknek a tárgyidőszak során bármikor volt árbevétele és/vagy foglalkoztatotti létszáma. A megfigyelés az A–J, L–N, P, Q, R, S nemzetgazdasági ágakra terjed ki.

A megfigyelésbe bevont gazdálkodási formák: 1 Jogi személyiségű vállalkozás, 2 Jogi személyiség nélküli vállalkozás, 7 Egyéb gazdasági szervezet. Ezen felül az adatok tartalmazzák a nonprofit gazdasági társaságok adatait az E, P és Q nemzetgazdasági ágban 3 fő foglalkoztatotti létszámtól, az A–D, F–J, L–N, R és S nemzetgazdasági ágban 50 főtől.

²⁾ A használt megnevezés a kkv-törvény szerinti, az alkalmazott kkv-kategóriák szerint tartalmazza a mikro-, a kis- és a középvállalkozásokat egyaránt.

KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK ÚJ FOGALMI MEGHATÁROZÁSA A STATISZTIKÁBAN³⁾

A kis- és középvállalkozások fogalmi meghatározását és fejlődésük támogatását a 2004. évi XXXIV. törvény (kkv-törvény) szabályozza. Eszerint azon szervezetek sorolhatók a kkv-k közé, amelyekben a foglalkoztatottak létszáma nem éri el a 250 főt, valamint éves nettó árbevételük legfeljebb 50 millió eurónak, vagy a mérlegfőösszegük legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg. Nem tekinthető továbbá kkv-nak a törvény értelmében az a vállalkozás, amelyben az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése – tőke vagy szavazati jog alapján – külön-külön vagy együttesen meghaladja a 25%-ot, illetve a vállalkozás kapcsolati viszonyain alapuló konszolidált létszám-, árbevétel- és mérlegfőösszeg-adatok meghaladják a fenti értékeket.

Korábban a kkv-k körének hazai statisztikai lehatárolása – a nemzetközi statisztikai gyakorlathoz hasonlóan – létszám-kategória szerint történt, a 10 fő alattiakat mikrovállalkozásnak, a 10–49 főt foglalkoztatókat kisvállalkozásnak, az 50–249 fővel működőket középvállalkozásnak tekintve. A Központi Statisztikai Hivatal a módszertani továbbfejlesztés során – korábban nem elérhető adminisztratív adatforrások bevonásával – a jogszabály szerinti kkv-definícióhoz lehető legközelebbi lehatárolást hozott létre. Az új módszertani eljárás során a létszámhatárok mellett pénzügyi (éves nettó árbevétel vagy mérlegfőösszeg), tulajdonlasi és önállósági kritériumokat (állami vagy önkormányzati tulajdoni hányad, illetve vállalati kapcsolati viszonyok) is figyelembe vettünk. A lehatárolásra – az adatforrások visszame-nőleges hozzáférhetőségének korlátaiból fakadóan – 2013-tól nyílt lehetőség.

A kkv-törvénynek való megfelelés érdekében alkalmazott csoportosítások:

Teljes kkv-kör: 250 főnél kevesebb létszám, 50 millió euró árbevételig vagy 43 millió euró mérlegfőösszegig.

Ebből:

mikrovállalkozás: 0–9 fős létszám, 2 millió euró árbevételig és 2 millió euró mérlegfőösszegig;

kisvállalkozás: 0–9 fő, ahol az árbevétel és/vagy a mérlegfőösszeg 2 és 10 millió euró között van (de egyik sem 10 millió euró fölötti), illetve 10–49 fő, ahol az árbevétel és a mérlegfőösszeg maximum 10 millió euró;

középvállalkozás: 0–49 fő és 10–50 millió euró árbevétel vagy 10–43 millió euró mérlegfőösszeg, illetve 50–249 fő, 50 millió euró árbevételig vagy 43 millió euró mérlegfőösszegig.

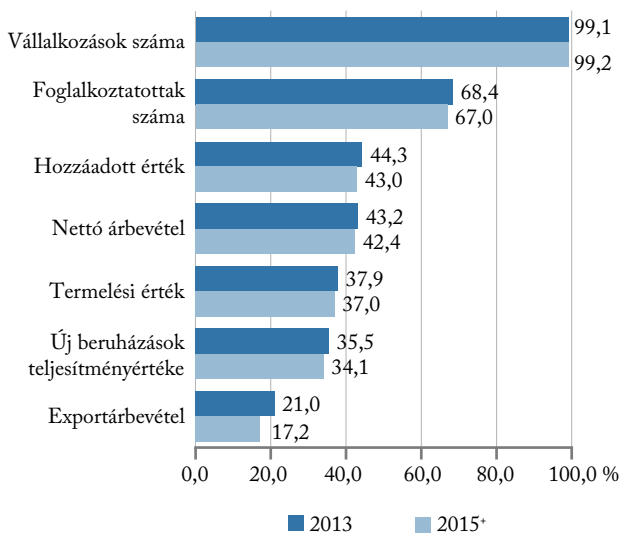
Gazdálkodási forma szerint 2015-ben a kis- és középvállalkozások 56–44%-ban tartoztak a társas vállalkozások és az egyéni vállalkozók közé. Mivel az utóbbiak száma jelentősen bővült, az előbbieké pedig valamelyest mérséklődött a 2013. évihez képest, az egyéni vállalkozások aránya a két év alatt 6,5 százalékponttal nőtt.

A kis- és középvállalkozások **gazdasági súlya** jelentős a magyar gazdaságban, bár lényegesen kisebb a számuk alapján képviselnél. Különösen munkaerőpiaci szerepvállalásuk figyelemre méltó. A szervezetek tevékenységében részt vevők (foglalkoztatottak) száma 2015-ben 1952 ezer fő volt, ami kétharmadát tette ki az összes működő (nem pénzügyi) vállalkozásnál foglalkoztatottak létszámának. A hozzáadott érték 43, a beruházá-

si teljesítmény 34%-a származott a kis- és középvállalkozások tevékenységéből. Viszonylag kisebb arányban vették ki a részüket az exportteljesítményekből, ami egyrészt abból következik, hogy az ágazati struktúrájukban viszonylag alacsony az erősen exportorientált feldolgozóipari ágazatok súlya, másrészt a legnagyobb exportteljesítményű – gyakran közvetlen külföldi tőkebefektetéssel működő multinacionális – vállalkozások a kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozások közé tartoznak. A kis- és középvállalkozások súlya a főbb gazdasági mutatók alapján a nagyvállalkozásokkal szemben valamelyest mérséklődött a 2013. évihez képest, a legnagyobb csökkenés – a vizsgált mutatószámok alapján – éppen az exportárbevételen belüli részesedésben következett be.

³⁾ Forrás: KSH, A kis- és középvállalkozások jellemzői, adat-előállítás új módszertannal, 2016. november. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kkv15.pdf>

5.2. ábra
A kis- és középvállalkozások részesedése
a működő vállalkozások teljesítményéből

A működő vállalkozások összteljesítménye méretükkel összefüggésben növekszik, így a **fajlagos teljesítménymutatók** is attól függően változnak. Az egy vállalkozásra jutó nettó árbevétel, termelési érték és hozzáadott érték a nagyvállalkozások esetében többszöröse a kis- és középvállalkozásokénak. Az egy foglalkoztatottra jutó értékek alapján kisebb a különbség. E szempontból az eltérés szorosan összefügg az ágazati szerkezettel is, nevezetesen, hogy a kkv-k többsége alapvetően hazai szolgáltatói piacra alapozza tevékenységét.

A hazai működő vállalkozások teljesítménymutatói jellemzően elmaradnak az **uniós átlagtól**. Az üzleti vállalkozások⁴⁾ átlagos foglalkoztatotti létszáma 2014-ben Magyarországon egy fővel alacsonyabb

volt az unió 5,8 fős átlagánál, amivel a tagországok között a középmezőnyben volt. Az egy vállalkozásra jutó bruttó hozzáadott érték 35, az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték 43%-a volt az uniós országok átlagának. Ez mindkét fajlagos mutatószám alapján az alsó harmadot jelentette a tagországok rangsorában. A szomszédos országok közül az egy vállalkozásra jutó hozzáadott érték Szlovákiában és Csehországban alacsonyabb volt, ahol egyébként a népességarányos vállalkozássűrűség lényegesen nagyobb, mint hazánkban. Az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték öt országban maradt el a magyarországitól, a régiós versenytársak közül Románia tartozott közéjük.

A kis- és középvállalkozások a nagyobb tőkeigényű ágakban kevésbé vannak jelen

Mind a kis- és középvállalkozások, mind a kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozások legnagyobb része valamelyik szolgáltató ághoz köthető, de a kkv-k esetében az arány magasabb. A 2015-ben működő kkv-k egyötöde a kereskedelem, 18%-a a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, 9,0%-a az építőipar, 7,2%-a a feldolgozóipar gazdasági ágba tartozott a főtevékenysége alapján. A kkv-kategóriák közül a legnagyobb részüket adó mikrovállalkozások körében is ezek voltak a legtöbb vállalkozást tömörítő ágak, a kisvállalkozások a kereskedelem (25%), a feldolgozóipar (18%) és az építőipar (11%), a középvállalkozások a feldolgozóipar (29%) és a kereskedelem (20%) területén fordultak elő a legnagyobb arányban. A foglalkoztatás és a bruttó hozzáadott érték alapján viszont a kereskedelem és a feldolgozóipar részesedése a legjelentősebb, azonban utóbbi gazdasági ág súlya még így is lényegesen alacsonyabb.

5.3. tábla

A működő vállalkozások teljesítménye*, 2015*

(ezer forint)

Vállalkozáskategória	Egy vállalkozásra jutó			Egy foglalkoztatottra jutó		
	nettó árbevétel	termelési érték	hozzáadott érték	nettó árbevétel	termelési érték	hozzáadott érték
Mikrovállalkozás	18 705	9 693	4 308	11 369	5 892	2 618
Kisvállalkozás	391 011	205 211	80 586	24 017	12 605	4 950
Középvállalkozás	2 618 909	1 396 513	496 758	35 208	18 775	6 678
Összes kkv	56 211	29 552	11 684	19 418	10 209	4 036
Kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozás	8 959 730	5 903 883	1 819 907	53 490	35 246	10 865
Összesen	131 479	79 212	26 971	30 674	18 480	6 292

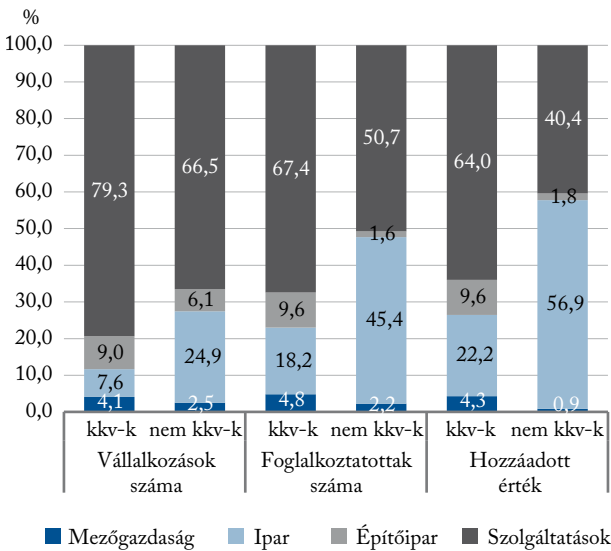
* Az A–S nemzetgazdasági ágakba tartozó vállalkozások a K Pénzügyi és az O Közigazgatás gazdasági ág nélkül.

⁴⁾ A B–N gazdasági ágban, valamint az S95 (Számítógép, személyi, háztartási cikk javítása) ágazatban működő vállalkozások adatai alapján, a pénzügyi vállalkozások nélkül.

nyabb volt, mint a kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozások körében.

5.3. ábra

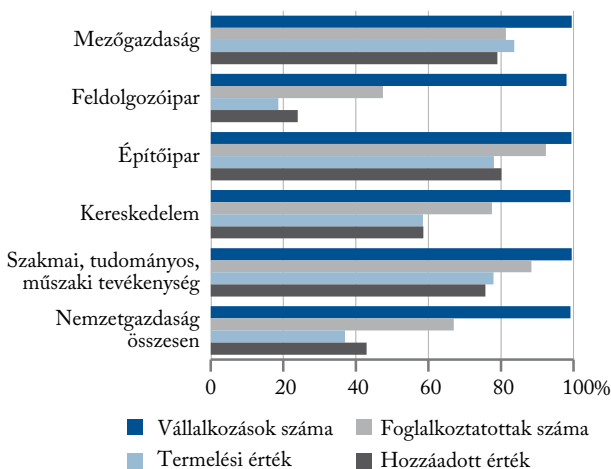
A működő vállalkozások néhány mutatójának megoszlása a nemzetgazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2015⁺

A kkv-k hozzájárulása az egyes nemzetgazdasági ágak foglalkoztatásához és teljesítményéhez a mezőgazdaságban, az építőiparban és a szolgáltató ágak többségében magasabb volt, mint a nemzetgazdasági átlagban. Az ipar és azon belül különösen a nagy súlyú feldolgozóipar összteljesítményéhez viszont alacsony a kkv-k hozzájárulása, a nagyobb hányad a kevés szervezettségű nagyvállalkozásoknál koncentrálódik.

5.4. ábra

Kis- és középvállalkozások részesedése néhány gazdasági ág teljesítményén belül, 2015⁺

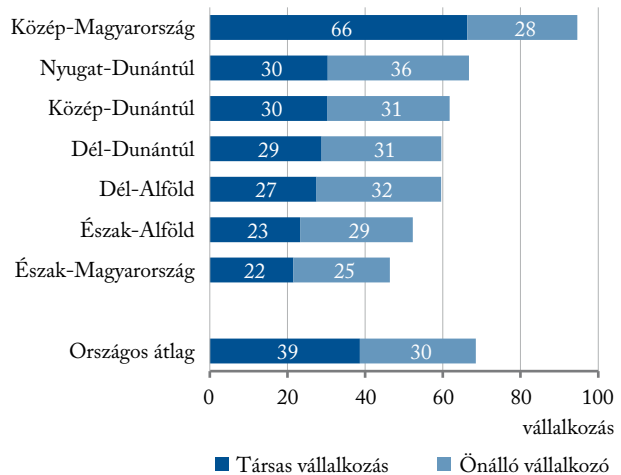

A kkv-k száma minden régióban nőtt

A szervezeti koncentráció **térségi** szempontból a kis- és középvállalkozások között is jelentős. E vállalkozások 42%-a Közép-Magyarországon rendelkezett székhellyel 2015-ben, ami azonban alacsonyabb a kkv-körbe nem tartozó nagyvállalkozásokra jellemzőnél. Észak- és Dél-Alföldön egyaránt 11–11, Közép- és Nyugat-Dunántúlon 9,7–9,7, Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon 8,0–8,0%-ukat tartották nyilván. Közép-Magyarországon kívül (ahol a kkv-khétizede a társas formák valamelyikében működött) minden régióban az egyéni vállalkozók voltak többségben. A kkv-k népességarányos száma is Közép-Magyarországon a legmagasabb, Észak-Magyarországon pedig a legalacsonyabb.

5.5. ábra

A kis- és középvállalkozások ezer lakosra jutó száma régiók szerint, 2015⁺

A kkv-kategóriák alapján nem alakult ki lényeges különbség a régiók között. A kis- és középvállalkozásokon belül a mikrovállalkozások minden térségben meghatározó (2015-ben 93,8–95,4% közötti) arányúak voltak, Közép-Magyarországon képviseltek az átlagnál valamivel nagyobb súlyt a kis- és középvállalkozás-kategóriába tartozó vállalkozások (5,3 és 0,9%, az országos 4,7 és 0,8% mellett).

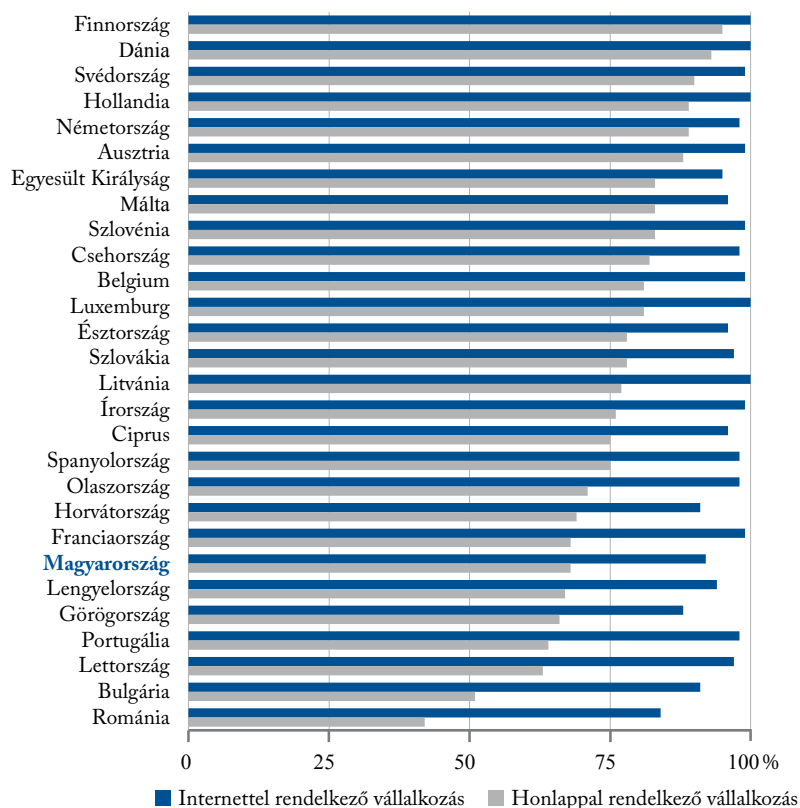
Egy kis- és középvállalkozás átlagosan 2,9 főt foglalkoztatott, ez régióként 2,7–3,0 fős átlagot jelentett. Az egy vállalkozásra jutó **teljesítménymutatók** (nettó árbevétel, termelési érték, hozzáadott érték) Közép-Magyarországon meghaladták az országos átlagot, ami arra utal, hogy a szektor gazdasági potenciálja e térségben erősebb, mint a többi régióban.

INFOKOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK A VÁLLALKOZÁSOK SZOLGÁLATÁBAN⁵⁾

A vállalkozások működéséhez elkerülhetetlen az információs és kommunikációs technológiai eszközök, valamint az azokhoz kapcsolódó szolgáltatások használata. Szerepük nemcsak az információcserében és a kommunikációban, de az adatfeldolgozásban, az adatforgalom biztosításában, az adat és információ tárolásában, a közigazgatási ügyek intézésében, az értékesítésben és a kereskedelemben is egyre jelentősebb. A számítógép-használat mellett az internethasználat is szinte általánossá vált a gazdasági résztvevők számára, napjainkban alig nélkülözhetőek a tevékenységük során, a közösségimédia- és felhőalapú szolgáltatások használata pedig terjedőben van. Az integrált vállalatirányítási, illetve más, a szervezet hatékonyabb működését támogató rendszerek alkalmazása elsősorban a nagyobb vállalkozások között jellemzőbb.

5.6. ábra

Az internettel és a honlappal rendelkező vállalkozások aránya az EU-28 tagállamaiban, 2016

Magyarországon 2016-ban a vállalkozások döntő része, 94%-a használt számítógépet, és 92%-uknak volt **internet**-hozzáférése, ez mégis alacsonyabb az Európai Unió országainak átlagánál. Az internet-használók aránya a 28 tagország átlagától 5 százalékponttal elmaradt, a rangsorban mindössze négy ország került hazánk mögé. (A számítógépet használó vállalkozásokon belül 98% volt az internetet használók aránya.) Az internetkapcsolattal rendelkező hazai vállalkozások mindegyike széles sávú hozzáféréssel rendelkezett. Helyhez kötött internetkapcsolat a vállalkozások 88, mobilinternet-kapcsolat 69%-ánál állt rendelkezésre, ez az internettel rendelkezők 95, illetve 75%-át jelentette.

⁵⁾ Forrás: Eurostat. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/digital-economy-and-society/data/database>

Az adatok – az EU-tagországokkal összehasonlíthatóan – a C–N nemzetgazdasági ágakban a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak, a K (Pénzügyi és biztosítási tevékenység) ág nélkül.

Az üzleti megjelenés és információközlés, a gyors és zökkenőmentes elérhetőség, az interaktív kommunikáció igénye következtében folyamatosan bővül a vállalkozások jelenléte az interneten. 2016-ban a vállalkozások 68%-a rendelkezett **honlappal**, ami a 2015. évet 4, a 2010. évet 11 százalékponttal múlta felül (az uniós átlag 77%-ot tett ki). Az országok rangsorában hazánk az alsó harmadban foglalt helyet. A honlapot működtető vállalkozások aránya a legmagasabb Finnországban és Dániában, a legalacsonyabb Romániában és Bulgáriában volt. A vállalkozások méretkategóriájának növekedésével a saját honlap működtetése is gyakoribb.

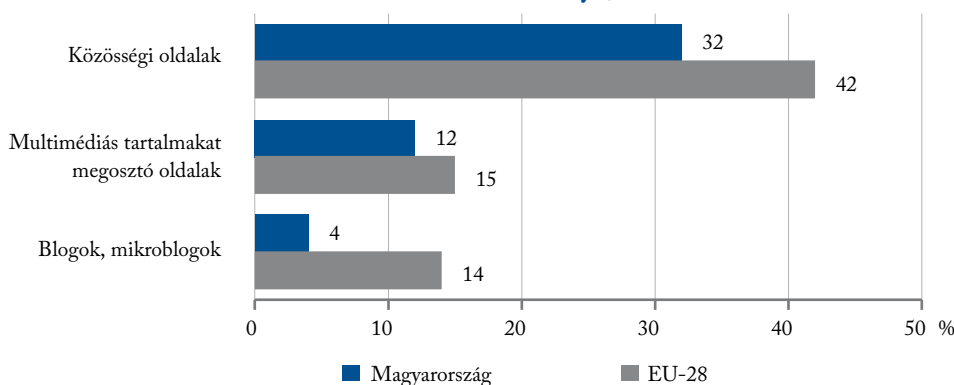
Az **információtechnológiai rendszerek alkalmazása** a különböző üzleti, működési, menedzsment-funkciók támogatásában, az adat- és információforgalom automatizálásában viszonylag lassan terjed a vállalkozások körében. Ez összefügg azzal, hogy ilyen komplex rendszereket jellemzően a nagyobb méretű vállalkozások alkalmaznak, azok pedig viszonylag alacsony számban és arányban vannak jelen a gazdaságban. Vállalati **erőforrás-tervező rendszerrel** (ERP) 2015-ben a magyarországi vállalkozások 16%-a rendelkezett, ami felét sem érte el az Európai Unióban is elég alacsony 36%-nak. Még szűkebb kör tevékenységében jelent meg az **ügyfélkapcsolat-kezelő rendszerek** (CRM) használata. Az ügyfél-információk gyűjtése céljából a hazai vállalkozások 15%-a vett igénybe ilyen rendszert, az ezáltal nyert információkat pedig 9%-uk elemezte. A 28 uniós tagország átlagában e két arány 33, illetve 21%-ot tett ki.

A **felhőalapú szolgáltatások**⁶⁾ üzleti felhasználói köre is lassan bővül. 2016-ban hazai vállalkozások 12%-a vett igénybe ilyen típusú szolgáltatást, az EU-28 átlaga 21% volt. Közülük az e-mail-szolgáltatás igénybevétele (8%), a fájlok, illetve az adatbázisok tárolása interneten (7, illetve 5%) és az irodai szoftver alkalmazása (6%) volt elterjedtebb, használatuk bővült az egy évvel korábbihoz képest. Az uniós tagországai közül a felhőalapú szolgáltatások igénybevétele a finn üzleti szférában a legelterjedtebb, 2016-ban a vállalkozások 57%-a használt ilyen alapú szolgáltatást.

A **közösségi média** valamely formáját a vállalkozások 34%-a vette igénybe hazánkban, ez 11 százalékponttal alacsonyabb, mint az EU-28 átlaga. Az egyes médiaeszközök közül a vállalkozások körében a közösségi oldalak használata a leggyakoribb. 2016-ban a hazai vállalkozások 32%-a volt jelen valamely közösségi oldalon, ami 10 százalékponttal alacsonyabb hányad, mint az Európai Unióban. A tagországok rangsorában Magyarország az alsó harmadban helyezkedett el. A közösségi oldalakon legaktívabbak a máltai (70%), az írországi (65%) és a ciprusi (63%) üzleti élet szereplői voltak, a lengyelországi és lettországi vállalkozásoknak mindössze egynegyede csatlakozott legalább egy közösségi felülethez. Számottevő a hazai vállalkozások lemaradása a blogok, mikroblogok használatában, míg a multimédia-tartalmakat megosztó oldalak használatának elterjedtségében kisebb az eltérés az uniós átlagtól.

5.7. ábra

A közösségimédia-eszközt használó vállalkozások összes vállalkozáson belüli aránya, 2016

⁶⁾ Olyan számítástechnikai szolgáltatás, amely nem helyi hardvereszközön, hanem hálózaton keresztül érhető el.

KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

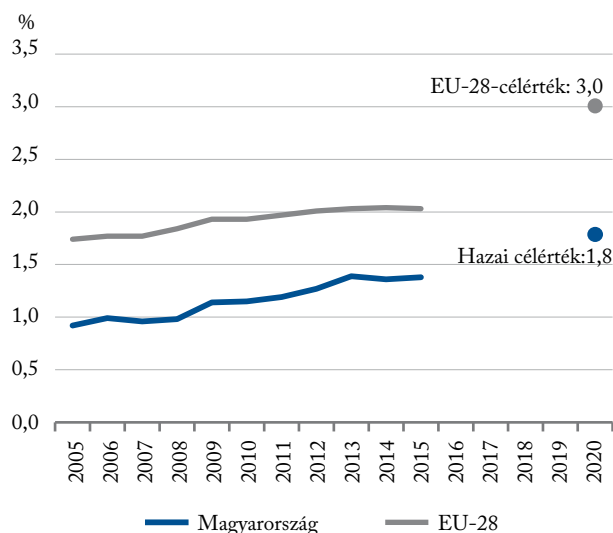
A kutatás-fejlesztés (K+F) fontos szerepet tölt be a gazdasági fejlődés elősegítésében és fenntartásában. Az Európai Unió versenyképességének megőrzése, javítása érdekében a K+F erősítése az unió egyik stratégiai sarokköve. Az EU célkitűzése, hogy 2020-ra a K+F-ráfordítások elérjék a GDP 3%-át. (Magyarország a Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégiában ennél szerényebb, 1,8%-os GDP-arányos célt vállalt.) Az uniós átlag – a rendelkezésre álló 2015. évi adatok alapján – 2,03% volt. A skandináv tagországokban, valamint Ausztriában és Németországban fordítják a bruttó hazai termék legmagasabb hányadát (2,87–3,26%-át) kutatás-fejlesztésre. Magyarországon a mutató értéke 1,38% volt 2015-ben, amivel az EU középmezőnyéhez tartozunk. A 2000-es években csatlakozott országok között hazánk pozíciója viszonylag kedvező, csak Szlovénia, Csehország és Észtország előz meg bennünket.⁷⁾

Tovább erősödött a vállalkozások szerepvállalása

Magyarországon 2015-ben 468 milliárd forintot fordítottak kutatás-fejlesztésre, folyó áron 6,2%-kal többet, mint egy évvel korábban, a 2010. évinek pedig másfélszeresét. Tendenciájában a **K+F-ráfordítások** GDP-hez viszonyított aránya is emelkedett az elmúlt években.

5.8. ábra

K+F-ráfordítások a bruttó hazai termék (GDP) százalékában

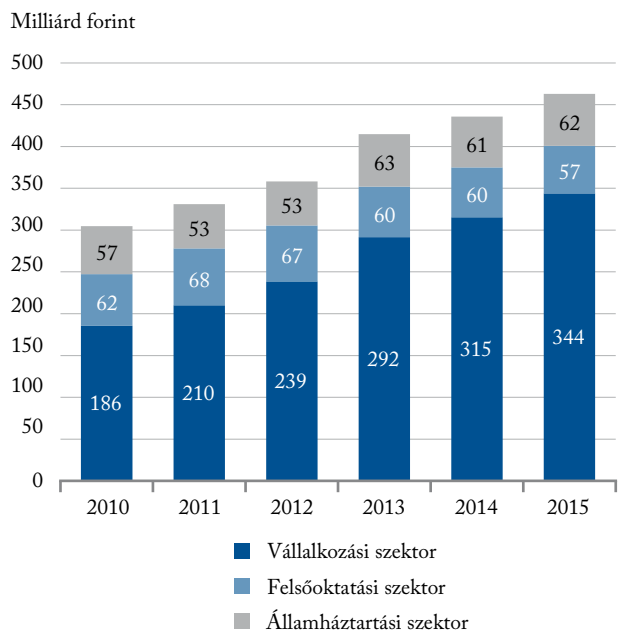

⁷⁾ Forrás: Eurostat.

A növekedésben a vállalkozások szerepe volt meghatározó, miközben a felsőoktatási kutatóhelyek és a kutatóintézetek lassan, de többé-kevésbé folyamatosan visszaszorultak. **Felhasználási hely szerint** 2015-ben a vállalkozásoknál folyó áron 9,0, a költségvetési kutatóhelyeknél 2,7%-kal nőtt a kutatás-fejlesztési ráfordítások összege, a felsőoktatásban viszont 4,7%-kal csökkent. Hosszabb időtávon a versenyszférát dinamikusan emelkedő, a felsőoktatást és a költségvetési kutatóhelyeket stagnáló trend jellemzi. 2015-ben a vállalkozások kutatóhelyein költötték el a K+F-ráfordítások 74%-át. 2010-ben 61, 2005-ben 45% volt ez az arány. A csökkenő részarányú felsőoktatási kutatóhelyek és a költségvetési kutatóhelyek súlya közel azonos, 2015-ben 12, illetve 13% volt.

5.9. ábra

K+F-ráfordítások szektorok szerint

A közép- és kelet-európai országokban a kormányzati szerepvállalás a **kutatás-fejlesztés finanszírozásában** történeti okokból sokáig meghatározó volt, hatása a mai napig kimutatható. A gazdasági átmenet következtében és az uniós célkitűzéseknek megfelelően a korábbi állami dominancia egyre inkább megszűnt. Magyarországon 2015-ben az összes K+F-ráfordítás felét a vállalkozások finanszírozták, 35%-a az állami

költségvetésből, 15%-a külföldi forrásból (például a Magyarországon működő vállalkozások külföldi anyavállalatától vagy európai uniós pályázatokból) származott, a nonprofit szervezetek hozzájárulása pedig 1% alatti volt. A forrás- és a felhasználási oldal között jelentős az átfedés, a vállalkozásoktól származó források zömét a versenyszféra kutató-fejlesztő helyein költik el, a felsőoktatási kutatóhelyek és a kutatóintézetek tevékenységében pedig a költségvetési finanszírozás a meghatározó. Ebből adódóan az összes K+F-ráfordítás növekvő hányada származik a vállalkozásoktól.

A vállalkozások elsősorban azokat a kutatásokat finanszírozzák, amelyekből a szervezetnek közvetlenül mérhető haszna keletkezik. Ezt jól mutatja, hogy a versenyszférában a **projektköltségek** kiemelkedően magas hányadát, 2015-ben 71%-át fordították kísérleti fejlesztésre, míg a termeléshez jellemzően kevésbé kapcsolódó alap- és alkalmazott kutatások aránya viszonylag alacsony volt. Ezzel szemben a felsőoktatásban és a kutatóintézetekben az összes projektköltség kevesebb mint tizedét fordították kísérleti fejlesztésekre. Az alap- és alkalmazott kutatások zömét azonban ezeken a kutatóhelyeken végzik. Összességében a vállalati szerepvállalás erősödése azzal járt, hogy a kísérleti fejlesztés aránya 2010–2015 között 45%-ról 55%-ra emelkedett.

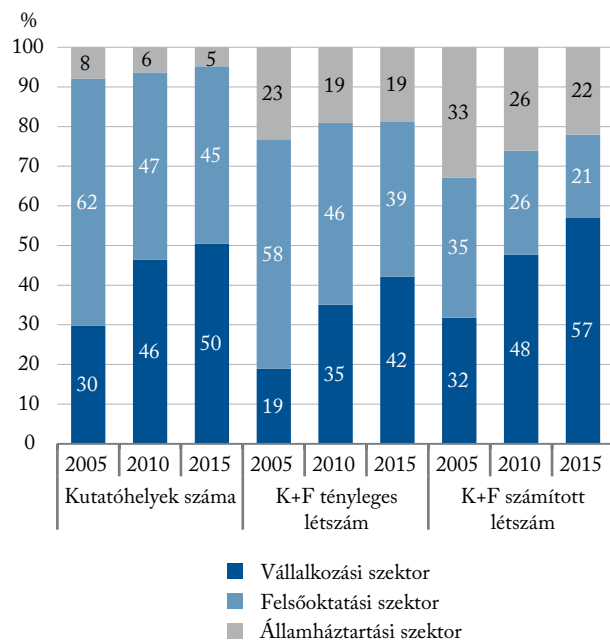
2015-ben a K+F-ráfordítások 52%-át a műszaki **tudományokban**, 29%-át a természettudományokban használták fel. Az orvostudományok 6,6, az agrár-, a társadalomtudományok 4,9, illetve 4,6, a bölcsészettudományok 2,6%-os arányt képviseltek. Hosszabb időtávon a (versenyszférában kiemelt jelentőségű) műszaki tudományok területén a K+F-ráfordítások növekvő részét használják fel, és ezzel párhuzamosan csökken a döntően a felsőoktatáshoz és a kutatóintézetekhez kötődő orvos-, agrár-, társadalom- és bölcsészettudományok súlya.

Csökkenett a kutatás-fejlesztésben részt vevők létszáma

Többéves emelkedést követően 2014-ben a **kutatóhelyek száma** és a **kutatással foglalkozók létszáma** egyaránt mérséklődött. A csökkenés 2015-ben is folytatódott. Ekkor 2801 kutatóhely működött, az egy évvel korábbinál mintegy 200-zal kevesebb. A tényleges K+F-létszám 56,2 ezer fő volt, 950 fővel

alacsonyabb a 2014. évinél. (A teljes munkaidőre átszámított foglalkoztatotti létszám közel 500 fővel, 36,8 ezerre csökkent 2015-ben.) A csökkenést elsősorban (mind a kutatóhelyek, mind pedig a foglalkoztatottak számában) a korábbi években dinamikusan bővülő vállalkozói szektor visszaesése okozta. Hosszabb időtávon azonban a kutatóhelyek számának és dolgozói létszámának alakulása is a vállalati szerepvállalás erősödését jelzi. 2015-ben a kutatóhelyek fele működött a versenyszférában, szemben a 2010. évi 46%-kal. A teljes munkaidős dolgozóra átszámított foglalkoztatotti létszámból a vállalati kutató-fejlesztő helyek részesedése 48-ról 57%-ra nőtt 2010–2015 között.

5.10. ábra
A kutatóhelyek és a kutatás-fejlesztésben részt vevők megoszlása szektoronként

A kutatás-fejlesztés eredményességének bemutatására többféle mutató szolgál. Közülük az egyik leggyakrabban alkalmazott a **publikációk száma**, ami elsősorban a felsőoktatási és akadémiai kutatóhelyek tudományos teljesítményének fontos mérőszáma, a versenyszféra K+F tevékenységében ugyanakkor többnyire másodlagos, hiszen a vállalkozások kevésbé érdekeltek a tudományos közlésekben. Esetükben a **szabadalmak száma**, illetve azon innovációk alkalmazása, amelyek piaci előnyökké konvertálhatók, az előbbinél sokkal jobb

mutatói a vállalkozói kutató-fejlesztő helyek teljesítményének. 2015-ben száz (teljes munkaidejű) kutató-fejlesztőre 41 könyv, könyvfejezet és 102 cikk jutott, az egy évvel korábbinál mindkét típusú publikációból kevesebb. A nemzeti úton tett szabadalmi bejelentések száma a 2013. és 2014. évi csökkenést követően 2015-ben 633-ra emelkedett. Ezek kilenczede hazai, tizede külföldről származó bejelentés volt. A legtöbb bejelentés a gépelemek, a műszerek és a gyógyszeripar-biotechnológia területén történt. 2015-ben a használati mintaoltalmi bejelentések száma 249 volt, 24-gyel kevesebb az előző évinél.

Csökcent a vállalkozások innovációs aktivitása⁸⁾

Az innováció sok esetben a kutatás-fejlesztés eredményeire támaszkodó, de ahhoz nem feltétlenül kapcsolódó tevékenység, amely új, illetve jelentősen továbbfejlesztett terméket, szolgáltatást, eljárást, új marketing- vagy szervezési-szervezeti módszert eredményez. A (legalább 10 főt foglalkoztató) vállalkozások innovációs tevékenységéről az uniós szinten harmonizált, két évente kötelezően végrehajtandó *közösségi innovációs felmérés* (CIS) biztosít információkat, amiből a 2014. évi adatgyűjtés adatai állnak rendelkezésre. Ezek tanúsága szerint Magyarországon a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozások 26%-a folytatott innovációs tevékenységet 2012 és 2014 között. Ez az arány az unióban az egyik legalacsonyabb, az EU-28 átlaga ennek csaknem kétszerese (49%) volt. Az innovatív vállalkozások aránya az előző időszakok enyhén emelkedő trendje után jelentősen csökkent, a 2010–2012 közöttinél 6,9 százalékponttal volt alacsonyabb. Ezt a szervezeti és/vagy marketinginnovációt alkalmazó vállalkozások csökkenő aránya okozta, miközben a termék- és/vagy eljárásinnovációt a vállalkozások növekvő hányada folytatott. 2012–2014 között a vonatkozó körbe tartozó vállalkozások 9,0%-a az innováció mindkét formáját, 9,3%-uk csak termék- és/vagy eljárásinnovációt, 7,3%-uk pedig kizárólag szervezeti és marketinginnovációt végzett. Az innovációs aktivitás – összefüggésben a tevékenység jelentős tökeigényével – leginkább a nagyobb szervezetekre jellemző. A legalább 250 fős vállalkozások 55, az 50–249 fő közöttiek 36, a 10–49 fő közöttieknek 22%-a számított innovatívnak.

⁸⁾ Forrás: Eurostat.

MEZŐGAZDASÁG

2016-ban a mezőgazdaság a gazdasági növekedés egyik hajtómotorja volt, teljesítménye 0,6 százalékponttal járult hozzá a GDP 2,0%-os bővüléséhez. A mezőgazdaság 2010–2016 között a nemzetgazdasági bruttó hozzáadott érték 3,5–4,7%-át állította elő, 2016. évi aránya 4,5%-ot tett ki. Az agrárszektor bruttó hozzáadott értéke 17%-kal emelkedett a 2015. évihez képest. 2016-ban a magyarországi beruházások 5,5%-át fordították a mezőgazdaság fejlesztésére. A beruházások volumene – a termeléstől eltérően – 7,5%-kal visszaesett, elsősorban az európai uniós források csökkenése következtében. A munkaerő-felmérés adatai szerint a 15–74 éves foglalkoztatottak 5,0%-a dolgozott a mezőgazdaságban, létszámuk egy év alatt 6,8%-kal, 217 ezer főre bővült. Az ágazaton belül teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete (136 ezer forint) ugyan 9,7%-kal emelkedett, mégis 22%-kal elmaradt az országostól, ennél csak az építőiparban, a vendéglátásban, valamint az egészségügy területén dolgozók kaptak alacsonyabb átlagbért.

Kimagasló terméseredmények

2016-ban a **mezőgazdaság kiemelkedő teljesítményét** nagymértékben meghatározta a **szántóföldi növénytermesztés**, több növényfaj esetében rekordtermés született. Az előző évek aszályos időszakai után jókor és elegendő mennyiségű csapadék hullott, így nagyrészt természetes úton biztosított volt a föld kellő nedvessége.

A gabonafélék betakarítási eredményei kiválóak lettek, az előző évinél 5,4%-kal kisebb területről 18%-kal több (16,7 millió tonna) terményt takarítottak be a gazdálkodók. A tavaszi és nyári **csapadékos időjárás** kifejezetten **kedvezett a kukorica vegetációjának**, aminek eredményeképpen az előző évi termésnél 33%-kal több, 8,8 millió tonna terményt arattak le a táblákról. A hirtelen jött júliusi esőzések ugyanakkor nem kedveztek a búzának, bár 4,9%-kal több, 5,6 millió tonna került a magtárakba, de a minősége elmaradt a megszokottól. A meghatározó gabonafélék közül árpából 1,6 millió tonna termett, mennyiségét csak az 1992. évi termés múlta felül.

A **napraforgó** szerepe a hazai növényiolaj-vertikumban kiemelt jelentőségű, ezért napjainkban

a szántóföldi növénytermesztés **meghatározó kultúrájává** vált. Sajátossága, hogy jól alkalmazkodik a gyengébb talajokhoz, valamint rendkívül jól képes tolerálni a száraz, meleg időjárási feltételeket is. Hazánkban a napraforgó betakarított területe az évezred eleje óta megduplázódott, 2016-ban megközelítette a 642 ezer hektárt. A megnövekedett területről 2016-ban rekordmennyiséget, 1,9 millió tonnát vittek a tárolókba. A másik fontos olajos magvú ipari növényünk, a repce termésérése is kimagasló volt, az előző évinél csaknem másfélszer többet, 882 ezer tonnát takarítottak be a szántókról. Cukorrépából 18%-kal többet, közel 1,1 millió tonnát gyűjtöttek be, de jelentősen, 63%-kal nőtt a lucernaszéna termésmennyisége is, megközelítette a 972 ezer tonnát. A burgonyatermesztés visszaszorulása hosszabb ideje tartó folyamat, 2016-ban egytizedével kevesebbet, 403 ezer tonnát vittek a tárolókba.

A főbb szántóföldi növények **fajlagos hozamai** rendre meghaladták a 2015. évit. Legnagyobb

mértékben (49%-kal) a kukorica termésátlaga nőtt, a repce hozamnövekedése 28%-os volt.

5.4. tábla

A fontosabb szántóföldi növények termésérése, 2016

Növény	Termésmennyiség			Termésátlag		
	ezer tonna	2011–2015	2015	kilo-gramm/hektár	2011–2015	2015
		százalékában			százalékában	
Búza	5 592	117,6	104,9	5 380	119,6	103,9
Kukorica	8 807	124,2	132,8	8 610	145,7	148,7
Árpa	1 608	140,4	114,2	5 140	124,6	108,0
Cukorrépa	1 076	114,3	118,1	67 480	118,7	114,9
Napraforgó	1 893	129,1	121,6	2 950	120,5	115,7
Repcemag	882	159,5	149,4	3 440	128,4	128,4
Lucernaszéna	972	174,6	163,1	5 040	116,5	113,8

ARANYBA BORULÓ HEKTÁROK – 2016 A NAPRAFORGÓ ÉVE

Világszerte, így Magyarországon is újra előtérbe került az olajnövények bioenergia-termelésben való fokozott használata, ami az olajipari célra használt napraforgófajták számának bővüléséhez vezetett. **Újfajta hibridek** jelentek meg, amelyek lehetővé tették a termésmennyiség további növelését és az intenzív termesztéshez való jobb alkalmazkodást. Hazánkban a napraforgóhibridek nemesítésében bekövetkező fejlődés hatására a hibrid genotípusok száma az elmúlt 20 évben jelentősen emelkedett. Az 1990-es évek közepén a nemzeti fajtajegyzékben⁹⁾ 46 hibrid szerepelt, a 2000-es évekre számuk már meghaladta a 100-at, 2016-ban pedig 78-at tartalmazott a jegyzék.

Az igazi áttörést a napraforgó-termesztés struktúrájában az elmúlt 10–15 évben bekövetkező agrotechnikai és fajtahasználati változások hozták.¹⁰⁾ Egyre nagyobb arányban szerepelnek a termesztésben a hagyományos (60–65% linolsav arányú) hibridek mellett a magas olajsavtartalmúak, amelyek többségénél az olajsav-összetétel már eléri vagy meghaladja a 90%-ot. Az újfajta hibridek termesztésének előnye a magasabb termésszint és felvásárlási árak mellett a kiváló betegségtolerancia és a széles körű élőködőrezisztencia¹¹⁾. **A magas olajsavtartalmú napraforgó hibridek** sokkal jobb sütési tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a hagyományos linolsavas társaik, és a hőstabilitásuk is kedvezőbb. Olajuk tovább eltartható, a felhasználásukkal készített ételek pedig egészségesebbek. Emellett az ilyen típusú olajösszetétel biodízel előállítására is alkalmasabb. A feldolgozóipar és az olajgyártók részéről is tartósan emelkedő a kereslet az új típusú hibridek iránt. Korábban a feldolgozóipar – kedvező ára miatt – a pálmaolajat részesítette előnyben, de az egészségre és a környezetre gyakorolt negatív hatása miatt ma már gyakran helyettesítik magas olajsavtartalmú hibrid napraforgóval.

⁹⁾ Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, nemzeti fajtajegyzék.

<http://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/81819/Fajtajegyz%C3%A9ksz%C3%A1n%C3%B3%C3%B6ld2016aug.pdf/3bd277b8-a47a-4bdf-8ffc-98de78619e0d>

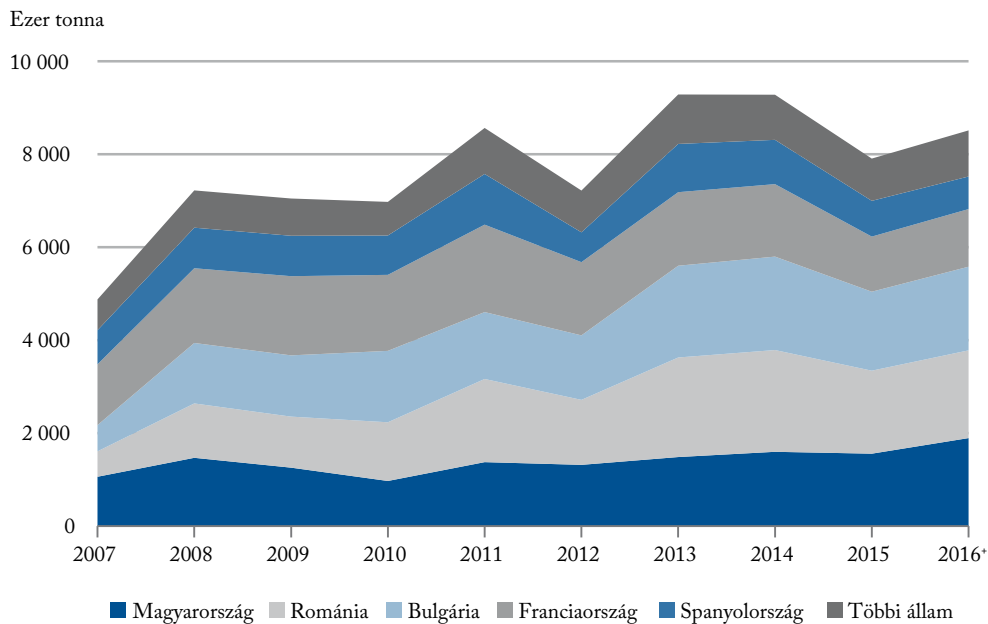
¹⁰⁾ AgrárUnió mezőgazdasági szaklap honlapja.

<http://www.agrarunio.hu/index.php/hirek/17-noevenytermesztes/74-felso-hataron-a-magas-olajsavtartalmu-napraforgo-hibridek-termesztesi-sajatossagai>

¹¹⁾ A magas olajsavtartalmú napraforgóhibrideket elsősorban az élőködő penészgomba, a peronoszpóra, illetve az agresszív gyomnövény, a szádor elleni kiváló ellenálló képesség jellemzi.

A Földön termesztett **napraforgó vetésterülete** az elmúlt 30 évben 15 millió hektárról¹²⁾ 2016-ra 24 millió hektárra emelkedett. A világ legnagyobb napraforgóolaj-exportőreiként számon tartott Oroszország és Ukrajna együttes vetésterületének nagysága elérte a 12 millió hektárt. További jelentősebb termesztők az Európai Unió, mellettük Argentína és Törökország, valamint új belépőként India, Mianmar és Kína.

5.11. ábra
A napraforgó termésmennyiségének alakulása az uniós tagállamokban

Előzetes adatok szerint 2016-ban¹³⁾ a világon **napraforgómagból rekordtermés** (46 millió tonna) született. November elejéig Ukrajnában és Oroszországban soha nem látott mennyiség (12, illetve 9,8 millió tonna) került le a táblákról. Az Európai Unióban október végén fejeződött be a napraforgómag betakarítása. Az előző évvel közel azonos területről (4,2 millió hektárról) 8,5 millió tonna termést vittek a tárolókba. Magyarország az elmúlt évben **az EU legnagyobb napraforgó-termelő állama** lett, 642 ezer hektárról összesen 1,9 millió tonna olajmagot takarítottak be a gazdálkodók. Hazánkat Románia, Bulgária és Franciaország követette a sorban. A teljes betakarított terület nagyságát tekintve a magyarországi 2,9 tonnás hektáronkénti hozam nemcsak történelmi rekordnak számított, de világviszonylatban is kiemelkedő volt. Oroszországban egy hektárról 1,6, Ukrajnában 2,2 tonnát takarítottak be, de az uniós tagországokban is jóval alacsonyabb termésátlagok születtek: Romániában 1,8 tonna/hektár, Franciaországban 2,1 tonna/hektár, míg Bulgáriában 2,2 tonna/hektár.

Tovább élénkült a szarvasmarhatartás

A 2016. december 1-jei állatszámllálás adatai alapján a főbb haszonállatok állománya a szarvasmarhák és a ludak kivételével elmaradt az egy évvel korábbtól.

A 838 ezres **szarvasmarha-állomány** 2010 óta folyamatosan, összesen 156 ezerrel emelkedett, egyedszámuk a gazdasági szervezeteknél 13, az egyéni gazdaságoknál több mint 42%-kal nőtt ebben az időszakban. A szarvasmarhák továbbra is

¹²⁾ Forrás: FAO. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>

¹³⁾ Agrárgazdasági Kutató Intézetet olajnövénypiaci jelentés, 2016. november.

<http://agroforum.hu/hirek/rekord-szojatermes-vilagban-rekord-napraforgomag-termes-magyarorszagon-olajnoveny-piaci>

nagyobb részt (60%-ban) a gazdasági szervezetek használati, bár arányuk az elmúlt években valamelyest csökkent.

A **sertések száma** nem érte el a 3 milliót, a gazdálkodók 237 ezerrel (7,6%-kal) kevesebb állatot tartottak, mint 2015-ben. A sertésállomány gazdálkodási formánkénti megoszlása jelentősen átalakult, az 1990 utáni években még többségben lévő háztáji tartás évről évre háttérbe szorult. Az évezred utolsó éveiben az egyéni gazdaságok még 3 milliós állománya 2009 decemberében már nem érte el az 1 milliót, 2016 végére pedig 704 ezerre esett vissza.

A **hazai juhállomány** nagysága 2005-ben volt a csúcsponton, azóta összességében 18%-kal csökkent. Az állattartók – elsősorban az egyéni gazdaságok állományának visszaesése miatt – 32 ezerrel kevesebb, 1 millió 158 ezer juhot istállósztak az előző évhez képest. A juhek 87%-át az egyéni gazdaságokban nevelték, arányuk az évezred eleje óta alig változott.

Az **országos baromfiállomány** a 2000-es évek eleje óta 40 millió körül alakult. A gazdálkodók 2016 végén összességében az előző év decemberinél 252 ezerrel kevesebb baromfit tartottak, ezen belül a tyúkok száma 436, a pulykáké 12 ezerrel csökkent, a kacsáké gyakorlatilag nem változott, ugyanakkor a lúdállomány 198 ezerrel bővült. A tyúktartásban az elmúlt 10 évben már inkább a gazdasági szervezetek domináltak.

5.5. tábla

Állatállomány, december 1.

(ezer darab)

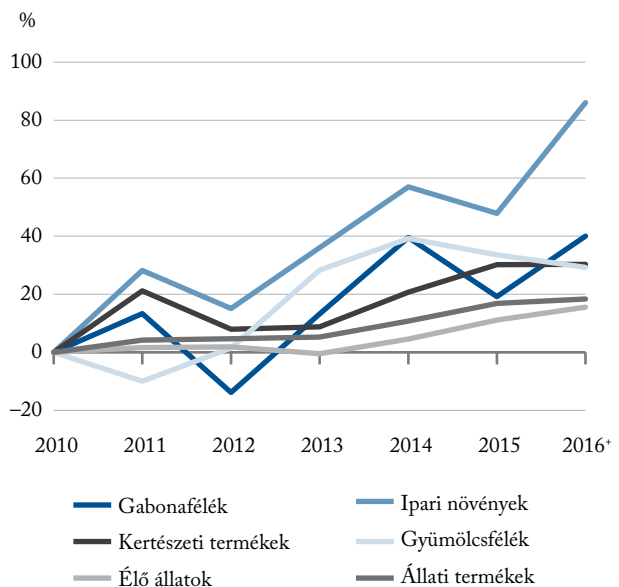
Állat	2012	2013	2014	2015	2016
Szarvasmarha	760	782	802	821	838
Sertés	2 989	3 004	3 136	3 124	2 887
Juh	1 185	1 214	1 185	1 190	1 158
Baromfi	38 546	37 900	38 599	40 334	40 082
Ebből: tyúk	30 075	29 474	30 521	32 432	31 996
lúd	1 189	1 631	1 027	1 023	1 221
pulyka	4 484	4 265	4 295	4 028	4 026
kacsa	2 798	2 530	2 756	2 851	2 839

A mezőgazdaság teljesítménye 2016-ban jelentősen hozzájárult a GDP emelkedéséhez

A mezőgazdasági számlarendszer előzetes adatai szerint 2016-ban a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke folyó áron 13, előző évi áron 18%-kal emelkedett, jelentősen hozzájárulva a GDP növekedéséhez. A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása nem változott jelentősen, a termelési tényezők jövedelme 15,

a vállalkozói jövedelem 20%-kal meghaladta a 2015. évit. A termelési tényezők munkaerőegységre jutó reáljövedelme ("A" mutató) 13%-kal emelkedett.

5.12. ábra

A főbb termékcsoportok volumenváltozása (2010-hez képest)

A mezőgazdaság kibocsátásának értéke folyó alapon 2016-ban 5,3, volumene 8,7%-kal nőtt az árak 3,1%-os mérséklődése mellett. A 2619 milliárd forintnyi kibocsátási értéket csak a gyümölcsfélék és az állati termékek kibocsátási értékének csökkenése befolyásolta negatív irányba. A kibocsátás értékének 60%-át adó növénytermesztés kibocsátási értéke 8,2, volumene 13%-kal emelkedett, míg az árak 4,1%-kal csökkentek. A 33%-os súlyt képviselő állattenyésztésben a kibocsátás 1,1, a volumen 3,1%-kal emelkedett, az árak 2,0%-kal mérséklődtek. A folyó termelőfelhasználás értéke nem változott, a volumen 2,4%-kal emelkedett, az árindex hasonló mértékű, de ellentétes változása mellett.

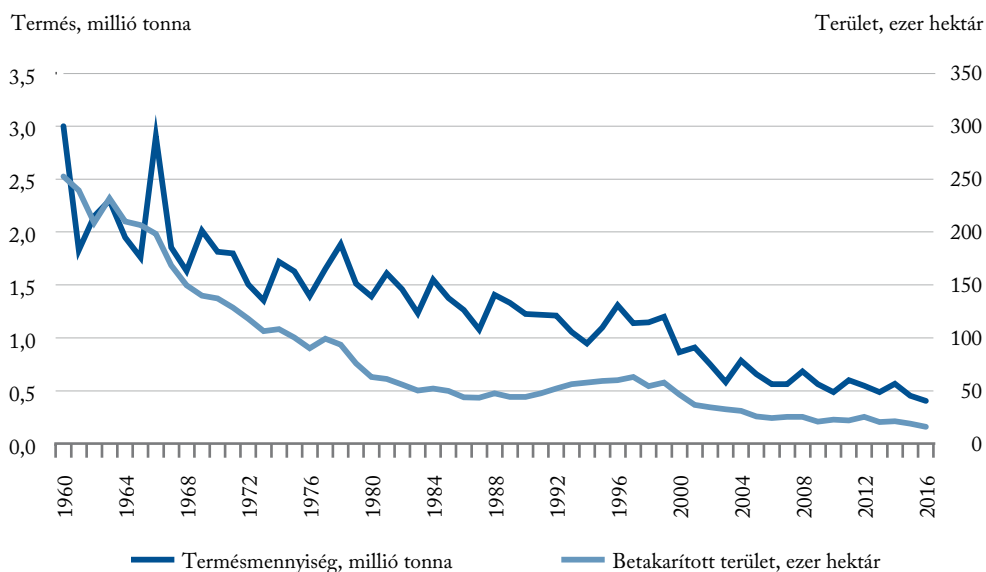
A gabonafélék kibocsátásának volumene közel ötödével, ezen belül a kukoricáé több mint harmadával nőtt, de a búza és az árpa volumene is emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. Az ipari növények – különösen a napraforgó és a repce – volumene szintén jelentősen, több mint negyedével nőtt. A takarmánynövények volumene 6,2%-kal, a kertészeti termékeké alig emelkedett, ugyanakkor a gyümölcsféléké 3,3, a burgonyáé több mint tizedével csökkent. Az utóbbinak árfelhajtó hatása is volt.

VISSZASZORULÓ BURGONYATERMESZTÉS¹⁴⁾

A burgonyát több mint 100 országban termesztik mérsékelt, szubtrópusi, trópusi éghajlat alatt, bár eredetileg a hűvösebb vidékek terménye. A legnagyobb termelők a FAO legutóbbi (2014. évi) adatai szerint Kína (96 millió tonna), India (46 millió tonna), Oroszország (32 millió tonna), Ukrajna (24 millió tonna) és az Egyesült Államok voltak (20 millió tonna). Az unióban Németország (10 millió tonna), Lengyelország (8 millió tonna), Franciaország és Hollandia (egyenként 7 millió tonna) termelte a legtöbbet 2016-ban. Magyarország nem tartozik a nagy termelők közé, vetésterülete a 18., termésmennyisége a 17. helyen áll az unióban. Hazánkban a burgonya vetésterülete évtizedek óta csökken. 2016-ban 16 ezer hektáron 403 ezer tonna termett az országban, 52 ezer tonnát importáltunk, és 5 ezer tonna volt a kivitel. A behozatal 75%-a Hollandiából, Szlovákiából, Franciaországból és Németországból származott. Az utóbbi negyedszázadban a hazai burgonyafogyasztás alig változott, évente fejenként 60 kilogramm körüli volt. Termelőiár-indexe az utóbbi 15 évben ingadozóan emelkedő, 2016-ban a 2000. évinek több mint háromszorosa volt. Fogyasztói árát jellegzetes szezonális jellemzi, május–júniusi pozitív kiugrásokkal, amelyek 2009 óta nagyobbak az addig megszokottnál. Részben a hazai fogyasztás 10% feletti importhányada miatt az ármozgásokra hatással van az európai kínálat. A termelés költségei magasak. Egyrészt öntözés nélkül ma már nagy a termelői kockázat, másrészt a betegségek elleni eredményes védekezés csak jó minőségű vetőgumó felhasználásával lehetséges. A termelési költség legnagyobb arányú összetevője a vetőanyag. A termelői kockázatokat mérsékelheti, hogy 2017-től a burgonya a termeléshez kötött támogatásra jogosult kultúrák közé került. A legkisebb támogatható terület 1 hektár, és hektáronként minimális mennyiségű szaporítóanyag használatát is igazolni kell.

5.13. ábra

A burgonya termésmennyisége és betakarított területe

Az élő állatok kibocsátása 3,9, az állati termékeké 1,3%-kal bővült. A baromfi, a sertés, a szarvasmarha és a tej kibocsátása is nőtt. Utóbbi áresése folytatódott, ami az egész termékcsoport árszínvonalát is visszavetette.

Az unió kukoricatermelésének 13%-át hazánk adta 2016-ban

Az unió mezőgazdasági kibocsátási értéke az előzetes adatok szerint 2016-ban folyó alapon 401 milliárd euró volt, 3,2%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál.

¹⁴⁾ Forrás: FAO, Eurostat, Agrotrend agrárgazdasági szakportál, agrotrend.hu, kormány.hu

Az 52%-os arányt képviselő növénytermesztés volumene 1,8%-kal csökkent, a kibocsátás 40%-át adó állatok és állati termékeké 1,4%-kal nőtt. A takarmánynövények és a burgonya kivételével – ahol 2,5, illetve 2,6%-os volt a bővülés – a növénytermesztés főbb termékcsoportjaiban csökkent a volumen, a legjelentősebben a gabonaféléknél (4,2%). Ugyanakkor a kisebb súlyú cukorrépa kibocsátása 6,0%-kal nőtt. Az élő állatok kibocsátásának növekedése (1,5%) nagyobb volt, mint az állati termékeké (1,2%). A sertéságazat teljesítménye 1,3, a baromfié 3,3, a marháé 1,6, a tojásé 2,7, a tejé 1,1%-kal bővült. A termelési tényezők munkaerőegységre jutó reáljövödelme („A” mutató¹⁵⁾) 0,4%-kal csökkent 2016-ban. A mutató értéke Magyarországon nőtt a legnagyobb mértékben (13%), Dániában és Észtországban csökkent a leginkább (több mint negyedével).

Magyarország az unió kibocsátásának 2,1%-át állította elő 2016-ban, ezen belül a növényi termékek 2,4, az állatok és állati termékek 1,8%-át. Gabonából a kibocsátás 5,2 – ezen belül kukoricából 13 –, ipari növényekből 6,4 – ezen belül olajos növényekből 9,8 –, takarmánynövényekből pedig 0,9%-a származott hazánkból. Az állatok közül baromfiból volt legnagyobb a részesedésünk (4,1%).

A **mezőgazdasági termelői árak** a 2013. és 2014. évi mérséklődés, majd a 2015. évi stagnálás után 2016-ban 3,8%-kal csökkentek az előző évhez képest. A növényi termékek ára 5,7, az élő állatok és állati termékeké 0,6%-kal mérséklődött. A burgonya kivételével – ahol 17%-os emelkedés következett be – valamennyi főbb növénycsoportban csökkentek az árak: a gabonaféléké 8,2, az ipari növényeké 4,4, a takarmánynövényeké 30%-kal lett kevesebb az előző évihez képest. Az állatok közül csak a vágósertés ára nőtt (5,2%), a marháé 2,7, a juhé 2,0, a baromfié 1,3%-kal mérséklődött. A tej ára 6,2%-kal csökkent, a tojásé 2,3%-kal emelkedett.

A mezőgazdasági termelés **ráfordítási árai** 2016-ban 1,5%-kal alacsonyabbak voltak az előző évinél, ami a folyó termelőfelhasználás árszínvonalának 2,1%-os csökkenéséből és a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 1,9%-os növekedéséből adódott. A műtrágyák ára több mint tizedével, az energiaár 6,1%-kal kisebb lett. A mezőgazdasági termelőiár-index és a mezőgazdasági ráfordítások árindexének hányadosát jelentő agráröllő értéke 97,7% volt.

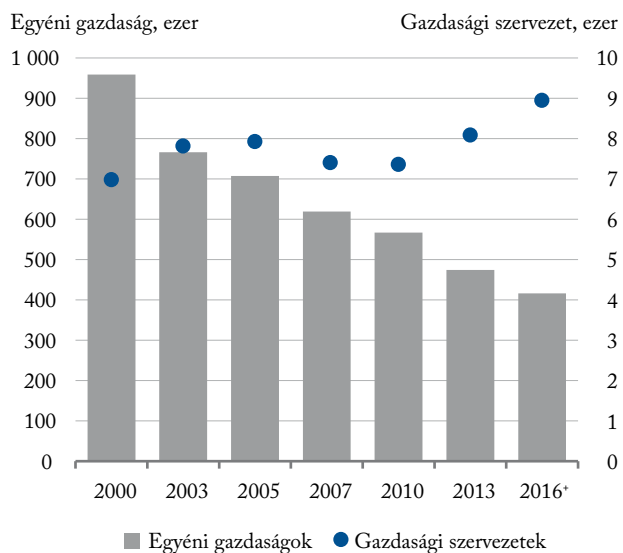
Jelentősen emelkedett az állandó mezőgazdasági alkalmazottak száma

A KSH 2016. június 1-jei eszmei időponttal hajtott végre gazdaságszerkezeti összeírását (Agrárium 2016), amelynek alanyai a gazdasági szervezetek és a háztartások voltak. Az előzetes adatok szerint az országban 9 ezer gazdasági szervezet és 416 ezer egyéni gazdaság folytatott mezőgazdasági tevékenységet 2016-ban. Gazdasági küszöböt el nem érő mezőgazdasági tevékenységet mintegy 900 ezer háztartásban végeztek.

Mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdaságok 84%-a használt földterületet, az állattartók aránya az előbbieknél 31, az utóbbiaknál 62% volt. Az állattartók aránya a gazdasági szervezeteknél 5,2 százalékponttal emelkedett, az egyéni gazdaságoknál ugyanennyivel mérséklődött a 2010. évi összeírás óta.

5.14. ábra

Mezőgazdasági tevékenységet végző egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma

A 2016 júniusában felmért több mint 6 millió hektáros termőterület háromnegyede volt mezőgazdasági terület, ennek 58%-át egyéni gazdaságok művelték. 2010 óta 10%-kal (236 ezer hektárral) nagyobb mezőgazdasági terület került használatukba. Egy egyéni gazdálkodó 2016-ban átlagosan kétharmaddal nagyobb (7,6 hektár) területen gazdálkodott, mint 2010-ben. A gazdasági szervezetek

¹⁵⁾ A termelési tényezők jövedelemindexe és a GDP-deflátor hányadosa osztva a munkaerő-felhasználással (fizetett és nem fizetett).

átlagos mezőgazdasági területe (253 hektár) 22%-kal kevesebb volt a 2010. évinél. A művelési ágak közül a szántók voltak a legnagyobb arányban (44%) gazdasági szervezetek használatában, míg a konyhakertek (95%), a szőlők (77%) és a gyümölcsösök (75%) művelésében az egyéni gazdaságok túlsúlya volt jellemző.

Az állatállomány – állategységben kifejezve – 2,8%-kal nagyobb volt 2016-ban, mint 6 évvel korábban, a gazdasági szervezetek állománya 6,3%-kal gyarapodott, az egyéni gazdaságoké 14%-kal csökkent. Az állategységet alapul véve az állatállomány állatfajok szerinti szerkezetét a gazdasági szervezetekben a baromfi és a sertés (37, illetve 36%), az egyéni gazdaságokban a baromfi (37%), illetve a szarvasmarha (24%) túlsúlya határozta meg. A juhok, kecskék és a lovak tartása az egyéni gazdaságokra volt jellemző.

A gazdasági szervezetek 2016-ban 94 ezer fő állandó és 55 ezer időszakos alkalmazottat foglalkoztattak. Előbbiek száma 2010-hez képest ötödével, utóbbiaké közel kétszeresére emelkedett. Az egyéni gazdaságok állandó alkalmazottainak száma (19 ezer fő) kétszeresére, míg az időszakos alkalmazottainak száma (71 ezer fő) 27%-kal emelkedett 2010 óta. Az egyéni gazdaságoknál 2015. június 1. és 2016. május 31. között 701 ezer családtag végzett nem fizetett mezőgazdasági tevékenységet, számuk 2010-ben még meghaladta az 1 milliót.

A hazai termelők korösszetétele továbbra is kedvezőtlen, 21%-uk 45 év alatti és közel harmaduk 65 éves vagy idősebb. A mezőgazdasági iskolai végzettséggel rendelkezők aránya javult, középfokú végzettséggel tizedük, felsőfokúval 3,4%-uk rendelkezett 2016 közepén.

Az élelmiszer, italok és dohányáru termékcsoport külkereskedelmi aktívuma harmadik éve csökken

A 2006 és 2013 közötti növekedés után 2014-ben, 2015-ben és 2016-ban is csökkent az élelmiszer, italok és dohányáru árufojcsoport külkereskedelmi forgalmának többlete. 2016-ban az export változatlanúsága mellett az import 6,0%-kal emelkedett, az egyenleg pedig 11%-kal csökkent. Az ország teljes külkereskedelmi aktívumának 21%-át tette ki az árufojcsoport értéke, ami így 2,1 milliárd euró volt.

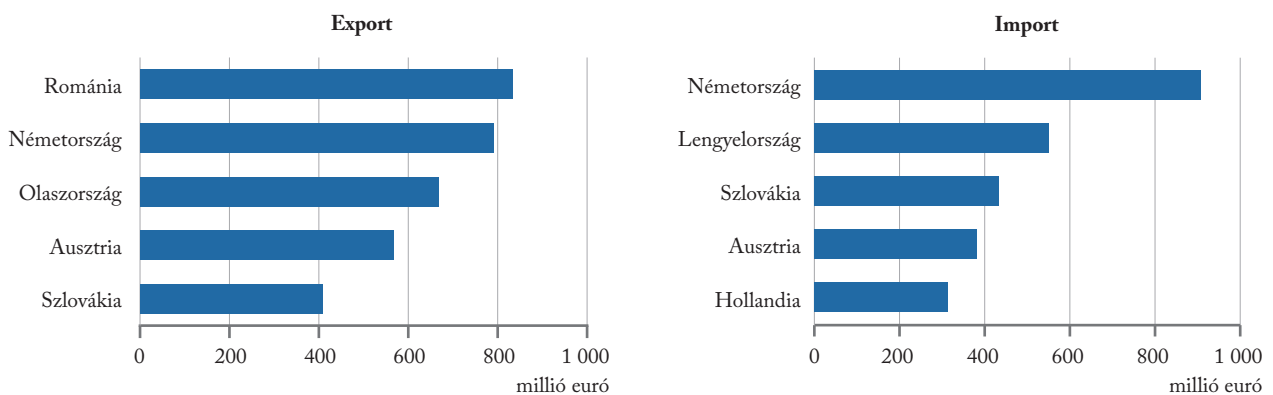
6,6 milliárd euró értékű exportunk legfontosabb tételei a gabonák és gabonakészítmények (22%), a hús és húskészítmények (19%), a zöldség- és gyümölcsfélék (13%) és az állati takarmányok (12%) voltak. Az előző évinél nagyobb értékben adtunk élő állatot, hús és húskészítményeket a külföldön, ezek mennyisége 9,8, illetve 7,3%-kal nőtt, gabonából és gabonakészítményekből azonban 13%-kal kevesebb talált gazdára.

4,5 milliárd eurós importunknak a gabona és gabonakészítmények, valamint az állati takarmányok kivételével minden tétele emelkedett – előbbiekből 1,6, utóbbiakból 6,7%-kal kevesebbet hoztak be az országba. Jelentősen (23%-kal) nőtt a cukor, cukorkészítmények és méz behozatala, amely 4,7%-kal részesedett az árufojcsoport importjából. Húsból, húskészítményből 17, élő állatból 11, zöldségből és gyümölcsből 10%-kal több érkezett.

A legnagyobb exporttöbbletünk Románia (655 millió euró), Olaszország (385) és Ausztria (186) viszonylatában keletkezett, míg Lengyelországból 276, Németországból 114 millió euróval

5.15. ábra

Fő partnereink az élelmiszer, ital, dohányáru árufojcsoport külkereskedelmében, 2016

nagyobb értékű áru érkezett, mint amennyit hazánk szállított számukra. Az élelmiszer, ital, dohányáru főcsoport exportjának 82%-a irányult uniós országokba, valamivel kevesebb, mint az előző években; az importnak azonban évek óta 94%-a érkezik innét.

IPAR¹⁶⁾

A három nemzetgazdasági ágat – bányászat, feldolgozóipar, energiaipar – magába foglaló ipar – az elmúlt tíz év átlagát tekintve – a bruttó hozzáadott érték negyedét állítja elő Magyarországon. 2016-ban az ágazatcsoport a foglalkoztatottak 23%-át, a nemzetgazdasági beruházások 36%-át koncentráta. Az ipar teljesítményét alapvetően meghatározza a külpiazi kereslet és a döntően exportra termelő külföldi irányítású feldolgozóipari leányvállalatok kibocsátása.

2016-ban lassult az ipar növekedési üteme

Az ezredforduló óta folyamatosan bővülő **ipari termelés** volumene a gazdasági válság hatására 2008-ban – az év egészét tekintve – stagnált, 2009-ben pedig 18%-kal visszaesett az egy évvel korábbihoz képest. Az alacsony bázisról 2010-ben és 2011-ben jelentősen (11, illetve 5,6%-kal) nőtt a kibocsátás, majd – az uniós recesszió miatt csökkenő külső kereslet következtében – 2012-ben (1,8%-kal) ismét mérséklődött.

2013 óta bővül az ipari termelés. 2013-ban 1,1, 2014-ben és 2015-ben 7,7, illetve 7,4% volt a növekedés üteme, ami 2016-ban 0,9%-ra lassult, döntően a – korábbi években a növekedés motorjának számító – járműgyártás visszafogottabb bővüléséből adódóan. A 2016. évi 28,5 ezer milliárd forintnyi ipari termelési érték összehasonlító áron 22%-kal haladta meg a 2010. évit.

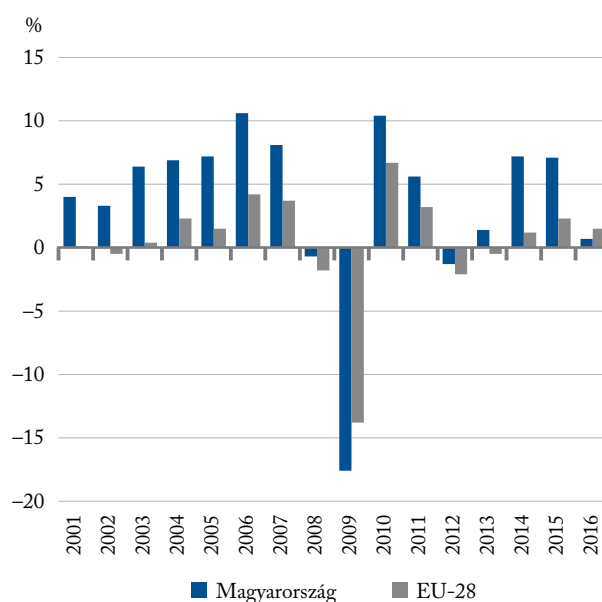
2010–2015 között a magyarországi ipari termelés az EU-28¹⁷⁾ átlagánál kedvezőbben alakult, növekedési üteme 2014-ben és 2015-ben egyaránt a legmagasabbak közé tartozott. 2016-ban viszont a hazai ipar volumenbővülése (0,7%) az uniós átlagnál (1,5%) kisebb mértékű volt.

Az ipar teljesítményét egyre inkább meghatározó **exportértékesítések** volumene 2010 és 2015

között – a 2012. évi 0,7%-os mérséklődés mellett – évente átlagosan 8,0%-kal emelkedett. 2016-ban ennél jóval visszafogottabban (0,4%-kal) nőttek a külpiazi eladások, összefüggésben az ipari export 36%-át adó járműgyártás lassuló bővülésével, és a szintén jelentős súlyú gép, gépi berendezés gyártásának visszaesésével.

5.16. ábra

Az ipari termelés volumenváltozása* (az előző évhez képest)

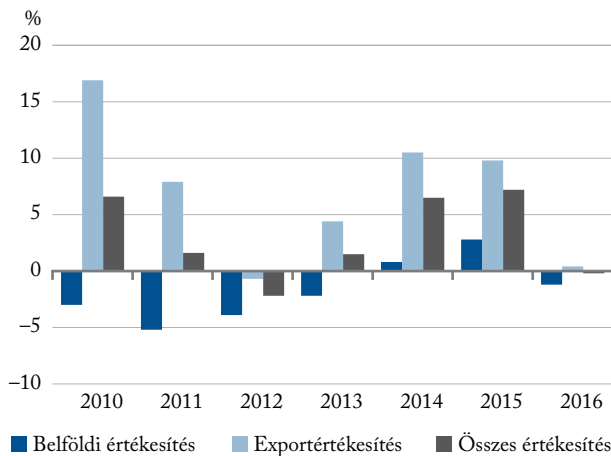
* Munkanaphatással kiigazított adatok.

A 2008 és 2013 között folyamatosan csökkenő **belföldi értékesítések** volumene 2014-ben és 2015-ben (0,8, illetve 2,8%-kal) emelkedett, 2016-ban azonban ismét mérséklődött, 1,2%-kal. Így a 2016. évi belföldi eladások összehasonlító áron 23%-kal maradtak el a válság elmélyülése előtti (2008. évi) szinttől, a 2010. évinél pedig 8,6%-kal voltak alacsonyabbak. A belföldi értékesítések alakulását döntően meghatározta, hogy a legnagyobb súlyú (2010-ben 49, 2016-ban 35%-os arányú) energiaipar eladási volumene 2008 óta permanensen csökkent. A 2016. évi belföldi értékesítés 17%-át adó élelmiszeripar forgalmát az ezredforduló óta alapvetően csökkenése jellemezte, 2014–2016 között viszont élénkültek a hazai eladásai.

¹⁶⁾ Víz- és hulladékgyártás nélkül. Az alfejezetben az adatok az ipar egészében teljes körűek, a részletesebb bontású adatok a legalább 5 főt foglalkoztató vállalatokra vonatkoznak.

¹⁷⁾ Az Európai Unió egészére és a tagállamokra vonatkozó adatok munkanaphatással kiigazítottak. Forrás: az Eurostat adatbázisa.

5.17. ábra
Az ipari értékesítés volumenváltozása
(az előző évhez képest)

A változások azzal jártak, hogy az **ipar értékesítési szerkezete** jelentősen eltolódott a külföldi eladások irányába. A 2010. évi 53%-kal szemben 2016-ban már a teljes értékesítés 65%-a realizálódott a külpiacokon. Az exportorientáció fokozódását nagymértékben támogatták a 2010-es évek járműipari nagyberuházásai, és az így létrejött új kapacitások fokozatosan emelkedő kihasználtsága.

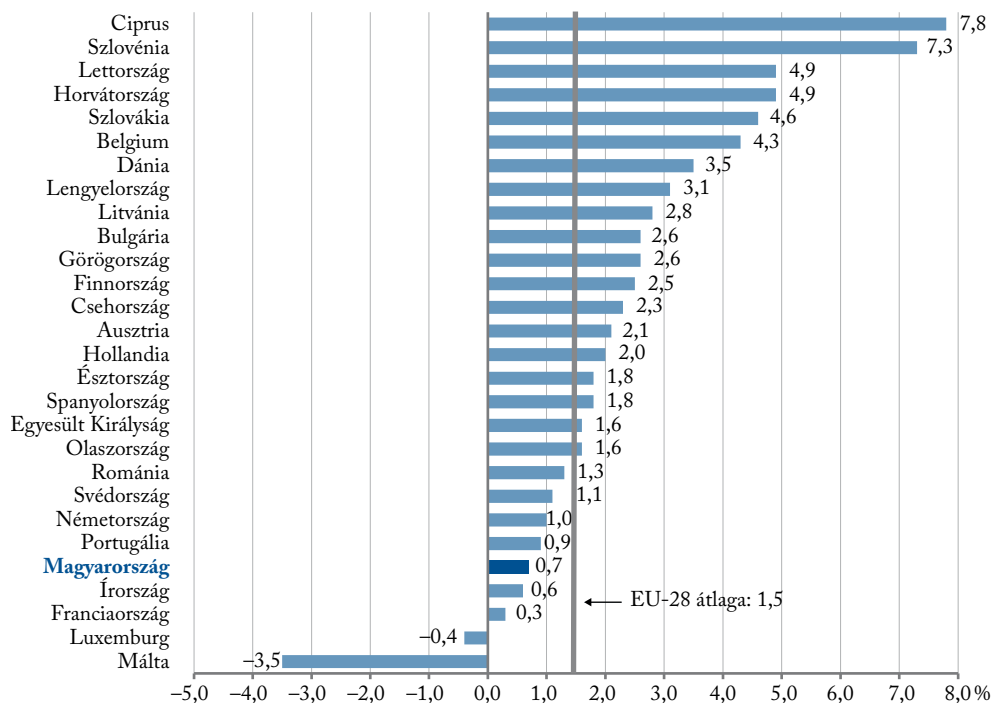
Tovább bővült a feldolgozóipar teljesítménye

Az ipar nemzetgazdasági ágaiban eltérő tendenciák érvényesülnek. A válságból való kilábalás óta eltelt időszakban a feldolgozóipart alapvetően növekedés, az energiaipart és a bányászatot csökkenés jellemzi.

SZINTE MINDEN TAGÁLLAMBAN NŐTT AZ IPARI TERMELÉS

Az Európai Unióban (EU-28) az ipari termelés volumene a 2010. és 2011. évi élénkületet követően 2012-ben és 2013-ban mérséklődött, majd 2014 óta bővül, 2016-ban 1,5%-kal emelkedett az előző évihez képest. Málta és Luxemburg kivételével az összes tagországban nőtt a termelés. A meghatározó nemzetgazdaságok közül az Egyesült Királyságban 1,6, Németországban 1,0, Franciaországban 0,3%-kal emelkedett a kibocsátás volumene.

5.18. ábra
Az ipari termelés volumenváltozása* az EU-28 tagállamokban, 2016
(az előző évhez képest)

A régiós versenytársak közül Szlovákiában (4,6%), Lengyelországban (3,1%) és Csehországban (2,3%) az uniós átlagot meghaladó ütemű, Romániában (1,3%) pedig átlag közeli volt a növekedés.

2016-ban az unió ipari termelési volumene a 2010. évit 5,6%-kal meghaladta. Az EU 28 tagállamából 17-ben magasabb volt a kibocsátás a 2010. évinél. A legnagyobb mértékű bővülés Írországban (60%), a balti államokban (23–34%), Magyarországon (22%) és a régiós versenytársainknál történt. A régiós versenytársak közül Szlovákiában és Romániában a hazainál erőteljesebben (37, illetve 33%-kal), Csehországban (18%) a miénknél kisebb, Lengyelországban pedig ahhoz hasonló ütemben (23%-kal) nőtt az ipari termelés volumene ebben az időszakban.

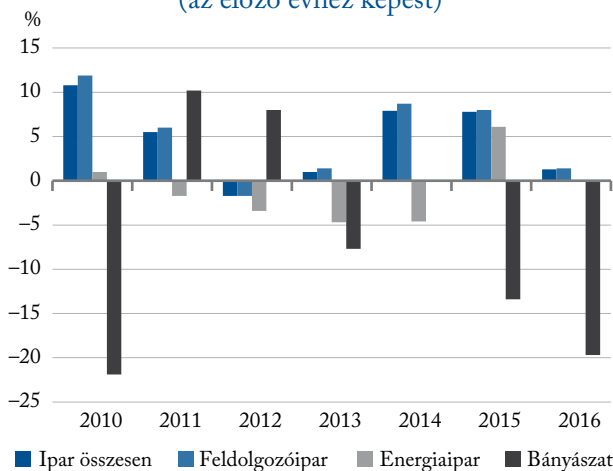
Az ipari termelés növekvő részét (2016-ban 95%-át) adó **feldolgozóipar** teljesítménye 2016-ban összehasonlítva áron 1,4%-kal haladta meg az egy évvel korábbi – döntően a többéves járműipari konjunktúra által generált – magas bázist, a 2010. évinél pedig 26%-kal volt magasabb. A feldolgozóipari termelés háromtizedét adó járműgyártás kibocsátása (a korábbi évek dinamikus bővülését követően) 0,3%-kal, a szintén jelentős súlyú elektronikai iparé 9,3%-kal, az élelmiszeriparé 1,4%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. A feldolgozóipar és ezen keresztül az egész ipar teljesítményét alapvetően a nagyvállalatok határozzák meg. Magyarországon a feldolgozóipari termelés közel háromnegyedét a legalább 250 főt foglalkoztató vállalkozások állították elő 2016-ban, az exportnak pedig 83%-át realizálták. A feldolgozóiparon belül a járműgyártásban, az elektronikai iparban, illetve a kocszgyártásban, kőolaj-feldolgozásban és a gyógyszergyártásban a legmagasabb, 89–93% a nagyvállalatok hozzájárulása a termelési értékhez.

Az **energiaipar** (villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás) az ipari termelés csökkenő részét, 4,6%-át adta 2016-ban. Kibocsátása a 2010. évi kismértékű (1,0%-os) emelkedést követően 2011 és 2014 között évről évre csökkent. 2015-ben 6,1%-kal nőtt az energiaipar termelési volumene, 2016-ban pedig stagnált. A kibocsátás 72%-át adó villamosenergia-termelés, -ellátás teljesítménye 2,9%-kal bővült, ugyanakkor a gázellátásé – a 2015. évi meredek emelkedés után – 8,4%-kal csökkent, és folytatódott a gőzellátás, légkondicionálás 2011 óta tartó mérséklődése is.

A csekély súlyú **bányászat** termelése 2013 óta csökken, 2016. évi kibocsátása az egy évvel korábbinál 20, a 2010. évihez képest 24%-kal volt kevesebb. A termelésből 59%-kal részesedő, elsősorban az utépítésekhez szállító kőfejtés, homok- és agyagbányászat teljesítménye 2016-ban 20%-kal visszaesett az egy évvel korábbihoz képest. (Termelési volumene három év emelkedés után 2015-ben is csökkent.)

5.19. ábra

A termelés volumenváltozása az ipar nemzetgazdasági ágaiban (az előző évhez képest)

Kismértékű növekedés a járműgyártásban

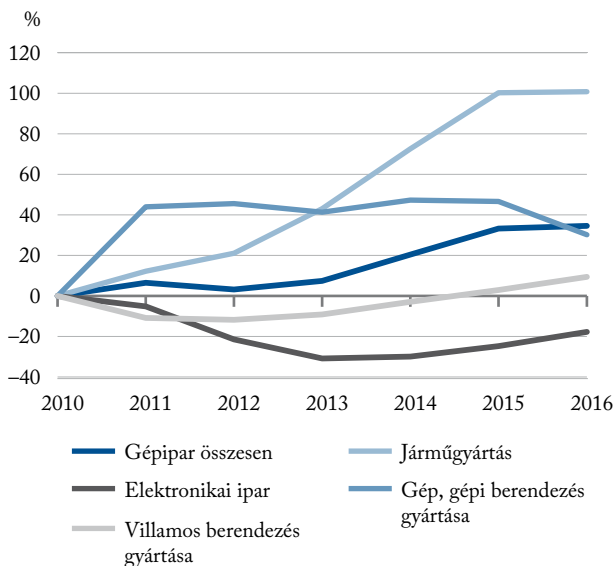
A járműgyártást, az elektronikai ipart, a gép, gépi berendezés gyártását és a villamos berendezés gyártását magába foglaló **gépipar** adja a feldolgozóipari termelési érték több mint felét, az exportbevételek közel kétharmadát. Így az ágazatcsoportban zajló folyamatok jelentősen befolyásolják a feldolgozóipar egészének teljesítményét.

A gépipari termelés 2010 és 2015 között – a 2012. évi mérséklődést nem számítva – a feldolgozóipari átlagot meghaladó ütemben növekedett, 2016-ban viszont annál (0,4 százalékponttal) kisebb mértékben, 1,0%-kal bővült. A gépipar erősen exportorientált, az értékesítési bevételek több mint kilenczede a külföldi eladásokból származik. 2016-ban az exportértékesítések volumene az egy évvel korábbihoz képest 0,8, a 2010. évinél 36%-kal magasabb volt.

A kis súlyú belföldi értékesítések összehasonlító áron 2,5%-kal emelkedtek 2016-ban, a 2010. évtől pedig 29%-kal haladtak meg.

5.20. ábra

A gépipari termelés volumenváltozása (2010-hez képest)

A gépiparon (és egyben az egész feldolgozóiparon) belül a legnagyobb súlyt a **járműgyártás** képviseli. Teljesítménye összefüggésben az elmúlt évek zöldmezős és kapacitásbővítő beruházásaival 2010 óta folyamatosan nő. 2010 és 2015 között évente átlagosan 15%-kal bővült a termelés. A 2016. évi kibocsátása – volumenét tekintve – 0,3%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, a 2010. évinek pedig több mint a kétszerese volt. A növekedés üteme 2016-ban részben a magas bázis, részben a termék-

paletta megújulását megelőző átállási időszak mérsekeltőbb kapacitáskihasználtsága miatt lassult. A modellváltás a járműgyártás két meghatározó területe közül a nagyobb súlyú közúti gépjármű-gyártást érinti közvetlenül, amelynek termelési volumene – hat év dinamikus bővülést követően – 2016-ban 4,4%-kal csökkent. Ugyanakkor – elsősorban a külföldi járműipari cégeknek beszállító – a közúti járműalkatrész-gyártás kibocsátása tovább nőtt, a 2010–2015 közötti időszak átlagánál (11%) kisebb ütemben, 6,1%-kal.

A termelés alakulásával összefüggésben a járműgyártás eladásai is visszafogottan, összehasonlító áron 0,4%-kal emelkedtek. Ezen belül az értékesítési bevételek 92%-át adó export volumene 0,6%-kal múlta felül az egy évvel korábbit, a kis súlyú belföldi értékesítések ugyanakkor 2,3%-kal csökkentek.

A második legnagyobb gépipari – egyben feldolgozóipari – szegmens, az **elektronikai ipar** (számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása) termelési volumene a 2010. évi felfutással elérte a válság előtti csúcspontját. Ezt követően, 2011 és 2013 között összességében 31%-kal csökkent a kibocsátása, döntően a magyarországi termelőkapacitások leépítése, és más országokba történő áthelyezése miatt. 2014 óta viszont gyorsuló ütemben nő az elektronikai ipar termelése. A kibocsátás volumene 2016-ban 9,3%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, a 2010. évtől azonban 18%-kal továbbra is elmaradt. Az elektronikai ipar jelentősebb súlyú területei közül az elektronikus fogyasztási cikk gyártásának teljesítménye 5,1%-kal, a híradástechnikai berendezés gyártásáé – a korábbi évek jelentős visszaesése után – 15%-kal, az elektronikai alkatrész, áramköri kártya gyártásáé 34%-kal bővült, a számítógép, perifériás egység gyártásáé ugyanakkor 16%-kal csökkent.

VÁLTOZÓBAN AZ ELEKTRONIKAI IPAR TERMELÉSI SZERKEZETE

Az elektronikai ipar feldolgozóiparon belüli súlya az Európai Unió tagállamai közül hazánkban az egyik legnagyobb. Hozzájárulása a **feldolgozóipari bruttó hozzáadott értékhez** a rendelkezésre álló 2014. évi adatok alapján 7,7% volt, ennél csak Finnországban, Svédországban (14, illetve 15%) és Írországban (7,9%) nagyobb az elektronikai ipar részesedése. (Az EU-28 átlaga 5,2% volt.)¹⁸⁾

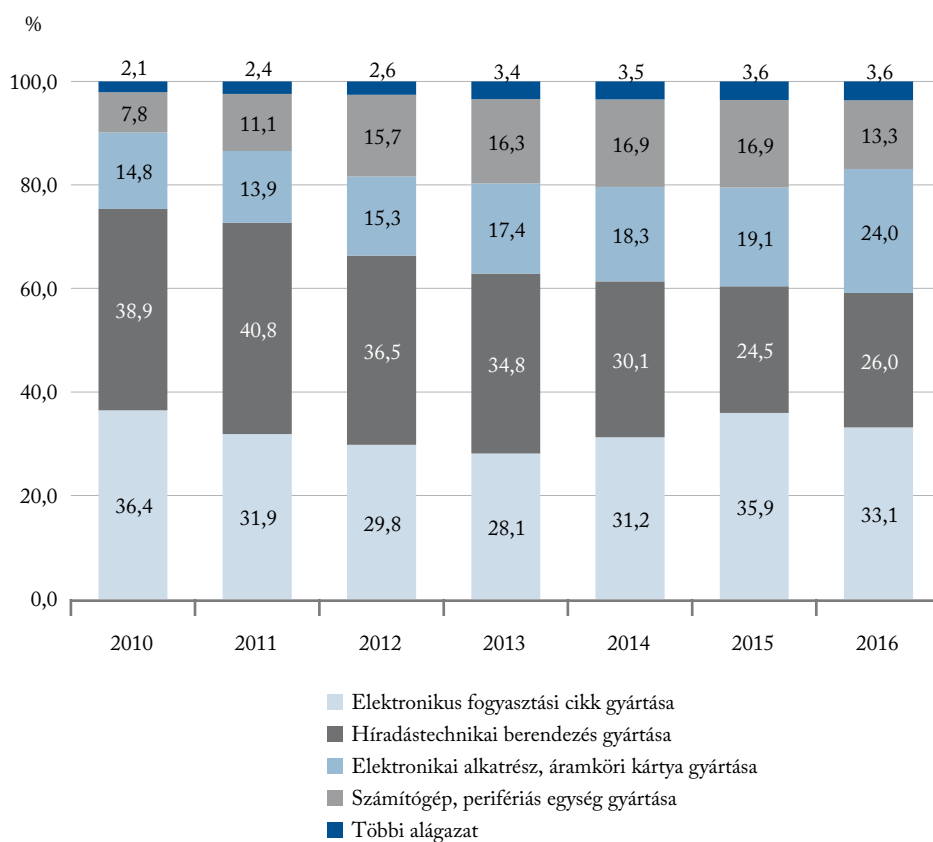
Magyarországon az elektronikai ipar súlya a **feldolgozóipari termelésből** 2011-ig a járműgyártáshoz hasonló, jellemzően azt meghaladó volt. Azóta viszont – részben a járműipari expanzió, részben az elektronikai ipar jelentős termelés-visszaesése miatt – a második-harmadik legnagyobb a feldolgozóiparon belül, az élelmiszeriparral együtt.

¹⁸⁾ Forrás: Eurostat.

Az elektronikai ipar kibocsátásának 93%-át a legalább 250 főt foglalkoztató vállalkozások adták 2016-ban, így a feldolgozóiparon belül a járműgyártás mellett itt a legmagasabb a termelés nagyvállalati koncentrációja. Ezt élesen mutatja, hogy a termelési érték közel héttizedét öt, külföldi érdekeltségű, szinte teljes egészében exportra termelő nagyvállalat állította elő 2016-ban. Az elektronikai ipar szerkezeti háttere abból a szempontból is sajátos, hogy (a rendelkezésre álló 2014. évi adatok alapján) a kibocsátásból a külföldi irányítású leányvállalatok 97%-kal részesültek, szemben a feldolgozóipar egészére jellemző 71%-kal. Ebből adódóan az elektronikai ipar külpiaci kitétsége nemcsak abban nyilvánul meg, hogy az ágazat termékei iránti globális kereslet – a technológiai újítások megjelenésével – dinamikusán változik, hanem a külföldi tulajdonosok, vállalatirányítók költségoptimalizáló és beruházási döntései révén is. A 2010 és 2016 közötti időszak volumenváltozásait is alapvetően a nagyvállalati kör jelentős átrendeződése okozta. Az elektronikai ipar 2010. évi kibocsátásának együttesen 72%-át adó öt nagyvállalatból kettő, a Nokia és a Philips leépítette magyarországi bázisát, és ezeken kívül is több, nagyobb súlyú vállalkozás szüntette meg, vagy szűkítette termelését. Az utóbbi évek kapacitásleépítéseiben leginkább érintett híradástechnikai berendezés gyártásának kibocsátási volumene 2016-ban 43, az elektronikai fogyasztási cikk gyártásáé 15%-kal kisebb volt a 2010. évinél. Az elektronikai ipar másik két nagyobb súlyú területének, a – jellemzően járműipari cégekhez beszállító – elektronikai alkatrész, áramköri kártya gyártásának, valamint a számítógép, perifériás egység gyártásának termelése viszont összehasonlító áron 30, illetve 6,9%-kal nőtt 2010 és 2016 között, így részesedésük az elektronikai ipar kibocsátásából számottevően emelkedett az elmúlt években.

5.21. ábra

Az elektronikai ipar termelési értékének megoszlása

A **gép, gépi berendezés gyártása** 2016-ban a gépipari termelés 12%-át adta. Kibocsátási volumene 2010-ben és 2011-ben egyaránt 40% fölötti ütemben nőtt, 2015-ig pedig e magas bázishoz közeli volt. 2016-ban összehasonlító áron 11%-kal csökkent a termelése az egy évvel korábbihoz képest, miután a kibocsátás 36%-át adó motor-, turbinagyártás¹⁹⁾ termelési volumene – a korábbi évek jelentős bővülése után – 2016-ban a harmadával csökkent.

A gépipari termelés legkisebb részét (4,4%-át) adó **villamos berendezés gyártásának** kibocsátása 2008 és 2012 között évről évre csökkent, összesen 42%-kal, 2013 óta viszont ismét nő a teljesítménye. 2016-ban összehasonlító áron 6,4%-kal bővült a termelés az egy évvel korábbihoz képest, amit a külpiazi kereslet támogatott, a belföldi eladások volumene ugyanakkor elmaradt az előző évi alacsony bázistól.

A vegyipari termelés motorja továbbra is a gumi- és műanyagipar

A gépipar mellett a feldolgozóipar másik nagy ágazatcsoportját a **vegyipar** jelenti, ami Magyarországon a feldolgozóipari termelés 18%-át adta 2016-ban. Teljesítménye a 2009. évi visszaesést követő két évben emelkedett, majd 2012-ben és 2013-ban mérséklődött. 2014 óta nő a termelés

volumene, a gazdasági válság előtti szintjét 2015-ben érte el. 2016-ban összehasonlító áron 0,3%-kal emelkedett a vegyipar kibocsátása. A növekedés mögött a gumi- és műanyagipar állt, míg a vegyi anyag-, termékgyártás, a kocszgyártás, kőolajfeldolgozás és gyógyszergyártás teljesítménye mérséklődött. Hosszabb időtávon a vegyipart erősödő exportorientáció jellemzi. A külpiazi eladások súlya az ezredfordulótól 2010-ig 43%-ról 50%-ra emelkedett, 2016-ban pedig már az értékesítések 62%-át jelentette az export.

A vegyipari termelés 32%-át adó **gumi- és műanyagipar** 2010 óta – 2013 kivételével – bővül. 2016-ban a termelés volumene 2,8%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, a 2010. évinél pedig 40%-kal volt magasabb. Az ágazaton belül a járműiparhoz szorosan kapcsolódó gumiipar kibocsátása 2010 és 2016 között összességében 74%-kal, a nagyobb súlyú műanyagiparé 24%-kal bővült. A jelentős növekedést a megugró járműipari kereslet miatt a 2010 óta végrehajtott zöldmezős és kapacitásbővítő beruházások tették lehetővé.

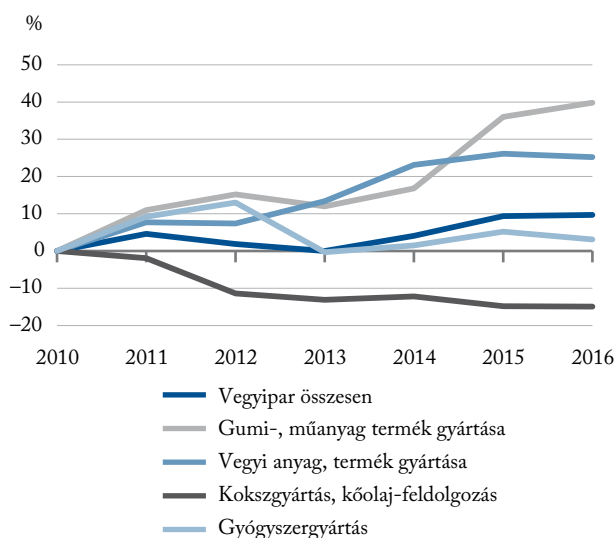
A gumi-, műanyag termék gyártásához hasonló súlyú **vegyi anyag, termék gyártását** is alapvetően bővülés jellemezte a gazdasági válságot követően. 2016-ban ugyanakkor 0,7%-kal mérséklődött a termelési volumene, amit döntően a kibocsátás 62%-át adó műanyagalapanyag-gyártás csökkenése okozott.

A vegyiparon belül korábban legnagyobb súlyúnak számító **kocszgyártás, kőolajfeldolgozás** termelése tendenciájában 2008 óta csökken. 2016-ban a kibocsátás volumene az egy évvel korábbinál 0,2%-kal, a 2010. évinél 16%-kal volt alacsonyabb. Az értékesítés több mint 70%-át adó belföldi eladások – a 2015. évi 10%-os emelkedést követően – 2016-ban 2,7%-kal csökkentek, az export volumene pedig 0,8%-kal mérséklődött.

Az erősen exportfüggő **gyógyszergyártást** – külpiazi kitettsége ellenére – a legtöbb ipari ágazatnál kevésbé érintette a gazdasági válság. 2009-ben mindössze 0,2%-kal mérséklődött a kibocsátása, majd 2013-ig bővült a termelés volumene. 2013-ban ugyanakkor jelentősen, 12%-kal csökkent a gyógyszeripar teljesítménye. Termelése (a 2014. és 2015. évi emelkedést követően) 2016-ban összehasonlító áron 2,0%-kal maradt el az egy évvel korábbitól.

5.22. ábra

A vegyipari termelés volumenváltozása (2010-hez képest)

¹⁹⁾ A szakágazat nem tartalmazza a közúti- és légijárműmotor gyártását.

Az élelmiszeripar bővüléséhez a növekvő belső és külső kereslet is hozzájárult

A nemzetgazdasági stratégia szempontjából is kiemelt jelentőségű, a feldolgozóipari termelés több mint tizedét adó **élelmiszeripar** (élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása) teljesítményét a 2000-es évek első évtizedében alapvetően csökkenés, 2011 óta viszont növekvő tendencia jellemzi. 2016-ban 1,4%-kal nőtt a kibocsátás volumene, amit a belföldi és a külpiaci értékesítés egyaránt támogatott. A feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar értékesítési szerkezetében az egyik legkisebb az export súlya, 2016-ban az eladások 59%-át a belföldi értékesítések adták. A termelés 85%-át adó élelmiszergyártás kibocsátása összehasonlító áron 2,5%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, az italgártás és a kis súlyú dohánytermék gyártása viszont csökkent. Az élelmiszeripar legtöbb területén nőtt a termelés volumene. A legnagyobb (29%-os) súlyú húsiipar kibocsátása 4,5, a 15%-os arányú takarmánygyártásé 29%-kal bővült. Szintén nőtt a tejfeldolgozás, a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás és a

pékáru, tésztafélék gyártásának termelési volumene, ugyanakkor a növényi, állati olaj gyártásáé, a malomipari termék, keményítő gyártásáé, valamint az egyéb élelmiszer (például édesség, fűszer, kávé, tea) gyártásáé csökkent.

A könnyűipari ágazatok többsége bővült

A **fa-, papír- és nyomdaipar** (fafeldolgozás, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység) termelési volumene 2013 óta bővül. 2016-ban összehasonlító áron 6,2%-kal nőtt a kibocsátás az egy évvel korábbi magas bázishoz képest. Az értékesítésből hasonló arányban részesülő export és belföldi eladások volumene egyaránt emelkedett. Ágazatai közül a papíripar és a faipar termelése bővült, a nyomdaiparé csökkent.

A feldolgozóiparon belül legkisebb súlyú **textil- és bőripar** (textília, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása) termelési volumene két év növekedést követően 2016-ban 0,3%-kal mérséklődött, miután a textilipar visszaesését a ruhaipar és a bőripar emelkedő kibocsátása sem tudta ellensúlyozni.

5.6. tábla

Az ipari termelés* nemzetgazdasági ágak, ágazatok és azok főbb csoportjai szerint, 2016

(%)

Ágazat, ágazatcsoport	Részese- dés az ipari kibocsátásból	A termelés volumenváltozása		Az export aránya az értékesítésben
		előző évhez képest	2010-hez képest	
Ipar összesen	100,0	0,9	22,3	64,7
<i>Feldolgozóipar összesen</i>	<i>95,1</i>	<i>1,4</i>	<i>25,9</i>	<i>75,1</i>
Gépipar	50,5	1,0	34,4	91,6
Ezen belül:				
Járműgyártás	28,7	0,3	101,0	92,2
Elektronikai ipar	11,3	9,3	-18,0	95,2
Gép, gépi berendezés gyártása	6,3	-11,2	30,1	85,6
Villamos berendezés gyártása	4,2	6,4	9,6	87,8
Vegyipar	17,1	0,3	9,6	62,2
Ezen belül:				
Gumi- és műanyagipar	5,4	2,8	39,9	71,9
Vegyí anyag, termék gyártása	5,3	-0,7	25,2	62,2
Kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás	3,5	-0,2	-15,8	29,1
Gyógyszergyártás	2,9	-2,0	3,1	83,6
Élelmiszeripar	10,5	1,4	17,7	40,5
Kohászat, fémfeldolgozás	7,0	3,8	29,4	60,1
Fa-, papír- és nyomdaipar	3,2	6,2	13,1	49,9
Egyéb feldolgozóipar	3,1	4,3	51,9	63,9
Építőanyag-ipar	2,2	3,8	21,3	56,5
Textil- és bőripar	1,5	-0,3	38,1	82,1
Energiaipar	4,6	0,0	-8,3	16,1
Bányászat	0,3	-19,7	-24,5	12,2

* Az ipar összesen adata valamennyi iparba sorolt vállalkozás adatát tartalmazza, a többi adat a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkozik.

Az értékesítések 82%-át adó export összehasonlító áron 3,7%-kal csökkent, a belföldi eladások volume-ne viszont dinamikusán (17%-kal) bővült.

A kohászat, fémfeldolgozás és az építőanyag- ipar kibocsátása továbbra sem érte el a válság előtti szintjét

A **kohászat, fémfeldolgozás** (fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása) teljesítménye a 2009. évi 39%-os visszaesés óta tendenciájában növekszik, de a válság elmélyülése előtti, 2008. évi szintjét továbbra sem érte el (2016-ban 11%-kal maradt el attól). Az egy évvel korábbihoz képest 2016-ban 3,8%-kal bővült a termelés volumene, és az értékesítés mindkét irányban emelkedett.

Az **építőanyag-ipar** (nemfém ásványi termékek gyártása) termelése sem érte még el a válság előtti szintjét. Teljesítménye – két év csökkenést követően – 2014 óta nő, kibocsátási volumene 2016-ban 3,8%-kal volt magasabb az egy évvel korábinál. A növekedés elsősorban a (termelés negyedét adó) beton-, gipsz-, cementtermék gyártásának köszönhető, a szintén nagy súlyú üvegipar és a porcelán-, kerámiatermék-gyártás kibocsátása ugyanakkor csökkent.

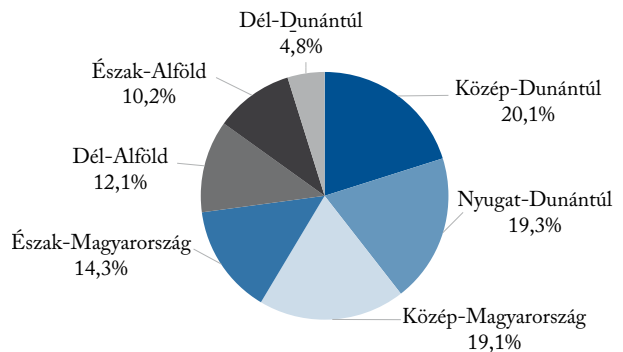
Az **egyéb feldolgozóipar** teljesítménye 2011 óta nő, 2016-ban 4,3% volt a bővülés üteme. A termelés közel harmadát adó orvosi eszköz gyártásának kibocsátása 2003 óta folyamatosan emelkedik, 2016-ban összehasonlító áron 12%-kal haladta meg az egy évvel korábit. A szintén jelentős (21%-os) részarányú bútorigar termelési volumene 2016-ban – két év bővülést követően – 4,1%-kal csökkent.

A régiók többségében emelkedett a kibocsátás²⁰⁾

2016-ban az ipari **termelési érték** legnagyobb része (régióként 19–20%-a) Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Közép-Magyarországon realizálódott. Észak- és Dél-Alföld, valamint Észak-Magyarország (külön-külön) a kibocsátás 10–14%-át adta, Dél-Dunántúl pedig 4,8%-át.

2014-ben és 2015-ben az ipari **termelés volumene** mindegyik régióban nőtt. 2016-ban a kibocsátás négy régióban (Dél-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön) bővült, háromban (Észak-Alföldön, Közép-Ma-

5.23. ábra Az ipari termelési érték megoszlása régiók szerint, 2016*

* A legalább 5 főt foglalkoztató szervezetek telephely szerinti adatai alapján.

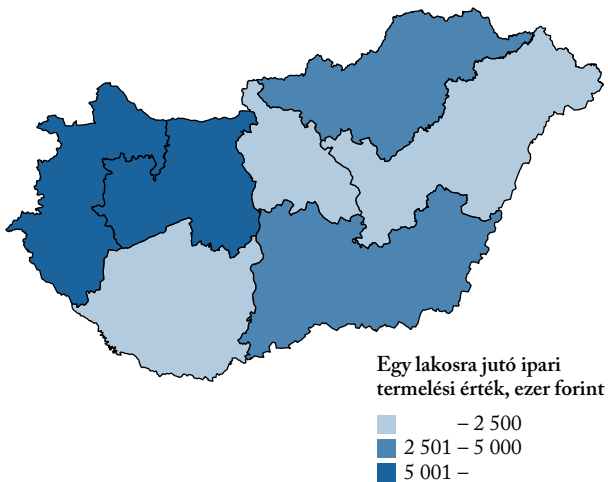
gyarországon, Nyugat-Dunántúlon) csökkent. A legnagyobb mértékben (15%-kal) a legkisebb ipari potenciállal bíró Dél-Dunántúlon nőtt az ipari produktum, amit döntően az elektronikai ipar és az élelmiszeripar dinamizált. Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon 7,0, illetve 6,4%-kal bővült a termelés. Mindkét régióban a nagy súlyú gépipar volt a növekedés motorja (Közép-Dunántúlon a járműgyártás, Észak-Magyarországon az elektronikai ipar a legjelentősebb a gépiparon belül). Dél-Alföldön az elmúlt évek dinamikus bővülése után, amit javarészt a kecskeméti autógyár eredményezett, 2016-ban 2,1%-kal nőtt az ipari termelés volumene. A legnagyobb csökkenés (–4,1%) Nyugat-Dunántúlon történt, döntően a legjelentősebb részarányú, és a korábbi években húzóágazatnak számító járműgyártás visszaeső kibocsátása miatt. Közép-Magyarországon és Észak-Alföldön 3,7, illetve 2,3%-kal csökkent a termelés volumene a 2015. évihez képest.²¹⁾

Az **egy lakosra jutó ipari termelési érték** Nyugat- és Közép-Dunántúlon az országos átlag 1,9-szerese, Észak-Magyarországon 1,2-szerese volt 2016-ban. A többi régió gazdasági szerkezetében az ipar kevésbé hangsúlyos. Közép-Magyarországon a szolgáltató ágak, az alföldi régiókban és Dél-Dunántúlon pedig a mezőgazdaság szerepe kiemelkedő. Ezekben a területeken az egy lakosra jutó ipari termelési érték átlag alatti: Dél-Alföldön 6,3, a másik három régióban 32–47%-kal volt alacsonyabb az országosnál.

²⁰⁾ A legalább 5 főt foglalkoztató szervezetek telephely szerinti adatai alapján.

²¹⁾ Az ipar szerkezetére vonatkozó adatok a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

5.24. ábra
Az egy lakosra jutó ipari termelés régiók szerint,
2016*

* A legalább 5 főt foglalkoztató szervezetek telephely szerinti adatai alapján.

Tovább csökkentek a termelői árak

Az Európai Unió átlagában a 2010 és 2012 között folyamatosan emelkedő **ipari termelői árak** 2013-ban lényegében stagnáltak, 2014 óta pedig csökkennek. 2016-ban – elsősorban az energia-termelő ágazatok árcsökkenése miatt – az EU-28 egészére számított ipari termelői árak átlagosan 1,6%-kal mérséklődtek az előző évihez képest. A tagállamok közül csak az Egyesült Királyságban emelkedett az árszínvonal.

Magyarországon az emelkedés egy évvel tovább, 2013-ig tartott, majd 2014 óta hazánkban is mérséklődnek az ipari termelői árak. 2016-ban az egy évvel korábbinál 1,7%-kal voltak alacsonyabbak. Az elmúlt három év csökkenése ellenére a termelőiár-színvonal a 2010. évinél 6,2%-kal magasabb volt 2016-ban.

Az ipar **belföldi értékesítésének árai** 2013 óta mérséklődnek, amiben jelentős szerepe van az energiaipart érintő hatósági árszabályozásnak és az energiahordozók világpiaci árcsökkenésének. 2016-ban 3,0%-kal voltak alacsonyabbak a belföldi értékesítési árak az egy évvel korábbinál. Ezen belül a feldolgozóiparban 2,0, az energiaiparban 5,8%-kal csökkentek az árak.

Az **exportértékesítés árai** 2008 és 2015 között minden évben nőttek, viszont 2013-tól a növekedés üteme lassult. 2016-ban már 1,0%-kal mérséklődtek az árak, a feldolgozóiparban 0,6, a kis súlyú energiaiparban 11%-kal. A 2010. évihez képest az

ipar egészében 8,0%-kal, ezen belül a feldolgozóiparban 8,6%-kal magasabbak voltak, az energiaiparban ugyanakkor 6,6%-kal csökkentek 2016-ban a külföldi eladási árak.

ÉPÍTŐIPAR

Az építőipar nemzetgazdaságon belüli súlya a bruttó hozzáadott értékből 2016-ban (előzetes adatok szerint) 3,4% volt, kisebb az előző évekenél, ami az unió országai között alacsonynak számít. 2010 óta évenként 3,4 és 4,3% között alakult a fenti arány. Ennél magasabb (5,1 és 5,8% közötti) volt az ág részesedése az ezredfordulót követő években, amikor a bővülő üzemi, lakóépület- és autópálya-építések az építőipari teljesítmények növekedésében is megjelentek. 2006-tól azonban 7 éven keresztül csökkent az építőipari kibocsátás, ami a gazdasági ág súlyának mérséklődésében is megmutatkozott. A 2013 és 2015 közötti növekedés után 2016-ban újabb negatív fordulat következett be a gazdasági ág termelésében.

Lemaradásban a hazai építőipari teljesítmény az unióhoz képest

A gazdasági és pénzügyi válságot követően a 2014-et megelőző években az Európai Unió tagországainak összesített **építőipari kibocsátása** is mérséklődött. A 2014 és 2016 közötti 3 évben mérsékelt növekedés következett, ennek ellenére a 2016. évi termelési volumen 3,9%-kal elmaradt a 2010. évitől. Az uniós országok közül 11-ben erőteljesebb volt a visszaesés mértéke a hazai építőiparban ez időszakban bekövetkezett 11,5%-os csökkenésnél, a környező országok közül közéjük tartozott Szlovénia, Horvátország, Szlovákia és Csehország.

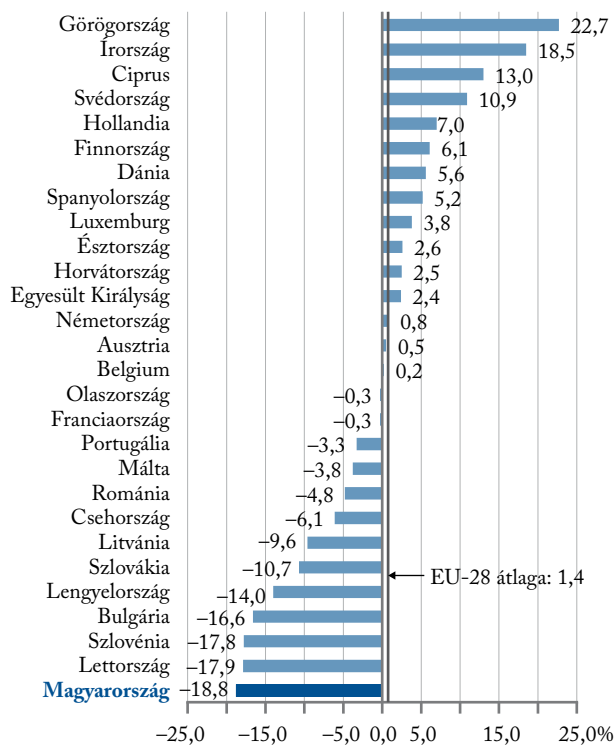
Az építőipari termelés volumene 2016-ban az unióban 1,4%-kal bővült a 2015. évihez képest. Tizenhárom országban csökkenést mértek, a hazai építőipar visszaesése (19%) azonban a legnagyobb mértékű volt az unió tagországai között. A környező országok többségének építőipara is kedvezőtlen évet zárt, de Ausztriában és Horvátországban – viszonylag kismértékű – növekedés következett be.

A magyarországi építőipar teljesítményét elsősorban a belső kereslet határozza meg, aminek három fő pillére az állami és önkormányzati szektor, a vállalkozások és a háztartások. Az építési, felújítási,

fenntartási munkákra vonatkozó megrendeléseket – ezáltal az építőipari teljesítményeket – az e piaci szereplők számára rendelkezésre álló saját és mozgósítható források befolyásolják. Utóbbiak között hangsúlyosak a költségvetési és az uniós pályázati források, amelyeket a hitelezési konstrukciók is kiegészíthetnek.

5.25. ábra

Az építőipari termelés volumenváltozása az EU-28 tagállamaiban, 2016* (az előző évhez képest)

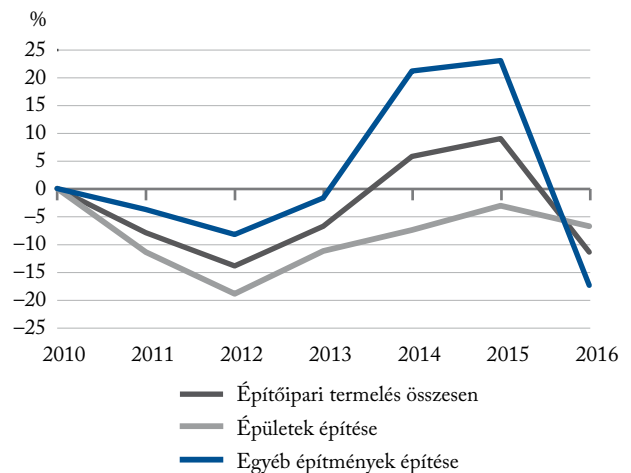
* Munkanaphatással kiigazított adatok.

2016-ban visszaesett az építőipar teljesítménye

Az építőipar 2016. évi 1813 milliárd forintnyi termelési értéke összehasonlító áron számítva 19%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Az **építményfőcsoportok** közül kevésbé (3,7%-kal) csökkent az – építőipari tevékenység nagyobb hányadát kitevő – épületépítések teljesítménye, miközben az egyéb építmények építésével összefüggő munkák volumene egyharmadával esett vissza. A csökkenésben a szűkebb uniós források nagy szerepet játszottak. A kedvezőtlen változással összefüggésben a termelés volumene mindkét építményfőcsoportban elmaradt a 2010. évi szinttől is.

5.26. ábra

Az építőipari termelés volumenváltozása építményfőcsoportonként (2010-hez képest)

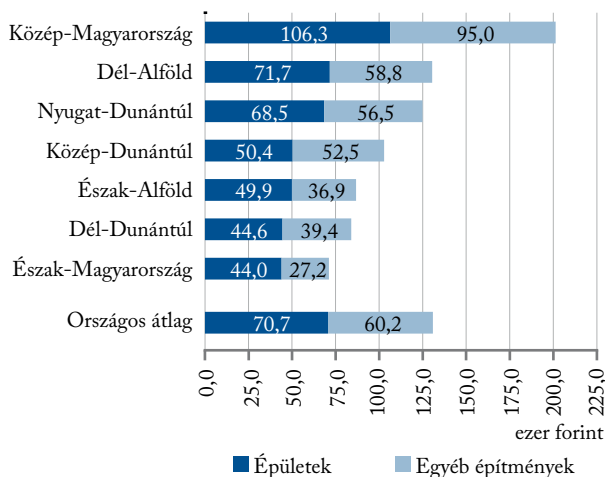

2016-ban mindhárom **építőipari ágazat** kibocsátása elmaradt a 2015. évitől. A lakásépítések élénkülése ellenére az összehasonlító áron számított teljesítmény az – épületek szerkezetkész építését tartalmazó – épületek építése ágazatban 2,2%-kal mérséklődött. Az építőipari termelés közel egynegyedét adó egyéb építmények építése ágazat kibocsátása – ahova többek között az út- és autópálya-, a vasút- és közműépítéssel foglalkozó vállalkozások tevékenysége tartozik – 43, a legnagyobb, 48%-os súlyarányt képviselő, és az építési terület előkészítését is magába foglaló speciális szaképítésé 7,9%-kal csökkent.

Az építőipari kibocsátás 2016-ban – a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján – minden **régióban** kedvezőtlenül változott. A csökkenés mértéke régióként 8,3 és 34% között alakult, a legkevésbé Közép-, a legjelentősebben Nyugat-Dunántúlon esett vissza a termelés volumene. A régiók építőipari teljesítményének nagyobb hányada Közép-Dunántúl kivételével épületeken végzett munkákhoz kötődött. A 2016. évi hazai építőipari kibocsátás 47%-át közép-magyarországi székhelyű szervezetek teljesítették, a régió részesedése 2010-hez képest valamelyest csökkent. Ezen kívül még a dél-dunántúli és az észak-magyarországi szervezetek országos építőipari teljesítményen belüli súlya maradt el a 2010. évitől. Az egy lakosra jutó termelési érték 2016-ban egyedül Közép-Magyarországon (201 ezer forint) haladta meg az országos átlagot (131 ezer forint).

5.27. ábra

Az egy lakosra jutó építőipari termelés értéke építményfőcsoportok és régiók szerint,* 2016

* A legalább 5 főt foglalkoztató építőipari vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Csökkenő szervezetszám mellett növekedett a foglalkoztatottak száma

Az építőipar nemzetgazdasági ágba 2016 decemberének végén 88 514 **regisztrált vállalkozás** tartozott, az országos állomány 5,2%-a. Számuk 220-szal lett kevesebb egy év alatt, a társas vállalkozások csökkenő és az önálló vállalkozók növekvő számának együttes hatásaként. Ezzel együtt is az építőiparban a társas vállalkozások aránya (55%) magasabb a nemzetgazdasági átlagnál (32%).

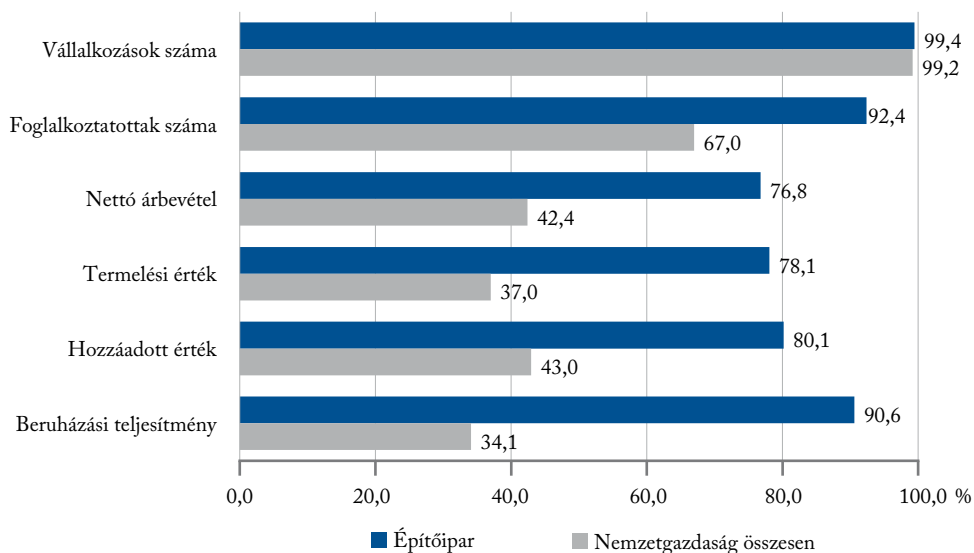
2016-ban az építőiparban 278 ezren dolgoztak, számuk 2,2%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Ez a nemzetgazdaság egészében **foglalkoztatottak**²²⁾ számának 6,4%-át jelentette, ez alapján az építőipar – a feldolgozóipar, a kereskedelem és a közigazgatás, védelem gazdasági ágak után – a negyedik legnagyobb foglalkoztató ágnak számított. Az **alkalmazásban állók**²³⁾ 114 ezres száma 3,8%-a

AZ ÉPÍTŐIPARBAN AZ ÁTLAGOSNÁL IS MEGHATÁROZÓBB A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK GAZDASÁGI SÚLYA

2015-ben 61,1 ezer **működő vállalkozás**²⁴⁾ tartozott az építőipar gazdasági ágba, a nemzetgazdaság egészében számba vettek 9,0%-a. Az építőiparban működő vállalkozásokon belül 60,8 ezer (99,4%) minősült kis- és középvállalkozásnak.

5.28. ábra

A kis- és középvállalkozások részesedése a működő vállalkozások teljesítményéből, 2015+

²²⁾ A lakossági munkaerő-felmérés előzetes adatai alapján.

²³⁾ A gazdasági szervezetek évközi adatszolgáltatása alapján.

²⁴⁾ A működő vállalkozások tevékenységére vonatkozó statisztikai megfigyelés alapján. A működő vállalkozások e szempontú fogalmi és tartalmi meghatározása a Vállalkozási környezet fejezetben található.

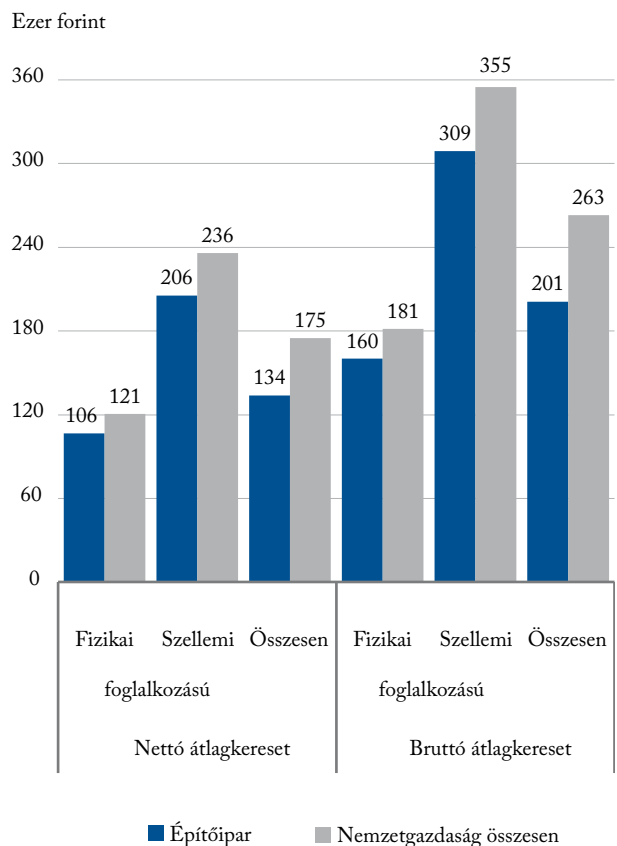
Az építőiparon belül jelentősebb a kis- és középvállalkozások súlya, mint a nemzetgazdaság egészében, bár a számuk alapján képviselt 99,4, illetve 99,2% mindkét körben döntő hányadot jelent. Különösen a munkaerőpiaci részvételükben nagy a különbség: 2015-ben az ágazatban foglalkoztatottak 92%-ának e szervezeti kör adott munkát, az átlagos kétharmados arány mellett. Meghatározó a szerepük a gazdasági teljesítményben is, a gazdasági ág nettó árbevételének 77, termelési értékének 78%-a, hozzáadott értékének négyötöde, az új beruházások teljesítményértékének több mint kilenczede e vállalkezési csoport tevékenységének eredménye volt.

Az egy kis- és középvállalkozásra jutó átlagos létszám az építőiparban (3,1 fő) valamelyest meghaladta a nemzetgazdasági átlagot (2,9 fő). A termelési érték és hozzáadott érték fajlagos mutatószáma ugyancsak magasabb volt az építőiparba tartozók körében, a nettó árbevétel és az új beruházások fajlagos értéke viszont elmaradt a gazdaságban működő összes kis- és középvállalkozás átlagától.

Az építőiparban létrejött vállalkozások túlélési képessége gyengébb a nemzetgazdasági átlagnál. A 2009-ben alapított építőipari vállalkozások 35%-a működött még 2014-ben is, a hazai 38%-os átlag mellett. Uniós összehasonlításban az e vonatkozásban adatot szolgáltatató 23 ország közül 6-ban (Litvánia, Lettország, Lengyelország, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia) a hazainál alacsonyabb volt az építőipari vállalkozások ötéves túlélőképessége.²⁵⁾

volt a nemzetgazdaság egészében alkalmazott létszámnak. A körökben regisztrált 2,6%-os létszámnövekedés a fizikai foglalkozásúak 3,1 és a szellemi foglalkozásúak 1,2%-os bővülése következtében alakult ki. Az ágazatban dolgozók keresete hagyományosan alacsony, a teljes munkaidőben alkalmazásban állók **havi bruttó átlagkeresete** a harmadik legalacsonyabb volt a gazdasági ágak között. A 201 ezer forintot kitevő bruttó összeg a nemzetgazdasági átlagnál 24, a versenyszféra átlagánál 27%-kal volt alacsonyabb. Az elmaradásban annak is szerepe volt, hogy a fizikai foglalkozásúak aránya (73%) lényegesen magasabb, mint a nemzetgazdaság egészében (54%), de mind a fizikai, mind a szellemi dolgozók rosszabbul kerestek az átlagosnál. A tartósan kedvezőtlen kereseti viszonyok is erősítik az ágazatban jelentkező szakemberhiányt. Az építőiparban az **üres álláshelyek** 2016. évi 1,9%-ot kitevő aránya megegyezett a nemzetgazdasági átlaggal, az egy évvel korábbihoz (1,1%) képest azonban növekedett. Az építőipar ágban a mezőgazdasági, ipari és építőipari foglalkozások főcsoporton belül ugyanakkor az összes álláshely 2,1%-ára kerestek új munkaerőt, 1,7%-os nemzetgazdasági átlag mellett. Az üres álláshelyek aránya e körben is 0,8 százalékponttal magasabb volt a 2015. évinél.

5.29. ábra
Havi nettó és bruttó átlagkereset, 2016

²⁵⁾ Nincs adat Belgium, Görögország, Horvátország, Málta és Portugália esetében.

Az építőipari árak emelkedése nagyobb mértékű volt az egy évvel korábbinál

A termelés visszaesése ellenére az **építőipari termelők árak** 2,8%-kal emelkedtek, 2010 óta a legjelentősebb mértékben. Az építőipari ágazatok közül az épületek építése ágazatban átlagot meghaladóan (4,3%-kal), a speciális szaképítésben átlaghoz közeli mértékben (2,9%-kal), az egyéb építmények építése területén attól elmaradva (1,7%-kal) emelkedtek az árak. A növekedés az építményfajták közül az útépítésben volt a legalacsonyabb (1,5%), a nagy- és kiskereskedelmi épületek építésében 3,6, a szállodai épületek, valamint a közlekedési és hírközlési épületek építésében pedig egyaránt 3,5%-os árnövekedést tudtak érvényesíteni.

SZÁLLÍTÁS, KÖZLEKEDÉS

Előzetes adatok szerint a **szállítás, raktározás** nemzetgazdasági ág **bruttó hozzáadott értéke** 1894 milliárd forintot tett ki 2016-ban. A nemzetgazdasági ág részesedése Magyarország bruttó hozzáadott értékéből 5,4% volt. Az ágazat termelése 2015-höz képest 2,5, 2010-hez viszonyítva 9,4%-kal nőtt. Utóbbi növekedés 2,3 százalékponttal elmaradt a GDP hatéves bővülési ütemétől.

A **szállítás, raktározás** nemzetgazdasági ág **beruházási teljesítménye** 2016-ban 621 milliárd forint volt, ami az összes nemzetgazdasági beruházás 13%-át tette ki. Az ágazat beruházásainak volume-ne 2016-ban 42%-kal visszaesett, 2010-hez képest pedig 26%-os csökkenés adódott.

2016-ban a **szállítás, raktározás** nemzetgazdasági ágban **foglalkoztatottak száma** 277 ezer volt, 3,2%-kal több, mint egy évvel korábban. 2010-hez viszonyítva a foglalkoztatottak száma 9,0%-kal nőtt, kisebb mértékben, mint a nemzetgazdaság átlagában (17%). 2016-ban a nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak mintegy háromnegyede férfi volt. Az ágazatban alkalmazásban állók **havi bruttó átlagkeresete** 248 ezer forint volt 2016-ban, 5,9%-kal kevesebb, mint a nemzetgazdaság átlagában. Az ágazatban alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete egy év alatt 3,5, 2010 óta 24%-kal emelkedett, alacsonyabb ütemben, mint a nemzetgazdaság átlagában (6,1, illetve 30%).

A nemzetgazdaság árutonna-kilométerben számított **áruszállítási teljesítménye** 2016-ban

15%-kal magasabb volt, mint 2010-ben. A teljesítmény kizárólag 2012-ben csökkent (0,7%), a többi évben 0,4 és 5,0% között növekedett. A 2010-hez viszonyított növekedés alapvetően az átlagos szállítási távolság hosszabbá válásával magyarázható, miután a szállított tömeg azóta mindössze 1,8%-kal emelkedett. Az időszak egészéhez hasonlóan az árutonna-kilométerben mért teljesítmény 2016-ban is nagyobb mértékben bővült, mint a szállított tömeg (5,0, illetve 0,4%). Az áruszállítási teljesítmény 2016-ban a nemzetközi viszonylatban 3,4, a belföldiben 9,9%-kal nőtt. Utóbbi esetében az átlagos szállítási távolság korábban nem tapasztalt hosszúságúra, 83 kilométerre nőtt, a szállított tömeg ugyanakkor 1,4%-kal elmaradt a 2015. évitől. E csökkenés ellenére a belföldi viszonylat még mindig túlsúlyban van a tömeget illetően, miután az összességében szállított 285 millió tonnányi árunak a 65%-át határainkon belül fuvarozták. Az árutonna-kilométerben számított adatok szerint ezzel szemben a nemzetközi szállítás a meghatározó (74%), mert az átlagos szállítási távolság hossza több mint ötszöröse a belföldiének.

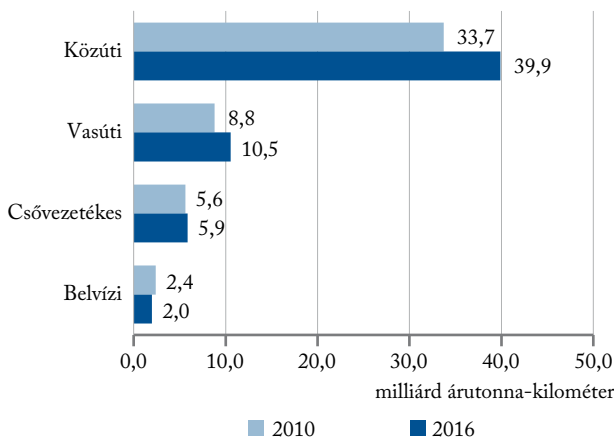
2016-ban valamennyi áruszállítási mód teljesítménye nőtt

2016-ban az áruszállítási teljesítmény 68%-a közúti, 18%-a vasúti, 10%-a csővezetékes, a fennmaradó, 3,4%-nyi része pedig vízi szállítás révén valósult meg. A közúti szállítás teljesítménye 2016-ban az előző évhez 4,0, 2010-hez képest 18%-kal bővült. Ez utóbbi növekedés alapvetően a nemzetközi forgalom alakulásával magyarázható, ami a hatéves időszak alatt negyedével nőtt, míg a belföldi mindössze 4,8%-kal haladta meg a 2010. évit. A vasúti szállítás teljesítménye 2016-ban az előző évhez képest 5,3%-kal bővült, a 2010. évit pedig ötödével múlta felül. A vasúti áruszállítás folyamatait alapvetően a nemzetközi forgalom alakulása befolyásolja, miután a teljesítmény több mint negyötöde rendre ebben a viszonylatban keletkezik. A csővezetékes szállítás teljesítménye tizedével nőtt 2016-ban, azok után, hogy az ezt megelőző évben közel ekkora mértékű csökkenést tapasztaltunk. A csővezetékeken megvalósult árutovábbítás 2016. évi teljesítménye 4,1%-kal magasabb volt a 2010. évinél. A belvízi szállítás 2016-os teljesítménye 8,3%-kal nagyobb volt a 2015. évinél. A szinte kizárólag nemzetközi forgalomban meg-

valósuló szállítási mód esetében a teljesítmény növekedése meghatározóan az átlagos szállítási távolság hosszabbá válásával magyarázható.

5.30. ábra

A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye

2016-ban is nőtt a helyközi személyszállítás teljesítménye

A helyközi személyszállítás utaskilométerben számított teljesítménye 2016-ban 4,4%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest, és valamelyest már meghaladta (+3,0%) a Malév megszűnése előtti utolsó év (2011) teljesítményét. A 2016. évi teljesítmény 71%-a belföldön, a fennmaradó része nem-

zetközi viszonylatban realizálódott. A teljesítmény 2016. évi növekedése az átlagos utazási távolság hosszabbá válásának volt a következménye.

Az összteljesítményből 2016-ban is az autóbusszos utazás részesedett a legnagyobb arányban (49%). Teljesítménye 2016-ban 0,4%-kal mérséklődött az ezredforduló óta eltelt időszak rekordértékét felmutató 2015. évihez képest. A 2016. évi teljesítmény 11%-kal meghaladta a 2010. évi teljesítményt, ezzel a négyféle közlekedési mód közül a legnagyobb mértékű bővülés következett be. A nemzetközi autóbusszos utazások 2012-ben megkezdődött növekedése 2016-ban már nem folytatódott tovább, a teljesítmény 2,0%-kal mérséklődött. A 2012–2015-ben tapasztalt nagyarányú növekedés hatására azonban az utóbbi évben regisztrált teljesítmény 2,4, az utasszám pedig 1,7-szeresét jelentette a 2010. évinek. (2010 és 2016 között az autóbusszos összteljesítmény növekedése nagyrészt a nemzetközi forgalom élénkülésének tulajdonítható annak ellenére, hogy a teljesítményből még 2016-ban is mindössze 11%-kal részesedett, szemben a belföldi forgalom 89%-ával.) A teljesítmény közel háromtizedét képviselő vasút esetében a 2016. évi forgalom 0,2%-kal meghaladta a 2015. éviét. (2016-ban a 2000-es évek legalacsonyabb szintű vasúti teljesítményét regisztráltuk.) A vasúti teljesítmény 2010-hez képest 0,9%-kal alacsonyabb lett, a teljesítmény 95%-át adó belföldi viszonylatban 0,6, a nemzetköziben 7,2%-kal csökkent.

VASÚTI SZEMÉLYFORGALMI TELJESÍTMÉNYEK, AVAGY NEHÉZ A KÖZÚTTAL VERSENYRE KELNI!

A vasút révén hazánkban 144,4 millió utazás történt 2015-ben, amelyből 141,6 millió belföldi viszonylatban valósult meg. Az országhatáron belül az átlagos utazási távolság mindössze 51 kilométer volt. E viszonylag rövid távolsággal összecsengenek az ötévente, legutóbb a 2015-ről gyűjtött regionális vasútforgalmi adatok, amelyek szerint a vonatos utazások 74%-a régió belüli. Hét régió közül hatban a forgalom legnagyobb része a régió határain belül valósult meg. Külön kiemелendő Közép-Magyarország, amely egymaga a belföldi szállítási teljesítmény 43%-át adja, mivel a fővárosnak jelentős a szerepe az ingázásban. Budapestre, 2011-ben, a legutóbbi népszámlálás évében csak munkavégzési célból naponta 226 ezer fő ingázott.²⁶⁾ Ez több, mint a legnépesebb vidéki városunk, Debrecen lakónépessége. Ezen felül 79 ezer ember a fővárosból járt más településre dolgozni. Országos szinten 2011-ben 1 millió 341 ezer ember, a foglalkoztatottak 34%-a ingázott naponta. Ők az utazásaikhoz elsősorban személygépkocsit, valamint autóbusszt vettek igénybe. A szállítási statisztikák szerint az utóbbi közlekedési eszköz utasszáma 2011 és 2015 között rendre 3,6-szerese volt a vonatkének.

Az Eurostat adatai alapján hazánkban 2010–2014-ben a szárazföldi személyszállítás utaskilométerben mért teljesítményéből a személygépkocsikkal történő közlekedés részesedése rendre meghaladta a kétharmadot, míg az autóbusszos mintegy egyötödnyi, a vasúti pedig egytizednyi részt képviselt.

²⁶⁾ Forrás: KSH, Az ingázás kiemelt célpontjai, 5. oldal (2016). <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ingazas.pdf>

Régióink közül csupán Közép-Dunántúl esetében alakult úgy, hogy egy másik régióval, Közép-Magyarországgal mindkét irányban élénkebb volt az utazási kedv, mint a régión belül. E magasabb, régiók közötti forgalommal egybevágna a 2011-es népszámlálás adatai: a központi régióval szomszédos négy régió közül ugyanis a legtöbben Közép-Dunántúlról ingáznak Közép-Magyarországra, Budapestre 19, Pest megyei településekre pedig 12 ezren, leginkább Fejér, kisebb részben Komárom-Esztergom megyéből.

5.7. tábla

A tíz legnagyobb forgalmú régiópár a belföldi vasúti személyszállításban, 2015

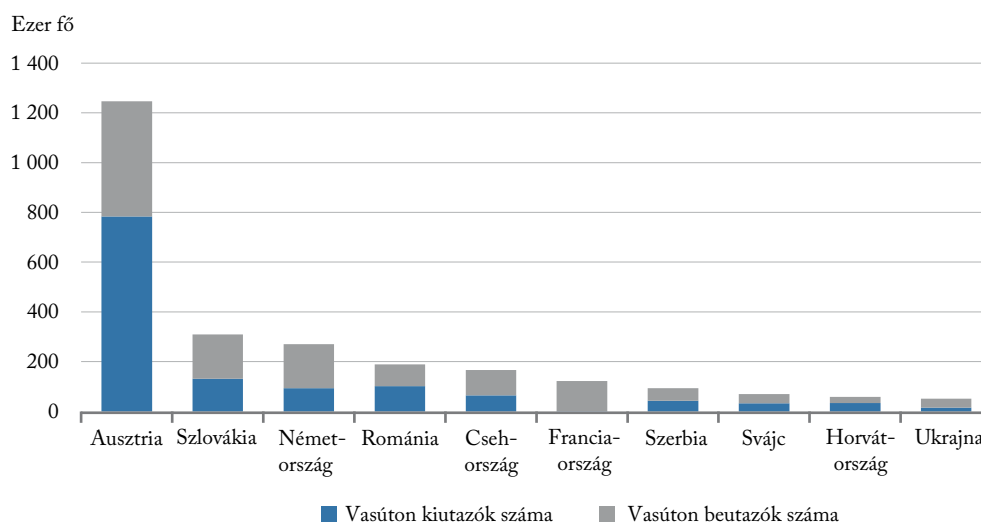
Rangsor	Felzállási régió	Leszállási régió	A szállított utasok száma, millió fő
1.	Közép-Magyarország	Közép-Magyarország	60,3
2.	Észak-Alföld	Észak-Alföld	13,2
3.	Nyugat-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	9,7
4.	Közép-Dunántúl	Közép-Magyarország	7,2
5.	Észak-Magyarország	Észak-Magyarország	7,1
6.	Dél-Alföld	Dél-Alföld	5,6
7.	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	5,4
8.	Közép-Dunántúl	Közép-Dunántúl	4,8
9.	Dél-Dunántúl	Dél-Dunántúl	3,9
10.	Észak-Alföld	Közép-Magyarország	2,7

Forrás: KSH, A szállítási ágazat helyzete, 2015 (2016), 6.3. Belföldi vasúti személyszállítás régiók szerint, 2015 című táblázat.
http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=482096&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=951790900776901&p_lang=HU

Nemzetközi viszonylatban 2,8 millió utazást regisztráltunk vasúton 2015-ben. Az utasok száma 2007-hez képest 34%-kal nőtt, az autóbusszal utazóké ugyanakkor 2,3-szeresére emelkedett ugyanennyi idő alatt. Az ütemkülönség hatására a közúti közlekedési mód teljesítménye 2015-ben már megközelítette a vasútét, sőt valamelyest le is hagyta azt, ha utóbbiból levonjuk a mindössze százezer főt kitevő magyarországi tranzitforgalmat, amelynek megfigyelésére a buszos utazások esetében nincs lehetőség.

5.31. ábra

A tíz legnagyobb forgalmú viszonylat a nemzetközi vasúti személyforgalomban, 2015 (tranzitutazások nélkül)

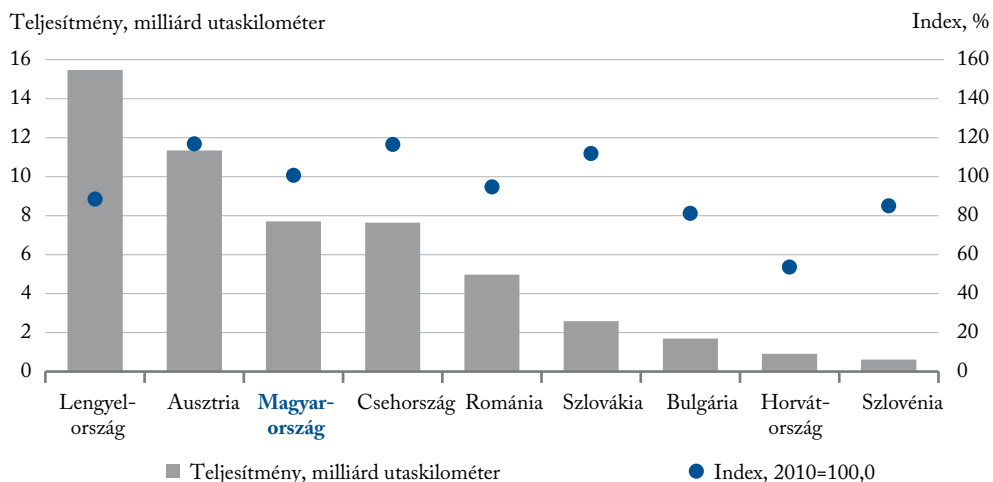

Forrás: KSH, A szállítási ágazat helyzete, 2015 (2016), „4.30. Nemzetközi vasúti kimenő és bejövő személyszállítás országokként* (tranzit szállítás nélkül)” című táblázat
http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=482096&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=951790900776901&p_lang=HU

Az átmenő forgalom nélküli nemzetközi teljesítmény legnagyobb része, 47%-a Ausztriával bonyolódott le 2015-ben. A tíz legnagyobb forgalmú viszonylat összesített teljesítménye (2,6 millió utazás) azonban csak kis részét jelenti az ugyanezen országokkal lebonyolított kétirányú turistaforgalomnak (53,7 millió utazás). Ráadásul az előbbi adatnak csak a felét, 1,3 millió utazást kell figyelembe venni az arány kiszámításakor, hiszen egy „turizmusstatisztikai” utazás két „szállítástatisztikai” utazás – egy oda- és egy visszaút – révén jön létre. Ez utóbbi megközelítést alkalmazva kiderül, hogy még a tíz legnagyobb vasútforgalmú reláció átlagát tekintve is csak az utazások 2,4%-a bonyolódott le vonatokon. A teljes forgalmat tekintve pedig 2,0% az ily módon számított arány, ami másképpen megfogalmazva azt jelenti, hogy a nemzetközi viszonylatban minden 49. utazás valósult meg vonatok révén. A szomszédos országok közül Szerbia, Horvátország, Ukrajna és Szlovénia esetében egyaránt százezer fő alatti, a négy országot összesítve pedig 220 ezer fős volt a 2015. évi forgalom. Magyarország és e négy állam között tehát napi átlagban mintegy 600 fő közlekedett vasúton, ami azért is csekély teljesítmény, mert a szerelvényekre nem csak hazánk vagy az adott szomszédos országok turistái válhatnak menetjegyet.

5.32. ábra

A vasúti személyszállítási teljesítmény alakulása néhány közép- és kelet-európai országban, 2014

Forrás: A teljesítményadatokat illetően az Eurostat adatbázisa, a viszonyszámokat illetően az Eurostat adatbázisából lekérdezett adatok alapján végzett KSH számítás.

Rail transport of passengers: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=ttr00015&plugin=1>

A repülőgépes utazások teljesítménye 2013–2015-höz hasonlóan 2016-ban is bővült, a szállítási módok közül a legnagyobb mértékben (24%-kal). Figyelmet érdemel, hogy az utóbbi évben az összes személyforgalom növekedése lényegében a légi utazások forgalomváltozása miatt következett be.²⁷⁾ 2013–2016 számottevő növekedése ellenére a 2016. évi szint 4,4%-kal elmaradt a 2011-es – a Malév megszűnése előtti utolsó – év szintjétől, a 2010. évit ugyanakkor 8,0%-kal meghaladta. A **Budapest Liszt**

Ferenc Nemzetközi Repülőtér 2016. évi utasforgalma 11,4 millió fő volt, 11%-kal több, mint egy évvel korábban. A légikikötő forgalma 2016-ban is rekordot döntött. A repülőtérre érkezett és onnan indult járatok száma 4,2%-kal nőtt 2016-ban. Az utasszám bővülési ütemétől elmaradt a járatszám növekedési üteme, így az egy járaton utazók száma emelkedett. (Az egy járatra jutó utasok száma a megelőző tizenhárom évben folyamatosan nőtt,²⁸⁾ 2003-ban még csak 57 fő volt, 2016-ban viszont 119.) 2016-ban a légiki-

²⁷⁾ 2016-ban három közlekedési módozat teljesítménye nőtt, a repülőgépekkel lebonyolítottaké 1157 millió utaskilométerrel, a vonatok által megvalósultaké 12 millió utaskilométerrel, a hajók révén létrejöttéké pedig 0,8 millió utaskilométerrel.

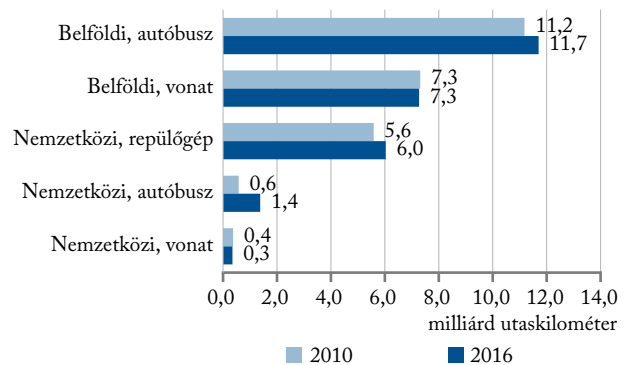
²⁸⁾ Az egy járatra jutó utasok számát a járatok javuló kapacitáskihátrányán kívül a nagyobb befogadóképességű repülőgépek forgalomba állítása is növelheti.

kötő a legnagyobb utasforgalmat – csökkenő sorrendbe állítva – az Egyesült Királysággal, Németországgal, Olaszországgal és Hollandiával bonyolította le. A budapesti légikikötő áruforgalma 78 ezer tonna volt 2016-ban, az egy évvel korábnál 18%-kal több. **A vidéki repülőterek közül** a Debrecen Airport forgalma a legnagyobb, az utasok száma 285 ezer fő volt 2016-ban, 65%-kal több, mint egy évvel korábban.

A távolsági közlekedés keretében szállított utasok száma 2016-ban 1,5%-kal mérséklődött és 647 millió főt tett ki. Az utóbbi két évben bekövetkezett csökkenés összességében nagyobb mértékű volt, mint a 2011–2014. évek növekedése, így a 2016. évi utasszám elmaradt a 2010. évitől (–0,9%). Az utazások 77%-a autóbusszon, 23%-a vonaton valósult meg, a repülőgépek és hajók együttes részesedése 0,7% volt. Az átlagos utazási távolság 2016-ban 41, az autóbusszos utazásoké 26, a vonaton

lebonyolítottaké 52 kilométer volt. A légi közlekedés átlagos távolsága 1547 kilométer volt 2016-ban, 25%-kal hosszabb, mint 2010-ben.

5.33. ábra
A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása

2016-BAN ELKÉSZÜLT AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEK EGYIK LEGJELENTŐSEBB BUDAI KÖTŐTTPÁLYÁS KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI BERUHÁZÁSA, A BUDAI FONÓDÓ VILLAMOSHÁLÓZAT

2016 januárjában adták át a forgalomnak a budai fonódó villamoshálózatot, amely révén a budai városrészek között átszállás nélküli – és ezáltal gyorsabb, kényelmesebb – utazás valósulhat meg.

A projekt két fő részből állt, egyik részét a Bem rakparton haladó ág kialakítása, a másik részét a Széll Kálmán teret keresztező ág megépítése jelentette. A projekt összköltsége 13 milliárd forint volt, amelynek négyötödét az Európai Unió finanszírozta.

A hálózat nevében található „fonódó” jelző arra utal, hogy az 1970-es években széttagolttá vált budai villamosvonalak a fejlesztés révén újra hálózatot képeznek, egymásba „fonódnak”. Az elnevezés egy másik értelmezés szerint a Margit híd alatti műszaki megoldásra utal, ahol – helytakarékosági szempontból – a két forgalmi irány sínparjai egy rövid szakaszon szinte „egymásba fonódnak”.

Az Észak-, Közép- és Dél-Buda között átszállásmentes közlekedési kapcsolatot teremtő fejlesztés során 15 kilométer sínt fektettek le, 12,5 kilométernyi felsővezetékét újítottak fel, a látásukban korlátozottak számára vakvezető sávokat alakítottak ki, 22 peront pedig akadálymentesítettek.

A kerekesszékekkel és babakocsival közlekedők zökkenőmentesebb utazását is szolgálja a pályafejlesztéssel párhuzamosan megvalósult járműpark-korszerűsítés, amelynek keretében a spanyolországi CAF gyártól²⁹⁾ 47 darab új, modern, alacsony padlós villamost szerzett be a Budapesti Közlekedési Központ. A más budapesti vonalakon is közlekedő járművek beszerzési költsége 46,5 milliárd forint volt, amelyből az európai uniós támogatás aránya 99,44%-ot tett ki.

A budai fonódó villamoshálózat 3 járata közül a leghosszabb – és valamennyi metróvonalnál hosszabb –, 20,5 kilométeres útvonallal a 41-es járat rendelkezik. A végállomásokat is figyelembe véve 39 megállóhellyel rendelkező járat menetideje lényegében egy óra. A fonódó villamosjáratoknak a menetrendek alapján számítható átlagsebessége mintegy 20 kilométer óránként (a 2-4-es metróvonalaké 29–42 kilométer/óra közöttiek). A fonódó villamosjáratok gyakorlatban kialakuló átlagsebességére kedvezőtlenül hathat, hogy a járatok egyes szakaszokon az autókkal közösen használják az úttestet, ahol forgalmi dugók esetén a villamosok sem tudnak haladni.

²⁹⁾ Construcciones y Auxiliar de Ferrocarriles S. A.

2016-ban is többet használták a helyi közösségi közlekedést

2016-ban a **helyi személyszállítást** igénybe vevő utasok száma 0,7%-kal több volt, mint egy évvel korábban. Az utasszám 2011-ben és a rákövetkező évben mérséklődött, 2013–2016-ban nőtt. Az utazások 2016. évi száma 5,4%-kal felülmúlta a 2010. évit.

A 2016-ban bekövetkezett növekedés legnagyobb részét a villamosok forgalombővülésével magyarázható, amelyek utasszáma 5,5%-kal haladta meg az egy évvel korábit. A metró, földalatti forgalma 2,3%-kal bővült 2016-ban. Az autóbuszok esetében ugyanakkor az utazók száma – a közlekedési eszközök közül egyedüliként – mérséklődött (1,9%-kal) 2015-höz viszonyítva. A villamosok és autóbuszok forgalomváltozására hatással volt, hogy a budapesti villamoshálózat fejlesztési munkálatai 2016 elejére befejeződtek, amellyel párhuzamosan néhány autóbuszjáratot megszüntettek és ugyanez történt az addig kiesett villamosvonalak pótlását ellátó buszjáratokkal is. Az autóbuszokat mindazonáltal nemcsak a fővárosban, hanem vidéken is (1,3%-kal) kevesebben vették igénybe 2016-ban, mint 2015-ben.

2016-ban 2 milliárd 179 millió utazás történt, ezek 51%-a autóbuszon, 22%-a villamoson, 19%-a metróon vagy földalattin, 4–4%-a trolibuszon, illetve helyi érdekű vasúton valósult meg. Az átlagos utazási távolság 2016-ban 3,8 kilométer volt. Az utasok 73%-a a fővárosban utazott, Budapest részesedése az országos autóbusz-közlekedésből 54, a trolibusz-közlekedésből 82, a helyi érdekűvasút-közlekedésből 86, a villamosközlekedésből 88%-os volt 2016-ban. A Budapesten utazók 2016. évi száma 1,5%-kal meghaladta a 2015. évit, a vidéken utazóké viszont 1,1%-kal elmaradt attól. A vidéki településeket illetően az utasok száma 2016-ban is valamennyi közlekedési mód (autóbusz, villamos, trolibusz, HÉV) esetében csökkent 2015-höz képest.

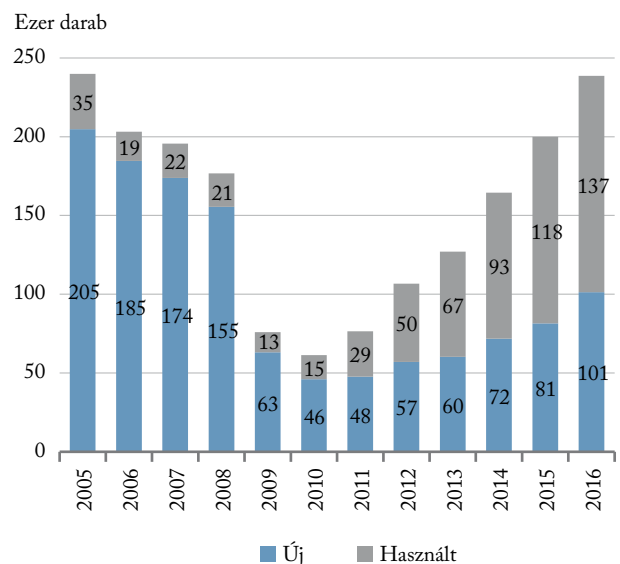
2016-ban is jelentősen bővült a forgalomba helyezett személygépkocsik száma

2016 során 239 ezer **személygépkocsit helyeztek** Magyarországon **első alkalommal forgalomba**, az egy évvel korábinál 19%-kal többet. A forgalomba helyezett személygépkocsik száma 2011 óta folyamatosan emelkedik, a 2016. évi mennyiség 3,9-szerese a mélypontot jelentő 2010. évinek. (2002 és 2006 között az első forgalomba helyezések éves száma rendre meghaladta a 200 ezret.) 2011–2015-ben

a növekedés túlnyomórészt a használt, két évnél idősebb személygépkocsik forgalomba helyezése miatt következett be. 2016-ban ezzel szemben a forgalomba helyezett új személygépkocsik száma nagyobb mértékben bővült, mint a használtaké (24, illetve 16%-kal), arányuk ezáltal kissé növekedett, azonban – 2013–2015-höz hasonlóan – ezúttal sem érte el a forgalomba helyezések felét. A gyártmányok közül a legtöbbet – csökkenő sorrendbe állítva – Volkswagenből, Opelből és Fordból helyeztek forgalomba, ezen márkák összességében 31%-át adták az összes forgalomba helyezésnek. A **személygépkocsi-állomány** 116 ezerrel bővült 2016-ban, az év végén 3 millió 313 ezer darabot tett ki. A megelőző évekhez hasonlóan a legelterjedtebb márka 2016-ban is az Opel és a Suzuki volt, előbbi állománya 462 ezer, utóbbié 409 ezer járműből állt. Az első 5 gyártmány – amelybe a fentiekén kívül még a Volkswagen, a Ford és a Renault tartozott – adta a teljes jármű-állomány felét. A magyarországi személygépkocsi-állomány 2002 és 2006 között fiatalodott, 2006-ban és 2007-ben 10,3 éves volt, 2008 óta viszont folyamatosan öregszi. 2016-ban az átlagos kora 13,9 év volt, 0,2 évvel több, mint 2015 végén, ami egyben a legmagasabb az ezredforduló óta. 2016 végén a személygépkocsi-állomány kétharmada több mint 10 éves volt, 37%-a pedig a környezetet legkevésbé kímélő – 00-04-es környezetvédelmi besorolású – járműként volt nyilvántartva.

5.34. ábra

A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása

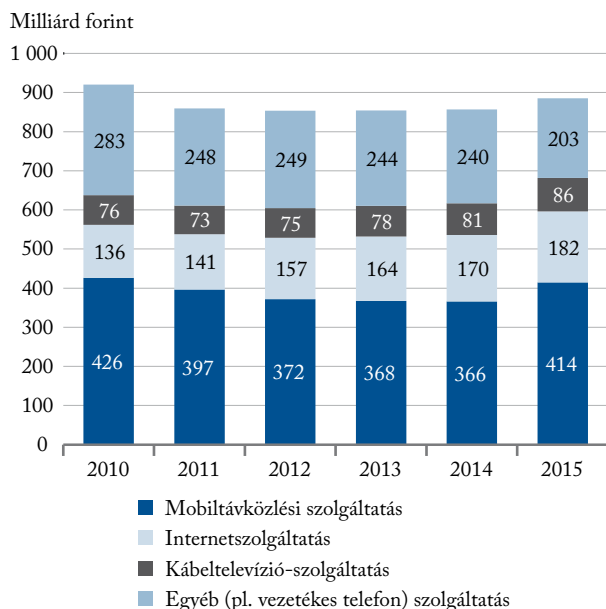

TÁVKÖZLÉS, INTERNET

A bruttó hozzáadott értéket tekintve a távközlési ágazat teljesítménye a 2012. évi stagnálást követően évről évre egyre dinamikusabban nőtt. 2015-ben – összehasonlítva áron számolva – az előző évhez viszonyítva már 7,9%-os volt az emelkedés, így az információ, kommunikáció gazdasági ág bruttó hozzáadott értékének közel egyharmadát tette ki, a nemzetgazdaság teljesítményéből pedig – 2005 óta folyamatos csökkenést mutatva – 1,6%-kal részesedett. A távközlési tevékenység nettó árbevétele 2010-ben 920 milliárd forint volt, 2011 és 2014 között nem változott számottevően, 854–860 milliárd forint³⁰⁾ között alakult, de 2015-ben már nagyobb mértékű volt a növekedés.

5.35. ábra

Távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonkénti megoszlása

Ha vezetékes hangcsatorna, akkor VoIP³¹⁾

A bekapcsolt vezetékes távbeszélő-fővonalak száma 2001 és 2011 között folyamatosan csökkent. Ezt követően a tendencia megfordult, 2014-től számuk ismét átlépte a 3 milliót. 2015-ben és 2016-ban az előző évhez képest további 2,3–2,3%-kal gyarapodott, és 2016 végén már a 3 millió 150 ezret is meghaladta, így

7,5%-kal magasabb volt, mint 2010-ben. Száz lakosra 32 vezetékes fővonal jutott, hárommal több a hat évvel korábbinál. A vonalbővülés a hagyományos vezetékes telefonvonalak számának csökkenése és az ún. VoIP-hangcsatornák gyors elterjedése mellett következett be. Utóbbi alatt az interneten vagy más, szintén IP-alapú adathálózaton (például kábeltelevíziós hálózat) megvalósuló helyhez kötött telefonszolgáltatás értendő. A VoIP-hangcsatornák száma 2015-ben és 2016-ban egyaránt 12%-kal emelkedett az előző évhez képest, ugyanakkor 2010-hez viszonyítva 2016-ban már 2,5-szeres a növekedés. A VoIP-telefonálás a vezetékes internet és a kábeltelevíziózás terjedésével vált egyre népszerűbbé, olyan kombinált előfizetési csomagok részeként, amelyek ma már általánossá váltak a kábeltelevíziós szolgáltatók kínálatában. 2016-ban a vezetékes fővonalak 57%-a ilyen technológiával üzemelt (2010-ben negyede), miközben a teljesen vagy részben VoIP-technológiával továbbított, helyhez kötött hívások számának, valamint idejének 37–39%-át tette ki. Az ISDN-vonalak száma egy év alatt 11%-kal, 307 ezer darabra csökkent. A bekapcsolt vezetékes telefonok több mint nyolctizede egyéni, 17%-a üzleti fővonal volt, a nyilvános és egyéb vonalaké az 1%-ot sem érte el. A helyhez kötött telefonálás az uniós országok túlnyomó többségében visszaszorulóban van. 2015-ben Magyarország mellett mindössze Ausztriában és Portugáliában volt több az ezer lakosra jutó telefonfővonal, mint 2010-ben, de az egy évvel korábbihoz viszonyítva is csak további két ország (Luxemburg, Egyesült Királyság) tartozott még ebbe a körbe. A vezetékes hangszolgáltatások piaca koncentrált, amelynek több mint kilencztedén négy nagy szolgáltató, a Magyar Telekom, a UPC, az Invitel és a DIGI osztozik.

A vezetékes- és a mobiltelefon-használat közül mára az utóbbi kapott nagyobb hangsúlyt. Bár a mobil-előfizetések piaca már hosszabb ideje telített (2010 óta 11,6–12,0 millió között alakult az előfizetések száma), 2016-ban száz lakosra 120 előfizetés jutott, közel négyszer annyi, mint vezetékes. A lakosságszámot meghaladó előfizetésszám alakulását a saját és az üzleti előfizetések párhuzamos igénybevétele is befolyásolja. A magas lakossági mobiltelefon-ellátottság uniós összehasonlításban sem egyedül. Az EU-ban 2015 végén száz lakosra – a hazai átlagot meghaladó – 124 előfizetés jutott. A magyarországi-

³⁰⁾ Távközlési tevékenységet nem kizárólag a távközlési ágazatba sorolt vállalkozás folytathat.

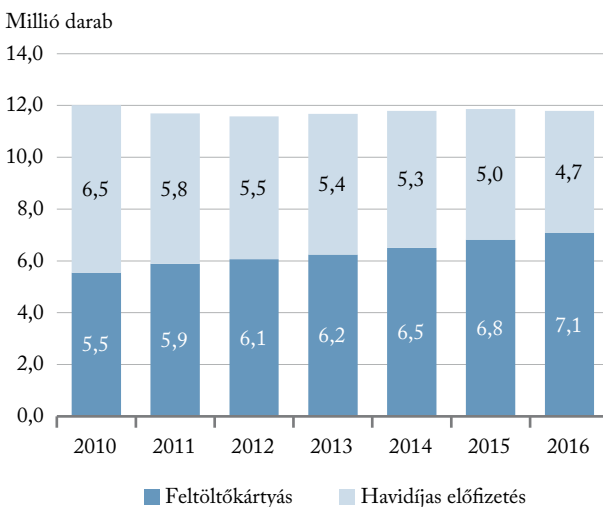
³¹⁾ A VoIP-hangcsatorna jellemzően kábeltelevíziós, illetve széles sávú megvalósuló, helyhez kötött telefonszolgáltatás.

nál alacsonyabb értékű mutatóval 11 ország, köztük Horvátország, Románia és Szlovénia rendelkezett.

A hazai mobilszolgáltatók piaca a vezetékes telefonéhoz hasonlóan erősen koncentrált. 2016 végén a mobilszolgáltatókkal kötött szerződések száma megközelítően 11,8 millió volt, 0,6%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A csökkenés hátterében a feltöltőkártyás (*pre-paid*) előfizetések számának visszaesése áll, amit a havidíjas (*post-paid*) szerződések növekedése annak ellenére sem tudott kompenzálni, hogy a szolgáltatók feltöltőkártyás ügyfelei gyakran havidíjas előfizetésre váltanak át. 2016-ban a havidíjas előfizetések száma a teljes állományon belül meghaladta a 7,0 milliót, vagyis tíz előfizetésből hat tartozott ebbe a körbe. Számuk 3,8%-kal nőtt egy év alatt. A *post-paid* előfizetések 2011 óta népszerűbbek a *pre-paid* típusúaknál, utóbbiak száma 331 ezerrel, a szerződésekben képviselt arányuk 2,5 százalékponttal mérséklődött az előző évhez képest.

5.36. ábra

A mobiltelefon-előfizetések száma az előfizetés típusa szerint

A jövő az okostelefoné

2012 óta folyamatosan csökken a **vezetékes hálózathoz kiinduló** hívások száma és időtartama. Utóbbi 2016-ban az előző évhez viszonyítva 4,8%-kal rövidült, előbbi pedig az említett időszak során nem egy esetben, így 2016-ban is 10%-ot meghaladó mértékben fogyott. A vezetékes fővonalak számának alakulását figyelembe véve az egy vonalra jutó hívások száma és időtartama ugyancsak visszaesett.

2016-ban a vezetékes hívások valamivel több mint héttizedét egyéni fővonalról, 28%-át üzleti előfizetésről indították, míg az eltöltött percidő 87%-át fordították egyéni, 13%-át üzleti hívásokra. Az egyéni előfizetők által indított hívások átlagosan 3,4 perccel tartottak hosszabb ideig az üzleti fővonalról kezdeményezett hívásoknál. Az egy egyéni fővonalra jutó hívások átlagos száma (259) 34-gyel, az egy üzleti vonalra jutó (504) hívásoké 57-tel kevesebb volt, mint egy évvel korábban.

2016-ban a vezetékes hálózathoz kiinduló hívások közel negyede irányult mobilhálózatba és 1,7%-a volt nemzetközi hívás, az előző évhez viszonyítva részarányuk mindkét esetben nőtt.

A 2016 folyamán **mobilhálózatokból indított** közel 8 milliárd hívás időtartama meghaladta a 21 milliárd percet. A beszélgetések száma 2015-ben még gyakorlatilag nem változott az előző évhez képest, 2016-ban azonban 2,3%-kal csökkent, időtartamuk ezzel szemben mindkét esztendőben hosszabbodott: 6,4, illetve 4,3%-kal. Az egy mobil-előfizetésre jutó beszélgetések száma (674 darab) kismértékben csökkent az előző évhez képest. Egy előfizetésre átlagosan 1820 percnyi beszélgetés jutott, ami naponta átlagosan 5,0 perc telefonálásnak felelt meg.

A mobilhálózathoz kiinduló beszélgetések 2,8%-át kitevő nemzetközi hívások száma és időtartama viszont a csökkenő roamingdíjakkal összefüggésben 2016-ban 18, illetve 30%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva. 2010 óta a mobilhívások irány szerinti összetétele is módosult: a saját hálózaton belülről kezdeményezett hívások aránya 2016-ra 62-ről 57%-ra csökkent, a más hálózatba irányulóké és a nemzetközi hívásoké viszont nőtt. Az időtartam alakulásában is hasonló tendenciák érvényesültek. 2016-ban saját hálózathoz kötődött a beszélgetési idő 58%-a, a más hálózattal létesített kapcsolatok időtartama 34, a nemzetközi hívások ideje pedig 3,2%-ot tett ki a mobilhálózatokból kiinduló hívásokon belül. Mobilról több mint 8-szor annyi hívást kezdeményeztek 2016-ban, mint vezetékes telefonról, viszont a vezetékesen átlagban közel kétszer annyit (4,5 perc) beszélgettek, mint a mobilon (2,7 perc). Ezt befolyásolhatják a változó előfizetési feltételek, valamint az előfizetésekben foglalt kedvezmények széles skálája.

A kombinált, mobilinternetezésre egyre nagyobb hangsúlyt fektető szolgáltatáscsomagok és a havidíjas előfizetések elterjedésével a mobil-adat-előfizetések száma is folyamatosan emelkedik. 2016-ban a mobilhálózaton lebonyolított adatforgalom (78 ezer

terabyte) 39%-kal növekedett az 2015. évihez képest. A folyamatos növekedés az egyre nagyobb fel- és le-töltési sebességre képes hálózati infrastruktúra fejlődésének és az internetképes, hordozható technológiai eszközök elterjedésének az eredménye. 2016-ban egy mobiltelefon-előfizetésre havonta átlagosan 576 megabyte adatforgalom jutott, négytizedével több, mint egy évvel korábban. A mobilhálózatok fejlődése viharos gyorsaságú. A mai modern negyedik generációs (4G) mobilhálózatok harmadik generációs elődjükhöz (3G) képest nagymértékben, akár 10-szeresen is megnövelték az adatsebességet. Míg 2015-ben az adatforgalom közel fele harmadik generációs mobiltávközlő technológia szerint, úgynevezett 3G/UMTS-hálózaton zajlott, egy évvel később már a negyedik generációs 4G/LTE technológia alkalmazásával generált forgalom tett ki számottevő, 61%-os részesedést. Jelentős a változás a kommunikációs módok terén is. A rövid, szöveges üzenetek (SMS-ek) népszerűsége még nem sokat kopott, de egyre inkább az internetalapú kommunikációs csatornák (VoIn-megoldások), mint a Hangouts, a Skype, a Rebtel, a WhatsApp vagy a Viber kerülnek előtérbe. Bár 2012–2015 között az SMS-ek száma folyamatosan csökkent, 2016-ban a felhasználók 3,7%-kal több szöveges és 2,8%-kal több képzületet (MMS-t) küldtek egymásnak, mint egy évvel korábban. A növekedés mögött, a szolgáltatóktól kapott válaszok alapján többnyire az áll, hogy a kedvezményes csomagajánlatok gyakran korlátlan SMS-küldési lehetőséget biztosítanak. Ez leginkább a havidíjas előfizetésekre vonatkozik, amelyek aránya a teljes állományon belül folyamatosan nő.

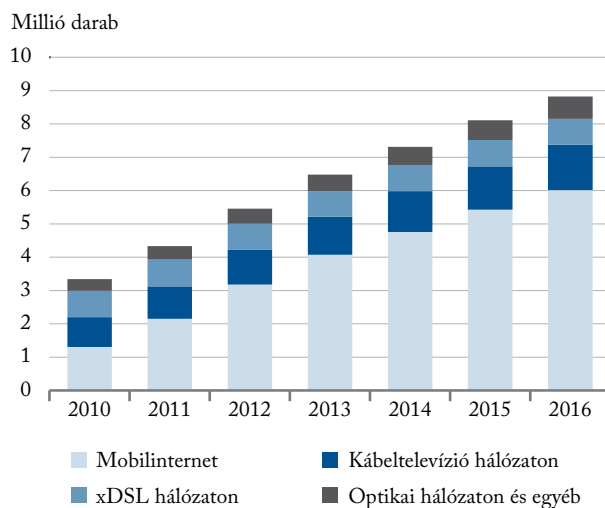
A VoIn-szolgáltatások elterjedésében alapvető szerepe van annak, hogy egyre többen rendelkeznek okostelefonnal, illetve mobilinternet-előfizetéssel. Napjainkban már szinte minden háztartásban van mobiltelefon, jellemzően akár több is. 2015-ben száz háztartásra 47 vezetékes telefon mellett már 186 mobiltelefon jutott, amiből 177 saját, 9 céges. Az internethasználat terjedésével és a világhálóra való csatlakozás lehetőségeinek bővülésével az okostelefonok száma is rohamosan nőtt. 2015-ben a saját és üzleti célokra használt mobiltelefonok közel háromtizede volt erre alkalmas eszköz. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság megbízásából végzett felmérés³²⁾ szerint 2015-ben már több mint 4 millió-an (13 évesnél idősebbek) használtak mobiltelefonot,

és 41%-uk valamilyen csevegőprogramot. Több mint háromnegyedük emellett utóbbi programokat telefonálásra is igénybe veszi, de az többnyire még az ingyenes megoldásokra korlátozódik.

Az internet-előfizetések többsége mobilinternet

Hazánkban az információtechnológia fejlődésével összhangban az internetpiac több mint 10 éve tartó töretlen bővülése 2016-ban is tovább folytatódott. Az előfizetések száma az év végén meghaladta a 8,8 milliót. A növekedés az egy évvel korábbihoz képest 8,8%-os, 2010-hez viszonyítva pedig valamivel több mint 2,6-szeres volt. Az **internetszolgáltatói piac** koncentrálttsága magas: az előfizetések több mint 96%-át 10 szolgáltató biztosította. Az internet-előfizetések 81%-a volt egyéni, 19%-a üzleti. Ez az előző évhez képest nem változott. 2016 egészében az internet-hozzáférési szolgáltatásokból származó 197 milliárd forint nettó árbevétel 8,5%-kal emelkedett az előző évhez képest, mértéke elmaradt az előfizetések számának bővülésétől. E mögött elsősorban a piacon kialakult, akciókkal, díjsökkentő kedvezményekkel operáló éles verseny áll. A bevétel 39%-a realizálódott mobilinternetes előfizetésekből, ennek az összegnek a nagysága 9,5%-kal több volt az egy évvel korábbinál. 2010-ben az internet-hozzáférési szolgáltatások nettó árbevételének háromnegyede származott a vezetékes technológiát alkalmazókból, 2016-ra ez a hányad 57%-ra esett vissza.

5.37. ábra
Az internet-előfizetések száma a technológia típusa szerint

³²⁾ Forrás: Távközlési szolgáltatások használata a lakossági felhasználók körében, 2015. (Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2016).

Az internet-előfizetések piaca – ahogy az a mobiltelefon-előfizetéseknél is történt – egyre jobban telítődik, amit növekedésének lassuló dinamikája is alátámaszt. 2011-ben még 30%-kal nőtt az előfizetések száma az előző évhez képest, a bővülést 2016-ban már csak 8,8% volt. 2010-ben száz lakosra még 33 internet-előfizetés jutott, 2015-ben 83, 2016-ban pedig már 90. A bővülést lényegében a mobilinternet gyors térnyerése alapozta meg, ami mögött a szolgáltatók technológiai változásokhoz való gyors alkalmazkodása, az okostelefonok elterjedése és a folyamatos árverseny állnak.

A széles sávú mobilinternet terjedését a hálózatok technológiai színvonalának emelkedése is segíti. A mobilnet-előfizetések száma 2016-ban meghaladta a 6 milliót. Ezen előfizetések száma 2015-höz viszonyítva 11%-kal emelkedett, 2010-hez mérten pedig 4,6-szeresére nőtt. Eközben a vezetékes internet-előfizetések száma mindössze 4,6%-kal bővült 2015-höz viszonyítva, míg 2010-hez képest igen jelentősen, 39%-kal emelkedett. 2016 végén az összes internet-előfizetés 68%-a már mobilinternet volt, aránya egy év alatt 1,2, 2010-hez képest 29 százalékponttal nőtt. A vezetékes internet-előfizetések mintegy felét kitevő kábelhálózatos előfizetések száma 4,9, az optikai hálózatosoké 17%-kal nőtt, az xDSL-előfizetéseké 1,8%-kal csökkent az előző évhez képest. 2010-hez viszonyítva az internet-előfizetések szerkezete jelentős mértékben átforgalmódott. A mobilinternet térnyerése mellett a vezetékes kábeltelevíziós és optikai hálózatokra épülő internetszolgáltatások is – bár nem tudtak érdemben versenyre kelni a mobilinternettel – számottevően bővültek, az xDSL-előfizetések száma azonban 2010-hez képest is csökkent. 2016 végén az internet-előfizetések több mint kétharmadát kitevő mobilinternet mellett a kábeltelevíziós-hálózat hozzáféréssel rendelkezők 15, a hagyományos telefonvonalat igénybe vevő xDSL-előfizetések 8,8, az optikai hálózat hozzáférésűek 6,0%-ot képviselnek.

2016 folyamán a vezetékes **letöltési** forgalom 1,6 millió terabyte volt, 29%-kal meghaladta a 2015. évit. Az előfizetők által **feltöltött** adatmennyiség 0,7 millió terabyte közelében alakult, 12%-kal emelkedett egy év alatt. Az internet-szolgáltatók hálózatán lebonyolított mobilinternet-adatforgalom (75 ezer terabyte) 2016-ban 38%-kal nőtt.

Rekordnagyságú a kábeltelevíziós előfizetések száma

A digitális technológia egyre nagyobb területét hódítja meg a kábeltelevíziós piacnak, ezzel párhuzar-

mosan az analóg műsorszórás egyre jelentéktelenebbé válik. Magyarországon 2013-ban megszűnt a földfelszíni analóg műsorszórás, azonban kábeltelevíziós hálózaton keresztül még elérhető. Az erős piaci verseny mellett a kábeltelevízió-szolgáltatók száma 2010-től 2015 végéig 292-ről 170-re zsugorodva 42%-kal csökkent. A nagyszámú szolgáltató ellenére a piaci részesedés erősen koncentrált: a szerződött ügyfelek 92%-a hat nagy szolgáltatóhoz tartozott. **A kábeltelevíziós előfizetések száma** 2010 kivételével 2002 óta emelkedik. A kábeltelevízió-szolgáltatók 2015 végén több mint 2,4 millió előfizetői szerződéssel rendelkeztek, ami egy év alatt 2,2%-os növekedés. A szerződések 56%-a digitális jelátviteli technológiára vonatkozott, mintegy negyede IPTV- (internetprotokoll segítségével nyújtott digitális televíziós szolgáltatás) előfizetés volt. Száz lakosra 25 kábeltelevíziós előfizetés jutott. Az előfizetők több mint egyötöde vette igénybe a televízió mellett az internet- vagy telefonszolgáltatást is, minden második előfizető pedig egyszerre mindhármát igényelte. A kábeltelevíziós szolgáltatást végző vállalkozások 65%-a internetszolgáltatást is nyújtott, 47%-uknál a kábeltelevízió, internet- és telefonszolgáltatás komplett csomagban egyszerre is elérhető volt, 44%-uk pedig digitális technológiával továbbított műsorokat is kínált. 2015-ben a kábeltelevízió-szolgáltatásban érdekelt 170 vállalkozás folyó áron 5,4%-kal magasabb **bevételt** (86 milliárd forint) realizált az egy évvel korábrinál. Az egy kábeltelevíziós előfizetőre jutó éves árbevétel havi átlagban 2015-ben 2922 forint volt, alig változott az előző évhez képest.

KISKERESKEDELEM

A kiskereskedelemben keletkezett a nemzetgazdaság 2015. évi bruttó hozzáadott értékének 4,2%-a, folyó áron 1207 milliárd forint. Az ágazat teljesítménye egy év alatt – a nemzetgazdasági átlagot meghaladó ütemben – 5,0%-kal bővült. A kiskereskedelemben megtermelt bruttó hozzáadott érték tendenciáját tekintve növekvő, 2010 és 2015 között a teljesítmény volumene 20%-kal emelkedett.

2016-ban a kiskereskedelem beruházásainak értéke folyó áron 134 milliárd forint volt, a nemzetgazdaság összes beruházásának 2,8%-a. A beruházások volumene 30%-kal magasabb volt, mint 2015-ben. Az egy év alatt bekövetkező jelentős növekedés nem

tudta kompenzálni a fél évtizede tartó csökkenést, így a volumen a 2010. évi alatt maradt. A megemelkedett volumen nem az üzlethálózat bővülését szolgálta, inkább gép-, berendezés- és járművásárlásokra koncentrált.

A kiskereskedelem 2016-ban több mint 368 ezer főt foglalkoztatott, a nemzetgazdaság egészének 8,5%-át. Számuk egy év alatt némileg csökkent, de még így is 4,5%-kal meghaladta a 2010. évi létszámot.

A kiskereskedelmi ágazatban alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 2016-ban 201 ezer forint volt, 7,7%-kal több, mint egy évvel korábban. A keresetnövekedés a kiskereskedelemben évek óta meghaladja a nemzetgazdaság egészének átlagos növekedési ütemét. Ennek ellenére az átlagkereset – csökkenő mértékben ugyan, de – évről évre elmaradt a nemzetgazdasági átlagtól, 2010-ben annak mindössze 73%-a volt, 2016-ra pedig elérte a 76%-át.

Az ezredfordulót követő években a kiskereskedelmi üzletek forgalma lassuló ütemben, de folyamatosan bővült. 2007-től a keresletszűkítő kormányzati intézkedések visszafogták a fogyasztást, amit a 2009-től begyűrűző gazdasági válság, valamint a lakosság megemelkedett hiteltörlesztési terhei tovább erősítettek. A mélypontot 2010 jelentette, azt követően a kedvező változások (reálbér-emelkedés és a kifizetett nyugdíjpénztári hozamok) 2011-ben ideiglenesen megemelték a lakossági fogyasztást, de stabil növekedés csak 2012 után volt. Ennek hátterében a javuló munkaerőpiaci helyzet, a fogyasztói árak viszonylagos stabilitása, a reálbérek emelkedése, továbbá az online pénztárgépek használata³³⁾ miatti „fehéredés” állt.

Tovább élénkült a fogyasztók vásárlási kedve

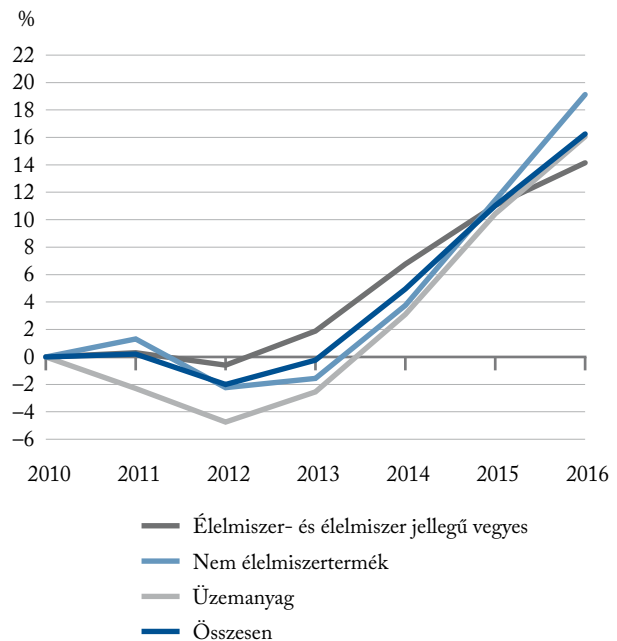
A 2013 óta tartó növekedés 2016-ban lassuló ütemben, de tovább folytatódott az ágazatban: az előzetes adatok alapján, a forgalom volumene egy év alatt 4,7%-kal emelkedett, ennek alakulására a reálkeresetek növekedése és a javuló munkaerőpiaci helyzet mellett az üzemanyag árának jelentős csökkenése, valamint a fogyasztói árak csekély mértékű emelkedése is hatást gyakorolt.

A 2013–2016. évek kedvező folyamatainak hatásaként 2016-ban az eladások volumene 16%-kal meghaladta a 2010. évit. A legnagyobb mértékben, 19%-kal a nem élelmiszereket árusító üzletek for-

galmának volumene bővült, de az élelmiszert, valamint az üzemanyagot forgalmazóké is 14, illetve 16%-kal emelkedett.

5.38. ábra

A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása (2010-hez képest)

2016 során az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, valamint a csomagküldő kiskereskedelemben 9,7 ezer milliárd forint értékű forgalom realizálódott, ennek volumene 4,7%-kal meghaladta a 2015. évit. Egy lakos naponta átlagosan 2700 forintot költött a különféle kiskereskedelmi üzletekben. 2016-ban a forgalom volumene minden hónapban magasabb volt, mint az előző év azonos időszakában: az eladások legnagyobb mértékben februárban (7,8%-kal) emelkedtek, a legkevésbé októberben (2,6%-kal). A forgalom 2016 decemberében – ami egyébként a kiskereskedelem legjövedelmezőbb időszaka – 2,8%-kal meghaladta az egy évvel azelőttit.

Az összes üzlettípusban bővült a forgalom

A forgalom szerkezetét tekintve az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem 47, a nem élelmiszertermékek kiskereskedelme 38, az üzemanyagoké pedig 15%-ot tett ki a teljes forgalomból 2016-ban. Az összforgalmon belüli arányok 2010 és

³³⁾ Az online pénztárgépek beüzemlése 2013-tól folyamatos, használatuk 2014. szeptember 1-jétől kötelező.

2016 között az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem felé tolódtak.

Az **élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletek** 2,8%-kal nagyobb volumenű forgalmat bonyolított le 2016-ban, mint egy évvel korábban. Ezen belül a teljes forgalom több mint háromnegyedét kitevő vegyes termékkörű üzletek forgalma 3,0, az élelmiszer-, ital-, dohányáru-szaküzleteké (hús-boltok, zöldség-gyümölcs üzletek, dohányboltok, pékségek stb.) 2,1%-kal emelkedett egy év alatt. A szaküzletek forgalmának aránya a 2010. évi 4,2-ről 2016-ra 11%-ra nőtt, ebben az is szerepet játszott, hogy a trafikrendszer bevezetésével a dohányárak forgalma a vegyes termékkörű üzletekből átkerült a nemzeti dohányboltokba.

5.8. tábla

A kiskereskedelmi forgalom alakulása, 2016

Megnevezés	Meg- oszlás	Volumenváltozás	
		az előző évhez képest	2010-hez képest
Élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes	46,9	+2,8	+14,2
Ebből:			
élelmiszer jellegű vegyes	36,3	+3,1	+1,4
élelmiszer, ital, dohányáru	10,7	+2,1	+134,1
Nem élelmiszertermék jellegű	37,6	+6,9	+19,1
Ebből:			
iparcikk jellegű vegyes	3,4	+3,3	+25,0
textil, ruházati és lábbeli	6,1	+10,0	+45,3
bútor, műszaki cikk	10,5	+4,6	-9,4
könyv, számítástechnika és egyéb iparcikk	7,5	+5,3	+8,8
gyógyszer, gyógyászati termék, illatszer	6,4	+3,9	+21,0
használatcikk	0,4	-1,2	+31,3
csomagküldő és internetes	3,1	+27,7	+546,2
Üzemanyag	15,5	+5,1	+16,1
Kiskereskedelem összesen	100,0	+4,7	+16,3

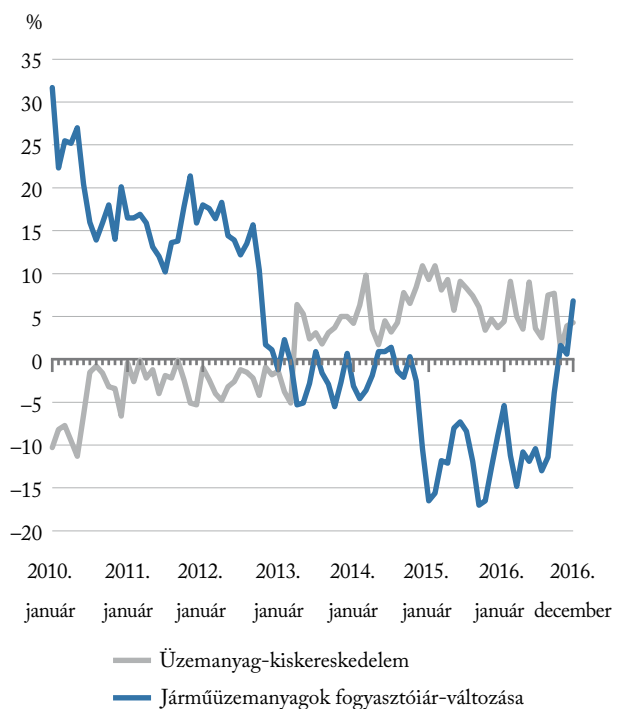
A **nem élelmiszertermékek forgalmazói** 2016-ban együttesen 6,9%-os forgalomnövekedést értek el 2015-höz képest. Ezen belül – a használatcikk-üzletek kivételével – valamennyi üzlettypus esetén több terméket adtak el: a textil-, ruházati és lábbeli-üzletekben 10, a könyv-, számítástechnika- és egyéb iparcikk-üzletekben 5,3, a forgalom csaknem háromtizedét adó bútor-, műszakicikk-üzletekben

4,6, a gyógyszer-, gyógyászatitermék-, illatszerüzletekben 3,9, valamint az iparcikk jellegű vegyes üzletekben 3,3%-kal. A használatcikk-üzletek forgalma 2016 folyamán némileg mérséklődött. A termékek széles körére kiterjedő, de kis súlyú csomagküldő és internetes kiskereskedelemben folytatódott az évek óta tartó bővülés, 2016-ban a forgalom 28%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva.

5.39. ábra

Az üzemanyagok fogyasztói árának alakulása és forgalmának volumenváltozása

(az előző év azonos időszakához képest)

Az üzemanyagok 2010 és 2013 közötti drágulása a töltőállomások forgalmában egyértelműen megmutatkozott, azonban az üzemanyagárak mérséklődésével párhuzamosan az üzemanyag-kiskereskedelem volumene 2013 áprilisa óta minden hónapban meghaladta az egy évvel korábbit. 2016-ban a benzinkutak forgalmának 5,1%-os növekedése a járműüzemanyagok fogyasztói árának 7,0%-os csökkenése mellett következett be.

A kiskereskedelmen kívül számba vett **gépjármű- és járműalkatrész-kiskereskedelem** eladási volumene – a 2015. évi 7,5%-os mérséklődést követően – 2016-ban 5,2%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest, de még így is mintegy 10%-kal elmaradt a 2010. évitől.

KÁRTYÁS VÁSÁRLÁSI SZOKÁSAINK, TERJED AZ ÉRINTÉSES FIZETÉSEK SZÁMA³⁴⁾

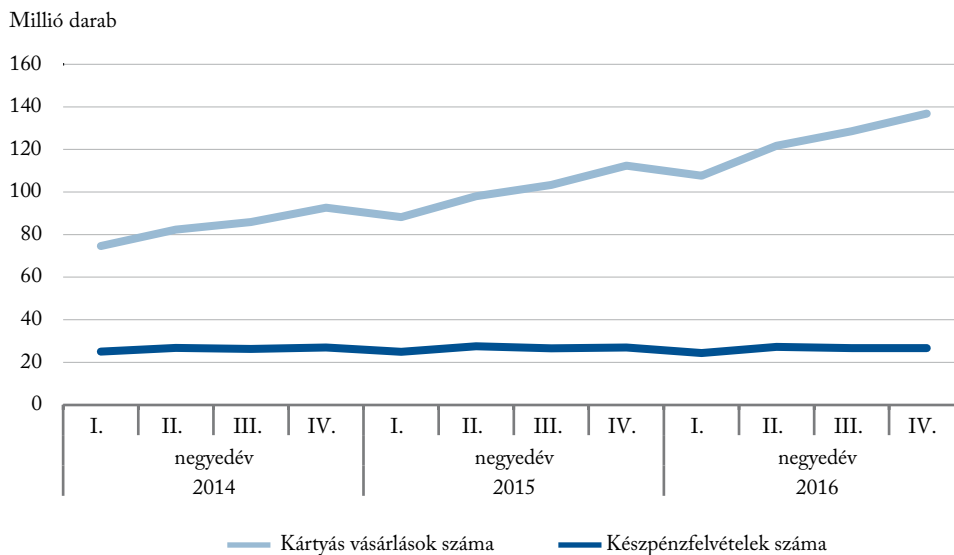
Hazánkban tovább folytatódott az elektronikus tranzakciók forgalmának bővülése: jelentősen emelkedett a kártyás vásárlások forgalma, valamint egyre gyakrabban használja a lakosság az érintőkártyás és internetes fizetési lehetőségeket.

A vásárlásokhoz használt fizetési kártyák száma 2016. IV. negyedév végén megközelítette a 9,1 milliót, ezeknek több mint 60%-a (5,7 millió darab) rendelkezik az érintéses fizetés lehetőségével. Az elmúlt két évben a fizetési kártyák száma kevéssé változott, szemben az érintőfunkciós kártyák számával, ami több mint másfélszeresére emelkedett.

Az elfogadóhálózat is folyamatosan fejlődik, a fizikai elfogadóhelyek (85 ezer) és az ezeken üzemelő POS-terminálok (110 ezer) száma is növekedett. Az érintéses fizetési technológia gyors tempóban terjed, 2016 IV. negyedévében csaknem 84 ezer ilyen terminál volt hazánkban, egy év alatt 32%-kal bővült a számuk. A kártya fizikai jelenlétét nem igénylő 8,5 ezer internetes elfogadóhelyek száma 2,1%-kal növekedett 2015 IV. negyedévéhez képest.

5.40. ábra

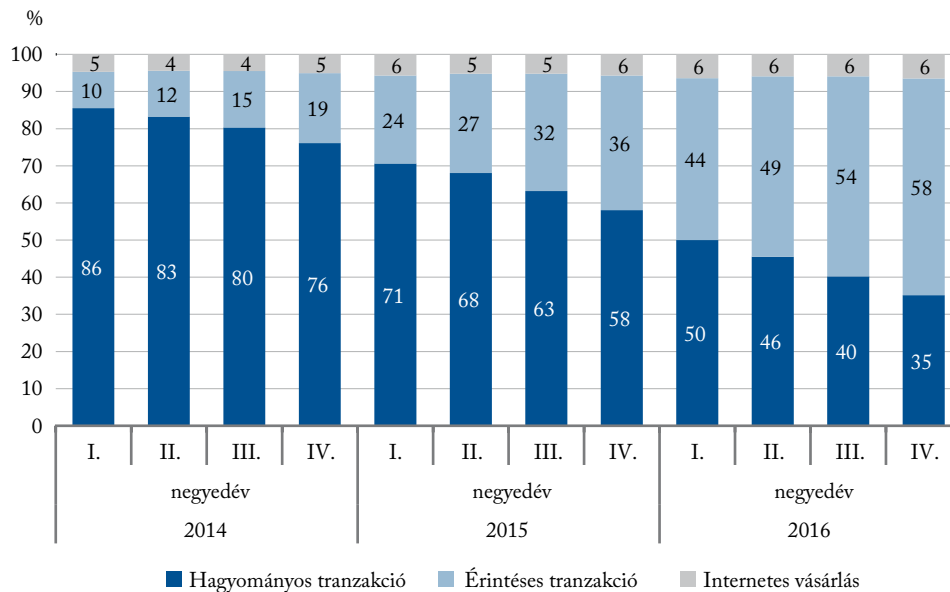
A belföldi kártyás vásárlások és a készpénzfelvételek számának alakulása

Mind a tranzakciók számát, mind a vásárlások összértékét tekintve egyre inkább előtérbe kerülnek a kártyás, azon belül is az érintéses vásárlások. 2016 IV. negyedévében csaknem 137 millió alkalommal fizetett a lakosság kártyával, összesen 1015 milliárd forint értékben, ami alkalmanként átlagosan 7412 forintot jelentett. A kártyás vásárlások száma és forgalma évek óta növekvő. Ugyanakkor a készpénzfelvételek száma egy év alatt alig változott, az ilyen módon felvett pénz értéke 1,6%-kal emelkedett, így az egy alkalommal felvett pénzösszeg meghaladta a 67 ezer forintot. Bár egyre inkább háttérbe szorul a készpénzfelvétel, de még így is közel kétszer annyi értékű készpénzt vett fel a lakosság az ATM-ekből, mint amennyit a kártyás fizetéseknél használt. A tranzakciók számát tekintve viszont fordított a helyzet, a készpénzfelvételek száma alig egyötöde a kártyás fizetésekének, amiben az is szerepet játszik, hogy míg a kártyás vásárlások esetében minden tranzakció banki költségtől mentes, addig a készpénzfelvételekből – kártyacsomagtól függetlenül – mindössze kettő ingyenes havonta.

³⁴⁾ 2016-ban már több érintéses fizetés történt, mint hagyományos kártyás vásárlás. MNB-tájékoztató, 2017. március 16.

5.41. ábra
A belföldi elfogadóhálózatban lebonyolított hazai kártyás tranzakciók számának alakulása

Az internetes vásárlások is egyre népszerűbbek a lakosság körében, 2016 IV. negyedévében a tranzakciók száma és összértéke 34, illetve 43%-kal bővült az előző év azonos időszakához képest. A fizetések számát és értékét tekintve is az internetes fizetések súlya a legkisebb. Tendenciáját tekintve míg az internetes és érintéses vásárlások aránya növekvő, addig a hagyományos kártyás vásárlások száma visszaszorulóban van. 2016. IV. negyedévben a kártyás vásárlások 58%-a érintéssel történt.

Árucsoportonként a kiskereskedelmi eladások jelentős részét (27%) kitevő élelmiszerek forgalma 2016-ban nominálértéken 5,9%-kal haladta meg az előző évit. A legnagyobb nominális forgalomnövekedés (17%) a padlóburkolók, a legnagyobb visszaesés (7,3%) a kép- és hanghordozók esetében következett be. Ez utóbbi két árucsoport azonban a forgalom elenyésző hányadát képviseli. A gépjármű-kiskereskedelmen belül 2016-ban az új gépjárművek forgalma 12%-kal emelkedett, miközben a használt gépjárművek és a gépjárműalkatrészek eladásai nominálértéken csökkentek (2,0, illetve 4,0%-kal). Ezzel párhuzamosan az árak eltérően alakultak az egyes gépjármű-kiskereskedelmi csoportokban: az új gépjárművek árai átlagosan 0,7, a használtaké 4,6, az alkatrészeké 1,8%-kal emelkedtek.

Az unióban is emelkedett a kiskereskedelmi forgalom

Az Európai Unióban (EU-28) – az Eurostat munkanaphatástól megtisztított adatai szerint – a kiskereskedelmi forgalom volumene 2016-ban átlagosan

2,8%-kal nőtt az előző évhez mérten: a rendelkezésre álló adatok szerint Belgiumban és Görögországban mérséklődött (2,3%, illetve 0,6%), míg a legnagyobb mértékben (13%) Romániában bővült.

A **forgalom szerkezetét** illetően 2016-ban az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem eladási volumene az unió egészében átlagosan 1,9%-kal nőtt az előző évhez képest. A nem élelmiszertermék-forgalom volumene valamennyi tagállamban emelkedett, összességében 3,6%-kal. Az EU-28 járműüzemanyag-eladási volumene 2016-ban 2,8%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest.

A **visegrádi négyek** (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) esetében 2016-ban a kiskereskedelmi forgalom volumenének növekedése – Szlovákia kivételével – meghaladta az uniós átlagot. Amíg az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem területén lényegében hasonló, 3–4%-os volumennövekedést értek el az visegrádi országok, addig a nem élelmiszertermékeknél Szlo-

vákiában, az üzemanyag-kiskereskedelemnél pedig Magyarországon volt lényegesen alacsonyabb a volumennövekedés a másik három visegrádi országhoz képest.

Tovább szűkült az üzlethálózat

Az ezredforduló óta eltelt időszak első mélypontját jelentő 2010-et követően a kiskereskedelmi üzletek száma növekedésnek indult, és 2012 végére meghaladta a 145 ezret. 2013-tól azonban a kiskereskedelem üzlethálózatát³⁵⁾ ismét folyamatos számbeli apadás jellemezte. A hazai kiskereskedelmi üzletállomány (131 ezer) 2016. I. félév végén 1,7%-kal (2242-vel) mérséklődött a 2015. végihez képest. Számuk a legtöbb üzlettypus esetében elmaradt a fél évvel korábbtól, csupán az egyéb élelmiszer-szaküzletek, a sportszerszaküzletek, a humán- és állatgyógyászati termékek üzleteinek, valamint az üzemanyagotöltő állomásoknak a száma haladta meg az előző év végét. 2016. I. félévében a kiskereskedelmi üzletek 32%-a **élelmiszer- és élelmiszer jellegű üzlet** volt, számuk fél év alatt 1,2%-kal mérséklődött. A **nem élelmiszertermék jellegű üzletek** az összes üzlet 66%-át tették ki, ezen belül a legnagyobb arányt az egyéb iparcikk-szaküzletek és a ruházati szaküzletek képviselték. Az **üzemanyagotöltő állomások** az összes üzlet 1,7%-át jelentették, számuk (2211 benzinkút) fél év alatt 65-tel lett több.

A hatályos TEÁOR szerint a kiskereskedelembe nem számító **gépjármű- és járműalkatrész-szaküzletek** száma 2016. I. félév végén 7819 volt, 1,2%-kal kevesebb, mint fél évvel korábban.

Az ország egészében 2016. június 30-án tízezer lakosra 133 bolt jutott, tízzel kevesebb, mint 2010 végén. Kiskereskedelmi üzletekkel – az ország régiói közül – Közép-Magyarország és Dél-Alföld lakossága a legjobban ellátott, ahol a tízezer lakosra jutó

üzletek száma meghaladta a 140-et. Ezzel szemben Észak-Magyarországon a legkedvezőtlenebb az ellátottság, ahol tízezer lakosra csupán 113 bolt jutott.

A bevásárlóközpontok és hipermarketek a piac fontos szereplői

A hazai üzlethálózatban speciális szerepet töltenek be a bevásárlóközpontok és hipermarketek, amelyek hazánkban az elmúlt évezred utolsó éveiben kezdtek elterjedni, és idővel a kiskereskedelem meghatározó szereplőivé váltak. 2015-ben 121 bevásárlóközpont működött hazánkban, ebből 80 vidéken, 41 Budapesten. A hipermarketek száma 2015-ben 163 volt, ebből 141 vidéken, 22 a fővárosban.

A bevásárlóközpontok és hipermarketek terjeszkedésének ütemét jelentős mértékben visszavetette a 2012 elejétől három évig érvényben lévő „plázastop”, amely révén moratóriumot rendeltek el minden 300 m²-nél nagyobb kereskedelmi létesítmény építésére.³⁶⁾

2015-ben a bevásárlóközpontokban összesen 7,6 ezer üzlet működött, ezek 87%-a kiskereskedelmi üzlet volt. Egy átlagos hazai bevásárlóközpontban 27 textil-, ruházati és lábbeli-szaküzlet, 14 könyv-, számítástechnika- és egyébiparcikk-szaküzlet, 8 vendéglátóhely, 5 élelmiszer- és élelmiszer jellegű üzlet, 3–3 bútor-, műszakicikk-üzlet, illetve humán- és állatgyógyászati termékek-, illatszerüzlet, valamint 3 egyéb kis- és nagykereskedelmi üzlet működött. Mivel a hipermarketek elsősorban a nagybevásárlások színterei, ezért az üzleteik száma (3,0 ezer) elmarad a bevásárlóközpontokétól. Egy átlagos hipermarketben 6 könyv-, számítástechnika- és egyéb iparcikk-szaküzlet, 4 textil-, ruházati és lábbeli-szaküzlet, 3 élelmiszer- és élelmiszer jellegű üzlet, 3 vendéglátóhely, illetve 2 egyéb üzlet működik.

TÖRETLENÜL NÖVEKVŐ ONLINE KERESKEDELEM

Az információtechnológia rohamos fejlődése, ezzel párhuzamosan a technológiát alkalmazni tudó lakosság számának emelkedése, a világháló elérhetőségének kiterjesztése, és nem utolsósorban egyes környelmi szempontok arra ösztönzik az embereket, hogy naponta használják az információtechnológiai eszközök nyújtotta lehetőségeket. Az egyik ilyen látványosan fejlődő terület az online kereskedelem, azon belül is – a mindennapi bevásárlások színtere – a kiskereskedelem.

³⁵⁾ A kiskereskedelmi üzletek száma nem tartalmazza a 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltokat.

³⁶⁾ A 2015. február 1-jétől hatályos új „plázastoptörvény” értelmében a 400 m² alapterület feletti kereskedelmi építmények esetében egy speciális szakhatósági véleményt kell beadni az építési engedély kiadásához.

2016-ban a teljes hazai kiskereskedelmi forgalomból a csomagküldő és internetes vásárlások 3,1%-kal részesedtek. Az elmúlt évtizedben folyamatosan bővült a csomagküldő és internetes kiskereskedelem forgalma: 2016-ban 302,8 milliárd forint volt az árbevételük, folyó áron a 2010. évnek közel 6,6-szere-se. A forgalom volumene 2010 óta dinamikusan, évente átlagosan 36%-kal emelkedett, miközben a kis-kereskedelem egésze csupán 2,5%-kal. Általánosságban elmondható, hogy az éves forgalom kiemelkedő hányada – több mint háromtizede – az utolsó negyedévben realizálódik, azon belül is a két utolsó hónap forgalma a kiemelkedő. A negyedévek közötti különbség az e-kereskedelem esetében markánsabb, mint a kiskereskedelem egészét tekintve.

5.42. ábra

A csomagküldő és internetes kiskereskedelem volumenváltozása (2010 azonos időszakához képest)

Az online piac jelentős bővülésének hátterében a vásárlási szokások átalakulása, az internetes vásárlásba vetett bizalom növekedése is szerepet játszott. Így egyre többen választják az internetet nemcsak a kiskereskedelmi termék megvételére, hanem szolgáltatás igénybevételére is. Az e-kereskedelemben (a felmérést³⁷⁾ megelőző 3 hónap adatai alapján) megjelenő lakosság aránya hazánkban folyamatosan emelkedik, 2016-ban 27% volt. (Az uniós átlag ennél még mindig jelentősen magasabb, 45%.) A 3 hónapon belüli online vásárlók aránya a 16–74 éves nők és férfiak körében 24, illetve 29%.

Az online vásárlás egyik korlátja – a fogyasztókat védő jogi szabályozás ellenére –, hogy a személyes jelenlét hiányából adódóan számos fizikai, pénzügyi és dokumentációs probléma merülhet fel. Az internetes vásárlás lehetőségével élők legtöbbször³⁸⁾ a kiszállítás az ígértől több időt vett igénybe (9%), hibás terméket küldtek (6%), illetve jogorvoslattal éltek, amely után nem kaptak kielégítő választ (4%). Kisebbségi arányban fordult elő, hogy valaki csalás áldozata lett, vagy a megrendelés végső ára magasabb volt a feltüntetett árnál (egyaránt 1%). A megkérdezettek 82%-ánál a vásárlások panaszmentesen zajlottak, ami jelentős javulás a 2015-ben tapasztalható képest.

Az elektronikus értékesítésben³⁹⁾ részt vevő vállalkozások aránya Magyarországon némileg alatta marad az uniós átlagnak. 2016-ban a vállalkozások⁴⁰⁾ 12%-ánál (uniós átlag 18%) keletkezett az árbevétel legalább 1%-a elektronikus kereskedelemről. Átlagosan a nettó árbevétel (uniós átlaggal egyező) 16%-a származott elektronikus értékesítésből. Ez az arány az uniós tagországai között – a rendelkezésre álló adatok alapján – a kilencedik legmagasabb. A hazai elektronikus kereskedelem 30%-a weboldalon, 70%-a elektronikus adatcserén keresztül realizálódott. Az arányok egy év alatt a weboldalas értékesítés javára tolódtak el.

³⁷⁾ Az információs társadalomra vonatkozó közösségi statisztikákról szóló 808/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet keretében végrehajtott adatgyűjtések (Surveys on ICT usage in enterprises and households) alapján.

³⁸⁾ Egy válaszadónál több probléma is felmerülhetett a vásárlás során.

³⁹⁾ Az elektronikus kereskedelmi tranzakció termékek és szolgáltatások értékesítése, illetve vásárlása, amely számítógépes hálózaton keresztül történik olyan eljárással, amit kifejezetten a megrendelések fogadására és elhelyezésére fejlesztettek ki. Míg a termékek és szolgáltatások megrendelése ezzel az eljárással történik, addig a kifizetés és a szállítás nem feltétlenül számítógépes hálózaton valósul meg. Nem tartozik ide a hagyományos, kézzel begépelte e-mailben történő megrendelés.

⁴⁰⁾ Legalább 10 főt foglalkoztató, nem pénzügyi vállalatok.

TURIZMUS, VENDÉGLÁTÁS

A turizmus teljesítményére vonatkozóan a **bruttó hozzáadott érték** ágazatos adatainak vizsgálatával vonhatunk le következtetéseket, azonban a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ág nem öleli fel teljes egészében a turizmus tevékenységi körét. A 2015. évi adatok alapján a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátásban folyó áron 486 milliárd forint bruttó hozzáadott értéket állítottak elő az ágazat vállalkozásai, a nemzetgazdaság összteljesítményének 1,7%-át. Ez az arány 2010 óta gyakorlatilag nem változott. 2015-ben a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás ág bruttó hozzáadott értékének volumene 3,9%-kal bővült, 0,8 százalékponttal nagyobb mértékben, mint a nemzetgazdaság átlaga. A turizmus átfogó gazdasági tevékenysége a turizmus-szatellitszámlák segítségével mérhető. A legfrissebb – 2013-as – adatok alapján a turizmusra jellemző ágazatok összes hozzáadott értékének aránya a nemzetgazdaságon belül 6,1% volt.

A szálláshelyszolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ágban a válság mélypontját követő években ismét növekedésnek indult a **foglalkoztatás**, majd 2013-ban kismértékű (2,3%-os) mérséklődés történt. 2014 és 2016 között dinamikusan – 5,2 és 9,0% közötti ütemben – bővült e nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak száma. 2016-ban a foglalkoztatottak 4,4%-a dolgozott a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátásban, az ág 193 ezres létszáma 9,5 ezerrel magasabb volt a 2015. évinél.

A szálláshelyszolgáltatás és vendéglátás ágban folyó áron 50 milliárd forintnyi **beruházás** valósult meg, 20%-kal kevesebb az előző évinél, amiben az előző évek magas bázisa is szerepet játszott.

Változatlanul alacsony a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás területén alkalmazásban állók átlagkeresete. 2016-ban a teljes munkaidőben alkalmazásban állók **bruttó átlagkeresete** 166 ezer forint, a családi kedvezmény figyelembevétele nélkül számított havi **nettó átlagkeresete** pedig 110 ezer forint volt, egyaránt 37%-kal kevesebb a nemzetgazdasági átlagnál.

Dinamikusan bővült a globális turizmus

Az előzetes becült adatok szerint⁴¹⁾ a külföldi turisták száma 2016-ban összesen 1 milliárd 235 millió volt **világszerte**, 3,9%-kal több a 2015. évinél.

A globális turizmus 2016. évi növekedési üteme elmaradt a 2015-ben megfigyelttől (4,6%). A turisztikai kereslet 2016-ban jelentős volt, valamennyi hónapban meghaladta az előző év azonos időszakát. A globális turizmus 50%-át adó **Európa** turisztikai régió forgalombővülési üteme (2,0%) elmaradt a világlágtól. A kontinens országaiba összesen 620 millió külföldi turista érkezett, 12 millióval több, mint 2015-ben. Az érkező turisták számát tekintve Franciaország, az Egyesült Államok és Spanyolország áll az élen, ezt követte Kína és Olaszország. Bevételek alapján az Egyesült Államok, Kína, Spanyolország szerepel a rangsor első három helyén.

Az Európai Unió vendégforgalma is bővült

2016 első tíz hónapjában a kereskedelmi és nem üzleti célú szálláshelyek vendégéjszakáinak száma az **Európai Unióban** 2,3%-kal nőtt az előző év azonos időszakához képest, és megközelítette a 2,6 milliárd vendégéjszakát.⁴²⁾ A vendégforgalom a tagállamok többségében növekedett, és uniós szinten – 2010 óta folyamatosan – újabb rekordot döntött. Az emelkedés a külföldi-, valamint a belföldivendégforgalom 4,0, illetve 0,8%-os élénkülésének eredménye. A vendégéjszakákban mért vendégforgalom 2016-ban az adatokat szolgáltató 25⁴³⁾ tagállam közül 23-ban növekedett, Franciaországban 4,6, Máltán 0,8%-kal csökkent. A rendelkezésre álló adatok alapján a legtöbb vendégéjszakát sorrendben Spanyolország, Olaszország, Franciaország és Németország szálláshelyein regisztrálták. Ez a négy tagország fogadja a szálláshelyeken eltöltött vendégforgalom közel hattizedét. Közülük Spanyolország vendégforgalma bővült a legdinamikusabban, 7,9%-os mértékben. Uniós szinten a legnagyobb, 18%-os bővülést Bulgáriában mérték, de az Egyesült Királyság, Ciprus, Lengyelország és Szlovákia vendégforgalma is két számjegyű (10–16%) mértékben nőtt.

Uniós átlagban 2016 első tíz hónapjában a vendégéjszakák 47%-át külföldiek vették igénybe a szálláshelyeken, ez az arány azonban tagállamonként – többek között a földrajzi sajátosságokból eredően – eltér. Legmagasabb, 90% feletti az arány Máltán, Cipruson és Horvátországban, de a vendégek negyötöde Görögországba is külföldről érkezik. A belföldi forgalom jelentősége Romániában, Len-

⁴¹⁾ Forrás: UNWTO.

⁴²⁾ Forrás: Eurostat.

⁴³⁾ A kereskedelmi szálláshelyek 2016-os forgalmára vonatkozóan Belgium, Írország és Luxemburg még nem szolgáltatott adatot az Eurostatnak; adatletöltés időpontja: 2017. március 16.

gyelországban és Németországban a legszámottevőbb, az összes forgalom mintegy négyötöde.

A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma hat ország kivételével mindenhol nőtt. A visszaesés Horvátországban igen jelentős, 12%-os volt. Máltán, Cipruson, Franciaországban, Portugáliában és Olaszországban 8,2 és 0,6% közötti mértékben csökkent a hazai turisták által eltöltött vendégéjszakák száma. A külföldivendég-forgalom két tagországban csökkent, Franciaországban 8,5, Máltán 0,5%-kal. A belföldi forgalom leginkább Bulgáriában (13%-kal) és Szlovákiában (16%-kal) erősödött. Térségünkben Ausztriában, Lengyelországban, Szlovákiában, Szlovéniában és Romániában is uniós átlag felett bővült mind a külföldi, mind a hazai turisták vendégforgalma.

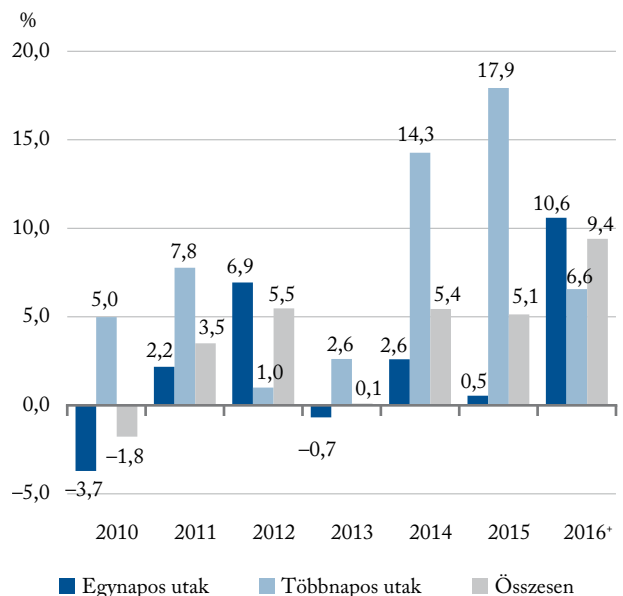
A külföldiek több időt töltenek hazánkban

A kedvezően alakuló nemzetközi idegenforgalmi tendenciák hatásai hazánkban is érezhetőek voltak: a 2015. évi növekedést követően 2016-ban is bővült az országba irányuló külföldi utazások száma. Külföldi állampolgárok összesen 53 millió alkalommal érkeztek hazánkba, ami 9,4%-kal több, mint egy évvel korábban. A látogatószám alakulását az egy napra érkezők 11, és a több napra látogatók számának 6,6%-os emelkedése határozta meg. Az utazások döntő többsége (97%-a) az Európából, ezen belül több mint nyolctizede az Európai Unióból érkezőkhöz kapcsolódik. A külföldi utazások héttizede a szomszédos országokhoz kötődik. A látogatók több mint fele három szomszédos ország állampolgára: az Ausztriából, Szlovákiából és Romániából érkezők összes utazáson belüli aránya egyenként 16 és 21% között alakult. A külföldi látogatók 124 millió napot töltöttek el az országban, 3,7%-kal többet, mint 2015-ben. Az utak kevesebb mint háromtizedét adó **többnapos utazások** száma 2016-ban 6,6%-kal, 15 millióra emelkedett. A külföldiek által Magyarországon eltöltött idő növekedése a több napra látogatók átlagos tartózkodási idejének csökkenése mellett következett be, vagyis kizárólag a bővülő látogatószám következménye. Folytatódott az egy évtizede tartó trend, hogy a több napra hazánkba látogató külföldiek egyre kevesebb időt töltenek el nálunk. Míg 2007-ben átlagosan 7,7, addig 2016-ban 5,7 napot töltöttek el Magyarországon utazásaik során. A többnapos utazások közel kilenctizedét adó turisztikai célú utak száma 8,6%-kal nőtt. A legnagyobb küldő országok

közé Románia, Németország és Szlovákia tartozott, ezekből az országokból csaknem 5,6 millió alkalommal érkeztek hazánkba turisztikai céllal látogatók.

5.43. ábra

A külföldi állampolgárok által Magyarországra tett utazások számának változása (az előző évhez képest)

A több napra hazánkba érkező külföldiek leggyakrabban szórakozási, üdülési, rokon-, barátlátogatási és városnézési céllal érkeztek hazánkba. A többnapos útra érkezők közül – a viszonylag kisebb súlyú tanulás után – leghosszabb ideig a gyógykezelés, egészségmegőrzés motivációval érkezők tartózkodnak, akik átlagosan 7,7 napot töltöttek hazánkban.

Az **egynapos utak** száma 2016-ban 38 millióra nőtt, elsősorban az átutazási célú utak számának 1,7 millió (11%-os) emelkedése miatt. Az egynapos utazásoknál az üzleti és a nem turisztikai célú utak száma egyaránt bővült. A Magyarországra tett egynapos külföldi utazások ötöde (8,0 millió) turisztikai célú volt, közülük 2,9–2,9 millió alkalommal Szlovákiából és Ausztriából, 1,2 millió alkalommal pedig Romániából érkeztek a látogatók. Jól nagyobb súlyt képviselnek a nem turisztikai célú utak (79%), amelyek száma dinamikusan bővült. Különösen jelentősen emelkedett a vásárlási motivációval tett beutazások száma (18%). A nem turisztikai célú egynapos utak esetében szintén Románia, Szlovákia és Ausztria volt a fő küldő ország.

Többet költenek a külföldiek Magyarországon

2016-ban a Magyarországra érkező **külföldiek** 1725 milliárd forintot költöttek az itt-tartózkodás ideje alatt, folyó áron 7,3%-kal többet, mint egy évvel korábban és 45%-kal többet, mint 2010-ben. Az egynapos utakkal kapcsolatos **költségek** 12, a többnapos utazásokhoz kapcsolódóak ennél kisebb mértékben, 5,7%-kal emelkedtek. A hosszabb időtartamú (5 és több napos utakhoz kapcsolódó) költségek 2,3%-kal csökkentek 2015-höz képest. A kiadások háromnegyedét adó turisztikai utakhoz kapcsolódó költségek összege 4,6%-kal bővült. A turisztikai motivációjú látogatásokon belül a legtöbb költség a városnéző, az üdülési, valamint a gyógykezelési, egészségmegőrzési motivációjú utazásokhoz kapcsolódik. Az üdülési célú utakra 62%-kal többet költöttek a látogatók. A városnéző utakra 0,1%-kal, a gyógykezelési, egészségmegőrzési célú utakra 9,2%-kal kevesebbet költöttek. A rokon, barát, ismerős meglátogatása céljából tett utazások költségei 30%-kal csökkentek. A nem turisztikai célú utak költségei 16%-kal, ezen belül a – legnagyobb hányadot kitevő – vásárlási célú utazók költségei 24%-kal emelkedtek. A számottevő átutazó forgalomból adódó költségek az összes bevétel csupán 6,5%-át adják.

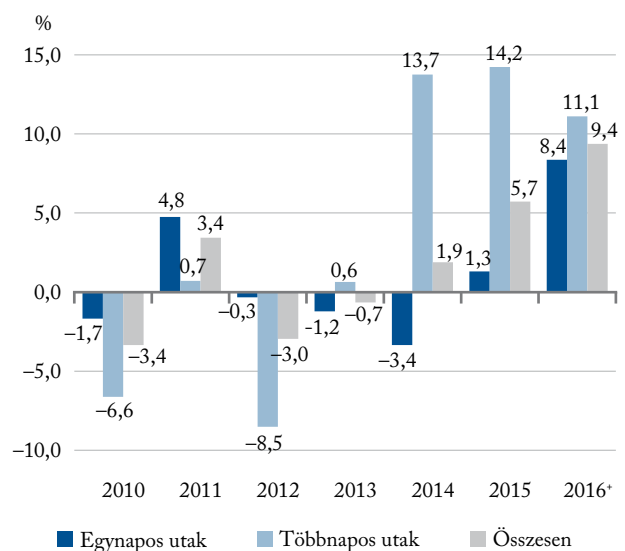
Javuló utazási kedv a magyar lakosság körében

A **külföldre utazó magyarok** 2016-ban 18,9 millió alkalommal tettek látogatást külföldön, 9,4%-kal többet, mint egy évvel korábban. A külföldön töltött 54,6 millió nap 7,3%-kal több, mint előző évben volt, de még mindig kissé kevesebb, mint 2008-ban (56 millió nap). Az utazók átlagos tartózkodási ideje összességében 2,9 nap volt, ami azonos a megelőző két év adatával.

Az utazások valamivel több, mint hattizedét adó **egynapos látogatások** száma az előző évhez képest 8,4%-kal nőtt, főként a vásárlási és üzleti célú utak térnyerésének köszönhetően. Az egy napra külföldre utazók fő célja továbbra is a vásárlás volt, de szintén jelentős még a munkavégzési (keresőtevékenység) és a rokonlátogatási motiváció is. Az egynapos utak több mint egyharmadát adó vásárlási célú látogatások száma egy év alatt 21%-kal bővült. Ezzel párhuzamosan a rokon, barát, ismerős meglátogatására irányuló utak 17%-kal visszaestek. A **több napra utazók száma** – a 2012-es markáns visszaesést követően – negyedik éve bővült, 2016-ban 11%-kal. A több napra utazók összes tartózkodási

ideje 7,0 %-kal emelkedett. Az átlagos tartózkodási idő 2013 óta csökken, a 2016. évi 6,0 nap közel egy nappal kevesebb, mint három évvel korábban. Az egynapos utazások közel 100%-a, a többnaposoknak több mint a fele (52%-a) valamely szomszédos országba irányult. Ez utóbbinál a legjelentősebb célországok rangsorában Ausztria, Románia, Szlovákia mellett Németország és Csehország is előkelő helyen szerepel. A többnapos külföldi látogatások közel hattizede az előbb említett öt országba irányult. Az Európán kívüli országok közül az Egyesült Államok a magyarok legfontosabb utazási célpontja.

5.44. ábra
A magyar állampolgárok által külföldre tett utazások számának változása (az előző évhez képest)

Külföldi utazásokhoz kapcsolódva 2016-ban a magyar lakosság 743 milliárd forintot költött el, folyó áron 17%-kal többet, mint egy évvel korábban, ami számottevően meghaladta az utazások számának növekedési ütemét. Az egynapos utazásokhoz kapcsolódó kiadások egy év alatt 37, a többnapos utazásokhoz kötődőek 14%-kal bővültek. A **magyar utazók külföldi költségei** a 2013. évi mélypont óta folyamatosan emelkednek, a 2010. évi értéket 38%-kal haladták meg. A magyarok külföldi költségeinek egynegyede szórakozás, pihenés, üdülés, sport motivációjú utakhoz, további egyötöde városnéző látogatásokhoz kötődik. A motivációnkénti kiadások közül mindössze a kisebb súlyú egészségmegőrzési és a konferencia, kongresszus célú külföldi látogatásokra tett költségek csökkentek (27, illetve 23%-kal).

Visszafogott utazási kedv a többnapos belföldi utazások körében

A **többnapos belföldi utazások száma** – az előző évi 2,7%-os bővülés után – 5,4%-kal, a tartózkodási idő 4,9%-kal csökkent. Az utazások száma 14,4 millió, az utazáson töltött idő 59,0 millió nap volt. A jelentősebb csökkenés a rövidebb (legfeljebb három éjszakás) utazások terén mutatkozott, ahol a résztvevők száma 5,8%-kal csökkent. A hosszabb, négy vagy több éjszakás utak száma 4,5%-kal mérséklődött. A magyar lakosok többnapos tartózkodásuk során 2016-ban összesen 309 milliárd forintot költöttek el, folyó áron 0,5%-kal többet, mint egy évvel korábban, miközben az utazók átlagos költsége (egy utazó egy napjára jutó költség) 5,6%-kal nőtt, a fogyasztói árak szintje pedig 0,4%-kal emelkedett. Az összes kiadás folyó áron 2014-ben haladta meg először a válság előttit, és azóta is folyamatosan emelkedik. A többnapos belföldi utazások során a legjelentősebb motiváció a rokon, barát meglátogatása, valamint az üdülés, szórakozás, pihenés volt. Előbbi a rövidebb, hétvégi típusú utazások, utóbbi pedig a hosszabb utazások fő motivációja volt.

Az átlagos **költés** emelkedésének hátterében az utazások számának növekedésén túl szerepet játszik az is, hogy az igénybe vett szálláshely egyre nagyobb arányban magasabb kategóriájú, illetve egyre kisebb szerepe van a rokonok, barátok által ingyenesen biztosított szállásnak. A szálláshelyek átlagában egy szoba 17 100, egy szállodai szoba 18 400 forintba került, 4,9, illetve 5,3%-kal többre, mint 2015-ben.

2010-ben a többnapos belföldi utazások résztvevőinek mindössze hetede vette igénybe a szállodák szolgáltatásait, 2016-ra arányuk megduplázódott, elérte a 28%-ot. Eközben a saját nyaraló, ház révén biztosított szállás jelentősége csökkent (16-ról 9,4%-ra esett vissza). Az utazások közel felénél – szintén csökkenő aránnyal – rokonnál, barátnál, ismerősnél töltötték az éjszakát. A szállodákban biztosított szállás jelentősége az üdülési, szórakozási, pihenési (54%), a hivatalos célú (57%) és kiemelten az egészségmegőrzési célú utak (84%) esetében jelentős. A saját nyaraló, ház aránya az üdülési motivációjú utazásoknál sem éri el a 13%-ot.

A nem utazó háztartások

A **nem utazó háztartásokra** vonatkozóan 2015-ről állnak rendelkezésre legfrissebb adatok. A nem utazás okaként megjelölt tényezők között csak kismértékű átrendeződés történt az elmúlt években.

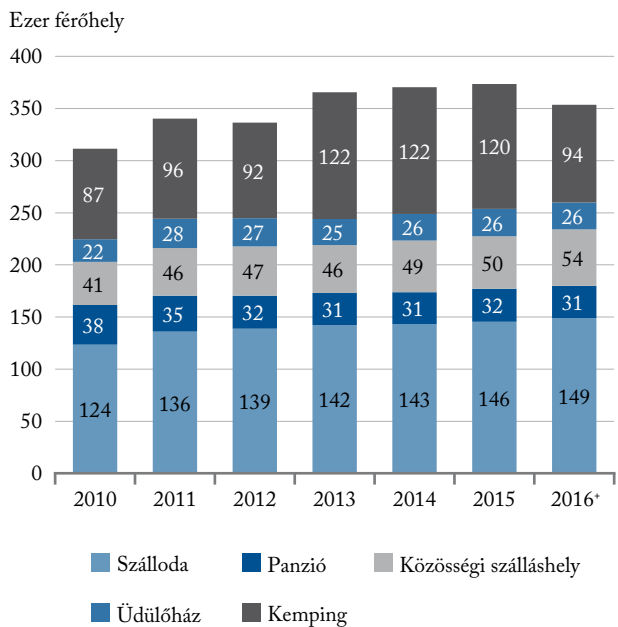
A nem utazók 38%-át anyagi okok tartották vissza az utazástól, ez 2012-ben meghaladta az 51%-ot, azóta csökken. Ezzel párhuzamosan a munkából adódó kötelezettségek és az egészségi okok egyre nagyobb súllyal szerepelnek a nem utazás okaként.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásadatai

2016. július végén 3333 **kereskedelmi szálláshely** várta a vendégeket, számuk gyakorlatilag megegyezett az egy évvel korábbival. A változás mértéke a közösségi szálláshelyek és a panziók kivételével nem érte el az 1%-ot. A panziók száma 1,5%-kal csökkent, viszont a közösségi szálláshelyeké 5,7%-kal bővült.

5.45. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek alakulása szállástípusonként

A **kiadható férőhelyek** száma a 2015. évi 374 ezerrel 354 ezerre mérséklődött. A szállástípusok közül csak a szállodák és a közösségi szálláshelyek kiadható férőhelyeinek száma bővült. A legjelentősebb csökkenés a legnagyobb átlagos férőhelyszámú, kemping típusú egységeknél történt. A kempingek kiadható férőhelyeinek száma a 2015. évi 120 ezerről 94 ezerre esett vissza, azzal párhuzamosan, hogy a működő egységek száma stagnált. Ennek eredményeként a korábbi 455 férőhelyes átlagos kapacitásérték 358-ra csökkent. A többi szálláshelytípus közül a szállodák kiadható férőhelyeinek száma kismérték-

ben nőtt, a panzióké mérséklődött. A szállodák átlagos kapacitása enyhén emelkedett, 2015-ben 137, 2016-ban 139 férőhely volt egységenként. A panziók mindkét évben átlagosan 28 férőhellyel működtek.

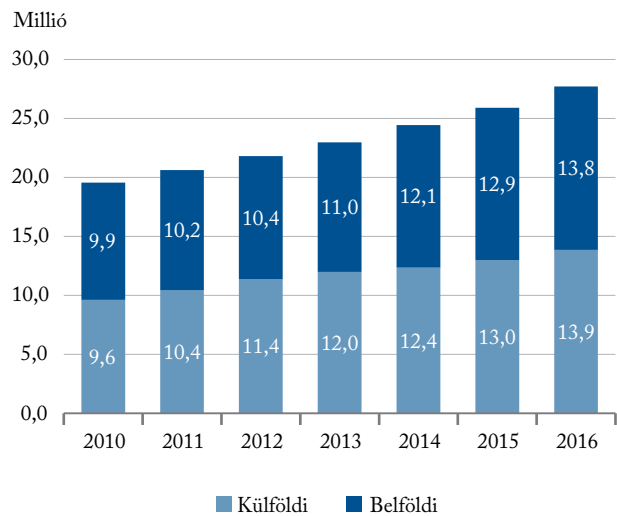
Az **idegenforgalmi régiók** közül a kiadható férőhelyek száma csak a balatoni régióban csökkent – 23%-os mértékben –, elsősorban a kempingek kapacitásainak 43%-os visszaesése következtében.

Növekedett a külföldi és a belföldi vendégforgalom a kereskedelmi szálláshelyeken

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmának évek óta tartó növekedése folytatódott 2016-ban is. A hazai kereskedelmi szálláshelyek szolgáltatásait 11,1 millió vendég 27,7 millió vendégéjszakára vette igénybe, ami mindkét mutatóra számítva 7,0%-os növekedést jelent az egy évvel korábbihoz képest. A **vendégek száma** 2016-ban 49, a **vendégéjszakák száma** 42%-kal haladta meg a 2010. évi szintet.

2016-ban a 9 **turisztikai régió** mindegyikében nőtt a vendégéjszakában mért forgalom, legnagyobb mértékben (15%-kal) Közép-Dunántúlon. A vendégéjszakák 38%-a Budapest-Közép-Dunavidéken, további 19%-a a Balatonnál koncentrált, ahol 7,0, illetve 6,2%-kal bővült a vendégforgalom. A külföldi vendégforgalom növekedése Észak- és Dél-Alföldön (13%), a belföldi Közép- és Dél-Dunántúlon (17, illetve 15%) volt a legjelentősebb.

5.46. ábra
A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása

A **külföldivendég-éjszakák** aránya a kereskedelmi szálláshelyeken 2009-ben és 2010-ben is elmaradt a belföldi forgalomtól, de 2011 óta kismértékben ismét a külföldi forgalom aránya a nagyobb. 2016-ban a szálláshelyeken 5,3 millió külföldi vendég 13,9 millió éjszakát töltött el, ami 7,7, illetve 6,9%-os növekedés 2015-höz képest.

A vendégéjszakák több mint nyolctizedét az Európából, héttizedét az Európai Unióból érkező vendégek esetében regisztráltuk. Az Ázsiából érkezett vendégek 9,4, az amerikaiak 7,0%-át adták a forgalomnak.

5.9. tábla
A legjelentősebb küldő országok a vendégéjszakákban kifejezett vendégforgalom alapján

2010			2016 ⁺			
sorszám	ország	részesedés a teljes külföldi forgalomból	sorszám	ország	részesedés a teljes külföldi forgalomból	változás az előző évhez képest (%)
1.	Németország	21,9	1.	Németország	14,0	-1,2
2.	Ausztria	7,9	2.	Egyesült Királyság	7,0	8,3
3.	Egyesült Királyság	5,3	3.	Ausztria	6,0	5,2
4.	Olaszország	5,2	4.	Csehország	5,9	18,7
5.	Csehország	4,5	5.	Lengyelország	5,0	11,2
6.	Egyesült Államok	4,3	6.	Olaszország	5,0	0,7
7.	Lengyelország	4,1	7.	Amerikai Egyesült Államok	4,9	2,7
8.	Oroszország	3,9	8.	Románia	3,9	16,9
9.	Románia	3,8	9.	Oroszország	3,9	-4,8
10.	Franciaország	3,8	10.	Szlovákia	3,2	20,2
	Kiemelt országok együtt	64,7		Kiemelt országok együtt	58,8	6,4
	Összesen	100,0		Összesen	100,0	6,9

A **vendégéjszakák száma** alapján a legjelentősebb küldő piacunk továbbra is Németország, az összes külföldi forgalom hetedét adták a német turisták. 2011-ben a kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakájában mért forgalmának 20, 2016-ban már csak 14%-át vették igénybe a Németországból érkezettek. A fő küldő országok közül egyedülként a német vendégek kereslete csökken évek óta. A következő 6 legnagyobb küldő ország együttes forgalma a teljes külföldi forgalom 34%-át adja. A **legjelentősebb küldő országok** közé sorrendben az Egyesült Királyság, Ausztria, Csehország, Lengyelország, Olaszország és az Egyesült Államok tartoznak. Közülük Lengyelország és Csehország vendégforgalma esetében két számjegyű, a többi 4 országnál egy számjegyű élénkülés történt. A kereskedelmi szálláshelyekre valamennyi szomszédos országból több vendég érkezett. A vendégéjszakák száma jelentősen bővült, nagymértékben növekedett az Ukrajnából érkezők által. 2016-ban az előző évi alacsony bázis után 31%-kal nőtt az ukrán vendégek által eltöltött éjszakák száma. A Szlovákiából és a Szlovéniából érkezők ötödével több vendégéjszakát töltöttek el a kereskedelmi szálláshelyeken, mint 2015-ben. A jelentősebb ázsiai küldőországok közül a Kínából érkezőknél az előző évhez hasonlóan kiemelkedően magas, 36%-os, Izrael esetében pedig szintén két számjegyű, 21%-os bővülést mérünk.

A külföldi vendég-forgalomnak erős a **területi koncentrációja**. 2016-ban az eltöltött vendégéjszakák több mint hattizede Budapest-Középduna-vidéken összpontosult, számuk e térségben 6,1%-kal nőtt. A vendégéjszakák további 13%-át a Balaton idegenforgalmi régióban, 11%-át Nyugat-Dunántúlon töltötték el a vendégek.

2016-ban 5,8 millió belföldi vendég 13,8 millió éjszakát töltött a kereskedelmi szálláshelyeken. A vendégek száma 6,3, a vendégéjszakáké 7,1%-kal nőtt az előző évhez képest. A **belföldi vendégforgalom** legnagyobb arányban a balatoni régióra koncentrálódik, a teljes hazai vendégforgalom 26%-át fogadó térségben az országos átlag felett, 8,3%-kal nőtt a hazai vendégek által eltöltött éjszakák száma.

Minden szállástípusban bővült a forgalom

A vendégéjszakájában mért vendégforgalom valamennyi szálláshelytípusban növekedett (2,5 és 10% közötti mértékben). Az év folyamán a **szállodai**

vendégek és az általuk eltöltött éjszakák száma egyaránt 7,4%-kal bővült. A szállástípusok közül a hazai turizmusban kiemelkedő szerep jut a szállodáknak, ahol a 2016. évi vendégéjszakák háromnegyede koncentrálódott. A külföldi vendégek esetében még magasabb ez az arány: a vendégéjszakájában mért külföldi vendégforgalom 83%-a e szállástípusban realizálódott. A külföldi vendégek több mint fele változatlanul a négy- és háromcsillagos szállodák szolgáltatásait vette igénybe.

A vendégéjszakák 6,3%-át panzióban, 4,4%-át üdülőkben, 6,9%-át kempingben, 6,7%-át közösségi szálláshelyen töltötték a vendégek. A kereskedelmi szálláshelyek közül a **panziót**, az üdülőkákat és a közösségi szálláshelyeket (turista- és ifjúsági szállók) inkább a belföldiek választják, a kempingek szerepe ugyanakkor a külföldiek vendégéjszakájában mért vendégforgalmában jelentős.

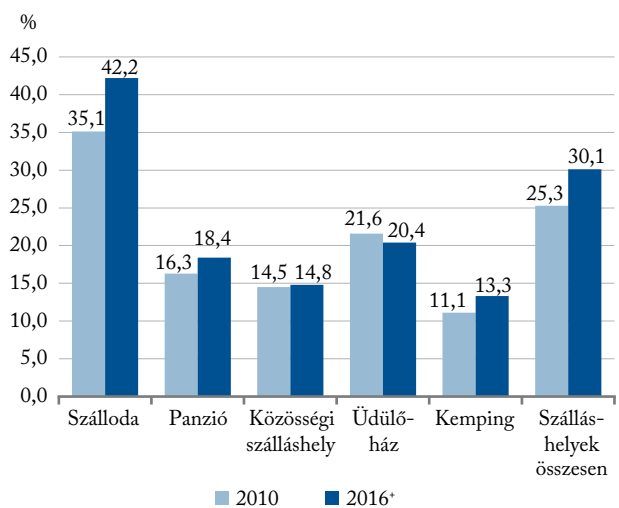
Az **átlagos tartózkodási idő** a belföldi vendégekénél 2,4, a külföldiekénél 2,6 éjszaka volt.

Tovább bővült a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága és árbevétele

A hazai **kereskedelmi szálláshelyek kapacitáskihasználtsága** a megelőző évek folyamatos növekedését követően tovább javult. A szobakihasználtság a 2010 és 2016 közötti időszakban 37,6-ról 46,9%-ra, a férőhely-kihasználtság 25,3-ról 30,1%-ra nőtt, ami a válság kirobbanása óta a legkedvezőbb arány. E tendencia valamennyi szálláshelytípust jellemezte.

5.47. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek férőhely-kihasználtságának alakulása szálláshelytípusonként

A **négy- és ötszobás egységek** kiemelkedő (65% feletti) szobafoglaltsággal működtek. A kapacitásszűküléssel párhuzamosan jelentősen emelkedett a kempingek férőhelyeinek kihasználtsága, 2016 júliusában 6,7, augusztusában 1,3 százalékponttal haladta meg az egy évvel korábbit.

A vendégforgalom folyamatos bővülésének köszönhetően 2011-től dinamikusan nőtt a kereskedelmi szálláshelyek bruttó árbevétele

A **szálláshelyek bruttó árbevétele** 2016-ban folyó áron 9,1%-kal növekedett, 402 milliárd forintot tett ki, miközben a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás árindexe – a nemzetgazdasági átlag feletti mértékben – 2,7%-kal nőtt. A bevételek közel hat-tizede a szállásdíjakból származott, amelyek összege 11%-kal haladta meg az előző évit. A bruttó szállásdíjbevételek a szállodáknál, valamint a kempingeknél bővült átlag feletti (12, illetve 17%-os) mértékben. Az összes bevétel kissé több mint egyötödét adó vendéglátási bevételek esetén 4,1, az ugyanilyen súlyú egyéb bevételeknél 8,8%-os növekedés következett be.

A szálláshelyek belföldi bevételeinek alakulását jelentősen befolyásolta a **Széchenyi Pihenőkártya** igénybevétele. SZÉP-kártyát 2016 decemberében 1705 kereskedelmi szálláshelyen fogadtak el. Az elfogadóhelyek előző évhez viszonyított száma gyakorlatilag nem változott. Bevezetése óta

minden évben növekedett a szállásdíjra beváltott SZÉP-kártya egyenlegének értéke. SZÉP-kártyával a kereskedelmi szálláshelyeken 19 milliárd forint értékben fizettek, ami 5,3%-kal több, mint az előző évi érték. 2016-ban a belföldi bruttó szállásdíj egyötödét egyenlítették ki SZÉP-kártyával, ami kissé elmarad a 2015. évi aránytól.

A szálláshelyek működésének gazdaságosságát az árbevétel abszolút értékénél jobban tükrözik a forgalomarányos teljesítménymutatók. Az egy vendégéjszakára, valamint **egy szoba egy működési napjára jutó bruttó szállásdíj** (REVPAR) értéke 2011 óta nő. A folyamatos növekedés eredményeként az egy vendégéjszakára jutó bruttó szállásdíj 8600 forint volt, az egy évvel korábbinál 3,8, a 2010. évinél 30%-kal több. Egy szoba egy működési napjára 8000 forint bevétel jutott, ami az előző évihez képest 9,6, 2010-hez mérten 60%-kal nőtt.

A **szobai átlagárak** a fővárost is magába foglaló turisztikai régióban az országos átlagot közel negyedével haladják meg, a Balatonnál annak 93%-át teszik ki, a többi régióban az átlag 69–88%-a között szóródnak. A REVPAR tekintetében még jelentősebbek az idegenforgalmi régiók közti különbségek, a kapacitáskihasználtság szóródásával összefüggésben: a mutató a Budapest-Közép-Dunavidék régióban az országos értéket annak kétharmadával haladta meg, Dél-Dunántúlon viszont annak mindössze 43%-a volt.

5.48. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek néhány teljesítménymutatójának alakulása

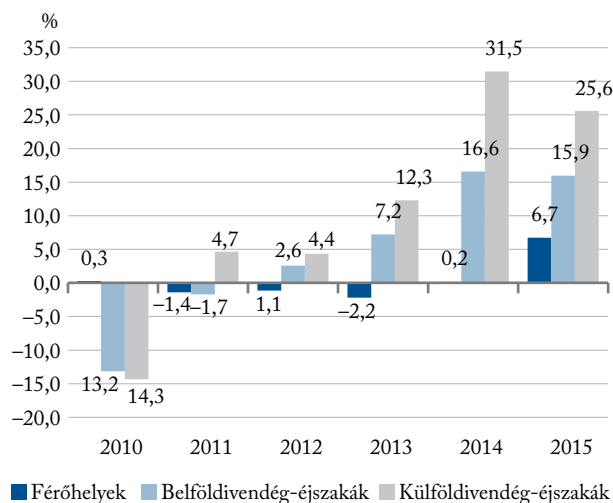
Továbbra is dinamikusan bővülő külföldi vendég-forgalom az üzleti célú egyéb szálláshelyeken

A kereskedelmi szálláshelyek mellett a hazai turisztikai piacon üzleti célú egyéb szálláshelyek is kínálnak szálláshelyi szolgáltatásokat. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2015. évi adatok alapján e turisztikai szegmens a vendégéjszakában kifejezett vendégforgalom értékének mintegy hatodát adja.

A 2009-ig magánszálláshelynek nevezett **üzleti célú egyéb szálláshelyeket** folyamatosan csökkenő, illetve stagnáló kapacitás és dinamikusan növekedő vendégforgalom jellemezte 2010 és 2014 között. 2015-ben az előző évi stagnálás után mind a kiadható szobák, mind a férőhelyek száma nőtt. 2015-ben 37 ezer vendéglátó 99 ezer szobával fogadta a vendégeket, 5,9, illetve 6,5%-kal többel, mint egy évvel korábban. A férőhelyek száma még dinamikusabban, 6,7%-kal bővült. 2015-ben 1,7 millió vendég 5,4 millió vendégéjszakát töltött el ezen szálláshelyeken.

5.49. ábra

Az üzleti célú egyéb szálláshelyek, valamint az ezeken eltöltött vendégéjszakák számának változása (az előző évhez képest)

Az egyéb szálláshelyek vendégforgalma a hazai vendégek dominanciájával jellemezhető: 2015-ben 10-ből 6 vendég belföldi volt, és az éjszakák közel hattizedét ők vették igénybe. A vendégéjszakában mért vendégforgalom – az előző évhez hasonlóan – kiemelkedő mértékben, ötödével bővült, amiben nagy szerepet játszott a külföldi vendégek által el-

töltött éjszakák számának 26%-os emelkedése. A külföldi forgalom élénkülése 2011 óta meghaladja a belföldit, a bővülés 2013-ban két számjegyre gyorsult. A vendégek 2015-ben átlagosan 3,2 éjszakát töltöttek el az üzleti célú egyéb szálláshelyeken.

Nem üzleti célú szálláshelyek

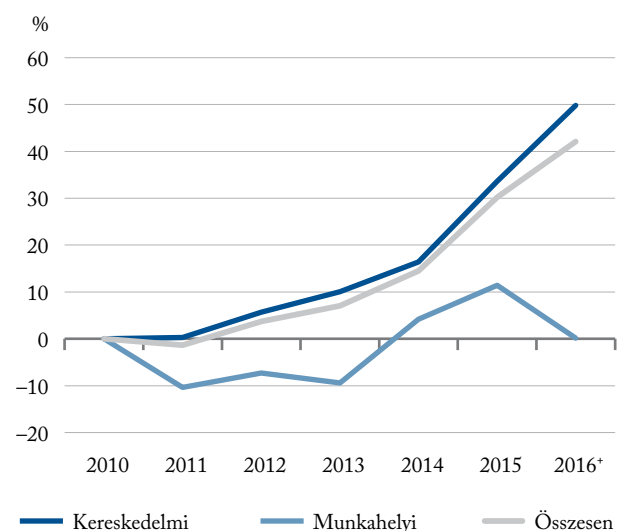
A hazai szálláshelyek közül 2015-ben az előző évinél 4,5%-kal több, 1035 üzemelt **nem üzleti célú (nonprofit) egységként**. A közösségi, szabadidős szálláshelyek száma évek óta folyamatosan emelkedik: a 2015. évi rekordérték harmadával haladja meg a 2010-ben üzemelő egységek számát. Az ebbe a szálláshely-kategóriába tartozó szálláshelyeken rendelkezésre álló szobák száma 4,8%-kal, 16 ezerre bővült. A szobai és a sátrazó férőhelyek együttes száma közel 67 ezer volt. 2015-ben a nem üzleti célú szálláshelyek 510 ezer vendéget fogadtak, az előző évhez képest 3,5%-kal többet. A vendégéjszakák száma 2,1%-kal bővült, és megközelítette az 1,7 milliót.

Közel azonos üzletszám, továbbra is dinamikusan bővülő forgalom a hazai vendéglátóhelyeken

A 2016. júniusi adatok szerint több mint 52 ezer vendéglátóhely üzemelt hazánkban, 1,0%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A vendéglátóhelyek közül 47 ezer kereskedelmi, 5,6 ezer munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző egységként működött. A vendéglátóhelyek 48%-át

5.50. ábra

A vendéglátóhelyek forgalmának értékváltozása (2010-hez képest)

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

Környezet

- Magyarország időjárása 2016-ban az átlagosnál melegebb és csapadékosabb volt. Minden évszak **átlaghőmérséklete** meghaladta a sokévi átlagot. Több hőség- és kevesebb fagyos napot jegyeztek fel a korábbi évekre jellemzőnél.

- Az **üvegházhatású gázok** kibocsátása 1985 óta, a savasodást okozó gázoké és az ózonprekursoroké¹⁾ 1990 óta, a szálló poré 2000 óta csökkenő trendet mutat. A mérséklődés az iparban végbemenő modernizációs folyamatok, technológiaváltások, továbbá a szigorodó nemzetközi és hazai környezetvédelmi szabályozások eredménye.

- 2011-ben az előző évhez képest javult, majd 2012 óta romlott a hazai **erdők egészségi állapota**: a tünetmentes erdők aránya a 2012. évi 59,5-ről 2015-ben 50,5%-ra csökkent.

- 2015-ben az **ökológiai gazdálkodásban** részt vevők száma és az érintett mezőgazdasági területek nagysága is növekedett. 2010-hez képest 25%-kal több mezőgazdasági termelő 1,7%-kal nagyobb területen, Magyarország mezőgazdasági területének 2,4%-án folytatott biogazdálkodást.

- A lakosság éves átlagos **közüzemi ivóvízfogyasztása** a rendszerváltozás óta csökkent, 2015-ben már csak hattizede volt az 1990. évinek. 2010 óta a felhasznált víz mennyisége tartósan 35 köbméter alatti. Az elsődleges **közműolló** – a szennyvízgyűjtő-hálózat fejlesztéseinek köszönhetően – záródik. 2000-ben 396, 2015-ben 726 méter hosszúságú szennyvízgyűjtő-hálózat jutott egy kilométer ivóvízvezeték-hálózatra.

- Magyarországon – háromévi csökkenés után – 2014-ben és 2015-ben nőtt az **energiafogyasztás**. A hazai gazdasági szereplők az egy évvel korábbinál 5,7%-kal több, ugyanakkor a 2010. évinél 6,0%-kal kevesebb energiát használtak fel 2015-ben. A legnagyobb felhasználónak számító háztartások – a 2011–2014 közötti csökkenő periódus után – 9,2%-kal növelték fogyasztásukat. Nőtt a közlekedés, valamint az ipar energiaigénye is.

Energia

- Hosszabb időtávon a gazdaság **relatív energiaigénye** jelentősen csökkent, 2015-ben azonban az egy évvel korábbihoz képest kismértékben emelkedett. Uniós összehasonlításban a magyar gazdaság relatív energiafelhasználása magasnak számít.

- Az energiaigény fedezésére szolgáló **források** 36%-a hazai termelésből, 64%-a importból származott 2015-ben. Az energiatermelés szerke-

¹⁾ Az ózonprekursorok olyan anyagok, amelyek hozzájárulnak a talajközeli ózon kialakulásához.

zete az elmúlt években jelentősen eltolódott az atomerőművi energia és a megújuló alapú energiatermelés irányába, a fosszilis energiahordozók bányászata pedig visszaesett.

- Magyarország **energiainport-függősége** 2015-ben – az előző évi emelkedés után – csökkent, amiben a készletek fokozódó felhasználása jelentős szerepet játszott. Uniós összehasonlításban hazánk a közepesen energiainport-függő országok közé tartozik.

- A felhasznált energia **megújuló forrásokból** származó aránya 2013-ig folyamatosan emelkedett, majd 2014-ben csökkent, 2015-ben pedig lényegében stagnált. 2015-ben a felhasználás 14,5%-át fedeztük megújuló alapú energiából, ami az EU-28 átlagánál (16,7%) alacsonyabb volt, a Magyarország által kitűzött – 2020-ig teljesítendő – célértéket (13%) azonban meghaladta.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Erdőterület, ezer hektár ^{a)}	1 933,6	1 938,1	1 939,3	1 940,7
Ebből: a levelvesztés alapján egészséges aránya, %	59,5	55,6	52,4	50,5
Országos jelentőségű védett területek és emlékek, ezer hektár ^{b)}	850,7	848,2	848,7	848,8
Szén-dioxid-kibocsátás (bruttó), kg/fő ^{c)}	4 731,6	4 441,2	4 468,0	4 758,4
Szálló por: 10 µm átmérőnél kisebb szilárdanyag (PM10), kg/fő ^{c)}	7,6	7,7	6,8	7,2
Szennyvíztisztító telepre elvezetett és szállított szennyvíz, millió köbméter ^{d)}	431,6	485,4	475,3	485,8
Ebből: III. tisztítási fokozattal is tisztított, millió köbméter	324,5	375,3	359,8	408,2
Keletkezett települési hulladék, ezer tonna	3 987,5	3 737,8	3 794,8	3 712,0
Környezetvédelmi beruházások (folyó áron), milliárd forint	138,1	127,3	175,5	..
Környezetvédelmi ipari értékesítés (folyó áron), milliárd forint	416,6	429,1	445,7	..
Energiafelhasználás, petajoule ^{e)}	987,0	949,6	956,8	1 011,8
Földgáz és kőolajtermékek aránya az energiaforrásokból, % ^{f)}	59,1	59,3	61,5	58,8

^{a)} Január 1.

^{b)} December 31.

^{c)} Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

^{d)} A tisztítás céljából Ausztriába átvett szennyvízzel együtt.

^{e)} Forrás: Eurostat.

^{f)} Bányászati PB-gázzal és gázolinnal együtt.

KÖRNYEZET

Kevesebb szennyezőanyag jutott a levegőbe

Napjaink egyik legfontosabb környezetpolitikai feladata a levegőszennyezés kedvezőtlen hatásainak megállítása, ezen belül az **üvegházhatású gázok** (ÜHG) kibocsátásának szabályozása. Az Európai Unióban minden tagállamnak egyéni vállalása van az ÜHG kibocsátásának mérséklésére vonatkozóan.

A rendszerváltozást követően a hazai ÜHG-kibocsátás számottevően csökkent, kezdetben a nehézipar leépítése következtében, majd a magasabb energiaáraknak, továbbá az iparban (vegyiparban) végbement modernizációnak köszönhetően. Esetenként az enyhébb téli időjárás is hozzájárult a csökkenő emisszióhoz. A villamosenergia-termelés és az egyéb szektorok földgázfelhasználásának mérséklődése az utóbbi években tovább csökkentették a kibocsátást.

Magyarországon a nemzetgazdasági ágak és a háztartások által együttesen kibocsátott összes ÜHG-mennyiség az 1990. évi 98 millió tonna CO₂-ekvivalensről 2014-re 68 millió tonna CO₂-ekvivalensre esett vissza. 2011 és 2013 között az üvegházhatású gázok kibocsátásának mennyi-

sége folyamatosan csökkent, majd 2014-ben kissé (0,6%-kal) nőtt az előző évhez viszonyítva.

Az összes ÜHG-kibocsátás háromnegyede a nemzetgazdasági ágak termeléséből, negyede a háztartásoktól származott. Az **üvegházhatású gázok** nemzetgazdasági kibocsátásáért 32%-ban a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás, 21%-ban a feldolgozóipar, 17%-ban a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat, továbbá 8,7–8,3%-ban a vízellátás, hulladékgazdálkodás és a szállítás, raktározás ágak voltak a felelősek. Ezen ágak közül a mezőgazdaság, a feldolgozóipar és a szállítás, raktározás emissziója növekedett 2014-ben az előző évhez képest.

Az üvegházhatású gázok közül a szén-dioxid került legnagyobb mennyiségben a levegőbe, főként az energiaszolgáltató és a feldolgozóipari tevékenység következtében. A klórozott-fluorozott szénhidrogének (CFC-gázok) legnagyobb kibocsátója az energiatermelés, a metáné a hulladékfeldolgozás és a mezőgazdaság volt. A perfluor-karbon egyetlen kibocsátója az energiatermelés.

A savasodást okozó anyagok kibocsátása a csapadékon keresztül károsítja a talajt, az erdőket, a vízkészletet. A magyar nemzetgazdaság és a ház-

2016 MELEGEBB VOLT AZ ÁTLAGOSNÁL²⁾

Magyarország éghajlata rendkívül változékony, az óceáni, a kontinentális és a mediterrán hatások közül bármelyik uralkodóvá válhat hosszabb-rövidebb időre. Így a viszonylag kis terület és sík felszín ellenére jelentős időjárásbeli különbségek alakulhatnak ki az országban belül.

A 2016. év az átlagosnál melegebb és a tavasz kivételével csapadékosabb volt. A téli középhőmérséklet 2–3 °C körül alakult, és országos átlagban 2,4 °C-kal bizonyult melegebbnek a szokásosnál. Az elmúlt 116 évben 2016 második hónapja volt a legmelegebb február.

Márciusban és áprilisban csapadékhiány volt. A tavasz 11–12 °C átlagos hőmérséklettel, 0,8 °C-kal melegebb volt az évszakra jellemzőnél.

A nyári átlagos hőmérséklet elérte a 20,7 °C-ot. A nyár folyamán egyetlen hóhullámot regisztráltak, amely megfelelt a II. fokú hőségsriasztás kritériumának. A nyári hónapok sokéves átlaghoz mért 31%-os csapadéktöbblete szélsőséges időbeli és térbeli eloszlással érkezett. Több településen okoztak károkat a felhőszelekadások, zivatarok, jégesők.

A csapadékos ősz átlaghőmérséklete 0,3 °C-kal meghaladta az átlagot.

A globális éghajlatváltozás mutatószámai a fagyos és a hőségnapok számának alakulása. 2016-ban országos átlagban 1–2 nappal kevesebb hőségnapot (napi maximum hőmérséklet 30 °C vagy a feletti), míg 7 nappal több nyári napot (napi maximum hőmérséklet 25 °C vagy a feletti) regisztráltak, mint a sokéves átlag. 2015–2016 telén 43 fagyos napot (napi minimum hőmérséklet 0 °C alatti) jegyeztek fel országos átlagban a korábbi 65 nap helyett.

²⁾ Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat (www.met.hu). Letöltés dátuma: 2017. március 7.

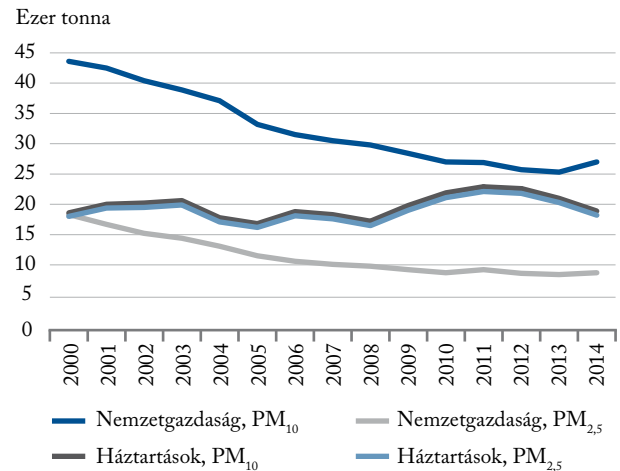
tartások által együttesen kibocsátott **savasodást okozó gázok** SO_2 -egyenértéke az 1990. évi 1 millió 299 ezer tonnáról 2014-re a töredékére, 287 ezer tonnára esett vissza. Az energiaiparban bekövetkezett technológiaváltás eredményeként a mezőgazdaság (elsősorban a nitrogéntartalmú műtrágyázás révén) lett a legnagyobb (hattized részben) savasodást okozó gáz-kibocsátó. Ezen gázok közül a nitrogén-oxidok és a kén-dioxid főként a füstköd (szmog) kialakulásáért, a nagyrészt mezőgazdaságból származó ammónia a természetes vizek fokozott algásodásáért felelnek.

A levegőbe kerülő **szálló por** (szilárdanyag) kibocsátásának fő forrásai a mezőgazdaságon túl a dízelüzemű járművek, valamint az ipari, háztartási és egyéb tüzelés. A szálló por belélegzése szív- és légzőszervi betegségek kialakulásának lehet okozója. A szálló por esetében nevesített 10 mikron és alatti (PM_{10}), valamint a 2,5 mikron és az alatti ($\text{PM}_{2,5}$) átmérőjű részecskék teljes kibocsátása 2000 és 2014 között egyaránt 26%-kal

(16 ezer, illetve 9 ezer tonnával) csökkent. Ezen időszak alatt az energiatermelés szállópor-emissziója töredékére esett vissza.

6.1. ábra

A nemzetgazdaság és a háztartások szállópor-kibocsátása

ÉGHAJLATVÁLTOZÁS, HATÁSOK ÉS KISZOLGÁLTATOTTSÁG EURÓPÁBAN 2016-BAN

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) 2016. évi jelentése³⁾ megállapította, hogy az éghajlatváltozás egyre súlyosabb fenyegetést jelent Európában az ökoszisztémára, az emberi egészségre és a gazdaságra. Az európai régióknak emelkedő tengerszinttel és egyre gyakoribb szélsőséges időjárási jelenségekkel kell szembenézniük. A hőmérséklet és a tengerszint a világon és Európában egyaránt rekordmagasságú, az Északi-sarkvidéken minden korábbinál vékonyabb a jégtakaró.

Az egyre gyakoribb hóhullámok, a vegyi anyagok jelenléte és az éghajlatra érzékeny fertőző betegségek előfordulásában bekövetkezett változások fokozzák az emberi egészséget és jólétet veszélyeztető kockázatokat. Az elmúlt évtizedben a folyami és part menti áradások több millió ember életét befolyásolták kedvezőtlenül Európában.

A legnagyobb környezeti egészségügyi kockázatot továbbra is a légszennyezettség jelenti.⁴⁾ (Igen nagy fokú a közúti közlekedésnek a légszennyezettségre gyakorolt hatása: a nitrogén-dioxidnak (NO_2 /a közúti közlekedés az első számú kibocsátója, amely az egyik legfőbb egészségkárosító szennyező anyag.) A $\text{PM}_{2,5}$ légszennyező anyag – egy 2013-as felmérés szerint – 41 európai országban évente közel 470 ezer korai halálesetért volt felelős.

Az éghajlatváltozás hatásai már a szárazföldi és tengeri biodiverzitásra is veszélyt jelentenek. Számos állat- és növényfaj életciklusa megváltozott, e fajok (pl. kereskedelmi szempontból fontos halfajok) északabbra fekvő élőhelyekre költöznek. E változások az egyes gazdasági ágazatokra is hatással vannak.

Az éghajlatváltozással összefüggő szélsőséges események az EEA tagországaiban⁵⁾ 1980 óta több mint 400 milliárd euró gazdasági veszteséget okoztak.

Az éghajlatváltozás hatásának mértéke nagyban függ attól is, hogy az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésére irányuló globális megállapodást milyen hatékonysággal hajtják végre az azt aláíró államok.

³⁾ Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség, www.eea.europa.eu/hu, „Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016” Letöltés dátuma: 2017. március 6.

⁴⁾ Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség, www.eea.europa.eu/hu, „Air quality in Europe – 2016 report” Letöltés dátuma: 2017. március 6.

⁵⁾ Az EEA 33 tagországot és 6 együtműködő országot számlál.

A hazai erdőknél mindössze fele tünetmentes

A hazai természetes növényzeti örökség a művelési ágak változásai, a gyepek, erdők használatának módja és a talajvízháztartás befolyásolása által erősen veszélyeztetett. Az utóbbi évtizedekben felgyorsult a tájidegen növényfajok spontán terjedése, melyek kiszorítják az őshonos fajokat. A hazai természetvédelem és erdőgazdálkodás fő feladata az őshonos társulások, természetes erdők védelme. Ez magába foglalja a megfelelő erdőművelést és az új erdők telepítését.

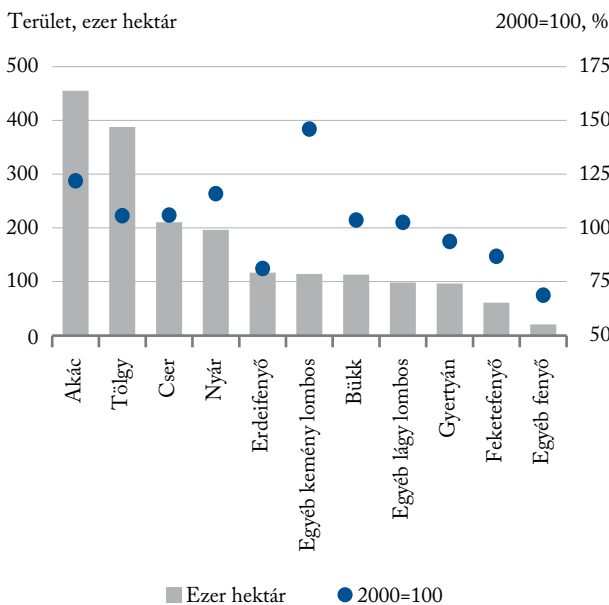
Magyarország **erdőterületeinek** nagysága 2015-ben 1 millió 941 ezer hektár volt, 9,4%-kal, 167 ezer hektárral több, mint 2000-ben. 2015-ben az erdők területének 58%-a gazdasági célokat szolgált, 35%-ban védelmi rendeltetésű volt, és alig 1%-ukat adták a közjóléti erdők (gyógyerdők, parkerdők, tanerdők, kísérleti erdők, vadasparkok).

A faállománnyal borított erdőterület negyedét a nem őshonos akác tette ki, az őshonos tölgy és cser 21, illetve 11%-ot képviselt.

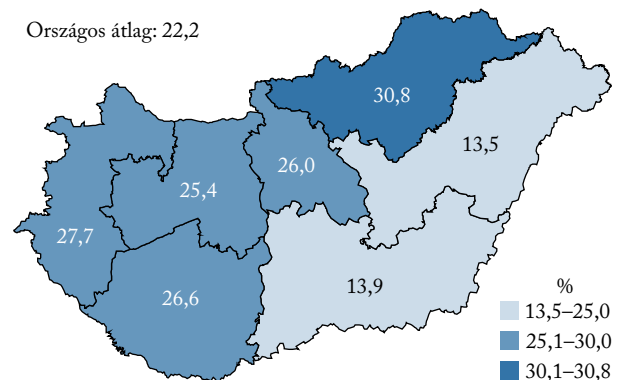
Az erdők fáiak levévesztését, lombkoronájuk elszíneződését a légköri szennyező anyagok, az extrém időjárás, a rovar- és gombakárosítók elszaporodása okozza. 2011-ben az előző évhez képest javult, majd 2012 óta romlott az **erdők egészségi állapota**. A teljesen egészséges erdők aránya a 2012. évi 59,5%-ról folyamatosan csökkent, 2015-ben 50,5% volt. Ezzel párhuzamosan az erősen károsodottak hányada megduplázódott, 2,5-ről 5,3%-ra. Az állomány 2,6%-a elhalt.

Az ország területének 22%-a erdőgazdálkodási célú terület. A legnagyobb – 30% feletti – erdőterületi hányaddal Észak-Magyarország rendelkezett 2015 elején, továbbá a Dunántúlon és Közép-Magyarországon is átlag feletti volt, míg az Alföldön a 15%-ot sem érte el az erdősültség mértéke.

6.2. ábra
Faállománnyal borított erdőterület nagysága fafajcsoportok szerint, 2015

6.3. ábra
Erdősültség régiók szerint, 2015. január 1.

Védett természeti értékek

Magyarországon 2015. december 31-i állapot szerint 307 országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal **védett természeti terület** található. A kiemelt oltalom alá helyezett körzetek száma és területük nagysága folyamatosan növekszik.

6.1. tábla
Országos jelentőségű védett területek, 2015

Megnevezés	Nemzeti parkok	Tájvédelmi körzetek	Természetvédelmi területek	Természeti emlékek	Összesen
Védett területek száma	10	39	170	88	307
Területe, ezer hektár	480,7	336,9	31,1	0,1	848,7
ebből: fokozottan védett terület, ezer hektár	90,2	35,0	2,0	–	127,2

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium.

2015-ben az országban több mint 4000 barlangot, 733 növényfajt, 695 gerinctelen és 483 gerinces állatfajt tartottak nyilván védett természeti érték-ként. Ezen belül a barlangok 3,5, a növények 12, a gerinctelen állatok 8,2, a gerincesek 27%-a fokozottan védett.

Stagnáló biogazdálkodási terület

A mezőgazdasági termelés erőteljesen befolyásolja a természetes környezet állapotát, ezért a környezetkímélő technológiák és földhasználati módok elterjedése és támogatása a stratégiai célok között szerepelnek. Bár 2015-ben 2010-hez képest 25%-kal több, összesen 1971 mezőgazdasági termelő foglalkozott biogazdálkodással, a terület nagysága mindössze 1,7%-kal nőtt. Az **ökológiai gazdálkodás**ba bevont mezőgazdasági terület fele rétként, legelőként hasznosult, négytizedét szántóföldi növények, 4,6%-át szőlő és gyümölcs termesztésére vették igénybe.

2015-ben Magyarországon a mezőgazdasági terület 2,4%-án végeztek biogazdálkodást. A szomszédos országok közül Ausztriában, Szlovákiában, Szlovéniában és Horvátországban a hazainál nagyobb (20–4,9%) arányú területen folyt ökológiai gazdálkodás, Romániában mindössze 1,8%-án.

Záródik a közműöllő

A **közüemi víztermelés és vízszolgáltatás** célja az egyes települések lakosságának és egyéb fogyasztóinak ivóvíz minőségű vízzel való ellátása. A közüemi vízművek által termelt és szolgáltatott vízmennyiségnek a rendszerváltozás óta (az emelkedő vízdíjak és a saját kutas ellátásra történő átállás miatt) jellemzően csökkenő trendje 2015-ben növekedésbe fordult. 2015-ben a 605 millió köbméter közüemi víztermelés 5,3, a vízfelhasználás 3,7%-kal emelkedett az előző évhez képest, vélhetően az aszályos időjárás miatt.

A szolgáltatott víz nagyobb részét (háromnegyedét) felhasználó háztartások vízfogyasztásának 2015. évi növekedése az átlagosnál kisebb mértékű, 3,2, az egyéb fogyasztóké pedig 5,5%-os volt.

A közüemi fejlesztések eredményeként 2007-től valamennyi magyarországi település közüemi vezeték ivóvízzel ellátott. 2000 óta a hazai közüemi ivóvízvezeték-hálózat hossza mintegy 3600 kilométerrel bővült, 2015-ben közel 66 ezer kilométer volt. A közüemi ivóvízellátásba bekapcsolt lakások aránya ugyanezen időszak alatt 92-ről

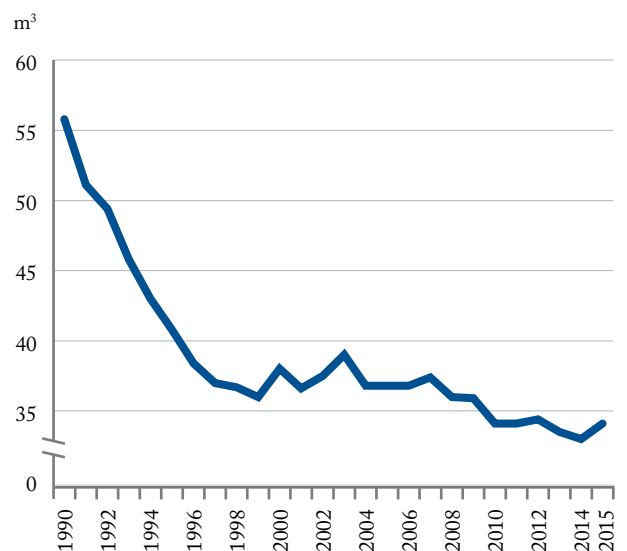
95%-ra nőtt. 2015-ben a városok lakásainak 96, a községekének 91%-a volt közüemi vezeték ivóvízzel ellátott.

A közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya régióként 91–98% között alakult 2015-ben. A bekötöttségi arány Budapesten és a fejlettebb dunántúli térségekben meghaladta az országos átlagot.

Az egy lakosra jutó éves átlagos ivóvízfogyasztás 2015-ben (34,1 köbméter) már csak hattizede volt az 1990. évinek, és 2010 óta tartósan 35 köbméter alatt maradt.

6.4. ábra

Egy lakosra jutó évi átlagos közüemi vízfogyasztás

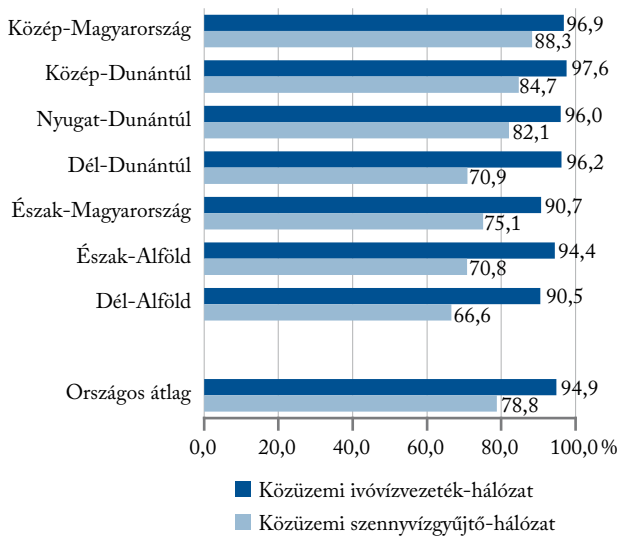

A települések szennyvízelvezetésének biztonságos megoldása környezetvédelmi és közegészségügyi szempontból meghatározó tényező. 2015-ben a magyarországi települések 63 (közel 2000 település) és a lakásállomány 79%-a, összesen 3 millió 482 ezer lakás (a városi lakások 88, a községek lakásainak 54%-a) csatlakozott a közüemi szennyvízgyűjtő-hálózatához.

A **közüemi szennyvízgyűjtő-hálózat**tal ellátott települések száma 2000 óta 2,3-szeresére nőtt. A közüemi szennyvízvezető-hálózatba bekapcsolt lakások száma 2000 és 2015 között 1,7-szeresére, a hálózat hossza pedig 1,9-szeresére (47,8 ezer kilométer) emelkedett. (2015-ben Dél-Alföld közcsatornázott lakásainak aránya volt a legalacsonyabb, 70% alatti.)

6.5. ábra

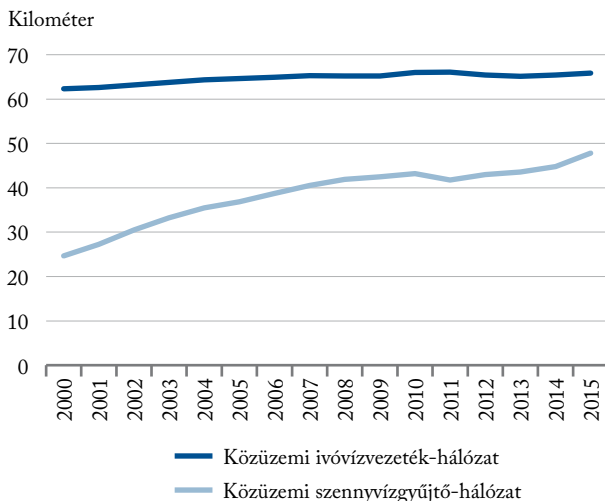
A közüzemi ivóvízhálózatba és a közüzemi szennyvízgyűjtő hálózatra bekapcsolt lakások aránya régiók szerint, 2015

Az elsődleges közműolló fokozatosan záródik, azaz növekszik az egy kilométer közüzemi ivóvízvezeték-hálózatra jutó szennyvízgyűjtő-hálózat hossza: 2000-ben 396, 2010-ben 655, 2015-ben 726 méter volt. 2015-ben a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatra arányában a leghosszabb szennyvízgyűjtő-hálózat – 799–815 méter – Közép-Magyarországra, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúlra jutott.

6.6. ábra

A közüzemi ivóvízvezeték-hálózat és a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat hossza

A közüzemi szennyvíz tisztítása történhet csak mechanikailag, továbbá biológiailag és III. tisztítási fokozattal⁶⁾ is. 2015-ben tisztítás céljából a közüzemi szennyvíztisztító-telepre vezetett és szállított szennyvíz mennyiség közel 100%-a legalább biológiailag is kezelt, ami megfelel a közegészségügyi, illetve a környezetvédelmi szempontoknak. A csak mechanikailag kezelt szennyvíz aránya (0,1%) minimális volt.

2015-ben a közüzemi szennyvízvezetékén összegyűjtött szennyvíz 2,5%-át (12,4 millió köbméter) tisztítás nélkül vezették el a befogadóba. Ez az arány 2000-ben még 9,7% (1990-ben 11%) volt.

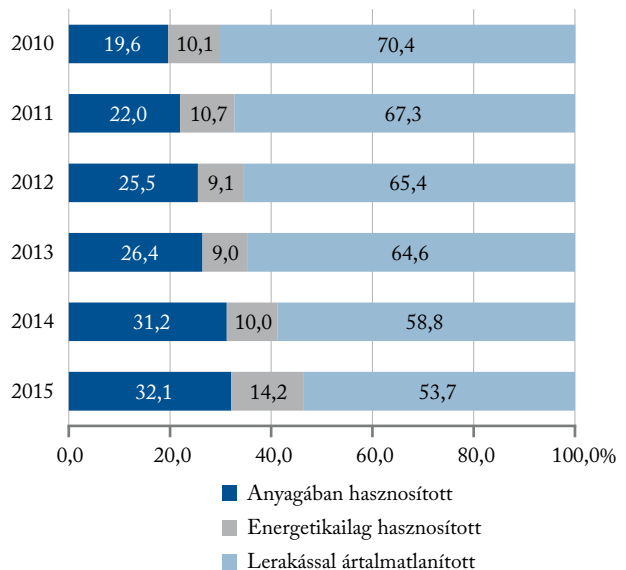
Környezetbarát megoldások a hulladékkezelésben

A településekről 2007 óta – 2012 és 2014 kivételével – évről évre csökkenő mennyiségű hulladékot gyűjtöttek be. Ennek mennyisége 2015-ben 3,7 millió tonnát tett ki. A települési hulladék kezelése egyre inkább a környezetkímélő megoldások irányába tolódik el.

A hulladéknak továbbra is meghatározó, de csökkenő részét, 2015-ben 54%-át lerakással kezelték, növekvő hányada, 32 és 14%-a anyagában, illetve energetikailag került hasznosításra. (A lerakás a legkevésbé környezetbarát hulladékkezelési mód, de nem annyira költséges, mint az újrahasznosítás és az égetés.)

6.7. ábra

A települési hulladék megoszlása a kezelési módja szerint

⁶⁾ A mechanikailag és biológiailag is tisztított szennyvíz további tisztítása, ami elsősorban a nitrogén és a foszfor eltávolítására irányul.

Az 1997-es legmagasabb értékhez képest 2015-ben 85%-kal csökkent a veszélyes hulladék mennyisége. A 498 ezer tonna veszélyes hulladék 42%-a szilárd, 21%-a iszap, 37%-a folyékony halmazállapotú volt.

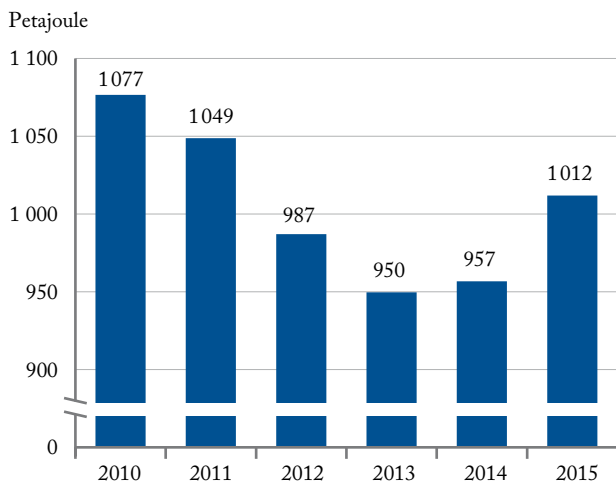
A többi hulladéktípust tekintve a mezőgazdasági és élelmiszeripari hulladék mennyisége 2013 óta mérséklődött. Az ipari és egyéb gazdálkodói, illetve az építési-bontási hulladék számítási módszertana 2014-től változott, így teljes mértékben csupán az utóbbi két év adatai összehasonlíthatók. 2015-ben az előző évhez viszonyítva az ipari és egyéb gazdálkodói hulladék mennyisége közel 300 ezer tonnával csökkent, míg az építési-bontási hulladéké több mint 500 ezer tonnával növekedett.

ENERGIA

A 2001 és 2005 közötti növekvő tendencia után 2013-ig hazánk **energiafelhasználását**⁷⁾ alapvetően csökkenés jellemezte, 2014-ben és 2015-ben viszont ismét emelkedett a fogyasztás. A 2015-ben felhasznált 1012 petajoule energia 5,7%-kal volt több az egy évvel korábbinál, a 2010. évitől ugyanakkor 6,0%-kal elmaradt.

6.8. ábra

Magyarország teljes energiafelhasználása

A gazdasági teljesítmény változásait is figyelembe véve Magyarország **relatív energiaigénye** – az egységnyi GDP megtermeléséhez szükséges energia

mennyisége – hosszabb időtávon jelentősen csökkent. 2015-ben az előző évihez képest 2,5%-kal nőtt ugyan a gazdaság fajlagos energiaigénye, a 2010. évinél azonban 14, a 2000. évinél pedig 29%-kal alacsonyabb volt. A csökkenő tendencia ellenére uniós összehasonlításban a magyar gazdaság nagymértékben energiaigényes. 2015-ben egységnyi GDP termeléséhez az EU-28 átlagánál 86%-kal több – bruttó, belföldi fogyasztásra rendelkezésre álló – energiát kellett felhasználni. Hazánknál mindössze öt tagállamban (Bulgária, Észtország, Csehország, Lengyelország, Románia) volt nagyobb a mutató értéke. A nemzetközi összevetéseknél azonban tekintettel kell lenni arra, hogy az energiaintenzitás csak korlátozottan alkalmas az energiafelhasználás hatékonyságának mérésére, hiszen értékét nagymértékben befolyásolják a földrajzi adottságok, a gazdaság szerkezete és a felhasznált energiaforrások összetétele is.

2010 óta jelentősen nőtt az ipar energiaigénye

A végső (közvetlen) energia⁸⁾ legnagyobb részét (2015-ben 31%-át) a **lakosság** használta fel. A lakosság fogyasztása 2011 és 2014 között folyamatosan csökkent, 2015-ben azonban 9,2%-kal nőtt.

A közúti, vasúti és vízi szállítást is magába foglaló **közlekedés** 27%-kal részesedett a felhasznált energiából. Energiafogyasztása 2010 és 2013 között csökkent, majd 2014-ben és 2015-ben is emelkedett. A változások eredményeként a 2015. évi felhasználás 2,3%-kal meghaladta a 2010. évit.

Az energiaipar nélkül, de az építőiparral együtt számított **ipar** használta fel 2015-ben az energia több mint negyedét. Az ágazatcsoport energiafelhasználása a gazdasági válság okozta termelés-visszaeséssel 2009-ben jelentősen csökkent, azóta viszont számottevően emelkedett. A 2015-ben felhasznált energia 7,0%-kal haladta meg az egy évvel korábbi, a 2010. évinél pedig 46%-kal volt több.

A bruttó hozzáadott érték közel kétharmadát előállító **szolgáltató ágak** 14, a **mezőgazdaság** 3,5%-ban részesült 2015-ben a végső felhasználásra rendelkezésre álló energiából. Az egy évvel korábbihoz képest a szolgáltató ágakban nőtt, a mezőgazdaságban csökkent az energiafogyasztás.

⁷⁾ Forrás: Eurostat.

⁸⁾ Nem tartalmazza a más energiahordozóra való átalakítás céljából történő felhasználást.

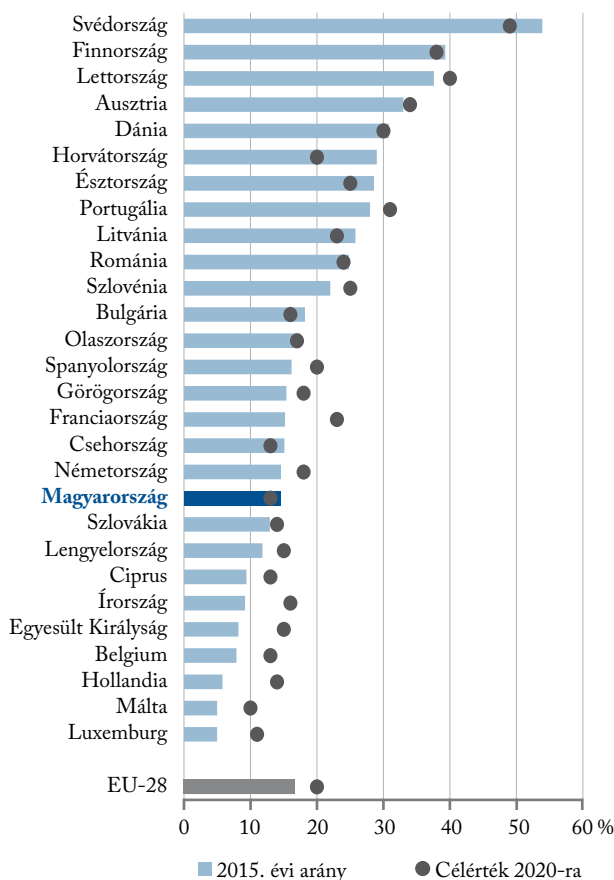
Hosszabb időtávon nő a megújuló energia aránya

Az Európai Unió energiapolitikájának célja, hogy a fosszilis energiahordozóktól való függés mérséklődjön, és a különböző káros anyagok – köztük kiemelten az üvegházhatású gázok – kibocsátása csökkenjen. Ennek érdekében 2020-ra a **megújuló energiaforrások** energiafelhasználáson belüli arányát közösségi szinten 20%-ra kell emelni. A tagállamonként változó célérték Magyarország esetén 13%. (Hazánk Megújulóenergia-hasznosítási Cselekvési Tervében ennél magasabb, 14,65%-os arányt vállalt.) 2015-ben Magyarországon megújuló energiából a végső felhasználás 14,5%-át fedezték. A 2013-ig folyamatosan emelkedő arány 2014-ben mérséklődött, 2015-ben pedig lényegében stagnált. A változások azzal jártak, hogy 2011-ben hazánkban a megújuló energia súlya az EU-28 átlaga fölé emelkedett, és 2013-ig azt meghaladó volt, majd 2014-ben ismét az alá csökkent. 2015-ben az uniós átlag (16,7%) 2 százalékponttal volt magasabb a magyarországinál. A tagállamok közül Svédországban a legmagasabb a megújuló alapú energia részesedése, ahol a teljes felhasználás 54%-a származott ilyen forrásból 2015-ben. Svédországot Finnország és Lettország követte 39, illetve 38%-os aránnyal. Régiós versenytársaink közül Romániában uniós viszonylatban is jelentős a megújulóenergia-felhasználás szerepe, Csehországban a magyarországihoz hasonló, Szlovákiában és Lengyelországban pedig annál valamivel kisebb súlyt képvisel. Az uniós stratégiában 2020-ra előirányzott – országonként eltérő – célértéket 2015-ben a 28 tagállamból 11 teljesítette, köztük Magyarország is.

Magyarországon a megújuló energiaforrások aránya a hőenergia felhasználásából kiemelkedő, 2015-ben 21% volt, és 2010 óta meghaladja az EU-28 átlagát. A felhasznált villamos energia 7,3%-a származott megújuló forrásból, ami a tagállamok közül az egyik legalacsonyabb arány, jócskán elmaradva az uniós középértéktől (29%) is. Minden tagállamra egységes célkitűzés, hogy 2020-ig a (közösségi szinten legnagyobb felhasználónak számító) közlekedési szektor energiaszükségletén belül a megújuló alapú energia aránya elérje a 10%-ot. 2015-ben három tagállam (Svédország, Finnország és Ausztria) teljesítette ezt a célt, Magyarországon 6,2% volt az arány, az előző évinél (6,9%) és az EU-28 átlagánál (6,7%) egyaránt alacsonyabb.

6.9. ábra

A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból az EU-28 tagállamokban, 2015

2015-ben csökkent az energiahordozók importja

2015-ben az energiaigény fedezésére szolgáló **források** 36%-a hazai termelésből, 64%-a importból származott. Ez megfelel az ezredforduló óta eltelt időszak átlagának. A behozatal a 2014. évi emelkedés után (amikor a többlet egy része készletezésre került), 2015-ben 8,2%-kal csökkent. A behozatal 84%-át adó szénhidrogének közül kőolajból 5,0%-kal többet, földgázból viszont (döntően a meglévő készletek fokozódó felhasználása miatt) 26%-kal kevesebbet importáltunk.

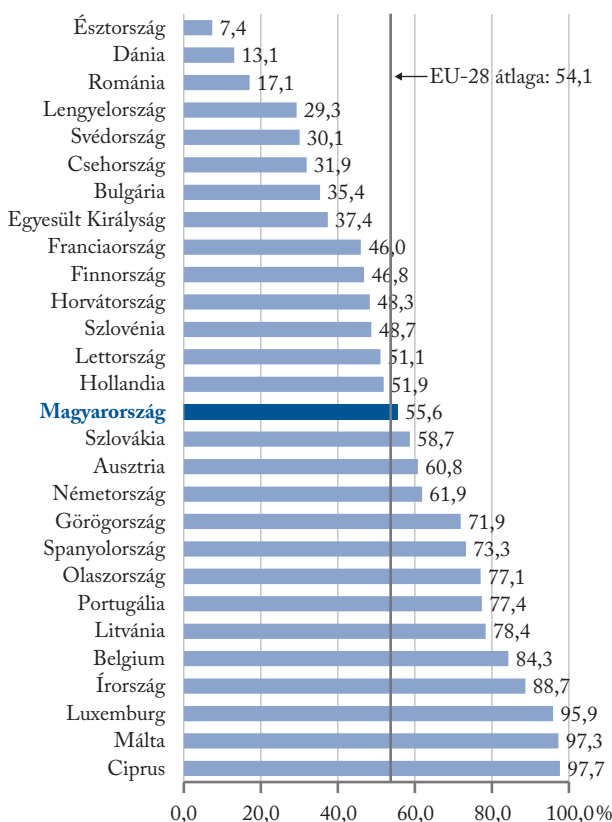
Magyarország **energiaimport-függősége**⁹⁾ az ezredforduló óta 52–63% között változott. 2003-tól 2010-ig tartóan magas (58–63%) volt a mutató értéke, majd 2011-ben 52%-ra (az EU-28 átlaga alá) csökkent, és a következő két évben is ezen a szinten maradt. 2014-ben az import (12%-os) volumen-

⁹⁾ Az energiaimport-függőség mutatója azt fejezi ki, hogy egy ország milyen mértékben szorult importált energiaforrásokra a hazai energiaigények teljesítése érdekében. A jelzőszámot a nettó import és a készletváltozással korrigált bruttó belföldi primer energiafelhasználás hányadosaként határozzuk meg. (A nettó import az összes import és az összes export különbsége.) Nettó exportor esetén a mutató értéke negatív előjelű, a 100% fölötti pozitív érték pedig készletfelhalmozásra utal.

növekedésével párhuzamosan a kitétséget mérő jelzőszám értéke is emelkedett (62%-ra), 2015-ben pedig – kisebb mértékű behozatal mellett – 56%-ra mérséklődött. Az energiainport-függőség évenkénti ingadozásában jelentős szerepe van a készletezési döntések (a felhalmozás és a felhasználás) ütemezésének, amit nagymértékben befolyásolnak többek között az energiahordozók világpiaci árának változásai és az időjárási tényezők is. Uniós összehasonlításban Magyarország a közepesen energiainport-függő országok közé tartozik. 2013 óta kisebb-nagyobb mértékben mindegyik uniós tagállam energiabehozatalra szorul. Korábban (1999–2012 között) Dánia és (1994–2003 között) az Egyesült Királyság még nettó exportőr volt. 2015-ben az Európai Unió a bruttó energiafelhasználás 54%-át elégítette ki importból. Az unió (EU-28) energiainport-függősége 2004 óta 50% fölötti.¹⁰⁾

6.10. ábra

Energiainport-függőség az EU-28 tagállamaiban, 2015 (a nettó import aránya a bruttó belföldi felhasználáson belül)

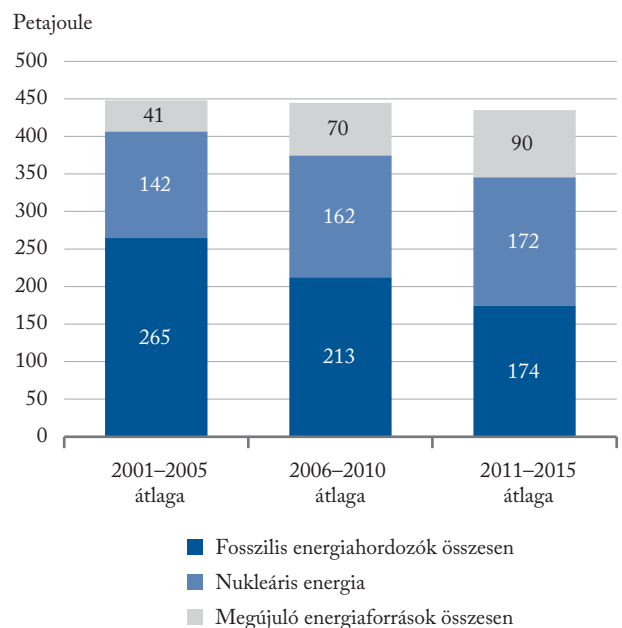
¹⁰⁾ Forrás: Eurostat.

Fokozódik a nukleáris és a megújuló alapú energiatermelés

2015-ben **hazai termelésből** mintegy 430 petajoule energia állt rendelkezésre, az egy évvel korábbinál 1,4%-kal több. Ezen belül az atomerőművi villamosenergia-termelés 1,2, a megújuló alapú energiáé 9,5%-kal nőtt a 2014. évihez képest. A tendenciájában csökkenő volumenben felszínre hozott fosszilis energiahordozók közül a kőolaj kitermelése emelkedett, a széné és a földgázé viszont tovább mérséklődött.

6.11. ábra

Energiatermelés források szerint

Magyarországon a gazdaságosan bányászható fosszilis energiahordozó-készlet egyre szűkösebb. A földgáz és a kőolaj kitermelése (hőértékben számolva) 45–45%-kal, a széné 43%-kal esett vissza 2001 és 2015 között. (Szénbányászatunk 2005 óta lignitre és barnakőszénre korlátozódik.) A fosszilis energiahordozók csökkenő kitermelését – a gazdaság relatív energiaigényének mérséklődése mellett – az atomerőművi villamosenergia-, illetve a megújuló alapú energiatermelés fokozódása jelentősen kompenzálja. 2015-ben a nukleáris termelés – hőértékben kifejezve – 12%-kal meghaladta a 2001. évi, a megújuló energiáé pedig több mint 2,5-szeresére bővült az ezredforduló óta. Így a primerenergia-

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1	A népesség nem és korcsoport szerint	11
1.2	A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása	11
1.3	Ezer lakosra jutó természetes fogyás megvényként, 2016	12
1.4	A születésszám és a szülőképes korú nők létszámváltozása az előző évhez képest a nők korcsoportja szerint, 2016.....	13
1.5	A termékenység szintje és változásának mértéke a nők korcsoportja szerint, 2016	14
1.6	Élveszületések az anya családi állapota szerint.....	14
1.7	Teljes termékenységi arányszám.....	14
1.8	A szülészeti események alakulása.	15
1.9	Házasságkötések száma a férfiak és a nők korcsoportja szerint	16
1.10	Házasságkötési arányszám a férfiak és nők korcsoportja szerint.....	16
1.11	Válások száma a férfiak és a nők korcsoportja szerint.....	17
1.12	Válási arányszám a korábbi házasfelek korcsoportja szerint, 2016.....	18
1.13	A 15 éves és annál idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlása	19
1.14	A halálozások száma havonta	20
1.15	A halálozások számának változása az előző évhez képest a férfiak és nők korcsoportja szerint, 2016.....	20
1.16	A férfiak halandósági többlete korcsoportok szerint, 2016.....	21
1.17	Halálozási és csecsemőhalálozási arány nemek szerint	21
1.18	Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2016	22
1.19	Ezer lakosra jutó külföldi állampolgárok száma, 2017. január 1.....	23

2. MUNKAERŐPIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1	A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása	28
2.2	A 20–64 évesek foglalkoztatási aránya a visegrádi országokban és az unióban	28
2.3	A közfoglalkoztatottak aránya a 15–64 éves foglalkoztatottakon belül régiók szerint, 2016.....	31
2.4	A nyilvántartott álláskereső és a munkanélküliek számának alakulása	36
2.5	A 19–64 évesek munkanélküliség általi érintettségének aránya régiók szerint, 2015. I. negyedév.....	37
2.6	Az ifjúsági munkanélküliségi mutatók alakulása	38
2.7	A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája a visegrádi országokban és az unióban	39
2.8	A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta régiók szerint (a 15–64 éves népességen belül)	41
2.9	A 15–64 éves gazdaságilag inaktív népesség száma és összetétele.....	42
2.10	A 25–64 éves népesség megoszlása iskolai végzettség szerint az EU-28 tagállamaiban, 2016	42
2.11	A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján	43
2.12	Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása.....	44
2.13	Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben	44
2.14	Magyarország pozíciója a PISA-vizsgálaton részt vevő OECD-országok között, 2015	45
2.15	Magyarország PISA-eredményeinek alakulása	46
2.16	Magyarország pozíciója a TIMSS-vizsgálaton részt vevő országok között, 2015	47
2.17	Intézményi megnevezések a középfokú oktatásban 2016 szeptembere előtt és után.....	48
2.18	Középfokú, nappali oktatásban részt vevő tanulók megoszlása intézmények szerint, 2016/2017	48
2.19	A felsőoktatásban tanulók létszáma	49
2.20	A hallgatók számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben.....	49
2.21	A költségvetés oktatási kiadásainak alakulása	51

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1 A havi nettó reálkereset változása 2010-hez képest	60
3.2 A minimálbér és a szakmai minimálbér bruttó átlagkeresethez viszonyított aránya.....	61
3.3 A nagycsaládos munkavállalók havi átlagos nettó jövedelemtöbblete a gyermektelenekéhez képest a családi adókedvezmény nyomán	64
3.4 A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2016	64
3.5 A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma	66
3.6 Az öregségi nyugdíjban részesülők megoszlása az ellátás havi összege szerint, 2016. január	68
3.7 A gyermekneveléssel kapcsolatos támogatások reálértékindexe	68
3.8 Az egy főre jutó havi bruttó jövedelmek megoszlása a jövedelmek típusa szerint	70
3.9 A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi ötödök szerint, 2015	70
3.10 A legfelső és a legalsó jövedelmi ötöd összes jövedelmének hányadosa az EU-28 tagállamokban, 2014	71
3.11 A gyermekes és a gyermektelen háztartások egy főre jutó havi nettó jövedelme.....	72
3.12 Az egy főre jutó havi nettó jövedelem településtípusok szerint, 2015	72
3.13 A háztartások egy főre jutó jövedelemelvárásai a különböző megélhetési szintek esetében, 2015	73
3.14 A háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadásainak változása reálértéken 2010-hez képest.....	77
3.15 Az egy főre jutó havi fogyasztási kiadások, 2015	78
3.16 A háztartások egy főre jutó havi kiadásai a különböző jövedelmi csoportokban, 2015.....	80
3.17 Az egy főre jutó fogyasztási kiadások átlagtól való eltérése az egyes háztartástípusokban	80
3.18 A gyermekes, a nyugdíjas, valamint az összes háztartás egy főre jutó havi kiadásai, 2015	81
3.19 A fogyasztói árak változása (az előző évhez képest).....	83
3.20 A fogyasztói árak változása az EU-28 tagállamokban, 2016 (az előző évhez képest).....	85
3.21 A vágósértés és a sertéscomb havi átlagára.....	86
3.22 Tízezer lakosra jutó épített lakás régiók szerint, 2016.....	87
3.23 Lakásépítés	88
3.24 A lakások megoszlása a lakásnagyság szempontjából településtípusonként, 2015.....	89
3.25 A lakásértékesítés alakulása.....	90
3.26 A teljes lakásárváltozás alakulása (2010-hez képest)	90
3.27 A folyósított lakáscélú hitelek megoszlása	91
3.28 Lakáscélú hitelek állománya	92
3.29 A keringési betegségek miatti halálozás százezer lakosra jutó standardizált száma az EU-28 tagállamokban, 2013	93
3.30 Háziorvosi praxisok száma.....	93
3.31 A csoportos foglalkozásokkal elért népesség száma a négy érintett mikrorégiókban	95
3.32 Részesedés az Egészségbiztosítási Alap gyógyító-megelőző ellátás finanszírozásából Magyarországon.....	95
3.33 Tartósan fennálló betegséggel küzdők száma a 19–64 éves megváltozott munkaképességűek körében, 2015, ezer fő.....	97
3.34 Foglalkoztatási arány iskolai végzettség szerint, 2015	97
3.35 A megváltozott munkaképességűek száma és aránya a megfelelő korcsoportból, 2015.....	98
3.36 Egészségügyi kiadások az EU-28 tagállamokban, 2015	98
3.37 A szociális védelem társadalmi juttatásai az EU-28 tagállamokban, 2014	99
3.38 A szociális segélykiadásokat befolyásoló tényezők	100
3.39 A gyámhatóságoknál előforduló bántalmazási eljárásokban érintettek megoszlása a bántalmazóval való kapcsolat szerint, 2015	102
3.40 A szociális alapszolgáltatásokat igénybe vevők számának változása 2010 és 2015 között	102
3.41 A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban.....	103
3.42 Könyvek száma és példányszáma	104
3.43 A mozik főbb adatainak megoszlása a települések jogállása szerint, 2015	106
3.44 Mozilátogatások régiók szerint	107

3.45	Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból.....	108
3.46	Napi rendszerességgel internetezők aránya korcsoportok szerint.....	109
3.47	Alapszintnél magasabb digitális tudással rendelkezők aránya korcsoportok szerint, 2016	109
3.48	A teljes körű elektronikus ügyintézés igénybe vevők aránya korcsoportok szerint, 2016	110
3.49	Az étellel való elégedettség átlagértékei az OECD jobb élet indexe alapján az OECD európai tagországaiban, 2016	111
3.50	Az étellel való elégedettség átlagértékei korcsoportok szerint.....	112
3.51	Az étellel való elégedettség átlagértékei családi állapot szerint, 2016	112
3.52	Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig megélik aránya.....	113
3.53	Az étellel való elégedettség átlagértékei jövedelmi tizedek szerint, 2016	114
3.54	Az étellel való elégedettség átlagértékei régiók szerint.....	114
3.55	Az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékei iskolai végzettség szerint	115
3.56	Az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékei jövedelmi tizedek szerint	115
3.57	A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint.....	115
3.58	A lakoságon belül azok aránya, akik biztonságban érezték magukat közterületen sötétedés után, régiók szerint	116

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1	A globális GDP volumenváltozása	119
4.2	A GDP volumenváltozása a fejlett országokban	120
4.3	A GDP volumenváltozása néhány fejlődő országban	121
4.4	A GDP volumenváltozása az EU-28 tagállamaiban, 2016	121
4.5	A GDP volumenváltozása a régiós versenytársaknál.....	122
4.6	Alap- és nyersanyagpiaci árak alakulása	124
4.7	A GDP volumenváltozása	125
4.8	A külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem	126
4.9	A gazdasági fejlettség szintje az EU-28 tagállamaiban, 2015.....	126
4.10	A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2015	127
4.11	Hozzájárulás a GDP változásához a felhasználási oldalon.....	128
4.12	A fogyasztás és a reálkereset alakulása	128
4.13	A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása	129
4.14	A bruttó állóeszköz-felhalmozás aránya a GDP-ben.....	129
4.15	A jegybanki alapkamat alakulása.....	131
4.16	A külkereskedelem teljesítményének alakulása	132
4.17	A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatcsoportokban	133
4.18	A működőtőke-állomány alakulása	134
4.19	Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon	135
4.20	A bruttó hozzáadott érték megoszlása a nemzetgazdasági ágak szerint.....	135
4.21	A külkereskedelmi termékforgalom volumenének változása	136
4.22	Az egyenleg alakulása országcsoportok szerint	140
4.23	A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom értékének változása	142
4.24	A kormányzati szektor egyenlege a GDP százalékában.....	144
4.25	A kormányzati szektor adóssága a GDP százalékában	145

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

5.1	A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma régiók szerint, 2016. december 31.....	153
5.2	A kis- és középvállalkozások részesedése a működő vállalkozások teljesítményéből	156

5.3 A működő vállalkozások néhány mutatójának megoszlása a nemzetgazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2015	157
5.4 Kis- és középvállalkozások részesedése néhány gazdasági ág teljesítményén belül, 2015	157
5.5 A kis- és középvállalkozások ezer lakosra jutó száma régiók szerint, 2015	157
5.6 Az internettel és a honlappal rendelkező vállalkozások aránya az EU-28 tagállamaiban, 2016	158
5.7 A közösségimédia-eszközt használó vállalkozások összes vállalkozáson belüli aránya, 2016	159
5.8 K+F-ráfordítások a bruttó hazai termék (GDP) százalékában	160
5.9 K+F-ráfordítások szektorok szerint	160
5.10 A kutatóhelyek és a kutatás-fejlesztésben részt vevők megoszlása szektoronként	161
5.11 A napraforgó termésmennyiségének alakulása az uniós tagállamokban	164
5.12 A főbb termékcsoportok volumenváltozása.....	165
5.13 A burgonya termésmennyisége és betakarított területe.....	166
5.14 Mezőgazdasági tevékenységet végző egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma	167
5.15 Fő partnereink az élelmiszer, ital, dohányáru árufőcsoport külkereskedelmében, 2016.....	168
5.16 Az ipari termelés volumenváltozása	169
5.17 Az ipari értékesítés volumenváltozása	170
5.18 Az ipari termelés volumenváltozása az EU-28 tagállamokban, 2016.....	170
5.19 Az termelés volumenváltozása az ipar nemzetgazdasági ágaiban	171
5.20 A gépipari termelés volumenváltozása	172
5.21 Az elektronikai ipar termelési értékének megoszlása	173
5.22 A vegyipari termelés volumenváltozása	174
5.23 Az ipari termelési érték megoszlása régiók szerint, 2016	176
5.24 Az egy lakosra jutó ipari termelés régiók szerint, 2016	177
5.25 Az építőipari termelés volumenváltozása az EU-28 tagállamaiban, 2016.....	178
5.26 Az építőipari termelés volumenváltozása építményfőcsoportonként.....	178
5.27 Az egy lakosra jutó építőipari termelés értéke építményfőcsoportok és régiók szerint, 2016	179
5.28 A kis- és középvállalkozások részesedése a működő vállalkozások teljesítményéből, 2015	179
5.29 Havi nettó és bruttó átlagkereset, 2016.....	180
5.30 A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye	182
5.31 A tíz legnagyobb forgalmú viszonylat a nemzetközi vasúti személyforgalomban, 2015.....	183
5.32 A vasúti személyszállítási teljesítmény alakulása néhány közép- és kelet-európai országban, 2014	184
5.33 A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása.....	185
5.34 A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása	186
5.35 Távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonkénti megoszlása	187
5.36 A mobiltelefon-előfizetések száma az előfizetés típusa szerint.....	188
5.37 Az internet-előfizetések száma a technológia típusa szerint	189
5.38 A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása	191
5.39 Az üzemanyagok fogyasztói árának alakulása és forgalmának volumenváltozása.....	192
5.40 A belföldi kártyás vásárlások és a készpénzfelvételek számának alakulása.....	193
5.41 A belföldi elfogadónálzatban lebonyolított hazai kártyás tranzakciók számának alakulása	194
5.42 A csomagküldő és internetes kiskereskedelem volumenváltozása	196
5.43 A külföldi állampolgárok által Magyarországra tett utazások számának változása	198
5.44 A magyar állampolgárok által külföldre tett utazások számának változása.....	199
5.45 A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek alakulása szállástípusonként	200
5.46 A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása	201
5.47 A kereskedelmi szálláshelyek férőhely-kihasználtságának alakulása szálláshelytípusonként	202
5.48 A kereskedelmi szálláshelyek néhány teljesítménymutatójának alakulása	203
5.49 Az üzleti célú egyéb szálláshelyek, valamint az ezeken eltöltött vendégéjszakák számának változása	204
5.50 A vendéglátóhelyek forgalmának értékváltozása	204

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

6.1 A nemzetgazdaság és a háztartások szállópor-kibocsátása	210
6.2 Faállománnyal borított erdőterület nagysága fafajcsoportok szerint, 2015.....	211
6.3 Erdősültség régiók szerint, 2015. január 1.	211
6.4 Egy lakosra jutó évi átlagos közüzemi vízfogyasztás	212
6.5 A közüzemi ivóvízhálózatba és a közüzemi szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakások aránya régiók szerint, 2015	213
6.6 A közüzemi ivóvízvezeték-hálózat és a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat hossza.....	213
6.7 A települési hulladék megoszlása a kezelés módja szerint.....	213
6.8 Magyarország teljes energiafelhasználása.....	214
6.9 A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból az EU-28 tagállamokban, 2015	215
6.10 Energiainport-függőség az EU-28 tagállamaiban, 2015.....	216
6.11 Energiatermelés források szerint.....	216

TÁBLÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1 Házasságkötések és -megszűnések.....	19
--	----

2. MUNKAERŐPIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1 A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya a háztartásban élő gyermekek száma szerint.....	33
2.2 A házimunkára átlagosan legtöbb időt fordító tíz ország nemek szerinti sorrendje	34
2.3 A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája fontosabb jellemzők szerint, 2016.....	36
2.4 Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint.....	50

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1 A havi nettó átlagkeresetek alakulása, 2016	61
3.2 A keresetek regionális jellemzői, 2016	63
3.3 Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2016. december	67
3.4 A családtámogatásokban részesülők száma és az ellátásokra kifizetett összeg	69
3.5 A szegénységgel vagy társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos néhány mutatószám	74
3.6 Relatív jövedelmi szegénységi arány Magyarországon és az Európai Unió tagállamaiban, 2014.....	76
3.7 A háztartások egy főre jutó havi átlagos fogyasztási kiadásai	78
3.8 Az egy főre jutó havi átlagos élelmiszer-fogyasztás mennyisége	78
3.9 Az egy főre jutó havi átlagos fogyasztási kiadás alakulása régióként, 2015	82
3.10 A tartós fogyasztási cikkek száz háztartásra jutó éves átlagos állománya, 2015.....	82
3.11 A kiadási főcsoportok fogyasztói árainak változása és fogyasztói kosárbeli súlya, 2016	83
3.12 Magyarország árszínvonala kiadási főcsoportonként az Európai Unióban, 2015	85
3.13 A használatba vett lakások, az új lakásépítési engedélyek és az egyszerű bejelentések száma településtípusonként, 2016.....	87
3.14 Száz lakásra jutó lakos.....	89
3.15 A halálozások száma és aránya	92
3.16 Az alapellátás szerveződése az EU-ban	94
3.17 Kórházi ágyak, ápoltak elbocsátása, 2015	96
3.18 A társadalmi juttatások főbb mutatói.....	99
3.19 Jövedelempótló támogatások.....	100
3.20 A gyermekvédelmi ellátórendszerrel kapcsolatba került gyermekek száma	101
3.21 Közművelődési intézmények adatai, 2015	105
3.22 Az első tíz legnépszerűbb film a pénztári jegybevételek alapján, 2015	107

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1 Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2016.....	122
4.2 A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2016.....	130
4.3 Árfolyamok, 2016.....	136
4.4 A külkereskedelmi termékforgalom összefoglaló adatai, 2016.....	137
4.5 A külkereskedelmi árszintváltozás fontosabb mutatói	137
4.6 A külkereskedelmi termékforgalom alakulása árufőcsoportok szerint, 2016	138
4.7 A külkereskedelmi termékforgalom alakulása országcsoportok szerint, 2016	140

4.8 Magyarország legfontosabb partnerországai a termék-külkereskedelemben, 2016.....	141
4.9 A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom alakulása szolgáltatáscsoportonként, 2016	143
4.10 Magyarország legfontosabb partnerországai a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalomban, 2016.....	144

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

5.1 A regisztrált gazdasági szervezetek száma	152
5.2 A működő vállalkozások száma	154
5.3 A működő vállalkozások teljesítménye, 2015	156
5.4 A fontosabb szántóföldi növények terméseredménye, 2016	163
5.5 Állatállomány, december 1.	165
5.6 Az ipari termelés nemzetgazdasági ágak, ágazatok és azok főbb csoportjai szerint, 2016	175
5.7 A tíz legnagyobb forgalmú régiópár a belföldi vasúti személyszállításban, 2015	183
5.8 A kiskereskedelmi forgalom alakulása, 2016	192
5.9 A legjelentősebb küldő országok a vendégéjszakákban kifejezett vendégforgalom alapján	201

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

6.1 Országos jelentőségű védett területek, 2015	211
---	-----